ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Hatem TÜRK

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

MUSAVVER MUHİT
(İnceleme ve Edebiyatla İlgili Metinler)

125370

Yüksek Lisans Tezi

125370

Tez Yöneticisi:
Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan KOLCU

ERZURUM - 2002

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Yeni Türk Edebiyatı bilim dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan KOLCU
Danışman / Jüri

Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY
Jüri

Yrd. Doç. Dr. A. Ali BAYHAN
Jüri

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. ..../..../.....

Prof. Dr. Vahdettin BAŞÇI
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar.....V
Özet.....VI
Abstract.....VII
Ön Söz.....VIII
Musavver Muhit Mecmuası'na Ait Kimlik Bilgileri.....X

GİRİŞ

Musavver Muhit Mecmuası'nın Yayınlandığı Tarihlerde Çıkan Öteki Mecmualar ve Basının Durumu.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MUSAVVER MUHİT MECMUASI'NIN SANAT VE KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ:

1. 1. Mecmuanın Şekil Özellikleri:.....12
1. 2. Yazar Kadrosu.....15
1. 3. Yayın Politikası.....16
1. 4. Edebî Faaliyetler.....23
1. 4. 1. Manzumeler:.....23
1. 4. 2. Tercümeler:.....25
1. 4. 3. Tiyatro:.....26
1. 4. 4. Edebiyatla İlgili Yazılar.....27
1. 4. 5. Biyografiler:.....27
1. 4. 6. Tefrikalar:.....28
1. 4. 7. Hikâyeler:.....28

İKİNCİ BÖLÜM:

2. TAHLİLİ FİHRİST

2. 1. Yazar Adına Göre.....29
2. 2. Konu Başlıklarına Göre.....62
2. 2. 1. Manzumeler.....62
2. 2. 2. Anketler:.....70
2. 2. 3. Edebî Makaleler:.....72
2. 2. 4. Hikâyeler:.....74
2. 2. 5. Mensur Şiirler:.....75
2. 2. 6. Roman Tefrikaları:.....77
2. 2. 7. Tercümeler:.....77
2. 2. 8. Biyografiler.....80
2. 2. 9. Aktüel Yazılar:.....84
2. 2. 10. Tiyatro ile İlgili Metinler:.....87
2. 2. 11. Fennî, Askerî, Siyâsî, Felsefî, Târihî ve Eğitimle İlgili Yazılar:.....89
2. 2. 12. Kadınlarla İlgili Yazılar:.....93
2. 2. 13. Hâtırât:.....93
2. 2. 14. Güzel Sözler:.....94

2. 2. 15. Şarkı 95
2. 2. 16. Gülmeceler: 95
2. 2. 17. Sporla İlgili Yazılar: 96
2. 2. 18. Haberler-İlânlar-Reklamlar
2. 2. 18. 1.Umumî Haberler: 96
2. 2. 18. 2. Mecmua İlânları: 104
2. 2. 18. 3. Kitap İlânları 106
2. 2. 18. 4 Sahnelenen Tiyatrolarla ilgili İlânlar 107
2. 2. 18. 5. Reklamlar 107
2. 2. 18. 6. Mecmûanın İçeriğiyle İlgili İlân ve Haberler 109
2. 2. 18. 7. Bilmecelerle İlgili İlânlar 117
2. 2. 19. Resim, Fotoğraf, Karikatürler:
2. 2. 19. 1. Resimler: 119
2. 2. 19. 2. Karikatürler 124
2. 2. 19. 3. Fotoğraflar: 130

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEÇİLMİŞ METİNLER

3. 1. Küçük Bir Mukaddime 172
3. 2. Askerin Şarkısı [Hamdullah Subhi] 173
3. 3. Amele [Sâmih] 173
3. 4. Resmini Yaparken [Enis Avni] 174
3. 5. Perî-i Şiire [Nâzım Nazmi] 175
3. 6. Elhân-ı İnkisar [Mustafa Nâmık] 176
3. 7. Bahtiyarlık [Tahsin Nâhid] 176
3. 8. Onun Felsefesi [Mehmed Sa'di] 177
3. 9. Defter-i Şiirim İçin [Nâzım Nazmi] 178
3. 10. Üstâd-ı Azam Nâmık Kemal [İmzasız] 179
3. 11. Kadınlığa Dair [Memduh Necdet] 181
3. 12. Adem Oğlunun Dirlikte Payı [İngilizceden Çev. Edhem] 181
3. 13. Felsefe-i Perîşân [Ahmed Kemal] 183
3. 14. Baş Örtün [Hamdullah Subhi] 184
3. 15. Osmanlı Bayrağı [İbrahim Alaaddin] 185
3. 16. Vatan [Nigar Bint-i Osman] 187
3. 17. Rûyâ ve Hayat [İlyas Mâcid] 188
3. 18. Gözlerin İçin [İlyas Mâcid] 189
3. 19. Ogust La Fosad'dan Tahayyülat [Çev. Aziz Hüdâi] 189
3. 20. Serenad [Catulle Mendes'den Çev. Mehmed Behcet] 190
3. 21. Kıskançlık [Sully Prudhomme'den Çev. İmzasız] 191
3. 22. Karga [Edgar Allen Poe'den Çev. İmzasız] 191
3. 23. Bir Fırtına [Hamdullah Subhi] 194
3. 24. Bir Müntehire Dâir [Mehmed Râuf] 199
3. 25. Seyfullah Paşa'nın İntiharı [İmzasız] 201
3. 26. -Eyyâm-ı Fetret Hâtırâtından-Kâbus-ı Zâil [Bedi Nûri] 202
3. 27. Zavallı Sefil [Ali Fahri] 205
3. 28. Küçük Hikâye ve Âtîsi [Server Cemal] 209
3. 29. Bizde Edebiyat [Mahmud Nedim] 218
3. 30. Musâhabe-i Hakîkiyye [Salih Zeki] 241

3. 31. Tarih ve Felsefe-i Tarih Hakkında [Rızâ Tevfik] 245
3. 32. Sosyalizm [Mehmed Rauf] 255
3. 33. Alfred de Musset ve Alfred de Tennyson [Mehmed Ali Tevfik] 259
3. 34. İstimzac [Hüseyin Câhid] 270
3. 35. İkinci İstimzac [Hüseyin Câhid] 273
3. 36. Rus Edebiyâtına Dair [Ahmed Samim] 275
3. 37. Ondokuzuncu Asır [Bedi' Nuri] 283
3. 38. Bizde Aktörlük [Mehmed Râuf] 292
3. 39. Eşref ve Kehânet-i Şairâne [F. Reşad] 294
3. 40. Şehîd-i Hürriyet Ahmed Muhtar Bey [Server Cemal] 296
3. 41. Meşhur Sîmâlar-Hâlid Ziya [İzzet Melih] 297
3. 42. Edebiyât-ı Avam [Hakkı Behic] 299
3. 43. Mazbutat [Münekkid-i Hâdisat] 304
3. 44. Edebiyât-ı Hâzıraya Dair [Mehmed Râuf] 305
3. 45. Halkta Sanat ve Edebiyâta Rağbet [Mehmed Râuf] 308
3. 46. Beşer ve Cinâyetler [Râif Necdet] 311
3. 47. Muhit'in Konferansı Münâsebetiyle [Safvet Nezihi] 313
3. 48. Osmanlı Tiyatrosu [Müfid Râtıb] 323
3. 49. Sabah-ı Hürriyet [Müfid Râtıb] 325
3. 50. Anjelo Yâhud-Padova Hâkimi[Müfid Râtıb] 327
3. 51. Temâşâ Tenkîdi [Müfid Râtıb] 329
3. 52. Büyücü Kadın [Müfid Râtıb] 331
3. 53. Tezer Yahud Melikü'l Mansur Abdurrahman-ı Sâlis [Safvet Nezihi] 335
3. 54. Bir Hâdise-i Edebiyye-Leylâ- [Safvet Nezihi] 339
3. 55. Senenin İcmâl-i Siyâsîsi [İmzasız] 343
3. 56. 10 Temmuz Tahassüsâtı [Şehzâde Mecid] 348
3. 57. Ne Düşünüyor Ne Hissediyorum [Recâizâde Mahmud Ekrem] 348
3. 58. [10 Temmuz Tahassüsâtı] [Mehmed Râuf] 356
3. 59. [10 Temmuz Tahassüsâtı] [Ahmed Samim] 356
3. 60. [10 Temmuz Tahassüsâtı] [Tahsin Nâhid] 358
3. 61. [10 Temmuz Tahassüsâtı] [Hüseyin Câhid] 358
3. 62. [10 Temmuz Tahassüsâtı] [Mehmed Câvid] 359
3. 63. 10 Temmuz ve Şark [Ahmed Hikmed] 359
3. 64. [10 Temmuz Tahassüsâtı] [İsmâil Paşa] 362
3. 65. Muazzez Sâhir Bey [Hamdullah Subhi] 365
3. 66. Büyük Bayram [Râif Necdet] 367
3. 67. İlk Rüzgar [Süleyman Bahri] 368
3. 68. 10 Temmuz [Abdi Tevfik] 370
3. 69. Iyd-ı Millî-i Osmânî [Mahmud Esad] 371
3. 70. İnkılab [Ahmed Midhat] 375
3. 71. Kloroform Rûyâsı [Rıza Nur] 377
3. 72. 10 Temmuz 1324 ve 10 Temmuz 1325 [Ali Fahri] 380
3. 73. Efendim [Ahmed Hâşim] 383
3. 74. [10 Temmuz Tahassüsâtı] [Burhâneddin Bey] 384
3. 75. Gençler [İzzet Melih] 384
3. 76. Tahassüsüm [Şehâbeddin Süleyman] 386
3. 77. Ordumuz ve İnkılap [Ahmed Refik] 387
3. 78. İlk Yevm-i Hürriyyetimiz [Bedi Nuri] 389
3. 79. Geçen Sene Bu Gün [Fâik Sabri] 393
3. 80. [10 Temmuz Tahassüsâtı] [Müfid Râtıb] 395

3. 81. Ne mi Hissettim? [Jülide Sâhir]....395
3. 82. 10 Temmuz [Yâkub Kadri]....396
3. 83. Zehir Katreleri [Fâzıl Ahmed]....397
3. 84. [10 Temmuz Tahassüsâtı] [Celal Sâhir]....398
3. 85. Hanımlar Sahifesi -Açık Mektub- [Safvet Nezihi]....399
3. 86. Nevin'in Fikri [Ziyaeddin Bedii]....403
SONUÇ....406
KAYNAKÇA....407
İNDEKS....409
ÖZGEÇMİŞ

KISALTMALAR

a. k.	Arka Kapak
Ağ.	Ağustos
Ar.	Aralık
bk.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
Dr.	Doktor
Ek.	Ekim
Ey.	Eylül
Hz.	Haziran
i. k.	İç kapak
İst.	İstanbul
KE.	Kânun-ı Evvel
KS.	Kânun-ı Sânî
Ks.	Kasım
M. Muhit	Musavver Muhit
mc.	Mecmua
Mrt.	Mart
My.	Mayıs
nr.	Numara
Ns.	Nisan
Oc.	Ocak
ö. d. k.	Ön dış kapak
per.	Perşembe
s.	Sayfa
Şb.	Şubat
TE.	Teşrîn-i Evvel
Tm.	Temmuz
TS.	Teşrîn-i Sânî
Yay.	Yayınları
YLT	Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

"MUSAVVER MUHİT" İNCELEME, TAHLİLİ FİHRİST, SEÇME METİNLER

Hatem TÜRK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan KOLCU

2002- 414+13

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan KOLCU

Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY

Yrd. Doç. Dr. A. Ali BAYHAN

Bu çalışmada II. Meşrutiyet döneminin en önemli haftalık dergilerinden biri olan Musavver Muhit çeşitli açılardan incelenmiştir. Bu dergi 5 Kasım 1908 ile 12 Ağustos 1909 tarihleri arasında yayımlanmıştır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde II. Meşrutiyet dönemindeki Türk basınının durumu, Musavver Muhit'in yazar kadrosu ve Musavver Muhit'in yayın politikası ele alınmıştır.

İkinci bölümde yazar adına ve konu başlıklarına göre tahlili fihrist yer almaktadır.

Üçüncü bölümde Musavver Muhit'te bulunan bazı metinlerin Latin alfabesine aktarımı yapılmıştır.

ABSTRACT

MASTER THESİS

"MUSAVVER MUHİT, Analysis-İndex, Selected Texts

Hatem TÜRK

Super visor: Assist. Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU

2002 Page: 414+13

Jury: Assist. Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU

Assist. Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

Assist. Prof Dr. A. Ali BAYHAN

In this study, the "Musavver Muhit, "one of the most important weekly journals of the Meşrutiyet II period, has been examined in many aspects. This journal was published between November 5,1908 and August 12, 1909.

This study consist of three chapters.Chapters one deals with the situation of the Turkısh press during the Mesrutiyet II Period, names of writers and the publication policy of Musavver Muhit.

The second chapter talks about an analytical index that has been made with the names of the writers and the subjects.

In the third chapter are texts taken from "Musavver Muhit," and have been chosen translated into Latin alphabet.

ÖN SÖZ

Gerek edebiyat tarihi, gerekse siyasi tarihin aydınlığa kavuşabilmesi için süreli yayınların incelenmesi gerekir.

23 Teşrin-i Evvel 1324 (5 Kasım 1908)'den 30 Temmuz 1325(12 Ağustos 1909)'e kadar 9 ay 7 gün Türk basın hayatında bulunan Musavver Muhit mecmuasının en önemli özelliklerinden birisi, II. Meşrûtiyet döneminde yaşamış olmasıdır. Musavver Muhit mecmuası, devrinde çıkan diğer süreli yayınlar gibi Meşrûtiyet ve 31 Mart Vak'ası gibi siyâsî olaylar üzerine şekillenmiştir.

Musavver Muhit, her şeyden önce bir magazin dergisidir, fakat bu, Musavver Muhit'i belli bir muhteva ile sınırlandırmaz. Ancak şu da var ki, Musavver Muhit, magazinciliği ile basın tarihimizde önemli bir yer edinmiştir. Avrupa ile olan diyaloga önem vermiş, kendisine de önder olarak Fransızların ünlü magazin dergisi Illustration'u seçmiştir. Musavver Muhit dergisi, devrinin sanat ve siyâsî kamuoyunu iyi yansıtan bir yayın olmaya çalışmıştır.

Musavver Muhit'in, Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi ile İstanbul Belediye Kütüphanesi'nde tam koleksiyonu bulunmaktadır. Ayrıca derginin, Atıf Efendi Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us Kütüphanesi ve Bursa İl Halk Kütüphanesi'nde eksik koleksiyonları bulunmaktadır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünde Musavver Muhit'in çıktığı yıllarda yayınlanan diğer mecmualar ve basının durumu kısaca anlatılmaya çalışılmıştır.

Birinci bölümde M. Muhit'in kültür hayatımızdaki yeri, mecmuanın şekil özellikleri, yazar kadrosu, yayın politikası ve edebî faaliyetleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölüm yazar adına ve konu başlıklarına göre tahlili fihristten oluşur. Mecmuada bulunan ilânlar, haberler, reklamlar, fotoğraflar, resimler, karikatürler de "Konu Başlıklarına Göre" bölümünde verilmiştir. Bu bölümde mecmuada ne varsa ayırt edilmeksizin verilmeye çalışılmıştır.

"Seçilmiş Metinler" bölümünde mecmuada bulunan bazı yazıları Osmanlı Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi'ne aktardık. Aktarılan metinlerin altına künyelerini yazmamızın sebebi araştırmacının asıl kaynağa kolay ulaşması içindir.

Çalışmanın sonuna yer adları, özel adlar, eser adları ve terimlerin geçtiği sayfaları gösteren bir "Dizin" ile, yararlandığımız kaynakları bir araya getirdiğimiz "Kaynakça" bölümü ekledik.

Çalışmamızın başına bir de Musavver Muhit için kimlik bilgileri bölümü koyduk.

Çalışmamızın "Seçilmiş Metinler" bölümünde bâzı nüshaların tahriş olmasından dolayı okuyamadığımız kelimeleri (???) şeklinde gösterdik.

Çalışmalarımızdaki en büyük destekçimiz, pek muhterem hocam Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan KOLCU Bey'e güven ve teşvikinden dolayı minneti borç bilirim.

Hatem TÜRK

Erzurum, 2002

MUSAVVER MUHİT MECMUASINA AİT KİMLİK BİLGİLERİ

Nr.	tarih	sayfa	matbaa	Müdür	Sermuharrir	Fiyat	Abonelik	idarehane	düşünceler
1	23 TE 1325 5 Ks. 1908 Per	16	Karabet Mat.	Ubeydullah Esad	Fâik Sabri	50 para	Vilâyât: Senelik 80, 6aylık 45 kuruş Ecnebî: senelik18, 6 aylık 9frank	Yeni postahane arkasında Eski Zaptiye Sokağında 2numaralı dâire-i mahsusa Dersaadet	
2	30 TE 1324 12 Ks. 1908 Per	16	Hanımlara Mahsus Gazete Mat.	//	//	//	//	//	
3	6 TS 1324 19 Ks.1908 Per	48'e kadar	Selanik Mat.	//	//	2 kuruş	Vilâyât: Senelik120, 6 aylık 60 kuruş, Ecnebî: senelik26, 6aylık 13 frank	//	
4	13 TS.1324 26 Ks.1908 per	64'e kadar	//	//	//	//	Vilâyât: Senelik 120 6 aylık 65 ; İst. Senelik 180, 6 ay. 65 kuruş; Ecnebi:sene26, 6 ay 14 frank	//	-mündericat ve tesâvir bölümü eklenmiş(kapak arkası) Resimli Kitap ve M. Muhit için ilan şartları arka kapakta
5	20 TS.1324 3 Ar. 1908 per	80'e kadar	//	//	//	//	//	//	Müdüriyet-i edebiyye İzzet Melih, Ahmed Haşim, Fâik Sabri oluyor
6	27 TS. 1324 10 Ar. 1908 Per	96 //	//	//	//	//	//	//	
7	4 KE. 1324 17 Ar. 1908 Per	112 //	Matyos yan Mat.	//	//	//	//	//	
8	11 KE. 1324 24 Ar. 1908 Per	128 //	//	Fâik Sabri	Fâik Sabri	//	//	//	Müdüriyet-i edebiyye İzzet Melih, Ahmed Hâşim; müdür Fâik Sabri oluyor

9	18 KE. 1324 31 Ar. 1908 Per	144 //	//	//	//	//	//	//	-Dergi bu sayıdan sonra kurban bayramı nedeniyle bir hafta geç çıkmıştır.
10	1 KS 1324 14 Oc. 1909 Per	160 //	//	//	//	//	//	//	İtalya'daki Messine depremini gösteren büyük boy fotoğraf "ilave" veriliyor
11	8 KS. 1324 21Oc. 1909 Per	176 //	//	//	//	//	//	//	Daha önce sonda bulunan "Bilmece Halli" bölümü iç kapak B' ye gelmiş
12	15 KS. 1324 28 Oc. 1909 Per	192 //	//	//	//	//	//	//	Derginin İst satış noktaları arka kapakta veriliyor.
13	22 KS. 1324 4 Şb. 1909 per	208 //	//	//	//	//	//	//	"Hanımlar Sahifesi" bu sayıdan itibaren başlıyor
14	29 Ks 1324 11 Şb. 1909 per	224 //	//	//	//	//	//	//	
15	5 Şb. 1324 18 Şb. 1909 per	240 //	//	//	//	//	//	//	
16	12 Şb. 1324 25 Şb. 1909 per	256 //	//	//	//	//	//	//	
17	19 Şb. 1324 4 Mrt. 1909 per	272 //	//	//	//	//	//	Bâb-ı Ali Caddesi İkdam dairesi kurbunda daire-i mahsusa	-idarehane değişiyor
18	26 Şb. 1324 11 Mrt 1909 Per	288 //	//	//	//	//	//	//	-Okuyucu isteği üzerine günlük haberlerin bulunduğu "Neler Oluyor" bölümü başlıyor.
19	5 Mrt. 1325 18 Mrt. 1909 per	304 //	Agop Matyos yan Mat.	//	//	//	//	//	-Baş sayfaya "Unutulmaz Şiirler" başlığı ile Abdülhak Hâmid'in "Hürriyet Neşidesi" ve Ali Ekrem'in "Ertuğrul" manzumesi gelmiş

20	12 Mrt 1325 25 Mrt. 1909 per	320 //	//	//	//	//	//	//	-Resimli Kitap ile münasebetin kesildiği -Küçük Mektepli adında yeni bir çocuk mecmuası çıkarılacağı ilanı var (arka kapak)
21	19 Mrt 1325 1 Ns 1909 per	336 //	//	//	//	//	//	//	
22	26 Mrt. 1325 8 Ns. 1909 per	352 //	Selanik Mat.	//	//	//	//	//	
23/1	9 Ns. 1325 23 Ns. 1909	32	Matbaa-yı Hayriye	Fâik Sabri	Safvet Nezihi	//	//	Bâb-ı Âli Caddesinde Daire-i mahsusa	-II. Cild başlıyor -sermuharrir değişiyr -bir hafta geç çıkıyor -sayfa sayısı artıyor -Bilmece, reklam gibi bölümler çıkmıyor -"Bir Haftanın Tarihçesi" bölümü başlıyor -Siyasi yazılar artıyor
24/2	18 Ns. 1325 1 My 1909	64'e kadar	//	//	//	//	//	//	-Dergi 2 gün geç çıkıyor ama yine de Perşembe yazılı -"Çocuklar Sahifesi" çıkıyor -Çoğu yazılar 31 Mart Vak'ası ile ilgili
25/3	23 Ns. 1325 6 My 1909 per	95 //	Karabet Mat.	//	//	//	//	//	-Mündericatta belirtilen Nisan Gecesi ve Gelin Çiçeği şiirler yok. -Yazılar genellikle 31 Mart Vak'ası ile ilgili
26/4	30 Ns. 1325 13 My. 1909 per	127 //	//	//	//	//	//	//	-Sultan II. Abdülhamid Han acımasız taarruzlara mâruz kalıyor
27/5	7 My 1325 20 My 1909 per	159 //	//	//	//	//	//	//	-Edebi yazılar yeniden yerini alıyor
28/6	14 My. 1325 27 My 1909 per	190 //	//	//	//	//	//	//	-yanlış olarak 3. cild ibaresi var -yazılar 31 Mart Vak'ası eksenli
29/7	21 My 1325 3 Hz 1909 per	223 //	//	//	//	//	//	//	

30/8	28 My 1325 10 Hz. 1909 per	247 //	//	//	//	//	//	//	
31/9	4 Hz 1325 17 Hz. 1909 per	287 //	//	//	//	//	//	//	
32/10	11 Hz 1325 24 Hz. 1909 per	315 //	//	//	Fâik Sabri	//	//	//	-Sermuharrir değişiyor -Bilmecelerde değişiklik var
33/11	18 Hz 1325 1 Tm. 1909 per	335 //	Karabet Mat.	Fâik Sabri	Celal Sâhir	//	//	//	-Sermuharrir değişiyor
34/12	25 Hz. 1325 8 Tm. 1909	359 //	//	//	//	//	//	//	
35/13	2 Tm. 1325 15 Tm. 1909 per	382 //	Selanik Mat.	//	//	//	//	//	-Matbaa değişiyor -Celal Sâhir için Müdür-i edebî deniyr -Numara yanlış yazılmış -Büyük Başlar sayfası uzun aradan sonra tekrar çıkıyor -Logoda "Edebî" kullanılıyor -Yeni imzalar var -Edebî yazılar artmış
36/14 37/15	10 Tm. 1325 23 Tm. 1909 cuma	441 //	Karabet Mat.	//	//	5 ku ruş	//	//	-Meşrutiyet bayramı nedeniyle Cuma günü çıkıyor -36-37. sayılar fevkalade sayı şeklinde beraber çıkıyor -Bu sayıda Celal Sâhir'in Meşrutiyet ile ilgili anketi var
38/16	23 Tm. 1325 5 Ağ. 1909 per	470 //	//	//	Sermuharrir Celal Sâhir	2 ku ruş	//	//	-Logo:Siyasi, edebî, İlmî, Felsefî..olarak değişiyor
39/17	30 Tm. 1325 12 Ağ 1909	496 //	//	//	//	//	//	//	-Derginin kapanacağına dâir bir işaret yok, normal seyrinde.

GİRİŞ

Musavver Muhit Mecmuası'nın Yayınlandığı Tarihlerde Çıkan Öteki Mecmualar ve Basının Durumu

İnceleme konumuz olan Musavver Muhit dergisi II. Meşrûtiyet'in ilânından yaklaşık iki ay sonra yayın hayatına girmiştir. Musavver Muhit'in çıktığı bu tarihlerde memleket bir basın ve yayın patlamasına şahit olmuştur.

Hemen her türden süreli yayın II. Meşrûtiyet'in getirmiş olduğu serbest ortamdan faydalanarak birkaç ay için de olsa kendisine vitrin bulma imkânına kavuşmuştur. 10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908) de ilân edilen ikinci Meşrûtiyet ülkede büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Meşrûtiyet'in ilk zamanları ile ilgili olarak İsmail Habib Sevük şunları söyler: "*Meşrûtiyetin ânî olarak ilânı ile uzun müddet karanlığa alışan gözlerin birden gelen aydınlıkla kamaşması gibi herkes şaşırmış; Hele İstanbulu müthiş bir kafa dönmesi kaplamıştı. Her hançereden bir ses çıkıyor, her köşe başında bir hatip, "Otuz üç senedir...." diye başlayan nutkunu söylüyor yüzlerle ve yüzlerle renk renk gazeteler, çeşit çeşit mecmualar çıkıp batıyor, uzun senelerdir susan kalemler, kesilen sesler; toplanıp da, yıkılan bentten taşan sular gibi sağ sol, yatak veya mecra tanımayarak, kıymetli kıymetsiz, çörçöp, ne bulursa sürükleyerek akıp duruyordu: İşte Meşrûtiyetin ilânındaki edebiyatın manzarası budur.*"[1]

Yurtta oluşan böyle bir ortamın neticesinde yayın zenginliğinden ülke bir ara kağıt krizine girmiş, gazete kağıtları dışında başka amaçlarla kullanılan kağıtlar, -örneğin ambalaj kağıtları- bu krizden dolayı matbuâtta kullanılır olmuştur. O dönemdeki yayınların renkliliği bir anlamıyla da bundan dolayıdır. Zîrâ pek çok heveskârın yanında okuyucu kitlesinin de çığ gibi büyümesi, kağıt ithalinde krize dahi neden olacaktır.

11 Temmuz 1324'deki devrin bütün yayın organlarında bulunan meşrûtiyetin yeniden ilânı haberini açıklayan telgrafnâmeden sonra yayın organları haddi aşan bir şekilde tutum sergilemeye başladı. Yazarlar devlet ve milletin asıl problem ve düşmanlarını unutup ezelî ve ebedî düşman saydıkları Sultan II. Abdülhâmid ve onun mâiyetine

[1] İsmâil Habib Sevük, Tanzimattanberi I Edebiyat Tarihi, Remzi Kitabevi, İst. 1942, s. 327

saldırmaya başlamıştı. Hocalar, papazlar, hahamlar birbiriyle kucaklaşıp eski dargınlıkları unutuyorlardı. Elbette ki bu coşkunun en büyük mimarı yayın organları oluyor, muhayyilelerinde ne kadar hikaye varsa hepsini halka enjekte ediyorlardı. Bedii Nuri'nin Musavver Muhit'deki "İlk Yevm-i Hürriyetimiz" başlıklı yazısından aldığımız örnek parağraf, devir aydınlarının geneli için geçerli bir düşüncedir. "*Artık Osmanlılığı teşkil eden akvâmdan bazısının bir an evvel nâil-i hürriyet olmak emeliyle vukua gelen isyanları görülmeyecek...Kitle-i Osmânîyi teşkil eden bu akvam hep bir hiss-i "uhuvvet" ile yekdiğerine ebediyyen mürtebid bulunacaklar...*"[2] Musavver Muhit'deki Hamdullah Subhi'nin Meşrûtiyet'in ilân günü ile ilgili yazısında bir cümlesi ise şöyledir: "*O günün verdiği ihtisâsâtın en beliğ timsâlini bir Ermeni rahibinin toprakları öperek gösterdiği aşk-ı vatanperverîde bulabilirsiniz.*"[3] Basında yer alan böylesine penbe hülyaların yanında asıl tehlikeli şey, farklı ideolojik düşüncelere ait yayınların toplumdaki birlik bağlarını ayırmaları hatta koparmaları olmuştur. Yayın organlarının kışkırtmaları neticesinde yeni hükûmet otoritesini kaybeder olmuş, toplumu yeniden bir anarşi ortamı tehdit etmeye başlamıştı. Esasen bütün bunlar 31 Mart Vak'ası'nı hazırlayan etkenler olmuştur. Mustafa Baydar, bu konu ile ilgili şöyle diyor: "*İstibdâdın Meşrûtiyete geçiş gibi intikal günlerinin zorlukları arasında biraz tahakküme sapan İttihad Terakki, muhaliflerinin şiddetli saldırışlarına hedef oluyordu.*

İttihad Terakkinin aleyhinde olan İkdam, Yeni Gazete, Serbestî, Hukûk-ı Umumiye, Mizan, Volkan gibi Türkçe, Levand Herald gibi İngilizce, Proodos ve Neologos gibi Rumca muhalif gazeteler, hükumete ateş püskürerek sinirlerin adam akıllı gerilmesine sebep oluyorlardı. Bunlara da Cemiyetin gazeteleri olan Tanin, Şura-yı Ümmet, Siper-i Sâika; Manastırda çıkan Neyyir-i Hakîkat ve Selânik'te çıkan Yeni Asır aynı tempoda cevaplar veriyorlardı."[4] Bunun yanında bu devir basınına daha geniş bir açıyla bakmak gerekir.

Edebiyat tarihlerinde her ne kadar Meşrûtiyet gazeteciliği ile ilgili olarak "birkaç sayı.." gibi ifâdeler yer almaktaysa da bu doğru olmakla berâber buna eklenecek çok şeyler vardır. Dikkat edilirse Meşrûtiyet dönemi, bizde bir aydınlanma dönemi ışığının yandığı devirdir. Bunun en büyük sebebini biz, yayın faaliyetlerine ve hür düşünceye bağlıyoruz.

---

[2] Bedii Nuri, "İlk Yevm-i Hürriyetimiz", Musavver Muhit, c. 2, nr. 36-37, s. 435
[3] Hamdullah Subhi, "Muazzez Sâhir Bey" Musavver Muhit, c. 2, nr. 36-37, s. 407
[4] Mustafa Baydar, 31 Mart Vak'ası, Anılar Mat. 1955

Musavver Muhit gibi çok da ünlü olmayan bir derginin bir sayısını on bin adet basmış olması biraz düşündürücüdür.

Edebiyat tarihçilerimizin sıkça bahsettiği birkaç sayılık süreli yayınlar genellikle ferdî heveslerin ürünüdür. O döneme ait hatıralar okunursa görülecektir ki bir miktar parası olan veya iki üç kişilik bir arkadaş meclisinin sonunda heveslenen insanlar hemen ertesi gün bir yayın organı çıkarmaya karar verirler. Gazete ve dergicilik serüvenimizde bunlar olsa bile, o dönemde meydana gelen fikir zenginliğimizin bir sebebi yine süreli yayınlardır diye düşünüyoruz.

Fakat basın tarihimizin çok önemli bir kesitini oluşturan bu aşamaya nasıl gelindi, onu da sorgulamak gerektiği kanaatini taşıyoruz.

Sultan II. Abdülhâmid yazılı eserlerin halk üzerindeki tesirini çok iyi bilen bir hükümdardı. Daha şehzâdeliği sırasında yayınlanan mecmuaları dikkatle takib eder, bunların yazarlarıyla sık sık görüşürdü. Osmanlı aleyhinde tavırları bulunan yabancı gazeteleri de kitapçıların vasıtasıyla getirtip okurdu. Dolayısıyla tahta çıktığı zaman süreli yayınlar konusunda oldukça mâlumatlı bulunuyordu. Fakat padişahlığının ilk yıllarında matbuat özgürlüğü devam etti. Zamanla dış tehditlerin artması Sultan II. Abdülhâmid'i mutlak otoriteyi hâkim kılmaya sevketti. Bunun neticesi olarak da Osmanlı basın yayınında yaklaşık 30 yıl sürecek ve "Devr-i İstibdad" diye nitelendirilecek bir sansür devri başladı. Aslında Dâhiliye Nezâreti'ne bağlı bulunan matbuat müdüriyeti direk olarak saraydan emir almaya ve sarayın uygun gördüğü yazıları sansürden geçirmeye başladı.

"Matbuat Nizamnâmesi" adıyla yasalaşan kararlara göre Osmanlı Devletinde yayınlanacak her eser çok sıkı kontrollere tâbi tutulacaktır. 2 Şaban 1281 (1861) de tebliğ edilen yasalara göre siyâsî yazılar kesinlikle yasaklanmıştır. Cevdet Kudret'in, Abdülhâmid Döneminde Sansür adlı kitabında aldığımız "Mevadd-ı Umûmiye"nin birinci maddesini aynen aktaralım: "*Madde 1- Her hangi lisanda olursa olsun mevadd-ı politikiyye ve mülkiyyeyi şâmil olmak üzere gerek sûret-i muntazamada evkaat-ı muayyenede ve gerek cüz cüz ve evkaat-ı gayr-ı muayyenede ve sâir evrâk-ı mürettebe istihsâl-i ruhsat olunmaksızın ihdas ve neşr olunmayacaktır. Bu misüllü gazete ve evrakın neşrine talip olanlar evvel emirde tanzim edeceği istid'ânâmelerini tebea-i Devlet-i Aliyye'den oldukları halde Maarif Nezâret-i celîlesine ve tebeâ-i ecnebiyyeden bulundukları sûrette Hâriciyye Nezâret-i celîlesine takdim edeceklerdir. Nezâreteyn-i müşarünileyhüma tarafından dahî*

üçüncü maddede münderc olan şerâitin tamâmıyle mevcut olduğu ba'd-et tahkik iktizâ eden ruhsat i'ta buyurulacak ve ruhsat senetleri matbuat kaleminden verilecektir."[5]

Matbuat nizamnâmesinin ilânından 24 Nisan 1908' e kadar Türk basınında sürekli bir karamsarlık vardır. Mizah azalmış, insanlarda bir ciddiyet ve korku psikolojisi hüküm sürmeye başlamıştır. Tanzimatın büyük aydınları ya sürgün edilmiş ya da bir şekilde susturulmuştur. Mecmualar için imtiyaz almak ağır bürokrasilerle zorlaştırılmış, halen yayında bulunan gazete ve dergilerin en ufak bir muhalefeti veya birinin asılsız jurnali ile yayınına ara verilmiş, bu yayının kendisini aklayarak yeniden faaliyete geçmesi ayları bulmuştur. Niyazi Ahmed, bu dönemde yayınlanan Muallim Nâci'nin haftalık edebî gazetesi "Mecmuâ-i Muallim" in aynı âkibetine işaret ederek bu konu ile ilgili yazısının son paragrafında şunları söylemektedir. "*1 Temmuz 1890 tarihinden 20 Ocak 1891 tarihine kadar tam yedi ay daireden daireye havâle edilen ve mütemâdiyen oyalanan evrak her türlü muamelesi tamamlandıktan sonra Sultan Hâmid'in irâdesiyle Mabeyin dairesinde bir köşeye atılır*"[6] Musavver Muhit'deki "Muhit'in Konferansı Münasebetiyle" başlıklı yazısında Safvet Nezihi de bu dönemde imtiyaz hakkı almanın zorluklarına işaret etmektedir.

Bu dönem Türk basın hayatını inceleyen eserlerin çoğunun ortak kanısı, II. Abdülhâmid Han'ın yurt içi ve yurt dışındaki yayınları kontrol altında tutarak muhalifleri susturmak ve kendi siyâsetine yakın olanları büyük ihsanlarla ödüllendirmek yolundadır. Niyâzi Ahmed Banoğlu, aynı kitabının ilerleyen bölümlerinde şöyle demektedir. "... *Yabancı basını da Türkiyede olduğu gibi avucu içine almak istemiş, muvaffak olamayınca da keseyi açmıştı...*

Mâliye hazînesinin bin bir sıkıntısı ve yurdun sayısız ihtiyaçları karşısında yerli ve yabancı gazetelere verilen para, hiç de azımsanamayacak kadardı. Fakat Hâriciye nezâreti ile Dâhiliye nezâreti bütçelerinden sarf olunan altınlara rağmen arz olunan netîce alınamamakta para verildikçe şantajcılar mantar gibi bitmekte idiler."[7]

Niyâzi Ahmed Banoğlu'nun gösterdiği bir çok delile göre yurt dışındaki sayısız gazeteci çeşitli yollarla Yıldız'dan para koparmanın yollarını bulmuş, aleyhte yazı yazma şantajları ile milyonlarca lirayı Osmanlı Devletinden aşırmıştır.

---

[5] Cevdet Kudret, Abdülhamit Döneminde Sansür II, Cumhuriyet gazetesi armağanı, Ey. 2000, s. 29
[6] Niyâzi Ahmet Banoğlu, Basın Tarihimizin Kara ve Ak Günleri, M. Sıralar Mat. 1960, İst. s. 16
[7] Niyâzi Ahmet Banoğlu, aynı eser, s. 56

Bu dönemdeki dış yayınların durumu ile ilgili olarak Türker Acaroğlu'nun makalesi de kayda değerdir. O da "*Demek oluyor ki, Sultan Abdülhamit II döneminde Türkiyede önemli bir iç basın sorunu yanında büyük bir dış basın ve yayın sorunu vardı. Bunun için tüm önlemler alınmıştı. Dış basının elini kolunu sallayarak yurda girmesini hoşgöremez, buna göz yumamazdı. Bunun için saraydan, sadrazamdan, içişleri bakanından, Posta ve Gümrük Müdürlüklerine bir kısım dış basın-yayının yurda girmesinin önlenmesi amacıyla bir takım gizli buyruklar, telgraflar, yazılar gönderiliyordu. Padişahı övmek için yazılmış olanların dışında kalan, Türkiyeden söz eden her gazete ve dergi, her kitap ve broşür, her takvim ve harita, hatta her resim ve resimli eşya (mendiller bile) gümrüklerde tutulur, postanelerde ele geçirilip yok edilir, yakılırdı.*"[8]

Türk basınının geçirdiği bu süreçten sonra 24 Temmuz 1908'deki gazetelerde II. Meşrûtiyet'in ilân edildiği haberi vardır. Öylesine ağır bir devreden çıkan toplumda ilk bayram kıvılcımı yine basın sektöründen gelecektir. İstanbul'daki gazeteciler o gün Sirkeci Garı'nın karşısındaki bir lokantanın bahçesinde toplanarak "Osmanlı Matbuat Cemiyeti" ni kurmaya karar verirler. Ayrıca kesin bir kararla sansür memurlarını o gece idârehanelerine koymamaya sözleşirler. Gazetelerin 25 Temmuz 1908 nüshaları uzun zamandır ilk defa sansürsüz yayınlanmıştır. Bu andan sonra belli bir süre için de olsa Türk basını tarihinde hiç tanık olmadığı bir coşku hatta bazen şuuru yitiren bir sarhoşluk yaşayacaktır. 31 Mart Vak'ası sonrasına kadar devam edecek olan bu kısa dönem oldukça önemlidir. Türk basınının bu dönemi ne 1908 öncesinin ilkeli, amaçlı emekleme ve yerleşme günlerine; ne de Balkan harbleri, Birinci Dünya ile Kurtuluş şavaşı ardından modern Türkiye'nin güçlü ve bir o kadar zor bir sektör durumuna gelen basın devresine benze.

1908'lere gelindiğinde İstanbul'da belli başlı dört gazete bulunmaktaydı: (İkdam, Sabah, Tercüman-ı Hakikat ve Saâdet)

II. Meşrûtiyet'in ilânından hemen sonra Hüseyin Câhid [Yalçın], Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım bu dönemin en önemli yayınlarından olan Tanin'i (2 Ağustos 1908) de çıkarmışlardır. Kendisi de ittihadcı olan Hüseyin Câhid'in Tanin'i İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin sözcüsü olmuştur. Bu yüzden 31 Mart Vak'ası'nda gazete de tahrip edilmiştir.

[8] Türker Acaroğlu, "Sultan Abdülhâmid II Döneminde Dış Yayın Yasaklamaları", Ulusal Kültür, yıl. 2, sayı. 5, s. 135-154

Zaman zaman kapatılan Tanin, Cenin, Renin, Senin, Hak gibi değişik isimlerle yeniden yayımlanmış 1925 de kesin olarak kapatılmıştır.

"10 Temmuz 1908'de yayımlanmaya başlayan Karagöz, uzun ömürlü ve halkın ilgisini çeken bir mizah gazetesi oldu. Abdullah Zühtü tarafından yayımlanan Yeni Gazete (Önce gazete adıyla) Mehmed Sadık, Ahmed Emin [Yalman] ve Hakkı Behic gibi şahısların da yazdığı bir gazete idi. 1913 e kadar yayımını sürdürdü. Mevlânzâde Rıfat tarafından yayımlanan Serbestî, yine aynı şahıs tarafından yayımlanan Hukuk-ı Umûmîye'nin kapatılmasından sonra Fedâkarân-ı Millet cemiyetinin organı oldu. İttihatçılar bu muhalif gazeteye karşı tavır aldılar. Baş yazarı Hasan Fehmi'yi öldürdüler (1909) Mevlânazâde bunun üzerine yurt dışına çıktı ve Serbestî'yi Paris'te yayımlandı (1909). İttihatçılara muhalefet ettiği için öldürülen bir gazeteci de Ahmed Samim'dir ve Sadâ-yı Millet gazetesinin başyazarı idi.

9 Kasım 1908 de yayımlanmaya başlayan Volkan, İttihatçılarca istenmeyen basın organları arasında sayılabilir. Derviş Vahdetî'nin yayımladığı bu gazetede Said-i Nursî de yazmış ve gazete, 31 Mart Vak'asını tahrik ettiği gerekçesiyle kapatılmıştır. 1903 te çıkmaya başlayan Sırât-ı Müstakîm'in devâmı Sebilü'r-reşâd bu dönemde çıkan en önemli fikir dergilerinden biridir. Mehmed Âkif, Babanzâde Ahmed Nâim, Said Halim Paşa, Ahmed Hamdi [Aksekili], İsmail Hakkı [İzmirli], Semseddin [Günaltay] gibi önemli fikir ve sanat adamlarının yazdığı Sebilür-reşâd İslamcılık akımının organı idi. Yayımını aralıklarla Cumhuriyetten sonra da sürdürdü..."[9]

II. Meşrûtiyet devri Türk yayın hayatının bir başka rengini de her türden yayınlanan basın organları oluşturmuştur. Bunlardan dînî ve tasavvufî yönleri ile ön plana çıkan dergi ve gazeteler arasında ayrıca Ceride-i Sûfiye, Sıyt-i Hilâfet, İlmiye, Mikyâs-ı Şerîat, Beyanü'l Hak ve İslam Mecmuası sayılabilir.

İlk sayısı 19 Mart 1919 Cuma günü çıkan Ceride-i Sufiyye, fasılalarla kapanıp yeniden çıkmış ve 31 Ağustos 1919'da 161. Sayısı ile tamamen kapanmıştır. İmtiyaz sahibi Hasan Kâzım, baş yazarı Ali Fuad (Sonradan Mustafa Feyzi) dir. genellikle tasavvuf erbâbının yayın organı olan bu gazete kendi çizgisinde oldukça tutarlıdır. Volkan sahibi Derviş Vahdetî'ye açık bir cephe alan gazete en fazla da Türkçü yayın yapan gazete ve dergilerle çatışmıştır. Fakat gazetenin polemiklerde oldukça saygılı olduğu görülür.

[9] Türk Dili ve Edebiyâtı Ansiklopedisi, "Basın" Maddesi, Dergâh Yay. sayı. 7, s. 322-323

Gazetenin bir özelliği de Sultan II. Abdülhâmid'e karşı oldukça aşırıya kaçan bir düşmanlık beslemiş olmasıdır. Başlangıçta İttihat ve Terakki'ye karşı sempati duyan gazete giderek bu partiden ümidini kesmiş ve muhalefete başlamıştır. Yayın politikasında taassuba varmadan dînî ve tasavvufî bir çizgisi bulunan bu fikir gazetesi de dönemin en önemli süreli yayınları arasındadır.

II. Meşrûtiyet döneminde yine büyük bir yoğunlukla vitrinleri dolduran bir başka gazete şekli de mizah gazeteleridir. Bu tip yayınlar da incelenip bir tasnife tabi tutularak gerçek hakları teslim edilmesi gereken yayınlardır. Zîra bu dönemde yayınlanan kimi mizâhî yayınlar gerçek vazifeleri gereği insanlara değerli ve orijinal eserler sunarken kimileri de ya cehâletten ya da art niyetten zararlı olmuşlardır. Her ne kadar fikir zenginliği açısından bu devri oldukça verimli saysak da aslında bir o kadar da devlet ve millet menfaatlerini zedeleyen yayınlar da vardı.

Sultan II. Abdülhâmid zamanında mizah gazetesi yayınlamak hemen hemen imkansızdı. Aynı şekilde mizah yapmak veya siyâsî mizah yapmak kesin sûrette yasaktı. Fakat Meşrûtiyet'in ikinci defâ ilânının ardından Türkiyede mizaha aç olan yazarlar hatta halk, bu tür gazete ve dergilere fazlasıyla itibar göstermeye başladı. Halkın, istibdad devri gibi gayet ciddî ve korku verici yaşam tarzından Meşrûtiyet'in cazip rüzgarlarına kanatlanması mizah gazeteciliğini arttıran en büyük sebep olmuştur. Ayrıca yazarların ellerinde otuz üç senedir birikmekte olan hammaddenin iştah kabartması yine buna eklenecek sebeplerdendir. Başlangıçta gazeteler için hedef tahtası olarak Sultan II. Abdülhâmid ve onun çevresinde bulunan siyâset adamları seçilmişti. İnceleme konumuz olan Musavver Muhit'te de sıkça karşımıza çıkan bu şekildeki karikatür ve yazılarda Osmanlı Devleti'nin itibarı düşünülmeksizin eski padişah ve devlet büyükleri âdeta lânetlenir. Devrin diğer yayınlarında da bu devlet adamlarımızın akla hayâle gelmeyecek hakaretlere mâruz kaldığına şahit olmaktayız. Hatta bir zamanlar Sultan II. Abdülhâmid'in etrâfında bulunup onun ihsanlarını kazananlar bile sonradan ona hakaret etmekten geri durmamıştır.

Zamanla bu tür gazete ve dergilerin ağır kalemlerinden günün siyâsîleri de nasîbini alacaktır. Yine meclisin üyeleri, özellikle Anadolu'dan İstanbul'a gelmiş bulunan millet vekilleri şehre ilk defa gelmelerinin verdiği malzeme ile bu tür gazetelerin elinde oyuncak

durumuna düşmüşlerdir. Çok kısa süreli olan bu yayınlar gayet âdi kağıtlara basılmış, çoğunluğunu da özellikle İstanbul'daki art niyetli azınlıklar beslemişti.

Bu dönemde çıkmış en önemli mizah gazetelerinden biri de Davul'dur. İlk sayısı 14 Ekim 1324 (1908) Salı günü çıkan bu edebî mizah gazetesi müdürü Hasan Vâsıf; baş yazarı da hepimizin ciddiyeti ile tanıdığı meşhur hatibimiz Hamdullah Subhi [TANRIÖVER] dir. Haftalık olarak yayınlanan bu gazete 16 sahife olup bolca resim ve karikatürü içinde barındırmaktadır. 14 Mayıs 1325'e kadar devam eden yayın organı 24 sayı çıkmıştır. Bu gazetedeki yazarların çoğu takma adla yazmıştır. Hamdullah Subhi'de takma adla devrinde herkesin -hatta eleştirilenlerin bile- hoşuna giden mizah yazıları yazmıştır. Bu yazılarında devrin ünlü kişilerini yermiştir.

Bu devirde çıkan bazı mizah gazetelerinin isimleri şu şekildedir: Dalkavuk, Hadi Be Sen de, Burnuna Güleyim, Çekirge, Falaka, Kaynana Zırıltısı. Bunlardan Çekirge'nin başlığı altında "Bir sıçrarsın Çekirge, İki sıçrarsın Çekirge..." tekerlemesi; Dalkavuk'un başlığının altında ise: "Giden Ağam, Gelen Paşam" logosu yer almıştır.

"Boşboğaz" gazetesi devrin en olgun ve doyurucu mizah gazetelerinden biridir. Boşboğaz'ı Hüseyin Rahmi çıkarmıştır.

"Eşref" gazetesi de yine seviyesi ile dikkat çeken mizah gazetelerimizdendir. Onu da ünlü hiciv şairi Eşref çıkarmıştır.

II. Meşrûtiyet döneminde çıkan bir başka mizah gazetesi de "Eşşek" tir. Başlık klişesinin hemen altında bir masaya oturmuş yazı yazmakta olan bir merkep vardır. Bu merkebin gözlerinde tek gözlük vardır. Zamanla kapatılan bu gazete ,adını "Kibar" şeklinde değiştirmiş, yine kapatılınca da bu sefer "Mâlûm" ismini almıştır. Fakat bu sayısında daha önceki sayılarda bulunan merkep resmi kalkıp yerine iki tane büyük kulak gelmiştir. "Mâlûm" da kapatılınca yayın durmuştur.

İlginç isimleri tercih eden bir başka mizah gazetesi de "Cart Beyim" dir. Birkaç sayı çıkabilen bu gazete kapandıktan sonra gazetenin rakibi bulunan bir başka gazete, haberi "Nihâyet (Cart Beyim) de cartayı çekmiş bulunuyor" şeklinde vermiştir.

Bu dönem gazeteciliğimiz ile ilgili bir dikkat de bazılarının isimlerinin ilginç olmasıdır. Mizah gazetelerinde olduğu gibi günlük gazetelerde de garip isimler kullanmanın moda halini aldığı bu dönemde tuhaf isimlerden bazıları şu şekildedir: "Ciddi Gazetesi", "Düşünüyorum", "Peder", "Piyano", "Protesto", "Üsküdar", "Beyoğlu",

"Kadıköy", "Küçük Çekmece",... Makedonya bölgesinde genellikle Tahsin Bey'in çıkardığı: "Süngü", "Silah", "Top", "Bomba", "Tüfek", "Kasatura", "Kurşun", "Hançer", "Mitralyöz", "Bıçak"...

Türkiyede ilk defa Tanzimat dönemiyle başlayan çok seslilik düşüncesinin ardından Abdülaziz ve II. Abdülhâmid Hanlar zamanında eğitim alanında yapılan köklü çalışmalardan sonra farklı düşünebilen bir aydınlar kuşağı doğdu.

İşte II. Meşrutiyet döneminde kendine vitrin bulan "izm" lerden biri de –Adı tam anlamıyla konulmamakla beraber- "feminizm" dir. Osmanlı devletinin muhafazakar yapısından kaynaklanan sebeplerden dolayı geri planda kalan kadın, ancak Tanzimattan sonra hatırlanacaktır. Tanzimat romanlarında yazarlarımızın kadın kahramanlarına özel bir ihtimam göstermesi ve onları "karakter"den Ziyâde "tip" olarak karşımıza çıkarıp problemlerini izah etmeye çalışması bunu göstermektedir. Meşrûtiyet döneminde ise artık, kadınların kendilerini erkek tahakkümüne karşı müdafaa ettiklerine veya sosyal hayatta onlar kadar bulunmaya çalıştıklarına şahit oluruz. Kadınların örgütlenmeyi andıran bu aydınlanması yine en fazla süreli yayınlar ve cemiyetleşme kanalıyla olmuştur. Bilindiği gibi ilk kadın derneklerinin kurulma dönemi yine II. Meşrutiyet yıllarına tesadüf eder. Genellikle yardım amaçlı olan bu kuruluşların ilk örneği Fatma Aliye Hanım'ın başkanlığını yaptığı "Cemiyet-i İmdâdiyye"dir.

II. Meşrutiyet döneminde kadınların kendilerini belkide en baskın şekilde gösterdikleri alan süreli yayınlardır. Bu dönem yayıncılığımız incelendiğinde görülecektir ki, kadınlar gerek okuyucu mektupları yoluyla, gerekse direk yazılarla kamuoyu oluşturmayı başarmışlardır. Bu dönemde kadın gazete / dergiciliğinde hissedilir bir artışın yanında asıl önemli konu normal yayınların kadınlara yönelik sahifelerinde görülen artışdır. Kadın yazarların kimileri ülke ve ülke insanının terakkisi için çalışırken kimileri de tezimizin "Seçilmiş Metinler" bölümündeki bir örneğinde (bk. Safvet Nezihi, "Açık Mektup") de görüleceği gibi erkek eğemenliğine karşı savaşmayı gaye edinmişlerdir. M. Muhit'de kadınları sayfalarına çekme isteğindedir. Bunu yalnız bir ilân örneği ile gösterelim: "*Son zamanlarda bir inkişâf-ı revnakdâr ile sahâ-yı edebiyâta ziynet-bahş olan hanım imzalarına gazetemizin sütûn-ı mefhareti dâimâ küşâdedir.*"[10]

[10] M. Muhit, c. 2, nr. 34, (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909)s.356

Tesbit edebildiğimiz en eski tarihli kadın dergisi "Terakki-i Muhadderat" (28 Haziran 1869) dan sonra II. Meşrûtiyet dönemindeki "Mehâsin" ile kadın dergiciliğinde yeni bir devre başlar. Bundan sonra kadınlar da en etkin haliyle basın dünyasında bulunacaklardır. Eylül 1324 (1908) den Teşrîn-i Sânî 1325 (Kasım 1909) a kadar aylık olarak 12 sayı çıkan derginin imtiyaz sahibi Âsaf Muammer; müdür ve sermuharriri Mehmed Râuf'dur. Başyazarlığını Celal Sâhir [EROZAN] ın yaptığı "Demet", 11 Eylül 1324 (30 Eylül 1908) / 29 Teşrîn-i Evvel 1324 (11 Kasım 1908) 7 sayı çıkmakla beraber içinde oldukça önemli yazıları barındırır. "Demet"in en ilginç yazılarından biri ünlü Osmanlı hanımlarının tanıtıldığı dizidir. "Kadın" ise bu dönemde çıkmış önemli yayınlarımızdandır. Selânik'de çıkarılan derginin başyazarı Enis Avni (Aka Gündüz), imtiyaz sahibi ise Mustafa İbrahim'dir. 30 sayı çıkan dergi 11 TE. 1324 (26 Ek. 1908) / 25 My. 1325 (7 Hz. 1909) süresi içinde yaşamıştır.

II. Meşrûtiyet döneminde çocukların da ifâde edildiği görülmektedir. Bu dönemde gerek müstakil çocuk yayınları, gerekse normal yayınların içeriğindeki çocuklara dâir yazılar artmıştır. M. Muhit'in de bir çocuk mecmûâsı çıkarmayı planladığı ilânlardan anlaşılmaktadır. 20 numaralı M. Muhit'in arka kapağındaki ilâna göre "Küçük Mektepli" adında bir mecmûâ düşünülmektedir. Kaynaklarda rastlamadığımız "Küçük Mektepli"nin âkibetini bilemiyoruz. Bu konu ile ilgilenen araştırmacılardan Cüneyd Okay, Meşrûtiyet döneminde çocuk edebiyâtı ile ilgili şunları söylemektedir: "*Meşrûtiyet döneminde çocuk edebiyatının yaygınlaşmasını sağlayan şüphesiz en önemli unsur olan, süreli çocuk yayınlarının ortaya çıkışı, 1869 yılında olmuştur. Bu sene içinde yayın hayatına atılan mümeyyiz'i diğerleri takib eder ve 19. asır boyunca ondokuz çocuk dergisi yayımlanır. Yirminci asırda Meşrûtiyet yeniden ilân edilene kadar (1901-1908) sadece bir çocuk dergisi yayımlanabilirken bu sayı 1908-1918 yılları arasında onaltıyı bulur...*"[11] Musavver Muhit'te de ifâdesini bulduğu gibi II. Meşrûtiyet döneminde çocuklara daha çok millî hassasiyet noktasından yaklaşılır. Bu dönemde yaratılmak istenen "Meşrûtiyet Çocuğu"[12] tipinin gerekliliği M. Muhit'te A (Yın) Tal'at tarafından izah edilmektedir.[13]

---

[11] Cüneyd Okay; Meşrûtiyet Dönemi Çocuk Edebiyatı, Medyatek, İst. 2002, s. 16. ve ayrıca daha ayrıntılı bilgi için bakınız Cüneyd Okay, Eski Harfli Çocuk Dergileri, Kitabevi, İst. 1999

[12] Cüneyd Okay; Meşrûtiyet Dönemi Çocuk Edebiyatı, s. 13

[13] A (Yın) Tal'at, "Vatanperverliğin Çocuklarda Husûl ve Tekâmülü" M. Muhit, c. 1, nr. 3(6 TS 1324 / 19 Ks. 1908), s. 35- 36

Esasen, oldukça geniş bir yelpazeyi andıran bu dönem Türk basın dünyasında aranılan pek çok şeyi bulmak mümkündür kanaatini taşıyoruz. Bu dönem basını ile ilgili Kudret Sinan şunları söylemektedir: "*Bu dönem gazetelerin çoğunda ciddî bir düzen bulmaya ve görmeye imkan yoktu, yüzde doksanının da hangi amaca hizmet ettikleri de pek belli değildir. Ancak basınımızda, imparatorluktaki çeşitli milletlerin ve azınlıkların azılı sinsi maksatlarını açık ya da kapalı –ilk temsil eden gazeteler de yine bu dönemde görüldü. Başta, eski idarenin ileri gelenlerini dillerine dolayıp onlara şantaj yapmak zengin olmak isteyen gazeteler de vardı. Bunlardan amaçlarına ulaşamayanlar ortalığı velveleye veriyorlar, gazeteciliği çirkin bir ticâret hâline sokuyorlardı. Kısa zamanda çeşitli alanlardaki polemikler, gazete sahiplerini öylesine sardı ki bunlar ülke ve millet için tehlikeli bir atmosfer oluşturmaya başladı. Bu arada küskünlerin çıkardığı gazeteler de dikkat çekiciydi. Meselâ bir zamanlar Abdülhamit'e karşı çıkıp Paris'e kaçmış, sonradan anlaşıp iyi bir görevle geri dönmüş, Meşrûtiyet'in başında ittihatçılarla uyuşup biraz sonra onlara cephe almış bulunan Murad Bey'in "Mizan" ı da ülkede huzur kaçıran yayın organlarından biriydi. Her gün bir başka tarafa ateş püskürten "Mizan" ın ne yapmak istediği bir türlü anlaşılamamıştır.*"[14]

[14] Sinan, Kudret, "İkinci Meşrûtiyet Yıllarında Gazeteler" Toker, sayı. 5. s. 11-12

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MUSAVVER MUHİT MECMUASININ KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ:

1. 1. Mecmuanın Şekil Özellikleri:

Musavver Muhit Mecmuası, yayın hayatına 23 Teşrîn-i Evvel 1324 (4 Kasım 1908, Perşembe) günü girer. Haftalık olarak yayınlanan derginin başlık klişesinde eski yazılı ve harekeli olarak , büyük puntolarla tam olarak "Musavver Muhit" yazılıdır. Başlık klişesinin hemen altında "siyâsi, edebî, felsefî, ictimâi mecmua" yazılıdır. Başlık klişesinin sağ üst tarafında tarih, sol üst tarafında da mecmuanın numarası yazılmaktadır. Mecmuanın ön dış kapağında ayrıca Fransızca olarak Latin harfleriyle "MOUHİT, illustration hebdomadaire, Directeur et Redacteur en chef: FÂİK SABRİ BEY" yazılıdır. Kapakdaki fiyat da Fransızcadır : "Prix: 2 Piastres" Fransızca olarak ayrıca derginin sahifelerindeki birçok resim, karikatür ve fotoğrafların alt yazıları yazılmıştır. Mecmuanın ön dış kapağındaki bilgiler değişmekle birlikte ayrıca müdür, Ser muharrir, idarehane adresi, haftalık olduğunu bildiren "her pençşenbe" ve "Musavver Muhit mevcud haftalık gazetelerin en nefisi ve en mükemmelidir" ibaresi onun da altında bu hafta hangi hediyenin verildiğini bildiren cümle vardır.

Muhit'in her sayısının ön dış kapağında ya fotoğraf ya da resim vardır. Birinci sayının kapak fotoğrafi Ahmed Rızâ Bey'in Paris'deki odasından çektirdiği fotoğrafdır. İlk fotoğraf Musavver Muhit'in İttihad ve Terakki taraftarı bir yayın izleyeceğini düşündürebilir. Diğer sayıların kapakları ise genellikle tablo olmakla beraber bazan değişik kişilere ait fotoğraflar, manzara resimleri ve 31 Mart Vak'ası ile ilgili resimler vardır.

Derginin iç kapağından önce yönetici kadrosu hakkında bilgi vermek gerekirse: Derginin müdürlüğünü Resimli Kitap müessislerinden Ubeydullah Esad, Ser muharrirliğini ise Fâik Sabri [DURAN] üstlenmektedir. Fakat 39 sayı devam edecek derginin idâri heyetinde değişiklikler olacaktır.

Derginin 7. ayısına kadar "Müessisleri Fâik Sabri, Ubeydullah Esad" denilirken müdür Ubeydullah Esad, ser muharrir Fâik Sabri'dir. 8. sayıdan 23. sayıya kadar hem müdür hem de ser muharrir Fâik Sabridir. 23'den 32. sayıya kadar müdür Fâik Sabri, ser muharrir Safvet Nezihidir. 33. sayıdan itibaren ise müdürlük Fâik Sabri'de ser muharrirlik ise Celal Sâhir'de kalır. Derginin müdüriyet-i edebiyesinde bir tutarlılığın olduğunu

söyleyemeyiz. 5. sayıya kadar belli olmayan bu kadro 5. sayıda İzzet Melih, Ahmed Hâşim, Fâik Sabri; 8. sayıda ise İzzet Melih, Ahmed Hâşim olmuştur. 10. sayının iç kapak B'sinde "Muavinîn-i taharriyesi: Memleketimizin vücudlarıyla iftihar ettiği meşâhîr-i muharririninden mürekkepdir" denilmektedir.

Derginin ön dış kapağının yanında iç kapak B ve bazan da olsa iç kapak a kısmı vardır. İç kapakların bazen sahife sayılarına ilave edilip bazen edilmediği görülür.

İlk defa 4. sayıda bulunan ve sonraki sayılarda zaman zaman bulunacak olan iç kapak a da, mündericat, resimlerimiz, abone şerâiti, Abonelerimize hediyelerimiz vs. gibi her zaman tutarlı olmayan bölümler vardır. İç kapak B'de ise şu bilgiler vardır:

Ortada dış kapaktaki klişeden biraz küçük punto ile "Musavver Muhit"; bu yazının üzerinde tarih, altında latin alfabeleri ile Fransızca "MOUHİT, Illustration Hebdomodaire" ve onunda altında "Müessisleri: Fâik Sabri Ubeydullah Esad" yazılmaktadır. Bu yazıların sağ tarafında çerçeve içinde küçük puntolarla; ser muharriri, idârehanesi, şerâit-i iştirâ (İstanbul için) bölümleri; sol tarafta da yine çerçeve içinde müdür, şerâit-i iştirâ (Vilâyet ve memâlik-i ecnebiyye için) Fransızca olarak müdür, idârehane adresi ve fiyatı ile ilgili bilgiler vardır. Bu bilgilerin altında sağdan sola, "numara", "Her hafta pençşenbe günleri neşr olunur siyâsi, edebî, ilmî, felsefî, resimli gazetedir" ibaresi ve "cild" bölümleri vardır. Bunun dışında iç kapak b sahifelerinde genellikle fotoğraf bulunmakta, bazan da resim bulunmaktadır. Kapaktaki bilgilerde değişmeler gözlenmektedir.

Derginin I. cildi 23. sayıya kadar sürmüş daha sonra 23/1, 24/2... şeklinde devam etmiştir. I. cild 16. sahifeden oluşup ayrıca ön dış kapak, iç kapak b bazan da olsa iç kapak a ve arka kapak şeklinde çıkmıştır ama zaman zaman iç kapakların da sahifeye dahil edildiği görülür. M. Muhit, 23. sayıdan 29'a kadar 32 sahife daha sonraları da karışık olarak çıkmıştır. Yalnız 36-37. sayılar birlikte ve fevkalâde sayı şeklinde çıktığından 60 sahifedir.

Dergi 23 Teşrîn-i Evvel 1324'den 30 Temmuz 1325'e kadar iki cild halinde 39 sayı devam eder. "Her hafta pençşenbe günleri neşr olunur" ibaresi yer almakla beraber tarih seyrine tam olarak uyulduğunu söyleyemeyiz. Zirâ; 9. sayıdan sonra 10. sayı, 25 Kanûn-ı Evvel'in perşembesinde kurban bayramı dolayısıyla çıkmayıp 1 Kânun-ı Sâni'de çıkmaya başlamıştır. Aynı durum 23. sayı için de geçerlidir fakat bu sefer bir hafta geç çıkmasının sebebi 31 Mart Vak'ası'dır. Ülkedeki karışıklık en yoğun günlerini yaşarken 24. sayı 16 Nisan 1325 Perşembe değil, 18 Nisan 1325 günü çıkıyor. Ama yine de Perşembe yazılıdır.

36-37. sayı ise Meşrûtiyet bayramının 10 Temmuz Cuma'ya tesâdüf etmesi sebebi ile bu gün çıkmıştır. Takip eden hafta çıkmayan dergi, 23 Temmuz 1325'de 38. sayı ve bir hafta sonra 30 Temmuz Perşembe 1325'de 39. sayı ile son bulur. Derginin neden kapandığı hakkında bir malumat bulamadık. Yalnız M. Muhit'in son sayılarında okuyuculara hitâben yeniden abone olmaları, abonelik ücretini hemen ödemeleri gerektiği ile ilgili ilânlar artmıştır. Ayrıca M. Muhit'in müvezzîlerine de abonelik bedellerini acil olarak idârehâneye göndermeleri söylenmektedir.

Derginin fiyatına gelince: 1 ve 2. sayılarda 50 para, diğer sayılar da 2 kuruştur. Derginin iddialarından birisi de ilânlarından anladığımıza göre ucuz olmaktır. Yalnız 36-37. sayı beraber ve hacimli çıktığından fiyatı da 5 kuruş olmuştur. Derginin birinci cildinin sonunda, birinci cildin koleksiyonunun 44 kuruşa satıldığı ilânı vardır.

Abone şartları ise; 1. ve 2. sayılarda vilâyât-ı şahânede seneliği 80, altı aylığı 45 kuruş; Dersaadette seneliği 60, altı aylığı 30 kuruş; Memâlik-i ecnebiyyede seneliği 18, altı aylığı 9 franktır.

Derginin 3. sayısından itibaren zam gelir ve bundan sonra böyle devam eder: "Vilâyât-ı şâhânede senelik 120, altı aylık 60 kuruş; Dersaadette senelik108, altı aylık 54 kuruş, Memâlik-i ecnebiyyede senelik 26, altı aylık 14 frank olur.

Derginin idârehâne adresi önceleri " Yeni Postahane Arkası, Eski Zaptiye Sokağında 2 numaralı Daire-i Mahsûsa / Dersaadet" iken 11 Şubat 1324, 17. sayıdan itibâren adres değişikliği olur. Yeni adres, "Bâb-ı Âli Caddesi İkdam Dairesi Kurbunda Daire-i Mahsûsa / Dersaadet" dir.

Derginin basıldığı matbaada da bir değişkenlik söz konusudur: 1. sayı Karabet Matbaası; 2. sayı Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası; 3, 4, 5, 6. sayı Selânik Matbaası; 23, 24. sayılar Matbaa-yı Hayriye, 25-34. sayılar Karabet Matbaası; 35. sayı Selânik Matbaası; 36-37, 38 ve 39. sayılar da yine Karabet Matbaasında basılmıştır.

Musavver Muhit'in 1. cildi 2'ye nazaran daha büyük boyda 32, 5- 24, 5 cm. ebadlarında üç sütun şeklinde çıkmış; ikinci cild ise 27, 5- 19, 5 cm. ebadlarında iki sütun şeklinde çıkmıştır. I. Cildinde kullanılan kağıt beyaz renkli kaliteli olmakla beraber ikinci cildinde zaman zaman kalitesiz sarı renkteki kağıtların kullanıldığı görülür.

Dergah yayınlarının Türk Dili ve Edebiyatı ansiklopedisindeki "Basın" maddesine göre ülkemizde ilk defa renkli resim Musavver Muhit'te yapılmıştır. Oldukça amatörce

olan bu baskı şekli Musavver Muhit'de ilk defa 4 numaranın ön dış kapağındaki çerçevede görülür. 5 ve 6 numarada da aynı şekilde renkli iken 8 ve 9 da çerçeve ile beraber başlık ve ön dış kapakdaki bir cümle de renkli çıkar. Derginin 1. cildinde ancak birkaç kapak fotoğrafi renkli iken çoğunda kapakdaki çerçeve ve başlık klişesi renklidir. 2. cildde ise renkli kapak ve renk tonu biraz daha artmıştır.

Musavver Muhit'in arka kapağında ise zaman zaman değişiklikler görülmekle beraber genellikle, "Bilmece ve Suallerimiz", "Bilmece Halli" gibi bölümler, İlânlar, az da olsa reklam ve hemen her sayıda "Bilmece Halline Mahsus Kupon" bulunmaktadır.

1. 2. Yazar Kadrosu

23 Teşrin-i evvel 1324'den 30 Temmuz 1325'e kadar yayın hayatını devam ettiren Musavver Muhit mecmuasının sahifelerinde devrin en meşhur sanatkarlarının yazıları bulunmaktadır. Her ne kadar 39 sayı gibi küçük bir hacimde olsa da II. Meşrûtiyet dönemi süreli yayınlar serüvenine baktığımızda bu sayının çağdaşlarına nazaran çok da az olmadığına şahit olmaktayız. Daha sonra Fecr-i Âti edebiyatının oluşumunu sağlayacak, Millî Edebiyât'ın inkişâfında rol olacak ve müstakil hallerde karşımıza çıkacak veya "ikinci sınıf sanatkar" diye tâbir edilecek sanatkarlar ve değişik yazı türlerinden yüzün üzerinde imza, inceleme konumuz olan M. Muhit mecmuasının sahifelerinde bulunmaktadır.

Musavver Muhit'de öncelikle bazı müstearlardan söz etmek durumundayız. Nüshalarda, Kulağı Delik, Görür Göz, Siz Bilirsiniz, Muhib-i Kalem, A(yın) Tal'at, A. H. N. Lastik Top, Münekkid-i Hâdisat, Valde, Ziyâ gibi müstear adlarla karşılaştık. Bu muharrirlerin bazılarının gerçek isimlerini bulurken bazılarını tahmin ettik yine bazılarını da bulamadık.

Buna göre Muhibb-i Kalem İzzet Melih'dir, Ziyâ ise Safveti Ziyâ'dır.

Mecmuanın en önemli yazarlarından olduğu belli olan ve Mazbutat bölümlerini yazan Kulağı Delik ve Münekkid-i Hâdisat müstearlı yazarın Fâik Sabri [DURAN] olduğunu tahmin etmekteyiz. Zira Fâik Sabri gibi Adalar doğumlu olan bu imzanın yazıları hem mecmuanın sözcülüğünü yapmakta hem de derginin asıl gayesi olan aktüel konuları yazmaktadır. Yine aynı bölümlerde mecmuanın içeriği ile ilgili haber niteliğindeki yazılar vardır.

Yine aynı şekilde mecmuamızdaki "Büyük Başlar" başlığı altında genellikle yabancı devlet adamı ve sanatkarların iranik bir üslupla karikatürleri ile birlikte anlatıldığı yazılarda gerçek imzanın kime ait olduğunu kesin olarak bilemiyoruz. 23 değişik karakter üzerinde duran bu yazıların iyi bir kültür birikimine sahip olan muharrirden çıktığı anlaşılmaktadır.

Musavver Muhit'in küçük hacmine rağmen zengin bir yazı potansiyeli vardır. En fazla yazanların bazılarının isimleri ve yazı adedleri şu şekildedir: A(yın) Talat 7 makale; Ahmed Hâşim 6 şiir, 2 monolog, 1 anket; Ahmed Midhat, 1 anket; Ahmed Râsim, 2 tefrika roman; Hâlide Edib, 1 tefrika roman, 1 tenkid, 1 makale; İzzet Melih, 6 yazı, Fâik Sabri, 8 yazı; Recaizâde Mahmud Ekrem 1 anket; Celal Sâhir 5 manzume; Hakkı Behic 5 yazı; İlyas Mâcid 8 yazı, 7'si mensur şiir; Yâkub Kadri 1 anket; Refik Hâlid 1 mensur şiir, 1 hikaye; Mehmed Fuad [KÖPRÜLÜ] 1 manzume; Râif Necdet 9 yazı bunlardan 3'ü mensur şiir, 1'i hikaye; Mahmud Nedim, "Bizde Edebiyat" isimli son dönem edebiyatımız ile ilgili olarak oldukça uzun bir tarih, değerlendirme yazısı; Osman Nuri, 9 ilmi makale; Fâik Âli, 3 manzume; Rıza Dâniş, 6 manzume; Safvet Nezihi 13 yazı; Tahsin Nâhid 15 manzume, 1 anket; Hamdullah Subhi, 7 manzume, 1 hatırat, 1 monolog, 1 anket; Selim Sırrı, 5 makale; Abdülhak Hâmid, 2 manzume; Hâlid Ziyâ 4 hatırat, 1 tarihi makale; Mehmed Baha, 4 hikaye; Mehmed Râuf, 1 manzume, 1 hikaye, 1 anket, ilmi, edebî, siyasî 8 makale; Mehmed Rüştü, 1 hikaye, 2 askeri makale tercümesi; Mehmed Sâdi, 9 manzume, 1 mensur şiir; Memduh Necdet 11 manzume, 1 psikolojik makale; Müfid Râtıb, 1 anked, 3 tiyatro tenkidi; Mehmed Emin [YURDAKUL] 7 manzume, 1 mensur şiir.

Bunların dışında mecmuamızın sahifesinde irili ufaklı yazıları ile pek çok yazar vardır. Fakat yaklaşık bir yıl süren yayın hayatı boyunca mecmuanın belli bir yazar kadrosu oluşturduğunu söyleyemeyiz. Mecmuamızda yazısı bulunan çoğu yazar, devrin diğer yayın organlarında da belki daha da fazla olarak yazı yazmıştır.

1. 3. Yayın Politikası

24 Temmuz 1324, basın tarihimiz için büyük öneme sahip bir tarihtir. Zira bu tarihte basın hürriyeti sağlanmıştır. Bu tarihten sonra sayısı tespit edilemeyecek kadar yoğunlukta bir gazete ve dergi patlamasına şahit olmaktayız. Belki 33 yıllık bir zorunlu içe

kapanıklığın bu tarihten sonra patlama hali gibi sosyolojik bir durum, belki de siyâsî tarihimizin aksü'l ameli olan arayış / yeni ideoloji bulma zorunluluğu yüzünden olacak ki bu dönemde her türden gazete ve dergi bu derece yoğunlukta çıkmıştır. Fakat bize göre yukarıda anılan sebeplerin ikisi de mantıklı gözüküyor. Belki daha başka sebepler de bulmak mümkün.

Konumuz olan Musavver Muhit mecmuasının yayın politikasını anlatmadan önce Resimli Kitap'tan bir iki cümle ile de olsa bahsetmek durumundayız. Çünkü Musavver Muhit de Resimli Kitap idarecileri tarafından çıkarılmış bir dergidir.

Resimli Kitap, Türk fikir ve sanat hayatına büyük iddialarla başlamış, çoğu sayfaları yüz sahifenin üzerinde aylık bir mecmuadır. "*Edebî, siyâsî, fenni felsefî ve ictimâi mecmuâ-i musavvere*" olan Resimli Kitap devrinin en popüler dergilerindendir. Resimli Kitap da piyes ve roman tefrikaları gibi bir çok konuda incelenmesi gereken bir dergidir.

Musavver Muhit'ten bir ay önce yayına başlayan Resimli Kitap'ta, yılda iki cilt ve 12 sayı bulunmaktadır. Resimli Kitap toplam 51 sayı çıkmıştır.

Musavver Muhit'in birinci sayısından itibaren ilişik kesilene kadar Resimli Kitap'ın satış koşulları mündericâtı, tevzii yerleri ile ilgili ilânlar vardır. Birinci cildin birinci sayısının arka kapağındaki ilân sürekli karşımıza çıkacaktır: "*Şehr-i mecmûa-i musavvere, Resimli Kitap, 100 sahife-100 resim- en meşhur imzalar altında 30 makâle meşâhir-i üdebâ ve muharrirînimizin hemen ekserisinin muavenet-i tahrîriyesini temin etmiş olan (Resimli Kitap) her ayın on beşinde 100 sahife ve 100 resimi muhtevî olduğu halde neşrolunur... Bir nüshâsının fiyâtı 5 kuruştur seneliği 80 altı aylığı 45 kuruştur. Abonelere müteaddid hediyeleri vardır.(Resimli Kitap) siyâsî, edebî, felsefî, ictimâî yegâne resimli mecmuadır.*"[15]

Fakat Musavver Muhit'in 16. sayısına kadar süren bu birliktelikten sonra Resimli Kitapla ilgili olarak Muhit'in 20 ve 21 numaralı nüshasında son ilânlarla karşılaşıyoruz:

"*İdârehânemizin "Resimli Kitap" ile münâsebeti kalmamıştır. Şimdiki halde neşriyâtımız "Musavver Muhit" ile "Resimli Roman" dan ibâret olup yakında mektep talebelerine mahsus olmak üzere gayet müfid ve nâfi' ve eğlenceli mebâhisi lem'-i hâvi olarak "Küçük Mektepli" nâmında haftalık bir mecmuamız daha mevkî-i intişâra vaz'*

[15] Musavver Muhit, c. 1, nr. 1, 23 TE. 1324/ 5 Ks. 1908, s. a. k.

olunacaktır."[16] Muhit'in 16. nüshasına kadar ilânlar birlikteyken 17. sayıda tevzîi yerleri ile ilgili ilânda Resimli Kitap'ın adı bulunmaz.

Bu tarihten sonra M. Muhit için daha önce Resimli Kitap neyse Resimli Roman da o olacak ve sürekli onunla ilgili ilânlar yayınlanacaktır.

Görüldüğü gibi Musavver Muhit idârecileri tempolu bir şekilde çalışmaktadır. Bu, bize Musavver Muhit'in devrinde iltifata şâyan bir dergi olduğunu hissettiriyor. Musavver Muhit'in daha dördüncü sayısının 50. sahifesinde geçen sayının ikinci baskıyı yaptığı "Muhterem Kârilere" adlı ilânda anlaşılmakta ayrıca 39 numaralı nüshanın "Piyango" bölümünde 38 ve 39 numaralı nüshanın 10 bin adet basıldığı anlaşılmaktadır: "*Geçen haftaki gibi bu haftaki nüshâmızın esnâ-yı tab'ında da tab' olunan on bin nüshâdan beş bininin mündericâtı meyânına:...* " [17]

Musavver Muhit'in birinci sayısının ikinci sahifesinde "Küçük Bir Mukaddime" başlığı altında yazılan ön söz niteliğindeki on iki satırlık kısa bildiri yazısında Musavver Muhit'in yayın politikası hakkında küçük ip uçları edinmekteyiz. Daha birinci cümlede Resimli Kitap'tan söz edilmektedir: " *(Resimli Kitap) ımızın nâil olduğu rağbet ve (Muşavver Muhit) in neşrine başlıyoruz*"[18] Görüldüğü gibi Muhit, Resimli Kitap'ın alt organı olarak yayına başlamıştır.

Yazının bir sonraki cümlesinde Musavver Muhit'in Fransızların ünlü magazin dergisi İllüstration'a benzemek iddiasında olduğu anlaşılmaktadır.

Musavver Muhit'de Resimli Kitap gibi yayına büyük iddialarla başlamıştır. Bir çok sayısında görülen ilânlarda Muhit'in en iyisi olmak arzusunda ve iddiasında olduğu hatta Avrupa dergileri ile boy ölçüşebilecek seviyede olduğu iddiasına şahit olunur. Fakat bizce bunu başarabildiğini söylemek biraz abartı olur. Zira 39 sayıda kalmış olması öyle zannediyoruz ki onun bu gün adı duyulmayan yayınlardan olmasına en büyük sebep olmuştur.

Gerçekten de M. Muhit, magazin tarafı ağır basan bir dergidir. Onda ilk göze çarpan özelliklerden biri fotoğraf ve resimleridir. Daha ilk sayısında 13 fotoğraf 3 tefrika resmi ve 2 de karikatür vardır. İlerleyen sayılarında zamanın hatta günümüzün bile diyebileceğimiz dergilerine nazaran oldukça fazla sayıda fotoğraf, resim ve karikatürü barındırmaktadır.

[16] Musavver Muhit, c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt 1909) s. a. k.
[17] Musavver Muhit, c. 2, nr. 39, (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909) s. 472
[18] Musavver Muhit, c. 1, nr. 1, (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908) s. 2

Zaman zaman büyük boyda ilave fotoğraf ve resimler de veren Musavver Muhit'in bir özelliği de ülkemizde, biraz amatörce de olsa ilk defa renkli resimler yayınlanmış olmasıdır. Musavver Muhit'in fotoğraflarının ekserisini sivil ve askeri devlet adamları oluşturmaktadır. Ama Musavver Muhit', Fenerbahçe futbol takımından, II. Meşrûtiyet'in ilân serüvenine, 31 Mart Vak'ası'nın en sıcak fotoğraflarına, II. Meşrûtiyet'in mebuslarına, Bakü'deki Müslüman Mektebi talebe ve öğretmenlerinden İtalya'daki meşhur Messine depremine, en son teknolojik gelişmelerden ülkemizin yeni tanıştığı ürün fotoğraflarına, Cenevre fotoğraflarından Avrupanın peyzaj yerlerinin resimlerine, yabancı politika ve sanat adamlarına, 31 Mart âsîlerinin îdam anlarından elimizden henüz çıkmakta olan Girit adası ile ilgili fotoğraflara kadar bir magazin dergisinden beklenecek en güzel fotoğraf ve resimleri yayınlamıştır. Bir örnek olarak belirtelim, Musavver Muhit'in 2. cild, 24 numaralı nüshasında 25 fotoğraf, 5 resim, 8 de karikatür bulunmaktadır. Mecmuanın genelinde olduğu gibi bunlar da genellikle siyâsîdir. Muhit'in fotoğraf memuru Kenan Bey olmakla beraber, gerek yerli ve yabancı basından gerekse ülkemizdeki ecnebî fotoğrafcılardan resimler alınmıştır. Mecmuamıza promosyon katkısı da bulunan devrin meşhur fotoğrafcısı Apollon (M. Muhit sahifelerinde sürekli reklamı çıkan Apollon'dan "Abonelerimize Hediyelerimiz" bölümünde okuyuculara hediye olarak iki fotoğraf çektirme imkanı vardır.) başta olmak üzere Foto Aigle ve Foto Phebus, mecmuamızı renklendiren fotoğraf ustaları olmuşlardır.

M. Muhit mecmuası edebiyat ve aktüalite ağırlıklı bir yayındır. Fakat bu dönem dergiciliğimizin bir özelliği olarak onda hemen her türden konuya rastlamak mümkündür. Bunlara birinci örnek olarak sporu gösterebiliriz. Mecmuamızda spor, oldukça ciddiye alınır. Ülkemizde modern anlamda spora en fazla katkılarını bildiğimiz ve kendisini Avrupada yetiştirmiş olan Selim Sırrı [TARCAN], bu konuda en çok uğraşan kişi olmuştur. Onun ilk defa yaptırdığı ve müdürü olduğu Rızapaşa Yokuşu'ndaki spor okulu, "Terbiye-i Bedeniye Mektebi"nin ilânları ve tanıtımı Musavver Muhit'in çoğu sayısında vardır. Ayrıca Selim Sırrı, sporun yararları, Avrupa'da spor, bizde geleneksel spor ve altıncı spor konferansı ile ilgili Musavver Muhit'e 5 makale yazmıştır. Sporun ülkemizdeki duayenlerinden olduğunu bildiğimiz Selim Sırrı'nın c. 1, nr. 11, s. 172'de eskrim taparken bir fotoğrafı bulunmaktadır. Musavver Muhit'e sporla ilgili olarak bir makale de Ömer Lütfi yazmıştır. Muhit'te aktüel spor olayları da yerini almıştır. Fenerbahçe de yapılan

bisiklet yarışları, güreş müsabakalarının fotoğrafları, ayrıca yeni yeni gelişmekte olan futbol külüplerimizin fotoğraf ve faaliyetleri bulunmaktadır. Bunlara yalnız bir örnek olarak c. 1, nr. 9, s. 144'deki Üsküdar Lem'a-yı Hürriyet kulübünün fotoğrafını gösterebiliriz.

Musavver Muhit'de Sultan Abdülaziz'in musikîşinaslığını anlatan yazılar ve onun bestelerinin notoları da bulunmaktadır. Sultanın musikîşinaslığını Râuf Yekta'nın kaleminden öğrenmekteyiz.

Dergi, 31 Mart Vak'ası ile ilgili olarak, yayınlamış olduğu yazılarda eski devri ve II. Abdülhâmid Han'ı aşırıya varan tahkirlerinden de görüleceği gibi İttihad ve Terakki Cemiyeti taraftarlığı yapmaktadır. Tam da yayın hayatının ortalarına tesâdüf eden 31 Mart Vak'âsı'nda İttihadcıların her biri, başta Ahmed Rızâ Bey olmak üzere kahramanlaştırılmış, hatta ilânlarla bu olayda "şehid" edilen İttihadcı askerlerin yayınlanmak üzere fotoğrafları okuyuculardan istenmiş ve yayınlanmıştır. Derginin 36 / 37 numaralı nüshâsı bir nevî II. Meşrutiyet özel sayısı gibidir. Meşrutiyet, ikinci kez ilânından sonra Türkiyedeki hemen bütün yayın organları gibi Musavver Muhit'in gündeminden de hiç düşmemiştir. Bu konu mecmuayı olumlu ya da olumsuz olmak üzere oldukça doyurmuştur denilebilir. Vatan, millet kavramları ile ilgili şiirler, hikayeler kaleme alınmış, oldukçe ilginç hâtıralar yazılmıştır. Fakat bir gerçek de var ki; devleti uzun yıllar başarıyla yönetmiş bir hakan, mecmuamızın sahifelerinde oldukça ağır hakaretlere mâruz kalmıştır. Sâdece 25, 26, 27, 28, 29, 30 numaralı mecmuanın arka kapak karikatürleri tezimizi isbâta kâfidir. Aslında oldukça orijinal ve başarılı olan bu eserlerin tek kusuru hizmet ettiği gayedir. Kesin doğruluğuna ancak başka kaynaklardan da beslenerek emin olabileceğimiz Abdülhâmid Han'ın yolsuzlukları, halkın sırtından edindiği milyonlarca liralık servet ü sâmânın listesini derginin haberler kısmında okumak mümkündür. Bu konu ile ilgili olarak, iki örnek verecek olursak: "*Yıldızda icrâ kılınan taharriyat netîcesinde üç yüz elli bin lira raddesinde bir meblağ zuhur etmiş ve meblağ-ı mezkur berâ-yı hıfz-ı dâire-i askeriye veznesine îsâl kılınmıştır.*"[19] ve "*Hakan-ı mahlu'un ecnebî bankalarına tevdi' ettiği nukûdun mecmû-ı sahîhi bir milyon seksen bin lira olduğu tahakkuk etmiştir...*"[20]

---

[19] Musavver Muhit, c. 2, nr. 25, (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909) s. 67
[20] Musavver Muhit, c. 2, nr. 28, (14 My. 1325 / 27 My. 1909) s. 189

Bu devir basını ve aydın insan zümresinde moda şeklinde görülen Sultan Abdülhâmid'e lanetler yağdırma ve alay etme, Musavver Muhit'in sahifelerinde de çok sık olarak kendini göstermektedir. Eski Sultanın şekil özelliklerinden özel hayatına, güvenlik tedbirlerine kadar onunla alay eden bir çok yazı ve karikatür Musavver Muhit'in sahifelerinde vardır.

Musavver Muhit dergisi aktüaliteye oldukça önem vermiştir. Hareket Ordusunun İstanbul'a girişinden sonra adım adım takibini yapmış, olaylar tamamen bitinceye kadar İstanbul ve vilâyetlerdeki gelişmeleri ayrıntıları ile fotoğraf ve resim destekli olarak vermiştir. Özellikle II. cildde gerek yurt içi gerekse yurt dışındaki güncel olaylar sıkı bir şekilde takip edilmiştir.

Derginin 36-37 numaralı birlikte çıkan özel sayı hüviyetindeki nüshâsında müdür-i edebî Celal Sahir'in devrin önemli siyâsetçi ve sanatkarına yaptığı anketi vardır. Bu sayı II. Meşrûtiyet'in ilânına tesâdüf ettiği için "geçen yıl bu güne dair düşünceler" sorulur. Bu ankete; Abdi Tevfik, Ahmed Hâşim, Ahmed Samim, Ali Fahri, Ahmed Refik [ALTINAY], Fâzıl Ahmed [AYKAÇ], Bedi Nuri, İzzet Melih [DEVRİM], Fâik Sabri [DURAN], Recaizâde Mahmut Ekrem, Jülide Sâhir, Yâkub Kadri [KARAOSMANOĞLU], Râif Necdet [KESTELLİ], Şehzâde Mecid Efendi, Mehmed Câvid, Müfid Râtıb, Ahmed Hikmet [MÜFTÜOĞLU], Şehâbeddin Süleyman, Tahsin Nâhid, Burhâneddin [TEPSİ], Hamdullah Subhi [TANRIÖVER], Hüseyin Câhid [YALÇIN], Ahmed Midhat Efendi gibi, önemli sîmâlar değişik türdeki yazıları ile katılmışlardır.

Musavver Muhit'in sahifelerinde yabancı edebiyatlara karşı hissedilir bir alâkanın olduğu görülmektedir. Fransız, Alman, İngiliz ve Rus edebiyatlardan tercümeler ve bu edebiyatlarla ilgili yazılar derginin hemen her sayısında vardır. Japon ve Amerikan sosyal hayatıyla ilgili yazılar bulunmakla beraber bu dillerin edebiyatları dikkat çekmemiştir. Mecmuamızın sahifelerinde özellikle Batı menşeli sanatkarlara karşı aşağılık kompleksine varan bir hayranlık örneği görülmektedir. Örneğin derginin sürekli yazarlarından olan Râif Necdet 15 numaralı nüshadaki Fransız sanatçı "Catulle Mendes" hakkındaki monografi yazısında ard arda ölen Fransız sanatçılar ve "Catulle Mendes" için "Kardeşim ölse ancak bu kadar üzülürdüm"demektedir. Yine yabancı devlet adamları ve sanatçılarla ilgili olarak dergide "Büyük Başlar" sütunu bulunmakta, her seferinde Görür Göz imzasının kendine

has ilginç üslubuyla değişik bir kişi anlatılmaktadır. Muhit'te otuz iki tane yabancı siyâsetçi ve sanatkar hakkında yazı vardır.

Musavver Muhit dergisi, okuyucuyu kendine daha fazla çekebilmek için olsa gerek hediyeler ve bilmeceler bölümüne önem vermiş, okuyucuyla bire bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Derginin hemen her sayısında "Bilmece ve Müsabakalarımız" ve ayrıca "Abonelerimize Hediyelerimiz" bölümü vardır. Bu bölümlerde okuyuculara kolonya, atkı, Apollon Fotoğrafçısından fotoğraf çekilme imkânı, abonelik, vb. gibi hediyeler verilmiştir.

Musavver Muhit'in yayına başladığı ilk sayılarında vaad ettiği konulardan biri edebî ve siyâsi konferanslardır. Fakat dergide iki kere yapılması ilân edilen bu programlardan yalnız birincisi yapılmış ve küçük aksaklıklarla beraber rağbet bulmuştur. Musavver Muhit'de sıkça ilânı bulunan ikinci konferans, ülkenin içinden kurtulamadığı siyasi karışıklık yüzünden bir türlü yapılamamıştır. Tepebaşı Kışlak Tiyatrosu'nda yapılan birinci konferans da ülkemizde kendi alanında bir ilerlemeye işarettir. Bu gösteride konferanslar verilmiş, piyesler oynanmıştır. Devrin en ünlü sanatkarlarını bir araya getiren konferansa Musavver Muhit okuyucuları indirimli katılmıştır. Derginin başında Fâik Sabri [DURAN] gibi Batı'yı çok iyi tedkik etmiş, Batı dillerine vakıf (Musavver Muhit'e de yaptığı tercümelerden ve "Avrupa Hâtıratından" da anlaşılacağı gibi) birinin bulunması derginin Batı'dan ilham alan bir müessese olmasını sağlamıştır. Gerek bahsi geçen konferans, gerekse dergi yönetiminin tuttuğu yol hep Batı'dan ithal edilen sağlıklı düşüncelerdir.

Gazete ve dergilerin şüphesiz en önemli özelliklerinden birisi yeni dehâların keşfi ve teşvik edilmesidir. Bu bağlamda Halide Edip, Halide Salih ismi ile ilk romanı Heyula'yı Musavver Muhit'e tefrika ettirmiştir. Muhit'in iddialarından birisi de bu noktadadır. 10 numaralı nüshanın "Muhterem Kâriler" başlıklı ilânında şöyle deniliyor: "*Beşinci nüshâsından itibaren "Musavver Muhit" risâlesi yeni br devre-i tekmile giriyor. Gittikçe kesb-i ehemmiyet edecek olan ta'dilat ve ıslahât-ı mâdiye şüphesiz sevgili kari ve karielerimizin nazar-ı dikkat ve rağbetini celb eyleyecektir. Bundan mâda "Musavver Muhit" şimdiden kendisine öyle ciddi bir hatt-ı hareket çizmişdir ki lüzumsuz bir tevâzuu bertaraf ederek söyleyebiliriz. Tarih-i matbuatımızda sâbit bir iz bırakacaktır*.

Meşhur üdebâ ve şuarâmızın muavenet-i tahrîriyyesini te'min etmiş olan risâlemiz diğer taraftan da Hâmid ve Ekrem'leri, Hâlid Ziyâ ve Tevfik Fikret'leri takib eden neslin en

mümtaz ve en ümmidbahş zekâlarını tanıtarak onların teşkil ve tekâmülünü taktir ettirecek ve böylece istikbâl-i edibimizin bir menşe-i mühimmi olmaya hasr-ı mesâi eyleyecektir..."[21]

Recâizâde, Hâmid, Hâlid Ziyâ, Tevfik Fikret isimlerini zikreden yukarıdaki yazı, derginin sanat görüşü hakkında yeterli ip uçlarını veriyor kanısındayız. Fakat nevar ki dergi, bir muharrir sınıfı oluşturacak kadar uzun süreli yaşayamamıştır. Musavver Muhit dergisinin sahifeleri edebiyâtımızda Fecr-i Âtî adıyla bilinecek toplaşmanın sanatkarları tarafından yazılmıştır. Ve biz, adı geçen toplaşma ile Musavver Muhit arasında bir kader birliği olduğuna inanıyoruz. Gerek Musavver Muhit'in yayın politikası ile Fecr-i Âtî'nin ilkeleri arasındaki paralellik, gerek amaçları, gerek yaşamlarındaki örtüşme gerekse sonlarının benzerliği bizi bu kanıya yöneltti. Zîra ikisi de büyük iddialarla ve genç bir nesil tarafından hayata başlamış, yeni şeyler vaad etmiş ve nihâyetinde kendi içinde bir organik bütünlük kuramadan siyâsî şartların da diktasıyla (siyâsî şartların millî edebiyata ihtiyaç duyduğuna inanıyoruz) iyi niyetleriyle beraber sona ermişdir. Musavver Muhit sanatkarları çoğunlukla daha sonradan milli bir ifâdenin peşinden koşacaklardır.

Millî bilinç, en azından edebî bağlamda Musavver Muhit sahifelerinde kendisine yer bulmuş bir unsurdur. Fecr-i Âtî'nin Servet-i Fünûn edebiyâtını tenkid ettiği noktalar bu mecmuada da hissedilmektedir. Muhit'te "Edebiyât-ı Hâzıraya Dâir" adlı makalenin sahibi Mehmed Râuf, edebiyatımızın yalnız güzel söylemekten vazgeçip muhtevayı felsefeyle, fikirle zenginleştirmek gerektiğini söyler. Hakkı Behiç de "Edebiyât-ı Avam" adlı makalesinde halkın anlayacagı bir dile büyük bir ihtiyaç olduğunu ve sanatkarlarımızın bu konuyu nazarda bulundurmaları gerektiğini söyler.

1. 4. Edebî Faaliyetler

1. 4. 1. Manzumeler:

İnceleme konumuz olan Musavver Muhit dergisinin manzumeler açısından çok da doyurucu olduğunu söyleyemeyiz fakat şunu da belirtmeliyiz ki, bunun sebebi mecmuanın ömrünün kısalığından kaynaklanır. 39 sayılık ömründe devrin en büyük sanatkarlarından yazıların bulunduğu Musavver Muhit'de tercümeler hariç tutulursa 31 sanatkarın 106 manzumesi yayımlanmıştır. Diğer yazılarda olduğu gibi manzumeleri de devrin en ünlü

[21] Musavver Muhit, "Muhterem Kârilere", c. 1, nr. 10(1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) i. k.

isimleri yazmıştır. Fakat burada meşhur imzaların oldukça az sayıda eserleriyle karşılaşmaktayız. Musavver Muhit'de manzumelerin adetleri bakımından ilk sırayı 15 manzume ile Tahsin Nâhid almaktadır. Daha sonra 12 manzume ile Memduh Necdet, 9 manzume ile Mehmed Sâdi, 7'şer manzume ile Hamdullah Subhi [TANRIÖVER], Mehmed Emin [YURDAKUL] ve İranlı meşhur şâir Rıza Dâniş sıralanabilir. Bu sıralarda 24-25 yaşlarında olan Ahmed Hâşim'in de idâri kadrosunda etkin bir şekilde bulunduğu mecmuamızda 6 manzumesi vardır. Diğer manzumeler imza başına birkaçı geçmemek üzere dağılmıştır.

Mecmuamız, yayında kaldığı süre itibarıyle siyâsî hâdiselerin etkisinde kalmıştır. Bu açıdan mecmuadaki birçok edebî eserin kendinden ödün vermek pahasına siyâsî olaylara eğildiği görülür. Buna bir örnek Recâizâde Mahmud Ekrem'in 2. cild 36 / 37 numara, sahife 391-395'deki nesir karışımı birkaç değişik manzumesidir:

....

"Câsus.. o bîgünahlara cellâd olan l'ain"

...

gibi II. Abdülhâmid Han ve devrine lanetler yağdıran mısralarla dolu olan manzumelerin ayrıca isimleri bulunmamaktadır. Yine bunun gibi c. 1, nr. 19, s. 290'daki II. Meşrutiyeti sanatından ödün vererek hamâsî bir üslupla yücelten Abdülhak Hâmid'in "Unutulmaz Şiirler" sayfası altında, çerçeve içine alınmış "Hürriyet Neşîdesi" ile aynı sanatkârın c. 2, nr. 24, s. 50'deki "Neşîde-i Hürriyet" adlı manzumesi buna örnektir.

Neşîde-i Hürriyet'den

Öğün ey peyker-i hakperver-i hürriyyet öğün
Kadın erkek ediyor sâye-i feyzinde düğün
Öyle bir cilve-i i'câz ile ettin ki sökün
Karışıklar barışık oldu tamamıyla bu gün

...

Bunun yanında milli duyguları en içten mısralarla anlatan şiirler de Musavver Muhit sahifelerinde bulunmaktadır. İbrahim Alaaddin [GÖVSA] nın Yunanlıların Girit'i ilhâkından dolayı duyduğu derin ızdırabı anlatan "Osmanlı Bayrağı" veya Ali Ekrem

[BOLAYIR] ın batan Ertuğrul firkateyni için yazdığı "Ertuğrul" isimli manzumesi buna yalnızca iki örnektir. Hamdullah Subhi eski devirlere özlemini:

"Ey yâd-ı ihtişâm-ı vatan-ı devr, biraz görün"

mısrasıyla anlatır.

Fecr-i Âtî toplaşmasının sloganı olan "Sanat şahsî ve muhteremdir" cümlesinin "şahsî"liği Musavver Muhit için de geçerlidir. Bu yüzden Musavver Muhit'deki manzumeleri belli bir sanat görüşü ile sınırlandırmak zordur. Ama en fazla, edebiyâtımıza da yeni olan devrin genel görüntüsüne uygun olarak mâşuku idealize edilmemiş aşk şiirleridir denilebilir. Musavver Muhit'de bu şiirlerin en önemli temsilcileri edebiyâtımızda kadın şâiri olarak tanınan Celal Sâhir [EROZAN] ve Tahsin Nâhid'dir.

1. 4. 2. Tercümeler:

Bilindiği gibi Türkiye'de II. Meşrutiyeti zorlayan muhalefet İttihad ve Terakki partisidir. 31 Mart Vak'ası'nın ardından devletin yönetimini tam anlamıyla ele alan parti mensupları genellikle Balkan topraklarımızda yetişmiş ve hafızasını Batı kültürüyle doldurmuş insanlardı. Dolayısıyle Meşrutiyet dönemi, Avrupa'nın bizim açımızdan en iyi tanınıp tedkik edildiği dönem oldu. M. Muhit'de tercümelere fazla önem verilmesinin altında devir aydınlarının Batı'ya aşina olmaları yatar denilebilir. Derginin müdürü Fâik Sabri'nin bu konudaki özel gayretleri de eklenince daha önce de söylemiş bulunduğumuz gibi mecmua, özellikle Avrupadan etkilenmiş ve beslenmiştir.

Musavver Muhit'in içeriğindeki yazılardan hareketle, onun adına şunu kesinlikle söyleyebiliriz; yabancı fikir ve edebiyâtlarını tanımak Türk milletinin vazgeçilmez kaderi olacaktır. Musavver Muhit'in birinci cildinin 7 numaralı nüshâsında Ahmed Samim'in "Rus Edebiyâtına Dâir" adlı yarım kalmış yazısı bu fikri besleyen en iyi kaynaktır. Bilindiği gibi bu dönemde çok da dostâne olmayan Osmanlı-Rus ilişkileri için Ahmed Samim, düşmanla mücadele kuvvetimizin ancak onları tanımakla artacağı tezini işler. Ve tanımanın da birinci derecede onların edebiyatlarını dilimize kazandırmak yoluyla olacağını anlatır.

Musavver Muhit'deki yazılara göre, Avrupanın ülkemiz aydınları için "hürriyetin, uhuvvetin, adaletin, terakkinin" doğum yeri olarak görüldüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz.

Birçok yazıda istibdat memleketi ile hür ülke karşılaştırılır. M. Muhit'in hemen her sayısında Batı vardır.

Mecmuamızda hacimce en fazla tercümeyi Fâik Sabri ve Mehmed Rüştü Paşa yapmıştır. Paşa, tercümeleri Almanca'dan yapmıştır. Mehmed Rüştü Paşanın tercümelerinin hepsi askerî, biri de askerî hikayedir. Fâik Sabri ise genellikle piyes ve hikaye tercüme etmiştir. Musavver Muhit, özellikle tiyatro tercümelerine önem vermiştir. c. 2, nr. 32, s. 297'deki "Karilerimize Bir Tebşir" adlı ilânda meşhur Fransız mecmuası İllüstration'dan adapte olan tiyatro hizmeti müjdelenmektedir. Gerçekten de bu vaadler yerine getirilmiş, ilânda söylendiği gibi artist Burhâneddin Bey'in oynadığı oyunlar bol miktardaki enstantene fotoğraflarıyla beraber yayımlanmıştır. Fakat M. Muhit'te tefrikalar ilave olarak verilmiş ve bu ilaveler sonunda kitap baskısı olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu, baskılar kitap olduğundan çoğunlukla koleksiyonlarda bulunmamaktadır. Bunlara bir örnek varlığını ancak kapak sahifelerindeki ilânlardan anladığımız Pierre Volf'un "Sinli Sevda" adlı Fâik Sabri'nin çeviri piyesidir. Musavver Muhit'e 18 yabancıdan tercüme yapılmıştır.

1. 4. 3. Tiyatro:

Bilindiği gibi II. Meşrutiyet dönemi Türk tiyatroculuğu açısından oldukça verimli bir dönemdir. Gerek verilen telif eserler gerekse temâşânın icrasında bu dönemde oldukça önemli adımlar atılmıştır. Gösteride bu dönemin en önemli isimleri artist Burhâneddin [TEPSİ] Bey ve Müfid Râtıb Bey Musavver Muhit'de her zaman yerini almış sanatçılardır. Oynanan oyunlardan fotoğraflar her zaman M. Muhit'te yayınlanmıştır. Fakat tiyatro yazarlığı Musavver Muhit'de daha ziyâde iltifat bulmuştur. M. Muhit'in yazarlarından olan İzzet Melih [DEVRİM]'in Fransızca yazdığı oyunun Paris'te zamanın en meşhur Fransız artistleri tarafından oynanması bu alanda büyük bir ilerlemeyi ifâde eder. Sanatçının "Leyla" isimli kısa oyunu bu alanda bir ilktir.

M. Muhit'te bulunan temâşa tenkidleri, tenkid türü açısından olmasa da o zamanki tiyatroculuğumuzu iyi yansıtması açısından oldukça önemlidir. Özellikle Müfid Râtıb'ın aktüel tiyatro tenkidleri bu dönem tiyatroculuğumuz için önemli ip uçları verir. Musavver Muhit'de bundan başka Hâlide Edib, İzzet Melih, Mehmed Râuf, Münir Süreyya, Safvet Nezihi gibi yazarlar bu konuda tenkid, değerlendirme yazısı yazmışlardır.

Ayrıca yabancı tiyatro yazar ve oyuncularının belki gereğinden fazla iltifat bulduğunu da belirtelim. Buna yalnız Mehmed Râuf'un, "Tezer Münâsebetiyle Matmazel Suzanne"[22] adlı yazısını örnek gösterirsek yeterlidir.

Musavver Muhit'e tiyatro tenkidi yazan sanatçıların bir şikâyeti devir tiyatrosunun artık eski dönemi karalayan eserlerden kurtulup yeni ve özgün eserler vermeleri gerektiğine dâirdir. Buna Mehmed Râuf'un "Temâşâ Muharrirliği" adlı makalesi bir örnektir. Burada yazar şöyle demektedir: "*Fakat bütün bu faâliyet ve şemâtâta rağmen, milel-i mevcûde arasında, yalnız bize has olan ve şimdiye kadar devam etmiş bulunan bu acı mahrûmiyetten elan lâzım geldiği gibi kurtulamadığımızı istirdâd-ı hürriyetimizden beri bu gün tamam beş ay geçtiği halde, doğruyu söylemek lâzım gelirse, henüz bir nümâyiş-i hakîkî-i sanat huzûrunda mesûd olmadığımızı henüz ilk eser-i edebî-i temâşâmızı görememekle müteessif bulunduğumuzu itiraf etmek de doğru olur...*"[23]

1. 4. 4. Edebiyatla İlgili Yazılar:

Musavver Muhit dergisi belki de bir magazin dergisi olduğu için olacak kendisini tefrikalardan Ziyâde tenkid, değerlendirme yazılarında göstermektedir. Sanat teorisi ve bizde edebiyat ile ilgili uldukça uzun ve değerli yazıların bulunduğu mecmuamızda bu konudaki en dikkate değer yazı dizisi Mahmud Nedim'in son dönem edebiyâtımız ile ilgili "Bizde Edebiyat" adlı tahlil ve değerlendirme yazısıdır. Ayrıca Server Cemal, Hâlide Edib, Ahmed Samim, Bedi Nuri, Fâik Reşad, Hakkı Behic, Râif Necdet, Mazhar Ârif, Mehmed Râuf. Memduh Necdet bu konu ile ilgili dergiye yazı yazan bazı sanatçılardır.

1. 4. 5. Biyografiler:

M. Muhit'deki biyografilerin çoğunu "Görür Göz" müstearlı sanatçı, "Büyük Başlar" sütunu altında yazmıştır. Onun dışında Râif Necdet, Mehmed Râuf, Safvet Nezihi, İzzet Melih, Ahmed Hâşim, Mehmed Ali Tevfik sanatçı ve siyaset adamları hakkında Musavver Muhit'e yazı yazmışlardır. Hakkında yazı bulunan şahsiyetlerin büyük bir çoğunluğunu yabancılar oluşturur. Bunlardan Mehmed Ali Tevfik'in Hippolyte Taine'in fikirlerinden

[22] M. Muhit. c. 1, nr. 19, s. 297-298'deki bu yazıda Mehmed Râuf, hem eser hem de eserin oyuncularından olan Matmazel Suzanne hakkında ilginç yorumlarda bulunur.
[23] Musavver Muhit, c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909) s. 166

beslenerek yazdığı "Alfred de Musset ve Alfred de Tenysson" adlı yazı dizisi çok değerlidir.

1. 4. 6. Tefrikalar:

Musavver Muhit Mecmuasında biri tercüme dört roman tefrikası vardır. Ahmed Râsim'in "Asabî Kız" ve "Sabiha"sı ile Hâlide Salih [Hâlide Edib]in "Heyula"sı tefrika edilen romanlardır. Hâlide Edib ilk romanını burada tefrika ettirmiştir. "Heyula", Avrupa'dan getirtilen özel resimlerle yayınlanmıştır. Musavver Muhit'in bir başka uygulaması da Batı'dan tercüme edilen tiyatro eserlerini tefrika etmiş olmasıdır. M. Muhit, tefrikalara önem verdiğini sık sık belirtmektedir.

1. 4. 7. Hikayeler:

Musavver Muhit'te hikayelerin rengi ideolojiktir diyebiliriz. Siyasi hadiselerin en yoğun şekli ile yaşandığı bir zamanda yayınlanan mecmuada hikayelerin konuları, genelde Meşrûtiyet ve İstibdad dönemine aittir. Fakat bunun yanında bu türü bu şekilde sınırlandırmak da imkan haricidir. Dergide bulunan 24 hikayenin 5 tanesi Mehmed Baha'ya aittir. Onun dışında, Mehmed Râuf, Râif Necdet, Refik Hâlid, İsmâil Kenan, Hakkı Behic, İzzet Melih, Cemil Süleyman, Ziyâeddin Bedi', Hüseyin Câhid, Safvet Nezihi gibi sanatçılar Musavver Muhit'e hikaye yazanlardan bazılarıdır.

Manzumelerde verdiğimiz bir hükmü burada da tekrarlamak istiyoruz: Türün kendi değerlerinin önüne ideolojinin geçtiği vakit sanat eserinde eksiklikler meydana gelmektedir. Musavver Muhit'teki meşrutiyet ile ilgili hikayelerde bunu görmek mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM:

2. TAHLİLİ FİHRİST

2. 1. Yazar Adına Göre

A (yın) Said: "Cythere" (hikâye) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 467-469

A (yın) Said: "Siyah Gölge" (Mensur Şiir) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 474

A (yın) Tal'at: "Osman Paşa ve Esaret" (Plevne Savaşı'ndan sonra Rusların Osman Paşa'ya, askerlere ve Müslüman Türk ahâliye yaptığı eziyeti anlatıyor) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) , s. 294-295

A (yın) Tal'at: "Askerlik ve Askerliğe Muhabbet" (Askerliği sevdirmeye yönelik bir yazı) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 8-10

A (yın) Tal'at: "Vatanperverliğin Çocuklarda Husûl ve Tekâmülü" (Vatanperverliğin çocuklara aşılanması ile ilgili) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908) , s. 35-36

A (yın) Tal'at: "Japonya'da Askerlik" (Japonyada Askerliğe Dâir) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 273-275 / c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 307

A (yın) Tal'at: "Terakkiyât-ı Askeriye" (Savaş ve askerliğe yapılan yatırımın zararlarına dâir) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 51-54

A (yın) Tal'at: "Japonya'da Maarif-i Nisvan" (Japonya'da kadınların eğitimi ile ilgili) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. 369-371

A (yın) Tal'at: "Sedan'ı Müteakip" (Savaş ve askerlik ile ilgili hâtırâlarını ihtiva ediyor) c.1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s.

324-325

A. H. N. : "Sühâ ve Perzin" (mensur şiir) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 234-235

Abdi Tevfik: "10 Temmuz" (Celal Sâhir'in meşrûtiyetle ilgili anketine cevabı) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 412-413

Abid: "Devre-i İnhitat" (hikâye) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909) , s. 475-480

Abid: "İftirak" (Mensur şiir) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. 378

[ADIVAR] Hâlide Edib: "Heyula" (Roman tefrikası, resimli) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s.223-224 / c. 1, nr. 15(5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 238-240/ c.1, nr.16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 255-256/ c.1, nr.17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 272-224/ c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt 1909), s. 287-288/ c. 1 , nr. 19 (5 Mrt 1325 / 18 Mrt 1909), s. 303-304/ c.1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 319-320/ c.1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 331-336 (not: Tefrikada 17 ve 18 numara Avrupadan gelen postanın gecikmesi sebebiyle resimsizdir.)

[ADIVAR] Hâlide Edib: "Küçük Bir Aktristen Büyük Bir Haile-i Nüvise " (L. F'nin yazdığı dramın tanıtılması tenkidi hakkında) c.1, nr.10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 151

[ADIVAR] Hâlide Edib: "Roman ve Resimli Roman Mecmuası " (Fâik Sabri [DURAN] ye ithaf edilen bu yazıda roman türü ve idarehâne tarafından çıkarılan resimli Roman mecmuasında tefrika edilecek Romanlarla ilgili. Yazının sonunda Fâik Sabri'nin eleştirilere teşekkür beyanında notu var.) c.1, nr.18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 281-282

[AKÜNAL]Ahmed Kemal : " Felsefe-i Perîşan" (Manzume) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 214

[AKÜNAL]Ahmed Kemal : "Adada Bir Gece" (Manzume) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 182

[AKÜNAL]Ahmed Kemal: "Şimşekli Yağmurlu Akşam" (manzume) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 278

Ahmed Hâşim: "Güneşe" (Manzume) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 37

Ahmed Hâşim: "Tetebbuât-ı Edebiyye" (Fransızca yazan Belçikalı sembolist sanatçı Emile Verharen'in hayatı ve sanatı hakkında) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 74-77

Ahmed Hâşim: "Kış" (Manzume) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 99

Ahmed Hâşim: "Yollar" (Manzume) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s.131

Ahmed Hâşim: "Tetebbuât-ı Edebiyye" (Fransız sanatçı Henri de Regnier'in hayatı ve sanatı ile ilgili) c.1, nr.12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 190-191/ c.1, nr.13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 202-203

Ahmed Hâşim: "Zulmet" (Manzume) c.1, nr.18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 277-278

Ahmed Hâşim: "Zühre" (Manzume) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 167

Ahmed Hâşim: "Akşamlarım" (Manzume) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 231

Ahmed Hâşim: "Efendim" (Celal Sâhir'in 10 Temmuz ile ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 429-430

Ahmed Midhat: " İnkılab " (Meşrûtiyetle ilgili makâle) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 420-421

Ahmed Râsim: "Asabi Kız" (Tefrika roman) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s.15-16 / c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 47-48 /c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 63-64 /c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 79-80 /c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 95-96

Ahmed Râsim: "Sabiha" ("Hayat-ı hakikiye sahnelerinden" tefrika roman) c.1, nr. 7 (4 KE 1324 / 17 Ar. 1908), s. 111-112 / c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908) , s. 126-128 /c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908) , s. 142-144 /c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 160 /c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909) , s. 176 /c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 192 /c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909) , s. 208

Ahmed Samim: "Rus Edebiyâtına Dâir" (Son zamanlardaki basında Rus Edebiyâtına yönelim üzerine tercümenin önemi ve Rus edebiyatı ile ilgili. Fakat makale tamamlanmamıştır.) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908) , s. 101-103

Ahmed Samim: [10 Temmuz Tahassüsâtı] (Meşrûtiyet bayramı nedeniyle Celal Sâhir'in anketine cevabı.) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 398-399

Aka Gündüz: "Elhân-ı Şebab" (manzume) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 182

[AKTAY] Sâlih Zeki: "Müsâhabe-i Hakîkiye" (Maarif ile ilgili) c.1, nr.11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 162-164

[AKTAY] Sâlih Zeki: "Telepati" (Makâlât-ı Müfide-i fenniyeden telepati ile ilgili) c.1, nr.17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 259-262

[AKTAY] Sâlih Zeki: "İstimzâca Cevap" (İstimzac makâlesi ile Sâlih Zeki'nin bir yazısını tenkid eden Hüseyin Câhid'e cevap) c.1, nr.19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 292-294

[AKTAY] Sâlih Zeki:	"Bir Hakîkat " (İstatistik ile ilgili makâle) c.1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 338-339
[AKTAY] Sâlih Zeki:	"Kırmızı Ay" (Ayın renginin muayyen zamanlardaki farklılığına dâir halk inançları ile ilgili) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909). s. 18-21
Ali Fahri :	"Selam" (hâtırât) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909) , s. 170-171
Ali Fahri :	"10 Temmuz 1324 ve 10 Temmuz 1325" (Celal Sâhir 'in 10 Temmuz anketine gönderdiği hâtırât) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), sh 427-429
Ali Kemal :	"İcmâl-i Siyâsi" (Bulgaristan ve Rumeli'deki diğer milletlerin bağımsızlığı ve Avrupa devletlerinin tutumu hakkında) c. 1, nr. 1(23 Tm. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 2-5
Ali Fahri:	"Zavallı Sefil" (Zindan hâtırâtı) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 234-235
[ALTINAY]Ahmed Refik:	[10 Temmuz Tahassüsâtı] (Celal Sâhir'in meşrûtiyet ile ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 433- 434
[ALYANAKOĞLU]Cemil Süleyman:	"Ferdâ-yı Zifaf" (İzzet Melih Bey'e ithaf edilen küçük hikâye) c.1, nr.11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 174-176
[ALYANAKOĞLU]Cemil Süleyman:	"Beyaz Gece" (hikâye) c.1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 313-314 / c.1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 326-327
Âsaf (Paşa) :	"Meskûkât- ı Kadîme- i İslâmiye ve Osmânîye Hakkında Mâlumat") c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 106- 115
August La Fosad:	"Tahayyülat" (şiir tercümesi, çev: Aziz Hüdâyi) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 217
[AYKAÇ] Fâzıl Ahmed:	"Zehir Katreleri 3" (Ahmed Samim Bey'e ithaf mensur şiir) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. 362

[AYKAÇ] Fâzıl Ahmed: "Zehir Katreleri" (Celal Sâhir'in meşrûtiyetle ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 441, 442

Aziz Bey (Kol Ağası): "Hâtırât-ı Târihiyeden" (Üçüncü avcı taburunun 31 Mart' tan 11 Nisana kadar ne halde olduğuna dâir) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) , s. 153-156

Aziz Hüdâyi: "Monolog" (Manastırlı on yaşındaki üstün zekâlı Dilâver Efendi tanıtılıyor) c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909), s. 324-326

Bedi Nuri: "19. Asır" (19. Asırda düşünce hayatı ve edebiyat ile ilgili) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 444-451

Bedi Nuri: "İlk Yevm-i Hürriyetimiz" (Celal Sâhir'in meşrûtiyet ile ilgili anketine cevabı) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 434-437

Bedi Nuri: "Kâbus-ı Zâil" ("Eyyâm-i Fetret Hâtırâtından") c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 171-174

BOİLEAU, Nicholas: "Oduncu ile Azrail" (tercüme manzume, çev: Muallim Nâci (metnin çeviri olduğuna dair bir işaret yok)) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) , s. 61

[BOLAYIR] Ali Ekrem: "Ertuğrul" (Batan Ertuğrul isimli Osmanlı gemisi için manzume) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 290-291

[BOLAYIR] Ali Ekrem: "Genç Kız" (Manzume) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 201

[BÖLÜKBAŞI] Rıza Tevfik: "Târih ve Felsefe-i Târih Hakkında" (Üniversite öğrencileri için) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) , s. 150-151/c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 167-168/c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 184/c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909) , s. 199-200

MENDES, Catulle: "Serenad" (Tercüme şiir. Çev: [YAZAR]Mehmed Behcet) c. 1, nr. 4 (13 TS 1324 / 26 Ks 1908) , s. 62

Celal Enîsi: "Taninin 315 Numaralı Nüshasını Okurken Muhitin İçindekine" "ileri" (Manzume) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 474

Cenab Şehâbeddin: "Mücâdele-i Hayâtiyye" (Yeni Gazete'den iktibas makâlede insanın suç işleme sebepleri sorgulanıyor.) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) , s. 330-331

[DELİLBAŞI] Ali Sühâ: "Mendil" (mensur şiir) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 253

[DELİLBAŞI] Ali Sühâ: "Manken" (mensur şiir) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 317

[DEVRİM] İzzet Melih: "Meşhur Simalar" "Hâlid Ziyâ" (Hâlid Ziyâ'nın kişiliği ve sanatı ile ilgili) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 70

[DEVRİM] İzzet Melih: "Kontes Dömörlan" (hikâye) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 109-110

[DEVRİM] İzzet Melih: "Meşhur Simalar" "Hüseyin Câhid" (Tanin baş yazarının hırçın olduğu söylentisi üzerine bu hırçınlığın yanlızca edebiyatta olduğuna dâir) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 118-119

[DEVRİM] İzzet Melih: "Gençler" (Celal Sâhir'in 10 Temmuz ile ilgil anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 430-431

[DEVRİM] İzzet Melih:: "Bir Nazariye-i Felsefiye" "Muhitin Tesiri" (İnsan davranışlarında yaşanılan yerin etkisi ile ilgili) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909) , s. 271

[DURAN] Fâik Sabri: "Avrupa Hâtırâtından" (hâtırât) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 38-39 / c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 158-159 / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 250-252 / c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 202-206

[DURAN] Fâik Sabri: "Geçen Sene Bu Gün" (Celal Sâhir'in 10 Temmuz ile ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm.

1909), s. 437-439

[DURAN] Fâik Sabri: "Kırmızı Mektup" (Mensur şiir) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 475

POE, Edgar (Allen): "Karga" (manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. 365-366

Enis Avni: bk. Aka Gündüz

[EROZAN] Celal Sâhir: "Ah İsteseydiniz" (manzume) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909) , s. 165

[EROZAN] Celal Sâhir: "Leyâl-i Sâhiriyet" (Manzume) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 138

[EROZAN] Celal Sâhir: "Elhân-ı Perestiş" (Manzume) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 343

[EROZAN] Celal Sâhir: "Yalan" (Manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 364

[EROZAN] Celal Sâhir: "Niyaz" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 456-457

F. Reşad: "Eşref ve Kehânet-i Şâirâne" (Poetik yazı) c. 1, nr. 1(23 Tm. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 14-15

Fahriye: "Öteberi" (Ev yaşantısı ile ilgili kolaylıklar ve ev hanımları için yeni bilgileri hâvi) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 254

Fahriye: "Hanımlar Sahifesi" (Ev yaşantısı ile ilgili bilgiler var. Ayrıca günün yemeği anlatılıyor.) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 222

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Sırbistan Kralı I. Piyer ve çocuklarından bahsediliyor) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 57

Görür Göz : "Büyük Başlar " (Alman imparator II. Guillaume hakkında) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 73

Görür Göz : "Büyük Başlar" (İngiltere Kralı ve Hindistan İmparatoru VII. Eduard hakkında) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar.

1908), s. 89

Görür Göz : "Büyük Başlar " (Fransız tiyatrocu, edip ve heykeltraş Sarah Behrnard hakkında) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 105

Görür Göz : "Büyük Başlar" (İtalya Kralı III.Victor Emanuel hakkında) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908) , s. 121

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Fas Sultanı Abdülaziz hakkında) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 137

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Yunan Kralı I.George hakkında) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 153

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Mekteb-i Mülkiye müdürü Celal Bey hakkında) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909) , s. 169

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Mehmed Ali Şah hakkında) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 185

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Geçen hafta ölen Fransız sanatçı Coquelain Aine hakkında) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 201

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Japon İmparator Mikado hakkında) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 217

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Geçen hafta ölen Fransız tiyatrocu Coquelain Cadet hakkında) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 237

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Catulle Mendes, geçen hafta feci bir tren kazasında ölen romancı, hikâyeci, tiyatrocu ve münekkid ile ilgili) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 253

Görür Göz : "Büyük Başlar" (İspanya kralı XIII. Alfonce hakkında) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 271

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Belçika Kralı hakkında) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 285

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Flemenk kraliçesi Wilhelmine hakkında

) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 301

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Monako Prensi hakkında) c. 1, nr 20, s. 317

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Siyam Kralı Chulalungkorn hakkında) c.1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 345

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Marcel Prevost hakkında) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 31

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Courteline hakkında) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 63

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Belçikalı şair Verharen hakkında) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 95

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Jean Richepen hakkında) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 379

[GÖVSA]İbrahim Alaaddin: "Kirpiklerin" (manzume) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 45

[GÖVSA]İbrahim Alaaddin: "Osmanlı Bayrağı" (manzume) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 410

Hakkı Behic: "Kadınlar ve Mevkî-i Hukûkîleri" (Kadınların toplumdaki yaşayışıyla ilgili.) c. 1, nr. 20 (12 Mrt 1325 / 1 Ns. 1909), s. 315-316

Hakkı Behic: "Cemiyet-i Beşeriye Nasıl Muhafaza-i Hayat Eder" (İnsanın toplum içindeki yaşantısı ile ilgili sosyolojik yazı) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 188-190 / c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) , s. 229-231

Hakkı Behic: "Akşamlar" (hikâye) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 22-26

Hakkı Behic: "Edebiyât-ı Avam" (Edebiyâtın gâyesi ile ilgili) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 258-263

Hâlide Sâlih: Bk. [ADIVAR] Hâlide Edib

BRENŞTEİN, Henry: "Hırsız" (Tercüme tiyatro, çev: M. S. Bey) c. 2, nr. 33(18

Hz. 1325 / 1 Tm. 1909), s. (İLAVE) / c. 2, nr. 34 (25 Hz 1325 / 8 Tm. 1909), s. (İLAVE), c. 2, nr. 35(2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1908),s. (İLAVE) / c. 2, nr. 36-37(10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. (İLAVE) / c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. (İLAVE) / c. 2, nr. 39(30 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. (İLAVE)

İlyas Mâcid: "Gözlerin İçin" (Mensur şiir) c. 1, nr. 1 (23 TE 1324 / 5 Ks 1908) , s. 10

İlyas Mâcid: "Rüya ve Hayat" (Mensur şiir) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908) , s. 7-8

İlyas Mâcid: "Aşkımın Mâtemleri" (Mensur şiir) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 44

İlyas Mâcid: "Kıyl u Kâl-ı Edebi" (Ünlü sanatçıların güzel sözlerini hâvi) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 169

İlyas Mâcid: "Aşkımız" (Mensur şiir) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 201

İlyas Mâcid: "İkimiz İçin" (Mensur şiir) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 153

İlyas Mâcid: "Tefelsüf" (Mensur şiir) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 217

İlyas Mâcid: "Sevilseydim" (Mensur şiir) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 270

İmzasız: "Adem Oğlunun Dirlikte Payı" (İngilizceden tercüme şiir, çev: Edhem) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 456

İmzasız: "Üstâd-ı Âzam Nâmık Kemâl" (manzume) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 339

İmzasız: "Hikemiyyât" (Hükümet ve siyasetle ilgili üç kişininözlü sözü) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 185

İmzasız: "Hikemiyyât " (Ünlü ediblerin özlü sözleri) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), sh 56/ c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 /

25 Şb. 1909), s. 253

İmzasız: "Hanımlar Sahifesi" (Radyum elementini bulan Madam Kuri tanıtılıyor ayrıca ev hanımlarına yardımcı bilgiler) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 157

İmzasız: "Flemenk Kraliçesi Vilhelmin" (Tanıtılıyor) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 94

İmzasız: "Mübde-i Devr-i Uhuvvet" (İranlı muharrir Rıza Dâniş'in eseriyle ilgili) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 482-483

İmzasız: "Abdülhâmidin Âkibeti" (aktüel yazı) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 51

İmzasız: "Cennetmekan Sultan Abdülaziz Han Tarafından Bestelenmiş Nefis Bir Şarkı" (Şarkının notası ve sözlerini hâvi) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. (İLAVE)

İmzasız: "Endişe-i Mâişet" (Ülkenin içinde bulunduğu duruma bir de fert nokta-i nazarından bakılıyor.) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 79-88

İmzasız: "Hükûmetlerde İstihâle" Meşrûtî yönetimle ilgili yazı) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 74-79

İmzasız: "Yeni Kabine Münâsebetiyle" (millet vekillerine tavsiyeler) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 71-72

İmzasız: "Hukuk-ı Esâsiye" (Devlet yönetimi ve yönetim şekilleri ile ilgili.) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 54-55

İmzasız: "Kılıç Alayı Vâlâsı" (Yeni padişahın kılıç alayı hakkında) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 98-101

İmzasız: "1908 Senesi Nobel Mükâfâtı" (ödül alanlar tanıtılıyor.) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) , s. 212-213

İmzasız: "Senenin İcmâl-i Siyâsisi" (1 Temmuz 1324'den 1 Temmuz 1325'e kadar ülkedeki siyasi olayların değerlendirilmesi hakkında) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s.

386-389

İmzasız: "Küçük Bir Mukaddime" (Aylık mecmua Resimli Kitap'dan sonra Resimli Roman'ın yayın hayatına başlaması ve okuyucuya takdimi hakkında) c. 1, nr. 1(23 Tm. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 2

İmzasız: "Resimli Roman Mecmuası" (İdarehânenin çıkarmayı düşündüğü mecmuanın tanıtımı hakkında) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) , s. (iç kapak B)

İmzasız: "Seyfullah Paşa'nın İntiharı" (Basın kurbanı paşa'nın intiharı hakkında) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 296

İmzasız: "Şişlide Fakirhâne" (Şişlide açılan yaşlılar evi ile ilgili) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909). s. 245

İmzasız: "Kudüs-i Şerif Vak'ası" (Meşrûti ortamdan yüz bulan gayri müslimlerin karışıklık çıkardığına dâir) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 307

İmzasız: "Fransa Akademisinde" (Fransız sanatçıların son zamanlardaki ardı ardına ölümleri ve akademideki münhal yerlerle ilgili namzedlerin isimleri.) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 311

İmzasız: "Bir Haftanın Tarihçesi" (Askeri ayaklanma ve hareket ordusu kumandanının askere ve İstanbul halkına hitabı....) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 1-6

İmzasız: "Hareket Ordusu'nun İstanbul'a Duhûlü" (İstanbul'a giriş ve çatışmalar hakkında) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 33-37

İmzasız: "Bir Haftanın Tarihçesi" (İmparatorluğun değerlendirilmesi, hilafet değişikliği, Meclis, Yıldız Sarayı ve II. Abdülhâmid'in durumu hakkında) c. 2, nr. 24 (18 Ns.

1325 / 1 My. 1909) , s. 37-47

İmzasız: "Zamân-ı Hâzır Harblerinde Şimendiferin Hizmeti" (Almanca'dan tercüme makale, çev: Mehmed Rüştü Paşa) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908) , s. 135-136 / c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) , s. 154-155

İmzasız: "Çüşeyma Deniz Muharebesi ve Sefâîn-i Harbiye Sistemi" (Japonya'nın Rusya'yı yenmesinin üçüncü yılı dolayısıyla Almanca'dan tercüme çev: Mehmed Rüştü Paşa) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 186-188

İmzasız: "Hakk-ı Harb" (Askeri hikâye, Almanca'dan tercüme, çev: Mehmed Rüştü Paşa) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) , s. 59-60 / c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909) , s. 92-93 / c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909) , s. 126-127 / c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) , s. 158-159 / c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) , s. 183-184 / c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) , s. 215-216 / c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) , s. 247-248 / c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909) , s. 279-280

İsmâil Kenan : " Mâzideki Âtilere Ait" (hikâye) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 58- 61

İsmâil Hakkı: "Teşevvüşât-ı Hâriciye" (Haftanın siyâsi olaylarının değerlendirilmesi) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908),s. 66-67

İsmâil Paşa (Tokat Mebusu) [10 Temmuz Tahassüsâtı] (Celal Sâhir'in Meşrutiyet ile ilgili anketine cevabı) c. 2, nr. 36-37(10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 404-405

İsmâil Paşa (Tokat Mebusu: "Bir Makâle-i Hâkimâne" (Meşrûtiyet ve devlet yönetimi ile ilgili) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s.

404-405/c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 451-453

İzzet Fuad (Birinci Ferik): "Esnâ-yı Harbde Elçilik" (Rus Savaşı ile ilgili hâtırât) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 106-108 / c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 122-123 / c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 138-140 / c.1, nr.10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 156-158

Jülide Sâhir: "Ne mi Hissettim?" (Celal Sâhir'in meşrûtiyet ile ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 439-440

[KARAOSMANOĞLU] Yâkub Kadri: "On Temmuz" (Celal Sâhir'in meşrûtiyetle ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 340-341

[KARAY] Refik Hâlid: "Rovelver" (Mensur şiir) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 362-363

KARAY Refik Hâlid: "Ayşenin Talii" (hikâye) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 123-125

[KESTELLİ] Râif Necdet : "İki Mektup" (hikâye) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 28-30

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Tabiat ve İnsan" (İlmi makâle) c. 1, nr. 1 (23 Tm. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 7-10

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Hummâ-yı Ye's" (Mensur şiir) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 10

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Hediye-i Rûh" (Mensur şiir) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 45

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Beşer ve Cinayetler" (İstibdat baskılarından, cinayetlerden bahseden makâle Tevfik Fikret'e ithaf edilmiştir.) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 171-172

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Zehr-i Hakîkat" (Mensur şiir) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 220-221

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Kitâbet Dersleri" (Öğrencilere verilecek edebiyat ve kitâbet dersleri ile ilgili) c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909), s. 327-329

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Catulle Mendes" (Son zamanlarda ard arda ölen Fransız sanatçılara esefini "Kardeşim ölse ancak bu kadar üzülürdüm." gibi ağır ifadelerle gösteriyor ve ayrıca parnas sanatçı Catulle Mendes'in hayatı ve sanatı ile ilgili yazı) c.1, nr.15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 227-228

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Büyük Bayram" (meşrûtiyet ile ilgili Celal Sâhir'in anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 410

[KÖPRÜLÜ]Mehmed Fuad: "Tekazâ – yı Hayâl" (Manzume) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) , s. 344

KLARKEN, Paulo: "Çocuk" (şiir tercümesi, çev: Fâik Sabri) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 62

Kulağı Delik: "Mazbutat" (Matbuat hayatı, meclisin durumu, belediye işleri gibi aktüel konular nev-i şahsına münhasır mizahi bir üslupla anlatılıyor ayrıca Mecmua'nın sözcülüğünü yapıyor.) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 68-69 / c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908) , s. 84-85 / c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908) , s. 100-101 / c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908) , s. 116-117 / c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 131-132 / c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 162 / c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 178 / c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 194 / c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 210 / c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 226 /c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 242 / c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 258 / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 274 / c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 291-292

Lastik Top: "Biraz Tebessüm" (4 küçük fikra) c.1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 201

M. A(yın)Nüzhet (Erkan-ı harp miralayı): "Plevne Muharebesinin Te'sîr-i Siyâsîsi" (Plevne Savaşı'nın Osmanlı-Rus-Avrupa siyasetine etkileri ile ilgili) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 309-310

M. A(yın)Nüzhet (Erkan-ı harp miralayı): "Askerlik Nokta-i Nazarından Kuvâ-yı Mâneviyye ve kâbileyet-i Asliye-i Mâneviyye" (Askerlik ile ilgili iktibas metin) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 58

M. A(yın)Nüzhet (Erkan-ı harp miralayı): "Fenn-i Harb Usuliyât" (Askerlik ile ilgili iktibas metin) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 142-143

M. Hilmi: "Felsefi Dakikalar" (Para ve güzel kadın hayâlinin aldatıcı olduğuna dâir) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 1

Mâcid (Girit Muhabiri): "Rum Matbuâtının Lisânı" (Osmanlıya karşı Rum efkâr-ı umumiyesinin tutumu anlatılıyor.) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 266-268

Mahmud Câvid: "Şirketlerin Hak Tasrifi" (İktisâdi makâle) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 92-94

Mahmud Esad: "Iyd-ı Millî-i Osmanî" (meşrûtiyet ve gelecek ile ilgili) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 417-419

Mahmud Nedim: "Efsâne-i Derviş" (Manzume) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 245-246

Mahmud Nedim: "Bizde Edebiyat" (Son dönem Edebiyâtımızla ilgili uzun bir değerlendirme yazısı) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 197-200 / c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 237-239 / c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 263 / c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 298-303 / c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 347-351 / c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 375-377

Mahmud Sâdık: "Hayât-ı İctimâ ve Medenî" (Azınlıklar sorunu ve Osmanlı devletinin terakkisiyle ilgili.) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 82-83

Mahmud Sâdık: "Siyâsiyât-ı Hâriciye" (Osmanlı siyasetinde meşrûti yönetimin de bir faydasının olmayacağı tezini savunan yazı) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 130

Mahmud Sâdık: "Şark ve Avusturya" (Avusturya ile Osmanlı arasındaki siyasetin değerlendirilmesi) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 98-99

[MAYAKON] İsmâil Müştak: "Osmanlı Milletinin Mebuslarına" (Meclisin açılması ile ilgili olarak yeni mebuslara hitap ediyor.) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 98

[MAYAKON] İsmâil Müştak: "Rusya-Türkiye ve Avusturya-İtalya" (Avrupanın siyâsî yapısı ve ittifaklarla ilgili) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 114-115

Mazhar Ârif: "Eserlerim İçin" (Kendi eserleri ile ilgili teori yazısı) c. 1, nr. 4 (13 TS 1324 / 26 Ks 1908), s. 61

Mecid(Şehzade Mecid Efendi): "10 Temmuz Tahassüsâtı" (Bayramla ilgili duygularını hâvi.) c. 2, nr. 36- 37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 390

Mehmed Ali Tevfik: "Alfred de Musset ve Alfred de Tenysson" c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909), s. 318-322 / c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 343-347 / c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 371-375

Mehmed Baha: "Kaynana Notları" (hikâye) c. 2. nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 151-152 / c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 177-180

Mehmed Baha: "Hayalinin Güzeli" (hikâye) c. 2. nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 241-244

Mehmed Baha: "Elim Bir Muhâtırâ" (hikâye) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 307-311

Mehmed Baha: "Sönük Emeller" (hikâye) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 354-356

Mehmed Baha: "Hayal" (hikâye) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 483-486

Mehmed Cavid: "Meclis-i Mebusanda Bütçe Komisyonu" (Maliye ile ilgili makâle) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 124-126

Mehmed Cavid: [10 Temmuz Tahassüsâtı] (10 Temmuz ile ilgili düşüncelerini hâvi) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 401

Mehmed Râuf: "Sosyalizm" (Sosyalizmin tarihçesi ve ne olduğu ile ilgili) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 4-7

Mehmed Râuf: "Ey Çocuk" (Manzume) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908), s. 36

Mehmed Râuf: "Bir Müntehire Dâir" (hikâye) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 132

Mehmed Râuf: "Temâşâ Muharrirliği" (Bizde va Avrupada tiyatro yazarlığı) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 166-167

Mehmed Râuf: "Bizde Aktörlük" (Bizde aktörlüğün hafife alınan bir meslek olduğuna dâir.) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 215

Mehmed Râuf: "Halkta Sanat ve Edebiyata Rağbet" (Halkın arzusumu sanatı güzelleştirir; sanatın güzelliği mi halkı kendisine çeker? Sorusuna cevap arayan makâle) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 275-276

Mehmed Râuf: "Tezer Münasebetiyle Matmazel Suzanne" (Yabancı tiyatro oyuncusuna iltifatlar) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 297-298

Mehmed Râuf: "Edebiyât-ı Hâzıraya Dâir " (Günümüzde yalnız güzel söylemeye önem verildiği; edebiyetımızın muhtevasının ve felsefesinin olmadığına dâir) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 322-323

Mehmed Râuf: "Sihâm-ı İntikam" (Fransız sanatçı La Rochefoucould'un hayatı ve eserleri ile ilgili) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns.

1909), s. 340-344

Mehmed Râuf: "Fransa Almanya İhtilafı" (Fransa ile Almanya arasındaki anlaşmazlıkla ilgili değerlendirme yazısı) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908), s. 34

Mehmed Râuf [10 Temmuz Tahassüsâtı] (Celal Sahir'in Meşrutiyet için açtığı ankete cevap) c. 2, nr. 36-37, s. 398

Mehmed Reşad: "Suret-i Hatt-ı Hümâyun" (Vezir Tevfik Paşa'ya Mektubu) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 66

Mehmed Reşad: "Sûret-i Hatt-ı Hümâyun" (Vezir Hüseyin Hilmi Paşa'ya Mektubu) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 97

Mehmed Sâdi: "Abdülhak Adnan İçin" (Manzume) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908), s. 44

Mehmed Sâdi: "Çocuk" (Mensur şiir) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 200

Mehmed Sâdi: "Sarı Zanbak" (Manzume) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 277

Mehmed Sâdi: "Nevruz" (Ahmed Hâşim'e ithaf edilmiş manzume) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 344

Mehmed Sâdi: "Gelin Çiçeği" (Manzume) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 114

Mehmed Sâdi: "Mâziye Âid" (Manzume) c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909), s. 323

Mehmed Sâdi: "Terâne-i Sevdâ" (Manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 362

Mehmed Sâdi: "Köyde Bir Gece" (Manzume) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 308-309

Mehmed Sâdi: "Onun Felsefesi" (Celal Sâhir'e ithaf edilmiş manzume) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 181

Mehmed Sâdi: "Rüya" (Fâik Sabri Bey'e ithaf edilmiş manzume) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 213-214

Memduh Necdet "Kadınlığa Dâir" (manzume) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 308

Memduh Necdet: "Serap ve Beyabân Şiirleri" (Manzume) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 148

Memduh Necdet: "Serap ve Beyabân Şiirleri 2" (Manzume) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 182

Memduh Necdet: "İbdâ-i Gayri Vicdâniye Dâir" (Muharrirlere hitaben, yeni bir eser vücuda getirmede ilhamın etkisi ile ilgili psikolojik makâle) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 204-206 / c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 218-219

Memduh Necdet: "Ömr-i Tenha" (Annesine ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 246

Memduh Necdet: "Fener" (Manzume) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 308

Memduh Necdet: "Senelerden Sonra" (Manzume) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 121

Memduh Necdet: "Serap ve Beyâbân Şiirleri" (Manzume) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 214

Memduh Necdet: "Mersiye-i Şebab" (Manzume) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 303

Memduh Necdet: "Zührenin Tesellîsi" (Manzume) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 342

Memduh Necdet: "Zühâle Karşı" (Manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 363

Memduh Necdet: "Âveng-i Nücum" "Nesrinin Âşinâlığı" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 454

Memduh Necdet: "Nâhidin Peyâmı" (Manzume) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 473

Midhat Vecdi: "Öğlen Uykusu" (hikâye) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 10-11

MOLİERE, Jean Paqvelin:	"Scapın" (tercüme piyes, çev: Aziz Hüdâyi) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 174-175 / c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) , s. 209-211
Mustafa Nâmık:	"Bir Levha" (manzume) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908) , s. 7
Mustafa Nâmık:	"Elhân-ı İnkisar" (manzume) c. 1, nr. 1 (23 TE 1324 / 5 Ks 1908) , s. 10
Müdüriyet-i Edebiyye:	"Muhterem Karilere" (Mecmuadaki gelişmeler ve A(yın) Nâci'nin hâtırâtının yakında yayınlanacağına dâir) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908) , s. 97/ c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908) , s. 129
Müfid Râtıb:	"Tiyatro Tenkidi" (Tiyatroculuğumuz ile ilgili kapsamlı bir değerlendirme yazısı) c. 1, nr. 1 (23 TE 1324 / 5 Ks 1908) , s. 10-11 / c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908) , s. 46 / c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) , s. 235-236
Müfid Râtıb:	"Temâşâ Tenkidi" (Güncel tiyatro tenkidi) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909) , s. 27
Müfid Râtıb:	"Tiyatro Tenkidi" (Victor Sardeou'nun "Büyücü Kadın" eserinin oynanması sebebi ile bu eserin tenkidi) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909) , s. 290-295
Müfid Râtıb:	[10 Temmuz Tahassüsâtı] (Celal Sâhir'in 10 Temmuz ile ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 439
[MÜFTÜOĞLU]Ahmed Hikmet:	"10 Temmuz ve Şark " (Geçen yıl bugüne dâir hâtırâtı) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 401 – 403
Münekkid-i Hadisat:	"Mazbutat" (idarehânenin düzenleyeceği matine ilgili.) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909) , s. 15
Münekkid-i Hadisat:	"Mazbutat" (İhtilali öven heyecanlı bir yazı) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909) , s. 122
Münekkid-i Hadisat:	"Mazbutat" (Bizde tenkid hakkında) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) , s. 246

Münekkid-i Hadisat: "Mazbutat" (Gazetelerin 31 Mart olayı nedeniyle normal seyrini değiştirdiğine dâir ve ayrıca ihtilali yücelten yazı) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 170

Münir Süreyya: "İzhar-ı Tarih" (Meşhur "Tarık Bin Ziyâd"piyesini aktör Burhâneddin [TEPSİ] Bey'in oynaması münasebetiyle İspanyanın fethi ve fatihleriyle ilgili.) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 298-300

Nasih : " Bilmediğimiz Şeyler " (Sağlık ve genel kültürle ilgili ilginç bilgileri hâvi) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 236

Nâzım Nazmi: "Perî-i Şiire" (Manzume) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 318

Nâzım Nazmi: "Nisan Gecesi" (Manzume) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 115

Nâzım Nazmi: "İğbirâr-ı Hayat" (Manzume) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 138

Nâzım Nazmi: "Perîr-i Hulyâma" (Manzume) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 244

Nâzım Nazmi: "Timsâl-i Hayat" (Manzume) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 239

Nâzım Nazmi: "Defter-i Şiirim İçin" (Ahmed Hâşim Bey'e ithaf edilen manzume) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 342

Necib : "Hikemiyât " (Ünlü edibler , filozoflar ve sanatçıların güzel sözleri) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908) , s. 90- 91 / c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 153

Nevin: "Gece" (Manzume) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 165

Nevin: "Şems-i Hürriyete" (Manzume) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 229

Nigar Bint-i Osman: "Vatan" (Manzume) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 429

Nihal:	"Bir Hâtırâ-yı Terânedar" (Mensur şiir) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 272.
Nijad:	"Bildikce Esirsin" (manzume) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908), s. 37-38
Osman Fahri:	"Acaba O Ne Oldu" (hikâye) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908), s. 42-43
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Âlem-i Fünûn-ı Medeniyeden Bir Nazar" (Fen ve Tekâmül-i medeniyet) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 133-135
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	(Tekâmül-i Tabiat Terakki-yi Âlem, Âlem-i tabiatın işleyişi ile ilgili) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 232-234
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Kitâb-ı Tabiat ve Taharrî-i Hakikat" (Ulûm-ı Tabiiye ve Tabiiyenin Edvâr-ı Tekâmülüne Bir Nazar) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 278-279
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Kitâb-ı Tabiat ve Taharrî-i Hakîkat" (Bilim ve insan yaşamı ile ilgili) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 311-312 / c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 329-330
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Hikmet-i Meddiyeden Bir Bahis" "Âmâl-i Terakki ve İttihâd-ı Umumi (Hayal gücü ile ilgili) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 346-349
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Hikmet-i İctimâiye (Sosyoloji)nin Esasları" c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 130-135
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Kimyâ-yı Tıbbi ve Edvâr-ı Tekâmülü" c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 265-270
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Kanun-ı Tekâmül Gâye-i Hayat ve Medeniyet-i Teselsül İcra-yı Tabiat ve İttihâd-ı Umumi-i Kâinat" c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 491-495
[OZANSOY] Fâik Ali:	"Akşam" (İsmâil Kenan Bey'e ithaf edilmiş manzume) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 85-86

[OZANSOY] Fâik Ali:	"Ruhlarım" (Manzume) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) , s. 148
[OZANSOY] Fâik Ali:	"Hande-i Garip" (Manzume) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) , s. 167
Ömer Lütfi:	"Terbiye-i Bedeniyeye Dâir" (Spor yapmanın yararları hakkında) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) , s. 268-270
TERA, Pol D. Den:	"Üçüncü Düğün" (Tercüme Piyes çev:[DURAN] Fâik Sabri) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909) , s. (İLAVE) / c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909) , s. (İLAVE) / c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. (İLAVE) / c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. (İLAVE) / c. 2, nr. 38 (23 Tm 1325 / 5 Ağ 1909), s. (İLAVE) / c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909) , s. (İLAVE)
PROVENCES, Michael:	"Büyük İkramiye" (tercüme hikâye, çev:[DURAN] Fâik Sabri) c. 1, nr. 1(23 Tm. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 11-14
PROVENCES, Michael:	"Cerîha" (tercüme hikâye, çev:[DURAN] Fâik Sabri) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 12-14.
PRUDHOMME, Sully:	"Kıskançlık" (şiir tercümesi , çev: imzasız) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 343
Rauf Yekta:	"Aziziye Sirtosu" (Sirtonun güftesi ve ayrıca Abdülaziz Han'ın şarkıları ile ilgili) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 308
Rauf Yekta:	"Aziziye Sirtosu" (Hicaz makamındaki şarkının notalarını hâvi.) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 409
Rauf Yekta:	"Cennetmekan Sultan Abdülaziz Han ve Fenn-i Nefis Mûsikî" (Sultan Abdülaziz Han'ın mûsiki-şinaslığı hakkında) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) , s. (İLAVE)

Recaizade Mahmud Ekrem: "Ne Düşünüyor Ne Hissediyorum " (meşrûtiyet ile ilgili duyguları ve manzumelerini hâvi) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 391-395

Rıza Dâniş: "Manzume" (İran sefiri Prens Rıza Dâniş'in meclisin açılması münasebetiyle yazmış olduğu Farsça Manzume) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908) , s. 138

Rıza Dâniş: "Ceride-i Âlemde Rüsâyâ-ı Dâniş" (Prens Rıza Dâniş'in ülkesindeki yeni meşrûti yönetim için yazdığı Farsça kasidenin bir kısmı. Baş tarafta mecmua tarafından şair hakkında kısa bilgiler var) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909) , s. 340

Rıza Dâniş: [Manzume] (Rıza Dâniş'in 34 numaradaki kasidesinin tashihi) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. 367

Rıza Dâniş: "Mübde-i Devr-i Cedid" (Farsça manzume, manzumenin el yazı şekli de var) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 396-398

Rıza Dâniş: "İlk Tecrübe-i Kalem" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909) , s. 454

Rıza Dâniş: "Müstezad" (Manzume) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909) , s. 473

Rıza Nur (Sinop mebusu): " Kloroform Rüyâsı " (hikâye) c. 2, nr. 36-37(10 Tm 1325 / 23 Tm 1909), s. 421-426

Ruhsan Nevvare : " Onlara " (Mensur şiir) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) , s. 313

Safvet Nezihi: "Vatan Uğrunda" (Mâcid Memduh'un isyanda şehid edilmesiyle ilgili) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) , s. 230

Safvet Nezihi: "Muhit'in Konferansı Münasebetiyle" (idarehâne tarafından yapılan konferansın değerlendirilmesi hakkında) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) , s. 148-150 / c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 182-184 / c. 1, nr. 13 (22 KS.

1324 / 4 Şb. 1909) , s. 194-196

Safvet Nezihi: "Coquelain Aine" (Fransız sanatçının ölümü üzerine onun hayatı ve sanatı ile ilgili) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) , s. 210-213

Safvet Nezihi: "Coquelain Cadet" (Aine'nin küçük kardeşi ve onun kadar meşhur tiyatrocunun hayatı-sanatı hakkında) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) , s. 243-244

Safvet Nezihi: "Açık Mektup" (İzmir gazetecilerinden bir hanım muharririn feminist çıkışına cevap) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) , s. 283-284

Safvet Nezihi: "Tiyatro Tenkidi" (Tezer Yahud Melikü'l Mansur Abdurrahman adlı oyunla ilgili) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) , s. 279-280 / c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) , s. 302-303

Safvet Nezihi: "Leyla" (İzzet Melih'in Fransızca yazdığı oyunun sahnelenmesi sebebi ile) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) , s. 306-307

Safvet Nezihi: "Çarişun" (Bulgar Prensi hakkında) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909) , s. 9-14

Safvet Nezihi: "Kaht-ı Nukud; Amerika Buhran-ı Mâli-i Âhiri" (Amerika'daki mali kriz hakkında) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) , s. 162-167

Safvet Nezihi: "Asılmaya Giderken" (hikâye) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) , s. 181-182

Safvet Nezihi: "Sulh-ı Musallah" (Devletler arası siyaset ile ilgili askeri makâle) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) , s. 194-196

Safvet Nezihi:	"Seyehat-i Havaiye" (Türkiye'de ilk defa uçan "Osmanlı" balonu münasebeti ile havacılık tarihi hakkında) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 226-230
Safvet Nezihi:	"Victoria Sordun'un Vefatı" ("Nezih" imzası ile Fransız tiyatro müellifinin ölümü ile ilgili onu tanıtıcı kısa yazı) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908), s. 37
Safveti Ziyâ:	"Bir Senia-i Siyasiye" (Devrin Siyasi olayları, Girit,Sırp ve topyekun Balkan isyanı ile ilgili) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 2-4
Safveti Ziyâ:	"Tatil-i İşgal Layihâ-i Kanuniyesi" (Çalışanlar arasındaki kanunsuzlukların tenkidi ve bu konu ile ilgili Avrupa ile mukayesemiz hakkında) c. 1, nr. 4 (13 TS 1324 / 26 Ks 1908), s. 50-51 / c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 91-92
Sâlih Muzaffer :	"Tefekkür-i Hayat " (Mensur şiir) c. 1 , nr. 22, s. 345-346
Sâlih Muzaffer:	"Enkâz-ı Garam" (mensur şiir) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 185
Sâmih:	"Amele" (manzume) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 7
Samuel(MülkiyeBaytar Mektebinde Muavin):	"İzdivac Nasıl Olmalı" (Tolstoy'un fikirleriyle kadının toplum ve ailedeki yeri hakkında) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 89-91
Selahaddin Bedi' :	" Nevinin Fikri " (hikâye) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 414-415
Selânikli Hilmi:	"Hâmide" (manzume) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 94
[SERDAROĞLU]Emin Bülend:	"Gurbet Geceleri" (Manzume) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 229
[SERDAROĞLU]Emin Bülend:	"Çöller" (Manzume) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 86

[SERDAROĞLU]Emin Bülend:	"Endişe-i Sükut" (Manzume) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909) , s. 20
Server Cemal:	"Şehid-i Hürriyet Ahmed Muhtar Bey" (hâtırât) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) , s. 57
Server Cemal:	"Küçük Hikâye ve Âtîsi" (Küçük hikâye nevinin izahı ile ilgili) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) , s. 216 / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) , s. 246-250 / c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) , s. 263-264
SHELLEY, Perey Bysshe:	"Hind-i Elhân Şâmı" (şiir tercümesi, çev: imzasız) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 343
Siz Bilirsiniz:	"Bilmem Gülecek misiniz? " (Sosyal yergi ihtiva eden kısa gülmece fikraları hâvi.) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908) , s. 105 / c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908) , s. 121/ c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908) , s. 137 / c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) , s. 217 / c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) , s. 237
Süleyman Nâzif :	" Maziden İstikbale " (Osmanlı Gazetesinden iktibas yazıda memleket içindeki ayrılıkların sebebi araştırılıyor.) c. 1, nr. 20(12 Mrt 1325 / 25 Mrt 1909), s. 318
Süleyman Bahri:	"Kuy-ı Yar" (Manzume) c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909) , s. 323
Süleyman Bahri:	"Nireng-i Leyl" (Manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. 363
Süleyman Bahri:	"İlk Rüzgar" (Mensur Şiir) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 411-412
Süleyman Bahri:	"Yaz Diyordun" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909) , s. 455
Süleyman Nâzif:	"Plevne" (Selim Sırrı'ya ithaf edilmiş manzume) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908) , s. 69-70
Süleyman Nâzif:	"Nisyân-ı Muafil" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909) , s. 453

Süleyman Numan : "İnkılâbımız ve Alkol" (Yeni meclisin açılmasında içki kullanılmasının eleştirilmesi ve alkolün zararları hakkında) c. 1, nr. 9(18 KE 1324 / 31 Ar. 1908), s. 140-142

Şehâbeddin Süleyman: "Derebeyi" (Küçük hikâye) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 480-482

Şehâbeddin Süleyman: "Tahassüsüm" (Celal Sâhir'in meşrûtiyet ile ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 431-432

Şehâbeddin Süleyman: "Kanun" (Emin Bülend Bey [SERDAROĞLU]'e ithaf edilen tiyatro eseri) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 457-465

Tahsin Nâhid: "Bahtiyarlık" (Manzume) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 7

Tahsin Nâhid: "Sisler ve Hisler" (Manzume) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 165

Tahsin Nâhid: "Bir Mektup Parçası" (Manzume) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 199

Tahsin Nâhid: "Sebavet" (Manzume) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 221

Tahsin Nâhid: "Sen Hasta İken" (Manzume) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 323

Tahsin Nâhid: "manzume" (Fâik Sabri Bey'e ithaf edilen küçük bir dörtlük) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 24

Tahsin Nâhid: "Ruh-ı Kamer" (Manzume) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 76

Tahsin Nâhid: "Senden Uzak" (Manzume) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 139

Tahsin Nâhid: "Fırtınadan Sonra" (Manzume) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 211

Tahsin Nâhid: "Kırlarda" (Manzume) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 231

Tahsin Nâhid:	"Yâd-ı Sevdâ " (Manzume) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909) , s. 272
Tahsin Nâhid:	"Akşam Ricası" (Manzume) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909) , s. 295
Tahsin Nâhid:	"Aşkımın En Güzel Dakikaları" (Manzume) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909) , s. 342
Tahsin Nâhid:	"Hayat" (Manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. 364
Tahsin Nâhid:	"Bir Parça" (Manzume) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909) , s. 473
Tahsin Nâhid:	[10 Temmuz Tahassüsâtı] (Mecmuanın Müdür-i edebisi Celal Sâhir'in"10 Temmuz" ile ilgili anketine cevabını ihtiva eden yazısı) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 400
[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi:	"Gecelerim"1 (Manzume) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 182
[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi:	"Gecelerim"2 (Şinâsi'ye ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) , s. 214
[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi:	"Gecelerim"3(Şinâsi'ye ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) , s. 262-263
[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi:	"Askerlerin Şarkısı" (Manzume) c. 1, nr. 1 (23 TE 1324 / 5 Ks 1908) , s. 10
[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi:	"İlk Tesadüf" (Manzume) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909) , s. 21
[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi:	"Akşam" (Manzume) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) , s. 138
[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi:	"Baş Örtün" (Manzume) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) , s. 148
[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi:	"Bir Fırtına" (Çerkezistan'dan kaçışını anlattığı hâtırâ) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908) , s. 77-79

[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi: "Fâik Âli-Fâni Teselliler" (Fâik Âli'yi tanıtıcı yazı) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 179-199

[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi: "Muazzez Sâhir Bey" (Mecmuanın Müdür-i edebisi Celal Sâhir'in 10 Temmuz ile ilgili sorusunu hâvi mektubuna cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 406-407

[TARCAN] Selim Sırrı: "Gençlere" (Terbiye-i Bedeniyye mektebi müdürü Selim Sırrı [TARCAN]'nın spor yapılmadığından ve sağlam bünyelerin gittikçe azaldığından şikayet eden yazısı) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 89-90

[TARCAN] Selim Sırrı: "Mekteplerimiz ve Spor" (Avrupa şehirlerinde ve okullarında spora verilen önem; bizim okulların bu konudaki olumsuzluğu ve sporun faydaları ile ilgili) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 109

[TARCAN] Selim Sırrı: "Altıncı Spor Konferansı" (Yapılan Spor Konferansı ile ilgili) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 172-173

[TARCAN] Selim Sırrı: "Hakikate Doğru" (Bizde daha önceki spor faaliyetleri ve Terbiye-i Bedeniye mektebinde spor hakkında) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 286-287

[TARCAN] Selim Sırrı: "Şişmanlara" (Şişmanlığın sebepleri ve spor yapmanın faydaları hakkında) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 349-350

[TARHAN] Abdülhak Hâmid: "Hürriyet Neşîdesi" (Manzume) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 290

[TARHAN] Abdülhak Hâmid: "Neşîde-i Hürriyet" (Manzume) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 50

[TEPSİ] Burhâneddin: [10 Temmuz Tahassüsâtı] (Celal Sâhir'in meşrûtiyetle ilgili anketine cevabı) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 430

TOLSTOY, Lev: "Bir İzdivacın Romanı" (tercüme roman tefrikası, çev KESTELLİ] Râif Necdet:) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 311-312/c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909), s.330-331/c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 357-358/c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 381-382

[UŞAKLIGİL] Hâlid Ziyâ: "Kemal ve Oğlu" (hâtırât) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 70-72

[UŞAKLIGİL] Hâlid Ziyâ: "Muhibb-i Samimi" (hâtırât) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 87-88

[UŞAKLIGİL] Hâlid Ziyâ: "Fena Bir Gece" (hâtırât) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 118-120

[UŞAKLIGİL] Hâlid Ziyâ: "Bir Ziyâret-i Elime" (hâtırât) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 178-181

[UŞAKLIGİL] Hâlid Ziyâ: "Taklîd-i Seyf" (Kılıç kuşanma merâsimi ile ilgili tarihi makâle) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 119-121

Valde: "Genç Kızlara" (Ülke geleceğinde genç kızların rolü hakkında) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 254

[YALÇIN] Hüseyin Câhid: "İstimzac" (Sâlih Zeki Bey"in Auquste Comte ile ilgili yazısını tenkid ediyor.) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 264-266

[YALÇIN] Hüseyin Câhid: "İkinci İstimzac" (Sâlih Zeki'nin cevabına karşı polemik yazısı) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 323-324

[YALÇIN] Hüseyin Câhid: "Kitâb-ı Melal" (hikâye) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 338-339

[YALÇIN] Hüseyin Câhid: (Celal Sâhir'in 10 Temmuz anketine cevabını hâvi) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 401

[YÖNTEM] Ali Cânib: : "Gölgem" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 456

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Define" (Mensur Şiir) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 344

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Balıkçı" (Râif Necdet [KESTELLİ]e ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 246

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Bıçaksız Katiller" (Edirne Mebusu Rıza Tevfik'e ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 228

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Bir Delikanlıya" (Râif Necdet [KESTELLİ]e ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 7

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Sakın Kesme" (Manzume) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 117

YURDAKUL] Mehmed Emin: "Martin Luther" (Manzume) c. 1, nr. 4 (13 TS 1324 / 26 Ks 1908), s. 54

YURDAKUL] Mehmed Emin: "Kristof Kolomb" (Manzume) c. 1, nr. 1 (23 TE 1324 / 5 Ks 1908), s. 10

Yusuf İrfan: "Felsefe-i Hakîkat" (manzume) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 7

Ziyâeddin Bedi': "Büyük Kadın" (hikâye) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 486-491

Ziyâeddin Bedi': "Saniha" (hikâye) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 277-278

2. 2. Konu Başlıklarına Göre

2. 2. 1. Manzumeler:

Aka Gündüz: "Elhân-ı Şebab" (manzume) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 182

Ahmed Hâşim: "Güneşe" (Manzume) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 37

Ahmed Hâşim: "Kış" (Manzume) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s.

99

Ahmed Hâşim: "Yollar" (Manzume) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s.131

Ahmed Hâşim: "Zulmet" (Manzume) c.1, nr.18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 277-278

Ahmed Hâşim: "Zühre" (Manzume) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 167

Ahmed Hâşim: "Akşamlarım" (Manzume) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 231

[AKÜNAL]Ahmed Kemal: "Şimşekli Yağmurlu Akşam" (manzume) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 278

[AKÜNAL]Ahmed Kemal: " Felsefe-i Perîşan" (Manzume) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 214

[AKÜNAL]Ahmed Kemal: " Adada Bir Gece " (Manzume) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 182

[BOLAYIR] Ali Ekrem: "Ertuğrul" (Batan Ertuğrul isimli Osmanlı gemisi için manzume) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 290-291

[BOLAYIR] Ali Ekrem: "Genç Kız" (Manzume) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 201

[EROZAN] Celal Sâhir: "Ah İsteseydiniz" (manzume) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909) , s. 165

[EROZAN] Celal Sâhir: "Leyâl-i Sâhiriyet" (Manzume) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 138

[EROZAN] Celal Sâhir: "Elhân-ı Perestiş" (Manzume) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 343

[EROZAN] Celal Sâhir: "Yalan" (Manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 364

[EROZAN] Celal Sâhir: "Niyaz" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 456-457

[GÖVSA]İbrahim Alaaddin: "Kirpiklerin" (manzume) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks.

1908), s. 45

[GÖVSA]İbrahim Alaaddin: "Osmanlı Bayrağı" (manzume) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 410

İmzasız: "Üstâd-ı Âzam Nâmık Kemâl" (manzume) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 339

[KÖPRÜLÜ] Mehmed Fuad: "Tekazâ – yı Hayâl" (Manzume) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) , s. 344

Mahmud Nedim: "Efsâne-i Derviş" (Manzume) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 245-246

Mehmed Râuf: "Ey Çocuk" (Manzume) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908) , s. 36

Mehmed Sâdi: "Abdülhak Adnan İçin" (Manzume) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908) , s. 44

Mehmed Sâdi: "Sarı Zanbak" (Manzume) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) , s. 277

Mehmed Sâdi: "Nevruz" (Ahmed Hâşim'e ithaf edilmiş manzume) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) , s. 344

Mehmed Sâdi: "Gelin Çiçeği" (Manzume) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909) , s. 114

Mehmed Sâdi: "Mâziye Âid" (Manzume) c. 2, nr. 33 (18 Hz. İ325 / 1 Tm. 1909) , s. 323

Mehmed Sâdi: "Terâne-i Sevdâ" (Manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. 362

Mehmed Sâdi: "Köyde Bir Gece" (Manzume) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) , s. 308-309

Mehmed Sâdi: "Onun Felsefesi" (Celal Sâhir'e ithaf edilmiş manzume) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 181

Mehmed Sâdi: "Rüya" (Fâik Sabri Bey'e ithaf edilmiş manzume) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) , s. 213-214

Memduh Necdet: "Serap ve Beyabân Şiirleri" (Manzume) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) , s. 148

Memduh Necdet: "Serap ve Beyabân Şiirleri 2" (Manzume) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 182

Memduh Necdet "Kadınlığa Dâir" (manzume) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 308

Memduh Necdet: "Ömr-i Tenha" (Annesine ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 246

Memduh Necdet: "Fener" (Manzume) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 308

Memduh Necdet: "Senelerden Sonra" (Manzume) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 121

Memduh Necdet: "Serab ve Beyâban Şiirleri" (Manzume) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 214

Memduh Necdet: "Mersiye-i Şebab" (Manzume) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 303

Memduh Necdet: "Zührenin Tesellisi" (Manzume) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 342

Memduh Necdet: "Zühâle Karşı" (Manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 363

Memduh Necdet: "Âveng-i Nücum" "Nesrinin Âşinâlığı" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 454

Memduh Necdet: "Nâhidin Peyâmı" (Manzume) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 473

Mustafa Nâmık: "Elhân-ı İnkisar" (manzume) c. 1, nr. 1 (23 TE 1324 / 5 Ks 1908), s. 10

Nâzım Nazmi: "Perî-i Şiire" (Manzume) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 318

Nâzım Nazmi: "Nisan Gecesi" (Manzume) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 115

Nâzım Nazmi: "İğbirâr-ı Hayat" (Manzume) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 138

Nâzım Nazmi: "Perîr-i Hulyâma" (Manzume) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 /

10 Hz. 1909), s. 244

Nâzım Nazmi: "Timsâl-i Hayat" (Manzume) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 239

Nâzım Nazmi: "Defter-i Şiirim İçin" (Ahmed Hâşim Bey'e ithaf edilen manzume) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 342

Nevin: "Gece" (Manzume) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 165

Nevin: "Şems-i Hürriyete" (Manzume) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 229

Nigar Bint-i Osman: "Vatan" (Manzume) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 429

Nijad: "Bildikce Esirsin" (manzume) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks.1908), s. 37-38

[OZANSOY]Fâik Ali: "Ruhlarım" (Manzume) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 148

[OZANSOY]Fâik Ali: "Hande-i Garip" (Manzume) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 167

Rıza Dâniş: "Manzume" (İran sefiri Prens Rıza Dâniş'in meclisin açılması münasebetiyle yazmış olduğu Farsça Manzume) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 138

Rıza Dâniş: (Prens Rıza Dâniş'in ülkesindeki yeni meşrûti yönetim için yazdığı Farsça kasidenin bir kısmı. Baş tarafta mecmua tarafından şair hakkında kısa bilgiler var) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 340

Rıza Dâniş: "manzume" (Rıza Dâniş'in 34 numaradaki kasidesinin tashihi) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 367

Rıza Dâniş: "Mübde-i Devr-i Cedid" (Farsça manzume, manzumenin el yazı şekli de var) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 396-398

Rıza Dâniş: "İlk Tecrübe-i Kalem" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 454

Rıza Dâniş:	"Müstezad" (Manzume) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 473
Recaizade Mahmud Ekrem:	"Ne Düşünüyor Ne Hissediyorum" (meşrûtiyet ile ilgili duyguları ve manzumelerini hâvi) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 391-395
Samih:	"Amele" (manzume) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 7
Selânikli Hilmi:	"Hâmide" (manzume) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 94
Süleyman Bahri:	"Kuy-ı Yar" (Manzume) c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909), s. 323
Süleyman Bahri:	"Nireng-i Leyl" (Manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 363
Süleyman Bahri:	"Yaz Diyordun" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 455
Süleyman Nâzif:	"Plevne" (Selim Sırrı'ya ithaf edilmiş manzume) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 69-70
Süleyman Nâzif:	"Nisyân-ı Muafil" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 453
[SERDAROĞLU]Emin Bülend:	"Gurbet Geceleri" (Manzume) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 229
[SERDAROĞLU]Emin Bülend:	"Çöller" (Manzume) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 86
[SERDAROĞLU]Emin Bülend:	"Endişe-i Sükut" (Manzume) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 20
Tahsin Nâhid:	"Bahtiyarlık" (Manzume) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 7
Tahsin Nâhid:	"Sisler ve Hisler" (Manzume) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 165
Tahsin Nâhid:	"Bir Mektup Parçası" (Manzume) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 199

Tahsin Nâhid: "Sebavet" (Manzume) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 221

Tahsin Nâhid: "Sen Hasta İken" (Manzume) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 323

Tahsin Nâhid: [manzume] (Fâik Sabri Bey'e ithaf edilen küçük bir dörtlük) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 24

Tahsin Nâhid: "Ruh-ı Kamer" (Manzume) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 76

Tahsin Nâhid: "Senden Uzak" (Manzume) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 139

Tahsin Nâhid: "Fırtınadan Sonra" (Manzume) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 211

Tahsin Nâhid: "Kırlarda" (Manzume) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 231

Tahsin Nâhid: "Yâd-ı Sevdâ " (Manzume) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 272

Tahsin Nâhid: "Akşam Ricası" (Manzume) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 295

Tahsin Nâhid: "Aşkımın En Güzel Dakikaları" (Manzume) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 342

Tahsin Nâhid: "Hayat" (Manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 364

Tahsin Nâhid: "Bir Parça" (Manzume) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 473

[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi: "Gecelerim"1 (Manzume) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 182

[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi: "Gecelerim"2 (Şinâsi'ye ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 214

[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi: "Gecelerim"3 (Şinâsi'ye ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 262-263

[TANRIÖVER]Hamdullah "Askerlerin Şarkısı" (Manzume) c. 1, nr. 1 (23 TE 1324 / 5

Subhi: Ks 1908) , s. 10

[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi: "İlk Tesadüf" (Manzume) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909) , s. 21

[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi: "Akşam" (Manzume) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) , s. 138

[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi: "Baş Örtün" (Manzume) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) , s. 148

[TARHAN] Abdülhak Hâmid: "Hürriyet Neşîdesi" (Manzume) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) , s. 290

[TARHAN] Abdülhak Hâmid: "Neşîde-i Hürriyet" (Manzume) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) , s. 50

Yusuf İrfan: "Felsefe-i Hakîkat" (manzume) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908) , s. 7

[YÖNTEM] Ali Cânib: "Gölgem" (Manzume) c. 2, nr. 38 (23 Tm 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 456

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Matbuat Nizamnamesi Yâhud İlk Hücum" (Manzum eser) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) , s. 308

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Balıkçı" (Râif Necdet [KESTELLİ]e ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) , s. 246

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Bıçaksız Katiller" (Edirne Mebusu Rıza Tevfik'e ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) , s. 228

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Bir Delikanlıya" (Râif Necdet [KESTELLİ]e ithaf ettiği manzume) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908) , s. 7

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Sakın Kesme" (Manzume) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908) , s. 117

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Martin Luther" (Manzume) c. 1, nr. 4 (13 TS 1324 / 26 Ks 1908) , s. 54

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Kristof Kolomb" (Manzume) c. 1, nr. 1 (23 TE 1324 / 5 Ks 1908) , s. 10

2. 2. 2. Anketler:

Abdi Tevfik: "10 Temmuz" (Celal Sâhir'in meşrûtiyetle ilgili anketine cevabı) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 412-413

Ahmed Hâşim: "Efendim" (Celal Sâhir'in 10 Temmuz ile ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 429-430

Ahmed Midhat: "İnkılab" (meşrûtiyetle ilgili makâle) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 420-421

Ahmed Samim: [10 Temmuz Tahassüsâtı] (meşrûtiyet bayramı nedeniyle düşüncelerini hâvi.) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 398-399

Ali Fahri : "10 Temmuz 1324 ve 10 Temmuz 1325" (Celal Sâhir 'in 10 Temmuz anketine gönderdiği hâtırât) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), sh 427-429

[ALTINAY]Ahmed Refik: [10 Temmuz Tahassüsâtı] (Celal Sâhir'in meşrûtiyet ile ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 433- 434

[AYKAÇ]Fâzıl Ahmed: "Zehir Katreleri" (Celal Sâhir'in meşrûtiyetle ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 441, 442

Bedi Nuri: "İlk Yevm-i Hürriyetimiz" (Celal Sâhir'in meşrûtiyet ile ilgili anketine cevabı) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 434-437

Rıza Nur (Sinop mebusu): "Kloroform Rüyâsı" (hikâye) c. 2. nr. 36-37(10 Tm 1325 / 23 Tm 1909), s. 421-426

[DEVRİM] İzzet Melih: "Gençler" (Celal Sâhir'in 10 Temmuz ile ilgil anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 430-431

[DURAN] Fâik Sabri: "Geçen Sene Bugün" (Celal Sâhir'in 10 Temmuz ile ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

1909), s. 437-439

Recaizade Mahmud Ekrem: "Ne Düşünüyor Ne Hissediyorum" (Meşrûtiyet ile ilgili duyguları ve manzumelerini hâvi) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 391-395

Jülide Sâhir: "Ne mi Hissettim?" (Celal Sâhir'in meşrûtiyet ile ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 439-440

[KARAOSMANOĞLU] Yâkub Kadri:: "On Temmuz" (Celal Sâhir'in meşrûtiyetle ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 340-341

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Büyük Bayram" (meşrûtiyet ile ilgili Celal Sâhir'in anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 410

Mahmud Esad: "Iyd-ı Millî-i Osmanî" (meşrûtiyet ve gelecek ile ilgili) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 417-419

Mecid(Şehzade Mecid Efendi): "10 Temmuz Tahassüsâtı" (Bayramla ilgili duygularını hâvi.) c. 2, nr. 36- 37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 390

Mehmed Cavid: [10 Temmuz Tahassüsâtı] (10 Temmuz ile ilgili düşüncelerini hâvi) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 401

Mehmed Râuf [10 Temmuz Tahassüsâtı] (Celal Sahir'in Meşrutiyet için açtığı ankete cevap) c. 2, nr. 36-37, s. 398

Müfid Râtıb: [10 Temmuz Tahassüsâtı] (Celal Sâhir'in 10 Temmuz ile ilgili anketine cevap) c. 2. nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 439

[MÜFTÜOĞLU]Ahmed Hikmet: "10 Temmuz ve Şark" (Geçen yıl bugüne dâir hâtırâtı) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 401 – 403

Şehâbeddin Süleyman: "Tahassüsüm" (Celal Sâhir'in meşrûtiyet ile ilgili anketine cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 431-432

Tahsin Nâhid: [10 Temmuz Tahassüsâtı] (Mecmuanın Müdür-i edebisi Celal Sâhir'in"10 Temmuz" ile ilgili anketine cevabını ihtiva eden yazısı) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 400

[TEPSİ] Burhâneddin: [10 Temmuz Tahassüsâtı] (Celal Sâhir'in meşrûtiyetle ilgili anketine cevabı) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 430

[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi: "Muazzez Sâhir Bey" (Mecmuanın Müdür-i edebisi Celal Sâhir'in 10 Temmuz ile ilgili sorusuna cevap) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 406-407

[YALÇIN] Hüseyin Câhid: (Celal Sâhir'in 10 Temmuz anketine cevabını hâvi) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 401

2. 2. 3. Edebi Makaleler:

Ahmed Samim: "Rus Edebiyâtına Dâir" (Son zamanlardaki basında Rus Edebiyâtına yönelim üzerine tercümenin önemi ve Rus edebiyatı ile ilgili. Fakat makale tamamlanmamıştır.) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 101-103

[ADIVAR] Hâlide Edib: "Roman ve Resimli Roman Mecmuası" (Fâik Sabri [DURAN] ye ithaf edilen bu yazıda roman türü ve idarehâne tarafından çıkarılan resimli Roman mecmuasında tefrika edilecek Romanlarla ilgili. Yazının sonunda Fâik Sabri'nin eleştirilere teşekkür beyanında notu var.) c.1, nr.18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 281-282

Bedi Nuri: "19. Asır" (19. Asırda düşünce hayatı ve edebiyat ile ilgili) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 444-451

F. Reşad: "Eşref ve Kehânet-i Şâirâne" (Poetik yazı) c. 1, nr. 1(23 Tm. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 14-15

Hakkı Behic: "Edebiyât-ı Avam" (Edebiyâtın gâyesi ile ilgili) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 258-263

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Kitâbet Dersleri" (Öğrencilere verilecek edebiyat ve kitâbet dersleri ile ilgili) c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909), s. 327-329

Mahmud Nedim: "Bizde Edebiyat" (Son dönem Edebiyâtımızla ilgili uzun bir değerlendirme yazısı) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 197-200 / c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) , s. 237-239 / c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 263 / c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 298-303 / c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 347-351 / c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 375-377

Mazhar Ârif: "Eserlerim İçin" (Kendi eserleri ile ilgili teori yazısı) c. 1, nr. 4 (13 TS 1324 / 26 Ks 1908) , s. 61

Mehmed Râuf: "Halkta Sanat ve Edebiyata Rağbet" (Halkın arzusumu sanatı güzelleştirir: sanatın güzelliği mi halkı kendisine çeker? Sorusuna cevap arayan makâle) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) , s. 275-276

Mehmed Râuf: "Edebiyat-ı Hazıraya Dâir" (Günümüzde yalnız güzel söylemeye önem verildiği; edebiyetımızın muhtevasının ve felsefesinin olmadığına dâir) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) , s. 322-323

Memduh Necdet: "İbdâ-i Gayri Vicdâniye Dâir" (Muharrirlere hitaben, yeni bir eser vücuda getirmede ilhamın etkisi ile ilgili psikolojik makâle) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909) , s. 204-206 / c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) , s. 218-219

Münekkid-i Hadisat: "Mazbutat" (Bizde tenkid hakkında) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) , s. 246

Server Cemal: "Küçük Hikâye ve Âtîsi" (Küçük hikâye nevinin izahı ile ilgili) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) , s. 216 / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) , s. 246-250 / c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) , s. 263-264

2. 2. 4. Hikayeler:

A (yın) Said:	"Cythere" (hikâye) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 467-469
Abid:	"Devre-i İnhitat" (hikâye) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909) , s. 475-480
[ALYANAKOĞLU]Cemil Süleyman:	"Ferdâ-yı Zifaf" (İzzet Melih Bey'e ithaf edilen küçük hikâye) c.1, nr.11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 174-176
[ALYANAKOĞLU]Cemil Süleyman:	"Beyaz Gece" (hikâye) c.1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 313-314 / c.1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 326-327
Rıza Nur (Sinop mebusu):	"Kloroform Rüyâsı" (hikâye) c. 2, nr. 36-37(10 Tm 1325 / 23 Tm 1909), s. 421-426
[DEVRİM] İzzet Melih:	"Kontes Dömörlan" (hikâye) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 109-110
Hakkı Behic:	"Akşamlar" (hikâye) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 /'23 Ns. 1909), s. 22-26
İsmâil Kenan :	"Mâzideki Âtilere Âit" (hikâye) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 58- 61
[KARAY]Refik Hâlid:	"Ayşenin Talii" (hikâye) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 123-125
[KESTELLİ] Râif Necdet :	"İki Mektup" (hikâye) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 28-30
Mehmed Baha:	"Kaynana Notları" (hikâye) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) , s. 151-152 / c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) , s. 177-180
Mehmed Baha:	"Hayalinin Güzeli" (hikâye) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) , s. 241-244
Mehmed Baha:	"Elim Bir Muhâtırâ" (hikâye) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909) , s. 307-311
Mehmed Baha:	"Sönük Emeller" (hikâye) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm.

1909), s. 354-356

Mehmed Baha: "Hayal" (hikâye) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 483-486

Mehmed Râuf: "Bir Müntehire Dâir" (hikâye) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 132

Midhat Vecdi: "Öğlen Uykusu" (hikâye) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 10-11

Osman Fahri: "Acaba O Ne Oldu" (hikâye) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908), s. 42-43

Safvet Nezihi: "Asılmaya Giderken" (hikâye) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 181-182

Selahaddin Bedi' : "Nevinin Fikri" (hikâye) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 414-415

Şehabeddin Süleyman: "Derebeyi" (Küçük hikâye) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 480-482

[YALÇIN] Hüseyin Câhid: "Kitâb-ı Melal" (hikâye) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 338-339

Ziyâeddin Bedi': "Büyük Kadın" (hikâye) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 486-491

Ziyâeddin Bedi': "Saniha" (hikâye) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 277-278

2. 2. 5. Mensur Şiirler:

A (yın) Said: "Siyah Gölge" c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 474

A. H. N. : "Sühâ ve Perzin" c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 234-235

Abid: "İftirak" c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 378

[DELİLBAŞI]Ali Sühâ: "Manken"c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 317

[AYKAÇ]Fâzıl Ahmed: "Zehir Katreleri 3" c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909)

, s. 362

[DELİLBAŞI]Ali Sühâ: "Mendil" c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 253

[DURAN] Fâik Sabri: "Kırmızı Mektup" c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 475

İlyas Mâcid: "Gözlerin İçin"c. 1, nr. 1 (23 TE 1324 / 5 Ks 1908) , s. 10

İlyas Mâcid: "Rüya ve Hayat" c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908) , s. 7-8

İlyas Mâcid: "Aşkımın Mâtemleri" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 44

İlyas Mâcid: "Aşkımız" c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 201

İlyas Mâcid: "İkimiz İçin" c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 153

İlyas Mâcid: "Tefelsüf" c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 217

İlyas Mâcid: "Sevilseydim" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 270

[KARAY]Refik Hâlid: "Rovelver"c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 362-363

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Hummâ-yı Ye's" c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 10

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Hediye-i Rûh" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 45

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Zehr-i Hakîkat"c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 220-221

Mehmed Sâdi: "Çocuk" c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909) , s. 200

Nihal: "Bir Hâtırâ-yı Terânedar" c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909) , s. 272

Ruhsan Nevvare : "Onlara" c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) , s. 313

Sâlih Muzaffer : "Tefekkür-i Hayat "c. 1 , nr. 22, s. 345- 346

Sâlih Muzaffer: "Enkâz-ı Garam" c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 185

Süleyman Bahri: "İlk Rüzgar" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 411-412

[YURDAKUL]Mehmed Emin: "Define" c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) , s. 344

2. 2. 6. Roman Tefrikaları:

Ahmed Râsim:	"Asabi Kız" (Tefrika roman) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s.15-16 / c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 47-48 /c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 63-64 /c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 79-80 /c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 95-96
Ahmed Râsim:	"Sabiha" ("Hayat-ı hakikiye sahnelerinden" tefrika roman) c.1, nr. 7 (4 KE 1324 / 17 Ar. 1908), s. 111-112 / c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908) , s. 126-128 /c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908) , s. 142-144 /c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 160 /c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909) , s. 176 /c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 192 /c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909) , s. 208
[ADIVAR] Hâlide Edib:	"Heyula " (Roman tefrikası, resimli) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s.223-224 / c. 1, nr. 15(5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 238-240/ c.1, nr.16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 255-256/ c.1, nr.17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 272-224/ c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt 1909), s. 287-288/ c. 1 , nr. 19 (5 Mrt 1325 / 18 Mrt 1909), s. 303-304/ c.1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 319-320/ c.1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 331-336 (not: Tefrikada 17 ve 18 numara Avrupadan gelen postanın gecikmesi sebebiyle resimsizdir.)

2. 2. 7. Tercümeler:

August La Fosad:	"Tahayyülat" (şiir tercümesi, çev: Aziz Hüdâyi) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 217

KLARKEN, Paulo "Çocuk" (şiir tercümesi, çev. Fâik Sabri) c. 1, nr. 4, (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908) s. 62

MOLİERE, Jean Paqvelin: "Scapın" (tercüme piyes, çev: Aziz Hüdâyi) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 174-175 / c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) , s. 209-211

PROVENCES, Michael: "Büyük İkramiye" (tercüme hikâye, çev:[DURAN] Fâik Sabri) c. 1, nr. 1(23 Tm. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 11-14

PROVENCES, Michael: "Cerîha" (tercüme hikâye, çev:[DURAN] Fâik Sabri) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 12-14.

TERA, Pol D. Den: "Üçüncü Düğün" (Tercüme Piyes çev:[DURAN] Fâik Sabri) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909) , s. (İLAVE) / c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909) , s. (İLAVE) / c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. (İLAVE) / c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. (İLAVE) / c. 2, nr. 38 (23 Tm 1325 / 5 Ağ 1909), s. (İLAVE) / c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909) , s. (İLAVE)

POE, Edgar (Allen): "Karga" (manzume) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. 365-366

İmzasız: "Adem Oğlunun Dirlikte Payı" (İngilizceden tercüme şiir, çev: Edhem) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 456

PRUDHOMME, Sully: "Kıskançlık" (şiir tercümesi , çev: imzasız) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 343

SHELLEY, Perey Bysshe: "Hind-i Elhân Şâmı" (şiir tercümesi, çev: imzasız) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 343

TOLSTOY, Lev: "Bir İzdivacın Romanı" (tercüme roman tefrikası, çev KESTELLİ] Râif Necdet:) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 311-312/c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909), s.330-331/c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 357-358/c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 381-

382

İmzasız: "Zamân-ı Hâzır Harblerinde Şimendiferin Hizmeti" (Almanca'dan tercüme makale, çev: Mehmed Rüştü Paşa) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908) , s. 135-136 / c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) , s. 154-155

İmzasız: "Çüşeyma Deniz Muharebesi ve Sefâîn-i Harbiye Sistemi" (Japonya'nın Rusya'yı yenmesinin üçüncü yılı dolayısıyla Almanca'dan tercüme çev: Mehmed Rüştü Paşa) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 186-188

İmzasız: "Hakk-ı Harb" (Askeri hikâye, Almanca'dan tercüme, çev: Mehmed Rüştü Paşa) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) , s. 59-60 / c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909) , s. 92-93 / c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909) , s. 126-127 / c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) , s. 158-159 / c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) , s. 183-184 / c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) , s. 215-216 / c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) , s. 247-248 / c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909) , s. 279-280

BRENŞTEİN, Henry: "Hırsız" (Tercüme tiyatro, çev: M. S. Bey) c. 2, nr. 33(18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909), s. (İLAVE) / c. 2, nr. 34 (25 Hz 1325 / 8 Tm. 1909), s. (İLAVE), c. 2, nr. 35(2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1908),s. (İLAVE) / c. 2, nr. 36-37(10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. (İLAVE) / c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. (İLAVE) / c. 2, nr. 39(30 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. (İLAVE)

BOİLEAU, Nicholas: "Oduncu ile Azrail" (tercüme manzume, çev: Muallim Nâci (metnin çeviri olduğuna dair bir işaret yok)) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) , s. 61

MENDES, Catulle: "Serenad" (tercüme şiir. Çev: [YAZAR]Mehmed Behcet)

c. 1, nr. 4 (13 TS 1324 / 26 Ks 1908) , s. 62

2. 2. 8. Biyografiler:

Ahmed Hâşim: "Tetebbuât-ı Edebiye" (Fransızca yazan Belçikalı sembolist sanatçı Emile Verharen'in hayatı ve sanatı hakkında) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 74-77

Ahmed Hâşim: "Tetebbuât-ı Edebiye" (Fransız sanatçı Henri de Regnier'in hayatı ve sanatı ile ilgili) c.1, nr.12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 190-191/ c.1, nr.13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 202-203

Aziz Hüdâyi: "Monolog" (Manastırlı On Yaşındaki üstün zekâlı Dilâver Efendi tanıtılıyor) c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909), s. 324-326

[DEVRİM] İzzet Melih: "Meşhur Simalar" "Hâlid Ziyâ" (Hâlid Ziyâ'nın kişiliği ve sanatı ile ilgili) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 70

[DEVRİM] İzzet Melih: "Meşhur Simalar" "Hüseyin Câhid" (Tanin baş yazarının hırçın olduğu söylentisi üzerine bu hırçınlığın yanlızca edebiyatta olduğuna dâir) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 118-119

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Sırbistan Kralı I. Piyer ve çocuklarından bahsediliyor) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 57

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Alman imparator II. Guillaume hakkında) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 73

Görür Göz : "Büyük Başlar" (İngiltere Kralı ve Hindistan İmparatoru VII. Eduard hakkında) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 89

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Fransız tiyatrocu, edip ve heykeltraş Sarah Behrnard hakkında) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar.

1908), s. 105

Görür Göz : "Büyük Başlar" (İtalya Kralı III.Victor Emanuel hakkında) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 121

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Fas Sultanı Abdülaziz hakkında) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 137

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Yunan Kralı I.George hakkında) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 153

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Mekteb-i Mülkiye müdürü Celal Bey hakkında) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 169

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Mehmed Ali Şah hakkında) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 185

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Geçen hafta ölen Fransız sanatçı Coquelain Aine hakkında) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 201

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Japon İmparator Mikado hakkında) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 217

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Geçen hafta ölen Fransız tiyatrocu Coquelain Cadet hakkında) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 237

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Catulle Mendes, geçen hafta feci bir tren kazasında ölen romancı, hikâyeci, tiyatrocu ve münekkid ile ilgili) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 253

Görür Göz : "Büyük Başlar" (İspanya kralı XIII. Alfonce hakkında) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 271

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Belçika Kralı hakkında) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 285

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Flemenk kraliçesi Wilhelmine hakkında) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 301

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Monako Prensi hakkında) c. 1, nr 20, s. 317

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Siyam Kralı Chulalungkorn hakkında) c.1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 345

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Marcel Prevost hakkında) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 31

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Courteline hakkında) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 63

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Belçikalı şair Verharen hakkında) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 95

Görür Göz : "Büyük Başlar" (Jean Richepen hakkında) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 379

İmzasız: "Hanımlar Sahifesi" (Radyum elementini bulan Madam Kuri tanıtılıyor ayrıca ev hanımlarına yardımcı bilgiler) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 157

İmzasız: "Flemenk Kraliçesi Vilhelmin" (Tanıtılıyor) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 94

İmzasız: "Mübde-i Devr-i Uhuvvet" (İranlı muharrir Rıza Dâniş'in eseriyle ilgili) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 482-483

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Catulle Mendes" (Son zamanlarda ard arda ölen Fransız sanatçılara esefini "Kardeşim ölse ancak bu kadar üzülürdüm." gibi ağır ifadelerle gösteriyor ve ayrıca parnas sanatçı Catulle Mendes'in hayatı ve sanatı ile ilgili yazı) c.1, nr.15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 227-228

Mehmed Ali Tevfik:	"Alfred de Musset ve Alfred de Tenysson" c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909) , s. 318-322 / c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909) , s. 343-347 / c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. 371-375
Mehmed Râuf:	"Tezer Münasebetiyle Matmazel Suzanne" (Yabancı tiyatro oyuncusuna iltifatlar) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) , s. 297-298
Mehmed Râuf:	"Sihâm-ı İntikam" (Fransız sanatçı La Rochefoucould'un hayatı ve eserleri ile ilgili) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) , s. 340-344
Rauf Yekta:	"Cennetmekan Sultan Abdülaziz Han ve Fenn-i Nefis Mûsikî" (Sultan Abdülaziz Han'ın mûsiki-şinaslığı hakkında) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) , s. (İLAVE)
Safvet Nezihi:	"Coquelain Aine" (Fransız sanatçının ölümü üzerine onun hayatı ve sanatı ile ilgili) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) , s. 210-213
Safvet Nezihi:	"Coquelain Cadet" (Aine'nin küçük kardeşi ve onun kadar meşhur tiyatrocunun hayatı-sanatı hakkında) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) , s. 243-244
Safvet Nezihi:	"Çarişun" (Bulgar Prensi hakkında) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909) , s. 9-14
Safvet Nezihi:	"Victorien Sardeu'un Vefatı" ("Nezih" imzası ile Fransız tiyatro müellifinin ölümü ile ilgili onu tanıtıcı kısa yazı) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908) , s. 37
[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi:	"Fâik Âli-Fâni Teselliler" (Fâik Âli'yi tanıtıcı yazı) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909) , s. 179-199

2. 2. 9. Aktüel Yazılar:

Ali Kemal : "İcmâl-i Siyâsi" (Bulgaristan ve Rumeli'deki diğer milletlerin bağımsızlığı ve Avrupa devletlerinin tutumu hakkında) c. 1, nr. 1(23 Tm. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 2-5

Aziz Bey (Kol Ağası): "Hâtırât-ı Târihiyeden" (Üçüncü avcı taburunun 31 Mart'tan 11 Nisana kadar ne halde olduğuna dâir) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) , s. 153-156

İmzasız: "Yeni Kabine Münâsebetiyle" (millet vekillerine tavsiyeler) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 71-72

İmzasız: "Yeni Kabine Münâsebetiyle" (millet vekillerine tavsiyeler) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 71-72

İmzasız: "Kılıç Alayı Vâlâsı" (Yeni padişahın kılıç alayı hakkında) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 98-101

İmzasız: "1908 Senesi Nobel Mükâfâtı" (ödül alanlar tanıtılıyor.) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) , s. 212-213

İmzasız: "Senenin İcmâl-i Siyâsisi" (1 Temmuz 1324'den 1 Temmuz 1325'e kadar ülkedeki siyasi olayların değerlendirilmesi hakkında) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 386-389

İmzasız: "Seyfullah Paşa'nın İntiharı" (Basın kurbanı paşa'nın intiharı hakkında) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 296

İmzasız: "Şişlide Fakirhâne" (Şişlide açılan yaşlılar evi ile ilgili) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 245

İmzasız: "Kudüs-i Şerif Vak'ası" (Meşrüti ortamdan yüz bulan gayri müslimlerin karışıklık çıkardığına dâir) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 307

İmzasız: "Fransa Akademisi" (Fransız sanatçıların son zamanlardaki ardı ardına ölümleri ile ilgili) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 311

İmzasız: "Bir Haftanın Tarihçesi" (Askeri ayaklanma ve hareket ordusu kumandanının askere ve İstanbul halkına hitabı....) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 1-6

İmzasız: "Hareket Ordusu'nun İstanbul'a Duhûlü" (İstanbul'a giriş ve çatışmalar hakkında) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 33-37

İmzasız: "Bir Haftanın Tarihçesi"(İmparatorluğun değerlendirilmesi, hilafet değişikliği, Meclis,Yıldız Sarayı ve II. Abdülhâmid'in durumu hakkında) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 37-47

İsmâil Hakkı: "Teşevvüşât-ı Hâriciye" (Haftanın siyâsi olaylarının değerlendirilmesi) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 66-67

Kulağı Delik: "Mazbutat" (Matbuat hayatı, meclisin durumu, belediye işleri gibi aktüel konular nev-i şahsına münhasır mizahi bir üslupla anlatılıyor ayrıca Mecmua'nın sözcülüğünü yapıyor.) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 68-69 / c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 84-85 / c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 100-101 / c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 116-117 / c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 131-132 / c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 162 / c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 178 / c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 194 / c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 210 / c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 226 /c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 242 / c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 258 / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 274 / c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 291-292

Mâcid (Girit Muhabiri): "Rum Matbuâtının Lisânı" (Osmanlıya karşı Rum efkâr-ı umumiyesinin tutumu anlatılıyor.) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324

/ 4 Mrt. 1909), s. 266-268

Mahmud Sâdık: "Siyâsiyât-ı Hâriciye" (Osmanlı siyasetinde meşrûti yönetimin de bir faydasının olmayacağı tezini savunan yazı) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 130

Mahmud Sâdık: "Şark ve Avusturya" (Avusturya ile Osmanlı arasındaki siyasetin değerlendirilmesi) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 98-99

Mehmed Râuf: "Fransa Almanya İhtilafı" (Fransa ile Almanya arasındaki anlaşmazlıkla ilgili değerlendirme yazısı) c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908), s. 34

Münekkid-i Hadisat: "Mazbutat" (idarehânenin düzenleyeceği matine ilgili.) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 15

Münekkid-i Hadisat: "Mazbutat" (İhtilali öven heyecanlı bir yazı) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 122

Münekkid-i Hadisat: "Mazbutat" (Bizde tenkid hakkında) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 246

Münekkid-i Hadisat: "Mazbutat" (Gazetelerin 31 Mart olayı nedeniyle normal seyrini değiştirdiğine dâir ve ayrıca ihtilali yücelten yazı) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 170

[MAYAKON] İsmâil Müştak: "Osmanlı Milletinin Mebuslarına " (Meclisin açılması ile ilgili olarak yeni mebuslara hitap ediyor.) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 98

[MAYAKON] İsmâil Müştak: "Rusya-Türkiye ve Avusturya-İtalya" (Avrupanın siyâsî yapısı ve ittifaklarla ilgili) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 114-115

Safvet Nezihi: "Vatan Uğrunda" (Mâcid Memduh'un isyanda şehid edilmesiyle ilgili) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 230

Safvet Nezihi: "Muhit'in Konferansı Münasebetiyle" (idarehâne tarafından yapılan konferansın değerlendirilmesi hakkında) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) , s. 148-150 / c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 182-184 / c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909) , s. 194-196

Safvet Nezihi: "Kaht-ı Nukud: Amerika Buhrân-ı Mâli-i Âhiri" (Amerika'daki mali kriz hakkında) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) , s. 162-167

Safvet Nezihi: "Seyehat-i Havaiye" (Türkiye'de ilk defa uçan "Osmanlı" balonu münasebeti ile havacılık tarihi hakkında) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) , s. 226-230

Safveti Ziyâ: "Bir Senia-i Siyâsiye" (Devrin Siyasi olayları, Girit,Sırp ve topyekun Balkan isyanı ile ilgili) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908) , s. 2-4

Safveti Ziyâ: "Tatil-i İşgal Lâyihâ-i Kanuniyesi" (Çalışanlar arasındaki kanunsuzlukların tenkidi ve bu konu ile ilgili Avrupa ile mukayesemiz hakkında) c. 1, nr. 4 (13 TS 1324 / 26 Ks 1908) , s. 50-51 / c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 91-92

Süleyman Nâzif : "Maziden İstikbale" (Osmanlı Gazetesinden iktibas yazıda memleket içindeki ayrılıkların sebebi araştırılıyor.) c. 1, nr, 20(12 Mrt 1325 / 25 Mrt 1909), s. 318

Süleyman Numan : "İnkılâbımız ve Alkol" (Yeni meclisin açılmasında içki kullanılmasının eleştirilmesi ve alkolün zararları hakkında) c. 1, nr. 9(18 KE 1324 / 31 Ar. 1908), s. 140-142

2. 2. 10. Tiyatro ile İlgili Metinler:

[ADIVAR] Hâlide Edib: "Küçük Bir Aktristen Büyük Bir Haile-i Nüvise " (L. F'nin yazdığı dramın tanıtılması tenkidi hakkında) c.1, nr.10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 151

Mehmed Râuf: "Temâşâ Muharrirliği" (Bizde va Avrupada tiyatro yazarlığı) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 166-167

Mehmed Râuf: "Bizde Aktörlük" (Bizde aktörlüğün hafife alınan bir meslek olduğuna dâir.) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 215

Mehmed Râuf: "Tezer Münasebetiyle Matmazel Suzanne" (Yabancı tiyatro oyuncusuna iltifatlar) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 297-298

Müfid Râtıb: "Tiyatro Tenkidi" (Tiyatroculuğumuz ile ilgili kapsamlı bir değerlendirme yazısı) c. 1, nr. 1 (23 TE 1324 / 5 Ks 1908), s. 10-11 / c. 1, nr. 3 (6 TS 1324 / 19 Ks 1908), s. 46 / c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 235-236

Müfid Râtıb: "Temâşâ Tenkidi" (Güncel tiyatro tenkidi) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 27

Müfid Râtıb: "Tiyatro Tenkidi" (Victor Sardeou'nun "Büyücü Kadın" eserinin oynanması sebebi ile bu eserin tenkidi) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 290-295

Safvet Nezihi: "Tiyatro Tenkidi" (Tezer Yahud Melikü'l Mansur Abdurrahman adlı oyunla ilgili) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 279-280 / c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 302-303

Safvet Nezihi: "Leyla" (İzzet Melih'in Fransızca yazdığı oyunun sahnelenmesi sebebi ile) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 306-307

Şehâbeddin Süleyman: "Kanun" (Emin Bülend Bey [SERDAROĞLU]'e ithaf edilen tiyatro eseri) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 457-465

2. 2. 11. Fennî, Askerî, Siyâsî, Felsefî, Târihî ve Eğitimle İlgili Yazılar:

A (yın) Tal'at: "Osman Paşa ve Esaret" (Plevne Savaşı'ndan sonra Rusların Osman Paşa'ya, askerlere ve Müslüman Türk ahâliye yaptığı eziyeti anlatıyor) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 294-295

A (yın) Tal'at: "Askerlik ve Askerliğe Muhabbet" (Askerliği sevdirmeye yönelik bir yazı) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 8-10

A (yın) Tal'at: "Vatanperverliğin Çocuklarda Husûl ve Tekâmülü" (Vatanperverliğin çocuklara aşılanması ile ilgili) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 35-36

A (yın) Tal'at: "Japonya'da Askerlik" (Japonyada askerliğe dâir) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 273-275 / c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 307

A (yın) Tal'at: "Terakkiyât-ı Askeriye" (Savaş ve askerliğe yapılan yatırımın zararlarına dâir) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 51-54

A (yın) Tal'at: "Japonyada Maarif-i Nisvan" (Japonyada kadınların eğitimi ile ilgili) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 369-371

A (yın) Tal'at: "Sedanı Müteakip" (Savaş ve askerlik ile ilgili hâtırâlarını ihtiva ediyor) c.1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 324-325

[AKTAY] Sâlih Zeki: "Müsâhabe-i Hakîkiye" (Maarif ile ilgili) c.1, nr.11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 162-164

[AKTAY] Sâlih Zeki: "Telepati" (Makâlât-ı Müfide-i fenniyeden telepati ile ilgili) c.1, nr.17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 259-262

[AKTAY] Sâlih Zeki: "İstimzâca Cevap" (İstimzac makâlesi ile Sâlih Zeki'nin bir yazısını tenkid eden Hüseyin Câhid'e cevap) c.1, nr.19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 292-294

[AKTAY] Sâlih Zeki: "Bir Hakîkat " (İstatistik ile ilgili makâle) c.1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 338-339

[AKTAY] Sâlih Zeki: "Kırmızı Ay" (Ayın renginin muayyen zamanlardaki farklılıgına dâir halk inançları ile ilgili) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909). s. 18-21

[BÖLÜKBAŞI] Rıza Tevfik: "Târih ve Felsefe-i Târih Hakkında" (Üniversite öğ rencileri için) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) , s. 150-151/c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 167-168/c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 184/c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909) , s. 199-200

Cenab Şehâbeddin: "Mücâdele-i Hayâtiyye" (Yeni Gazete'den iktibas makâlede insanın suç işleme sebepleri sorgulanıyor.) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) , s. 330-331

[DEVRİM] İzzet Melih: "Bir Nazariye-i Felsefiye" "Muhitin Tesiri" (İnsan davranışlarında yaşanılan yerin etkisi ile ilgili) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909) , s. 271

Hakkı Behic: "Cemiyet-i Beşeriye Nasıl Muhafaza-i Hayat Eder" (İnsanın toplum içindeki yaşantısı ile ilgili sosyolojik yazı) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) , s. 188-190 / c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) , s. 229-231

İmzasız: "Endişe-i Mâişet" (Ülkenin içinde bulunduğu durıma bir de fert nokta-i nazarından bakılıyor.) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 79-88

İmzasız: "Hükumetlerde İstihâle"Meşrûti yönetimle ilgili) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 74-79

İmzasız: "Hukuk-ı Esâsiye" (Devlet yönetimi ve yönetim şekilleri ile ilgili.) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 54-55

İsmâil Paşa (Tokat Mebusu: "Bir Makâle-i Hâkimâne" (Meşrûtiyet ve devlet yönetimi ile ilgili) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 404-405/c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 451-453

[KESTELLİ] Râif Necdet: "Beşer ve Cinayetler" (İstibdat baskılarından, cinayetlerden bahseden makâle Tevfik Fikret'e ithaf edilmiştir.) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 171-172

M.A(yın) Nüzhet (Erkan-ı harp miralayı): "Plevne Muharebesinin Te'sîr-i Siyâsîsi" (Plevne Şavaşı'nın Osmanlı-Rus-Avrupa siyasetine etkileri ile ilgili) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 309-310

M.A(yın) Nüzhet (Erkan-ı harp miralayı): "Askerlik Nokta-i Nazarından Kuvâ-yı Mâneviyye ve kâbileyet-i Asliye-i Mâneviyye" (Askerlik ile ilgili iktibas metin) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 58

M.A(yın) Nüzhet (Erkan-ı harp miralayı): "Fenn-i Harb Usuliyât" (Askerlik ile ilgili iktibas metin) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 142-143

M.Hilmi: "Felsefi Dakikalar" (Para ve güzel kadın hayâlinin aldatıcı olduğna dâir) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908), s. 1

Mahmud Câvid: "Şirketlerin Hak Tasrifi" (İktisâdi makâle) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 92-94

Mahmud Esad: "Iyd-ı Millî-i Osmanî" (meşrûtiyet ve gelecek ile ilgili) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 417-419

Mahmud Sâdık: "Hayât-ı İctimâ ve Medenî" (Azınlıklar sorunu ve Osmanlı devletinin terakkisiyle ilgili.) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 82-83

Mahmud Sâdık: "Siyâsiyât-ı Hâriciye" (Osmanlı siyasetinde meşrûti yönetimin de bir faydasının olmayacağı tezini savunan yazı) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 130

Mehmed Cavid: "Meclis-i Mebusanda Bütçe Komisyonu" (Maliye ile ilgili makâle) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908) , s. 124-126

Mehmed Râuf: "Sosyalizm" (Sosyalizmin tarihçesi ve ne olduğu ile ilgili) c. 1, nr. 2 (30 TE 1324 / 12 Ks 1908) , s. 4-7

OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager): "Âlem-i Fünûn-ı Medeniyeden Bir Nazar" (Fen ve Tekâmül-i medeniyet) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908) , s. 133-135

OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	(Tekâmül-i Tabiat Terakki-yi Âlem. Âlem-i tabiatın işleyişi ile ilgili) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) , s. 232-234
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Kitâb-ı Tabiat ve Taharrî-i Hakikat" (Ulûm-ı Tabiiye ve Tabiiyenin Edvâr-ı Tekâmülüne Bir Nazar) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) , s. 278-279
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Kitâb-ı Tabiat ve Taharrî-i Hakîkat" (Bilim ve insan yaşamı ile ilgili) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) , s. 311-312 / c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) , s. 329-330
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Hikmet-i Meddiyeden Bir Bahis" "Âmâl-i Terakki ve İttihâd-ı Umumi (Hayal gücü ile ilgili) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) , s. 346-349
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Hikmet-i İctimâiye (Sosyoloji)nin Esasları" c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) , s. 130-135
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Kimyâ-yı Tıbbi ve Edvâr-ı Tekâmülü" c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909) , s. 265-270
OsmanNuri(Bakteriyolog, Kimyager):	"Kanun-ı Tekâmül Gâye-i Hayat ve Medeniyet-i Teselsül İcra-yı Tabiat ve İttihâd-ı Umumi-i Kâinat" c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909) , s. 491-495
Safvet Nezihi:	"Sulh-ı Musallah" (Devletler arası siyaset ile ilgili askeri makâle) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) , s. 194-196
[YALÇIN] Hüseyin Câhid:	"İstimzac" (Sâlih Zeki Bey"in Auguste Comte ile ilgili yazısını tenkid ediyor.) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) , s. 264-266
[YALÇIN] Hüseyin Câhid:	"İkinci İstimzac " (Sâlih Zeki'nin cevabına karşı polemik yazısı) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) , s. 323-324
[YALÇIN] Hüseyin Câhid:	"Kitâb-ı Melal" (hikâye) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909) , s. 338-339

2. 2. 12. Kadınlarla ilgili Yazılar:

A (yın) Tal'at: "Japonya'da Maarif-i Nisvan" (Japonya'da kadınların eğitimi ile ilgili) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) , s. 369-371

Fahriye: "Öteberi" (Ev yaşantısı ile ilgili kolaylıklar ve ev hanımları için yeni bilgileri hâvi) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 254

Fahriye: "Hanımlar Sahifesi" (Ev yaşantısı ile ilgili bilgiler var. Ayrıca günün yemeği anlatılıyor.) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 222

Hakkı Behic: "Kadınlar ve Mevkî-i Hukûkîleri" (Kadınların toplumdaki yaşayışıyla ilgili.) c. 1, nr. 20 (12 Mrt 1325 / 1 Ns. 1909), s. 315-316

İmzasız: "Hanımlar Sahifesi" (Radyum elementini bulan Madam Kuri tanıtılıyor ayrıca ev hanımlarına yardımcı bilgiler) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 157

Valde: "Genç Kızlara" (Ülke geleceğinde genç kızların rolü hakkında) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) , s. 254

2. 2. 13. Hâtırât:

Ali Fahri : "Selam" (hâtırât) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909) , s. 170-171

Ali Fahri: "Zavallı Sefil" (Zindan hâtırâtı) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 234-235

Bedi Nuri: "Kâbus-ı Zâil" ("Eyyâm-i Fetret Hâtırâtından") c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 171-174

[DURAN] Fâik Sabri: "Avrupa Hâtırâtından" (hâtırât) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 38-39 / c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 158-159 / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909),

s. 250-252 / c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 202-206

İzzet Fuad (Birinci Ferik):: "Esnâ-yı Harbde Elçilik" (Rus Savaşı ile ilgili hâtırât) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 106-108 / c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 122-123 / c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 138-140 / c.1, nr.10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 156-158

Server Cemal: "Şehid-i Hürriyet Ahmed Muhtar Bey" (hâtırât) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 57

[UŞAKLIGİL] Hâlid Ziyâ: "Kemal ve Oğlu" (hâtırât) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 70-72

[UŞAKLIGİL] Hâlid Ziyâ: "Muhibb-i Samimi" (hâtırât) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 87-88

[UŞAKLIGİL] Hâlid Ziyâ: "Fena Bir Gece" (hâtırât) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 118-120

[UŞAKLIGİL] Hâlid Ziyâ: "Bir Ziyâret-i Elime" (hâtırât) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 178-181

[TANRIÖVER]Hamdullah Subhi: "Bir Fırtına" (Çerkezistan'dan kaçışını anlattığı hâtırâ) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 77-79

2. 2. 14. Güzel Sözler:

İlyas Mâcid: "Kıyl u Kâl-ı Edebi" (Ünlü sanatçıların güzel sözlerini hâvi) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 169

İmzasız: "Hikemiyyât" (Hükümet ve siyasetle ilgili üç kişininözlü sözü) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 185

İmzasız: "Hikemiyyât" (Ünlü ediblerin özlü sözleri) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), sh 56/ c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 253

Necib : "Hikemiyat" (Ünlü edibler, filozoflar ve sanatçıların güzel sözleri) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908) , s. 90- 91 /

c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 153

2. 2. 15. Şarkı

İmzasız: "Cennetmekan Sultan Abdülaziz Han Tarafından Bestelenmiş Nefis Bir Şarkı" (Şarkının notası ve sözlerini hâvi) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. (İLAVE)

Rauf Yekta: "Aziziye Sirtosu" (Sirtonun güftesi ve ayrıca Abdülaziz Han'ın şarkıları ile ilgili) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 308

Rauf Yekta: "Aziziye Sirtosu" (Hicaz makamındaki şarkının notalarını hâvi.) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909) , s. 409

Rauf Yekta: "Cennetmekan Sultan Abdülaziz Han ve Fenn-i Nefis Mûsikî" (Sultan Abdülaziz Han'ın mûsiki-şinaslığı hakkında) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) , s. (İLAVE)

2. 2. 16. Gülmeceler:

Lastik Top: "Biraz Tebessüm" (4 küçük fıkra) c.1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 201

Siz Bilirsiniz: "Bilmem Gülecek misiniz? " (Sosyal yergi ihtiva eden kısa gülmece fıkraları hâvi.) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908) , s. 105 / c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908) , s. 121/ c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908) , s. 137 / c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) , s. 217 / c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) , s. 237

2. 2. 17. Sporla İlgili Yazılar:

[TARCAN] Selim Sırrı: "Gençlere" (Terbiye-i Bedeniyye mektebi müdürü Selim Sırrı [TARCAN]'nın spor yapılmadığından ve sağlam bünyelerin gittikçe azaldığından şikayet eden yazısı) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 89-90

[TARCAN] Selim Sırrı: "Mekteplerimiz ve Spor" (Avrupa şehirlerinde ve okullarında spora verilen önem; bizim okulların bu konudaki olumsuzluğu ve sporun faydaları ile ilgili) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 109

[TARCAN] Selim Sırrı: "Altıncı Spor Konferansı" (Yapılan Spor Konferansı ile ilgili) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 172-173

[TARCAN] Selim Sırrı: "Hakikate Doğru" (Bizde daha önceki spor faaliyetleri ve Terbiye-i Bedeniye mektebinde spor hakkında) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 286-287

[TARCAN] Selim Sırrı: "Şişmanlara" (Şişmanlığın sebepleri ve spor yapmanın faydaları hakkında) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 349-350

Ömer Lütfi: "Terbiye-i Bedeniyeye Dâir" (Spor yapmanın yararları hakkında) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 268-270

2. 2. 18. Haberler-İlânlar-Reklamlar

2. 2. 18. 1. Umumî Haberler:

"Neler Oluyor" (Gazetelerdeki gündem, Avusturya ile yapılan protokol, Musiki-i Osmani'nin açılışı, Şirket-i Hayriye'de indirim vb. gibi sosyal hayatla ve Meclis-i Mebusân'ın bir haftalık

gündemi ile ilgili) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 285-286

"Neler Oluyor" (Meclis-i Mebusân'ın toplanmasının üç ay daha uzatıldığına, İttihad ve Terakki Cemiyeti ile Fırka-i Ahrari'nin birleşerek "Vatanperverân Komitesi"ni kurması. İlk "Osmanlı" balolunun uçurulması, İşkodra valisi Seyfullah Paşa'nın intiharı, Hicaz demir yolunun tahrib edilmesi, Hicaz'daki Osmanlı askerinin terhis olması ve maaşlarını almak için isyan etmesi, tayinler vb. sosyal konulu ve Meclisin Pazar gününden Çarşamba gününe kadar ki gündemi ile ilgili) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 301-302

"Almanyalı Perhizkar Bir Kız" (Almanya'da bir kızın 22 gün boyunca hiç yemek yemeden durduğu haberi) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 311

"Asım Bey Merhum" (Edirne mebusu Asım Bey'in ölüm haberi ve onun tanıtılması) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 326

"Tevcihat ve Tebligat" (Yeni atamalar, geçen haftaki ayaklanmada ölen askerlerin sahiplerinden yayınlamak için ölenlerin fotoğrafları isteniyor ve Tepebaşı'nda yapılacağı vaadedilen matinenin tehiri ile ilgili) c. 2, nr. 8, s. 23

"Şuûn" (Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa'nın kardeşinin mahkemesi, askeriyedeki ıslahatlar, Mebus intihabı, Kudüs'te bir hadise, İran'ın durumu ve ülke siyaseti ile ilgili "Diğerleri Ne Diyor" başlığı altında "Sabah" gazetesinden "Şura-yı Devlet" adlı iktibas yazı) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 6-8

"Cülûs-ı Padişâhi" (Sultan Mehmed Han'ın culusu, 31 Mart Vak'ası'nın ayrıntıları, Hareket Ordusunun adım adım takibi, İstanbul'da ahalinin durumu, Sabık padişahın durumu

zaman zaman hamasi bir üslupla anlatılıyor.) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 33-49

"Tevcihat ve Tebligat" (Yeni atamalar ve İran'daki Meşrûtiyet ile ilgili telgraf isnadlı haberler) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 70-71

"Hatt-ı Hümayun'un Bâb-ı Âli'ye Vürudu" (Mabeyn Baş katibi Halid Ziyâ'nın Hatt-ı Hümayunu Dolmabahçe'den arabayla götürmesi ve Hey'et-i Vükelâdaki yeni atamaların listesi) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 66

"Şuûn" (Salı gecesi yapılan Şehr-i ayin: 31 Mart Vak'asında şehid olan ittihadcıların cenaze merasimi; II. Abdülhâmid Han'dan kalan yüklü miktardaki mücevherat ve nakdiyenin ifşası; sabık padişahın hal'i fetvasını imzalayan mübarek kalemin Ahmed Rızâ Bey tarafından alınması; hareket sonrasında tutuklananların listesi;

Yıldız ve Millet Bahçesi Kavramları; Konya'da bulunan müşarünileyh çelebi Efendi Hazretlerinin İstanbul'a gelişi; Meşrûtiyet karşıtlarının ittihadcılar ile ilgili kötü planları; ittihatçılardan Ali Rıza Paşa ve Hasan Rıza Paşa'nın yeni padişah tarafından taltif edilmesi; Zafer sebebi ile İstanbul'da yapılacak olan üç anıt için yarışma düzenlenmesi; harekette şehit olan asker sayısının 51 olduğu; Ahmed Rızâ Bey'e tebrik için İngiltere'de gazete ilânları ile kampanya başlatıldığı; harekete karşı olanların idam edildiği ve yeni atamalar ve İran'daki Meşrûtiyet ile ilgili telgraf haberleri) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 66-71

"Şuûn" (Bir önceki sayıdakine benzer, ağırlığı II. Abdülhâmid Han'dan kalan mücevheratın oluşturduğu haberler) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 102-104

"Hey'et-i Vükelâ-yı Cedide" (Yeni nazırların listesi) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909). s. 98

"Şuûn" (İstanbul ve 31 Mart Vak'ası ağırlıklı dahili ve harici haberlerin yanında "La Turcha" gazetesine dayanılarak Yıldız ve II. Abdülhâmid hakkında haberler de var.) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 145-150

"Havadis" (Sultan Mehmed Han'ın maiyeti "Şehzade Necmeddin ve Hilmi Efendiler, Gazi Ahmed Muhtar Paşa, Mahmud Şevket Paşa vesaire" ile meclise gelmesi, natk-ı humayunun okunması, (bu metinde mecmuada bulunuyor.), padişah'ın tebrikleri kabulü, yıldız sarayı'nda on dokuz sandık dolusu jurnal bulunduğu haberi, yeni idamların haberi; "İstanbul" gazetesinden alınan habere göre yeni jurnalcilerin padişah tarafından Divan-ı Harb'e verildiği haberi, yeni atamalar, Mürteci Yusuf Paşa'nın yakalanması haberi; Jandarma teşkilatı ile ilgili haberler, II. Abdülhâmid Han'ın bankalardaki parasının bir milyon seksen bin lira olduğu haberi, Artist Burhâneddin Bey'in Divan-ı Harb'deki savunması; Daha önceki bütçeden lüzumsuz ödeneklerin olduğu haberi; matbaacı Cemil'in müebbed kürek cezasına çarptırılması, Atina'daki Divan-ı harb ve Atina valisinin telgrafı; idam edilenler; İkdam gazetesi sahibi Ahmed Cevdet Efendi ve Divan-ı Harb arasındaki söz düellosu haberi; Erzurum fırkası kumandanı Yusuf Paşa'nın tutuklanması haberi; Amerika'nın 50.000 bin dolar yani 10.000 İngiliz lirasını Atina muhtaçları için verildiği haberi; 35 fazla memurun işine son verildiği haberi; İstanbul'da Polis Müdürlüğü ve Jandarma komutanlığı kurulacağı haberi; Mahmud Şevket Paşa'nın terfisi ile ilgili haberler.) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 185-a. k.

"Havadis" (Kabinenin proğramı: Kabinenin proğramı ve Avrupa; Sultan Mehmed'in 31 Mart Vak-ası yaralılarını hastanede Ziyâret etmesi; Hastanedeki 31 Mart Vak-ası yaralılarına Padişahın iltifat ve ihsanları; padişahın Bursa ve Bolayın Ziyâret edeceği haberi; Meşrûtiyetle ilgili padişah beyannamesinin okunma merasimi ve beyannamenin sûreti; Ülkemizdeki Paris, Petersburg, Berlin ,ve Bükreş sefirlerinin değişikliği ile ilgili haber; Gayri müslim vatandaşların Sultan Abdülhâmid'i Selânik'te mahkemeye verdiği haberi; Devrik Padişah yanlısı ve onun mahiyetinden 15 kişinin isimleri ve idam yerleri verilerek idam haberi) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 217-223

"Şuûn" (Hareket Ordusu mensuplarına taltif ve madalya verildiği haberi; askeri cezalar ile ilgili haberler.) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 223

"Havadis" (Osmanlı-Bulgar ihtilafının bitmesi haberi; İstanbul yönetimi ile ilgili haberler; Derviş Vahdetinin İzmir'den yakalanıp İstanbul'a getirilmesi haberi; Jandarma dairesindeki yeni düzenlemeler, yeni maaşların haberi; Gazete müelliflerinden bakteriyolog Osman Nuri'ye Fransa tarafından ödül verilmesi ve gazetenin Osman Nuri'yi tebriki; Yıldız Sarayı'ndaki jurnaller ve sarayı incelemekle görevlendirilen komisyonlar ile ilgili haber; mahkumiyet ve tayinler ile ilgili haberler; Yabancı gazete haberlerine isnaden Girit meselesinde Avusturya ve Almanya'nın Osmanlı yanlısı bir tavır takılacağı haberi; tain haberleri; Atina'da divan-ı harp kurulacağı haberi; vb. haberler.) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 249-253

"Tevcihat ve Tebligat" (Tainler ve İstanbul'da ilk defa uçurulan "Osmanlı" balonu ile ilgili haberler) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 253-254

"Havadis" (Girit meselesi ile ilgili olarak Yunan seferinin bir gazeteye verdiği beyanat, bu konu ile ilgili İngiltere ve Fransa'nın tavrı; Paris'de bulunan Meşrûtiyet düşmanlarına yabancı ülkelerin kucak açtığı haberi; Abdülhâmid Han'ın yüklü miktardaki mücevherat ve nakdiyesinin dökümü haberi; İstibdat devri ile ilgili açılan şahsi dava haberi; Osmanlı bütçesinin özeti; Şirket-i Osmaniye adıyla kurulacak olan ticaret, ziraat ve sanayii şirketi ile ilgili haber; idam edilen Cevher Ağa'nın satılan malları ile ilgili haber; Miralay Rıza Paşa'nın 31 Mart olayı ile ilgili kalebendliğe mahkumiyeti haberi; Girit olayı ile ilgili gelişmeler; yeni atama haberi; ceza haberi; Yıldız Sarayı'ndaki komisyonun bulunan şeyleri askeriyeye vereceği haberi; Hey'et-i Vükelâ'nın maaşları ile ilgili gelişmeler; Selânik'te iki leva oluşturulması ile ilgili haber.) c. 2, nr. 31, s. 281-285

"Tevcihat ve Tebligat" (Atama haberi; Osmanlı filosu ile ilgili haber; Padişah'ın Hereke fabrikasını ziyâret edeceği haberi; Geçen haftadaki sayıda Karahisar'ı Şarki mutasarrıfı Cavid Paşa'nın tutuklanması haberinin yanlış olduğu haberi) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 285-286

"Ali Bey" (31 Mart Vak'ası'nda şehid edilen süvari Yüzbaşı Ali Bey kısaca tanıtılıyor.) c. 2, nr. 31, s. 272

"Havadis" (3 Haziran Çarşamba'dan 10 Haziran Çarşamba'ya kadar ülke gündemi ile ilgili kısa haberler: Yıldız Bahçesi açıldı; Rumeli'de telefon ile ilgili gelişme; İsmet Haydar Hanım tarafından İstanbul'da "Ana Mektebi" açılacağı haberi; Yeni padişah adına para bastırıldığı haberi; Osmanlı donanmasının Marmara'da bu hafta üç tatbikat yaptığı

haberi; Yıldız Sarayı'ndaki baş kitabet dairesinin polis okulu haline getirildiği haberi; Ermeni Patrikliğine Toryan Efendi atandı; Adliye Nâzırı Necmeddin Bey İstanbul'a geldi; Padişah Hereke fabrikasını ziyâret etti; Beşiktaş karakolunda yapılan aramada bir insan katası bulunmuştur, bunun Midhat Paşanın başı olduğu tahmin edilmektedir; Padişaha ait marşlardan altı kıtasının askeri mızıkalarda icra edilmesi istenmiştir; Çin'deki İslam alimlerinden Abdulbaki Efendi İstanbul'a gelmiş, padişahı Ziyâret etmiştir; cezalar; Meşrûtiyet'in Manastırdaki ilânı 10 Temmuza tesadüf ettiğinden bu gün milli bayram ilân edilmiştir.; Âyandan vakanüvis Abdurrahman Şerif Bey'in başkanlığında bir Osmanlı tarihi heyeti teşkil edilmiştir. Ahmed Râsim, Necib Asım, Ahmed Refik Bey ve Ahmed Midhat Efendi bu heyetin başlıca azalarındandır; Maliye müşaviri Mösyö Loran İstanbul'a gelmiştir; Ayvalık'da Rum ahalisi taşkınlık çıkarmış, İzmir'den gelen asker olayı bastırmıştır; İzmir'deki Tramvay ihalesi haberi; Kastamonu'daki irtica hareketi için bir komisyon kurulmuştur; Maraş'ta ve Ayvalık'ta sıkı yönetim ilân edilmiştir; Meclis-i Mebusân ile ilgili haberler; Meclis-i Âyân ile ilgili haberler; yeni atamalar; Meclis-i Vükelâ'daki görüşme haberleri; Türkiye'deki telefon ile ilgili çalışmalar; Sultan "Abdülhâmid'in Tebdil-i Kıyafet Merakı" başlığı ile ilgili sabık padişah ile alay edilerek onun makyaj yapmak suretiylebu işi yaptığı anlatılıyor.) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 313-315

"Havadis" (1 Haziran Çarşambadan 17 Haziran Çarşambaya kadar ki ülke gündemi ile ilgili birer cümlelik haberler: Genel maaşlar verilmeye başlandı; İstanbul'da itfaiye araçları ile ilgili bir komisyon kuruldu; Darü'l Fünun'da mezun

olanlara diblomaları verilmiştir; Mısır eski kadısı İstanbul'a gelmiştir; Padişah, hasta olan kardeşini ziyâret etmiştir; Padişah, şeyhülislamı kabul etmiştir; Komisyon-ı mahsus tarafından düzenlenen Nazaret-i Hariciye ile ilgili yenilikler meclis-i Mebusân tarafından kabul edilmiştir; Evkaf Nazareti ve Şehremaneti ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır; Maarif nazırlığında yeni gelişmeler için bir komisyon kurulmuştur; Padişah, Girid meselesinden dolayı Bursa gezisini ertelemiştir; Yeni, Ermeni Patriğini padişah kabul etmiştir; 10 Temmuz kutlamaları için Şehremanetinde (Belediye) bir komisyon teşkil etmiştir; İkinci Abdülhâmid ile ilgili yeni haberler; İngiliz vatandaşı tarafından eski Hicaz valisi aleyhine maddi tazminat davası açılmıştır; Şehremanetince işten çıkarılanlara maaş bağlanacaktır; selamlık resm-i alisi Beşiktaş'ta Sinan Paşa Camiinde icra edilmiştir; Cezalar, iltifatlar, tayinler; Muş'daki huzursuzluk haberinin yanlış bilgi olduğu; Ayvalık'ta sükunetin sağlandığı; Edirne'de Rumlara verilmek üzere bir araba içinde silah yakalanmıştır; Ayvalık'da 1500 tüfek ve 600 kilo barut yakalanmıştır; Cavid Paşa Arnavutluk'da asayişi sağlamıştır; Ayrıca Meclis-i Mebusân ve Âyan Meclisi'nin çalışma gündemleri) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 333-334

2. 2. 18. 2. Mecmua İlânları:

M. Muhit: "Resimli Kitap" (Mecmûa idârehânesi tarafından yayınlanan derginin tanıtılması, içeriği yazar kadrosu, özellikleri, satış koşulları mündericâtı vb. " 100 sahife, 100 resim, en meşhur imzalar, 30 makâle... Her ayın 15' inde çıkar.") c. 1, nr. 1 (23 T. E. 1324 / 5 Ks. 1908) s. a. k. / c. 1, nr. 2 (30 T. E. 1324 / 12 Ks. 1908) s. a. k. / c. 1, nr. 7 (4 K. E. 1324 / 17 Ar. 1908) s. 97 / c. 1, nr. 8 (11 K. E. 1324 / 24 Ar. 1908) s. 129 / c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. ö. k . b / c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. a. k. / c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. a. k. / c. 1, nr. 14 (29 K. S. 1324 / 11 Şb. 1909) s. a. k. / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. 16

M. Muhit: "Resimli Kitap" (Resimli Kitap mecmûası ile ilişkilerinin kalmadığına dâir ilân) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) s. a. k. / c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Yeni Resimli Roman mecmûası" (idârehânenin çıkardığı yeni mecmûanın tanıtılması, özellikleri mündericâtı, satış koşulları ve neşirleri ile ilgili) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) s. a. k. /c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) s. i. k. / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. i. k / c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) s. i. k. / c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Küçük Mektepli" (İdârehâne tarafından çıkarılân Resimli Kitap mecmûası ile ilişik kesildikten sonra yeni çıkarılacak olan haftalık çocuk mecmûası ile ilgili ilân) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. a. k. / c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Meram" (Gazete okuyuculara tavsiye ediliyor.) c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. a. k. / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Şehbâl" (mecmûa övülerek okuyucuya tavsiye ediliyor.) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) s. a. k. / c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Osmanlı" (Yeni çıkan gazeteye dostluk îlânı) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Kalem" (Gazete okuyuculara tavsiye ediliyor.) c. 1, nr. 7 (4 K. E. 1324 / 17 Ar. 1908) s. a. k. / c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. Ö. K. B / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s.a.k.

M. Muhit: "Şark Mecmûası" (Trabzon' da çıkan gazete tanıtılıp, satış koşulları verilerek okuyucuya tavsiye ediliyor.) c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. Ö. K. B /c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. a. k. / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. a. k. / c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k.

M. Muhit: "Kadın" (Selânik'te neşr olunan gazetenin İstanbul satış yerleri, tanıtılması ve okuyucuya tavsiye edilmesi ile ilgili.) c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. 161 / c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. a. k. / c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. a. k. / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Davul" (Mizah mecmûasının tanıtılması, tavsiye edilmesi ve yayını ile ilgili ilginç bir îlân.) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Ulûm-ı İktisadiye ve İctimaiye Mecmûası" (Rıza Tevfik ve Mehmed Cavid'in yeni çıkarmaya başladığı mecmûanın tanıtımı ve mündericâtı) c. 1, nr. 9 (18 K. E. 1324 / 31 Ar. 1908) s. a. k.

M. Muhit: "Füyuzat" (Selânik'te yeni çıkmaya başlayan mecmûa ile ilgili iyi dilekler.) c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Mülkiye" (Gazetenin tanıtılması, mündericâtı, satış koşulları ve okuyucuya tavsiye edilmesi.) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Musavver Mecmûası" (Yakında onbeş günde bir çıkacak olan mecmûanın tanıtılması ile ilgili îlân.) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25

Mrt. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Mehâsin" (Yayını duran kadın gazetesinin yeniden intişara başlayacağı müjdesi) c. 2, nr. 33 (18 Hz . 1325 / 1 Tm. 1909) s. a. k. / c. 2, nr. 34 (25 Hz . 1325 / 8 Tm. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Hilâl Mecmûası" (Yakında onbeş günde bir yayınlanacak resimli mecmûanın tanıtılması) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) s. a. k.

2. 2. 18. 3. Kitap İlânları

M. Muhit: "Rûh-ı Kemâl" (Ali Ekrem'in kitabının ilânı) c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k.

M. Muhit: "Milli Ordu" (Ali Derviş Bey'in kitabının ilânı) c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k.

M. Muhit: "Hanım" (Ahmed Rasim'in kitabının ilânı) c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k.

M. Muhit: "Heder" (Muallim Nâci'nin tiyatro eseri ile ilgili ilân) c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k.

M. Muhit: "Hayât-ı Muhayyel" (Hüseyin Câhid Bey'in kitabının ikinci baskısının ilânı) c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k.

M. Muhit: "Musavver Bulgaristan" (Ragıp Rıfkı Bey'in Bulgaristan'ı her yönüyle tanıtan eseri ile ilgili ilân) c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k.

M. Muhit: "Lehçetü'l Hakâyık" (Ali Bey'in lügati ile ilgili ilân) c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k.

M. Muhit: "Hâtırât" (Meclis idare-i evkaf baş kâtibi İsmail Sıdkı Bey'in hâtırâ kitabı ile ilgili) c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k.

M. Muhit: "Teshil-i Fotoğrafya" (Ahmed Tevfik'in fotoğrafcılık ile ilgili kitabının ilânı) c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k.

M. Muhit: "Elvâh-ı Siyah" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "İran'da Yangın Var" (Eşref Bey'in kitabının îlânı) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s.a. k.

M. Muhit: "Müsebbib" (Safvet Nezihi'nin Çırağan Vakası ile ilgili romanının îlânı) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. 282 / c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Yapraklar Dökülürken" (K(af) Fikri Efendi'nin mensur şiir kitabının îlânı) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "İzah ve İstizah" (Safvet Nezihi'nin iki perdelik tiyatro eseri ile ilgili îlân) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "İhtilal ve İnkılâb-ı Osmanî" (Yunus Nadi'nin resimli eseri ile ilgili îlân) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "10 Temmuz" (Dr. Kâmil Bey'in 6 perdelik tiyatro eserinin îlânı) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm . 1325 / 23 Tm. 1909) s. a. k.

M. Muhit: "Nereye" (Ali Haydar Bey'in tiyatro eserinin îlânı) c. 2, nr. 31 (4 Hz . 1325 / 17 Hz. 1909) s. 287

M. Muhit: "Aşkımız" (K(af) Fikrinin mektup ve mensur şiirlerden oluşan hâtırâtı.) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) s. a. k

2. 2. 18. 4 Sahnelenen Tiyatrolarla İlgili İlânlar

M. Muhit: c. 1, nr. 9 (18 K. E. 1324 / 31 Ar. 1908) s. a. k / c. 2, nr. 31 (4 Hz . 1325 / 17 Hz. 1909) s. 287 / c. 2, nr. 33 (18 Hz . 1325 / 1 Tm. 1909) s. 335

2. 2. 18. 5 Reklamlar

M. Muhit: (Apollon fotoğrafçısının reklamı:" Mükemmeliyet, nefâset, ehveniyet") c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 5 (20 T. S. 1324 / 3 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 7 (4 K. E. 1324 / 17 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. 161 / c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb.

1909) s. a. k / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. a. k

M. Muhit: "Hereke Fabrikası Fesleri" ("Renk, nefâset, metânette mazhâr-ı rağbet, yerli malı fesler." feslerin tevzi yeri ve fiyatı) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) s. i. k / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) s. a. k

M. Muhit: "Dizbağı Kemerler" (Kadın giyimi ile ilgili reklam.) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. a. k

M. Muhit: "Sıhhatiniz için" (Kadın temizliğinde kullanılan "Lizoform" reklamı.) c. 2, nr. 35 (2 Tm . 1325 / 15 Tm. 1909) s. a. k.

M. Muhit: (idârehânede satışa sunulan şifalı su ile ilgili) c. 2, nr. 39 (30 Tm . 1325 / 12 Ağ. 1909) s. 495-496

M. Muhit: "Muhtıra Defteri" (Mücellit ve matbaacı Matyosyan Efendi'nin 1324 ve 1325 tarihli muhtıra defteri (ajanda) reklamı) c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. 161 / c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. A. k / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) s. a. k

M. Muhit: (Selânik Bonmorşesi'nin reklamı) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) s. a. k / c. 2, nr. 31 (4 Hz . 1325 / 17 Hz. 1909) s. a. k

M. Muhit: "İlân-ı Mühim" (Selim Sırrı'nın Rıza Paşa yokuşunda yeni açtığı "Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nin tanıtılması ile ilgili) c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 7 (4 K. E. 1324 / 17 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 8 (11 K. E. 1324 / 24 Ar. 1908) s. 129 / c. 1, nr. 9 (18 K. E. 1324 / 31 Ar. 1908) s. 145 / c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. 161 / c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. İ. K. B / c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 17 (19 Şb.

1324 / 4 Mrt. 1909) s. İ. K. B / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. a. k

2. 2. 18. 6. Mecmûanın İçeriğiyle İlgili İlân ve Haberler

M. Muhit: (Musavver Muhit'in Karaabet Matbaasında basıldığına dâir) c. 1, nr. 1 (23 T. E. 1324 / 5 Ks. 1908) s. a. k

M. Muhit: "Musavver Muhit mevcut haftalık gazetelerin en nefis ve en mükemmelidir." C. 1, nr. 1 (23 T. E. 1324 / 5 Ks. 1908) s. 11

M. Muhit: (Musavver Muhit'in Hanımlara Mahsus gazete matbaasında basıldığına dâir) c. 1, nr. 2 (30 T. E. 1324 / 12 Ks. 1908) s. a. k

M. Muhit: "Yeni Tefrikamız" (Ahmed Râsim'in "Asabi Kız" adlı hikayesinin bu sayıdan itibaren tefrikaya başladığına dâir) c. 1, nr. 2 (30 T. E. 1324 / 12 Ks. 1908) s. 2

M. Muhit: (Musavver Muhit'in Selânik Matbaasında basıldığına dâir.) c. 1, nr. 3 (6 T. S. 1324 / 19 Ks. 1908) s.a. k. / c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. K.

M. Muhit: "Muhterem Karilere" (Gazetedeki yenilik ve gelişmeler ile ilgili."...Velhasıl Musavver Muhit en nefis ve en mükemmel olmakla beraber en ucuz bir haftalık gazetesi olacaktır.") c. 1, nr. 3 (6 T. S. 1324 / 19 Ks. 1908) s. 34 / c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 12 (15 K. S. 1324 / 28 Oc. 1909) s. İ. K. B / c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. İ. K. B / c. 1, nr. 5 (20 T. S. 1324 / 3 Ar. 1908) s. 66

M. Muhit: (Resimli Kitap ve Musavver Muhit'in îlân şartları.) c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 5 (20 T. S. 1324 / 3 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 7 (4 K. E. 1324 / 17 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324

/ 14 Oc. 1909) s. 161 / c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. a. K

M. Muhit: (Musavver Muhit ve Resimli Kitap'ın taşra tevzi merkezleri.) c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. a. k / c. 13, nr. 1, s. a. k / c. 1, nr. 14 (29 K. S. 1324 / 11 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. İ. K. B / c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) s. İ. K. B

M. Muhit: "Muhabberat-ı Aleniyye" (Gazeteye karşı iltifat ve eleştirilere cevaplar) c. 1, nr. 3 (6 T. S. 1324 / 19 Ks. 1908) s. 49

M. Muhit: "Muhterem Karilerimize" (Geçen sayının gördüğü büyük iltifat ve ikinci baskıdan dolayı okuyuculara teşekkür. Gazetenin daha da iyi olacağı taahhütü ve yakında adı verilmeyen meşhur bir edibin romanının tefrikasına başlanacağına dâir.) c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. 50

M. Muhit: (Bu sayıdan itibaren müdüriyet-i edebiyyenin İzzet Melih, Ahmed Hâşim ve Fâik Sabri olacağına dâir.) c.1, nr. 5, s. ön kapak

M. Muhit: (Musavver Muhit'in Selânik Matbaasında basıldığına dâir.) c. 1, nr. 5 (20 T. S. 1324 / 3 Ar. 1908) s. a. k

M. Muhit: "Tashih" (74. Sahifede bir kelime yanlışlığı ile ilgili düzeltme) c. 1, nr. 5 (20 T. S. 1324 / 3 Ar. 1908) s. a. k

M. Muhit: "Muavinîn-i Taharririyemizden" (Yazı göndermesi gerekip zaman kısalığından gönderemeyen İzzet Fuad'ın askeriye ile ilgili yazısının ilân ve muharririn özür beyanındaki mektubu) c. 1, nr. 5 (20 T. S. 1324 / 3 Ar. 1908) s. 66

M. Muhit: (İran'da idamdan tesadüfen kurtulan meşhur Edib A (yın) Naci Bey'in hatırâtının önümüzdeki sayılardan itibaren neşredileceğine dâir. Bahsedilen yazı yayınlanmamıştır.) c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. 82

M. Muhit: (Muhit'in 4. Sayısındaki şiirinin başkası tarafından sahiplenmesi sebebi ile Mazhar Fuad Bey'in idârehâneye çağrılması) c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k

M. Muhit: (Osman Nuri ve Selim Sırrı'nın makâlesi: Ahmed Râsim'in yeni romanı (Sabiha) nın gelecek sayıdan itibaren yayınlanacağına dâir.) c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k

M. Muhit: (Muhit'in taşradaki temin adresleri) c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 7 (4 K. E. 1324 / 17 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 12 (15 K. S. 1324 / 28 Oc. 1909) s.a. k. / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) s. a. k

M. Muhit: (Musavver Muhit'in Dersaadet, Vilayet-i Şahane ve Yabancı ülkeler için abonelik şartları.) c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 7 (4 K. E. 1324 / 17 Ar. 1908) s. a. k. / c. 1, nr. 8 (11 K. E. 1324 / 24 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. a. k

M. Muhit: (İzzet Fuad Paşa'nın "Esna-yı Harbde Elçilik" adlı hatıratının gelecek sayıda neşredileceğine dâir.) c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k

M. Muhit: (Gelecek haftanın mündericâtı, ismi verilmeyen yeni bir milli roman tefrika edileceği ve Şemsettin Sami'nin dil ile ilgili basılmamış eserinin neşredileceği müjdesi veriliyor fakat Şemsettin Sami'nin eseri mecmûada neşredilmemiştir.) c. 1, nr. 7 (4 K. E. 1324 / 17 Ar. 1908) s. 97

M. Muhit: "Birinci Konferansımız" (Kanun-ı Evvelin 19. Cuma günü Beyoğlu'nda Tepebaşı Kışlak Tiyatrosu'nda mecmûa idaresinin düzenleyeceği edebi konferans ve eğlence ile ilgili îlân ve program. Bu konferansa gazete aboneleri indirimli girecektir.) c. 1, nr. 8 (11 K. E. 1324 / 24 Ar. 1908) s. 113 / c. 1, nr. 9 (18 K. E. 1324 / 31 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 8 (11 K. E. 1324 / 24 Ar. 1908) s. 113 / c. 1, nr. 9 (18 K. E. 1324 / 31 Ar. 1908) ön kapak

M. Muhit: (Kurban Bayramı dolayısıyla gelecek hafta mecmûanın çıkmayacağına dâir.) c. 1, nr. 9 (18 K. E. 1324 / 31 Ar. 1908) s. a. k

M. Muhit: (Gelecek Sayıdan itibaren tefrika edilecek olan Halide Salih (Halide Edip)'in "Heyûla" romanı ile ilgili ve ayrıca gelecek sayının mündericâtı.) c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. 146

M. Muhit: "Muhaberât-ı Aleniyye" (Okuyucu mektuplarına cevaplar ayrıca fotoğraf makinası, dürbün, vb. eşyaların satıldığı dükkanın reklamı) c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. 161

M. Muhit: (Abone şartları) c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 12 (15 K. S. 1324 / 28 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 14 (29 K. S. 1324 / 11 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. a. k. B / c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) s. a. k

M. Muhit: "Musavver Muhit, köprü başında İranî Tâhir ve Şerif Efendilerin dükkanında bulunur." c.1, nr.12, s.a.k / c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. a. k

M. Muhit: (Geçen hafta gazetenin yanlış anlaşılıp onbeş günde bir yayınlayacağı telakkisinin yanlış olup gazetenin haftalık olduğuna dâir.) c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. 194

M. Muhit: "İhtar-ı Mahsus" (Geçen hafta yayınlanan "Gecelerim" adlı manzume ile ilgili tashih) c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. a. k

M. Muhit: "İhtar" (Gelecek sayıda "Heyûla" nın tefrikaya başlanacağına dâir.) c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. 208

M. Muhit: "İhtar-ı Mahsus" (Gazeteye deneyimli müsahhih ve mütercim alınacağına dâir.) c. 1, nr. 14 (29 K. S. 1324 / 11 Şb. 1909) s. a. k

M. Muhit: (Muallim Selim Sırrı'nın dünyaca ünlü bir eseri tercümesinin yakında gazetede tefrikaya başlanacağına dâir.) c. 1, nr. 14 (29 K.

S. 1324 / 11 Şb. 1909) s. a. k

M. Muhit: (Okuyucuya isim verilerek teşekkürler ve yeni yazılar isteği.) c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 12 (15 K. S. 1324 / 28 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 14 (29 K. S. 1324 / 11 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr.15, s.a. k / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s.iç kapak B / c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. 327

M. Muhit: (Gazete idârehânesinin değiştiğine dâir.) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. 274, a. k

M. Muhit: (Yeni çıkacak mecmûanın "Resimli Roman mecmûası" satış yeri.) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. a. k

M. Muhit: "Karilerimizden Bir Rica" (Geçen nüshada yayınlanan "Üçüncü Gecelerim" manzumesi ile ilgilitashih.) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. a. k

M. Muhit: "Merkez Tevziimiz" (Bundan sonra Muhit ve Resimli Roman mecmûası'nın Bab-ı Ali Caddesinde İttihad ve Cemiyet kütüphanesi tarafından satılacağına dâir.) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) s. a. k

M. Muhit: "Abone Şeraiti" (İstanbul, Vilayetler ve Yurt dışı abonelik şartları ile ilgili.) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. A. k / c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909) s. a. k

M. Muhit: (6 Osmanlı lirasına bir adet Kodak fotoğraf makinasının idârehânede satıldığına dâir.) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) s. a. k

M. Muhit: "Muhterem Karilere" (Çok yakında gazetede büyük değişiklikler olacağına dâir. Ayrıca Resimli Roman mecmûası ile ilgili.) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) s. İç kapak B

M. Muhit: "Muhterem Karilere" (Gazetenin gelecek sayıdan itibaren tamamen değişeceğine dâir.) c.1, nr.22, s.a.k

M. Muhit: "İhtâr-ı Mahsus" (Gazete idârehânesinin değiştirileceğine dâir.) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) s. a. k

M. Muhit: (Musavver Muhit'e borcu olan taşradaki kitapçıların borçlarını bir haftaya kadar ödemeleri ihtarı.) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) s. a. k

M. Muhit: (Gazetenin fihristi veriliyor.) c. 1, nr. 22, s. 350-351

M. Muhit: "Abone ve Karilerimizden İtizar" (Geçen hafta olan askeri hareket (31 Mart Vak'ası) yüzünden gazetenin bir hafta geç çıktığına dâir îlân ve özür.) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909) s. 1

M. Muhit: (Mecmûanın ikinci cildinden itibaren her şeyin yeni ve daha güzel olacağına dâir, ayrıca abonelere verilecek hediyeler.) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. a. k / c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909) s.iç kapak

M. Muhit: "İkinci Konferansımız" (idârehânenin düzenleyeceği ikinci konferansın muhtevası ve bilet fiyatları.) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. iç kapak / c. 2, nr. 22, s. iç kapak / c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909) s. a. k

M. Muhit: "İhtâr-ı Mahsus" (Yapılması planlanıp siyasi karışıklık nedeniyle yapılmayan konferans için özür.) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) s. 55

M. Muhit: "Muhterem Karilerimize" (Yirmi gündür devam eden siyasi karışıklıktan ötürü gazetenin vaad ettiği yenilikleri yapamadığına dâir. Ayrıca gazetenin iki gün gecikmeli çıkmasından dolayı özür.) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) s. 57

M. Muhit: "Mündericât" (Geçen haftaki askeri hadiseden dolayı mündericâtın ekseriyet bu konu ile ilgili olduğuna dâir.) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) s. İç kapak A

M. Muhit: "Ricâ-yı Mahsus" (Geçen haftaki üzüntülü olayda (31 Mart Vak-ası) şehid olan askerlerin fotoğrafları kimde varsa idârehâneye getirmesi ricası ile ilgili.) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) s. 55

M. Muhit: (6 aylık abone müddetinin bittiği ve okuyucuların yeniden abone olması ricası ile ilgili.) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 15 My. 1909) s. 101

M. Muhit: "Muhterem Karilere" (31 Mart Olayından dolayı gazetenin yeniliklerini gösteremediği ve pek yakında mündericâtın daha iyi olacağına dâir.) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909) s. a. k

M. Muhit: "Tashih (Geçen haftaki nüshada yayınlanan "Bizde Edebiyat" makalesi ile ilgili Tashih.) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) s. 254

M. Muhit: (Musavver Muhit ve Resimli Roman'ın taşra tevzii yerleri.) c. 2, nr. 31 (4 Hz . 1325 / 17 Hz. 1909) s. 287

M. Muhit: "Karilerimize Bir Tebşir" (Fransa'daki "İllüstrasyon" gazetesinin yaptığına benzer- tiyatro tefrikası-bir hizmet müjdeleniyor. İlk piyes Henry Brenştein'ın "Hırsız" piyesinin gelecek hafta tefrikaya başlanacağına dâir.) c. 2 . nr. 32. s. 297

M. Muhit: "Muhterem Karilere" (Gazetede düşünülen yeni roman tefrikaları haber veriliyor. Ayrıca bu haftadan itibaren "Bilmece ve Sualler" bölümünde ıslah olduğuna dâir.) c. 2, nr. 32 (11 Hz . 1325 / 24 Hz. 1909) s. 290

M. Muhit: "İfade" (Gazetenin baş yazarlığına Celal Sahir'in getirildiği; 34. Sayıdan itibaren mecmûanın daha da gelişeceğine dâir.) c. 2, nr. 33 (18 Hz . 1325 / 1 Tm. 1909) s. iç kapak

M. Muhit: "Resimli Roman mecmûası" (mecmûanın 4. Sayısının gelecek hafta neşrolunacağına, bu sayıda Fâik Sabri Bey'in Fransız edebiyatından tercüme ettiği roman ve ayrıca değişik hikaye ve manzumelerin dercine dâir. Ayrıca mecmûada daha önce neşredilen romanların isimleri de yer alıyor.) c. 2, nr. 32 (11 Hz . 1325 / 24 Hz. 1909) s. a. k

M. Muhit: (Gelecek haftaki sayıda bulunacak imzalar; bir türlü yapılamayan ikinci konferansın 15 güne kadar yapılacağı müjdesi ve gazetenin kadın imzalara da açık olduğuna dâir.) c. 2, nr. 34 (25 Hz . 1325 / 8 Tm. 1909) s. 356

M. Muhit: "Nüsha-yı Fevkalademiz" (Önümüzdeki hafta 10 Temmuz Bayramı (Meşrutiyet Bayramı) dolayısıyla mecmûanın fevkalade sayı olacağına, Cuma günü çıkacağına, fiyatının 5 kuruş (normali 2 kuruştur.) olacağına ve sayfa sayısının artacağına dâir.) c. 2, nr. 35 (2 Tm . 1325 / 15 Tm. 1909) s. 379

M. Muhit: "İhtâr-ı Mahsus" (Bayram dolayısıyla bu hafta 36 ve 37. Sayının beraber çıktağı, gelecek haftada gazetenin çıkmayıp ondan sonraki Perşembe'den itibaren normal seyrine devam edeceğine dâir.) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm . 1325 / 23 Tm. 1909) s. a. k

M. Muhit: (Çerçeve içinde bir cümle içinde karilerin mukaddes milli bayramları tebrik ediliyor.) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm . 1325 / 23 Tm. 1909) s. iç kapak A

M. Muhit: "İhtâr" (Yaptığı abonelerin ücretini idârehâneye getirmeyen eski abone memuruna ihtar. Ayrıca taşradaki kitapçılara abone bedellerini peşin alıp hemen gazeteye göndermeleri ile ilgili ihtar.) c. 2, nr. 39 (30 Tm . 1325 / 12 Ağ. 1909) s. 495

M. Muhit: "Abonelerimize Hediyelerimiz" (Abonelere hediyeten verilecek, özel sayılar, idârehânenin zaman zaman düzenleyeceği konferanslara iki kişilik bilet, Apollon fotoğrafçısından fotoğraf çektirme, idârehâne tarafından çıkarılacak olan kitaplarda % 10 indirim, idârehânenin zaman zaman düzenleyeceği yur içi ve yurt dışı gezilere % 10 indirimle katılma şansı....) c. 1, nr. 1 (23 T. E. 1324 / 5 Ks. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 2 (30 T. E. 1324 / 12 Ks. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k

M. Muhit: "İhtâr-ı Mahsus" (İlave romanın tertibinde sayfaların döküldüğünden ve zamanın tertip için yetmediğinden bu hafta okuyucuya hediyenin takdim edilmediğinden dolayı özür.) c. 1, nr.

6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. ön kapak arkası

M. Muhit: "Abonelerimize Hediyelerimiz" (Gazetenin günden güne ıslah edildiği ve artık Avrupa'nın en önemli gazeteleriyle boy ölçüşecek derecede olduğuna dâir ve okuyuculara lavanta, kolonya, atkı vb. hediyeler.) c. 1, nr. 7 (4 K. E. 1324 / 17 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 8 (11 K. E. 1324 / 24 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 9 (18 K. E. 1324 / 31 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 12 (15 K. S. 1324 / 28 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 14 (29 K. S. 1324 / 11 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. iç kapak B / c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) s. iç kapak B / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) s. a. k / c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) s. a. k / c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) s. a. k / c. 2, nr. 31 (4 Hz . 1325 / 17 Hz. 1909) s. 287 / c. 2, nr. 35 (2 Tm . 1325 / 15 Tm. 1909) s. a. k

M. Muhit: "Yalnız Karilerimize Mahsus Piyango" (Gazetenin mündericâtı ile ilgili değişik bir yöntem ile okuyuculara ikramiyeler. Ayrıca 39 numarada 38 numaranın 10 bin adet basıldığı anlaşılıyor.) c. 2, nr. 38 (23 Tm . 1325 / 5 Ağ. 1909) s. 443-444 / c. 2, nr. 39 (30 Tm . 1325 / 12 Ağ. 1909) s. 472

2. 1. 2. 18. 7. Bilmeceler ile ilgili îlânlar

M. Muhit: "Bilmece ve Müsabakalarımız" "50 Mükafat" (Zeka ve genel kültüre dayalı bilmeceler sorulup cevabı bilenlere verilen kuponu idârehâneye getirmesi karşılığında hediyeler takdim ediliyor. 50 hediye içinde birinciye bir saat, ikinciye gazetenin bir senelik abonesi vb. hediyeler veriliyor. 3 numaralı nüshada mükafat 100 kişiye verilip daha sonra yeniden 50 kişiye verilmeye devam ediliyor. bilmece sorulduktan sonraki sayılarda cevap ve kazananlar listesi açıklanıyor. Gazetenin bilmece memuru Kenan Bey'dir.)
c. 1, nr. 1 (23 T. E. 1324 / 5 Ks. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 2 (30 T. E. 1324 / 12 Ks. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 3 (6 T. S. 1324 / 19 Ks. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 4 (13 T. S. 1324 / 26 Ks. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 5 (20 T. S. 1324 / 3 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 6 (27 T. S. 1324 / 10 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 7 (4 K. E. 1324 / 17 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 8 (11 K. E. 1324 / 24 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 9 (18 K. E. 1324 / 31 Ar. 1908) s. a. k / c. 1, nr. 10 (1 K. S. 1324 / 14 Oc. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 11 (8 K. S. 1324 / 21 Oc. 1909) s. iç kapak B,a. k / c. 1, nr. 12 (15 K. S. 1324 / 28 Oc. 1909) s. iç kapak, a. k / c. 1, nr. 13 (22 K. S. 1324 / 4 Şb. 1909) s. iç kapak B, a. k / c. 1, nr. 14 (29 K. S. 1324 / 11 Şb. 1909) s. a. k / c: 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909) s. a. k, A, B / c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. a. k / c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) s. a. k / c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) s. iç kapak B / c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) s. a. k / c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) s. 254-255 / c. 2, nr. 31 (4 Hz . 1325 / 17 Hz. 1909) s. 286-287

M. Muhit: "Bilmece ve Suallerimiz" (Bilmece ve hediyeler değişmiştir.) c. 2, nr. 32 (11 Hz . 1325 / 24 Hz. 1909) s. a. k / c. 2, nr. 33 (18 Hz . 1325 / 1 Tm. 1909) s. a. k / c. 2, nr. 34 (25 Hz . 1325 / 8 Tm. 1909) s. a. k / c. 2, nr. 35 (2 Tm . 1325 / 15 Tm. 1909) s. a. k / c. 2, nr. 38 (23 Tm . 1325 / 5 Ağ. 1909) s. 469-470 / c. 2, nr. 39 (30 Tm . 1325 / 12 Ağ. 1909) s. 496

M. Muhit: "Bilin Bakalım" (Yukarıdaki bilmecelerden bağımsız, yalnız bir sayıda bulunan; "Gece gündüz hiç yatağından çıkmayan şey nedir?" ("nehir") gibi üç basit bilmece.) c. 1, nr. 1 (23 T. E. 1324 / 5 Ks. 1908) s. 11

2. 2. 19. Resim, Fotoğraf, Karikatürler:

2. 2. 19. 1. Resimler

(Ölümü dolayısıyla ünlü tiyatrocu Victorien Sardeu'nun resmi) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 37

(Mösyö Zonaro'nun bir tablosu) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 92

(Genç bir kadın tablosu, tablonun altında "Bu tebessümde ne emeller var" ibaresi yer alıyor.) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. ö. d. k.

(Ağaçlık ve çiçekli bir ortamda sedire oturmuş şekilde üç kadın tablosu "Kim evvel koparacak...") c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. ö. d. k.

(Rakseden üç kadın resmi "Üç bedia-yı hayal...") c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. ö. d. k.

(Abdülmecid Efendi'nin tablosu) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 196-197

(Abdülmecid Efendi tarafından yapılan tablo) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 200

(Hanımlar sahifesinde konu olan köşe minderinin resmi) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 222

(Bir kadın tablosu "Vecd ve İstigrak") c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. ö. d. k.

(Çocuğu ile birlikte bir kadın tablosu) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. ö. d. k.

(Köpeği ile beraber bir kız portresi "Levha") c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. ö.d.k

(İlginç bir tablo "Levha, Hased") c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 264

(Öküz arabasının bir koluna kendisi girmiş zavallı köylü kadını "Bir mart iddiasında neşir olunacak (Yeni Resimli Roman) mecmuası resimlerinden") c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 288

(Resimli Roman mecmuasında neşr olunacak resimlerden) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 282 / c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 284

(Ressam Halil Paşa Hazretleri'nin Mekteb-i Harbiye'de teşhir olunan savaş görüntüsünü ihtiva eden iki tablosu.) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 277

(Pencere önünde iki kadın tasviri "İntizar") c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. ö. d. k

(Düşünen bir genç kadın tablosu "Tefekkür") c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. ö. d. k

(Genç bir kadın tablosu "Simîn Ten") c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. ö. d. k.

(Bir kadın tablosu "Hayâl İçinde") c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. ö. d. k.

(Saç şekilleri "Son Saç Modaları") c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 328

(Meşhur Fransız hikayecilerinden La Rochefoucauld'un resmi) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. i. k. a

(Deniz kenarında el işi yapan kadın ve yanında bir çocuk tasviri) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. ö. d. k.

(31 Mart olayı ile ilgili resimler) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 48 / c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 49 / c. 2, nr. 24, s. 52 / c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 53

(31 Mart olayı ile ilgili bir arbede resmi) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. ö. d. k.

(II. Abdülhâmid'in Selânik'e gidişini gösteren resim) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 73

(Bir Fransız ressamın "İstibdada Karşı Kıyâm-ı Millet" adlı tablosu) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 74

(II. Abdülhâmid'e hall edildiğinin bildirilmesi ânını gösteren resim) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 80-81

(31 Mart Olayı'nda muhaliflik ve önderlik yapan hocanın İzmit'de Hareket Ordusu askerlerince tevkif edilmesini gösteren resim) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 84

(II. Abdülhâmid'in Avrupa'dan kendi mankenlerini yaptırarak sarayın muhtelif yerlerine koymak sûretiyle muhtemel suikastlere mahal vermemeyi amaç edindiğini gösteren resim) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 120

(Muhtemelen yeni padişahın, at üzerinde üniforma ile selam anını gösteren resim) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. ö. d. k.

(Eba Eyyübü'l Ensâri'nin türbesinde Kılıç kuşanma törenini gösteren resim) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 105

("Muzaffer Hareket Ordu-yı Osmânî tarafından 11 Nisanda icra edilen hareket-i muntazama-yı askeriyyeyi iraiye eden İstanbul'un manzara-yı umûmîsidir." İki sahifelik resim) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. İLAVE

(Boru çalan ittihadcı bir asker resmi) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. ö. d. k.

(31 Mart Olayı sonrası oğlu âsi askerlere karışan babanın oğluyla Pangaltı Caddesi üzerinde karşı saflarda karşılaşmaları. Yaşanmış bir olayın resmi olan bu vesikada baba oğulu vurmuştur. Resim tam sahifedir.) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 141

(31 Mart olayı ile ilgili çatışma esnasında iki silahlı resmi) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. ö. d. k.

(Asilerin idama giderkenki halini anlatan tablo) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 181

(Çiçek toplayan bir kadın resmi) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. ö. d. k

(Ressam Sâmi Bey'in genç bir kadın tablosu) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 201

(Kayık safâsını gösteren resim) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. ö. d. k.

(Savaş gemisi resmi) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. ö. d. k.

(Kadın ve çocuğu otururken askerin çocuğa ekmek uzatırkenki halini gösteren resim "Atina vak'a-yı mühimmesinden sonra Rumeli asâkiri muhtacîn ve fukaraya kendi ekmeklerini bile vermek suretiyle ibrâz-ı hamiyet etmişlerdir.") c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. i. k. a..

(Binek hayvanları üzerinde bir erkek ve iki kadın resmi.) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. ö. d. k

(Bize nazaran İngiltere' de matbuat özgürlüğünü gösteren resim) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 300

(Elinde bir demet çiçekle genç bir kadın tablosu " Levha: Demet") c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 304

(Kuru kafa resmi. "Beşiktaş'ta Hasan Paşa Karakolun'da tahtü'z zemin zindanlarda taharriyat icra olunurken bir kutu derûnunda bir insan kafası bulunmuştur." Bu kafanın Midhat Paşa'ya ait olduğu tahmin edilmektedir.) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 293

(Musavver Muhit satıcısı çocuğun resmi) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. ö. d. k.

(El işi yapan bir genç kız resmi) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. ö. d. k.

(Tam sayfalık bir kadın resmi "Sanâyî-i Nefiseden levha: odalık") c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 349

(Poz veren bir kadın resmi) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. ö. d. k.

(Anne ve elinde ay – yıldızlı bayrak bulunan küçük çocuğun resmi "İlk hatve") c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. ö. d. k

(İki çocuğunu seven annenin iki tam sahifelik resmi "Sanâyî-i" nefiseden levha: Vâlide Şefkati") c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 324-325

(35. numaralı mecmuanın kapak resminin aynısı; poz vermekte olan bir kadın resmi) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. ö. d. k

(Camiiyi gösteren iki tam sahifelik resim "Âsâr-ı âtikadır: Karye Cami-i Şerifi) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 458-459

(Yere uzanmış bir kız çocuğu resmi." Levha: Yaz safâsı") c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 462

(Tam sayfalık "Amerika'da Şikaqo şehri menâzırından") c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 463

(Tam sayfalık mahalli kıyafetli bir genç kız resmi. " Levha: Şark Kızı") c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 466

(35 ve 38 numaralı mecmuaların ön dış kapağındaki resim) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. ö. d. k.

(Üç tane Japon kadını resmi "Japonya kadınları ve selam teati edişleri") c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 478

(Pencereden kuşları seyreden bir kadın resmi "Levha-i nefise: Pencere önünde") c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 479

(Abdülmecid Efendi'nin tablosu) c. 1, nr. 13 s. i. k. a.

"II. Selim devrinde İstanbul'u işgal eden Alemdar Mustafa Paşa" c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 144

(Hareket Ordusunun İstanbul'u işgali resimlerinden) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 144

(Padişah'ın Meclis'i ziyâreti) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 168

"Donanma-yı Osmânî I. filosunu teşkil eden Sefâin-i Harbiye" (İki tam sahife) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 260-261

(Devlet başkanlarının katlini gösteren iki resim) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 377

(1908'de Portekiz kralı ve mahdumunun öldürülüşünü gösteren resim) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) s. 376

2. 2. 19. 2. Karikatürler

"Yine mi İlâve!!" (Gazetenin kendi reklamını ifade eden iki gazete satıcısı çocuk ve iki yaşlı gazete okuyan insan karikatürü) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 16

"Gümrük'den Avusturya malı diye geri çevirdiler benim ne kabahatim var" (Bir kadın karikatürü) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 14

"Geldim, gördüm, yendim" (Bıyıkları uzun üç kafa karikatürü, birincinin bıyıkları yukarı; İkincinin yanlara;

üçüncününki aşağıya doğru uzanmış. Üç gözde ve yüzde farklı ifadeler var.) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 16

"Pek kımıldama hepimizi düşüreceksin" (Kayıkta beş adam karikatürü) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 16

"Bütün Bulgaristanlıların Çarişunu" (Büyük başlar yazısı için) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 48

(Sırbistan Kıralı I. Pierre'in yalnız baş kısmı olan portresi. "Büyük başlar" yazısı için) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 57

(Belçikalı Şair Emil Verharen'in portresi. "Büyük Başlar" yazısı için) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 74

(Bir İmparator figürü) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 73

(Çocuk ve baba karikatürü alt tarafta diyalog) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 73

(Gizlenip rahat tavırlarla, yürüyen insanları seyreden kumandan karikatürü.

"Vilhelm: Bunlar beni yalnız bırakarak kendi kendilerine Balkan meselesini hall ve vasl ediyorlar.") c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 73

(Alman İmparatoru II. Guillaume bıyıkları kılıç şeklinde ve yukarı doğru kalkmış halde) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 73

(İngiltere Kralı ve Hindistan İmparatoru VII. Eduard'ın "Büyük Başlar" Yazısı ile ilgili karikatürler) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 89

"Bir modelin felsefesi: Bazı zamanlar var ki 40 kuruş kazanmak için üç saat şekil arıyorum; bazen de iki misli için yalnız bir çeyrek saat..." Poz veren bir kadın ile onun resmini yapan ressam karikatürü) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 96

(Fransız tiyatrocu, edip ve heykeltraş Sarah Bhemard'ın "Büyük Başlar" yazısı için karikatür portresi) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 105

("Bilmem gülecek misiniz" bölümü ile ilgili olarak arka plan gazete satıcısı; yakın planda hayret eden adam karikatürler) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 105

("Büyük Başlar"yazısı için İtalya kralı III. Victor Emmanuel'in karikatürü) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 121

"Mebus Arasında" (iki mebus karikatürü) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 121

("Büyük Başlar"yazısı için sabık Fas sultanı Abdülaziz'in karikatürü) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 137

"Mebus Arasıda" (iki mebus ve altta diyalogları) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 137

("Büyük Başlar"yazısı ile ilgili olarak yunan Kralı I.George'un karikatürü) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 103

"Birkaç ay evvel şûra-yı devlet âzâsı haremi olmak fena değildi... Fakat şimdi mebusdan aşağısına tenezzül etmem." (Elinde şemsiye ile genç bir kadın karikatürü) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 153

"Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nde eskrim dersleri" (Sporun vücuda faydasını ifade etmek için eskrim yapan, çok kuvvetli ve şişman adam karikatürü) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 169

(Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Mekteb-i Mülkiye müdürü Celal Bey'in karikatürü) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 169

"Vükelâmız" Bahriye Nâzırı Paşa" (Su dolu tabağın içinde batmış gemilerden birini eline almış inceleyen Padişah'ın karikatürü) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 185

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak İran Şah'ı Mehmed Ali Şah'ın karikatürü) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 185

(Meclis-i Mebusân kürsüsü ile ilgili latife yollu bir karikatür) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 201

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Coquelain Aine'nin karikatürü) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 201

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Japon İmraratoru Mikado'nun karikatürü) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 217

("Bilmem Gülecek misiniz" bölümünün karikatürü) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 217

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Coquelain Cadet'in karikatürü) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 237

("Bilmem Gülecek misiniz" bölümü ile ilgili olarak Abdülhâmid Han'ın eski ve yeni halini gösteren iki karikatürü) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 237

(Yaşlı bir karı-koca karikatürü, yan tarafta da karikatürle ilgili olarak fıkra) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 252

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Catulle Mendes'in karikatürü) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 253

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak İspanya Kralı XIII. Alfonce'un karikatürü) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 271

(Bir baba ve hırsız karikatürü, yan tarafta da diyalogları.) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 271

(Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Belçika Kralı'nın karikatürü) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 285

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Kraliçe Wilhelmine'in karikatürü) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 301

(Mebuslar ile ilgili karikatür ve diyalog) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 301

"Bir Vesika-yı Târihiye" "Dersaadet'te Meşrûtiyetin 1293'de Bâb-ı Âli'de ilk defa olarak ilânı" c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. i. k. a

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Monako Prensi'nin karikatürü) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 317

(Yaşlı bir Karı-koca karikatürü ve diyalogları) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 317

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Siyam Kralı Chulalungkurn'un karikatürü) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 345

(Bir kadın ve doktor karikatürü ve diyalogları) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 345

("Dizbağı Kemerler" reklamı ile ilgili olarak dizbağını gösteren kadın karikatürü) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. a. k.

("Çarişun" makalesi ile ilgili dört karikatür) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 10 / c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 11

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Marcel Prevost'un karikatürü) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 31

(Fıkra ve Karikatür, iki adet) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. a. k

"Tavşan ile Kablumbağa Mündericâtsız Hikaye" (Kıssadan hisse ihtivâ eden üç karikatür) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 61

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Courteline'in karikatürü) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 63

(Bir kadın ve erkek karikatürü, güncel diyalogları) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. a. k.

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Belçikalı Şair Verharen'in karikatürü) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 95

(II. Abdülhâmid çınar ağacına bağlanmış, halk kitlesinin hürriyete gidişini gösteren ilginç bir karikatür) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. a. k.

(II. Abdülhâmid'in, mahşer gününü gösteren kemiklerin içinde utanırkenki karikatürü) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 109

(Elinde yıldızlı kırbacı ile mezarlıkta oturan II. Abdülhâmid'in üzerine büyük bir oluktan Osmanlı halkı dökülüyor haldeki karikatür) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. a. k.

(Alaylı bir ifade ile II. Abdülhâmid'in buzlu kızılcık hoşafı içer haldeki karikatürü) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. a. k.

"Alaylı Bir Çehre" "Devre-i iktidarındaki iştigâli" (II. Abdülhâmid ile ilgili karikatür) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. a. k.

"Devr-i Sabıkda: cevâsîs-i meşhûretin zevk ve sefa menâzırından bir numune" (İçki içen bir kadın ve bir erkek karikatürü) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. a. k.

"Devr-i Lâ Hakda: Cevâsîs-i meşhurenin bundan sonra ibret ve intibâha maruz kalacak manzaralarından bir numune" (Sefil bir durumdaki yaşlı adam ve modern bir adam karikatürü) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. a. k.

"Nevm ve Hâlât-ı Nevm" (II. Abdülhâmid hasta yatağında) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 240

(II. Abdülhâmid'i küçük düşürücü iki karikatür) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. a. k.

(Arabacı ile bir vatandaş karikatürü, diyalogda Yıldız Sarayı için " Hayvanat Bahçesi" deniliyor.) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 272

(Hizmetçi kadın ve dilenci karikatürü, altında diyalog) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. a. k.

(Meclis-i Mebûsânı eleştiren karikatür) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 348

(II. Abdülhâmid'in mahzende altınlarını sayarkenki karikatürü) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 348

("Büyük Başlar" yazısı ile ilgili olarak Jean Richpen'in karikatürü) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 379

(Meclisi eleştiren karikatür) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 382

(Meclis-i Mebûsân ile ilgili karikatür) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 487

(Mürebbiye ve çocuk karikatürü) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 490

(İstanbul'da ilk at yarışlarını gösteren yarış karikatürü) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 491

2. 2. 19. 3. Fotoğraflar

(Ahmed Rızâ Bey Paris'te, çalışma odasında) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. ö. d. k. / c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 9

(Zât-ı Şahâne Hırka-yı Şerif Alayı günü Sarayburnu'nda arabaya binerken.) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. i. k. a.

(Zât-ı Şahâne Hırka-yı Şerif Alayı günü Ortaköy'den Sarayburnu'na Söğütlü vapuruyla geçerken) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. i. k. a..

(Türkiye Bulgaristan ihtilafına sebeb olan dersaadet kopu kethudası Geşof Efendi) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 3

(Bulgaristan Meclisi reisi M. Slaveikoff) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 3

(Bulgaristan Meclis Vükelâ reisi Dr. Molinoff) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 3

(Belgrad'da Prens Mişel'in heykeli etrafında Sırpların Avusturya aleyhine nümâyişi) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 4

(Bulgaristan Prensi Ferdinand'ın kraliyetini ilândan sonra Sofya'ya gelişi) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 4

(Mesudiye zırhlısı yüzünden kırılıp üç gün kapalı kalan İstanbul köprüsü) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 5

(Köprü kazası üzerine halkın sandallara rağbet ettiğini gösteren foto.) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 5

(Sultanahmed'te Bulgaristan ve Avusturya'nın harekâtını protesto etmek için halkın toplanması) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 8

(Müzakere-yi Fünûn-i Mâliye Cemiyeti İzmit'de) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 8

(İstanbul'a ilk defa getirilerek sonra Çatalca'ya gönderilen "Ronar" usulü lokomotif vagonlarıyla askerler) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. ö. d. k / i. k. a.

(Girid yüksek komiseri M. Zaimis) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 2

(Sırbistan Hâriciye Nâzırı M. Milovanovitch) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 2

(Sofya'da General Kotincof'un İstiklal beyannamesini okuması) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 2

(Bulgar Prens Ferdinand'ın etrafında vükelâ olduğu halde çarlığını ilân etmesi) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 4

(Prens Ferdinand'ın muhteşem bir alay ile Sofya'ya gelmesi) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 5

(Saraybosna'da Bosna ve Hersek'in Avusturya'ya katılması beyannamesinin halk tarafından değerlendirilmesi) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 5

(Tepebaşı bahçesinde yeni yapılan sergi binasının fotoğrafi) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 8

(İzmit iskelesinde Mâliye Cemiyeti'nin protesto edilmesi) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 8

(Fransa yeni Bahriye Nâzırı Alfred Picard) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 9

(Fransa Bahriye Nâzırlığından istifa eden Mösyö Thamson) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 9

(Yemende sürgünde iken yeniden İstanbul'a gelen Kasidecizade Ziyâ Molla Bey) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 11

(Türkiye hakkında gayet dostane bir lisan kullanan İngiliz Hariciye Nâzırı Edvard Grey) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 14

(Sofya'da Bulgarların İstiklal ilânından önce yapılan âyin) c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908), s. 15

(Veliaht Sultan Reşad Efendi) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. ö. d. k.

(Artist Burhâneddin (TEPSİ) Tarık rolünde) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 33

(Üsküdar'da Füyuzat-ı Hâmidiye Mektebi muallim ve öğrencileri) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 36

(M. Muhit'in idarehânesinde muharrirler istişare ederken, (yedi kişi)) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 39

(Üsküp'de 12 Eylül 1324 yılında açılan askeri bina ve komutan paşanın nutuğu) c. 1, nr. 3, s. 40

(Avrupa'ya kaçanlardan Rızâ Paşa) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 40

"Beyoğlu mutasarrıflığından (!) İzmir polisi müdüriyetine tahvil-i memuriyet ettirilen Mehmed Efendi) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 40

(Hürriyet Bahçesi) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 40

"Dördüncü Ordu müşiri Abdullah Paşa" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 41

"Plevne Kahramanı Gâzi Osman Paşa" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 41

"Hacı Âkif Paşa" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 41

"İttihad ve Terakki Cemiyeti azasından Ahmed Rızâ Bey" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 41

(Refik Bey) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 41

"Türklerin büyük ediblerinden Şinâsi Merhum" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 41

"Teşrifât-ı Umûmiye Nâzırı Galib Paşa" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 41

(Hizmetlerine mükafat olarak (!) altıncı ordu dahilinde istihdamına karar verilen saadetlü sakallı Mehmed Paşa Hazretleri) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 43

"Hizmet-i hüsne-i mesbukasına mükâfaten (!) Kastamonu fırkasına tayin olunan Saadetlü Kenan Paşa Hazretleri) c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 43

"Karadağ Prensi'nin Sarayı" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 44

"Beyoğlu'nda Rusya sefarethanesinin önünde nümâyiş" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 44

"Karadağ Prensi sandalda" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 44

"Sırbistan Kralı İskapeştina meclise girerken" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 44

"Bulgar Piyade askerleri" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 44

"Sultanahmed Camii Şerifi avlusundaki mitingden dönüş" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 45

"Sultanahmed Camii Şerifi'ndeki mitingden dönüşte köprü üzerinde" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 45

"Sabah-ı Hürriyet piyesi müellifi sanatkâr-ı şehir Hüseyin Kâmi Bey" c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324 / 19 Ks. 1908), s. 46

(Ünlü ressam mösyö Zonaro) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. ö. d. k.

(Sarah Bernard, Aiqlon rolünde) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. i. k.

"Şehrimizde bir millî tiyatro te'sis etmek üzere teşkil eden hey'et-i edebiye-yi âzâ-yı kirâmı" (Maarif Nâzırı Ekrem Bey, Müze müdürü Hamdi Bey, Ahmed Hikmet Bey, Hâlid Ziyâ Bey, Mehmed Râuf Bey, meşhur artist Hüseyin Kâmi Bey, İzzet Melih Bey, meşhur artist Burhâneddin Bey, Fahreddin Bey) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 52

"Taşkışla Vak'ası- Nişancı taburu kışlaya dönerken" c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 52

(Üsküdar'daki Füyüzat-ı Hâmidiye mektebi talebeleri) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 53

(Mebusların İstanbul'a gelişi, köprü üzerinde) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 53

(Karahisar Mebusu Salih Efendi) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 56

(Priştine Mebusu Fuad Paşa) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 56

(Amasya Mebusu Miralay İsmail Hakkı Bey) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 56

"İstanbul manzaralarından Sirkeci) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 57

"Orhaniye zırhlısı köprüden çıkarken" c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 57

"Prens Ferdinand manevralarda" (Savaş meydanında piyade ve süvari askerler) c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 60

"Tepebaşı Kışlak Tiyatrosunda Abdülhak Hâmid'in Nesteren hâilesinde Behram rolünü ifa eden Müfid Râtıb Bey" c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 62

"İran'da usul-ı idare-i meşrûtiyetin tesisine çalışan Settar Han" c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908), s. 62

"Meydan Kahvehanesi" (Kahvehane müdavimleri) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. ö. d. k.

"Beyoğlu'nda Mekteb-i Sultâni önünde seçimler için toplanma" c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. i.k.

"Samsun Mebusu Nail Bey" c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 68

"Preveze Mebusu Azmi Bey" c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 68

"Sinop Mebusu Dr.Rıza Nur Bey" c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 68

"Seçimlerde haksızlık edildi iddiasıyla Rumlar'ın Bâb-ı Âli önünde protesto etmeleri" c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 69

"Seçim sandıkları İttihad ve Terakki Cemiyeti önünde" c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 69

"Biga Mebusu Dr. Arif İsmet Bey" c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 72

"Siroz Mebusu Midhat Şükrü Bey" c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 72

"Çorum Mebusu Münir Bey" c. 1. nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 72

(Rumeli müfettiş-i umumiliğine atanan Mahmud Şefket Paşa) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 74

"Emile Verharen" c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 75

"İttihad ve Terakki Cemiyeti yararına Tepebaşı bahçesinde yapılan serginin açılışı" c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 76

(İttihad veTerakki Cemiyeti yararına açılan sergiyi te-sis eden Osmanlı Ticârân Hey'eti) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 76

"Köylülerde Seçim" (Davul-Zurnayla eylenen halk) c. 1. nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 77

"Adülhak Hâmid'in "Nesteren" piyesinde Müfid Râtıb Behram; Nureddin Bey, Gazanfer rolünde) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 77

"İdama mahkum olan Kör Ali" c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 80

(Bir konferansdan görüntü) c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908), s. 80

"Devletlü Necabetlü Abdülkadir Efendi Hazretleri" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. ö. d. k.

"Devletlü Necabetlü Abdurrahim Efendi Hazretleri" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. i. k. a..

"Dahiliye Nâzırı Hüseyin Hilmi Paşa" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 84

"Midhat Paşa ve özel katibi Berlinde) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 85

"Hâlid Ziyâ Bey Efendi" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 85

"Tekfurdağı Mebusu Agop Baykıyan Efendi" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 88

"Edirne Mebusu Âsım Bey" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 88

"Samsun Mebusu Mehmed Ali Bey" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 88

"Tekfurdağı Mebusu Adil Bey" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 88

"Edirne Mebusu Tal'at Bey" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 88

"Sekizinci daire-i belediye reisi Şevket Cenani Bey" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 88

(Beşiktaş'ta bir resim sergisi açan ressam Mösyö Zonoro) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 92

"Selânik Mebusu Mehmed Câvid Bey" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 92

"İstanbul'da ilk otomobil" c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 93

"Fenerbahçe'de icra edilen motosiklet yarışı" (Bisiklet yarışı) c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324 / 10 Ar. 1908), s. 93

(Yeni açılan Meclis-i Mebusân Dairesi) c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. ö. d. k.

"Heyet-i Âyan Salonu" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. i. k. a.

"İstanbul Mebusu Zohrab Efendi" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 100

"İstanbul Mebusu Hüseyin Câhid Bey" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 100

"İstanbul Mebusu Mr. Feraci Efendi" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 100

"İstanbul seçim sandığının ikinci yeri yeni postahane binasında çekilen resim" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 101

"Amasya Mebusu Fazıl Efendi" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 104

"Edirne Mebusu Rıza Tevfik Bey" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 104

"Kanqırı (Çankırı) Mebusu Mehmed Tevfik Efendi" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 104

"Ankara Mebusu Mahir Said Bey" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 104

"Üsküp Mebusu Dirağazade Necib Bey" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 104

"Karahisar-ı Şarkî Mebusu Ömer Fevzi Bey" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 104

"Ertuğrul Mebusu Mehmed Efendi" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 104

"Kanqırı Mebusu Mehmed Behcet Bey" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 104

"Karahisar Mebusu Rıza Paşa" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 104

"Geçen hafta İstanbul'da vefat eden, Kırım muharebesinde İngiliz ordusunda ve otuz sene Devlet-i Aliye hizmetinde bulunmuş olan Ferik Bülent Paşa" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 109

"Manastır valiliğinden azledilen Hıfzı Paşa" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 109

"Firarda olup nerede olduğu bilinmeyen sabık mabeyn katiplerinden Fâik Bey" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 109

"İkinci fırka askerinin Yemen'e gitmek üzere Sirkeci'den hareketleri" c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908), s. 112

"Meclis-i Mebusân'ın açılış günü manzaralarından" c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. i. k. a

"İstanbul Mebusu Cosmidi Efendi" c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 116

"İzmir Mebusu Nesim Mazliah Efendi" c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 116

"Meclis-i Mebusân'ın açılışı- Padişah'ın teşrifinden sonra" c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 117

"Mehmed Emin [YURDAKUL] Bey" c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 117

(Hey'et-i Âyan'dan Mavroyeni Bey) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 120

(Hey'et-i Âyan'dan Emir Abdülkadirzâde Muhiddin Paşa) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 120

(Hey'et-i Âyan'dan Edhem Paşa) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 120

(Hey'et-i Âyan'dan İbrahim Paşa) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 124

(Hey'et-i Âyan'dan Nuri Bey) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 124

(Hey'et-i Âyan'dan Faik Bey) c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 124

"Beyoğlu seçim sandıklarının Dersaadet'e nakl olayı" c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 125

"İstibdad devrinde Konya'ya sürgün edilen Zevât-ı Kirâmım 11 Temmuz'da çekilen resimleri" c. 1, nr. 8 (11 KE. 1324 / 24 Ar. 1908), s. 128

(Meclis-i Mebusân'daki padişaha ayrılan salon) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. i. k. a

"Manisa Mebusu Said Bey" c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 132

"Cidde Mebusu Kâsım Zeynel Efendi" c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 132

"Dedeağaç Mebusu Süleyman Bey" c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 132

"Meclis-i Mebusân'ın açılışında yabancı sefirler" c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 133

"Meclis-i Mebusân'ın açılışında mebusları alkışlayan halk" c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 133

"Kırk Kilise Mebusu Mustafa Arif Bey" c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 136

"Halep Mebusu Nâfi Paşa" c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 136

(İran sefiri prens Rızâ Dâniş Han Hazretleri) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 138

(Konya'da 11Temmuz günü Hükümet Konağı avlusunda yapılan gösteri) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 140

(Balıkesir'de Esnaf-ı Ticaret kulübü azası) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 140

(Bar-ham Futbol takımı) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 141

(Fenerbahçe ve Kadıköy Futbol takımı) c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 141

"Yeni kulüpler: Üsküdar'da Lema-yı Hürriyet kulübü" c. 1, nr. 9 (18 KE. 1324 / 31 Ar. 1908), s. 144

"İtalya'da âfet! (14 Kanun-ı evvelde büyük bir deprem sonrası tamamen yıkılan Messine Şehrinden bir görüntü) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. i. k. a.

"Denizli Mebusu Ahmed Muhib Efendi" c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 148

Gümülcine Mebusu Ahmed Muhib Efendi" c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 148

(Son depremin büyük tahribatını gösteren Messine Boğazı ve sahilinden görüntü) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. İLAVE (Tam sahife)

"Serfissa Mebusu Yorgi Boucho Efendi" c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 149

"Serfissa Mebusu Konstantin Drizo Efendi" c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 149

"Gelibolu Mebusu Dr. İstifanidis Narlı Efendi" c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 152

"Butte Chaumont'da daha uzakta bir tak-ı mualla gibi labirent-i meşhüd oluyordu..." (Manzara fotoğrafı) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 156

"Butte Chaumont'da daha ötede Lak labirenti çepe çevre saran satıh-ı mücellasıyla (Manzara fotoğrafı) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 156

"Butte Choumont'da" (Manzara fotoğrafı) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 157

"Butte Choumont'da" (Manzara fotoğrafı) c. 1, nr. 10, s. 157

"Butte Choumont'da" (Manzara ve çocuklar) c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909), s. 160

"Evlad Muhabbeti" (Küçük çocuğuna sarılmış anne tablosu) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. ö. d. k.

"İtalya'daki büyük depremde tahrib olan cadde ve evlerin görüntüsü) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. i. k. a

"Müzakerat" (Meclis-i Mebusân'dan görün-tü) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 164

(Meclis'in içinden görüntü) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 164

(Girid'in Yunanistan'a ilhakını protesto eden Halkın Sultanahmed'deki görüntüsü, üç fotoğraf) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 165

(İtalya'daki depremde cepheleri tamamen yıkılmış binaların fotoğrafi) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 167

(Bakü'de Müslüman Mektebi ve talebeler) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 168

(Bahriye yüzbaşısı Sami ve Oğlu) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 170

"Terbiye-i Bedeniye Mektebi Müdürü Selim Sırrı Bey" (Eskrim yaparken) c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 172

"Ermeni Patriği İzmirliyan Mabeyn'e giderken" c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909), s. 173

"Hande-i İzhar" (Genç bir kadın tablosu) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. ö. d. k.

"Yıldız Sarayına Mebusların daveti- ziyâfet salonu" c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. i. k. a.

(İtalya'daki Messine depreminden sonra İtalya Kralı'nın Messine rıhtımında yaralıların taşınmasına bizzat nezaret ederken) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 180

(Harput Mebusu Asım Bey) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 181

(Kudüs Mebusu Ruhi El Hamdi Efendi) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 181

(Konya Mebusu Mehmed Bey) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 181

(Çorum Mebusu Ali Osman Bey) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 181

(Gümülcine Mebusu İsmail Bey) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 181

(Perjirin Mebusu Şerif Efendi) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 181

(Trablusgarb Mebusu Yusuf Paşazade Mahmud Sâdık) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 184

(Trablusgarb Mebusu Arnavudzade Mahmud Naci Bey) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 184

(Bakü'de Müslüman Mektebi müdür ve ikinci şûbe) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 184

(Messine depremi yıkıntılarından görünüm) c. 1. nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 188

(Messine depreminde rıhtımdaki ölü ve yaralıların görüntüsü) c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909), s. 189

(Meclis-i Mebusân reisi Ahmed Rızâ Bey'in son fotoğrafı) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. ö.d.k

(Geçen hafta Pariste ölen meşhur Fransız sanatçı Coquelain Aine) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 203

(Mekteb-i Sultani mezuniyeti için Pera Palas'da yapılan ziyâfette Apollon fotoğrafçısının çektiği ziyâfet fotoğrafı) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 204

(İzmir sularında Amerikan donanması) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 205

(Haydarpaşa rıhtımında Osmanlı-Anadolu demiryolunun inşaatı bitmek üzere olan yeni istasyonu) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 205

(Kazadan sonra İstanbul'daki yeni köprünün ağlanacak hali. Bu konu ile ilgili mecmuanın "Mazbutat" kısmında yazı vardır) c. 1, nr. 13 (22 KS. 1324 / 4 Şb. 1909), s. 208

"İki Hemşire" (İki kadın fotoğrafı) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. ö. d. k.

"Devletlü Necabetlü Mecid Efendi Hazretleri" c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. i. k. a

(Mecid Efendi Hazretleri çalışma odasında) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 212

(Mecid Efendi'nin küçük kardeşi Ömer Faruk Efendi Hazretleri) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 212

"Mayol'un ihtiralarından" (İlginç kıyafetiyle dans eden bir kişi) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 213

"Coquelain Aine" c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 213

"Bağdat Mebusu İsmail Hakkı Bey" c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 213

"Trabzon Mebusu Hazinedarzede Mahmud Mazhar Efendi" c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 213

(İkinci Ordu askerlerinden) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 216

(Girid manzaralarından iki foto.) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 220 c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 220

(Top ve cephane arabası) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 221

(Gelibolu'da Girid'in Yunanistan'a ilhakı sebebi ile yapılan mitingden görüntü) c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909), s. 221

"Yeni Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa Hazretleri" c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. i. k. a.

"Şûrâ-yı Devlet Reisi Hüseyin Fehmi Paşa" c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 228

"Harbiye Nâzırı Ali Rıza Paşa" c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 228

"Ticaret ve Nâfe Nâzırı Nureddiyon Efendi" c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 228

"Adliye Nâzırı Refik Bey" c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 228

"Maliye Nâzırı Ziyâ Paşa" c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 228

"Maarif Nâzırı Abdurrahman Bey" c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 228

"Bahriye Nâzırı Rıza Paşa" c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 229

"Askerliğimizin medâr-ı iftihârı olan sabık harbiye Nâzırı Nazım Paşa" c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 229

"Geçen hafta feci bir kaza neticesi vefat eden Fransa meşahir-i muharririyetinden Catulle Mendes" c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 229

(Coguelain Aine'in cenaze merasiminde şair Edmond Rosdond'ın konuşması) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 232

(Geçen hafta İstanbul'da birkaç oyun veren meşhur sanatkar Mayol) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 232

(Messine depreminden sonra Düşes Aoste yaralıları ziyâret ederken) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 233

(Depremden sonra Düşes ihtiyaç sahiplerine yemek dağıtırken) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 233

(Matbuat nizamnamesine karşı mitingler, Sultanahmed meydanı) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 136

(Matbuat nizamnamesine karşı mitingler, Meclis-i Mebusân önünde) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 136

(Miting fotoğraflarından) c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909), s. 136

"Hassa birinci ordu kumandanı Muhtar Paşa" c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. i. k. a.

"Bahriyemizin ıslahına memur edilen sir Gamble" c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. i. k. a

(Bahriye generallerinden Wods Paşa) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. i. k. a

(Almanya baş vekili Le Prince Bulow) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 244

(Gümüşsuyu kışlasının yangından sonraki hali) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 244

(Coquelain Cadet) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 244

"Şişli'de fakirhane" (Şişli'deki Huzurevi ile ilgili olarak üç fotoğraf. Ayrıca burası ile ilgili imzasız yazı da var.) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 245

(Coquelain Aine'nin oynadığı rollerle ilgili olarak 12 fotoğraf ve piyeslerin ismi) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 248

"Manastır Mebusu Pançedorof Efendi" c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 249

"Midilli Mebusu Bostani Efendi" c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 249

"Kayseri Mebusu Ömer Efendi" c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 249

"Ürgüp Mebusu Nale Efendi" c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 249

(Cenevre'de yeni meydan'ın fotoğrafi) c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909), s. 251

(1856 Paris kongresi azalarının fotoğrafi. Türkiye'yi Cemil Bey ve Ali Paşa temsil ediyor) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. i. k. a

"Meclis-i Âyan azasından merhum İngiliz Ali Bey" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 260

"Baş Mabeynci Nuri Paşa" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 260

"Fransa'nın Meclis-i Âyan Dâiresi" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 261

"Erzurum Mebusu Vartkes Efendi" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 261

"Beyrut Mebusu Süleyman Elbistani Efendi" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 261

"17 Şubatta vefat eden Grand Duc Vladimir Rusya çarı Hazretlerinin umucesidir" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 265

(Makedonya'daki karışıklıkta Manastır Avcı Taburunu takviyeye gelen ihtiyat askerinden bir avcı neferi) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 265

"Fransa –Almanya ihtilafi- Mösyö Jule Cambon" c. 1. nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 268

"10 Şubatta vefat eden Fransa Akademisi azasından Marquis Costa de Beauregard"c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 268

(Jean Richepin akademiye resmen kabulünde akademi adına konuşma yapan Mösyö Maurice Barres) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 268

"Mısır fevkalade komserliğine tayin edilen sâbık Aydın vâlisi Rauf Paşa" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 269

"Aydın Valiliğine tayın edilen sabık Posta ve Telgraf Nâzırı Galip Bey" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 269

(Meşhur fotoğrafçı Mösyö Apollon) c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 269

"El-Adl ve Protesto gazetelerinin müdürü Safa Bey" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 269

(Adliye Nâzırı ve İstanbul mebusu merhum Manyasizade Refik Bey'in Fâtih Camii'ndeki cenaze merasimi) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. i. k. a

"Adliye Nâzırı Merhum Refik Bey" c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 276

(Londra sefaretinden Hariciye Nezaretine tayin edilen Rıfat Paşa) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 276 .

"Tezer Müellifi Abdülhak Hâmid Bey" c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 279

(Meşhur Artist Burhâneddin Bey, Tezer rolünde) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 280

("Tezer" piyesinde Tezer'i oynayan Matmazel Suzanne) c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909), s. 281

(İstanbul'u ziyârete gelen Japon Prens Koni) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. i. k. a

(Adliye Nezaretine tayin edilen Yanya vâli-i sâbıkı Nâzım Paşa Hazretleri) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 292

(İstanbul'a gelen Mısır Hatba Cemiyeti reisi Mehmet Urfi Paşa Hazretleri) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 293

(Geçen hafta Kadıköy'de intihar eden Seyfullah Paşa) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 293

(Plevne kahramanı Osman Paşa'nın esir hali) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 296

(Bulgaristan Prensi Ferdinand) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 296

(Osmanlı dostu ünlü Fransız asker General Long lois) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 297

(Karadağ Prensi'nin sarayı önünde teb'asını kabulü) c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325 / 18 Mrt. 1909), s. 300

"Leylâ" Piyesi müellifi İzzet Melih) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 306

"Kerkük Mebusu Mehmed Ali Bey" c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 308

"Mâliye Nâzırı Rıfat Bey" c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 308

"Kudüs-i Şerif Ortadoks partriği Beatidde Melikyos Efendinin cesedi" (Cesedin etrafında Ortadoks din adamları toplanmış halde) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 309

"Ortadokslar ile vukua gelen münazarada telef olan üç kişinin cenaze merasimi" c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 309

(Almanya'da yirmi gün perhiz yapan kadının eski ve yini halini gösteren iki fotoğrafi) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 311

(Geçen hafta Bulgarlara karşı Fatih Camii avlusunda düzenlenen mitingden görünüş) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 312

(Yeni yapılan Haydarpaşa demiryolu istasyonundan bir görünüm) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 313

(Haydarpaşa'da Anadolu demiryolu rıhtımından bir görünüm) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 313

(İngiltere Kralı Edovard'ın Berlin'e seyehati) c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 25 Mrt. 1909), s. 306

(Yeni mevsim modalarından sabahlık giyisisini teşhir eden genç kadın) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. i. k. a

"Aydın Valiliğine tayin edilen Ferit Paşa" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 323

"Gümülcine Mebusu İsmail Bey" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 324

"Mersin Mebusu Arif Hikmet Bey" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 324

"Edirne Mebusu Rıza Tevfik Bey" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 324

"Necib-i mülhimenin muhakemesinden sonra- müttehim hapishane arasında" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 328

"Necib-i mülhimenin muhakemesinden sonra- heyecan-ı ahaliyi teskine gelen asakir" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 328

(Yanya manzaralarından: göl sahilinde) c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 329

"Amerika donanmasında tecrübe görmek üzere gönderilen Zabitan Binbaşı Hakkı Bey" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 332

"Kaymakam Arif Bey" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 332

"Yüzbaşı Nail Efendi" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 332

"Osmanlı Donanmasından: bir zırhlı" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 333

"Osmanlı Donanmasından: Mesudiye Zırhlısı top atarken" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 333

"Matmazel Suzanne "Tezer" rolünde" c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. ö. d. k.

"Ahmed Kemal Bey" c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 339

"Levha-i Nefise: Tüller arasında" (Genç bir kadın fotoğrafi) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 340

"Büyükdere Çayırı'nda Polo oyunu" (Polo oynayan atlı sporcular) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 341

(Şehremanetine (belediye başkanı) tayin edilen Ankara eski valisi Hazım Beyefendi) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 344

(Ankara valiliğine tayin edilen eski Hüda-vendigar valisi, Tevfik Beyefendi) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 344

(Burhâneddin Bey Abdülhak Hâmid'in "Tezer" Piyesinde Rişar rolünde) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 348

"Kemal Emin Bey, Abdulhak Hâmid Bey'in Tezer piyesinde Abdurrahman-ı Sâlis rolünde" c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 348

(Yaptığı saç suyundan dolayı Paris belediye sergisince büyük ödüllerle taltif edilen cildiyeci Dr. İzzet Kâmil Bey) c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 349

"Seyyar memurumuz Mustafa Efendi" c. 1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909), s. 349

"Prens Ferdinand Bulgar amirali rolünde" c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 9

("Çarişun" makalesi ile ilgili iç içe girmiş dört fotoğraf) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 12

("Çarişun" makalesi ile ilgili iç içe girmiş dört fotoğraf) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 13

(Prens Boris ve iki süvari.) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 14

(Prens Ferdinand bahçesinde, iki fotoğraf) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 14

"Prenses ile kerimeleri fukaraya verilecek el işleri ile meşgul" c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 14

"Kendisine isnad edilen bir cinayet meselesinden müteessir ve menfur olarak Sırbistan veliahdlığından istifa eden Prens George" c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 16

"Sırbistan Kralının ikinci oğlu olup veliahdlığına geçen Prens Aleksandr" c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 16

"İngiliz seyyahlarından mülazım Şakilton" c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 16

"Fransa Encümen-i Dâniş azalığına intihab olunan eşher-i riyaziyândan Povankara" c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 16

(Adliye Nâzırı Merhum Nazım Paşa) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 16-17

"Harbiye Nezareti makamında bulunan Müşir Edhem Paşa" c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 17

"Tiyatro müelliflerinden Mösyö Beryo" c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 17

(Millet Meclisinde takdir edilen beyanatlarda bulunan İzmir mebus-ı muhteremi Nesim (Mazliyah Efendi) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 17

"Avusturya Başvekili ve sahne-i şarkiye ve mesailinin en büyük aktörü Baron dö Rantal" c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 17

(Genç bir kadın fotoğrafı, fotoğrafın altında Tahsin Nâhid'in Fâik Sabri'ye ithaf ettiği bir kıt'alık manzume var.) c. 2, nr. 23 (9 Ns. 1325 / 23 Ns. 1909), s. 24

(Sultan Mehmed Reşad'ın Portresi) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 41

"Ayastafenos'ta kulüp terasında Mebusân-ı kiram" c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 42

"Ayastafenos'da meclis-i umumi ametin inikad ettiği kulüp binasının denizden görünüşü" c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 42

"Ayastafenos'da meclis-i millî-i umumî ittihaz olunan kulüp bahçesinde" c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 42

"Hareket ordusu tarafından bombardıman edilen Bâb-ı Âli binası" c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 43

(Tahrib edilen Cağaloğlu'ndaki asker kulübü) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 43

(Hürriyet ordusu İstanbul sokaklarında) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 43

(Resimli Roman mecmuasının kapışıldığını gösteren fotoğraf) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 55

(31 Mart Vak'ası ile ilgili olarak Ayastafenos istasyonunda gönüllü askerler. İki foto.) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 44

"Zât-ı Şâhâne kapalı bir arabada resmi biatın ifâsı için Bâb-ı Seraskeriye giderken" c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 44

(Veliaht Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 45

(Vatanperverliği ve fedakarlığını takdiren yeniden hassa kumandalığına tayin edilen birinci Ferik Mahmud Muhtar Paşa Hazretleri) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 46

(Kol Ağası Niyâzi Bey) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 46

(31 Mart Vak'ası sonrası Ayasofya yakınlarında şehid edilen Lazkiye Mebusu Mehmed Arslan Bey) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 46

(Hareket Ordusu ve Üçüncü Ordu kumandanı birinci Ferik Mahmud Şevket Paşa) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 47

"Daima kahraman, daima fedakar-ı hürriyet olan erkan-ı harb binbaşısı Enver Bey" c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 47

(Birinci Ferik Nazım Paşa Hazretleri) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 47

(İstanbul'daki askerî isyan üzerine Selânik'deki halkın nümayişi manzarası) c. 2, nr. 24, s. 54

(İstanbul'daki Meşrûtiyete darbe dedikodusu başlar başlamaz Mahmud Şevket Paşa'nın tertibi ile oluşturulan ordunun trenle İstanbul'a hareketini gösteren fotoğraf) c. 2, nr. 24, s. 54

(Resimli Roman mecmuasını satan bir çocuk ve sokak manzarası) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 55

"31 Mart hadise-i faciası manzaralarından" c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 56

(Hareket Ordusu'nun Selânik'ten İstanbul'a gelmek için her cihete başvurduğunu gösteren fotoğraf) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 56

(Hürriyet şehidi Ahmed Muhtar Paşa) c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909), s. 57

(Hareket Ordusu'nda şehid olan askerlerin cenaze alayı) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 82

(Âsi askerlerin Hareket ordusu askerleri tarafından yakalanıp götürülmeleri) c. 2, nr. 25, (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909) s. 82

(Baş mabeynciliğe tayini olan Lütfi Bey Efendi) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 83

(Mabeyn-i Hümayun baş kitâbetine tayin olunan muhterem edib Hâlid Ziyâ Bey Efendi) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 83

(Yeni Padişah'ın Dolmabahçe Sarayı önünde biat için hazır bulunması) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 86

(Padişahın baş yaverliğine atanan ekran-ı harb binbaşı Remzi bey) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 86

(Meşrûtiyet'in mimarlarından Meclis-i Mebusan ikinci reisi ve Edirne Mebusu Talat Bey Efendi) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 86

(Dersaadet Jandarma müfettiş-i umûmisi Miralay Galib Bey Efendi) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 86

(Askeri ihtilali hazırlayanlardan Nadir Ağa) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 87

(Divan-ı harb tarafından tutuklanan Şûra-yı devlet azasından Behçet Paşazade Hakkı Bey) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 87

(Askeri isyandan önce Selimiye Kışlası'nda top talimleri) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 87

(Divan-ı harb tarafından idam edilenlerin fotoğrafı, idam anı) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 88

(Flemenk Kraliçesinin fotoğrafı) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 94

(Flemenk Kraliçesinin kocası) c. 2, nr. 25 (23 Ns. 1325 / 6 My. 1909), s. 94

(Asaf Paşa) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 106

(Hicretin yirminci yılına ait Herat'da basılan sikke resimleri. Aynı sayfalarda bu konuyla ilgili makale var) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 107

(Eski saray bahçesinde yeni padişahın ilk Cuma selamlığı. İki fotoğraf) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 108

(Âlim kisvesine bürünmüş bir mürteci hâfiyesinin Hareket Ordusu askerlerince yakalanıp üzerinin aranması) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 108

(31 Mart olayında şehid edilen Mülazım-ı Evvel İhsan Bey) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 109

(Şehid-i muhterem Süleyman Paşa) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 109

(İstanbul'da ilk defa Fatih Sultan Mehmed zamanında bastırılan altın sikke) c. 2, nr. 26, s. 110

(Gümüş madalya) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 110

(Tazminat-ı Hayriye hatırası için Bürüksel'de bastırılan madalya) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 111

(Sanayi-i Nefise Mektebi talebeleri yağlı boya yaparken) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 112

(Kağıthane Tepesinde Hareket Ordusu askerleri) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 112

(Sultan Mehmed Reşad, kılıç alayı sırasında türbe önünde) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. (İLAVE)

(Sultan Mehmed Reşad'ın kılıç alayından sonra Edirne kapı tarafına doğru atlı arabayla ilerlemesi) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. (İLAVE)

(Hareket Ordusu'nun Dersaadet'i işgali günü yabancı gazetecinin Taksim Topçu Kışlası önünde kazaen vurulması) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. (İLAVE)

"Sanayi-i Nefise Mektebi-mektep binası ile talebeden bir kısmı" c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 113

"Sanayi-i Nefise Mektebi- Heykeltraşlık atölyesinde Muallim Oskan Efendi ile talebesi" c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 113

(Fas'ın yeni emiri Molla Hafiz) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 116

(Cihad-ı hürriyet uğrunda ölüme mahkum edilen İranlı muharrir) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 116

"İngiltere Kralı VII. Eduard Hazretleri" c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 116

(Avrupa'da yeni icad edilen dondurma otomatı) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 117

"İbrahim Paşa'nın kumandasında olarak geçen sene Halep'e gelen tevâbi-i şekâvetinin hayme kurdukları şehir haricinde vâki (Büyük meydan) yeşillik yeri) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 117

(Milli Aşireti reisi olup hürriyetin ilânından sonra öldürülen İbrahim Paşa) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 117

(Ayastafenos hâtırâtından -Âyan reisi Said Paşa ile meclis-i Mebusân reisi Ahmed Rızâ Bey Efendi'nin bazı Mebusân-ı kiram ile müzakeresi) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 118

(Ayastafenos hâtırâtından...) c. 2, nr. 26 (30 Ns. 1325 / 13 My. 1909), s. 118

(Sultan Mehmed Reşad'ın saltanat kayığı ile Sarayburnu'na gidişi) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. i. k. a.

(Yeni padişah arabada) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 132

(Yeni padişahın saltanat kayığı ile Sarayburnu'na gelişi) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 132

(Yeni padişahın Sarayburnu'ndan saltanat kayığı ile hareket edişi) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 132

(Yıldız Sarayı önünde asilerin öldürdüğü Ali Kaptan) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 132

(Kılıç alayı töreni için yeni padişahın Dolmabahçe'ye hareket edişi) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 133

"Üçüncü Ordu-yı Osmani erkan-ı harbiye reisi Pertev Paşa" c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 133

(II. Abdülhâmid"in Selânik'de ikamet ettiği Alatini köşkü) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 133

(Mehmed Reşad saltanat kayıklarıyla yolculuk yaparken. Tam sahife) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 136

(31 Mart asilerinin Kasımpaşa'da idam edilişi. İdam anı, tam sahife) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 137

(Yıldız Sarayı'nda, merdivende Osmanlı bürokratları) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 140

(Yıldız Sarayı'nda: II. Abdülhâmid'in son Saatlerini geçirdiği köşk. Ona hall kararı burada tebliğ edilmişti) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 140

"Âyandan Gazi Ahmed Muhtar Paşa Hazretleri" c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 144

"Ayasofya Meydanı'nda maslubeyn" (idam anı) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. 144

(Sultan Abdülaziz'in küçük fotoğrafi. Alt tarafta iki tam sahifelik olarak Abdülaziz Han'ın bestelediği şarkının notaları var) c. 2, nr. 27 (7 My. 1325 / 20 My. 1909), s. (İLAVE)

(Mehmed Reşad'ın 7 Mayıs'da meclise gelerek yemin etmesi) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. i. k. a.

(Amerika'nın Newyork'da bulunan bankaları ile meşhur "Bret Street" ve ekonomik kriz mağduru beş bankerin küçük boyda fotoğrafi) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 162

(Amerikan milyarderlerinden mürekkep bir grup) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 163

(Yeni padişahın deniz yolu ile Meclis-i Mebusânı ziyâreti) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 164

(Yeni Padişahın Meclisi ziyâreti. Meclis önünde) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 164

(Manastır'da Cülus-ı Hümayun yevm-i mesudunda resmi geçitden dönen memur ve konsolosların mekteb-i Harbiye avlusunda alınan resimleri) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 165

(Zaptiye Nâzırı Ali Paşa) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 165

(Drina'da padişah değişikliğinin halka ilânı) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 165

(Dersaadet'deki irtica ihtilaline karşı en önce hareket eden Manastır vilayeti heyet-i erkanından bazıları. Yedi kişi) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 168

(İhtilal-i askerî esnasında Ortaköy'de şehid Edilen mülâzım-ı evvel Selahaddın Bey) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 169

(İhtilalde takdirlere mazhar olan Manastır Valisi Fahri Paşa) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 169

(1., 2. ve 3. Ordular müfettiş-i umumisi birinci Ferik Mahmud Şevket Paşa Hazretleri ve maiyeti Topkapı Sarayı'nda) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 169

(Hareket Ordusu'yla Dersaadet'e giren Girid gönüllülerinden üç nefer) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 169

"Yıldız'da taharriyyât: Kahraman-ı hürriyet Niyazi Bey ve refikasının Nadir Ağa tarafından Yıldız'da taharriyyâtı" c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 172

"Yıldız Bahçesinde: Lak (Göl) kenarında" c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 172

(Yıldız'da: Eski sultanın atış salonu) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 173

(Yıldız Bahçesinde: Büyük çeşme etrafında Hareket Ordusu askeri poz verirken) c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 173

"Yıldız Bahçesinde harem ağalarının safası" c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 176

"Yıldız Bahçesinde Rumeli askerleri" c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909), s. 176

(Beyanname-i Hümayun'un Harbiye Nezareti yanında okunması merasiminde önce baş mabeynci Lütfü ve baş katip Halit Ziyâ Beylerin kürsünün civarında hazırlık yapmaları) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. i. k. a.

(Fransa'da savaşa yapılan yatırımı anlatan fotoğraf) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 194

(Lahey'de yapılmakta olan Sulh Sarayı ve iki milyarderin küçük boylarda fotoğrafi) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 195

(Padişah'ın, 31 Mart Vakası yaralılarını Şişli Hastanesinde ziyâret etmesi. Hastane merdivenlerinden inerken) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 196

(Kılıç alayı günü Şevket Paşa) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 197

(Şeyhülislam Sahib Molla Efendi) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 198

(Padişahın Şişli Hastanesini ziyâreti) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 198

(Askeri isyanda yaralanan askerler Şişli Hastanesi önünde) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 200

(Buz ve kar dağlarının arasına sıkışmış Samani) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 202

(Otel ve Glasyalar) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 203

(Padişahın da bulunduğu sırada Meclis-i Mebusân'da nutk-ı hûmâyunun okunması günü. Fotoğraf tam sahife) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 204

"Beyanname'i Hûmâyun'un Harbiye Nezare-ti Meydanı'nda okunması merasiminden: Harbiye Nâzırı Salih ve Mahmut Muhtar Paşalar." c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 205

(Beyanname-i Hûmâyun'un okunması merasiminden...) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 205

"Üçüncü Ordu erkanı-ı harb reis-i sânisi Ali Paşa" c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 207

(Harbiye Nâzırı Salih Paşa) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 207

(İran'ın ittihadcıları) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 207

(İstanbul'da ilk balon uçurma tecrübesi, Taksim'de) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 208

"Dersaadet'te birinci balon-hazırlıklar." c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 208

(Mahmud Şevket Paşa ile Salih Paşa'nın Şişli Hastanesindeki yaralıları ziyâreti) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 208

(1908 yılı Nobel edebiyat ödülünü kazanan M.Rodolph Evken) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 212

(1908 yılı Nobel ödülünü kazananlardan M.Pantus Arnoldson) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 212

(Hikmet-i tabiyye ödülünü kazanan Prof. Gabriel Lippmann) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 213

(Nobel barış ödülünü kazanan M.Fredrik Bajer) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 213

(Nobel tıp ödülünü kazanan Prof. Metschnikoff) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 214

(Nobel tıp ödülünü kazanan Prof. Paul Eirlich. Mecmûanın aynı sayfalarında bu konu ile ilgili yazı vardır) c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909), s. 214

(Birinci Ordu kumandanı Mahmud Muhtar Paşa'nın Beyanname-i Hümayunu Harbiye Nezareti Meydanında özel merasimle okuması) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. i. k. a.

(Seyehat-i Havaiyye makalesi ile ilgili olarak teyyare fotoğrafi) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 226

(Teyyarenin pilot kabini ve iki sürücü) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 227

"Meclis-i Mebusân'da Matbuat Nizamnamesi müzakere olunurken" (çerçeve içine alınmış tam sahife fotoğraf) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 228

"İstanbul'da ikinci defa olmak üzere "Osmanlı" adındaki balon" c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 229

"Balonun Taksim Kışlası meydanından uçuruluşu" c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 229

(Ayaklanmada şehid olan Macid Memduh Bey) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 230

"Hâtırât-ı Tarihiyye- Prusyalı askerlerin 1870'de Paris'e girişi" c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 232-233

"Geçenlerde Fransa Encümen-i Dânişi azalığına getirilen meşhur muharrir M. Richegin) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 236

"Padişanın geçenlerde Tophaneyi ziyâreti esnasında alınmış resimidir" c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 236

(Mahkemece bir yıla mahkum edilen meşhur istibdadcı Paşalardan Necip Paşa) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 240

(Derviş Vahdeti) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 240

(Midilli'nin Fransız askerince işgali. Fakat gazetenin Fransa lehine bir üslup kullanması dikkat çekicidir. Asker ve Şehirle ilgili üç fotoğraf) c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909), s. 245

"Levha: Yaz manzaralarından" (Bahçede kazlar) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 264

(Fransa akademisi azalığına tayin edilen Marcel Prevost) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 264

(Fransa hükümetinin Dersaadet'e tayin olunan sefiri M.Bombard) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 264

"Niğde Mebusu Kurdoğlu Efendi" c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 265

"Yozgat Mebusu Hayrullah Efendi" c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 265

"Bağdat Mebusu Şevket Paşa" c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 265

(Kıbrıs-Limasol'da Dârü'l Feyz mektebi hoca ve öğrencileri) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 268

(Zeplin balonu) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 269

(Amerika'da bulunan dünyanın en büyük lokomotifi) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 269

(Askeri isyanda şehid edilen süvari yüzbaşısı Ali Bey Fotoğrafin yanında kendisini tanıtıcı kısa bir yazı da var.) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 276

(Musavver Muhit'in ifadesi ile II Abdülhâmid'in kötü yönetimi yüzünden Fransa'nın Midilli'yi işgalini gösteren üç fotoğraf) c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909), s. 276

(Sultan Mehmed Reşad'ın Hereke fabrikasını ziyâreti. Fabrikadan çıkarken) c. 2, nr. 32, s. i. k. a.

(Padişah Ertuğrul Yatı ile Hereke'ye gider-ken) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 292

(Padişah sandal ile Ertuğrul yatına giderken) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 292

(Padişah Ertuğrul yatı'nda) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 292

(Hareket Ordusu'na iltihak eden Girid Gönüllüleri) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 293

(Padişahın Hareke Fabrikasını ziyâreti çerçeve içine alınmış bir tam sahifelik fotağraf) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 296

(Padişahın Hereke Fabrikasını ziyâreti) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 297

(Osmanlı Ordusu'nda askeri otomobiller) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 301

(Konya şehrinin güneyden görünüşü) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 301

(Midili manzaralarından: Karakol önünde) c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 301

"Bingazi Mebusu Ömer Mansur Paşa" c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 308

"Drace Mebusu Esad Paşa" c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 308

"Debre Mebusu Basri Bey" c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 308

"İzmit Mebusu Müfid Bey" c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 309

"Bilecik Mebusu Sadık Bey" c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 309

"Sivas Mebusu Hacı Hüsnü Efendi" c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909), s. 309

"Alfred de Musset" c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909) , s. 318

"Alfred de Tenysson" c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 318

(Şehremeni Hazım Bey'in son Fotoğrafi) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 320

(Erzurum Valisi Celal Bey'in son fotoğrafi) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 320

(Adliye Nâzırı Necmeddin Bey'in son fotoğrafi) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 320

(Üsküdar Kumandanı Celal Bey'in son fotoğrafı) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 320

(Divan-ı harb'ce beraatine karar verilen Nadir Ağa) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 320

(Dördüncü Ordu Müşiri İbrahim Paşa'nın en son fotoğrafi) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 320

(10 yaşındaki ileri zekalı çocuk Dilaver Efendi'nin fotoğrafi. Aynı sahifede onunla ilgili yazı da var.) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 324

(Mühendishâne-i Berr-i Hümayun'un hocaları ile bu yıl dibloma alan öğrenciler. Çerçeve içine alanmış tam sahifelik fotoğraf) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 325

(Rum Patriği Goachim Efendi) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 332

"Kosova valisi Hüsnü Paşa" c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 332

"Beşiktaş Karakolu'nda bulunan kafanın resmi" c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 332

(Padişah yaverlerinden Eşref Bey) c. 2, nr. 34(25 Hz. 1325)

(Mebuslar ve âyân âzâlarının Heybeliada' daki Mekteb-i Bahriyeyi ziyâreti. Amiral Gampl Paşa konuşma yaparken) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. i. k. a.

(Dersaadet civarında askeri tatbikat) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 341

(Askeri tatbikat manzaralarından, atlı askerler) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 341

(Geçen Pazar günü Osmanlı donanmasının Haydarpaşa önündeki geçit resmi) c. 2, nr. 34, s. 344

(Resmi geçit manzaralarından) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 344

(Âyan ve mebusların Heybeliada'daki Mekteb-i Bahriyeyi ziyâretleri. Mektep bahçesinde) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 345

(Mebusların teşrifleri...) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 345

(Geçen Pazar günü Donanma-yı Osmanî tarafından icra olunan resmi geçit manza-ralarından) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 348

(İlk defa olarak İstanbul'un balondan alınan fotoğrafı) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 352

(İstanbul'un balondan çekilen diğer fotoğrafı) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 352

(Dersaadet civarında askeri tatbikat görüntülerinden) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 353

(Askeri tatbikata katılan üçüncü Fırka zabitleri) c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909), s. 356

(Kerbela'da matem âyini manzaralarından. Âyinin bitmesi için yeşil sancak altında bir süvarinin şehri dolaşması ve kalabalık halk kitlesi) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. i. k. a.

(Kerbela'daki âyin-i matemin fedaileri) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 365

(Kerbela'da İmam Hüseyin Camii) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 368

(Kerbela'da genel manzara) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 368

(Kerbela'da Mescid-i İmam Abbas) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 368

(Kerbela'da âyin-i matemin fotoğrafları. Üç fotoğraf) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. 369

(Siyasi suikast kurbanı hükümdarlardan bazıları. İsimleri de veriliyor. 12 foto.) c. 2, nr. 35, s. 376

(Meşrûtiyet'in mimarlarından, şehit Midhat Paşa) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. (İLAVE)

(Sultan Mehmed Reşad) c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909), s. (İLAVE)

(Şehzade Abdülmecid Efendi) c. 2, nr. 36, s. 390

(Hey'et-i Âyan azalarından Recaizade Ekrem Bey) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 391

(İran sefiri Rıza Dâniş) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 396

(Mehmed Râuf Bey) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 398

(İkinci Fırka kumandanı Şevket Turgut Paşa) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 400

(Hürriyetçilerden Cercis Bey) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 400

(Tahsin Nâhid Bey) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 400

(Maliye Nâzırı Mehmed Cavid Bey) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 400

(Tokat Mebusu İsmail Paşa) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 404

(Hamdullah Subhi Bey) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 406

(Râif Necdet Bey) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 410

"10 Temmuz 1324'de İşkodra'da Kanun-ı Esâsi'nin ilânı" (Kalabalık halk kitlesi) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 413

"10 Temmuz 1324'de Manastır'da Kanun-ı Esâsi'nin ilânı" (Kalabalık halk kitlesi) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 416

"10 Temmuz 1324'de Yanya'da ilân-ı hür-riyet" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 416

"Mahmud Esad Efendi"c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 417

"Ahmed Midhat Efendi" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 420

"Rıza Nur Bey" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 421

"Ahmed Hâşim Bey" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 429

"İzzet Melih Bey" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 430

"Şahabeddin Süleyman Bey" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 432

"Ahmed Refik Bey" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 433

"Bedi Nuri Bey" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 434

"Müdürümüz Fâik Sabri Bey" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 438

"Müfid Râtıb Bey" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. 439

"Edib-i hürriyet perver Nâmık Kamâl Bey" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. (İLAVE)

"Osmanlı Heyet-i Âyan reisi Said Paşa" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. (İLAVE)

(Enver Bey) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. (İLAVE)

(Niyazi Bey) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. (İLAVE)

(Mahmud Şevket Paşa) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. (İLAVE)

"Osmanlı Meclis-i Mebusân reisi Ahmed Rızâ Bey" c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. (İLAVE)

(İran'ın yeni şahı Ahmed Mirza muhtemel 10-12 yaşında) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. a. k. a

"Sermuharririmiz Celal Sâhir Bey" (Fotoğrafın altında Meşrûtiyet için yaptığı ankete kendi cevabı -Çok sevindim, dedim ki: kurtulduk- cümlesi bulunuyor.) c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325 / 23 Tm. 1909), s. a. k. a

(10 Temmuz'da Hürriyet Tepesi'nde açılış manzaralarından: Padişah çadırı) c. 2, nr. 38, s. 450

(10 Temmuz'da Hürriyet Tepesi'nde açılış manzaralarından: Hareket Ordusu Kumandanı Mahmud Şevket Paşa) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 451

"10 Temmuz şenliklerinden" c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 454

"Tekfurdağı Mebusu Matufi Babekyan Efendi" c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 455

(Halep Vilayeti mebusu Karacazade Manuk Efendi) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 455

(Divan-ı Harb kararıyla idam edilen Tayyar Bey) c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909), s. 465

(Şehzade Nihad Efendi) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. i. k. a.

(Padişahın baş mabeyncisi Lütfi Bey) c. 2, nr. 39 (30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909), s. 486

(Ahmed Rızâ Bey'in kapak resmi olan fotoğrafi) c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908), s. 9

"Sırbistan Harbiye Nâzırı Mösyö Milovanovitch" c. 1, nr. 2, s. 3

(Sofya'da General Kostintcheff tarafından istiklâl beyannamesinin okunması) c. 1, nr. 2, s. 3

(Mösyö Zaimis) c. 1, nr. 2, s. 3

"Fenerbahçe'de icra edilen pehlivan güreşleri" c. 1, nr. 6, s. 93

"Fransa-Almanya itilafi-Baron du Choeu" c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909), s. 268

"Dersaadet menâzırından: Büyükdere Rıhtımı" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 325

"Edirne Mebusu merhum Asım Bey" c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909), s. 326

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEÇİLMİŞ METİNLER

3. 1. Küçük Bir Mukaddime

(Resimli Kitap) ımızın nail olduğu rağbet ve teveccühden cesaret alarak ona pey-rev olmak üzere şu (Musavver Muhit) in neşrine başlıyoruz. (Resimli Kitap) Fransızların magazinleri tarzında aylık bir mecmmua olduğu gibi (Musavver Muhit) de İllustrationları şeklinde haftalık bir gazete olacak ve hâdisât-ı siyâsiye ve ilmiye ve edebiyeyi günü gününe takib ile en yeni havâdisi resimli olarak karilerine bildirecekdi r. Şubbân-ı münevveremizin âsârına m'akes olan Muhit meşâhir-i üdebâ ve muharrirînimizin makâlâtıyla da tezyîn-i sahâyif eyleyecekdir. Daha ziyâde tafsîl-i kelâma lüzum görmeyerek (Musavver Muhit) imizin (Resimli Kitap) ın nâil olduğu rağbete mazhar olacağından ümmidvar olduğumuzu ve gazetemizin mesleğini bu ve müteâkib nüshâları tamamıyla göstereceğini beyan ve muhterem karie ve karilerimize arz-ı teşekkürü bir vazife-i vicdâniye add ederiz.

.....

(Musavver Muhit) in sahifeleri gençlerimiz için dâimâ açıkdır. Şahsiyâtı ihtivâ etmemek üzere her türlü siyâsi, edebî, ilmî makâlâtı maalmemnûniye derc ederiz. Derc edilmeyen evrak iade edilmeyecek ve adem-i neşrinden dolayı idârehâne muhatab tutulmayacaktır.

c. 1. nr. 1, s. 2 imzasız

3. 2. Askerlerin Şarkısı

Duydum, büyük harâbelerin, dul kadınların
Issız, geniş ufukları üstünde, her yarın
Bir ukde-i siyah ile mâzîye bağlanan,
Her asr-ı i'tilâ ile m'akûsen alçalan,
Her gün bir inhitat ile hep sarsılan düşen,
Her uzv-ı inkisârına bin aç ağız üşen
Bir katiye-i sefîlenin evlâd-ı mâtemi,
Her bir adım mukâbili bir çok adım keremi
Bir ric'at-ı feci' ile bî kayd ve bî nişan
Bir ufk-ı bî ziyâret ve hücrede haşr olan
Birçok zavallı köylünün asker çocukları
Bir türkü söylüyor, gülüyorlardı, ben yarı
Bir kayd-ı ihtirâm ile durdum ve dinledim,
Bilmem bu seste hangi zamanlarda mün'adim
Ecdâdımın hitâbını duydum, bu seste ben
Birçok büyük mezarların üstünde inleyen
Haşyet-i vatan gibi bir yâd-ı zâilin
Bir aks-i ihtişâmını gördüm, devâm edin
Siz söyleyin bu seste dönen kıvranan, giden
Bir bayrağın temevvüc-i rengini var ki ben
Maziye gölgesinde gider beklerim bu gün
Ey yâd-ı ihtişam-ı vatan-ı devr, biraz görün

c.1, nr. 1 (23 TE. 1324 / S Ks. 1908), s. 10 T. E. 1318 , Hamdullah Subhi [TANRIÖVER]

3. 3. Amele

Sürükleyip duruyordum şu muzdarip, düşkün
Vücûdu fazla ağır bir hamûle hâlinde

Arardı rûh-ı alîlim zaman olur ölümün
Bir âşiyân-ı sükûn, sîne-i zılâlinde

Yiyip yiyip bitirirken harîs bir millet
Hayât-ı nâmiyyenin bünye-i tekâmülünü
Kırardı derd-i mâişetle çektiğim zahmet
Zavallı kollarımın kudret-i tahammülünü

Garipdir ki arardım bu leyl-i idbârın
Zalâm-ı nekbeti üstünde bir şuâ-ı necât
Hayâl edip yaşadım hep leyâl-ı ekdârın
Sonunda bir idi subh-ı şu'ledâr-ı hayat

Şu oldu bence hayâtın meal-i hüsrânı
Ümid edip yaşamak, sonra hâksâr olmak
Budur felâketimin en sarih noksanı
Açıl açıl beni al ey siyah aç toprak

Sâmih

c.1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908) s. 7

Elhân-ı Şebâb

3. 4. -Resmini Yaparken-

Titrer elimde fırça, saatlerce bî karar,
Bir tayf-ı rûh u nûr ile bir mâi renk arar.
Baktıkça öyle hüzn ile baygın nigâhına,
Girdim, melekler sanırım hacle gâhına..

Bir ma'bed-i bülend-i ilâhî kadar derin,
Bir hüsn-i muhterem taşıyor mâi gözlerin.
Her rîşe-i füsûnu almış şehâbdan,

Bir gölgedir ki aks ediyor mâh- tâbdan..

Titrer elimde fırça, kırık bir kanat gibi;
Hissimde söndü şimdi, semânın kevâkıbı.
Kalbimde sanki nazlı periler, birer birer
En gizli ukdeler, yeni mîzâbeler çizer..

Ey varlığın yemin eden her ihtimâlini,
Ey ma'bed-i garâm-ı mukaddes! bırak beni
Pîşinde secdeler edeyim... gözlerinde, âh!
Olsun hayâl ü hissime bir mehd-i bî günah..

c.1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1908) s. 182 Enis Avni(Aka Gündüz)
-Selânik-

3. 5. Perî-i Şiire

Zincirlerin artık çözülüp destin açıldı;
Pîş-i hevesâtında mehâsin-i tabiat
Bir lerziş-i hürmetle eder arz-ı muhabbet.
En gizli, karanlık köşelerden bile şimdi
Gülmende -senin izzet ü ikbâline aid-
Gülbâng-ı neşâid
Her zerrede sihrin, nazarın şimdi hüveyda
En gizli karanlıklar içinde çıkıyorsun...
Yalnız beni, yalnız beni her ân sıkıyorsun,
Yalnız, evet, ey bint-i şegaf, hâher-i sevdâ
Hicrân ü firâkın bana, zehrin bana yalnız;
Kahrın bana yalnız...
Lâyık mı bu lâkin- hele bir kerre düşün- ey
Her kalbe giren, herkese bir nağme veren şey!
Vaslın bedeli söyle eğer, söyle ölümse
Gel rûhumun âfâk-ı nezîhinde gülümse;

Yalnız beni, yalnız beni mecruh bırakma;
Yalnız beni yakma...

26 KS.324
Erzurumlu Mülâzım
Nâzım Nazmi

c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. 318

3. 6. Elhân-ı İnkisar

Baygın nazarındaki her tatlı in'itaf,
Eyler küşade-i ufkuma bir fecr-i bî hudud,
Müzlim bakışlarıyla fakat, bir şeb-i anûd
Serper bütün emellerime reng-i inhisaf
Yârab, neden bu ömr-i melûlumda, dâima,
Bir subh-ı saf-ı vuslata bin leyle-i siyah,
Bir ân-ı nevbahârıma günlerce âh u vah
Bir rûh-ı sermedîye neden cilve-i fenâ,
Sönsün, bu gün, piyâle-i zehr-i mukadderât?
Her mevc-i ibtisâma mukâbil, şu bahr-ı gam,
Tayfun, medîd-i fırtınalar, cûşiş-i müdâm
Durmaz koşar bu kup kuru bitmez sevâhile
Bilmem nedir ki anlamadım neşve-i hayât,
Bir necm-i şevke karşı burûc-ı müheykele.

14 May. 1324
Mustafa Nâmık

c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908) s. 10

3. 7. Bahtiyarlık

-Nevvâre'ye-

Duymasam, görmesem ve anlamasam
Dâimâ mutmaîn ve zâhirîn
Sevmesem, ah! Sevilmek istemesem
Sönse ruhumda menbaı şiirin

Şefkat-i mâderâneden meselâ,
Bî nasib olduğum bir ukde gibi
Bana zehr olmasaydı; aşkımda
Bahtiyar olmamakla bir asabî

İhtilâcın zebûnu olmayarak
Başka bir şeye muhabbette
Oyalansaydım ah, ah işte
Böyle hissiz ve duygusuz olmak

Bu muhit-i sefîl ü ednâda
Yaşayanlar için müzbetdir...
Ah evet kardeşim bu dünyâda
Ahmak olmak büyük saadettir.

Cağaloğlu 1323

c. 1. nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908) s. 7

Tahsin Nâhid

3. 8. Onun Felsefesi

Celâl Sahir'e

Bütün netâyic-i âmâlı, fikri, felsefesi:
Bu zindegâni-i bîsûde gâye-i mev'ud
Olan vücûda bedel olan müsterih bir yokluk.

Ben öyle istiyorum der ve sonra bir asabî
Bükâ-yı ruhla, hırçın nazarlarıyla bana
Sorardı: "Sen de mi ferdâ-yı ömre subh-ı bekâ
Tahayyülüyle çekersin bütün elemlerini,
Nasibsiz, mütevekkil bu hâb-ı bîdârın?"
-Evet bu gün beşer âtî-i rûha kâildir;
Fakat niçin buna kânî değilsin? İşte yarın
Görüp de anlayacaksın ki her bidâyet bir
Nasîb-i gâye alır iktizâ-yı fıtrattan.

Eğer bu nâmütenâhî şürur ve isyânın,
Zevâle merhametin 'aciz ü zâife ihsânın
Bütün netîcesi yokluksa, en sonu hüsran
Olan beşer bu nihâyetsiz ızdırâbâtı
Çeker mi? fikr-i selâmetle bir dakîka düşün,
Düşün ve sütre-i pür-nûr itikâda bürün,
Bırak bu beyhûde fikr-i ber-bâdı.

1316

Mehmed Sa'di

c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) s. 181

3. 9. Defter-i Şiirim İçin

-Ahmed Hâşim Bey'e-

"Semâ-yı rûhumu bazen donuk, sönük, giryan,
Elemli bir bulutun zıll-ı iktirâbı sarar.
Bütün hayâtımı örter bir igbirâr-ı hazân;
O an için nazarım hep veremli şeyler arar...

Böyle bir an infiâlimde,
Çürümüş bir demet kadar mağmum,
Oldu yâdın hayal ü bâlimde
Sızlayan kanlı bir veremli düğüm...

Yazık, dedim,sana bir kardeşim kadar yandım;
Evet, yazık soluvermek bu ilk bahârında..
Yazık, yazık seni ben bahtiyar olur sandım;
Nasîbin işte bu: sol, açmadan mezârında...

Biraz ümmîd ü tesellî gelir, dedim, senden,
Sadâ-yı sihrine koştum kesildi âvâzın;
Senin de gelmesin artık peyâm-ı tınâzın,

Hayâl ü hissime isterse düşmesin gölgen..."

Dedim defter-i şiirimde boş kalan, lâkin
Gülümseyen o beyaz, bembeyaz sahifelere
Ved'a edip ebediyyen... hayalsiz, sâkin
Bir ömr ile yaşamak istedimdi; kaç kere.

Fakat o boş, o beyaz, bembeyaz sahifelerin
İçinde rûhumu teheyyüc eden, ezen, mühtezz
"Yarın..." dîn gibi bir nağme, bir nefes, bir ses
Gelirdi sem'ime ikâz ederdi bende derîn

Bir ihtiyaç ve heves hem hayâta, hem şiire...
Demek ki: defterimin bir hayâtı, bir rûhu,
Bir ibtilâsı, evet bir ümmîd-i mecrûhu,
Küçük bir aşkı da varmış ki çarpmamış nazara...

O da her şey gibi açıldı bu gün,
Onun da açtı çiçekler nehâr-ı ömründe
Lâl ü hayran iken evet daha dün
Onun da bir kuşu var nevbahâr-ı ömründe...

8 KE. 1323

c.2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909) s. 342 Nâzım Nazmi

3. 10. Üstâd-ı Azam Nâmık Kemâl

Bülend-i heykel-i hakdır ki sînesinde onun
Bu milletin kanayan kalb-i ızdırâbı vurur.
Derin sükûn-ı gazabdır ki her sesinde onun

Itab eder kadere bir figân-ı dûr a dûr!..

Bülend-i rûh-ı tefekkürüne, bî huzûr-ı karar,
Verir muhît-i hafâyâya sermed-i heyecân.
Kalır fezâ-yı tabiat dehâ-yı âteş-zâr
Nigâh-ı hikmetinin yaktığı şafaklardan!

Bülend-i hâme-i irfan ki her bükâsında
Olur vücûd-ı tekazâ-yı ömre kahkaha-zen
Bütün melâl-i beşer toplanır semâsında:
Gıdâ-yı tesliyet isterler infiâlinden!..

Bülend-i bârikâ-yı inkılâb-ı şi'r ü edeb
Eder hudûd-ı hayal ü tefekkürü işgal?
Erir ziyâsına düşdükçe kayd ü kâide hep
Yanar ziyâ-ı dehâsıyla şi'r-i istikbal

Bülend-i nâm-ı celîl-i edeb ki leyl-i adem
O şems-i hikmet ü hürriyyeti kucaklayamaz.
Yaşar hakîkat-ı hilkatle dâimâ tev'em;
Yaşar hakîkati leyl-i hayal saklayamaz.

En ince satr-ı cebîninde bir derin ma'nâ
Nigâh-ı rûha okur bin kitâbe-i mahzûn
Uçar, uçar tabiâtında şahbâl-ı zekâ
Derinliğinde o ma'nâların düşer yorgun.

En ince nağme-i şevkinde ateşîn sayhât;
En ince satr-ı melâlinde bir heyyâc-ı nüfûr,
Döker sevâhil-i idrâke lücce lücce hayat.
O dalgalar bize bir cûş-ı serzeniş ile-

c.1, nr. 22 (26 Mrt. 1325 / 8 Ns. 1909) s. 339 İmzasız

3. 11. Kadınlığa Dair

Sizin kadınlığa dair olan şi'rleriniz
Niçin enîn-i şikâyetle ibtikâ- meşhûn?
Kadınsız ömrün evet- itiraf edin yine siz-
Güzârişinde duyulmaz mı ızdırap-ı füzûn?

Kadın o hüsn-i müheykel, o hüsn-i müstesnâ
Hayal ü hissimize umk-ı safiliyyetten
Tesellîler ile eyler nücûm-ı karîn-i semâ;
Kadındır giryemizi handesiyle inceleyen.

Kadınlığın o resîm-i sînesinde âsûde
Bu müfekkir-i beşeriyyet bâkiye-i çîn-i sürûr-
Bütün elemlerini bir zaman için unutur.

Kadınlar olmasa aşk u emelle pür-nağme
Rübâb-ı şi'rinizin her faslı âhengi
Birer enîne dönerdi müellim ü mübekkî.

1317

Memduh Necdet

c.1, nr. 20 (12 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. 308

3. 12. Adem Oğlunun Dirlikte Payı

İngilizceden

-Şâir-i muhterem Mehmed Emin Beyefendiye-

Birer birer geçip giden asırların birinde

Kim olduğu bilinmeyen bir zavallı yaşardı,
Ölüm onu bırakmadı: fakat o gün yaşardı,
Şimdi ise uyur yatar bir mezarın içinde.

Nerede doğmuş? Nerde yaşar? Ne olmuş o bilinmez,
Adı sanı, bir nesnesi, bir kimsesi kalmamış.
Ölüp gitmiş, kimse anı dile ağza almamış.
Ne gerçektir bu ölüm ki hiç bitip de silinmez.

Sevinç kaygı yer tutmuşlar benliğinde o canın:
Kutluluğu gülümseme, bahtsızlığı gözyaşı...
Hem sevinmiş, hem yerinmiş, çok şey görmüş bir başı
Böyle birçok duyguları görgüleri var onun.

Nasıl âdem yürür, gezer, yatar, uyur, içer, yer!
Zavallı da bizim gibi bu işleri ederdi;
Düşüncesi de vardı ki yükseklere giderdi;
Nasıl ki hep bu insanlar kuruntular ederler.

Sevinmişti. Sevinci de uçup gitti yel gibi
Kaygılandı. Kaygıları sevinç gibi bittiler,
Dostları da hepsi gibi durmadılar gittiler,
Düşmanları vardı, hepsi akıp gitti sel gibi.

Pek sevmişti bir güzeli, sevgisiyle yanardı.
Zâlim ölüm sevdiğini alıp gitti elinden...
"Kırıldı ah! Ecelin bir kanadının yelinden"
"Nârin fidancığım benim!" deyip onu anardı.

Ona o gün boş gelmişti bu gördüğü ovalar,
Önündeki yüce deniz, gözündeki güneş ay,

Kutluluğu, sevinçleri, diriliğinden o pây.
Ne nur görür içinde eş bulunmayan yuvalar?

Ne gördükse dünyâda o da gördü cümlesin,
Sana sıkıntılar veren kaygıları da duydu.
Sen evvelden ne isen o da evvel o idi;
Ne olacak isek eğer o da odur, bilesin.

İnsanlardan bu dünyânın hallerinden söyleyin,
Geçmişleri birer birer bize şimdi öğreten
Koca târih yazar yazar da kim bilir neden?
Söylemiyor bu sırları yüreklerde inleyen...

Mart 1325

Edhem

c.2, nr. 38 (23 Tem.. 1325 /3 Ağ. 1909) s. 456

3. 13. Felsefe-i Perîşân

Vurdukça yıktı beynimi emvâc-ı ızdırap
Ben dâneyim: zaman bana oldu bir âsiyâb!
Bir kalb hiç muammer olur mu görür iken:
Düşman harâb, dost hârab ve zaman hârab
İnsana bir kitâb denir, ben de öyleyim;
Lâkin yabancıdır bana da bendeki kitâb!...
Bir cümle-i mugâlatadır kâinat hep
Yekdigere mâil demektir hata, sevap?
İsbât-ı kasd-hilkate dair suallerim
Her aksi savttan alıyor nefy ile cevap!
Hilkat yürür; fakat yine bir yerde bir karar
Hep eski ruh, eski emel, eski pîç ü tâb...
Mâzide tûde tûde mekâbir güler bana

Âtide bin cerihâ-yı hilkat eder 'itâb!
Havfim olur mu subh-ı sual vü cevabdan?
Gönlüm kaçar günahdan, onlardan kaçar sevab!.
Kaldım karanlığında muhit-i hevâdisin
Bir ebr ü r'addır bütün âfâk-ı inkılâb!..
Karşımda inleyen şu kühen- sâl hilkate
Telkîn verir başımda yatan bûm-ı gussa-yâb!
Hep yazdığım bu şeyleri sen ağladın bana
Kirpiklerimde ey kararan. titreyen sehâb

c.2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) s. 214

Ahmed Kemal

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

3. 14. Baş Örtün

Sen uzaksın bu gün muhitimde,
Her taraf bir enîn-i muhtazırın
Aks-i hüznüyle vakfe gîr-i sükut.
Şu mukassî semâ-yı müzlimden
Bir beyaz renk-i mürde-i reftârın
Ediyor sâye-i melâli hebût.
Rüzgârın sadme-i medîdiyle
Ulu bir ufka karşı sarsılarak
Yine karlarla örtülen dallar,
Şimdi sislerde gizlenen güneşe
Bir uzun dest-i ilticâ açarak
Bir nigâh-ı yetîm şefkat arar.
Uluyan ağlayan riyâh-ı melûl
Yaslanır bir ölüm hevasıyla
Bir siyah hisle penceremde durur,
Yine her yerde bir figan-ı üfûl
Ediyor bî nasib bir emele
Bir kadın mâtemiyle arz-ı fütur.

Bazı ben, ben de pek uzak gibiyim
Bu mukassî semâ-yı müzlimden.
Bir gurûbun bâkiyye-i nûru,
Penbe bir tül bu yâdigâr-ı harîm
Beni mevkûf-ı hâtırâtın eden
Ve açan bir semâ-yı meftûru.
Bir yazın sergüzeşt-i ma'sumu
Bu tülün kıvrımında şimdi uyur,
Bu tülün kıvrımında saçlarının
Rûh-ı zerrini, aşk-ı mahmûru
Gezdirir gözlerimde bir leb-i nûr
Ve olur bir gecem sabâha karîn.

1317

c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) s. 148 [TANRIÖVER] Hamdullah Suphi

3. 15. Osmanlı Bayrağı

Dâmânını deryalar öpen burç üzerinde
Şehbâl-i melaik gibi peyveste-i âfâk
Bekler geceyi sâhir ü zinde
Şarkın o büyük cephesi, bayrak!
Ervâh-ı iazimle olup qah müşâfeh
Pehnâ-yı serâirde bilinmez ne fısıldar
Bâzan düşünen hâle müşâbih
Bir lahzâ durup sonra kımıldar.
Mağlub-ı teheyyüc gibi bazan da hurûşân
Izlâl-i muhitâta vurur şehper-i nefîn;
Bâzan görünüb sahil-i Yunan
Meş'um haberler verir engin...
Ey heykel-i pür anâne, timsâl-i şeref, ey
Ertuğrulun ahfâdına terk ettiği ferman,

186

Ey harbe döküp sâye-i rahman
İnsana ölüm zevki veren şey!
Fevkindeki ervâhı da işhâd ederim ki
Pâmal edemez dest-i taaddî seni asla;
Kan olsa şu pîşindeki derya
Cebhen yere düşmez yine hâşâ!

18 Haziran 1325
İbrâhim Alaaddin

c. 2, nr. 36-37, s. 410

3. 16. Vatan

10 Temmuz

Ey hüsn-i perestîdesi mağbût-ı avâlim,
Ey tâb-ı Güzîn-i ezelî matmâh-ı enzâr,
Nurunda senin câzibe-i hakk mütecessim,
Rengindeki hüsn-i ebede müncezib edvâr,
Tâbında mehâsinle maâli üzerinden,
İstâde-i tekrim olarak hâk-ı deründen,
Lâyık sana hep dursa melâik, değil insan,
Sen âh, o kadar sevgilisin, ey vatan, ey can,
Sensin bütün Osmanlılara mercî-i vicdân,
Bu millete sensin, yine sen masdar-ı iman,
Canlar bile bir zerrene minnetle fedâdır,
Uğrunda fedâilerin elbet sulehâdır.
Bi'lcümle mehâsindir eden mâyeni te'sîs,
Sükkân-geh-i dilsîr-i hıfz etmede nurun,
Ta'zim! Sana sevgili mâder, sana takdîs,
Ni'met ü saadet bize umran ü sürûrun.
Gel, gel, vatan artık yetişir mihnet ü zulmet,
Gülsün sana da vech-i sabih-i ebediyyet,
Geçti o geçen devre-i menhûs u hevâi,
Mahv oldu o reng-i şeb-i magmum şitâi,
Asker sana kurban u bu millet de fedâî

Gençlerde müdâfi', sana sıbyan bile dâî.
Osmanlıların gayreti zâhir olacak gün
Elbette bu gündür, neler olduk daha biz dün?

Takdîs ederek devre-i hürriyyeti candan,
İmârına ki hasr eyleyelim vakt-i azîzi,
Tecrîd kılıp eyleyip agraz-ı nihandan,
En nâfiidir hizmetin en pâki ü tîzi,
Ordu bizi ettiyse sıyânet ona sâdık,
Bir millet-i pür cehd olalım aslına layık...
Bu ıyd-ı mükerrem u bu nâzende-i iyâd,
Ettikçe tekerrür, desin evlâd ile ahfâd:
"Tahsin sana ey şanlı nesil, muhterem ecdâd."
Eyler şu "vatan" lafzı benim ruhumu is'âd
Her uzv-ı zebûnum titrer hep vatanla,
Her zerre-i hûnum titrer hep vatanla.

Rumeli Hisarı

Nigar Bint-i Osman

c. 2, nr. 36-37, s. 429

3. 17. Rûyâ ve Hayat

Soluk, nevhadar didinirken başucunda idim. Elleriyle ipek saçlarını yolmak için çırpındıkça "eyvah; diyordum; her şey bitti..." ve bu çırpınışlara melûl-ı rûhumla bakarak ince ellerini tutuyor, onları bir nesrîn nevâzişiyle oğuşturuyordum. Sen titriyor "kar yağıyor..." diyordun. O zama ndaha ziyâde seni örtüyor, sana daha ziyâde melûl kalıyordum. Yanımızdaki salonda Safo'nun latif bir parçasını inletiyorlardı. Bu aralık iki isim, bu buhran, bu fâcîâ-yı ihmal arasında onun ve benim ismim. Beni hüngür hüngür sızlatmıştı... o zaman kalbimin bütün leyâl-i tereddüdü bitmiş bütün siyah şüpheleri erimişti. O zaman mûnis, vefâkâr bir saadetin pilûze kanadları altında mest ve mahmur, düşünüyor ve o günâh-ı hayâli gözlerimin ağlar kalbinden enginlerin şuûn-ı siyâhına iterek

orada o bîgâne nazarlar yanında, sol elim göğsünde hayât-ı istirahatın için dökülen o bahtiyar incileri ta'zîz ediyordum.

c. 1, nr. 2, (30 TE. 1324 / 12 KS. 1908) sh. 7-8 İlyas Mâcid

3. 18. Gözlerin İçin

Bazen mâvilerin; yeşillerin; sarıların emelleri, şûh dilbâz telakkileri, pür-niyâz-ı şeydâ-nâmeleri, ziyâdar kahkahalı raksları karşısında rûhum, yorgun, pür melâl bunları görmemek, bunların leyâl-i şiiriyyetinden firar etmek, bu müzehher ve nevîn in'itafların gâze-i hayâtından kurtulmak için düşünürüm... Zîrâ bu renkler, bunlar da bir kadın aşkı gibi vefâsız, müzlim... Onlar gibi fânî, hep fânîdir. Ve işte böyle vefâsızlıklar fânîliklere haşin, hırçın kaldığım, onların dikenli güzelliklerine türbe olan zavallılara ağladığım zamanlar bütün o elvân-ı muğfelerin esîr-i behsârlarına, mütelevvin iltifatlarına bîgâne bir gece hayatı yaşamak, yahut o gecenin beyaz hülyâlarını, beyaz emellerini öpmek isterim, senin o siyah, mahmur nurlu gözlerinin karanlıklarını, oh bu emsalsiz geceyi gözlerinin nâmütenâhîliklerini isterim...

Ve sahih bu geceyi, bu asıl gözlerinin rengini bunun için mi istiyorum? Bunlar senin o güzel, şirin bir işve-i nazarlarına benzediği için mi ben onları ta'zîz ediyorum? Onların zamanla gölgelerinde ihtizâz eden şiirlerimin rübâb-ı aşkını dinlediğim için mi bu gecelerin, senin o güzel, şirin, pür-işve gözlerinin bu müstesnâ rengini seviyorum? Öyle ise, ah öyle ne kadar büyüksün ey genç kız...

c. 1, nr.1 (23 TE. 1324/sKS. 1908) sh. 10 İlyas Mâcid
28 Tm. 1317

3. 19. Ogust La Fosad'dan Tahayyülat

Söyle, ey nur kanatlarıyla feyâfâ-yı âsumânı dolaşan mai boşluklarda pervâz-ı serâir-engiziyle uçan serseri yıldız: Nereye gidiyorsun? Bu ömr-i âvârenin bir hedef-i ârâmı varmı? Nihâyet bir gün bu derin semâların, bilmem hangi noktasında, kanatlarını kapayacak mısın?

Sen söyle, ey mütefekkir kamer, ey sârı seyyah! Bir kâinât-ı mükevkebenin bî hudud fezâlarında yürüye yürüye nihâyet nasıl, ey kamer, nasıl, bir ka'r-ı zılâm yâhud nasıl bir ka'r-ı ziyâ arıyorsun?

Söyle bana, ey vahşi terennümlerle çırpınan deniz! Sen ki gecelere, sen ki güneşlere tevdi-i hüsran ediyorsun, söyle şu uzak ufkun arkasında seni susturacak, seni uyutacak bir firâş-ı ümmid var mı?

Söyle, sen de söyle, ey bâd-ı bî tâb! Sen ki tesâdüfün kanadları üstünde bilmeyerek, melcesiz, muzdarip bir öksüz gibi sürükleniyorsun; söyle tabiâtın âmakında senin için bir mihâd-ı meçhul; ağaçların arasında, yâhud dalgaların üstünde bir lâne-i ârâm ümmid ediyor musun?

Şimdi sen, ey kalbim, sen söyle! Bir dalgadan daha bî arâm, bir rüzgardan daha serseri olan sen, bir hiç ile inleyen kalbim; senin için şu iki dünyânın birinde unutmak ve uyumak mümkün olabilecek bir medfen-i mukaddes var mı, söyle...

c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) s. 217

Manastır

Aziz Hüdai

Serenad

3. 20. Catulle Mendes'den

Zaman olur ki bîkes-i mâtemli rûhumun biraz helecanlı, biraz asabî olan tahayyülâtı krizantem mahzuniyetle sararır.. zaman olur ki son bir bûse-i veda' ile solar, ah evet o zaman bütün ahzan ve âlâmınla, bütün o gölgeli nazarlarınla sen ey mevsim-i hazan! Ey yetimlerin, dul kalan tâze annelerin âfâk-ı tuğyânı olan son bahar! Ah ey benim mevsimim! Sen o zaman çılgın muhayyileme tülu edersin ve güyâ soğuklardan firar eden o mahzun ve mükedder nîsanları bütün mağmûmiyetleriyle solgun fistânının elemdar kırmalarında saklarsın, yaldızlı penbe fecrlerin biraz mahmûr ve biraz sâkin olan kederleri güyâ senin şeffaf ve nezih dudaklarından bûseli ruyâlar içer.. Ah evet o zaman şafak- nevaz pervânelerin mütelevvin ve müzehher kelebeklerin ölen sarışın rûhu senin ölen saçlarında me'yus ve nâim bir me'men bulur ve kırlangıç, o şiir-i seyyal-ı harâret senin mâi gözlerinin hazin semâsına kadar uçar uçar ve bulutlu kirpiklerinin esmer ve sâkin gölgelerinde kendine uzun bir menfâ arar ve bulur.

Ah ey benim sevimli son bahârım! İnan ki ben şimdi seni bütün ruhumla takdîs ediyorum.

Kadıköy: 25 TE. 324

M. Behçet

Çev. [YAZAR], Mehmet Behçet

c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324 / 26 Ks. 1908) s. 62

Garb Bediaları

3. 21. Kıskançlık

Hiç şikâyet etmeyeceğim. İçimde solgun kıskançlık lerzedar sesini kısıyor; ve sâkit sâkit kan ağlıyor. Onlar, şiirsiz bir saadetle mesud, uzun günler yaşasınlar ve sâkin bir muhabbet baş uçlarında beklesin!

O arzusuz, harâretsiz tehlike-i itiraftan 'ârî sırf bir hakka müsteniden ve adem üzerinde âteşin deraguşlarla sarılmağa çalışan o nâ ümmîd, çılgın muhabbetten mahrum olarak, ona iyice temellük etsin.

Fakat buruşukların şebeke-i hazînleri gayrı mahsus bir sûrette tebessümlerini yorsun, buselerini yaralasın, beyazlanmış saçlar, yâbes göz bebekleri uyumuş ihtiraslarına hüzn-i şitâdan başka bir şey arz etmesin.

Ben onun ihtiyarlığını bekliyorum, o saate müterakip olacağım. Ve o zaman benim sıram gelecek; ona diyeceğim ki: "sizi dâima ta'zîz ediyorum, sizin için dâima ağlıyorum. Takdiskarâne muhafaza ettiğim bir hazîneyi alınız."

"Size sarışın gençliğinizi getiriyorum: saçlarınızın bütün altınları kalbimde duruyor. Ve işte subûr, muzaffer ilk aşkımın derin izinde hâlâ sizin on beş yaşînız var, hepsini alınız"

-Sully PRUDHOMME-

Çev. İmzasız

c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm.. 1909) s. 343

3. 22. Karga

Korkunç bir yarı gece, zayıf ve bîtâb unutulmuş bir âleme âid mâl â mâl garâib, tuhaf bir kitab üstünde düşünüyordum, ve yorgunluktan başım devriliyordu. Birdenbire birisi yavaşça kapıya vurmuş, yavaşça odamın kapısına vurmuş gibi hafif bir gürültü oldu.

Kendi kendime: Bir misâfir olacak -dedim- odamın kapısına vuruyor işte o kadar başka aslâ bir şey değil, aslâ...

Ah iyice hatırlıyorum. Dondurucu eylül ayında idi. Sobamın her muhtazır odunu yere sarih gölgesini seriyordu. Şiddetle sabah olmasını istiyordum. Beyhûde yere kitaplarımla kederimi avutmağa uğraşmıştım. Kaybettiğim "Lenor" um için kederimi... şimdi meleklerin "Lenor" tesmih ettikleri münevver kıymetdar genç kız için ki artık bu dünyâda ismi aslâ yâd olunmayacaktı, aslâ...

Alev renginde kırmızı perdelerin müphem ipekli hazin hışırtıları kalbime nüfuz ediyor ve beni eskiden hiç hissetmediğim birtakım vehim-âlûd haşyetler içinde bırakıyordu. Öyle ki şimdi kalbimin helecanlarını teskin etmek için kendi kendime boyuna: odamın kapısından girmek için müsâde isteyen bir misâfirdir –diye tekrar ediyordum- odamın kapısından girmek isteyen bir misâfir; öyle olacak başka aslâ bir şey değil, aslâ!

Yavaş yavaş rûhuma kuvvet geldi. O vakit çok tereddüt etmeyerek: Mösyö –dedim- yâhud madam hakîkaten affınızı ricâ ederim. Uyuyordum. Fakat gelip odamın kapısına o kadar hafifce, yavaşca vurdunuz ki o kadar muhterizâne vurdunuz ki sizi işittiğime ancak kâni' olabildim. Ve o vakit kapıyı kâmilen açtım: zılâm! Başka aslâ bir şey aslâ!

Derinden derine bu zılâma bakarak, hayli zaman hayret, havf, şüphe ile mâl â mâl hiçbir zî-hayat mahlûkun düşünemeyeceği hayâlât içinde kaldım. Fakat ortalıktaki sükûtu hiçbir şey ihlal etmedi ve karanlıklardan hiçbir işâret gözükmedi ve işitilen tek kelime fısıldanan bir isim: "Lenor!" oldu. Onu fısıldayan. Bendim. Ve bi'l-mukâbele bir aks-i sadâ bu "Lenor!" kelimesini fısıldadı sâdece bu kadar başka aslâ bir şey aslâ,

Odama girerek ve bütün rûhumun r'aşeler içinde yandığını hissederek biraz sonra biraz daha hızlıca bir darbe işittim. Mutlak –dedim- mutlak penceremin kafeslerinde bir şey olacak. Bakalım nedir bu garâbeti keşfedelim: Bir dakika kalbimiz sükûnet bulsun ve bu garâbeti keşfedelim -rüzgâr, başka aslâ bir şey, aslâ!

Penceremin kanadını ittim, ve o zaman gürültülü bir kanat çarpıntısıyla ezmine-i atikaya lâyık azametli bir karga girdi. En ufak bir selam bile vermedi; durmadı; bir dakika tereddüt etmedi. Fakat büyük bir adam veyâ büyük bir kadın tavrıyla odamın kapısının üstüne kondu, kondu oturdu. Ve başka aslâ bir şey yapmadı aslâ!

O zaman siyah kehrübâdan masnu' bir hayvana benzeyen bu kuş, tavrındaki vakar, sîmâsındaki ciddiyetle mahzun hayâlimi tebessüm etmeye mecbur ederek ona: Her ne kadar

sırtın düz kırpılmış ise de tabii sen korkak bir şey değilsin –dedim- korkunç ve ihtiyar karga, geceler sahillerinden yollanan siyah! Söyle bana geceler sahillerinde senin ismin nedir? Karga dedi: ba'de-mâ aslâ!

Cevâbı pek de mânâlı ve yerinde olmadığı halde bu çirkin kuşun bu kadar vuzuhla söylemesine hayret ettim. Zîra hiç iddiâ edilemez ki zî-hayat bir kimse ömründe odasının kapısı üzerinde bir kuş, odasının kapısı üstündeki bir heykelin üstünde bir kuş veyâ bir hayvan görmüş ki, ismi şu kelime: ba'de-mâ aslâ

Fakat câmid heykelin üzerine münzeviyâne konan karga sanki bu iki kelime ile bütün rûhunu ifşâ ediyormuş gibi bundan başka bir şey söylemedi. Yavaşça kendi kendime âtîdeki cümleleri fısıldayıncaya kadar fazla aslâ bir şey söylemedi, bir tüyünü oynatmadı: diğer birçok kimseler daha şimdi benden uzak bulunuyorlar; -dedim-. Sabâha doğru nihân olmuş bütün eski ümmidlerim gibi o da beni terk eder! O zaman kuş dedi: ba'de-mâ aslâ!

Bu kadar yerinde verilmiş şu cevapla ihlal edilen sükuttan tevhiş ederek: şüphesiz –dedim- bütün tekrar ettiği, kendisine felâketdîde bir sahibi tarafından ihdâ edilen bir hamûle-i mâlumatdır. Zavallı bir kimse ki felâket aman bilmeksizin onu dâimâ tâkip etmiş, o derecede ki onun şarkılarının bir tek nakaratı kalmış; ümîdinin mâtem-engiz şarkılarının mahzun nakaratı bu olmuş: ba'de-mâ aslâ aslâ!

Fakat karga yine bütün rûhumu tebessüm etmeye mecbur ediyordu. Derhal kuşun ve kapıdaki heykelin karşısına minderli bir iskemle çektim. O zaman kadife minderin içine gömülerek fikirleri yekdiğerine rabt etmeye ve bu sihr-âmiz eski zaman kuşunun, bu hazîn, abûs, korkunç, zâif sihr-âmiz eski zaman kuşunun böylece ötmekle ne demek istediğini araştırmaya koyuldum: ba'de-mâ aslâ!

Bunu keşfetmeye çabalıyordum. Fakat şimdi haşin gözlerini kalbimi âmâkına kadar titreten bu kuşa hurûf-ı vahd bile söylemiyordum. Bin şey birden düşünerek bunu keşfetmeye çabalıyordum. Başım lamba ziyâsının okşadığı kadife yastığa dayalıydı. Lamba ziyâsının okşadığı mor kadife ki "o" orada artık aslâ başını dinlendiremeyecekti. Ah ba'de-mâ aslâ!

O zaman sanki odamın halıları üzerinde hafif ayak sesleri yükselen periler tarafından savrulan gayrı mer'î kokularla muattar hava bana kar eriyor gibi geldi. Kendi kendime: bedbaht! –diye bağırdım- Cenâb-ı Hakk melâiki vâsıtasıyla sanâ "Lenor" un yâd

ve hayalleriyle huzur, devâ-yı hüzün gönderdi, bahşetti. İç, oh bu tatlı devâ-yı hüznü iç ve gâib olan "Lenor" u unut! Karga dedi: ba'de-mâ aslâ!

Ey mahlûk-ı mûcizekâr –dedim- sefil mahluk! Kuş veyâ iblis, hangisi olsan da dâimâ mûcizekâr! İster seni şeytanlar göndermiş olsun ister fırtınalar meyus ve faâl olarak sadece bu sâhile atmış bu çorak ve sihr-âmiz mahalde bırakmış veyâ havf ve hirâsla müteellim olarak bu mekâna sevketmiş olsun –Allah aşkına doğru söyle, var mıdır? Bir devâ var mıdır söyle var mıdır? Söyle Allah aşkına! Karga dedi: ba'de-mâ aslâ!

Ey mahlûk-ı mûcizekâr! –dedim- sefil mahluk! Kuş veyâ iblis, hangisi olsan da dâimâ mucizekâr! Başımız üstünde serilen şu semâ ikimizin de perestiş ettiğimiz cenâb-ı hakk nâmına bu elemle mâli rûha söyle; o, cennette melâikin "Lenor" tesmih ettiği o mukaddes genç kızı melâikin "Lenor" tesmih ettiği o kıymetdar ve münevver genç kızı kucaklayabilecek midir? Karga dedi: ba'de-mâ aslâ!

Toplanarak boğuk bir sesle: bu kelimeler bizim nişâne-i vedâımız olsun, ey kuş veyâ iblis! –dedim- fırtınalara tekrar karış, cehennemî geceler sâhiline' dön, rûhunun söylediği yalanın hâtırâsı olmak üzere burada siyah bir tüy bile bırakma! Benim inzivâma dokunma! Kapımın üzerindeki heykelden kalk! Gaganı kalbimden çek ve kâbusunu kapımdan uzak bir yere def ' et! Karga dedi: ba'de-mâ aslâ!

Ve karga bî hareket dâimâ duruyor. Dâimâ tam odamın üstündeki solgun pallas heykeli üzerinde duruyor ve gözleri; aynıyla hayâle dalmış bir iblis nazarlarına benziyor; lambamın bârân-ı ziyâsı altında o gölgesini yere seriyor; ve rûhum; yerde titreye titreye sürüklenen bir sâye-i müdevverin hâricinde aslâ hiçbir vakit taâlî edemeyecek. Ba'de-mâ aslâ!

Edgar Allen POE c.2, nr. 35, s. 365-366

3. 23. Bir Fırtına

-Çerkez Hatırâlarından-

Muhterem İshak Beyefendi'ye:

Tarihin 1286 senesi idi. Şeyh Şâmil esir olduktan sonra biz iteat etmeye mecbur olmuştuk. Bir zamanlar onun gazâlarını, kız kardeşinin, düşmanlara esir olmamak için, nehre atılarak kendini öldürdüğünü türkülerle söyleyerek esirliğimizi avutmağa çalışıyorduk. Fakat sonraları bu kifâyet etmemeye başladı, bizim, düşmanlara karşı yıldırımlar fışkıracak toplarımız, binlerce metrelik mesâfelere ölümler yağdıracak tüfeklerimiz yoktu. Muharebeye çakmaklı tabancalarımızla kılıçlarımızla gider. Dağları kırları siyah bulutlar gibi örten düşman askerlerini ekseriya bozar dağıtırdık. Grub-ı cenûbîde ki vatandaşlarımız bizden geri kalmıyordu. Ruslar "Rayeveşki" isminde bir general göndererek, padişah sizi çara hediye verdi dedikleri zaman, nimet-i istiklâlin ne olduğunu bilmez zannettikleri o adamlardan, biz de size şu karşı dağların üstünde uçan kartalları verdik, onları tutunuz cevabını almışlardı. Ruhlarımız memleketimizin sarp dağlarıyla, o vahşî iklimin geniş havalarıyla mütenâsibdi. Biz kadınlarımızla berâber, yirmi beş sene Ruslara karşı muharebe ettik iki yüz bin kişilik ordularla senelerce çarpıştık. Lâkin Muhammed Mollalar, Şâmiller, kendilerinden yüz kat ziyâde düşmanlara karşı İslâmiyetlerini, hürriyetlerini bu kadar müdafaa edebilirlerdi. Nihâyet karar verdik, din kadeşlerimizle beraber yaşamağı, ölmeyi, kemiklerimizin İslam toprağında çürümesini, memleketimize, evlerimize sevdiğimiz her şeye karşı tercih ettik. O zaman hicret başlamıştı.

Ben birinci defâ gemiye bindiğim zaman kardeşim sâhilde beyaz atının boynuna başını dayamış ağlıyordu. Ben de ağlıyordum. İddia edebilirim ki karşıda, şâhikâları semâların amâkına sokulan o âşina, o kadîm, dost dağlar, onlar da bizi anlıyor, onlar da ağlıyordu.

Geminin yelkenlerini açtılar. Meçhul ufuklara pervaz için gerilen bu büyük, beyaz kanatları rüzgar dolduruyordu. Ben o âşinâ, o kadim hevâ-yı hürriyeti kurumuş dudaklarımla yavaş yavaş içiyor, göğsümü ağır nefeslerle şişiren nevhâlarında, ocaklarımızın sıcak küllerinden gelen harâreti, bir velvele-i ummân-ı hurûşân ile uğuldayan azîm ormanlarımızdan taşan esrâr engiz kokuları duyuyordum, her sabah, bulutlardan başlarına bir sarık dolayan dağlarımıza veda' ederken o demir, merd-i lîsânımızla yemin ettim. Bir gün Osmânlı ordusuyla beraber gelir elbet ben intikâmımı alırım diyordum.

Sahilde yavaş yavaş kardeşim, beyaz atı küçülmeye başladı. Biz artık uzaklaşıyorduk. Aradan kırk üç sene geçti, el'ân bu harap ciğerlerimden çıkan bu nefesde, o

memlekete, o feyyaz iklime âid bir meyl-i hasret bulabilirsiniz. Hâlâ, zann ediyorum ki kardeşim beyaz atıyla beni sahilda bekliyor.

O akşam güneş bulutların arkasında görünmeden grub etti. Semânın dumanları, büyük dalgalarla köpüren müzlim yeşil suların üstüne gecelerin gubâr-ı zılâmını eliyor biz garib, hafi bir aydınlık iiçinde ilerliyorduk. Ekibimizin katranlı bir kabukla örtülen teknesinin iki tarafından ince dalgalarla bir zaviye açılarak uzaklara gidiyordu. Biz artık uğultulu büyük denizlere girmiştik. Artık nefesimi hatıralarıma tevdi' ettim:

Kış geceleri çıraların titrek ışıklarında gümüş işlemeli kadife cepkenleriyle saatlerce bir raks-ı sekran içinde oynayan genç kızlar, alevlerin bir teyakkuz-ı cinnetle kükreyen uzun saçlarına bakarak kazak muharebelerini anlattığımız geceler, neftî dağların üstünde yeşil bir aydınlık veren mehtaplarda uzak köylerden davetlerimiz, çocukluğum, annemin hastalığı, bütün bu hatıralar kalbime anlaşılmaz birşeyler fısıldayarak geçiyordu. Arkada yığın yığın gölgeler hâlinde kalan heyûlâ-yı âfâka nazarımla mezc oluyordum. Bu ummân-ı metrûkiyet üstünde ben yalnız değildim Kafkasyanın gülzâr-ı hüsnünden koparılan iki kadın iki çerkes kadın daha vardı. Geminin arkasında şâhin gözleriyle ağlayan genç çocuklara, beyaz sakallarında yaşlar süzülen ihtiyarlara bakmıyordum bile. Şimdi etrafımızı karanlıklar dolduruyordu. Müphemiyetler, sisler arasında zâil olan uzak ufuklardan çözülen bulutlar,uzun dalgalarla bu açık denizlerin üstünden geçiyor, geçiyor, bilinmez bir boşluğa akan bu denizlerin, bu semâların, arasında biz dâimâ uzaklaşıyorduk. Bilmem ki bu akşamın gam-alûd sükûnunda, bir erganun-ı mâtemin nevhât-ı elîmine benzer bir neşîde-i uzlet çalan dalgalar bizim için bir hiss-i terehhüm duyuyor muydu?

Gemimizin üstünde bir hevâ-yı hasret toplayan hâtırât arasında hep kendimizden geçiyorduk. Nihâyet büsbütün karanlıklara girdik. Direğin üstünden kızıl bir ziyâ düştü, şimdi her zamandan ziyâde yalnızdık. Başımı karanlıklara rüzgarlara uzatarak geçmiş zamanları düşünüyordum. Evimden üç saat uzak bir köye gidiyordum. Bâdem ağaçları henüz çiçek açmış, hendeklerde biriken sulara akşamın penbeliği vurmuştu sevdiğimin evine yaklaştığım zaman, atımdan inerek onu ağaç dibinde beklemişdim.

Gümüş tellerle işlenmiş çizmeleriyle, gümüş kalpağıyla, gümüş tokalı kalın sırma kemeriyle o yanıma geldi. Ceviz ormanının üstünde sallanan bir altın hilâli göstererek bu ayın beşinci sabahı, ilk horoz öttüğü vakit diyordum, seni "Maguş" ırmağı kenarında beklerim.

Şimdi o yerlerde kimler geziyordu? Mâzinin hâtıratından, mâzinin enkâz-ı saadetinden bu karanlıkların üstüne solgun bir güneş yapmak ne müellim bir tesellîydi. Gecenin boşluğunda azîm bir nefes-i hüsran gibi uçan rüzgarlar kırmızı bir ziyâ ile aydınlanan yelkenleri dalgalandırıyor, geminin iplerine sürünerek üstünde ehvâl ve hayâlat uçan semâlara bu rübâb-ı felâketten acı, mahşer sesler koparıyordu. Zulmetleri köpüren bir ummânın ortasında zail olan bu musikî-i şikâyet ne müesser, ne muzlimdi!

Karşıda karanlıklar bir hatt-ı ateşîn ile çatlayarak kapandı, sulara seri ' bir ziyâ düşerek döndü. Demek ölüm bizi denizlerde de takib ediyordu. O zaman kapalı bir iniltinin durarak, yuvarlanarak ufuklara doğru uzaklandığını duyduk. Kim bilir bu yüksek denizlerin ne derin bir uçurumunda sallanıyorduk. Bir haçapa kayığıyla hırsızlığa çıkarak avdet etmeyenlerin fâciâ-yı sergüzeşti, korsanlar tarafından esir edildiklerine dâir rivâyet olunan hikâyelere bütün bu hâtırâlar, mefkûremde birer birer intibah ediyordu. Denizin hain dalgalarına bir ışık daha düştü. Bizim esâretimizdeki "Koduş" ağacının dalları kadar uzun bir yıldırım korkunç bulutların arasında kıvranarak karanlıkları tutuşturmuştu. Zulmetler tekrar kapandı. Yüzüme dalgaların, rutûbetli, soğuk nefesleri serpiliyor, denizler gıcırdıyor, rüzgar iplere dolaşarak uzun bir sadâ-yı tehevvürle boşluklara haykırıyordu. Tekrar gökte bir şeyler şakırdadı. Bir ses sağır bir tıraka-yı tehdid ile bulutlardan yuvarlanarak iniyor, iniyor mechul bir ufka azîm, ağır iniltilerle yığılıyordu. Biz korkarak dinliyorduk. Sonra bir hamle-i nâgehanıyla yüksek bir dalga geminin kaburgasına çarparak patladı, artık bayırlardan iniyor, yamaçlara yükseliyorduk. Deniz öten, böğüren, uluyan, uğuldayan meş'um rüzgarların altında kâbuslu birşeyler sayıklıyordu.

Ne kadar defa rüzgarlar yükseklere gönderdiğimiz duaları denizlere çarpmış, ne kadar defa göklere uzanan ellerimiz, yıldırımlara karşı titreyerek gözlerimize kapanmıştı. Başımızda bir semâ-yı esâtirin ateş yılanları uçuyordu. Göklerin, denizlerin, rüzgarların bu feryâd-ı umûmîsi içinde siyah garib ışıklarla parlayarak hücum eden dalgaların arasında üstümüze yıldırımlar yağarak biz nereye, hangi meçhul ufuklara gidiyorduk? Bize o zavallı memleketimiz ne kadar uzak, Mezar ne kadar yakındı. Her şey baş döndüren bir hareketle koşuyor, koşuyordu. Artık sersem olmuştum. Hatırıma geldi. Ben gemiye binmeden evvel, kardeşim bana, safran dönerse ağzına koy diye bir kurşun parçası vermişti. Dilim âdeta dönmüş gibiydi. İniltiler halen devam ediyor, hala yıldırımlarda parça parça ışıklar düşüyordu. Babamdan yâdigar kalan eğri bir kılıçla senelerce moskoflarla dövüşmüştüm.

Yalçın kayalar gibi başım ölüme karşı eğilmemişti. Şimdi yanımda annemin göğsünü arıyor, on sene evvel onu toprağa gömdüğüm halde karanlıkların arasında siyah gözleriyle bana bakıyor zannediyordum. Hışırtılarla kalkarak bir canavar nefesiyle soluyan azîm dalgalar üstünde çalkanarak, eğilen, kayan bu zavallı gemiye, Kafkasyanın uçurumlarda sürüklenen bu bedbahd muhacirlerine yıldırımlar ışık tutuyor, yıldırımlar yol gösteriyordu.

Uzakta bir yeşil fener gördük, istimdad etmek mümkün değildi, kadınlar ağlıyordu. Rüzgar dalgalar o kadar taşmış o kadar çoğalmıştı ki biri nefeslerimizi tıkıyor, öbürü siyah pençelerini takarak bizi uçurumlara çekiyordu. Moskofların elinde kalmadığıma yine memnun yine müteşekkirdim. Buna şaşmaz mısınız?

Bulutların arasında şimşekler kımıldıyor, bir saniye bir aralıktan sonra yıldırımlar tekrar tekrar dalgaları kamçılıyordu. Simsiyah bir boşluğun içinde görülmez şeylerin sanki ifritlerin ıslıklar çalarak geçtiğini, dalgaların sönük seslerle teneffüs ederek köpürdüğünü, taştağını duymak, başında bir yıldırım, ayaklarında uçurumlarla ölümü beklemek, İslam toprağına sakladığımız kemikler için pek istenilir şeyler değildi. Beynimde ölümün solukluğunu duyuyordum, kalbim çarpmaktan dudaklarım münacaat etmekten yorulmuyordu. Karanlıklardan nâgehan inerek denizin göğsüne keskin bir kılıç gibi saplanan her yıldırım bizi, girdablar içinde savuran fırtına, git gide ürperen bir sar'a-yı gayz ve tehevvürle dikilen beyaz saçlarını açarak koşan dalgalardan belki yerimizde bir parça köpük, muhtazır, sönük bir feryaddan başka bir şey kalmayacaktı. Bu deniz ne kadar derin, ne kadar müthişti. Uzun siyah paltomun göğsündeki gümüş çubuklarda biraz barut vardı. Ne anlaşılmaz bir hisle bunun ıslandığını istemiyordum. Bilmem ki bu ölüm tehlikesi karşısında el'an kimlerle muharebe etmek için onu saklıyordum. Ah bu unutulmaz bir dakikaydı, helecanlı bir ses uzun bir çatırtı arasında çırpındıktan sonra dalgalar karışarak onu uzaklara götürmüştü. Şimşeklerin kesik ziyâları içinde boğulan o bedbaht kadını son defa görmek için başımı çevirmeksizin bakmıştım. Yarı tenvîr eden katranlı, müheyyîb dalgalardan başka bir şey kalmamıştı. Yalnız uzaklarda yeşil bir fener olmuş bir âlemin, ıssız siyah ufuklarına düşen, donuk gam-gîn, mütefekkir bir güneş gibi ağır ağır sallanıyordu. Onlar da bizim gibi Çerkesler miydi?

Tahtalar gıcırdayarak ağlıyordu. Üstümüzde bezgin bir ziyâ ile yanan fener sönmüştü. Artık batıyorduk, hiçbir şey düşünmüyordum. Beynim ağlayarak dönmüşdü. Dalgalar geminin kenarından eğilerek teknede parçalanıyor, biz sarsılıyor, iniyor,

iniyorduk. Bir yıldırımın bakır renkli ışığında ön direğin kırıldığını görmüştüm. Yeşil fener yakınlaşıyor gibiydi. Rüzgarlar parça parça insan sesleri getiriyordu. Bulutlar çarpışıyor, gökler titriyor, sarsılıyor cedid mütehakkim bir sadâ-yı âhenin ile homurdanıyor, gürlüyor, sarsılıyordu. Geniş bir hande-i meş'um ile zulmetler eridi. Birden kollarım açılmıştı. Haykırarak dalgalara düşmüştüm. Ben bir tahta üstünde uğraşıyordum, çırpınıyordum. Dalgalar beni sürüklüyor, nefeslerimi boğuyordu, yüksekten sesler. Tut, bu ipi tut, dediler. Hâlâ kollarımda biraz kuvvet kalmıştı. Peşimden dalgalar hücum ederken beni gemiye çektiler. Etrafa çarpan bir şehper-i ziyâ arasında onları tanıdım. Onlar da Çerkezdi.

Bak, dikkatli bak oğlum, bu kalbi yanık, ihtiyar adamın gözlerinde o büyük geceden kalmış bir karanlık bulabilir misin?

Hamdullah Subhi [TANRIÖVER]

c. 1, nr. 5, s. 77-79

3. 24. Bir Müntehire Dair

Ne zaman deniz kenarından geçip kendisine tesâdüf etsem, kemâl-i hürmetle başından şapkasını çıkararak yerlere kadar eğilirdi: ve beni bu kadar lutuf ve muhabbetle selamlayan bir ihtiyar sandalcıya bir mukâbele-i nezâket olmak üzre, gelerek ta karşıdan "Oo bonesera Barbayorgi..." derdim; ve aramızda bu tatlı selamlaşmalardan mütevellid bir münâsebet-i samîmiye peydâ olmuştu.

Onun için bir sabah evimde otururken, komşumuz ihtiyar kokona Maryora gelip de Barbayorgi'nin deniz kenarında nâşı bulunduğunu haber verdiği zaman fevk-al-hadd müteessir oldum; fakat ihtiyar kadının ifâdesine nazaran, bu ne bir kazâ, ne de cinâyet eseri olmayıp belki bir intihardan ibâret olduğunu öğrenince, teessürüm müzdâd oldu...

Kadın tafsilat veriyordu; meğer Barbayorgi'nin bir oğlu var imiş, ve sandalcılıkla kazandığı paranın kısm-ı âzâmını oğluna yedirecek kadar ona karşı zaaf-ı hissiyâtı olduğundan elinde kalan miktarla çektiği zarûret ve sefâlet içinde çok muzdarip olmakta imiş... Ve nihâyet kış gelip de, Tarabyanın zengin misâfirleri avdet edince, sandalcıların yazın kazanabildiklerini yemeğe mecbur kaldıkları bu müşkül devrede kendisi yazın eline geçeni bervech-i mütead oğluna kaptırdığından pek sefil ve bîçâre kalmış, ve daha niçin olduğu pek bilinmemekle berâber, intihârının sebebi bu fakr u zarûretin nihâyet artık kendisini bîtâb-ı mukâvemet bırakmış olmasına haml edilmekte imiş...

Ben, sâikâ-yı sefâletle intihâra mecbur olan bu ihtiyar adama karşı kalbimde birden peydâ olan derin bir dikkatle müteellim iken ihtiyar kadının papazların Barbayorkinin cenâzesini kaldırmayacaklarını söylemesi üzerine, bir dakika evvel kalbimi sızlatan bu teessür birden bire azîm bir kin ve gayza münkalib olarak tehevvürle:

-O niçin, niçin?... diye sordum.

İhtiyar kadın bir ibzâl-ı tafsilat ile, dîninin ve erkân-ı dîninin azimet ve ulviyyetini göstermek istercesine bir meftûniyetle cevap verdi: o kendi canına kıyanın dinlerince ne kadar şâyân-ı tekabbuh ve mücâzât olduğunu, ve papazların böyle adamlardan ne kadar nefret ettiklerini, ve bu derece müttehim bir adamın cenâzesini kaldırmayıp onu âdi birkaç kişinin mezarlığa götüreceğini söylüyordu; ben ise, pür gazâb-ı tehevvürle düşünüyordum, insanlar kendi nâil oldukları saadetlerden bî-günah olarak mahrum kaldığından dolayı çektiği ızdıraplara tahammül edemeyip ifnâyı vücûd edenleri itham ve tahkir etmeğe ne hakları var idi?...

Evet, zavallı ihtiyar, sen bütün müddet-i ömrünce sürüklediğin bâr-ı elîm-i hayâtı artık taşımayacak kadar alîl ve zebûn olduğun bu esnada bile yine sefil ve ser-girdân, aç ve muhtaç kaldığından zayıf ve mariz ruhunu birden zabt ve ihâtâ eden derin bir yeisle intihâra mecbur kalacak kadar bîçâre iken, sana mücâzât olmak üzere senin, kemâl-i lânet ve hakâretle tekmelediğin hayâtın alâyiş ve merâsiminden mahrum etmeyi düşünen bu insanları pek alçak bulmaz mıydın?...

Evet o alâyiş ve merâsim ki, ömrünü senin gibi fakir ve sefâletle cenk ve cidâl-ı mütemâdi içinde değil bi'lakis sirkatler ve irtikâblar içinde, tezvîrât ve ihtiyâlât arasında geçirmiş her zengine büyük tantanalar ibzâl edilir; ve verilecek bedele göre, kilisenizin bütün papazlarından başka despot efendi hazretleri bile ceyb-i intifâına giren paranın nasıl kazanılmış olduğunu düşünmeye lüzum görmeyerek, yahud biliyorsa bile pek kolaylıkla unutarak, debdebeler ve şâşâlar içinde, murassa' tâcı ve sırmalı esvâbıyla hatta mezaristana kadar cenâzeye refâkatle bahş-ı şeref eder; ah bilmiş ol ki, bütün bu adamların her birisi bir fırsattan bin yolda istifâde edecek kadar kurdcasına zabt ve işgal etmiş oldukları mevkîlerinde, rahat ve huzur içinde ömr-i güzâr iken, sen aç ve sefil süründüğün ve muzdarip olduğun külbe-i mahrûmiyetinde onları iz'âz ederken seni her nevâzişinden, her lutfundan mahrum bırakmış olan bu insafsız, bu haksız. Bu adâletsiz hayâta tükürdüğün için seni düçâr-ı la'net ve lâyık-ı nefret add etmekten utanmayanların her gün gasb ettikleri

bütün şeref ve haysiyetlere bence yalnız sen lâyıksın... ve nazarımda yalnız sen, ve yalnız herkesin o kadar köpekcesine bir şitâb ve tehâllükle tanıdığı hayâtın bütün yalancı va hâin revnaklarını bu kadar kuvvetle istihkâr edecek kadar büyük kalbinle bütün o çalınmış şeref ve haysiyetler içinde ömr-i güzar olanların hepsinden yüz bin kere daha şâyân-ı ihtirâm ve muhteremsin...

Büyükada TS. 1324
Mehmed Râuf

c. 1, nr. 9, s. 132-133

3. 25. Seyfullah Paşa'nın İntiharı

Seyfullah Paşanın sûret-i intihârı hakkında alınan izahat hakîkaten müessirdir. Seyfullah Paşa dört beş aydan beri mürdümgirizâne bir halde yaşadığı gibi dâima matbuâtın kendi aleyhinde bulunmasından da ihtiraz ediyor imiş. Hatta şu vehim bir müddettir cümle-i asabiyesine de müessir olduğundan dâima sol koluna meflûc gibi bir vaziyet vererek oturmayı, kendi kendine düşünmeyi, herkesçe ma'ruf bulunan şetâret-i tab'ına rağmen mahzun, me'yus durmayı itiyad etmiş imiş. Her sabah gazeteler önüne getirildikçe yanında bulunanlara, tehâlükle:

-Okuyunuz, bana dâir bir şey var mı? Demesi bu endişe-i derûnu pek iyi tasvir etmekte olduğundan makam-ı tesliyetde bir çok sözler söylenilir fakat hiç birinin tesiri görülmez imiş. Seyfullah Paşa bilhassa son zamanlarında daha me'yus bir tavır göstermekte imiş. Efrad-ı ailesi ile cereyan eden muhaverât-ı mahzûnânesi arasında:

-Kendinizden şüpheniz var mı?

Diyenlere nâmusundan cidden emin olanlara mahsus bir tebessümle mukâbele eder.

-O halde ne korkuyorsunuz?

Suâline karşı da:

-Ben bu gibi şâyi'âtın yanlışlıkla zuhûruna da râzı değilim.

Cevâbını verirmiş. Bir gün metin bir asker tavrıyla başını sallayarak:

-Yazarlarsa yazsınlar; bunu da beş paralık bir kurşun halleder. Demiş olduğunu da söylüyorlar.

Seyfullah Paşa intihâr edeceğini kimseye sezdirmemiştir. Yalnız öteden beri böyle bir hâle teşebbüsünden korkuluyor imiş. O gün her zamanki gibi mükemmelen giyinir zevcesiyle otururken yemeğin de hazır olduğu haber verilir.

Hanımefendi ile berâber odadan çıkarlar. Kendisi merdivenden aşağı indiği sırada refikası diğer odadakilere yemeğin çıktığını haber vermek üzere bir iki sâniye tehir eder. İşte paşanın intihârı için bu kadarcık fırsat kifâyet etmiştir.

O anda yandaki odadan bir rovelver sesi duyulur hanımefendi o tarafa koşar. Kapı sürmeli. Odanın diğer kapısına koşularak derhal orası açılır. Karşısında bulunulan manzaranın ne kadar müellim olduğunu tasvire bi'l tabî lüzum yoktur. Seyfullah Paşa bir kanepenin üzerine uzanarak rovelveri o halde ağzının içine sıkmış ve derâkib terk-i hayat eylemiştir. Zevcesi odaya girdiği zaman refik-i muhterem hayâtını kanlar içinde bî ruh bulmuştur.

Seyfullah Paşa esbâb-ı intihârına dair hiçbir kağıt bırakmamıştır. Matbuâtın şahsiyatla uğraşması bazı kerene elîm vak'aları mucib olur. Seyfullah Paşanın intihârı için iki sebep varsa biri matbuâtın aleyhinde bulunmasından korkması, diğeri de açıkta kalmasıdır. Biz şu nâmuslu askerin uğradığı âkibet-i elîmeden mütenebbih olmalıyız.

c. 1, nr. 19, (5 Mart 1325 /18 Mart 1909). s. 296

İmzasız

Kâbus-ı Zail

3. 26. - Eyyâm-ı Fetret Hâtırâtından-

"İstanbula çıktığım zaman ortalığı kan içinde gördüm. Bir gün kulağıma "eski idâre avdet ediyor!" haberini fısıldayan dostum koşarak karşıma çıktı: Muharebe var, dedi; Eski idâreyi iâde için üzerimize gulyabanî kıyâfetinde devler saldırdılar."

Bir kokulu rüya – Hüseyin Câhid

Meydân-ı hürriyetimizin mücâhid nâmdârı Hüseyin Câhid Bey, dokuz aydan beri sâhâ-i sehaif-i matbuât-ı osmâniyede öteye beriye sevk ve ihâle ettiği sihâm-ı tahrîrinin hedef-i maksûda isâbetini Taninin 8 Ağustos tarihli nüshâsında yazdığı bir korkulu rûya ile de isbat ve ira'iye de etmiş oldu; bu rûya ister sahih olsun, isterse muharrîrin hayalhâne-i

edebîsinde tevellüd etmiş olsun; bir hakîkati ihtivâ ediyor idi ki: o da muharrir-i muhteremin kanun-ı esâsîye sadâkat na'mına daha o günlerde tekrar edilegelen yeminlerden, ahdlardan emin olamamış, henüz yirmi sekiz günlük olan nevzâd-ı hürriyetin bed-tıynetler tarafından enîn-i irticâa sevk ve âmâleye gayret edileceğini keşf etmiş bulunmasıdır.

İşte Martın 31. Salı günü -ki nisan-ı efrencînin on üçüne müsâdif olması hasebiyle frenklerin; salı gününe tesâdüf dolayısıyla da şarkıların itikâd-ı teşe'ümüne tamâmen mutâbık-ı meşum bir yevm-i menhus-ı târihî teşkil etmiştir- Üsküdar vapuruyla İstanbula gelirken Câhidin sekiz ay evvelki o rüyâsını hemen ayniyle işitiyordum; İstanbulda İttihad ve Terakki Cemiyeti aleyhinde bir kıyâm-ı umûmi vukua gelmiş, kanlar gövdeyi götürüyor, Tanin Şurâ-yı Ümmet matbaaları tahrîb olunmuş, Câhid ilk hamlede katl edilmiş...

Daha köprüyü geçmeden "gulyabânî kıyafetli" devlerin, nâkız-ı yemin gibi şer'en muharremât-ı kebâireden birini irtikab ettikleri halde "şeriat isteriz" perde-i riyâsı altında şekâvete hazırlanmış o muğfel âsîlerin fevc fevc mürûrunu görüyor, bu hareket-i bagiyyânenin târih-i Osmâniyede ihdas edebileceği devr-i şûriş-i fesâdı tefekkür ediyor idim.

Vakıa ortada kan yok idi, Tanin matbaası bir tek sâdık muharririnin taht-ı nezâretinde sâlim duruyor idi; fakat dün sinecek bir delik arar iken biraz evvel vapurda tafra-furuşâne nümâyişlerinden hâli kalmayan mürtecîlerin cesâret ikvâl ve ef'âli hürriyetimizin cidden taht-ı tehlikede bulunduğuna yakîn hâsıl ettiriyor idi. Ertesi günki tebligat-ı resmiye şer'en "kavmin hâdimi" olan "Seyyid" i âdeta velînîmet-i bî minnetimiz" vasfiyla tavsife başlamış, otuz iki senedir imtidâd eden devr-i riyâ ve elhâdın tekrar avdeti pek uzak olmadığını îmâ etmiş idi.

Otuz iki senedir ufuklarında dâimî bir taaffün-i ahlâkî kokan İstanbulun eski hafiye mikropları intaş ve tenemmüre müsâit bu muhit dâhilinde eser-i hayat ve faâliyet irâiyesine başlıyor: işitiyorsunuz ki devr-i sâbıkın Fehim Paşaları, Kabasakalları makâmına kaim olan Derviş Vahdetî hâne-i taharrîsi için zabtiyeye resmen mürâcaat ediyor, devr-i sâbıkın menkûb paşaları âfâk-ı şehirde ihtizâz eden kurşun vızıltısını müferrih bir nağme-i mûsikar add ederek, bu hunîn-i menâzır-ı müessifeden lezzetyâb olarak kendileri gibi menhûs ve meşûm olan bu yevm-i cinâyetkârî ziyâfetler ile tebcîle kıyam ediyor... Bu cinâyetlere karşı tuğyân etmek, olanca mevcûdiyyet-i insâniyeniz bu hareketleri tel'in eylemek istediğiniz

zaman ak sakallı pîr-i fânîler dokuz ay evvel ki tavr ve vazı'-ı ketum müşfikâneleriyle "aman oğlum, sus!" terânesiyle sizi iskat ediyorlar. Her şey size eski devr-i sükût ve hâmuşîye ric'ata mahkûmiyetinizi ihtar ediyor; fakat söylemişdiniz, hem dokuz ay içinde pek çok söylemiştiniz, binaenaleyh bunun cezâsını görecektiniz, ve yazdığınız"muzır" malâlâtın her biri vücûdunuzun birer zerresini koparmak üzere iyi bir hüccet-i fenâ ve in idâmınız olacak idi. Sizin gibi ne kadar yazı yazmış, ahrarâne fikirler saçmış var ise, hep bir arada ya bir menfâ hayâtına, veyâ darağacı refâkatine mahkum olacağınızı hiss ediyorsunuz...

Hâlet-i bîdârîde hiss ettiğiniz bu kâbus-ı müz'icin yanıbaşında müfekkirenizin heykel-i taini olanca şehâmetiyle doğrularak uzun müddet hürriyete susamış, dokuz aydır lezzet-i hürriyeti tezevvuk etmiş bu büyük milletin hiçbir vakit bâr-ı istibdâda tahmil edemeyeceğini size telkîn ediyor, ve çok geçmeden şule-i selâmeti müşâhede ediyorsunuz; bir taraftan şeriat-ı Muhammediyenin asl-ı sâlikleri, dîn-i İslâmın erkân-ı aliyyesi ilm-i diyâneti ref' ediyor; diğer taraftan da şanlı ordunun parlak süngüleri, heybetli topları teşebbüs-i irtica' aleyhine çeviriliyor.

Garip bir hâlet-i ictimâiye: Harekât-ı cinâyetkarânenin müsebbibi, iki rüknü yine kendinden, kendi cinsinden birer fırka-i hâdiye tarafından tel'în ediyor; cemaat-ı aliyye-i İslâmiye hareket-i vakıanın şeriata, diyânete adem-i mütâbakatını nusûs-ı kâtı'a ile ilân, ordular ise şân-ı askerî-i Osmâniye nakîse veren bu şirzinme-i esâfili te'dîb için velehris bir sürat ile payıtaht etrâfında tecammu' ederken bütün akvâm-ı Osmâniyyeden mürekkeb gönüllü efrâddı da fevc fevc bunlara iltihak ederek hürriyeti muhafaza husûsundaki arzu-yı millîsini isbat ediyor idi...

Bir hafta zarfında tecelli ediveren feth-i mübeyyin, pay'tahtta mürtecîlerin kesretine rağmen arzu-yı hürriyetin âmâl-ı milliye sırasına geçtiğini, şanlı mehâbetli ordunun meşrûtiyeti muhafaza husûsunda nasıl bir azîm-i kavî sahibi olduğunu vâzıhen isbat ve irâiye ediyor idi.

On bir gün süren o kâbus-ı müz'ic zâil olunca bir hakîkat, olanca şâşâsıyla arz-ı dîdar etti: Böyle kahraman bir orduya, böyle hamâsetli gönüllere mâlik olan millet hiçbir vakit makhûr olmaz, hürriyetini, meşrûtiyetini gaib etmez; denâ bir fikr-i irtica' besleyen ezhân-ı sahifenin âkıbeti felâkettir, izmihlâldir, bu gibilerin saf ve nezih vicdanlar, hür fikirler yanında mevki'i yoktur.

O kâbus-ı zâil bir hakîkati meydân-ı elâniyete izhar etti ki o da fikr-i meşrûtiyet Osmanlıların zihninde tahminden pek Ziyâde kökleşmiştir: Fransada ufak hâdiseler ve vesîleler ile kaç defalar mutlâkiyet-i idâreye doğru teşebbüsât-ı fiiliye vukua gelmiş, bu teşebbüsât ekseriyâ muvaffâkiyet ile netîcelenmiş idi; her halde halkımızın, milletimizin hâlet-i rûhiyesi fikr-i meşrûtiyete o kadar mâil ve mürtebit olmasaydı hürriyetimizin bu tufeyliyetinde vurulan darbe-i istibdâd mülkümüzde eski tarz-ı idâreyi iâde eder idi. Demek ki Osmanlılar meşrûtiyet-i idâreden başka bir sûretle idâre olunamazlar, zencîr-i kahr ve istibdadı, bir daha tamir kabul etmez bir sûrette mahv ve şîkest etmişlerdir.

Tekrar ederiz: Otuz bir Mart Salı vak'ası Osmanlılar için bir kâbus-ı müz'ic idi; daha doğrusu memleketin efkâr-ı irticâiyyesinde son bir teşebbüs-i mezbuhânesi idi; şimdi o fikr, heykel-i zî-hayat-ı istibdâd ile berâber sefil ve muhtazır, mahkûm-ı mevt ve helâk, yerde sürünüyor. Ufk-ı istikbâl-i Osmânî bu ilk bahar güneşinin mûnis ve latif eşi'ayı hayat bahşî gibi parlak ve emel-i pirâ sitâlereler ile mâl-a-mâl; mukadderât-ı âtiye-i millet, bu leyl-i reb'i tenvîr eden şuâât-ı helâliye gibi bedr-i tâma doğru tarîk-i tekâmülde berdevâm...

Bedi Nuri

c. 2, nr. 28 (14 My. 1325 / 27 My. 1909) s. 171-174

3. 27. Zavallı Sefil

"Elvah-ı Siyah" dan (1)

Pıhtılaşmış kan rengi gibi iğrenç, karanlık bir ahmeriyet-i amîkâ ile mülevves, basık bir tavan ki: Her aralığından; sîmâ-yı siyah-ı isdibdaddan devamlı bir sağanak halinde yağan belâyâ gibi tahta kurusu, her gece sabahlara kadar yağardı.

Bu gece de sabaha kadar onlarla uğraştım. Artık yorgun, bîtâb, bütün bir gecenin mecâl-şiken didinmesiyle âdeta hasta düşmüştüm. Hep çektiklerimin bilâ iştirak şâhidi olan yatağıma uzandım.

Uyku!.. gece yarısı göz kapaklarıma bir ağır gülle asan o müstebid nerede?.. o artık kaçmışdı. Yarım saat evvelki varlığından, izâcından, şimdi yalnız muharriş, muazzeb acılar kalmıştı.

Ne kadar yorgun ve hasta idim ya rabbi!..Uzun bir seferi yürüyerek mi bitirmiştim, tüvan hâr bir yükü sırtımda taşıyarak mı götürmüştüm ki: Bu kadar yorgun, bu kadar bî mecal kalmıştım. Bütün mafsallarım bir canavarın dişleri arasında kemiriliyor, kırılıyor gibi.

Kaç ay şu ızdırabhâne-i kasvet-engizden dışarı çıkmak biraz gezinmek nasib olmamıştı. O kadar rahat, o kadar âsûde, şu koca dünyânın her ihtiyâcından, her ihtirâsından o kadar müstagnî ve uzak idim. Böyle âsûde ve rahat bir hayat, niçin hasta olmalıydı?..

Mâder-i vatanın sîne-i saf ve muazzezini her gün tekmeleyen dev istibdâdın ne kadar kahr-ı vesâiti varsa hepsi, günün ve gecenin her dakikasında beynimi parçalıyordu. Cihanda ne kadar mümkünse o kadar acı bir mahrûmiyet içinde idim. Hiç kimse için görülmesini men'e imkan tasavvur olunamayan güneşi göremiyordum. Akrabâmı, ehvânımı, henüz iki ay ve birkaç günlük evlâdımı, hiç... hiç birini göremiyordum!..

Ve, sonra... yirmi dört saatte ancak gündüzleri, ve iki saat kadar uyuyabilmek bütün geceleri. Bu pis müzellaka-i mihnetin tavanından, duvarlarından, kovuklarından hücum eden, yağan haşerât ile tebasbah uğraşmak, didinmek...

İşte bu işkenceler, bütün hayâtımı, belki hayât-ı maneviyyemi bile çökertmiş, beni hasta etmiş idi.

Böyle yorgun, bî-mecal yatağıma uzanmış, sağ dirseğimi yastığa dayayarak, başım avucumun içinde, öyle meftûr... ve hasta, dalmıştım.

Dışarıda, cerâim-i âdiye ve askeriye mahkumları panga bendlerin aşağı yukarı koşmaları, zincir sadâları, ayak pıtırtıları, gardiyanların sövüp sayarak tehditli bağırmaları; mukâbilinde bir hık!.. dahî çıkmayan sopa darbeleri, dimâğımda biri birini kovalayarak, biri birine kavuşarak, mâtemî bir perîşanlık, mâtemî bir mazlûmiyet ile yuvarlanıyordu...

Oh! Bir çamur parçası gibi ezilmiştim; varlığımdan haberim yoktu. Galiba dalar gibi olmuşum, neye uğradığımı bilemeyerek bir anda sıçradım.

Tırrak!..

O, beni berbâd eden anahtar gürültüsünden sonra, kocaman demir kapı arkasına dayandı: Gardiyan... yanında, bacağından beline kadar kalın ve iri baklalı demir zincirle prangalı bir mahpus; mahpusun bir elinde süpürge, bir elinde bir bakraç su..

Bu pranga-bend, bir yiğit asker idi. Fakat görülüyordu ki yiğitliğinden yalnız bir enkâz-ı harap kalmış: iri bir vücud, geniş ve kırmızı bir sîmâ, kalın eller, büyük ayaklar!... gözler, yine parıldıyor, fakat gardiyanın sopasına ma'tuf.. ve muhteriz, tahaffuz-kar bir pırıltı..

Yarı vücûdunu saran demirin verdiği zAhmedi cebr eden sürat ve çalâkisi dahî o sopaya aid...

Bacağının demir takılmış yerine bez parçaları sarmış, fakat o sopanın tehdîd-i dâimîsi karşısında hareketsizlik kâbil olmadığından, ağır demirin acı sadmeleri, o bez parçalarından da nüfuz ederek, bacağını kim bilir ne kadar yaralamış ki: toprak ve çamur içinde ayağı, oradan akan kirli ve acıklı kan yolları ile giryedâr... Artık bir cellad tabiatı almış olan gardiyan, şu hâkir mahkûmun tehâlikini az gördü; bir sopa vurdu; ve:

-İyi süpür!.. şu köşeleri, şu örümcekleri!.. görmüyor musun?.. şimdi ha!..

Evet şimdi ha!.. bir, birkaç daha vurabilirdi; fakat vurmadı. Bana dönerek:

-Bey baba, nasılsınız? rahatınız iyi ya.. şimdi bir bakraç su daha getireceğim... dedi.

Ah!.. burada da menfaat... o zâlim, o denî, riyâkâr, menfaat!.. daima, daima o...

Gardiyan, su getirmek için dışarı çıkınca, süpürmeyi bitirmek üzere olan prangalıya sordum:

Müddet-i mahkûmiyetini tamam edeli iki ay olmuş. Hapishane kâtibine, tekmil-vâri iki mecidiyeyi verdiği halde de, evrâk-ı dîvân-ı harbden çıkmadığı için (?) tahliye edilmiyormuş. Katip üç mecidiye daha istemiş.

-Babacığım başka param yok diye ağlamış, yalvarmış. Gelen hemşehrilerinden ödünç al!.. yoksa buradan kurtulamazsın! Denmiş. Bir taraftan da gardiyana şiddet emr edilmiş...

-İşte böyle bey baba... her gün böyle... şimdi de rıhtıma taş taşımaya gideceğiz.Geçen gün tütün almak için hemşehrim Veli'den üç kuruş aldımdı; onu da gardiyan kaptı, bana bir paket yirmilik tütün getirdi.

Artık ağlıyordu.

Avucuna birkaç para sıkıştırdım ve dîvâne pezîr bir hastalığın marîz me'yûsunu tesellîye hüznüyle birkaç da söz söyledim. O birkaç para ve o sözler, ona kuvvet ve sevinç vermişti. Yaşlı gözlerinde bütün bu ma'nâlarla, en samîmî teşekkürler okunuyordu.

Gardiyan elinde bir bakraç su ile kapının önünde görününce, o, zûr-ı ihtiyaç ile çaldığını kaçırırken pusuya düşmüş acemi bir hırsız telâşıyla lerzân ve muhteriz, hemen işini bitirerek dışarı fırladı.

Zavallı sefil!..

Ali Fahri 15 KE. 1903

c. 1, nr. 15 (5 Şb. 1324 / 18 Şb. 1909) s. 234-235

Tedkikât-ı edebiyye

3. 28. Küçük Hikâye ve Atîsi*

Aksâm-ı edebiyyenin hemen en genci olan küçük hikâye tarzı henüz bütün alâik-i mâdiyeden tecerrüdle diğer bazı aksâm-ı edebiyyenin vâsıl olduğu derece-i tekâmül-i sanata vâsıl olamamıştır. Sahâ-yı matbuâta ilk adımlarını atan her tarz gibi o da, kendisini tevlid eden muhitin şerâit-i hayâtiyesinden âzâde kalamamış, onun keyfine tâbi' bulunmuştur.

Bu gün mâlumdur ki dünyâda her şey, her sanat, her tarz kendisine bir dâire-i fenniye çizmek mecburiyetindedir. Târih nasıl kat'i ve müsbet şekil-i iktisab etmiş, o yolda yürümek için kendisine mahsus esaslar kurmuşsa, roman ve küçük hikâyeler de böyledir. Bir zaman tarihin cem' ve sâikinde, ahlak ve âdâtında romanların ve hikâyelerin ne büyük hizmetler ettikleri artık bu gün inkar olunur hakâyıkdan değildir. Bunları tedkik için de onlara bir şekil, bir uzviyyet vererek bir târik-i ilmî dâhilinde tetebbu' etmelidir. O halde tedkîkini arzu ettiğimiz bu tarz-ı edebî hakkında mütaal'a-yı dermiyân etmek, istikbâline aid bazı istidlâlâtda bulunmak isteyince tabi' kendisini vücûda getiren ihtiyâcâtı tedkik etmek icâb edecektir.

Eskiden beri bildiğimiz, fıkra tarzıyla roman tarzı arasında bir mevki' tutabilen küçük hikâyelerin vesâit-i tabiiyeleri nazar-ı itibâra alınınca bunların kitap şeklinde meydân-ı intişâra çıkarılamayacakları âşikar oluyor. Şekil ve mâhiyeti itibârıyla mecmuâların (???), daha ziyâde romana benzeyen uzun hikâyeleri, yevmî gazetelerde eski klasik fıkrâlara, masallara yaklaşan kısa hikâyeleri tevlid etmiştir, denilebilir.Bir romanın tâbından ziyâde kariin mahsûresinin zevk hissini okşamak mecbûriyetinde bulunan gazete ve mecmua sâhipleri tabi' kçük hikâyeleri romanlardan Ziyâde tahdîdâta tâbi' tutmuşlar ve bir çok icâbâtın teşvîkiyle onları nazar-ı teftişlerinden hiç kaçırmamışlardır. Bunun içindir ki Avrupada kendilerine mesâlik-i muayyine çizmiş olan gazetelerle mecmualarda neşr edilen bir küçük hikâye muahhiren bir kitabın içine sıkıştırılırsa bunun hangi gazetede ve hangi mecmuada intişar etmiş oduğunu erbâb-ı vukuf anlayabilir. Hemen akib-i taharrirde kitap sûretinde neşre müsteid bulunmayan ve belki ilelebed gazete, mecmua koleksiyonları içinde uyumağa mahkum olan küçük hikâye tarzı görülüyor ki asr-ı hâzır gazeteciliğinin bir çocuğudur.Ve demek ki eşkal-i edebiyye içinde hayât-ı hâzıranın bütün icâbât-ı

mâdiyesiyle en ziyâde hâl-i temasda bulunan bu iki çocuk, bu iki şekl-i edebîdir.İşte bunun için bu tarz-ı edebî, büyük bir kâr te'min etmek isteyen gazete müdürüyle şöhret kazanmak isteyen muharrir arasında dâimâ muarâzât-ı gûnâ gûne meydan açmıştır.

İnsan bunları görerek, işiterek bir gün hayât-ı mâdiyenin mi, yoksa sanatın mı ihraz-ı tefevvuk ve galebe edeceğinden şüphelere düşüyor. Fakat yazık.

Temâyülât-ı asriyye, galebenin cihet-i mâdiyyede kalacağı zannını veriyor.

Mecmualarda görülen uzunca hikayeler mahdud ve muayyen bir hâlet-i husûsiyyenin tahlîlinde, ahvâl-i rûhiyyeye veya ahlâka mütealık bir tezin müdafaasında pek ziyâde, hatta harikulâde bir sûrette muvaffâkiyete zemin müsâid gösteren bir tarz-ı edebdir. Çünkü bütün bu zemînler, her şeyden ziyâde toplu ve muayyen bir tedkîkin vuzuh ve selâsetine muhtacdırlar. Roman nâmı, daha umûmî bir hayâtı, bir şehrin veyâ bir zâmanın hey'et-i mecmuasını, tafsilâtıyla büyük bir vakayı tasvir eden ihâta eden âsâra verilmelidir. Hakîkî roman o gibi âsâr-ı terkîbiyedir ki onlarda bir cemiyeti muhtelif sûretlerde gösteren eşhas, muhtelif ve mûteaddid sanîalar ve menfaatler görülür; hayâtın ruhu, ahlâkı, ictimâ'ı bütün nukâtı tedkik edilmiş olur. İşte Tolstoy ve Jorj Ailyonun eserleri... Balzacın birkaç kısma ayrılmış olan külliyâtı, küçük bir şehrin dâsıtan-ı hayâtı olan Flaubertin (Madame Bovary) si, Paul Adamın "mysteres des foules"i Anotale Fransın "Târih-i Hâzır"ı, Margretlerin (Felâket) i, Ronilerin (Şarpant) ı...bütün bu eserler, cemiyyet-i hâzırânın her türlü tabakâtını tedkik ederler. Büyük Zolanın eserleri, hususen Ragon mâkârları bir şehre, bir m'adene, bir pazara, bir ailenin inkişaf ve inkırâzına tahsîs edilmiştir. Onlar da bütün bu yerlerin hayâtı canlanır. Çünkü bir müddet kari oralarda tasvir olunan eşhas ve eşyâ arasında yaşar. Zola, muhtelif ve müteaddid sanîa ve menfaatlerin irâesine pek ziyâde çalışır. İşte yukarıdan beri ta'dat edilen mahsûlat-ı edebiyye hakîkî roman tabirine layık olabilirler. San'atın, bu sınıf-ı âsardan hâric kalan kısmı-bî-gayr-ı hak roman namını taşıyanlar- uzun bir hikâye zemîninin tatvîlinden ibâret kalıyor, zamânımız muharrirleri, yüz eli sahifeden bitebilecek hikâyeleri üç, dört yüz sahife uzatmağa pek ziyâde meyyal oldukları gibi oldukça bir istidad-ı mahsusda göstermektedirler ve işte bu terkib ve taharrirdeki hatâdan nâşî asr-ı hâzırdaki roman daimâ yeknesak, gayri muayyen ve ekseriya zerafet ve asâlettan uzak kalıyor. Şimdiki romanlar küçük hikâyelerin muciz ve âhenkdâr-ı zerâfetlerini, mehâretlerini göstermiyorlar. Bu, mütevassıt adamların muvaffâkiyetsizliğidir. Gayri muntazam ve hevâî istiadadların pek ziyâde işine gelen ve kuyuddan âzâde olduğu için pek

kolay olan bu tarz, matbuatta feyzânlar husûlüne bâdi oluyor. Ve işte bunun için de bir devr-i hâsî olan hakîkî romanlarla matlûba muvâfik uzun hikâyelerin adedi her gün azalmakta devam ediyor. Buna mukâbil "tefrika" lar yer tutmaya başlıyorlar. Zann ediliyor ki tezebzüb-i efkar ve tabayı' genç muharrirleri küçük hikâyelerde bir ihtisâr-ı muayyen dairesinde çalıştırmaktan men' ediyor; sinn-i kemâle ermiş muharriler mehâret-i devr-i endişâneleri sâyesinde bunda daha ziyâde muvaffak olmak istidâdını hâizdirler. İşte bu noktada hata var. Görülüyor ki devre-i kemâlde bulunanlar yahut sanatta iyice ihtiyarlamış olanlar ihtisâr-ı meziyetini bir türlü muhafaza edemiyorlar."tefrika" sûretinde yazılan ve ekseriyâ ciddiyetten muarrâ olan asr-ı hâzır romanları bir ihtiyarlık eserinde başka bir şey değildir. Meselâ Paul Margretin iyi hikâyeleri hayât-ı edebiyânesinin ta ilk senelerinden başlar. Rakik olan ihtisâsât-ı rûhiyyesi, üslûbunun süslü nezâketi sâyesinde bu âsârı bir âsâlet-i âhenkdar ile mümtazdırlar. Garip ve nâdir bir istidad-ı edebe mâlik olan roniler, hakâyık-ı fenniyeye âşık, dâsitan-ı beşeriyyete karşı meclub ve mütehayyir olduklarından, âsârlarının ağır tedkikât ve heyecânat ile yüklü bulunacağı zannı hâsıl olur. Halbuki romana aid ilm-i eşkâle pek iyi vâkıf ve mevcûdiyetlerine zaman ve mevkîe göre bir renk vermeye çalışan bu muharrirler, sanatlarını ahenkdâr ve ruhlu bir zemîn-i latife sevke muvaffak olmuşlardır. Fransanın muharrirîn-i hâzırası arasında hiç birisi bunlar kadar hikâye yazmak husûsunda bir istidad ve meleke göstememiş, onlar kadar hiç birisi bu sanatı tamâmıyla benimsememiştir. Onlar küçük hikâye tarzını daima küçük bir tedkik sûretinde telakki etmişlerdir. (Kurban) nam eserde; birbirleriyle izdivacları câiz olan akrabânın izdivaclarından mütevellid netâyici aramak için tedkikât-ı fizyolojiye ile meşgul olurlar. (Champion) nam eserde kuvvetin nüfûz-ı ma'nevîsini tedkik ederler.(Mugfele) ve (Sâkite) eserleri vâzıh ve muattar birkaç sahife içinde pek latif heyecanât-ı husûsiye-i âşıkâne ile doludurlar. "Teceddüd-i Hayat" cildinin en şâyân-ı dikkat hikayeleri "kavmiyyet"-i fikrînin hayâtı ve hissi sûret-i telakkilerinden bâhis-i efkârın ta'mîkiyle geçer. Âsarında buna benzer bütün hikâyeler, faraziyât-ı fenniyyeye mutâbık çerçeveler dâhilinde yazılmışlardır. Bu küçük âsâr-ı nefîsenin tatvîli şüphe yok ki kıymet-i edebiyyelerini ve heyecânât-ı fevkalâdelerini azaltmak demektir. İşte bununla da anlaşılıyor ki küçük hikâye tarzı istenilirse hakâyık ve faraziyât-ı fenniyyenin sür'at-ı intişârına hâdim en mühim bir unsur olabilecektir. Mesela: Edgar Poe bunu anlayarak küçük hikâyelerine bir mes'ele-i riyâziye katiyyet-i mantıkıyyesini vermek istemiş ve böyle birçok eserler vücûda getirmiştir. İşte

ronilerdeki meziyyet-i edebiyye tarza göre zemin bulmak hassasındaki kuvvettir. Hiçbir muharrir onlar kadar küçük hikâye tarzını lâyık olduğu ehemmiyet-i mahsûsa ile telakki ederek zenginleştirememiştir. Bu tarzı lâyık olduğu mertebeye çıkarmak için o yolda çalışanlar pek ziyâde kazanmışlardır. Çünkü bu yol insanı sahneye doğru götürmek istidâdını pek ziyâde haizdir. Bu gün tiyatro kitapları için her taraftan ihtisar... ihtisar diye bağrılıyor. Bu zeminde en ziyâde dikkat edilecek şey vekâyı'n müselsel ve kat'i, her türlü itinabdan azâde bulunmasıdır. Meselâ Fransada tiyatro müelliflerinin ser-efrâzânesinden bulunan "Paul Airvio" işe evvelâ romancılıkla, hikâyecilikle başlamıştır. Eserlerinde garib ve hûsusî hâlât-ı ruhiyye ve hayâtiyyenin kuvvetli tahlilâtıyla uğraşmıştır. Bununla gâyet ince, fakat kısa, kati bir dâire dâhilindeki tedkîkâtına alışmıştır. Ve bu, onu temâşâ-nüvistliğe sevk etmiş, hasâis-i rakîkâ-i edebiyye sayesinde sahne de onu büyük alkışlarla kabul etmiştir. Cihet-i mâdiyece kazandığına gelince onu görmemek kâbil değildir. Avrupada sahnedeki muvaffâkiyet nelere değer! Onu o meslek sâhiplerine sormalı!...

Şimdiki Fransa edebiyâtında görülen tehlikenin büyüğü muharrirlerin bir tarz-ı edebî dahilinde çalışmamaları, pek vâsi ve bî hudud sahâlarda cevelan etmek istemeleridir. Bu sahalardan ekseriyâ mağlub ve me'yus çıkılıyor. Şair Hanry Doreniye nin dediği gibi şair, şair olmalıdır. Ve roman yazmak için uğraşmalıdır. Bu itirafına rağmen yine bazı küçük hikâyeler yazmıştır. Fakat bunlara hikâyeden ziyâde tavsifât-ı şâirane denilebilir. Bunlar da tabiat ve hayâtın hüsn-i bî nihâyesine karşı enzâr-ı şairânesiyle bakmış ve yazılarını bir mevkî-i bülend-i sanata is'âd etmiştir. Bunların içinde hikâye, vaka pek azdır. Dekorun azimet ve şa'şası bütün vesâitiyle nümâyândır. Hayâlat arasında geçen saatlerimiz için bu eserlerden iyi bir ziyâfet-i rûhîye olamaz. İşte bu sûratle bir şâir küçük hikâyeler tarzına şiirin zerâfet ve azimetini getirmiş oldu. Ve mensur olarak yazdığı "Siyah Yonca" "Nefse Hikâyeler" en yüksek tabakât-ı şiiriyyeden istiare-i sanat etmişlerdir. Harekât-ı hâdisâtı tedkîkten ziyâde mebzul ve nâzen bir musavver, menâzır ve tahayyülâtın eş'ar-ı âhenkdarına âşık-ı şeyda olan George Rodenbag dahî hikâyeyi aksâm-ı şiir ile tezyin için çalışmıştır. Birtakım terkibât-ı ilmiyye ile uğraşıp müşâhedât-ı şairânesini tasnîf-i mantıkîye tâbil bulundurmak mecbûriyetinden kurtularak küçük hikâyelerde hayâlât-ı kıymetdârına bir sahâ-yı müzehheb bulmuştur. Onun için küçük hikâyeler birer dantela olmuştur. Çünkü romanı yekrenk ve şeffaf bir kumaş gibi buluyordu."Rodenbag" ın elinde

küçük hikâyeler, hissî; samîmî mensur şiirler olur. İşte rûhen şâir olanların küçük hikâyeciliği!

Sırf şair olmayan mütefekkirîn, küçük hikâye tarzında efkâr-ı felsefiyyelerini dağınık mûnis bir sûretle anlatmak için pek muvafik bir zemîn bulmuşlardır. Anatole Fransın bazı hikâyeleri buna en güzel misal teşkil ederler. Moris Bares, sanki böyle küçük, kısa hikâyelerle efkârını teşrih için yaratılmıştır. Nesl-i cedid-i edeb tarafından en nafız zekâlardan sayılan "Andre Jile" de butarza hizmet etmiştir.

Demek ki uzunca, faideli hikâyeler henüz münkariz olmamıştır. Her muharrir bedâyet-i hayât-ı edebiyyesinde buna mutlaka meyl etmiştir. Fakat zamânımızdaki roman, bunu perde-i nisyan altında bırakmaya başlamıştır. Çare olarak bunu men' için tab'iler bunların neşrine başlamalıdırlar. Eğer böyle olmazsa hikâyelerin âtîsi yalnız mecmua sahifelerine münhasır kalacaktır. Ve mecmualar ne kadar muntazam olurlarsa olsunlar tabii bunlara mahdûd bir dâire çizeceklerdir. Çünkü hacimleri, büyük yerler tahsîsine müsâid değildir. Fakat bir nokta-i ümmîd varsa o da şiirdir: Mecmuanın istikbâli gazete ve kitabın âtîsinden daha emîn görmüyor.

Şimdi hikâyenin takib etmiş olduğu yolları nazar-ı itibâra almalıdır. On dokuzuncu asr, nasıl romanın nev-aksini ikmal ile onu tekâmüle doğru götürmüşse yirminci asr-ı edebî de küçük hikâye tarzını kat'i ve metîn esaslara rabt edecektir. Küçük fıkralara gelince bunlar hakkında derhal bir hüküm verilmez çünkü bunlar, artık mâzîye aiddir. Yukarıda söylediğimiz vecihle bunları gazetecilik doğurmuştur. Fakat şurasını nazar-ı dikkate almalı ki gazetecilik hiçbir vakit âleme yeni bir tarz-ı edebî takdîminde mehâret ve liyâkat göstermemiştir. Vaktiyle nasıl Fransada saikâ-yı menfaatle Sent Bovların, Gotyelerin, Sen Victorların tenkidâtına sînesine müntehirâne açmışsa bu gün de "Novelle" için aynı sûretle hareket etmektedir. Şimdi gazeteler tenkidât-ı edebiyyeye ilânâtı tercih ediyorlar. Zarif ve müstesnâ hikâyeler yerine de "Şuûn" koyuyorlar. Gazetelerin sanata hizmetleri olmamış değildir. Nankör olmamalı. Bir zamanlar, Bonvillerin, Daudetlerin, Maupassantların, Dolil Avonların eserlerini derc ile bunları teşvik eden yine onlardır. Bu kadar sanatkâr adamların yazılarını neşr eden gazetelerin bu gün mütehakkimâne tavr ile müellifleri âdî şeyler yazdığı ve pek basit hikâyeler neşr ettiği göze çarpmaktadır. Bu gün yazılsalardı. Mâteessüf değil Dolil Adanın hikâyeleri hatta bir kıymet-i fevkalâdeyi hâiz bulunan koca Maupassantın Nouvelleri bile hiçbir gazetede yer bulamazdı!

Yevmî gazeteler, geçmiş zamanlara kıyas kabul etmez bir inad ve ısrar ile âsâr-ı sanata kapılarını mesdût bulunduruyorlar. Bu hal günden güne ziyâdeleşmektedir. Daha birkaç sene evvel; Margretlerin, Ronilerin, Fransların, Lomonyelerin, Rodenbahların, Paul Eirviyoların en güzel eserlerini neşr eden "Journal" ve "Eco de Paris" gazeteleri, bu gün ehliyetsiz ve na-m'alum birtakım imzalar altında muhabirlikten yetişme müelliflere moda havâdislerini yazan muharrirlere âdî, kaba Nouveller yazdırıyorlar. Ekseriya iç taraflarında "tefrika bulunuyor. Fakat bunlar, birçok havadisi ihtivâ ediyorlar. Ve dikkat edilirse bunların birtakım küçük hikâyelerden mürekkep bulunduğu dâima bütün safhâtıyla hayât-ı hâzıraya temas ettiği görülür. Bu gibi eserlerin terkibinde en ziyâde hikâyecilikte eskiyenler muvaffak olur. Çünkü bunlar hikâyeciliğin şekl-i zâhirîsinde pek ziyâde kesb-i meleke etmişlerdir. Bunlar, birer eser-i sanat olarak, uzun tetebbuat netîcesi yazılmayıp te'mîn-i menfaat için ve asr-ı hâyır temâyyülât-ı umûmiye-i mâdiyesine teb'an gelişigüzel, hergün birer parça yazılmaktadırlar. O halde: "Şimdi büyük edib, sanatkar yetişmiyor. Bu asır edebiyat için durgun, mütevasıt asırdır" diye bağırmamalı. Her yerde daima sanat ve m'arifet iltifâta tabîdir. İşte bu sûretle küçük hikâyeler, havadis-i ruzmere sırasına girmeye başlamıştır. Ve bunların kıymeti, te'min-i muvaffâkiyyeti gazetelerin sürümüyle ölçülmektedir. Gazetelerin ömrü kadar yaşamak mecbûriyetindedirler.

Evvelleri, gazetelerde yazmış oldukları hikâyeleri cem' edip kitap sûretinde tab' ettiren muharrirler şimdi azalmıştır. Şimdi muharrirler, her hikâyenin te'min edebileceği menfaat-ı mâdiyeyi düşünmektedirler. Şurası şâyan-ı dikattir ki bu ceryan eseri olarak bu gün matbuât-ı yevmiye "Küçük Hikâye"tarzını her gün libâs-ı edebîsinden bir parça tecerrübde muvaffak oluyor. Küçük hikâye diye düşündüğümüz tarz, kısaltılmış birer romandır ki bununla muharririnden bütün mehâret ve hasâisini küçük bir çerçeve dâhiline sıkıştırması beklenir. Halbuki bu şimdi, romoncılardan beklenen bir lutf-ı mahsus şeklini almıştır. Halka bir çok tedkikat ve tahayyülât-ı nefise ile meşbu' olan âsârı okumak zAhmed ve külfetini ihtiyar ettirmemek için ona, o kitleye, meşhur sanatkarların iki sütun yazısı okutulmak kâfi ve fâideli görünüyor. Evvelleri Küçük Hikâyeciler âdeta romanlarının çerçevesini çizerek bütün sanatlarını bunlarda göstermeye çalışırlar, kıymet-i edebiyyelerini izhâr için uğraşırlardı. Şimdi muharrir sanki uzun yazamadığı için kârilerinden af diler gibi "Küçük Hikâye" yi yazıyor. Bunlar ekseriya şuhluk ve garâbet hisleriyle doludur. İşte matbuat ile kârilerin müelliflere karşı izhar ettikleri lâkaydî

neticesidir ki asr-ı hâzırda roman mevkî-i ehemmiyetten düşmeye başladı. Sanatlarına âşık olan muharrirler bu"esâret-i matbuat" dan şikâyet edib duruyrlar.

Hikâye-nüvisler içinde Paul Adan sanata karşı yürütülen bu cidâl arasında en ziyâde kendisini muhafaza edebilmiş müelliflerdendir. Ve bu, tabiat-ı ciddiyesinden mütevellid bir netîcedir.

Küçük hikâyelere karşı yukarıdan beri serd edilen itirâzât-ı muhakkaya lâyık ve muhatap olmak hicâbı matbuât-ı yevmiyeye aiddir. Haddi zâtında bu tarz, asrın bütün temâyülât-ı sanatkarânesine müsteiddir. Ve işte, ihtisâra, sürata, hücum husûsundaki tasrife, bütün bu ceryân-ı hâzıra muvâfik olan meziyetlere mâlikiyetinden ve hiffetinden dolayıdırki Küçük Hikâyeler henüz ölmüştür veyâ ölecektir denilemez. Onun için, yeniden iktisâb-ı hayat etmek ümmidleri pek çoktur. Ne vakit, büyük yevmî, siyâsî gazeteler beşer, ikişer paraya iner ve bir zümre-i mahdûde için daha küçük fakat daha pahalı edebî gazeteler çıkarsa o zaman o, bütün isdidadâtının tekmil ve tavsiine çalışacaktır.

Eğer Balzacın romanlarının sûret-i tertîbi düşünülür, taksimât hususundaki o ihmâl-i bîinsafi göz önünegetirilir; Zolanın fennî kitaplar, bablarına, fasıllarına benzeyen fasıllarının ne kadar can sıktığı, "Evseman"ının lügat-ı tafsilâtına benzeyen satırları nazar-ı dikkate alınırsa, velhâsıl hâl-i hâzırda yazılan romanların bütün o yorucu tarz-ı tertib ve eşkâli te'mil olunursa, gazetecilik sayesinde hayat bulan ve onun keyfine râm olan küçük hikâyelerin istikbâli hakkında bir fikir edinilebilir. Zaten birçok değerli romanların her faslı, birer küçük hikâyeden başka bir şey değildir. Bunlar, hey'et-i mecmuaları itibarı ile ayrı birer parçadırlar. O, aksâmından bulunduğu romanda nâkâbil iftirak değil, ehemmiyet ve sanat itibarıyla müstakildirler. Onu oradan çıkarıverirseniz bu kendi başına bir hayat olur. Bunlar, mahiyyetleri itibarıyle fasılları kısa kat'i yapıyorlar. Hemen bütün iyi muharrirlerin romanları şimdi bu surette intişâr ediyor. Meselâ Anataole Fransın, bâhusus en son yazdığı romanlar, ayrı ayrı bablardan ibarettir ki bunların herbirisi nefis bir küçük hikâye olarak, ayrı ayrı, gazetelerde intişar edebilirdi. İşte küçük hikâye romana kendi meziyyâtını iâre ile onu tecdîd etmiştir, temizlemiştir, mevâdd-ı muzırradan kurtarmıştır. Bâhusus ona, faaliyyet ve sürat-i asrînin ceryanatına tebâyeti öğretmiş, üçyüz elli yaşındaki o ihtiyar dedesine yeni elbise giydirerek yeni zaman adamı yapmaya çalışmıştır.

Küçük hikâye tarzı, biraz daha büyük şartıyla romanı ortadan kaldıracak gibi görünüyor. Demin arzedildiği vechile zaten romana nüfuz etmeye başlamıştır. O halde

sahne-i edebiyyattan kaybolacağı hiçbir vakit iddia olunamaz tabii. Mütehassıslar elinde olmadığı için kendisine has olan katiyyet ve şiddetle, vukuât-ı sür'at-i tanzim-i sanatta bir tekâmül eseri gösteremiyor. O, kavâid-i fenniyye dairesinde hareket eden mâhir ellere mâlik değildir. Fakat diğer taraftan, birçok nukât-ı sanatla zenginleşmektedir. Tedkik, tahlil suretinde olur, mensur şiir tarzında yazılır. Meçhul ve müphem bir çerçeve dahilinde sürüklenir; hayat gibi müteredddid ve gayrı mahduddur.. Lâkin onun şimdiki şu tereddüd ve televvünü yarına bir servet hazırlıyor. Sonunda daima şarlatan olmak istidâdını hâiz olan mütehassıslardan korkmalıdır.

Büyük sanatkar o adama denilir ki Hugo gibi metîn ve vâsı' bir s'ay ile bütün hayâtı, bütün kâinâtı, bütün eşkâl-i edebiyyeyi ihatâ eder. Zaten her tarz, arkadaşlarına geniş bir dehânın kanadı altında ve bir ihtâr-ı samîmiyyetkarâne ile yaklaşmaktan pek çok şeyler kazanır. Mesela şairlerden Banvil büyük dâhiler kadar ihâtâya muktedir olamamakla beraber küçük hikâyeler tarzını şiire takarrüb ile latif bir kisveye sokmuş, onun nezâketini çoğaltmıştır.

Diğer taraftan, edebiyatın şerâit-i mâdiye-i hâzırâsı onu üzerek, saffetinden tecrid etmiş fakat sanattan da pek Ziyâde uzaklaştıramamıştır. Gazetecilik onu, erbâb-ı ihtisâsın elinden almıştır.

Sanat kemiyyette olmayıp keyfiyyettedir. Edebî tarzların çoğalması bir terakki sayılamaz. Onların birtakım te'sirât-ı gûn a gûn ile zenginleşerek, daha ziyâde bir zevke, daha ziyâde güzelliğe yaklaşmalarında fâide vardır. Yukarıda söylediğimiz gibi roman, küçük hikâyelerin iânesinden pek ziyâde istifâde etmiştir. Ve bu tarzın roman çerçevesi içinde ne büyük bir suhûlet ve meharetle ahz-ı mevk'i ettiği de nazar-ı itibara alınacak olursa şu'le-i fikr ve sanatla nasıl elastikî bir mehâretle heryere yetişerek ve topladığı güzelliklerden bir halîta yaparak muhtelif ve muvakkit şerâit-i hayâtiyenin gösterebileceği birçok mevânî ve müşkilât-ı mâdiyeye rağmen ondan vası' ve müstakil bir şekl-i ebedî-i san'at çıkarabileceği anlaşılır.

"Küçük Hikâye" tarzının tevlid ve inkişâfına, hâl-i hâzırına, hâdimlerine müteallık olan harekât-ı edebiyyeye dâir olan şu tedkikâtı iktibas ile sevgili ve muhib edebiyat kâri ve karielerimizin intizârına vas'etmekten maksadımız, bir zamandan beri bizde de küçük hikâyelerin yazılmağa başlandığı ve Hâlid Ziyâların, Câhidlerin (???) pek ziyâde hizmet ettiklerini ve edeceklerini göstermektir. Ve müsteid olduğu bütün hatalardan onu tenzîhe

çalışmaktır. Bu gün bizde de bir gazetecilik var. Ve her yerde olduğu gibi burada da mahsûsâtını göstererek hemen yeni doğan tarzları kendine çekmek isti'dâdını pek ziyâde hâizdir. Matbuât-ı mevkute matbuat-ı yevmiyeye karşı dâima basîretkarâne davranmalıdır.

Küçük hikâyelere gelince: Onlar bu gün muhtac olduğu romanların en mükemmel birer hulâsâsı olmalıdırlar. Ve bütün hayât-ı ictimâiyyemizi ihâtâ ederek onun bütün gavâmızını göstermelidirler.

Hikâyenin ne büyük fâideler te'min edeceği zann edersem iyice tavzih olunmuştur. Fakat bunları ihtisâsâttan, mensur şiirlerden tefrik etmelidir. Yevmî gazeteleri her gün ellerine aldıkları vakit Cenab Şehâbeddinin bir musâhabesini, Hâlid Ziyânın bir hikâyesini acûlâne araştırarak, Faik Âlînin bir şiirini bulmaktı memnun olan müsteid-i teala genç muhibb-i sanat arkadaşlarımız, bunların tarzını ve derecesini ta'yîne muktedir olmalıdırlar. Her şeyde ciddi olmamız lazım bulunduğu gibi edebiyatta da ciddi olmalıyız. Şiir ve edebiyâtın hayalden ibâret olduğunu kim söylemiş. Yalnız o, faidesiz ve yek renk olmaya müsteiddir. Ondaki ciddîlik fendeki ciddîlik derecesindedir.

Biz henüz garb kadar maddîleşmedik. Sanatta edebiyatta ne yapabilirsek bu devrede yapabiliriz. Şarklılı ğımızın bütün güzelliklerini bir tarz-ı nevîn ile göstermeliyiz, bu, her şeyin sırf ticâret add edildiği bir zamanda güç olur. Asâr-ı nefiseye dâima küşâda mecmualar bulundurarak her taalîmizi matbuât-ı yevmiyyeye kaptırmamalıyız. Biz de, Maupassantlar, Franslar, Adanlar, Roniler bekliyoruz. Büyük Hâlid Ziyânın mülkümüzde hemen icad ettiği bu tarzda büyük feyzler arıyoruz. Ve o âsâr-ı nefise-i müstakbeleyi okuduktan sonra hayattan, hayâtımızdan bir parça öğrenerek çıkmak isteriz velhâsıl ictimâi' hikâyeler bize pek fâideli olur.

*Bizde "Nouvelle" bir zamandan beri "Küçük Hikâye" diye tercüme olunduydu. Bunun en, muvâfik bir tâbir-i mütercem olduğunu zann ediyorum. Çünkü fikra, kıssa gibi isimler lisânımızda diğer manâlarda isti'mâl edilmiş ve "Nouvelle" in ifham ettiği esas ve maksat bu mânâlar arasında kaybolmak tehlikesine mâruz bulunmuştur. Lisânımızın anâsır-ı mühimmesinden olan Acem edebiyâtında da bu nev'i yazılara "Hikâyet" nâmı verildiği düşünülürse bu "Küçük Hikâye" tabirinin pek yanlış olmadığı tezahür eyler.

S. C.

c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324 / 11 Şb. 1909) s. 216 Server Cemal

c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324 / 25 Şb. 1909) s. 246-250

c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt. 1909) s. 263-264 Çengelköy, 17 KE. 1324

3. 29. Bizde Edebiyat

Edebiyat... Bu munis kelimenin ahenk-i telaffuzunda bile o kadar haşmet-i in'ikas mevcudki, fikr nagehan telattum-ı istiğrakına kapılarak beşeriyetin gehvâre-i evvelin hayatının kenar-ı masûmiyetine kadar bir rüc'at-i tefekküriyye ile gider, smâh-ı tahassüsâtına ta oralardan tıynetler toplar....

Beşer bu hakikat-ı hayata şeâmet-i sükûtundan mütevellid devre-i hayret ve serasimesini geçirerek muhit ve civarından şahsiyetini tevlid idame eden anasıra karşı bir tehassüs-i vicdani duyduğu zaman ilk hareketi bütün hüviyetini ilân eyleyen âvaze-i istiğrakı olmuştur: İşte musıki o inikas işte şiir o tehassüsdür. Bu iki hemşire-i ruh beşere bu felaket-i hebutı taziye ve teselli için terfik edilmiş birer refika-i sema edilir....

Sonra, yavaş yavaş, adımlarına bir muvazene-i meşiyet gelerek ileriye doğru yürüyen tıfl-ı nevzat arz etrafi haricisinden iktibas ettiği neşvelere bunları tercüman-ı ibtisam etmiş, yahut bazen sendeleyip düşerken ağrıyan bir uzvu sızlayan kalbi için bu gülen dudakları bunlara tevdi beyi eylemiştir. Evet, tahassüsât-ı beşerde şiir ve musiki, teayyün-i hüviyyet ederek hakime-i his ve insaniyet olmuştur.

Bunun içindir ki beşeriyetin mesâfât-ı ikâmetinde tesbit ettiği âsâr-ı hayat zamanının sadme-i a'sârına tâb-âver iktiham olmayarak her karn birer hand-ı imha ile bütün o heyâkil-i mevcudiyyeti ifnâ etmiş, böylece kurûn-ı müttebia biri birinden, ekseriyâ, harabeler tevârüs eylemişken bu ender-asat-ı umumiyye içinde yalnız onlar, şiir ve musiki, ebedle hem-sinn ü şebâb yaşamıştır; ve ruhsâre-i şebâbeti her asırda başka bir reng-i hüsn ile daha cazib ve nermin olarak....

Evet, şiir muhit-i edebiyatın en samimi ve nezih bir unsur-ı zî-hayât-ı müstesnâsıdır ve beşeriyetin esfâr-ı dûr-â-dûrunda mülakab hissiyatını tektib ede ede bu gün bize bir dâsitân-ı âlâm ithaf ediyor.... bu dâsitân... lakin bu o kadar derin bir figan ki, zavallı ketibe-i beşer meşy-i hayatında bir vakfe-i mesârre muvafik bile olamamış gibidir. Bu ketibenin sada-yı mevcudiyyeti âfâka her zaman hıçkırıklar aksettirmiş, güzergahını şikâbe-i tekeddürat ile tertib eylemiştir. İşte ahlaf-ı beşeriyenin eslafından en samimi tevârüsât-i vicdaniyyesi.....

Tabakat-ı a'sara akseden o taninler, (???) artık katî ve sarih, başlayan terennümat-ı infiale ma'kes ola ola nihayet bizim tabaka-i kurunumuza da inikas eylemiş, oradan da ne kadar sürud-ı ibtika toplamıştır.

Beşeriyetin o dasitan-ı melâline, evet bizde bir mısra-yı elem ilave etmişiz: O mısraı tevzin için Ahmed Paşalar, Necatiler, Bakiler, Fuzuliler, Nefiler, Nedimler, Şeyh Galibler birer kelime-i keder bulmuş, zucret ruhuna onları nedime-i hasbihal etmiş....

Ah bu pür-enin mısra.... bunu ikmal için, fakat bir kelime-i şad ilavesiyle değil, bir lafz-ı giryan zımmıyla Şinâsi pişvâ olarak son kafile-i şi're başlar. Oh; bu gül-i rubban... bunu heyet-i hazin meşyini temaşâ etmek, bunun avaze-i mevcudiyyetini dinlemek ne kadar meraretbansâdır çünkü bize en yakın olan, çünkü bizim hissiyatımızı hepsinden Ziyâde inikas ettiren bunun sadasıdır; Bu sesi dinleyiniz işideceksiniz ki sizin de bu mecmu-ı vaveyla içinde bir aks-i ahınız inliyor: ah, hepimiz bu karbanın seferberanıyız....

Bu yol o kadar, çorak ve sema o kadar müzlim ve kasvet ayindir ki lebab-ı mezhufunuz müebbeden mahrum-ab cebin-i füruzanınız müebbeden mahrum-nesim, muhit-i deycûrunuz....

Vakıa bakılır, Nedimler zamanında şahsiyet-i milliyeyi isbat etmeye çalışmışlarsa da bu sathi kalmış ve yalnız kendi şahsiyetleri ile daim olabilmiştir. Baki yalnız Süleyman-ı Kanûniye-mukallidlikden mümkün mertebe azâde-medhetmiş; Nedim ise yalnız İbrahim Paşa devrinin meddahı olmuş. Yani birincisi sırf mâdihi padişah, ikincisi milletin değil, fakat bir devre-i sefahatın nazım-ı harabanı olmuş, taklid etmişlerse de hissiyat-ı millette tebliğ ve ihsas edememişler.

Lakin Şinâsi "Fenni edeb bir marifetdir ki insana haslet amuz-ı edeb olduğu için edeb ve ehli edib tesmiye kılınmıştır." Cümlesiyle edebiyatı ve edibi tarif ederek mekteb-i şuara-yı tesis etmiştir. Bundan sonra şairler meddah değil hele sûile-i caize hiç değildirler.

Şair-mensubu edeb olduğundan madem-ki edibdi, demek en büyük bir teahhüd-i insani kendisine vazife addetmiş bulunuyordu. Artık şair kendi melâlini başkalarının tercümân-ı melâli olarak inşad edecek milleti için, yalnız onun için ağlayacaktı ve bunun giryesi ötekinin handesini tekeffül ediyordu. Evet.

"Bedbaht ona derler ki elinde cühelânın"
"Kahrolmak için kesb-i kemal ve hüner eyler"

diye iştika eden bir şair o cühelâyı elinde tutmak, onları düşmekten vekaye etmek için o bedbahtîye katlanabilir. İktiza-yı hadisat icabınca bazı şuara zamanını icad ederler,

bazılarını da zaman tevlid eyler. Bunun sebebi şiddet-i dehaya nisbet etmekten Ziyâde icab-ı vekâyı atfetmelidir. Zira şair bazen mensub olduğu kavmi koşarken beraber koşturmak uçarken birlikte kaldırmak suretiyle mülhemdir; ki o vakit yine bütün hissiyat-ı milliyeye teb'an bu hisse malik olmakla beraber milletine kendi şahsiyetinden hitab eder, onların arasında yürür, en önde koşar, ve ikaz ve teşci için yüksek ve kavi sadâlarla haykırır, haykırır.

İşte Şinâsi böyle bir devrede, fakat bir devre-i hayretde gelmiştir. Aheng-i atik-i millet değişmiş, yeni bir heyet tanzim edilmek için uğraşılıyor. Şair millete büyüklüğü bunun güzelliklerini tasvir ve ihsas ederken teşvik ve teşci etmek lazımdır; O zaman ses bir kumandan emri kadar kurudur. Lakin Şinâsi de o kadar gürültü, taşkınlık, şitab ve tayerân göremiyoruz, o nasihat ve va'z ediyor..... Niçin?....

Zira millet henüz devre-i hayretde, yıkılan bir kal'a ile yapılmak istenilen bir istihkâm arasında müteaccib ve vale, sanki tayin-i ati edemiyerek duruyor. İşte bu zamanlarda koşmak değil va'z ve pendetmek lazımdır. O sersemliği gidermeli, her zihni perişanîden kurtarmalı: işte Şinâsinin eserleri bu nasihatlerdir.

Fakat duygularının menbaı millettir ve bu menbadan seylab eden cuy-ı ihtisas şairiyeti saha-i fikreti iska ederken garbın ufk-ı feyzinde parlayan şumus-ı dehanın aks-ı tâb ve elvaniyle parıldar; çünkü tahsili garbdadır. İşte bunun neticesidir, ki Şinâsi o köhne bina-yı edebi yıkabilmiştir. Enkaz esası üzerine kurmak istediği kasr-ı edeb yine eski heyet-i hariciyesini, bilnisbe, muhafaza etmekle beraber tezyinat-ı dahiliyesini tertibde garba imtisal etmiştir.

Bu gün Temâşâyı şekil haricisinde hiç memnun olmayacağımız bir çok eserleri alel-husus kasideler yapmak istediği zamanlarda yazılmış eserleri pek çoktur. Lakin hissi olduğu zaman Şinâsi, Racine gibi bir klasik, Lamartine gibi bir lirik şairdir ve ancak böyle eserleriyle şairdir. Müebbeden mahrum-ı Ziyâdır. Burada hiçbirşey, birşey yokdur: Ne bir bakia-yı ârâm,ne bir nehlistân-ı ümmid; hayır, hayır hiçbirşey..ve bütün kârbân işte bürâhe mahkum-ı sefirdir..

Edebiyat-ı Osmaniyye Şinâsi zamanında mevcudiyyet-i şahsiyyesini temehhür etmiştir. Ancak bu zamandan itibaren şiire ilhâmât-ı kalbiyyesini şahsiyyetini en yakından kucaklayan, daha kati şahsiyyetini tevlid eden muhit için tevzîne başlamıştır. O muhitin

nefsinde intişar ettirdiği mesârı, yahut kopardığı feryadı gülmüş ağlamıştır. Taklid etmemiş yabancı bir kavmin müntehil hissiyâtı olmayı bir şeyn addetmiştir.

Şinâsinin en büyük eseri Kemal Beydir. Kemal, ki Şinâsinin hutbeleriyle bir hatt-ı hareket tayin eden edebiyat-ı milleti iki kuvvetli bazu-yı efkarıyla çekib koşturan bir dehadır. Şinâsi gibi zamanını icad eder. O da zamanını bir ehram-ı irfan olan dehasının serzirve-i ıtlâsından tulû eden şems-i fikretinin tufan-ı Ziyâsıyla parlatmak istiyor.

Şinâsi gibi mu'tedil değildir; bilakis pür galeyandır, cevvaldir. Hutbeleri milletin sımah-ı ibretine semalardan bir ra'd halinde gürler, asla yorulmak bilmez. Her zaman her şey için müheyya-yı cidaldir. Hasmı ilzam maksadıyla indirdiği darbeler o kadar müthişdir ki mutlaka ya ezer, ya öldürür. Gaye-i âmâline kavuşmak hırsıyla her zaman çılgındır; Ona bir gün evvel oraya yetişmek için koşar, atılır, uçar, parlar. Bütün mehâlik-i güzergâhı onu bu sürat-ı seyrinden nekül etteirmez. Zira şimdi mevaizeden ziyâde hitabet ve teşçi, şimdi i'tidalden daha Ziyâde hareket ve heyecan lazımdır. Bütün cereyân-ı hâdisat şairi bu hâlet-i asabiyyeye davet ediyor. Şair daima haykıracak ve koşacaktır. Bunu yapmak elzemdir, mecburidir. Bir şiirini dinleyiniz göreceksiniz ki:

Yüksek kayalıkların yalçın tepelerinde bir haşyet-i rû'yette temâşâsından titrenilen bir zirveye kanatlarını germiş pîşinde ufuklara kadar uzanıp giden füshat-ı sahraya karşı acı acı feryad eden -kendi dediği gibi- ıkâbların garivlerine benzer, ki, şiddet-i sadâ ile vahşet-i mekan karşısında mfekkire-i büht içinde kalır, büyüklüğünü ihâtâ edemez... İşte Kemal ve âsârı.....

Evet, ehramların bâlâ-yı fezâsında pervaz ve şitab eden bu zeka, burcdan burca vaz'-ı pâ eden bu şahsiyet kendisiyle birlikte milletini götürmek, sürüklemek için o kadar uğraşmışdı, o kadar uğraşmışdı ki nihayet nâ emel olacağım sanmışdı.

"Biz ol nesl-i kerim-i dûde-i Osmâniyânız kim"
"Muhammerdir serâpâ mâyemiz hûn-ı şehâdetten"
"Biz ol âlî-himem erbâb-ı cidd ü içtihadız kim"
"Cihangirâne bir devlet çıkardık bir aşîretten"

gibi temeddühât-ı mağrurâne ile şaşaa-i mâzîsini alkışladığı milletinin aynı azameti atiyyede masdar olacağından emindi. İptida bu emniyyeye o kadar itimâdı vardı ki, her

maniâyı zir û zer etmek istedi. Bütün eşârı bu emeli itmam için birer berât-ı teşçi idi. Fakat şahsında tasavvur ettiği o muazzam kanatlar milletinin seviye-i kabiliyyetinde yokdu; onunla birlikte uçamadılar. O metin ayaklar kimsede yokdu; onunla birlikte koşamadılar. Bu fecr-i muhteşem herkesi bir velah ve istiğrak içinde lal ve bîhareket bırakmıştı. ve

"Yüksel ki yerin bu yer değildir."
"Dünyaya geliş hüner değildir."

diye negamât-ı teşciini âzân-ı âsumâne çıkaran şair, nihâyet aczinden değil, belki inkisârından artık hayata karşı nefrinlere, itablara başladı:

"Ölürsem görmeden milletde ümmid ettiğim feyzi"
"Yazılsın seng-i kabrimde vatan mahzun, ben mahzun."

Bu, kalbini hûn eden feryâd-ı hamiyyetinin iştikâ-yı bedbahtânesiydi, Kemal de muvaffak olamadı, fakat dimağlarda bir düşünce, kalblerde bir duygu bırakmağa muvaffak oldu. Bu düşüncelerin, bu duyguların vaveylâ-yı ihsâsını dinleyelim:

"Görüb ahkâm-ı asr-ı münharif sıdk-ı selametten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten

Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten
Mürüvvet-mend olan mazlûma el çekmez iânetten

Hakîr olduysa millet şânına noksan gelir sanma
Yere düşmekle cevher sâkıt olmaz kadr kıymetten

Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandır
Ne gam râh-ı vatanda hâk olursa cevr ü mihnetten

Muîni zâlimin dünyada erbâb-ı denâettir

Köpektir zevk alan sayyâd-ı bî-insafa hizmetten

Hemân bir feyz-i bâkî terkeder bir zevk-i fânîye
Hayâtın kadrini âli bilenler hüsn-i şöhretten

Nedendir halkta tûl-i hayâta bunca rağbetler
Nedir insâna bilmem menfaat hıfz-ı emânetten

Cihânda kendini her ferdden alçak görür ol kim
Utanmaz kendi nefsinden de âr eyler melâmetten

Felekten intikam almak demektir ehl-i idrâke
Edip tezyîd-i gayret müstefîd olmak nedâmetten

Durur ahkâm-ı nusret ittihâd-ı kalb-i millette
Çıkar âsâr-ı rAhmed ihtilâf-ı re'y-i ümmetten

Eder tedvîr-i âlem bir mekînin kuvve-i azmi
Cihân titrer sebât-ı pây-ı erbâb-ı metânetten

Kazâ her feyzini her lûtfunu bir vakt için saklar
Fütûr etme sakın milletteki zâ'f u betâetten

Değildir şîr-i der-zencîre töhmet acz-i akdâmı
Felekte baht utansın bî-nasîb erbâb-ı himmetten

Ziyâ dûr ise evc-i rif'atinden ıztırârîdir
Hicâb etsin tabiat yerde kalmış kabiliyyetten

Biz ol nesl-i kerîm-i dûde-i Osmâniyânız kim
Muhammerdir serâpa mâyemiz hûn-i şehâdetten

Biz ol âlî-himem erbâb-ı cidd ü içtihâdız kim
Cihângîrâne bir devlet çıkardık bir aşîretten

Biz ol ulvî-nihâdânız ki meydân-ı hamiyyette
Bize hâk-i mezar ehven gelir hâk-i mezelletten

Ne gam pür-âteş-i hevl olsada gavgay-ı hürriyet
Kaçar mı merd olan bir cân için meydân-ı gayretten

Kemend-i can-güdâzı ejder-i kahr olsa cellâdın
Müreccahtır yine bin kerre zencîr-i esâretten

Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplasın gelsin
Dönersem kahbeyim millet yolunda bir azîmetten

Anılsın mesleğimde çektiğim cevr ü meşakkatler
Ki ednâ zevki âlâdır vezâretten sadâretten

Vatan bir bi-vefâ nâzende-i tannâza dönmüş kim
Ayrılmaz sâdıkan-ı aşkını âlâm-ı gurbetten

Müberrâyım recâ vü havfden indimde âlîdir
Vazîfem menfaatten hakkım agrâz-ı hükûmetten

Civanmerdân-ı milletele hazer gavgadan ey bîdâd
Erir şemşir-i zulmün âteş-i hamiyyetten

Ne mümkin zulm ile bîdâd ile imhâ-yı hürriyet
Çalış idrâki kaldır muktedirsen âdemiyyetten

Gönülde cevher-i elmâsa benzer cevher-i gayret
Ezilmiş şiddet-i tazyîkten te'sir-i sıkletten

Ne efsûnkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyet
Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten

Senindir şimdi cezb-i kalbe kudret setr-i hüsn etme
Cemâlin tâ edeb dûr olmasın enzâr-ı ümmetten

Ne yâr-ı cân imişsin âh ey ümmid-i istikbâl
Cihânı sensin âzâd eyleyen bin ye's ü mihnetten

Senindir devr-i devlet hükmünü dünyâya infâz et
Hudâ ikbâlini hıfzeylesin her türlü âfetten

Kilâb-ı zulme kaldı gezdiğin nâzende sahrâlar
Uyan ey yâreli şîr-i jeyan bu hâb-ı gafletten.

Kemal Bey büyük bir şair olmaktan ziyâde büyük bir dâhî-i münşîdir. Hugonun muasır ve mülhimmi olmak hasebiyle her yerde onun azimet ve dehâetini temsile çalışmıştır. Fransa da Hugo ne ise, bizde de Kemal o idi. Hugo orada ne yapmış ise, Kemal burada da onu tatbik etmek istemiştir. (Lirik) Şinâsiye karşı Kemal, bütün mânâ-yı hakîkîsiyle, bir romantiktir, bir Hugo gibi romantiktir: Cezmi si işte Celaleddin Harzemşah'ı işte bütün âsar-ı.....

Romantizm.. bizde bu meslek Kemal le başlamıştır. İlk hamle-i pervazı kendisini zirve-i aksa-yı i'tilya es'ad etmiştir. Kendisiyle bu meslek hitâmpezir olmamışsa da ihtişam ve dârâtını gâib eylemiştir. Romantiklikde muvaffak olabilmek kuvvetli bir kaleme vâbestedir; ve illa muvaffâkiyetsizlik hemen katî gibidir. Çünkü bütün tasvirât ibdiât müfekkiredir; hatta kalb bile tevdi-i ihtisâs edeceği zaman iâne-i efkâra müracaât eder. Kemalin öyle cümleleri, terkib leri vardır ki bir şemsin azimeti ile parlar. Müfekkire-i karii tutuşturur; saika gibi bir fikrin ibâd-ı nâmütenahiyyesine yetişir; kelimelerde bir sadâ-yı ra'd-ı tanini mevcuddur ki akisleri kulaklara derin fırtınaların heyecan ve zannını ihtar eder.

O zaman edebiyatına hükümran münferiddir. Herkes, büyük küçük; tabi-i hamesiydi. Üslûbu ise şumûs-ı ilhâmına matla ta'yin olan bir fecr-i müstesnadır. Tefekkürat ve hayalat ne kadar berk-i ihtişam ise o kadar ateşîn-renkdir. Renklerin hepsi de tâbdâr ve sarihdir. Tâyîn-i elvan için nazarların bir galat-ı tefrik ile şaşırmak ihtimali yoktur. Bütün o cûşiş-i efkar o suretle mürettebdir ki bir taksîm-i mantıkı, bir debdebe-i şâirâneyle mevkibi cümle vakur bir mey-i güzâriş verir. Kelimatın hutuvât-ı müruru gayet selîstir. Tahr-ı kelimatta sakatât-ı elfâzın öteye beriye bıraktığı yıkıntılar bulunamaz.

Hugonun nasiye-i dehasına iştigal-i siyâsiyât bir hâle-i iştihâr vaz' etmiştir; Kemalin de ser-şöhretine tac-ı zaferi yine o iştigal giydirmiştir.

Kemalden başka, *onun kadar*, şairiyetçe daha büyük *bir romantikimiz* vardır ki, o *da* Hâmid Beydir. Evet, daimâ muhayyile-i beşeriyyetin fevkine suûd eden bu deha: Abdülhak Hâmid.... Hâmid, yalnız milletin hissiyâtına tercüman değildir; O, bütün hissiyat-ı şairane-i beşerin tercümanıdır. İlhâmât ve tebligâtı hep semavidir, bu haziza hiç nûzul edemez, zîrâ gerdune-i arz o dârât-ı şâirâneye mütehammil değildir; Ona muhammil-i ârâm ancak kehkeşanlardır; mehtablar ise zemin seyranıdır.

Şarkda tulû eden bu seyyare-i nev-dîde-i dehâet bütün âfâk-ı arza müncelîdir, fakat bir tecelli-i muzlim... bir zulmet-i münevvire, ki en ziyâdar güneşlerle tutuşan gündüzler icad ettiği halde bile rûyetiniz muayyen değildir. Gözleriniz o kadar kamaşmışdır ki artık tufan tabiş bir vehm-i ruyette fezâyı temaşâ göze bir sümret-i mehtap örter ve şaşırırsınız sizi şaşırtan Ziyâ mıdır, zalam mıdır, bilemezsiniz. Zannedilirk ki başka bir periler muhitinde yaşanıyor. Gözler bu muhite alışmak için bir itiyâd-ı medide bulunmalıdır; hiç olmazsa o heva-yı muhit ile bir istinâs-ı teneffüside bulunulmuş olmalı bir parça.... yoksa anlaşılamaz; o ziyâlar o renkler...

Şair diyor ki:

"Döner karşımda her dem şiirden masnu bir âlem"

Evet dönüyor; ve biz de o gaflet-i temâşâ ile beraber dönüyoruz işte Kürsi-i İstiğrak...

"Kenar-ı bahrde hûş bir mahaldir, nâzır-ı âlem;
Tehaccür eylemiş bir mevcdir, üstünde bir âdem,
Hayalettir oturmuş, fikr ile meşguldür her dem.

Giyinmiştir beyaz amma bakarsın arz eder mâtem
Bulutlar, dalgalar yıldızlar etrafimda hep mahrem
Ağaçlar, cûylar, kuşlar, çiçekler daima hurrem
Bu tenha yerleri gördün mü? Sen zannetme hâlîdir.
Hayâlatımla meskûndur bu yerler pür meâlidir.
Muhat-ı aczdir,hem lâtenâhi birle malîdir;
Bu mevkîdir yerim sahilde bir kürsi-yi âlîdir.
Bulutlar....
Ağaçlar....
Sükunetle kuşanmış hay-huy-ı şehri gûş eyle
Sehab-ı hande-riz u berk-i yekser- kahrı gûş eyle
Ağaçlardan çıkan efkârı seyret nehri gûş eyle
Bu vahşetgâhda sen gel benimle dehri gûş eyle
Bulutlar....
Ağaçlar....
Düşün ol zatı kim emriyle zâtından ıyan olmuş,
Vücud-ı sermedisinden zemin ü asumân olmuş,
Düşün deryayı her bir katre bahr-ı bî-kerân olmuş
Hafâyâ-yı ilâhidir ki yek- dil, yek- zebân olmuş,
Bulutlar....
Ağaçlar....
Eder yekdiğerin takbîl daim zühre vü zerre,
Yürür bir yolda mürg ü mahi vü mehtâbü şeb-perre,
Otur şu minber-i deryâ- muhât-i senge bir kerre,
HemanAllahı gör şâmil-i semâdan bahr ile bere.
Bulutlar....
Ağaçlar....
Döner vâdide dur-a-dûr bir ses dereler çağlar
Çemen mâi koyunlar penbe rengârenktir dağlar,
Şafaktan bahrdan inmekte cem-i sim-u zer bağlar,
Bu şenlikte benim gönlümdür ancak varsa bir ağlar,

Bulutlar....

Ağaçlar....

İner sisler içinde bir küçük kız kûhdan tenha

Dönerken necm-i bidâr sihr-i peydâ vü nâpeydâ

Geçer bin ziyâ duşunda aks-i cuşiş-i derya

Ceres yad-ı vatanla dilde eyler şevkimi ihyâ....

Bulutlar....

Ağaçlar....

Kemalin garyu gazanferânesi Gelibolunun sükûn-ı esareti içinde boğulurken, Hâmidin Makberleri Ölüleri, bütün haileleri âfâk-ı matbuattan istibdâdın ilk tehaccümât-ı zalâmıyla magb-ı ihtifâsında mahfûf-ı uful olurken bütün o karanlıkların sükût-ı pey a pey altından hazin bir ses. Bir enîn-i iktirâb, sâkin ve hâmuş, ağlayarak, bir sirayet-i pinhan ile süryan ve itilâya başladı.... Ekrem

Oh, artık devre-i nush-u pend devre-i galeyân ve cidâl, devre-i tayarân hepsi, hepsi mahkûm-ı zevaldi. Milletin hayât-ı ictimâiyyesi kırılmıştı. Kimsede takât-ı itiraz, mecâl-i kıyâm kalmamıştı. Herkes cebr-i istibdâda mütezallimâne, bazen riyâkâr serfürûya başlamıştı: Bir devre-i melâl ve riyâ idi...

Millet bütün sükûn ve meskenetiyle kabul ettiği zıll-ı inkıyâdı taşımaya karar veriyor gibiydi. Bu, gazap ve devamlı fırtınalardan sonra çöken hayret-i meftureye pek benziyordu.

Ekrem Bey, işte, bu melâl-i meftûrun şairi bedbahtıdır. Şimdi ufukta hiçbir levha-i fecr, hiçbir safha-i şafak yoktur; ve fırtına bütün sath-ı tabiata bir harabe-i bast etmiştir. Gözler bir çiçek görse galat-ı basra düçar olduğuna kanidir, zira dikenden başka bir şey bulunmamak lazım gelir.

Bütün o yübûset-i metenâzıra karşı düşünen dîde-i şâir nasıl tasvîr-i ihtisâs ediyor; işte: tefekkür.....

Evet etrâfında bütün evrâk-ı çemen meluf ah hasrettir. Uzaktan kendisi gibi bu alem-i kelâle temaşekâr olan başka bir dide-i necm var, ki işte o da aynı hissi melûlle hissedar-ı muhabbetdir, o da bir şerik-i elemdir. Ve bu iki göz biri yukarıdan aşağıya bakan öteki aşağıdan yukarısını seyreden bu iki şahid-i musibetten başka bir nur-ı ittibah yok ki...

Hayır yalnız ötede, ta uzaklarda şimdi ismirar, içinde silinmiş gibi tefrik edilebilen uzaklarda lebile handenuma gözleriyle giryenemûd bir dilrûba vardır, ki, nazara-i şair ona incizab ediyor. Oralarda onu arıyor. Ve o da işte şairi bir neşide-i da'vetle çağırıyor.

Bu ses şairin dirvenini meşhuk-ı zevk-i nâmahdud eder. Bu ses nedir, bilirmisiniz? Şinâsi'lerin, Kemal'lerin, Hâmid'lerin terennüm ettiği peri-i vatanın bir teranesidir. Fakat...

Fakat şimdi yine zulmetler hareket eder ve vehmler tevlid eden haşin rüzgar bu munis sadayı örter; o vakit şair ıslanan nazarıyla asumana bakarken semanın safha-i siyahında hilâl-i beyazı görür;

Hilal-i Seher

Nedir bu feyz-i mükemmel, nedir bu hâl-i sihr?
Nedir hakikat-i ulviyye-yi meyl-i sihr?
Neden bulur bu kadar revnakı zilâl-i sihr?
Ben olmuşum ezeli âşık-i cemal-i sihr?
Senin de mi dilin âşüfte-yi visâl-i sihr?
Nedir bu hüzn-i garibanen ey hilâl-i sihr?

Ne var aceb ötesinde cihan-ı deycûrûn?
Nedir bilinmiyor aslı bu emri makhurun?
Nedir gururuna bâis şu necm-i pür-nurun?
Değer mi tabına haşa o çeşm-i mahmurun?
Muharrik olma da sevdama vaz-ı mefturun
Senin de mi kaderin vardır ey hilâl seher?

Ne hoş zaman ne garibana âlem-i mehtâb
Hava ne hoş ne kadar dilpezir safha-yı âb
Nücum-ı zahireyi rûhum eyler isticvab
Olub da nuruna hail ne anlıyor şu sehab?
Bu şeb neden yine kaldın benim gibi bî-hâb?
Ne derd ile müteellimsin ey hilâl-i seher?

Nedir o hiss-i ilahi cihan-ı bâlâda?

Nedir o nakş-ı mebâh-i sipihr-i minada?
Nedir o namütenahi letafet eşyada?
Kalır mı takat-ı dil bunları Temâşâda?
Kimin o nur ki mevc urmada şu deryâda?
Huda bilir ki perişanım ey hilâl-i sihr!

Güzergehinde bulutumu o cem-i zulmet-i bar
Ve ya havaya mı çıkmış zemindeki kûhsar?
Yanında hayli yakışmış o kevkeb-i seyyâr.
Kimin o nuru semavatı dolduran didâr?
Nedir o sürh-u sefid? Ah başlıyor mu nehar?
Yarın sabaha demek sohbet ey hilâl-i sihr...
Evet başlayan o ve, daima o revze-i mesaib…

Zavallı şair bu derd ve nehar karşısında nasıl titriyor. Bu haşyet-i müteneffir işte muhid-i içtimaiyesinin tevahhuş-ı umumiyesidir. Şair bir cüz-i mütemmimini olduğu kitle-i milletden kendisine isabet eden bu hali leb-i millettin tercüman-ı tezellümü olarak ne derin ihsas ediyor. Bu hissi umumidir. Bu koca millet artık esirdir zaifdir. Edebiyat da esir ve zaifdir şair kendisine bu esaret müellimesi içinde bir terane-i teslit arıyor. Ve kim bilir nerelerden bir gaye-i garamdan belki temenni-i yad ediyor. Evet

Yâd Et

Vakta ki gelip bahar.... yekser
Eşyada ıyan olur tegayyür;
Vakta ki hezar-ı aşk perver
Yapraklar ile edip tesettür,
Bilmem kime karşı hasretinden
Başlar nevhate bî-teehhür…
Kıl, gökyüzünün letâfetinden
Safiyet-i aşk mı tahattür.
Yâd et beni bir dakika yâd et....
Bir leyl-i sükun... nümâda tenha
Oldukça neşimenin serab

Kıl çeşmini aft-ı semt bâlâ:
Sevdalar içinde nur-ı mehtâb
Oldukça derununa gam efzâ
Eyle o geçen demi tezekkür;
Pîş-i nazarında sath-ı derya
Ettikçe temavvüc ü tenevvür
Yâd et beni, sâkitâne yâd et....
Vakta ki sabaha karşı nâgâh
Bir zevrak içinde bir tek insan
Hasretle çekip bir ateşin âh
Titrek sesi ile olur gazelhân
Ol âh-ı hazîn-i âşikâne
Ol gamlı terâne-i tâhassür
Bî-şübhe edince kalb ü câne
İcâb-ı tesir ve tekdir
Kab-ı tekeddür ü teesür
Yad et beni, gizli gizli yâd et...

Bir kalb-i rakik nâtüvanla
Firkatde ne çektiğim bilinmez.
Hicranla, sitemle, imtihanla
Amma ki vefa-yı dil silinmez
Sevdimse seni bu türlü sevdim.
Sensin bana mâye-i tefekkür
Ettikçe lisanım üzre daim
İzhar-ı muhabbetin tekerrür
Yâd et beni sen de âh yâd et...

Vaktâ ki hûlül edib de eylül
Müstağrak-ı hüzn olur tabiat,
Vakta ki bir iğbirar-ı meçhul

Eyler değil mi esir-i kasvet
Seyret o sahaya pey semâda
Ettikçe hazin hazin takattür.
Bir rikkat ile hilaf-ı a'de:
Şayet ola yaşla gözlerin pûr,
Yad et beni ol zamanda yad et...

Vakta ki durup şu kalb-i gamnâk
Toprakda mihan olur vücudum
Vakta ki dolup dehanıma hâk
Şevkinle tamam olur surûdum.
Tenha gecelerde bir hayalet
Manzûrun olunca bi't-tahayyür
Yum çeşmini bâ-kemâl-i rikkat
Bedbahtî-i aşkım et tasavvur
Yâd et beni gamlı gamlı yâd et...

Ekrem Bey bir romantik iken gençdi ve cûşîş içinde idi. Cûşîş-i ictimai sükun-ı esiraneye inkılap edince o da ihtiyarlamaya başladı. Tefekküratına tehassüsatı, daha maddi, dimağına kalbi galebe etti. Bu sebeple, sonraları, bazen bir klasik bir romantik, bir lirik olmuşdu. Hatta en son zamanlarda bir parnasyen bile olmuşdur.

Bu pek tabii idi. Zira Ekrem Bey ötekiler gibi önde koşmuyor, hitâbet etmiyor, kalb-i milletde, vicdânı ictimaiyyemizden kopup gelen sesleri tebliğ için ağlıyordu.

Lisanda gittikçe kesb-i nezahet ve asâlet ediyordu. Bütün o tevdiâtda o kadar samimi bir tekellüm-i necib vardı, ki, şüphesiz edebiyat şahsiyet-i bedbini-i katiyyesini, nazik-i vâsıl bir surette, iktisab eyliyordu. İçin için süryan eden bir hiss-i milli ile millet asabiyetini derke başlıyordu. Evet, bir cümle-i edebi daha... ve işte Edebiyât-ı Cedîde!...

"Tehayyülat-ı ictimaiyye tebdilât-ı edebiyyeye, her zaman, bir mecrayı nev eder tayin eder" demiştim. İşte Edebiyât-ı Cedidede ta kalb-gâh-ı ümmitde açtığı bir mecradan dimağdan dimağa, fikirden fikire, kalbden kalbe, hisden hisse seyelan ederek bütün, elemleri, sızıları, feryatları, giryeleri sevâhiline serpiyordu. Bazen boğuk bir figan ile, muzlim ve durgun, derinleşiyor; Güya vakur bir tefekkür-i ye'sle bedbîn düşünüyor; Bazen

küçük reşâşelerle civâr-ı cereyânına eşkâye rîz oluyor, sonra, ötede, ağaçlıkların sâye-i rükûdunda, sakin, facia-i hâtırâtını dinler gibi bîtâb-ı muhtaç ârâm duruyor; aks-i istikametle sath-ı âbına çarpan bir şehper-i rüzgardan muğber, çehresini buruşturuyor; nihayet bir şelâle-i heyecan halinde dökülürken cevf-i etraf bütün heyecan-ı ıtabının nefrinlerini haykırıyor.

Üstünde açılan sema başka bir inkişaf ile münceli; rûyet onun hakikatini keşf ve ta'yinden aciz. Bu semâda şimdi bir tulu-ı afitab mı var ki afaka şa'şaât fecrini döküyor, yoksa bir mehtab mı? Bilinmiyor, ki... Zira menâzırı güneşler bir selsebil-i Ziyâ ile yıkarken, nagehan, bütün bu güneşlerin üzerine bir sütre-i dûd düşer, ötede beride yalnız nermin Ziyâlar kalır şimdi bir mehtab-ı farz olunur. Bir nur-u dûd: işte Edebiyat-ı Cedidenin ruhu, işte ilham ve tahassüsâtı....

Çünkü muhit-i ictimaiyyesi o kadar muzlim bir hayat-ı istibdad içinde ezilmektedir ki, bir levha fecr infilak ettirmek isteyen şair, işte, bir safhâ-yı gurub tesbit ediyor. Fakat renkler Ziyâlar, nurlar o kadar çok, o kadar bir mebzuliyyet-i müsrifâne ile dağılıyor ki, nazarlar o feyzân-ı tâbişe karşı kamaşıyor, lâkin hep bu ziyâların etrafında bir hâle-i zılal var. Evet. gülen bir tehassüs-i leb şairde ibtika-yı elemle soluveriyor. Ve artık giryeler daha güzel oluyor, zira ruhlar ezildikçe bütün neşâta bigane kalmışlardır.

İşte, bakınız, bütün bu nur ve zılâl arasında bir kâşâne-i püryane zannedilen güzel bir bina görüyorsunuz, değil mi? Cebhesi o kadar masnu', ki şurada bed'i bir üslub arabın en nigeh-firib nakışları, şekilleri heyetine asıl bir nezâhet-i manzara iâre ediyor. Ötede mesela, garbın bir bediâ-yi mi'mârîsini tersîm eden zarif ve nevin başka bir tarz-ı irtisam var. Şurası İrânî taklarla şarkî bir edâyı şa'ş'adara maliktir. Önünde yeşil tutıyla müzeyyen cezâir-i zevahîri beyaz kumlu yollar taksim eder ki ta karşıda bizim eski bahçelerimize medar-ı tezyîn olan bir şadırvan görünür.

Derun-ı kasr büsbütün rengîn-i ihtişamdır: zerrin dehlizleri olan geniş merdivenler sizi bir eyvan-ı pehnâya sâikdir. Duvarları teşkil ve tasni eden minâkâr nakışlar İran ve Bizansın, şark ve garbın bir meşhur nefâsetine giriyorsunuz fikrini verir. Mesela yerde girânbahâ bir kâliçe-i İran mefruş. Sonra, her yerde, mühmel bir tertip ile, bin türlü eşya-yı garb, serpilidir, şurada bir konsol, ötede Amerikan bir meşe kütüphane, beride maroken koltuklar, daha bilmem nasıl nefis ve zarif şeyler... İşte Hugonun bir büstü, kütüphanenin önünde, Paul Verlainenin bir tasviri, işte duvarda bir Lökont Dölil, yanında yağlı boya bir

peyzaj, karşısında bir levha ki, Sadi'nin bir beytini ihtiva eder, altında çimenler içinde kaybolmuş gibi ispenser duruyor, sonra, etajer üzerinde jösetöler, İlustrationlar, magazinler, bir Rübâb-ı Şikeste, bir Nefi divanı, Eşper, Aiglon, Fekondite, birçok âsâr-ı âzam... Fakat bu dairenin sakinân ve zâirîni hepsi hasta, hepsi ma'luldur, hepsi solagun çehreli zatlardır. Bütün dudaklarda bir sual-i teverrüm çırpınır. Bahçelerde dolaşırken; bîmecal adımların taşıyamayacağı zann olunan nahîf vücudlarının ağırlığını bir yere tevdi için bir mahal-i ârâm aradıkları görülür. Yeni açmış bir gül koklamazlar; ayaklarına düşmüş berr ve kopara-ı ısfırâr piş-i payine tesadüf ederse hemen alırlar, ona dakikalarca bakarlar, yahud, bir kuru çiçek görülürse yakalarına takmak için tehâlik gösterirler. Garib insanlar. Bu bina-yı püryâne: işte Edebiyât-ı Cedîde. O hasta zairler: işte genç şuarâmız...

Oh. Bu te'sir-i muhit. Ooh bu istibdat..., zindan, katl ve işkenceler, teb'idler menfâlarla harab olan milleti görürken şair başka nasıl mülhem olabilir; mümkün mü? Her tarafta binlerce efgan inler, her taraftan binlerce âvâz-ı istimdâd ederken şâir, nasıl olur da, güler? Ve mâdem ki lisân-ı edeb, lisan-ı milletdir, artık bu seslerden başka bir şeye bu lisan tercüman olamaz.

Bakınız Fikret Bey ne diyor: "Güzel güzel birçok hikayeler, tasvirler, latif ve nazik, ulvi bir hayli manzumeler; bunların hepsinde birçok şiirler, birçok san'at, birçok meziyet.. Fakat hepsinde aynı rehâvet, aynı fütur, aynı maraz. Hepsinde o, hepsinde o takatsizlik, o cansızlık... Onların hepsi sizden bir katre-i yaş, bir va'zı-ı tefekkür, bir nigah-ı teellüm dilenmeye, sizin fazıla-i ihtisâsınızdan bir hassa-i intihab almaya gelen âciz, dermanda sü'le-i iştihardır."

Evet, Fikret itiraf ve tasvir ediyor, Fikret ki en kavisi, en mütehammilidir. Millet, bu istibdad altında ezildikçe daha Ziyâde şahsiyetine sarılıyor, daha Ziyâde milliyetini hissediyor, asabileşiyor; hasta, bi-mecal, ve bedbin, bir i'tisâb... Fakat ölmüyor. Bütün o rimad-ı istibdâd altında bir kıvılcım ki arasıra bir eser-i ihtirak gösteriyor, biraz sonra, lâkin yine tekrar inşial edebilmek için, sönyor. Bu, sakin, belki ümidsiz bir uyanış, fakat herhalde bir teyakkuz: - Kahkaha-i Ye's...

Bâd-i nâlân-ı hâzan giryeli ıslıklarla
Ötüyor çarpınarak camlara hırçın hırçın.
Bu tekaâza-yı hurûşatla, bu çığlıklarla
Dalgalar bir canavar, sanki kudurmuş, çılgın.

Başka ses yok... bütün ebâd-ı sûkûn-perver-i leyl
Hep onun aks-i huruşuyla garik-i vâveyl:
Hep karanlık.. bu telâtum ki bâran u zılam.
Ediyor kalbe karanlık, acı şeyler ilham:
Sanki dünya batacak, sanki kıyamet... Heyhat,
Böyle hep korkulu rüya doludur hâb-ı hayat.
Sonra bir mevc-i tebessüm ufacık bir lem'ân
Ettirir leyle-i ruhumda solar galeyan...
Çarpın ey bâd-ı hazân camlara, hırçın hırçın,
Bir hareketli sûkût.. işte hep ıslıklar ki;
Kudur ey, lücce-i zulmet, mütehevvir, çılgın,
Gülerim kahkaha-i ye'isle çığlıklarına...

Lakin bazen. Bu tabaka-i rimad o kadar kesafet peyda ediyor ki hiç inşial edecek ahker-i ümmid kalmıyor. Ratik şair, bir müddet için efkâr-ı bedbînâneye kapılarak aciz ve meftur, temenni-i memat eyliyor. Zira zelil ve bî âtî yaşamakdansa ölmek elbette bir teselli bulmakdır. Ooh, bu acı temenni-i mevt: Nâdim-i Hayat.

Nâdim-i Hayât

Makhûr-ı nedâmet nazarım yerlere ma'tuf
Piramen-i azmimde hayâlât-ı siyeh per;
Manalı tebessümler ile mârûz u mükedder,
Ma'nalı süâlât ile her hatvede mevkuf,
Avare dolaşmakdayım eb'âd-ı hayâtı
Yıllarca taharri der-i mesdûd-i necâtı,
Yıllarca metaible mesaible didişmek
Gezmek bu dikenlikde girân bâr-ı sefâlet
Mesmûm, acı bir zehir ile mesmûm, nihayet
Bir gül koparıp koklamadan toprağa düşmek.
Ben böyle mi sandım seni ey ömr-i gâm-olûd:
Bir telhi-i nekbetle gönül, nâdim ü bîsûd,
Takdis ediyor, sâye-i kahrında memâtı...

Bu şair Ekrem Beyin perverde-i irfânıdır. Kendisi şair olduğu kadar büyük, pek büyük bir sanatkârdır. Te'min edebilirim ki bizde en büyük sanatkar Fikrettir, o kadar mevzu'ları ne olursa, nasıl olursa olsun elinde birer elmâsyâre olmuştur. Şiirleri o suretle işlenmiştir, ki, bir kusur-ı sanat bulmak mümkün değildir. Kelimeler, terkibler, nask-ı ceml, tevzîn-i ebyât o kadar mükemmel nescolunmuşdur ki bu levhalar karşısında insan hayran-ı sanat kalır.

Bu gün katidir yalnız şair olmak kifayet etmiyor. Sanatkâr olmak ister. O güzellikleri, incelikleri, renkleri, Ziyâları, gölgeleri, nefhaları yerli yerine dizmeli, öyle tertib etmelidir ki vücuda gelecek levhalarda aheng-i imtizac hâsıl olsun.

Mâdem ki şiir, bir nefha, bir gölge, bir renk bir Ziyâdır, ve bunlar o kadar rakik-i mazbut şeylerdir ki parmakların küçücük bir ihmâli hepsini kaçırabilir. Şâir hisseder, fakat tebliğ eden sanatkârdır. Şiir tahassüs, tebliği sanattır.

Bu inhimâk-ı sanat Fikret-i Parnasyen yapmışdır; Sully Prudhomme kadar muvaffak olmuş sonnetleri Rübâb-ı Şikeste şairinin alanını ne güzel terennüm eder. Bu beyaz terennüm ne derin bir şiir-i siyahdır. Evet Fikretin en şedid mücedelât-ı ruhiyyesi fenalığa karşıdır. Rüyaya, tabusbuslara karşı tuğyan eder, kindardır. Servet için, mülevves ma'den paralar için müzâide-i şahsiyet edenleri asla affetmez, onlara ebedi düşmandır. Onun için para karnını doyuracak ekmeği, soğuk ve sıcakdan muhafaza edecek elbiseyi ihzar edecek bir vasıtadır. Fazlası diğerinin hakkına tecavüzdür. Zira ben hisseme sizden fazla isabet ettirmek maksadıyla, haris ve menfatcü çalışırsam nasib-i hakkınızı gasp etmiş olurum.

İşte bu ulvi nazariyye felsefiyye-i ahlakın en pak ve namuskar bir ra'iz müdafii etmiştir. Büyük eserleri şüphesiz bu hutbelerdir. Burada tertil edemiyeceğim bir çok şiirleri, Rübâb-ı Şikestenin o elhân-ı tekdîri hep bu hissin tevdiât-ı kalbîyyesidir. Fikret perestişkar-ı insaniyyetdir, perestişkâr-ı ulviyettir. Ve mevkî-i ahlâkîsi o kadar yüksekdir, bu safhâ-yı ictimaiyye pek az şair yetişebilir.

Şair bu bülend-i sedir insaniyete çıkarak hasîs-i ictimaiyyesinin seviyye-i ahlakisinden pek çok ayrılmış arada o kadar uzun bir mesâfe-i suûd bırakmış ki oradan bir nazara-i ukâb ile bakdıkça, bir nanpâre için akurâne mücadelelerle birbirini dişleyen, gülbana tezellüllerle birbirine arz-ı riya eden çamurlar, bataklar içinden daima bir uçuruma: hevl-i inkiraz haykıran bir harfe-i zulmete daima, daima dökülen yuvarlanan o heyet-i sefileden istikrah

ediyor. Bu, gayz-alûd ve samimi bir teneffür ki, hevar gördüğü halde bile yine onun mukadderat-ı hayatiyyesine ağlıyor.

İşte bu, adalet-i beşeriyyenin huzurunda bir rûkû-ı hürmetle eğildiği bir âbide-i ahlakîdir. Ve Fikret bu âbideyi nasıl tasvir ediyor, bakınız: Heykel-i S'ay...

Şevâhıkdan kopan bir hande-i şârıkla zulmetkâr
Perişan bir bulut halinde titrerken bevâdide
Derin, gurrende aks-i savletiyle, ra'd-i hevl-âver
Kımıldar bir siyah ejder gibi âguş-ı vâdîde.

Evet bu heyet-i ictimaiyyede bu iki muhit-i mütezâd var. Biri bî-pâyân bir uçurumla alçalıyor alçalıyor! Öteki nâmütenâhî bir tesâüdle yükseliyor, yükseliyor... Ve Şüphesizdir, ki kefe-i mizânın biri ne kadar dolar ve inerse öteki o kadar yükselir. Buna bir tevazün vermek yüksektekini imla etmek, aşağıdakini boşaltmakla olur. Yoksa o yüksekliklerin uluvv-ı cenâbı, alçaklıklara temâyül edemez.

O sakinîn-i şevâhik zulmet-i istibdat üzerinden bir şehâb-ı ümmid iltimaıyla parlayarak ufk-ı nevdîde-i hürriyete doğru pür şiir ve nehâlik uçuşurlar. Buna bir timsal ister misiniz; İşte Cenab Şehabeddin.

İşte bu, böyle bir ufk-ı nevdîdedir. Müphem ve nâzende bir feyz-i simâsıyla şiirlerde görünür. Lakin ruhuna nüfuz için biraz yorulmak ister, çünkü hafif nikâb-ı istisar içinde saklıdır. Bazen fecrî bir ufukda bir refrefe-i garam takib ederken kendisini görürsünüz, ki, koruların mehtaplı gecelerinde gizli muaşakalar etmek için pür tehâlikdir. Siz biraz uzaktan şiir hasbihâlini; şiir muaşakâtını dinlemek için beklersiniz. Fakat pay-ı zeminin hutuvvât-ı cevelânı sizi iğfal eder. İzini gaip ettirir; sonra, ötede, siz aranırken, hemen yanıbaşınızdaki ağacın kenarından bir şemâtat-ı busiş duyarsınız; o, işte orada, onunla beraberdir.

Siz, muğber ve mütecessis oraya bakarken birden, yine kaçar, gaib olur. Ve takib-i firar ederken, ta uzaklardan, şimdi harîrî bir terennüm, safhâ-yı mehtaba bir çîn-i ist'izâz verir. Bila ihtiyar durur ve dinlersiniz; o kadar munistir. Sizi müstağrak istima' eden bu piyano, kim bilir hangi ince, taze parmakların ağladığı bu lahneler, gecelere, bilinmiyor nasıl, hava-yı hazan söylüyor. Ve ta ötede onlar da, işte ser-be-ser, sizin gibi müstağrak-ı hayal, o Yakazât-ı Leyliyye-yi dinliyorlar...

Yakazât-ı Leyliyye

Gel bu akşam da. ser-be-ser, güzelim,

İhtizâzât-ı leyli dinleyelim:

Tâ uzaklarda işte bir piyano
Tâze parmakların temâsıyla
Ağlıyor bir hazân hevâsıyla...

Dinle ey yârim, işte ağlayan o,
Gecenin ka'r-ı pür-sükûnunda,
Zulmet-i ekbemin derûnunda.

Gâh onun ihtizâz-ı pestiyle
Mütevahhiş, hazin, rakîk ü nizâr,
Dağılır cevve bir sürûd-ı hezar.

Gah onun irti'âş-ı mestiyle
Dolaşır kâinât-ı nâimeyi,
Bir umumî, şehîk-i tenhâyı...

Onu kim dest-i ra'şe-dârıyla
Çalıyor, perde perde inletiyor,
Onu kim böyle gamla söyletiyor?

Tellerin lahn-ı inkisârıyla
Hangi metrûke böyle eğleniyor,
Hangi matem bu sesle söyleniyor?

Gâh olur ince, nâzenin bir ses,
Leyl içinde sürüklenir, inler;
Onu zulmet-i sükût ile dinler.

Sonra tedrîcen alçalıp solarak,

O kadar pest olur ki, öksürerek
Zannedersin tebah olup gidecek.

Sonra baygın kesik sükût eyler;
Musiki-i sükutu okşayacak
Bir enîn-i hafî kalır ancak.

Kim bilir, kim bilir neler söyler
Bu süreksiz, hevesli zemzemeler,
Bu susub durma, sonra söylemeler.

Bu nevâzişli, nazlı boş nağamât,
Bu rekâket, bu lüknet-i elhân,
Bu tereddüdlü musikî-i figân.

Bu yarım cümleler, yarım kelimât
Belki leyl-i hamûşa yalvarıyor,
Belki bir tûf-ı tesliyyet arıyor.

Gah mestâne bir şetâretle
Bâd-ı pür kûyu eyliyor taklîd,
Uçuyor cevve pür hayal ve ümmîd.

Gâh bir mugyişâne hâletle
İnliyor muhtazır, zebûn u harâb:
Oluyor can-be-leb tuyûra cevâb.

Tâ uzaklarda işte bir peyano...
Onu bî-şüphe bir kadın çalıyor,
Mûsıkîden cevâb-ı ye's alıyor;

Dinle ey rûhum işte ağlayan o...

Cenab Bey sembolisttir. Yani teşrih-i tahassüsat ederken timsaller gösterir ki, hissiyatı bunların temâşâsından istidlal etmek ister. Bir ilhâm-ı hayâlîyi bir safha-yı maddiyetde tesbit eder, bu sebepten tersimatı, Parnasyenlerinki gibi tabiatın bir numune-i vâzıhı değildir. Hayal ve hakikatin bir imtizâc-ı seyyâlinden müteşekkildir. Mesela, Ziyâ bir safha-i billurdan nüfuz eylerse elvân-ı muhtelifede inikas eder; tıpkı sembolistlerin de ihsâsâtı öyledir. Siz Ziyâyı değil onun elvân-ı mün'akisesini görürsünüz. Asıl maksud-ı şiir o tabaka-yı billurun arkasındadır, ve onu görebilmek için, bir aks-i nüfuz ile, cism-i billurun öteki cihetine intikal etmeli, ki, Ziyânın kendisini rü'yet mümkün olabilsin... Bu sebeple bazen galat-ı intikal ve rü'yet vardır. Hususiyle bazı müpem renkleri tefrik, bazı firârî gölgeleri zabtetmek pek güçtür.

Safahât-ı tabiyyenin bazen öyle istiğrak-bahş menâzır-ı bediâsı vardır ki bütün sis ve zilalden ibarettir. Silik bir şekl-i bî-irtisam çehre-i safahâtı bozmuştur; hiçbir şeyde bir rengi tayyün yoktur. Hepsi sis, sis ve sisdir. Fakat insan yine meftûn-ı temâşâsı olarak saatlerce nekeran kalır. Güya ruh-ı ruhunda bir medd ü cezir münasebet vardır; güya samimi zılal onun vicdanı şahsiyetiyle teati-i tahassüsat eyler. Bu, lakin, tahlil edilemez; yalnız mübhem bir hiss-i müstesnâdır. Ve bu hazz-ı tehassüsü kafidir..

Evet Fikretler, Cenablar gibi daha birçok kevâkıb-ı dehâetin Kehkeşân-ı infilâkına matla-ı sema-yı edeb istibdadın tehaccümât-ı zalamiyle her gün bir kat daha silinerek, nihayet, bir ra'd-ı itâyile, pürgayz ve nâlân âfâk-ı ru'yetten ihtifâ etmişti: Sis.

Bu bir gurubdu. Fakat guruba mukaderat-ı tabiat meşimme-i leyl içinde neberrîn ve muhteşem bir tulû-ı ferdâ ihzar ediyormuş. Hâver-i vatanımıza infilak eden bu tulû her tarafi şümûs-ı hürriyetin ilk şa'şaâtı ziyâsıyla tâbnâk, eylerken, edebiyatımız bu perestide-i nihanda mahviyyet-serây-ı inzivasından çıkarak, pür-şevk ü tehalik, istikbal için koşdu; ve lebinde bir terâne-i rücu'.....

Mahmud Nedim

c. 2, nr. 29 (21 My. 1325 / 3 Hz. 1909) s. 197-200
c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) s. 237-239
c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909) s. 263
c. 2, nr. 32 (11 H. 1325 / 24 Hz. 1909) s. 298-303
c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909) s. 347-351
c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm 1909) s. 375-377

3. 30. Musâhabe-i Hakîkiyye

Bir dostum vardır: ekseriya mühim bir şey gördüğü veya işittiği zaman hasbihal etmek üzere beni görmeye gelir. Kendisi ibtidâi, rüşdi, idâdi derecede iyi tahsil görmüş ve bu gün en ziyâde mezuniyyetini meyânındaki ittihak ve ittifak ile kesb-i şöhret eylemiş olan bir mekteb-i âlîden de şehâdetnâme almıştır. Şunu da söylemelidir ki dostum pek az bir şeyle heyecâna gelir; ve alelâde heyecanlı zamanlarda bu vefâ-yı kadîmini arar bulur. Binâberin dostuma Meclis-i Mebûsânın yevm-i küşâdını müteakib âdeta muntazır bulunuyordum. Çünkü böyle bir vâkıâ-yı mühimmeyi müteâkib ihtisâsâtını mutlaka bana dinleteceğini biliyordum. Vâkıa iki gün sonra –hem de lokantada- dostum karşımda arz-ı endâm eyledi. Yemek yemek üzere oturduğum masanın bir tarafına oturduktan sonra:

-Gördün mü? dedi.

Biltabi merâmını anlayamadığımdan neyi? Dedim.

-Natk-ı Hümâyundaki maarife ait fikrâyı?

-Evet, dedim, ama bir türlü tahattur edemedim; ve izah etmesini kendisine teklif ettim.

Natk-ı Hümâyunda maarife aid bir fikra var ki, dedi, bilhassa sizin dikkatinizi celb etmeliydi. Zîra bu fikrada "Mekâtib-i teksîr ve tanzîmi ile ilm ve maârifin ve harf ve sınâyiin t'amîm ve intişârı" maddesinin nezd-i hükümdar veya nezd-i hükûmette gâyet mültezem olduğu bildiriliyor. Fakat bunu kim taahhüd edecek? Bu vazife-i mühimmeyi kim ifa edecek? Çünkü Maarif-i Umumiyye nezâreti bu gün tavsîfi gayrıkâbil bir hâl-i perîşânîde bulunuyor.

Memâlik-i Osmâniyyenin umûr-ı maarifini tedvîr edecek olan bu makine bu gün o kadar bozulmuş ki âdetâ yeniden tamir ve tanzim edilmedikçe işlemesi gayrı kâbil görünüyor. Ortada ne vazife-i mesuliyyet , ne de iş var. Bir herc ü mercdir gidiyor.

Dedi arkadaşımın coşkun olduğunu gördüm. Yemek yerken bu kadar heyecanla, ateşli söz söylemek sıhhati için muzırr olacağını ihtar ettim.

-Nasıl söylemiyeyim, on bir temmuzdan beri geçen şu beş ay zarfında mevkî-i fiile koyduğunuz şeylere bakılacak olsa insan hayret eder. Neşr olunan ibtidâi, rüşdî, idâdi proğramları meydanda duruyor. Vakıa bunlar talebenin ve umumun hâl-i heyecan ve asabîde bulunduğu bir zamanda –bu seneye mahsus olmak üzere- neşr edilmiş ise de. bundan on beş sene evvel neşr olunan proğramlara nisbeten birer asır geride gibi

görünüyor. Maarif Nezâreti heyeti âdeta proğram yapmasını bilmiyor. Bu üç sınıf-ı mekâtibin proğramlarında esas ittihaz olunacak bir şey vardır ki o da bir sınıf-ı mekâtibin mâdunundaki sınıf-ı mekâtibe mahrec ve mâferkinde bulunan sınıf-ı mekâtibe müdhil olmasıdır. Mesela mekâtib-i rüştiyenin proğramı mekâtib-i ibtidâiyyeye mahrec ve mekâtib-i idadiyyeye müdhil olacak suretde tertib olunmalıdır. Dedi.

Bu söz üzerine dostumu sükuta davetle biraz da beni dinlemesini rica ettim. Dedim ki: -Bahsettiğiniz bu esas bu âna kadar Maarif Nezaretince yegane mamul be olan düsturdur. Bu

düstur ise bugün külliyyen batıldır.

Mekâtib-i ibtidâiyyemiz ile mekâtib-i rüştiyyemiz "mekâtib-i ibtidaiyye" namı tahtında tevhid edilecek olursa mekâtib-i ibtidâiyye, mekâtib-i idâdiyye, mekâtib-i âliyye mutlaka birbirine müdhil ve mahrec olmak üzre teşkil edilmek icab etmez.

Bilakis bu üç sınıf-ı mekâtib her birinde efrad-ı millete ibtidâi, idâdi, âlî derecede "malumat-ı müfide ve lazıme" verilmek iktizâ eyler.

Maksadımı izah edeyim:

Üç tabakadan ibaret olan bu mekâtib herbirinde evlad-ı vatanın dînî, fenni, edebî olmak üzre iktisâb-ı malumat edebilmesi temin olunmalıdır. Adeta bu üç nev' mekteb bir lügat kitabının muhtasar, mütevassıt, mufassal nüshaları; - Teşbih caiz ise - Larosun küçük diksiyoneri, resimli diksiyoneri, ansiklopedisi gibi olmalıdır.

Mekâtibin kaffesinde dereceleri her ne olursa olsun, dini, fenni, edebî, medenî malumat verilmeli ve bir nevi mektebin diğerinden farkı tafsil ve tâmik cihetiyle olmalıdır.

Bu gün milyonlarca Osmanlı çocukları var ki yalnız iptidâi derecede bir tahsil ile iktifâ edeceklerdir; bunlara verilecek olan malumat-ı diniye, fenniye, edebiyye, medeniyye atîyyen istifade edemiyecekleri ve yalnız mekâtib-i idadiyyeye dahil oldukları halde işlerine yarayacakları -Burası da şüpheli ya!- şeyler olursa nasıl olur?

Bence birşeyi bilmekden maksad o şeyden istifade etmektir; bu halde birçoğuna istifade edemeyeceği şeyi öğretmekten ne hasıl olur? İşte bu gün cihân-ı medeniyyetin her yerinde hükmü cârî olan bu hakikati mateessüf bizde birkaç zattan maadasına anlatmak kâbil olamadı, proğramlar destur-u kadime tevfiken neşr ediliverdi! Dedim.

Bunun üzerine dostum biraz şaşaladı. Bir müddet düşündükten sonra:

-Hakkınız var dedi.

Ben ise zaten yemeği bitirmiş olduğumdan bir sigara yakarak sözüme devam ettim:

-Burada size resmen neşrolunan proğramları teşrih etmeyi lüzumsuz görürüm. Çünkü kaffesi ya mekteb-i mülkiyyeye yahud Darülfünunun edebiyat ve hukuk şubelerine girebilmek için tertîb edilmişlerdir.

Acaba bunda da sû-i fakiyyet hâsıl olmuş mu? Bunu da bilemem. Fakat şunu bilirim ki bu ahval ile birkaç sene sonra İstanbul piyasasına fikirleri nazariyyat ile mâlî birçok idare memurları ile işsiz kalmış davâ vekilleri ve gazete idarehanelerinde bâdheva çalışmağa razı muharirler dökülecek!

Biraz evvel naklettiğiniz fikrada alelıtlak mekâtibin teksîr ve tanzîmi lüzumu beyan ediliyor. Halbuki Maarif Nezareti -Eğer kulaklarım iyice işitti ise- ilk gününden itibaren mekâtib-i ibtidâiyyenin cemaata mahsustur diye üzerinden attı; yalnız bir kuru proğram neşri ile işi kapattı. Mekâtib-i ibtidâiyyenin tanzimi hususunun vardât-ı maarifin kâfi olamamasını da bu icra altında sened-i ittihaz etti.

Mekâtib-i rüştiyyeye gelince İstanbulda bir iki rüştiye daha küşâd ve proğramlarında bazı derslerin saatlerini tenzil, bazılarının tezyid ile güya bu nevi mekâtibi de teksîr eyledi.

Ha! Yalnız Devr-i Meşrutiyete bir nişâne olmak üzre bir de "terbiye-i medeniyye" dersi ilave ettik.

Bu babda ne kadar söz söylemiş olsanız hakkınız var. Fakat proğram tanzîmi hususundaki fikriniz doğru değildir. Halbuki bizdeki fenalık yalnız proğramlarda değildir. Fenalığın büyüğü usul-i tedristedir:

Azizim! Bir gün güzergâhınızda bulunan bir mekteb-i ibtidâi veya rüşdiyye uğrayınızda o zavallı evlâd-ı vatanını kuvve-i dimagıyyelerinin nasıl imha edildiğini görünüz; bo biçarelerin yedi senelik ilk devre-i hayatlarının anlamadıkları şeyleri ezberlemekle nasıl geçirdiğini anlayınız. Sonra bir de en adi, en basit numunesi olmak üzre Gedikpaşada Amerikalı kadınların açmış olduğu mekteb-i ibtidâiyyede dört, beş yaşındaki çocuklara -ana lisanları olmadığı halde- İngilizceyi vesâir mâlumât-ı müfideyi, nasıl öğrettiklerini gözden geçiriniz.

Bilirsiniz ki bu asırda her şey tecrübe ve müşâhede üzerine ibtina edilmekte ve terakkıyât da bu sâyede vücuda gelmektedir. İşte siz de bu dediğim tecrübeyi icrâ edecek olursanız bizim tuttuğumuz târikin sakâmetine ve onların tâkib ettikleri târikin selâmetine kanaat hâsıl edersiniz.

Tedrîsât-ı ibtidâiyye ve rüşdiyyemizin fenâlığı yalnız usûlün fenâlığı ile kalsa buna da teşekkür etmeli. Halbuki heyet-i hâzıra ile tedrîsât-ı cedîde icrâsı bence kâbil değil gibidir:

Tasavvur ediniz, bilmem ne mahallesi imâmı bulunan zâtın taht-ı idâresindeki mekteb-i ibtidâiyyede hoca efendi, veya kalfalık vazifesini ifâ eden müezzin efendi çocukları yanına toplar da mahsus çamurdan veya mukavvadan yapılmış harfler ve modeller ile oynar mı? Halbuki bunlar çocuk! Bunlara verilecek mâlumat evveliye oyun sûretinde verilecek! Bilmem ama bu usûlü mahalle imamlarına değil maarif nezâretinin malı olan ibtidâi hocalarına bile anlatmak kâbil olmaz. Çünkü bizde hoca efendi -güya vakarını muhafaza için- kaşını çatmış, suretini ekşitmiş olduğu halde çocuğa "oku" demeye cocuk da ezberlediğini anlamaksızın tekrar etmeye alışmışdır.

Vaktiniz varsa size bir vaka nakledeyim:

Ben İstanbulda Küçükmustafapaşa mahallesindenim. Büyük validem ve pederim - Cahil kalmasın diye- henüz dörtbuçuk yaşında iken beni mahalle mektebine koymuşlardı. İki sene o civarda bulunan Gül Camii mektebine devam ettim. Fakat bir türlü elifbadan yukarıya çıkmak mümkün ve müyesser olmadı. O zaman daha "elif kösün enini" ile okutuyorlar idi. Zavallı büyük validem muztar kalarak oradan beni aldı; "Kandilli Güzel" camii mektebine verdi. Buraya altı ay kadar devam ettim ise de yine bir şey öğrenemedim. Artık bunun üzerine Müftü Ali, Cibâli... Mekteblerini sıraladım. Nihayet "Keskin Hocadır" diye beni altı "buçe mi" yoksa "altı buğaçe mi" nedir? Hala bilemediğim mahallenin imamı bulunan Hâfiz Eşref Efendi merhûmun mekteb-i ibtidâisine erdiler. Bu mektepde de arkadaşlarım hıtamlar ettikleri halde ben yine olduğumyerde kalmıştım. Büyük vâlidemin ısrârı üzerine nihâyet bir gün hoca merhum "bu çocuk okuyamaz. Zira ders kafasına girmiyor; bir türlü ders ezberliyemiyor. Bunu esnaf etmeli; bir sanata vermeli" cevabını verdi. Hoca Efendinin bu ihtarı üzerine büyük pederin çarşı esnafından Hafiz Hüsnü Efendi ile beraber dükkana gidip gelmeye başladım.

Fakat sekiz yaşındaki çocuk ne yapabilir?

Salih kemaneyi getir; Salih şu parmaklığı kaldır; Salih kızağı müşteriye göster gibi emirleri icra etmekten başka ne yapacak!

Nihayet altı ay sonra tesâdüfât-ı hüsneden olmak üzre Darüşşafakaya kayd ve kabul edildim....

Bundan sonrası sizce malum. Çünkü maksadım tercüme-i halimi size tekrar etmek değil; evlad-ı vatanın kimlerin ellerine teslim etmiş olduğumuzu söylemektir.

İşte bende Hafiz Eşref Efendi merhumun takdirine kalmış olsaydım şimdi hala Uzunçarşıda kemane ile ya parmaklık veya tesbih çekip duruyordum.

Biraz durduktan sonra:

-Çocukların ahvâl-ı ruhiyyesini bilerek onlara bir şey öğretmek, pek! pek! mühim bir sanattır. Bu sanat-ı tedrîsi bizde bilen muallim yok gibidir.

Dedim ve bir müddet sonra da gitmek üzre ayağa kalktım. Dostum derin bir hülya-yı tefekkürden uyanarak:

-Nereye gidiyorsunuz? Dedi.

-Mâtessüf, dedim, işlemez diye tavsif ettiğiniz makinayı işletmeye.

Fi 7 K E. 324

[AKTAY] Salih Zeki

c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909) s. 162-164

3. 31. Tarih ve Felsefe-i Tarih Hakkında

-Darülfünûn Talebe-i Muhteremesine-

İnsanlar cemaat şeklinde birleşip de yaşamazdan evvel âdeta hayvanlar gibi, hatta hayvanât-ı munise değil, hayvanat-ı müfterise gibi ayrı ayrı aile şeklinde yaşarlarmış benî beşerin hayat-ı kablül tarihini mevzû bahş edinen ilm-i mahsus [laprestorik] sahasında şimdiye kadar icra edilmiş olan tahkikat böyle gösteriyor. Fakat aile tabirinde bugünki gibi bir aile hayatı anlaşılmamalıdır. Bugün en sefil, en mahrum medeniyet olan bir vahşinin aile hayatı, kablü'l tarihi insanlarınkine benzemez. Aile hayatını andırır bir münasebet, hayvanâtta bile meşhûd ve pek tabii bir keyfiyet olduğu için menşeini ve esbâbını burada tedkik etmekten vazgeçiyorum. Bu mesele fünûn-u ictimaiyyenin daire-i taliki haricindedir. Medeniyetin en birinci saiki olan [mevaneset] insanlar arasında nasıl peyda olmuş? Ne gibi mecburiyetlerle tesis etmiş acaba? İşte burada evvel baevvel tahkik edeceğimiz mesail-i mühimmeden biri budur.

Hayvanat-ı vahşiyye ile hemcivar bulunmak sebebiyle bir taraftan onların tecavüzüne karşı müste'min olmak diğer taraftan da yaşamak için lazım gelen havih-i zaruriyyeyi tedarik etmek mecburiyyeti insanlarda en mühim ve en eski iki unsurudur. Mağara kovuklarında, bazı ağaçlarda bazen de yüksek tepelerde mesken intihab ederek bir dereceye

kadar kendini düşman tasallutundan vekâyaya çalışmış olan insan-ı kadîm, hemcinslerinin bâzı efrâdıyla yavaş yavaş ünsiyete mecbur olmuş ve ittifâk ile teâzud ederek edâ-yı tabiisine galebe çalmaya hazırlanmış ve kâbiliyet kesbetmiştir.

Bir vakitler tabii mağaralara iltica edip yaşarken pek müthiş düşmanları varmış; bugünki kaplandan daha cüsseli [mağara kedisi] bilhassa insanları avlamakla geçinirler. Bundan maada hayvanât-ı müfteriseden, zevâhif-i azîmeden yırtıcı kuşlardan korkunç korkunç edâ-ı cânî varmış. Hatta tabiat dahi yağmurlarıyla, selleriyle, fırtınalarıyla, soğuklarıyla, hastalıklarıyla insanlara kıran veren en şedid avâmil-i mahrûbeden imiş. Şimdi bu kadar tehlike içinde hayât-ı şahsiyyesini muhafaza ve neslini seylâb-ı inkırazdan vekâya etmek mecbûriyyetinde bulunan zavallı insanın mevki-i hâlini düşününüz?.....Dişisiyle , yavrularıyla, gecenin şedâidinden kendilerini muhafaza edebilmek için akşam üzeri kovuğuna çekilen böyle vahşi insanların pek çoğu geceleyin uyurken müthiş bir hayvanın tame-i tecâvüzü olurmuş. Ve bu gibi kazalar o zamanlarda vukuât-ı âdiyeden sayılacak kadar da çok imiş. Binaenaleyh böyle tehlikeler, kazalara karşı o mağaranın medhalini kapayabilmek ve düşmanın alelgafile şebhûn etmesine mani olabilmek için insanın kendi hemcinsleriyle ittifakdan başka çâre düşünememesi elbette tabiidir. Bugün bile bâzı köylük yerlerde efrâd-ı ahâli arasında emniyet münselib olup da herkes yekdiğerinin tecavüzatından korkmaya başlayınca, üç beş hane halkın bir araya gelip kadınlarla çocuklar gibi ailenin zaifa-yı azasını bilâtevakkuf muhafaza ve tecavüzat-ı muhtemeleye karşı müdafaya çalıştıkları görülüyor. Bu pek tabiidir. Hatta kurun-ı vüstadan kalma bazı şehirlerden tekmil bir mahallenin sûr içinde bulunması ve bir cümle kapısından girip çıkmaları akşam olunca o kapıyı kapayıp hariçle münasebatı kesmeleri böyle bir korku neticesi olsa gerektir.

O eski zamanlarda dahi birkaç aile birleşip telif-i kuvvet ederek geceleyin mağaranın kapısına büyük bir taş kaparlar ve açık kalan deliklerden hayvanat-ı vahşiyyenin duhûl edipte zarar vermemesi için lâyenkat' bir kaçı nöbet bekleyerek mağaranın önüne ateş yakarlarmış.

İşte bir çok hükemanın ba'del tahkik beyan ettiği mülahazata nazaran korku ile ihtiyaca mebni insanda hasıl olan bu meyl-i ittifak medeniyetin esasıdır. Hukuk namına insanlar arasında tesis ve yavaş yavaş teyid eden revabıt-ı maneviyyeninde mebdei budur. Bu siyak nazar ve bu mülahazat doğru ise utilitarisme mesleği dahi doğrudur. Filhakika benim

fikrimce cemaat halinde toplu yaşamaktan başlıca maksat umumun selamet-i hayatını teavvün ve tenasır ile, ekseriyyet kuvveti ile temin etmektir ki gerek şahıs gerekse cemaat için bundan akdem, bundan büyük bir faide düşünülemez.

Bil tabi bu türlü ittifaklar gittikçe büyüyerek, çoğalarak, teşyid ederek kabaili husule getirmiştir.

Şimdi bu mertebeye gelinceye kadar muhtasıran arz ettiğim ve bir kısmını ancak misal olarak irad ettiğim hadisat-ı beşeriyyenin, tarih dediğimiz alem ile bilvasıta münasebet-i kesiresi olsa bile, doğrudan doğruya tarihin mevzu bu gibi şeyler değildir. Az çok mükemmel bir hale gelmiş olan cemiyat-ı beşeriyyenin teşkilinden sonra tarih başlar. Fakat umum beşeriyetin zaman ve mekan zarfında tekamül hayatı, fasılasız bir silsileyi vuku teşkil ettiğinden tarih ilmi, itikâdâtını tashih etmek ve beşeriyetin tabii olan tekâmülünde (???) hal bulunan şûrut ve kavaninin hilafina bir zann hasıl etmek için kablül tarihi olan bu devrin âsâr-ı hayatını dahi nazar-ı itibara almağa mecburdur. Ve bu gün bu mecburiyet artık kat'idir.

Cemaat halinde yaşayan insanların hayat-ı ictimaiyesi bir çok şerait-i tabiiyye ile beraber bir çok kavaid mevzua ve adat ve itikadat ve menafi' imadiye ve maneviyye ile mukayyeddir; bu hadisat-ı mazıyla, haysiyetleri itibarıyla tasnif edilir. Ayrı ayrı tetebbu ve mütaala olunacak olursa her sınıf hadisat başka başka bir ilmi müstakilin mevzzuunu teşkil eder. Mesela: bir cemiyet efradının yek diğerine karşı muamelatında riayet edeceği hudud, mevzu bahs adilerek tahkik olunursa bu tetebbuatı alelıtlak hukuk dediğimiz zümreyi teşkil eder. Bu münasebatın adet sûretinde teyid ve tahakkümünden sonra kaide olarak zabt ve rabta alınıp mer'iyy-ül- icra tutulması kavanin-i memleketi vûcuda getirir. Bu kavaid-i müessese ve kavaini mevzuiyyeye riayetsizlik yüzünden zûhura gelebilecek ve vukuat-ı maziye dahi ayrıca bir takım hadisattır ki onların tahkik mahiyeti hikmet-i hukuka, ve istilzam ettikleri muamele-i zecriyye hukuk-ı cezaiyyeye müteallık hadisattandır. Münasebat-ı bin-ül beşeriyyeden bir büyük kısmıda hevayic-i zaruriyye ve menafii madiyye temini için hasbel tavün inkisama uğrayan say ve amelin mahsulünü mübadele etmeden; husulü servet ve inkisamı, mübadele ve müdavelesi gibi hadisad dahi müsellem olduğu üzere ilm-i iktisadın zemin-i tedkikaatidir. Bundan maada menfaat ve muzırret itibarı ile müteşarik olan bir cemiyet efrâdının cemiyyât-ı mücavere ile revabıt-ı muhtelifesi varki bu da hukuk-ı binül düvel dairesidir. Hülasa taksimatı müteferriasına ve tafsilatı

telibesine kadar varmıyarak yalnız misal olsun diyearz ettiğim şu şeyler vukuat-ı beşeriyyenin nekadar karışık, nekadar müteferri ve gayrı mütecanis tecelliyattan olduğunu göstermeye kafidir. İlmi tarihin bu sınıf vukuat ile münasebatı ve revabıtı biraz evvel gösterdiğim devr-i vahşet vukuatından vakıa daha Ziyâde samimidir; lakin tariften müstagnidir ki bu sınıftan olan hadisatın hiç biri de ayrı ayrı tarihin mevzu olamaz. Çünkü her biri bir ilm-i mahsusun maddesidir. O halde, tarihin bir ilm-i müstakil olarak kendi mevzu nedir? Diyeceksiniz! Evet, kendi mevzuu bir milletin tekmil manasıyla hayat-ı ictimaiyyesini teşkil eden vukuatın bilâ tecrît, bilâ fark ve temeyyüz heyet-i mecmuasıyla zaman ve mekan zarfinda tekâmülünü tetebbu etmek ve o milletin bir şahs ve ahd etmiş gibi sergüzeşt-i hayatını yalnız zabt ve kayd eylemekle kalmayıp her safha-yı terakki veya tedennisinde (???) hal olan esbab-ı tabiiyyeyi ve avamil-i müessireyi dahi keşf ve taayyün eylemektir. İşte tarihin mevzuu ve işi budur. Eğer yalnız vakayı-ı ruzmereyi ve cüzüyat-ı umuru zabt ve kayd etmekle iktifa ederek bu vukuat-ı cüziyye arasında gizli veya aşikar mevcut olan revâbıtı gözetmezse, pek iptidâi bir halde kalmış olur ki bizim Osmanlı lisânımızda şimdiden tarih namıyla yazılmış olan eserlerin cümlesi bilâ istisna bu derkede kalmışlardır. Bu mülahazatımla kuyudât-ı cüziyyenin mazbutiyetinde lüzumsuzluk farz ediyorum, zannolunmasın. Bilakis tarihin malüzumey-i inşaiyyesi ancak bu gibi vukuattır. Ve evvel emirde bunlardır. Fakat yalnız taş, toprak, tuğla, kereste, ve kiremit toplamakla kendi kendine bir bina tesis edemeyeceği gibi yalnız vukuat-ı cüziyyeyi kaydedip bırakıvermekle tarih yazılmış olmaz demek istiyorum. O gibi vukuat-ı cüziyyeden istikrâ suretiyle bilhakime bazı hakayık-ı umumiyye bazı kavanîn-i mücerrede istihrâc edebilmelidir ki kavim veya millet dediğimiz vücudun sefahat-ı tekâmülünde ne gibi ahvâl-i müşahade olunuyor. Ve böyle bir tekâmül ne gibi şerâit-i tabiiyyenin ictimâi ile tahakkuk edebiliyor? İşte bu keyfiyâta dair bir fikr-i hikmet peydâ edilebilsin.

İşte vukuat-ı evvelâ müşahede, sonra revâbıtı ile beraber tetebbu ederek, bu tahkikâtımızdan hâsıl edebileceğimiz malumâtı bir hükm-i şâmile peyveste olacak surette tevhîd ve tâmîm edip büyüdüğünü, ne gibi safahat geçirdiğini ve bu tekâmülü teşrî veya tehirde vukuâtın ne derece ve ne yüzden tesiri olduğunu tahkîk edersek o vakit bir ilm olarak tarih ile müteveggil olmuş oluruz.

Bize idare-i umurda rehnümâlık edebilecek bir fikr-i hikmet ve tebdîlât-ı ahvâle rağmen daimâ sabit bir hakikat-ı istihrac edebilirsek o vakitde felsefe-i tarihe girişmiş

oluruz. Sosyolocia alemine gelince: bir cism-i uzvî gibi telakki ettiği cemiyet-i beşeriyyenin ahvâl-i fizyolociyyasını tetebbu eder. Ve kanunlarını istihrâc eyler.

Mâdem ki tarih ancak bu şartlarla bir ilmi haysiyetini haiz olabilir, o halde mevzubahs edindiği hadisât arasında alaka-i sebebiyyet armakla tedkikâta girişecektir.

Zaten her ne türlü olursa olsun, her şube-i ilmde kaide-i müştereke budur. Hâdisât, birbirini veli ederek bilâfasıla devam eylediği için halen ceryan eden vukuât-ı sebebiyyet alakasıyla mâkabline yani dünki vukuata merbut bulunduğu gibi neticesiz kalamayacağından nâşî de mâbadına yani yarın zuhûra gelecek hadisâta merbutdur. Burada fenni bir siyak-ı nazar nasıl olur? Hakkıyla anlaşılabilebilmek için misal olarak biraz tafsilat vereyim: insanlar evvel emrde muhat bulundukları hadisâtı duyarlar. Ve en evvel zaman ve mekan itibarıyle tâyin ve teşhîs ederler. Ondan sonra hadisât-ı mütemâsilenin devren vukuunu müşahade ederler. Ve biltabî en evvel zihne bu hususta layih olacak fikr, hadisât-ı müteşâbihenin böyle devren vukuunda zaman ve mekânın alakasını düşünmekdir. Fazla tafsilattan sarf-ı nazar edelim, biz, fusûl-ı erbaiyi bu türlü müşâhede etmişiz ve aleldevr fusûlün tâkibinden zaman ile mekânı en evvel alakasını düşünmüşüz. Hâla avâm-ı nâz kendi sanat ve maişetleri aleminde böyle müşahede ederler.

Mesela: balıkçı tutacağı avın hersine muayyen zamanlarda vakt-i münâsibini böyle keşfedebilmiştir ve tedârikâtını buna göre yapmıştır. Tahkikâtın henüz bu derecesine müşâhede deriz. Ve müşâhededе birinci şart yanılmamak yani hâdisâtı olduğu gibi hakkıyla görmektir. Bu kadarı hayvanatta bile mevcud olduğuna nazaran pek tabiidir. Ve müşâhedenin bu derecesibir haysiyyet-i ilmiyyeyi haiz olamaz.

Tecârüb-i nâmadude ile tahkik ediyor ki insanlar; müşâhedatlarında öteden beriye gelmişler. Husûsen hâdisâtın cümlesi de yeknazarda mahsûs ve basit olamadığı için öyle karışık hâdisâtı bir nazar-ı sâlim ile müşâhede etmekde mümkün olamamış. Vukuâtın bir kısmı pek karışık olduğu için bir kısmı da hâsımızın sahâsından hâric bulunduğu için müşâhede edilememişdir. İşte ondan dolayıdır ki müşâhedeyi tecerrübe ikmâl eder ve edebilmiştir.

Tecrübenin de en kaba sûreti aynı cinsden olan hâdisâtı mükerreren müşâhede edebilmektir. Mesela: gayet bulutlu ve yıldırımlı bir havanın alel ekser yağmur veyâhud kar ve dolu getirdiğini insanlar pek eskiden beri müşâhedât-ı mükerrerelerine mebni bilirlerdi. Fakat tecrübenin daha mükemmel bir sûreti var ki o da bazı tertîbât-ı mütekaddime ile zihn-

i mütecessisin bir vaz' mahsûs alarak tabiâtı istintak etmesidir. Görülüyor ki manasıyla tecrübe irâdet-i zihniyyenin külliyyen medhâli vardır. İşte tecrübe bu şartlarla yapılırsa ancak fenni olabilir. Meselâ bir çok desât vardır ki doğrudan doğruya meşhûd olamaz. Bu ancak tertibât-ı mahsûsa ile ikâ ve ızhâr edilebilir. Bütün sanat-ı beşeriye bu kâbildendir. Lakin bazı hâdisât da vardır ki tecrübe etmek; kudret-i beşerin haricindedir. Mesela biz insanlar; ilm-i heyetde –âdi manâsıyla- bir tecrübe yapamayız; çünkü ecrâm-ı semâviyyenin vaziyyât-ı mütekâbile ve nisbiyesini değiştiremeyiz; hareketlerini tadil edemeyiz. Bundan aczimiz vardır. Vukuât-ı beşeriyyeyi de doğrudan doğruya tecrübe altına alamayız. Faraza milel-i muhtelifenin esbâb-ı inkırâzını tayin zımmında tedkikâta girişipde bir kavmin bazı şerâitin tahtında muzmahil olup olamayacağının veyahut muharebâtın kavm-i ihlâfına iyi kötü ne gibi tesirâtı olacağını tecrübeye kalkışamayız. İşte bu gibi ulûma bizim eski hükemâmız "ulûm-ı nazariyye" demişler. Çünkü bu gibi hususâtda yalnız hâdisâtı müşahede ve müşâhedât üzerine imâl-ı fikr ve nazar ile iktifâ eylemek zarûrîdir. İrâdet-i beşerin bundan ilerisine gidemeyeceği muhakkaktır. İrâdetimizle tâdil edebileceğimiz hâdisât-ı mevzubahs edinen ulûmun cümlesinide ulûm-ı ameliyye nâmıyla ayırmışlar. Halbuki bu gün nazariyyât ve ameliyyât tabirlerinin biraz manaca farkları vardır. Ve zamanımızda böyle sahâ-yı tecrübeye gidemediğimiz hadisâtı aynı tarîkül kıyâsîte tecrübe üzerine binâen tetebbu etmek yolu vardır. Bunda da kâide evvel emrde aynı hâdisâtın tekerrür vukûunu mümkün olduğu kadar şurût-ı camiâsıyla zabt ve kaydetmekdir. Ondan sonra her defâ-i vukûunu tecrübeye vesile add ederek onu hemen o zaman ve mekanda esbâb ve şurûtıyla tetebbu edip, netice-i tetebbuda bir kânun-ı sabit keşf etmek suretiyle istifâde etmektedir ki tarihin bilhassa yapabileceği tecrübe, tutabileceği yol budur. Bir de küçük mikyasda tecârüb-i müteşâbihe yaparak, sahâ-i tecrübemize dahil olamayan hâdisâtı hak ve hakikate daha yakın bir suretde anlamak mümkündür. Mesela hikmet-i tabiiyyede Plateaunun meşhur olan tecrübesi cümle-i şemsiyyede ecrâm-ı mütecâvirenin kitle-i merkeziyyeden, yani: Bizzat şemsin maddesinden nasıl ayrılıp teşkil ettiğini ve zühal yıldızında gördüğümüz mütaddid halkaların heyet-i hazırasını pek mâkul bir sûretde tarife elverişlidir. Kezâlik profesör (Tilendo, L) in gayzer tecrübesi için tasavvur ettiği (boru) bu sıcak maden suyu kuyularının mütekatı olan feverânını pek güzel isbat eder. O kadar ki artık merkez-i arza gidip de gayzerlerin menbâını reyülayin görmeye hacet bırakmaz. Hâdisât-ı tabiiyyede böyle tecrübeler yapılabilir mi? Diye bir sual-ı varid hatır olunur. Buna

cevâben diyebiliriz ki kavânin-i mevzua tesis olunduğu zamanlarda o kanunları ayrı ayrı sınûf-ı beşeriyye hakkında ihlâfen, siyâsiyeten serveten hâsıl edeceği tesirâtı kayd ve zabt etmek hemen bir tecrübeye bedeldir. Mesela bu gün kavânîn-i medeniyyesi icâbât ve ahvâle göre ikide bir değişen memleketlerde senede birkaçbin mâde-i kanuniyye tâdilât ve ıslâhâta uğruyor. Veyâhud bütün bütün fesh ve ilgâ edilerek yerine daha muvâfik olanları vâz' ediliyor. Lâkin fenn-i tarihin en mühim yardımcılarından biri olan istatistik zabtettiği kuyûdât ile gösteriyor ki her mâde-i kanuniyyenin tatbîkât-ı fiiliyyesinde bazı sınûf-ı ahâlinin gerek ahlak, gerek servetine men-i ciheten bir tesîri muhakkaktır. İşte bu da vukuât-ı ictimâiyyede tecrübe hissini hâiz birtakım tahkikattır. Farazâ bir devletin usûl-ı himayeyi kabul va tervîc etmesi iyi biliriz ki fabrikatörlerin hâdim olmakla beraber alelumûm fiyâtın yükselmesini ve dolayısıyla ahalinin ve husûsen ki ahali arasıda daha muhtac olan amelenin muzırretini mûcib olur. Ve amela aldığı ücretle eskisi gibi geçinemeyeceğinden bilzarûri fabrikatörler aleyhinde kalkışarak, o katiyyen hallolunamayan ücret ve müddet-i say meselesinin yeni baştan tahdisine sebep olabilir; ve ihtimal ki bu heyecan bu kadar hafifce geçmez de bir ihtilâli davet ederek netîcede tâtîl-i işgâle kadar varan, ve bu münâsebetle o memleketin mahsulât-ı sınâiyyesi milyonlarca zarar görür ve fabrika dahi usûl-i himâyeden ümmid ettiği fazla temettia bedel bir büyük Ziyân ile oturur

İngilterede bundan altmış yetmiş sene evvel hububat hakkında mürî olan usûl-ı himâye toprak sâhibi olan lordlara alelumûm İngiltere aristokrasiyyesine ne kadar kuvvet ve nüfûz vermekte olduğu yine bu tecrübe sayesinde tahakkuk etmiştir. O kadar ki bu gün hububâtı bir hükûmetin himayet altına alması meselesine demokrat, ve avam taraftarı olanların ve husûsa umum halkın tarafdâr görünebilmesi ya zılâlet, ya hıyânettir diyebiliriz.

İşte vukuât-ı tarihiyye sahasında yapabileceğimiz tecrübeler bu cinsdendir. Hatta bu usûl ile ülfet ettikten sonra mâzîdeki vekâıyın da pek mühim bir kısmını makul bir suretde hal ve tarif edebiliriz. Mesela papalık derebeyleri arasında sarf mülkiyeti hakkındaki zıddiyet protestanlığın zuhûruna sebep olmamış ise de bu mezheb-i cedîdin tesis ve tahakkümünde külliyyen (?) bulunmuş idi. Çünkü yeni mezhep kilisesinin dünya malı ile alakası olamayacağı iddiasında bulunduğundan papanın hükûmet-i cismaniyyesini inkar etmiş ve arâziyi kilise tarafından gasp olunmuş gibi terakki ederek derebeylerine muavenet eylemiştir. Ve ancak bu suretle onların muavenet kaviyyesini ve müzaheretini

kazanabilmişti. Kezalik bir memlekette hissiyat-ı harbcûyâne ile fütûhât ve cihangirlik arzularında yani: emperyalizm şekl-i hükûmetin tarz-ı istibdâd-ı müstelzem olduğu dahi bir hakikat-ı nisbiyye olarak, mücerrebat-ı tarihiyyedendir. İşte şu bir iki misal, vukuat-ı tarihiyye sahasında müşahede ve tecübenin nasıl icrâ edilebileceğini anlamak için kafidir. Şimdi bakalım: Vukuât-ı beşeriyye böyle hadisât-ı meyhânikiyye gibi gayri irâdi bir şey midir, ve binâenaleyh esbâb-ı muineye merbût-ı zaruri bir ceryân-ı teselsül arz eder mi, etmez mi?

Vukuât-ı tarihiyye dediğimiz hâdisât cemaat-ı beşeriyyenin alelumum fiiliyâtıdır. Cemaat-ı beşeriyye ayrı ayrı efraddan mürekkebdir. Her ferdin hareketi de: haddizatında esbâb-ı kaviyye-i vicdaniyyeye katiyyen tâbi olmakla beraber hükmen iradi olmak üzre muteberdir.

Bir ferdin iradeti ile yaptığı hareket, meyhâniki bir suretde tarif ve esbâb-ı hakikiyyesine her zaman rabt edilemiyorken nasıl olur da imal-ı şahsiyyenin yekûnu demek olan ve hâdisât-ı ictimaiyyeyi meyhânikî bir suretde tarife imkan bulunabilir? İşte zamanımıza kadar birçok hükemânın fen ve hikmet-i tarihe karşı beyan edemedikleri itirazât-ı şedidenin en katî, en sarih destûru budur. Hatta zamanımız filozoflarından Fransız, (Jenoviye) ve daha birçok kişiler bu iddiada ısrar ededurmuşlardır. Binâenaleyh tarih kaide veya kanuna rabtedilebilir, mecelle-i vukuattan değildir, demişlerdir. Fakat bu iddia bir takım batıl ve sakîm efkâr üzerine müessistir. Bunu uzun uzadıya tahlil etmeyelim. Yalnız batıl olan cihetleri gösterelim. Evvela, imâl-ı şahsiyyenin zaruri iktizâi olmayıp, irâdi olması iddiası doğru değildir. Psikoloji ilmi imâl-ı beşerin de muallel-i i'râz olduğunu ve katiyyen esbab-ı kaviyyeye tabi' bulunduğunu isbat ediyor. Saniyen: imâl-ı şahsiyyenin irâdı olduğu farz edilse bile onların mahsalası demek olan vukuat-ı ictimâiyyenin zarûri ve iktizâi olduğu müsbetdir. Bir de burada, yani tarih sahasında imal-ı şahsiyye ile uğraşmayacağız. Meğer ki bir şahsın vukuât-ı ictimâiyyede avâmil-i müessireden olmak sûretiyle bir haysiyyet-i mahsûsa ve mûinesi ola! Napoleon gibi, Süleyman Muslu gibi. Çünkü bu kâbilden olan imal; dairemizden hâricdir. Onların mahsalasından bahsedeceğiz ve zarûri olmasının esbâbını ve kavânînini tetebbu ve zabt edeceğiz yoksa efrâdın alelefrad harekât-ı şahsiyyesini hesab ve takdîr etmeye burada imkan olmadığı gibi lüzum da yoktur. Bunu ihmal edebiliriz; ve bu ihmâlimizden dolayı tarih, bir ilm olmak haysiyetini zâyi etmez. Çünkü ulûmun en vâsî, en katîsi olan fenn-i makine dahi zerrâtın ayrı ayrı harekât-ı

tesirâtını değil, onların bir kitle olarak mahsala-i harekâtını tetebbu ve hesâb eder. Faraza gazâtın hararetle tebdi ve kuvve-i elastikiyyelerini tezayüdü mütaala edilip de bu hadisede sabit bir nispet-i mutarrada var mı, yok mu anlamak için ayrı ayrı her zerrenin hareketini ve o kargaşalıkta hangi zerrenin hangi zerreye mukabil düştüğünü ayrıca düşünmeye hacet yok; nitekim imkanda yok. Yalnız yapılacak şey derece-i hararet ile derece-i tevattür arasında bir nisbet-i sabite bulmak ve tevattürün her iki vecihle hadd-ül gayesini tayin etmektir. Mesela bizde tarih sahasında gerek dahili, gerek harici bazı tesirat-ı siyasiyye ve ictimaiyyenin bir millet efradından falan veya falana ne gibi hususi bir tesiri olacağını araştırmayacağız çünkü tarih; cemaatın vukuatını tetebbu eder demiştik, zeyd veya ömrün değil. Binaenaleyh bütün kitle-i ictimaiyyeye o avamilin ne gibi tesiratı olacağına tetebbu adeceğiz bunu için ise avamil-i müessire ile muhassala-i tesiri zabt ve kayd ederek bilmukabele mutaala ve tetebbu etmek husul-i maksada kifayet eden işte bu kadarı pek mümkün ve kafidir. Lakin şu noktada ilm-i tarihin sosiyolociaya temas etmekte olduğuna dikkat buyurulmasını tavsiye ederim.

Mamafih tarihin bir ilm olabileceğini ispat için iki nokta-i nazardan daha beyan-ı mülahazza ederek eski iddiamıza takviyyet verebiliriz. Hadisat-ı ictimaiyyeden bahs olunurken bu gibi vukuatı ilm-i tetebbu ve taayyün edemez. Bunlar için meyhânikin bu kadar, yokdur. Dînen eski fikirliler ilmin sûret-i tekâmülünü ve sefehât-ı teakkisini ya bilmiyorlar, ya unutuyorlar. Bir vakitler menâfiül âzâ ve teşrih-i fenni henüz ilm-i haysiyetini haiz olamamış iken hikmet-i tabiiyye zilaletten, kimya şarlatanlıkdan henüz kurtulamamış iken hadisât-ı hayatiyeyi bir dereceye kadar tarif hususunda aynı suretle ıshâr-ı acz edilmiş ve aynı iddialar aynı lisân-ı ifadeyle ileri sürülmüş idi. Bu gibi hadiseleri ulûm-ı katiyye tetebbû ve hall edemez; bunlar başka cinsdendir denilimişdir.

Meşhur İngiliz (Haruvey) in deran-ı demi keşfetmesiyle teşrîh ve fizyoloji aleminde açılan devr-i terakki sayesinde daha bir çok keşfiyât-ı umumiyye muvaffakiyet hasıl olarak bir çok şeyler tarif edilebildi.

Mesela kemiklere irtikaz eden âzâtın sûret-i hareketlerini hikmetde manivela kanunları tatbikatıyla anlamak mümkün oldu. Kalpde devrân-ı demi tarif edebilmek için tulumbalarda olduğu gibi ihtilâf-ı tazyîkin başlıca sebep olduğu gösterildi. Hazm-ı keyfiyetinin de bazı şerâitle vukû gelir bir muamele-i kimyadan başka bir şey olmadığı ve fiil-i hazmın neticede hikmet-i tabiiyyece (ozmoz) diye malum olan keyfiyete müncer olduğu gösterildi. Hulâsa

bu gün tekmil-i fizyoloji hadisatını tarif etmek, o hâdisât-ı hikmet ve kimya hadisâtına ircâ etmek demek olacağı umumen ve ittifâken olundu. Bunun gibi yakın zamana kadar eşkâl-i muhtelife-i nebâtat ve ecnâs-ı mütefâvete-i hayvanat için bazı garib ve kadim fikirler vardı. Fakat bunlar en mühim hâdisâtı, mesela eşkal ve suret-i uzzviyye tahvilâtını katiyyen tarif edemiyorlardı. Ahiren İngiliz hükemâsından "Darvin" ve "Valles" yeni bir siyyak-ı nazar ile bu hâdisâtı tahkika muvaffak oldular. Ve zuhur-ı ecnas ve âzâ-yı hayvanâtın vazife-i mevkîe göre tebdilini bir tarafdan gavgâ-yı hayat, diğer tarafdan muhite intibak-ı zaruretiyle isbat ettiler. Mâmafih bu hâdisât mafsalada değil, basit zannettiğimiz hâdisâtı tabiyyede terakki bu yüzden olmuştur. Mesela Fon Bayr -ki mebhâs-ı cenin ilminin mucididir,- şimâlî ve cenûbî nısf-ı kürrelerde sath-ı maillerin meyl-i mahsûsunu umumen tetebbu etmiş ve kürre-i arzıbn hareket-i yevmîsiyle bunların meylinde bie alaka görmüş ve onu isbat eylemişdir. Hulâsa tarihde bize vukuât-ı şahsiyyenin alelefrad mütalaası lazım değil. Kitle-i beşerin mahsala-i vukuatı lazım. Biz bu mahsalayı vukua getiren kuva-yı muhtelifenin ne olduğunu araştıracağız. Ve suret-i tesirini tetebbu edeceğiz. Ve bu avamilin hayat-ı ictimaiyyey ne kadar dahili olabileceğini ve onun tekmilinde ne roller oynadığını anlamağa çalışacağız ki mensub olduğumuz cemaati ahsen ve cevve ile idare edebilmekde o hakayıkı kendimize rehber ittihaz edebilelim.

Şurasınıda unutmayacağız ki her ilimde olduğu gibi buradaki hakâyıkında ancak bir kıymet-i nisbiyyesi olabilir. Ve bu hâdisâtdan bilâistikrâ istihrâc edebileceğimiz kavâninin hükmü de o cins hâdisâtın daire-i şumûlünü aşamaz bir de şurası şâyân-ı tezkârdır ki bir ilmin mevzuu olan hâdisât ne kadar mufassal ve meşûş ise kavâninin daire-i şumûlü de o kadar mahdûd ve mahsurdur. Vukuât-ı ictimâiyye dediğimiz cins hâdisât şüphe yokki en Ziyâde karışık olanlarıdır. Ve bu sebepledir ki ikibin seneden beri hendese ve riyaziyât kati bir ilm şeklini alabilmiş dört-beşyüz sene evvel hikmet-i tabiiyyenin kati olarak, esasları kurulmuş, 100-120 sene evvel kimya bir fenn olmuş iken fünûn-ı ictimâiyye henüz erken ve kavânîni itibarıyle münâkaşatdan kurtulamamışdır.

Darülfünûn Muallimlerinden, Edirne Mebusu

Rıza Tevfik
İBÖLÜKBAŞI

c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324 / 14 Oc. 1909) s. 150-151
c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324 / 21 Oc. 1909) s. 167-168
c. 1, nr. 12 (15 KS. 1324 / 28 Oc. 1909) s. 184
c.1,nr.13(22KS.1324/4Şb.1909)s.199-200

3. 32. Sosyalizm

"Menşei, Müessisleri, Gâyesi, Şekl-i Hâzırı, Suret-i Halli"

"Sosyalizmin menşeini bulmak için on sekizinci ve on yedinci asırlara kadar irca-ı nazar etmek iktiza eder. Fransa on altıncı (Lui) nin zamanı saltanatında alaveriz-i ictial olan ihtilalı kebire kadar barbarların yadigar-ı istilası bulunan derebeyliğe aid bir takım hukuk-ı mümtaze-i tasrifiyeye malik zadegan arasında münkasımdı. Ahalinin kısm-ı esfelinde müthiş bir esaret-i hükm-i ferma idi. Papaz (Meliye). (Mabelli). (Moralli) ve (J. J. Rousseau) menabir-i hitabete geçerek asırlarını adelet ve müsavata davet ve her güna hukuk-ı mümtazenin ilgasını kemal-i şiddetle talep ettiler. (mukavele-i ictimaiyye) ile bütün bir silsileyi ısar-ı temelden kal'i ediliyor, mebnayı ictimayı yeniden kuruluyordu. Rousseau nun ateşîn hakikatleri saika sürati ile cihana yayıldı. (Voltaire) önü alınamaz bir inkılabın made-i natrak olduğun haber veriyordu. Netice-i (?) tehir etmedi: Rousseau nun lisan-ı kasvetkar belagatıyla mesleğine varis bir takım Dantonlar, Birissolar, Rubeler, Seperler, Seminirler önde olduğu halde kıyamet-i ihtilal koparıldı. Hür efkar birisi "hakk-ı temellük sirkattir!" feryad-ı hayret engiziyle ortaya atıldı. Kanlar dçküldü. İhtilal neticesinde hakk-ı temellük imha edilmemiş yalnız tebdil-i şekl ve heyet etmişti. Gerçi zadeganı bil cümle imtiyazaddan tecrid olundu ve sınuf-ı ahali arasındaki derecat-ı ilga olunarak herkes Fransız namı altında cemi edildi. Fakat hakikat halde yalnız bazı kesbi müsavatsızlıklar izale olunarak buna mukabil tabii ve fitri olan adem-i masavata pek ves'i pek müsâid bir cevelangah tehî edilmiş oluyordu.

İhtilalden evvel kibar ve avam namlarıyla düçâr-ı iksam olan halk sonra biri zengin ve diğeri fakir iki sınıfa ayrılmış, neşter-i ihtilal bünye-i ictimâiyyedeki ayrılıkları dökerken birinde pek derin, pek nekbet-âver cerihâlar açıvermişdi.

(Lui) nin maliye nazırı meşhur (Neker) (1775) de müneşr bir eserinde der ki: "Enzâr-ı dikkatimizi cemiyyet-i ictimâiyye-i hâzırâya atf edecek olursak bütün nizâmât-ı medeniyyenin eshâb-ı emlak lehinde müessis olduğunu görürüz. Vaz-ı kavânîn eden insanların bir kısm-ı aklıdır. Bunlar adeta o zamanda gezen bir seyyahın hayvanât-ı vahşiyyeden vekaye-i nıfsı için kurduğu dikenli çitler manialar gibi tesis ettikleri nizâmat-ı beşeriyyetin sınıf-ı azimine karşı siper ittihaz ettiler. İşte ihtilal ile hakk-ı hürriyet ve mülkiyyet tesis etti. Fakat evlâd-ı vatanın üç rebii için henüz hiçbir şey yapılmış değildir. Amele "erbâim!" dedikden sonra hakkı mülkiyetten ne gibi fevâid-i istihsal etmiş oluyoruz?... kaybedecek hiçbirşeyimiz olmadıktan sonra hakk-ı tasrifden

bize ne?... Amele yarın iş bulamayacak, açlıktan ölecek oldukdan sonra hürriyet say ve ameleden ne muhsinât beklenilir?..."

Müşâhir-i müellifinden (Nok yil) de "Fransa ihtilâl-i kebirî" namındaki eserinde aynı hissiyata tercüman olur: onsekizzinci asırda bir Fransız köylüsü artık bir takım derebeylerini kurbân-ı hevesât-ı olamazdı. İstmdâd etti. Hürriyet-i şahsiyesini istihsâl ederek vatanın bir avuç toprağına o da temellük etti. Fakat bu hareketi ile insanlardan bir çoğunu huzurundan tebîd ediyor, evvelkinden Ziyâde (???) mecbur oluyordu. Güya ki artık kürre-i arzın başka bir noktasında bulunuyordu. Artık zengin ilefakir köylü arasında müşterek ne bir meserret ve ne de keder kalıyordu. Fransa ihtilâlinden en ziyâde hisseyâb olanlar milletin kısm-ı âzamını teşkil eden sermâyeserlerdir. Bunlar o derece ayrı yaşıyorlar ki rûsâ-yı hükûmet efkâr-ı umumiyyeyi tayin edemiyecek bir halde değildi"

İhtilal firkalarından (Jevironden) ler mesâretül kesbiyenin âtîsine çalışırken (Jakonin) ler netîce-i seb' insan olan adem-i müsâvâta çâre-sâz olmaya kıyâm ettiler. Bunlar meyânında (Sen Jozet) ortaya atılarak : "Terakki etmek kesb-i servet eylemek hakkı iktisâb olundu lakin fitraten buna muktedir olmayanlar da o hakdan olanlar kadar mütenaim olmalıdır !" Dediler ve birtakım firkalar teşkiliyle şerâit-i iktisâdiyyede kasâvî husûle çalıştılar.

Bâbof (Royesper) in sükûtundan sonra kürsi-i hitâbına çıkarak "Tribun du peuple" nam eseriyle (Sosyalizm) in ilk temel taşlarını attı. Bî-pervâ diyordu ki : "Tasarruf şahsi olamaz. Kürre kablül kıyam değildir, hiçbir kimseye aid değildir. Herkesindir ve esmârı bütün insanların malıdır. Tahsil ve terbiyye her şeyi müsmir kılacak bir hâle ifrağ etmeli. İrfân-ı beşer tecdîd edilmelidir. Bona amale de mesud olabilsin !" bu sözlerle (Babof) Rousseou ulûm ve fünûn ve sanayi aleyhindeki natkını ayniyle kabul etmiş oluyordu. Daha ziyâde ileriye giderek: "Müsâvâtın en büyük hevâili en büyük şehirlerde, diyordu, oralarda binlerce şâir, ressam, musikişinas, aktör ve tâcire tesâdüf edilir. Her şeyden evvel bunların izâlesine çalışılmalıdır." Babofun bu (Communisme) (emvâlik-i insanlar arasında mütesâviyyen taksîmi) felsefesi (Bismark) ve (Bonald) ın nazariyâtına pek yakındır. Babof idam edildikden sonra (Bonaroni) isminde biri mesleğine vâris oldu. Şu fark ile ki (Bonaroni) (Communisme Komünizm) mesleğinin gayesi olan tesâvî-i servetin husûl bulabilmesi yeniden değil belki bir çok menâzil-i katiyle kâbil olacağı itikâdında idi ki ilk menzil maksûdu irad üzerinden servet ile mütenâsib vergiler tarhı, yani radikalizm (Radicalisme) idi.

Sosyalizm başlıca iki safha geçirmiştir. Birincisi (Sen Simon) ve (Forye) den başlayarak asr-ı ahirin evâsıtına kadar gelip geçmiş olansosyalistler -Babof ve buna Roni de dâhil olduğu halde- on sekizinci asrın ferdiyet (Individualisme) kanununa karşı silahlanarak iddialarınca bütün emrâz-ı ictimâiyyeye şâfi ve fakat hakikat halde müfret ve vâhi birtakım nazariyât ve hayâlât vücuda getirmekle iktifâ ettiler. O tarihden itibaren (Karl Marks) isminde bir Alman zuhûr ederek (Sosyalizm) i bir fenn-i müsbet haline ifrağ ettiğini beyân etti.

Marks öyle eslafi gibi tehi birtakım nazariyâta istinad etmiyor, hakâyık-ı târihiyye, meşhûdât ve mevsukât üzerine müessis yeni bir meslek tevlid ediyordu. Mûmîleyhin efkârı şu yolda telhîs edilebilir : "heyet-i ictimâiyyede an be an görülen ihtilâlât terakki-i fikr-i beşerle değil belki mahsulât-ı zâiyye ve zirâiyyenin tekâmül-i dâimisi hasebiyle saha-yı iktisâdiyyede husûle gelen tagayyürat ve tebdilat ile zuhûr-ı yafta olur. Âlât ve edevât istimâli derebeylik usûlünü kaldırdı. Behar kuvveti erbâb-ı say ve ameli fabrikacı ve ücretli amele namlarıyla iki kısma ayırdı. Görülüyor ki cemiyâtın tekâmülât ve inkişâfâtı birkaç kişinin arzusuna değil bilakis say ve ameldeki tarz-ı istihsâle tâbidir. İktisâb-ı servet maruz-ı rekâbet olan sermayeye müstenid olunca sermayenin git gide tekâsifi, küçük destgahların, imâlathânelerin kapanması mikdarı git gide mütenâkıs birtakım sermâyedârânın gayrimütenâhî zenginleşmesi, amelenin sefâlete düçâr olması fazla mahsulâtta buhran vukuu gibi bir takım netâyic-i müessife ser-zede-i zuhûr olur. Hükûmeti yed-i idârelerine alanlar mahsulât-ı sanaînin eşkâl-i cedîdesine en ziyâde müsâid olan sınıf ahâlidir. Amele günden güne tezâyüd ediyor. Bu bir ihtilâl-i iktisâdîdir ki hıtâmında artık sermâyedârân sükut edecek ve mesâisiyle temin-i maişet eden amele makam-ı iktidara geçerek arzuları vecihle tensikât-ı siyâsiyye ve ahlâkıyyede bulunacaklardır. İşte teşebbüs-i iştiraki (Collectivisme) usulünün tatbiki ve hatta komünizm (Communisme) amalinin kısmen olsun icrâsı o zaman kâbil olacaktır. Cemiyyât-ı ictimâiyye her gün o inkılâb-ı azîme hazırlanmaktadır."

Marksizm felsefesi de neticede (Babof) un nazariyyâtına müttehi olduğundan birçok itirazâta hedef oldu.

(Karl Marks) dan sonra sosyalizm birçok tebdilâta uğramış ve fark-ı muhtelife vücuda getirmiş ise de elhaletülhüda bütün Avrupada bilhassa Almanyada caygiz olan sosyalizmin esâsı (Marksizm) dir. Sosyalistlerin netice-i maddiyatı müsbet ve kâbil-i icrâ, menfi ve mümteniültatbik olmak üzre ki türlüdür. Menfi olan sosyalizm şu noktalara müncer olur:

(1) Teşebbüs-i iştirâkî (Collectivisme) in tavsiiyle ferdiyet (İndividualisme) usûlünün yerine ikâmesi. (2) Şahsi sermâyelerine müctemi ve umûmî sermâyeler istimâli....(3) Sermâye ile say ve amel arasında muhkem bir râbıta vücuda getirilerek sermâyedeki istiklâl-i bî pâyânın önü alınması.

Müsbet sosyalizm ise el'an sahâ-yı fiiliyâtda devran eden ve dâima edecek olan ber vech-i âtî dört iddiâda telhîs ediyor:

(1) Amele mütâlebâtının bütün vesâit-i manasıyla kabul ve is'afı. (2) Amelenin sermâyedârânın kuyûdât-ı müzellesinden tahlîsi, (3) Amelenin maddeten olduğu gibi fikren ve ahlâken de tekmil ve terakkîsi. (4) Amelenin itirâzât-ı muhakkasına mümkün olduğu kadar serbestî ceryan verilmesi.

Avrupada memâlik-i mütemeddinenin hemen kaffesinde (sosyalizm) e dâima mütezâid bir meyl ve hevâhiş gösterilmektedir. Harekât-ı ihtilâliyye yalnız amele sınıfına münhasır kalmıyor, git gide köylülere de sirâyet ediyor. Hele intihâb-ı umûmî (Sufferage universel) usûlü câri olan memâlikde sosyalistler parlamentolara girmeye, nezâretlere geçmeye başladı. Elyevm sosyalistlerin ekseri mesleklerini siyâsî bir şekle ifrağ ederek mühim memuriyetler istihsâline alet etmektedirler.

Almanya (1870) tarihinden beri sosyalizme merkez olmuştur. Demokrat sosyalistler Alman parlamentosunda pek nâfiz ve kuvvetli hilafgiran fırkaları vücûda getirebildiler. Belçika, Flemenk, Avusturya ve İspanyada muhafazakarân fırkaları mukâvemetde sosyalistlerden aşağı kalmamaktadır. Amerikada sanatkaran henüz trust (Truste) (müteaddid teşebbüsât-ı ticâriyyede bulunan kumpanya) ların kuvve-i kahiresiyle uğraşacak halde değildi. İngilterede ise amele sınıfı şirketler mesâbesinde pek zengin olduklarından (sosyalizm) in emvâc-ı süratinden nisbeten masundurlar. İşte bunun içindir ki İngiltere parlamentosunda, daha yakınlarda dâhil olmuş olan bir mebusdan başka sosyalist yoktur.

Fransada ise mevki-i iktidâra geçen sosyalistlerin mikdârı daima müterakki bir haldedir. Zaten hemen umumiyetle Fransızlar arasında (sosyalizm) bir moda hükmüne girmişdir. Genç, ihtiyar, köylü, amele herkes kimi takliden kimi lugraz ve kimisi de bilâsebeb sosyalistliğe uzanmaktadır. Tabâyı-ı beşeriye arasında müsâvât-ı tâme husûlü hiçbir zaman kâbil olamayacağınazar-ı itibâra alınırsa (sosyalizm) meselesinin ebediyyen kati bir sûrette hall olunamayacağı ve mürevviclerinin hayal-perver nâmıyla yâd edilmekten kurtulamayacakları tezâhür eder. Mösyö (Comte) un teşkil-i kerdesi olan kayine serâpa sosyalist olduğu halde bütün icraatı ameleye tekâüd maaşları tahsis ve ücretlerinin hükm-i usûlüyle tayini ve papazların hacz emlâkı gibi mahdûd bir takım

teşebbüsâtdan ibâret kalmışdı. Mâmâfih maddiyât-ı ariyye ve tahayyülât-ı müfretâneleriyle berâber sosyalist anâsırının ekseriya hıdmât-ı nâfiede bulunduğu görülmektedir. Milletlerin sınûf-ı makhûresi muavenetlerinden her zaman istifâde etmektedir.

c. 1, nr. 2 (30 TE. 1324 / 12 Ks. 1908) s. 4-7 Mehmed Râuf

3. 33. Alfred de Musset ve Alfred de Tennyson

Filozof Hippolyte Taine karileri, "İngiliz Tarih-i Edebiyâtı" ünvanlı telifinin ne muazzam, ne müşikaf bir kitap olduğunu bilirler. Tenin ehrâm-ı refiâya benzeyen silsile-i âsârından bu kitabın mevkii pek büyüktür.

Sent Bov, bu eseri ilk intişar ettiği zaman yani 1864 te teşrih ve tenkid etmiş ve "büyük bir kitaptır." Demişti.

Tenin tercüme-i halini yazan Mösyö Jiro diyor ki: "İstikbâl ve ahlaf Sent Bovun sözlerini tamamiyle tasdik etmiştir. "İngiliz Tarih-i Edebiyâtı", Tenin bilâşüphe en esaslı telifattan ve Fransa edebiyatının asr-ı sabıkda vücûda getirdiği ümmehât-ı kütübden biridir. Bu kitap hâvi olduğu umumu efkâr ve mülâhazâtın kesret ve vesâitiyle tahkikâtını sarahât ve katiyyetiyle, tarz-ı bediakar telifiyle, ihtiva ettiği hükümlerin katiyyet ve ızhasıyla, tarz-ı inşâda meşhûd olan mahâret-i üstâdâne ile, tertibâtında göze çarpan ve abide-i dilfirib muammareyi andıran hüsn ve halâvetle, üslûbunun rezanet, fesâhet ve revnak-ı pür şiir ve sâhiriyle çoktan beri efkâr-ı âmenin bîhak "esaslı kitaplar" nâmını verdiği külliyat ve mücellât-ı müzhibe meyânına dahil olmuştur" İngiliz müşâhir-i münekkidîninden Mösyö V. Firaser de bu eser hakkında şu suretle beyân-ı fikr ediyor: "Ten" İngiliz edebiyatının en derin ve en şâyâna dikkat tarihini yazmıştır"

Burada "İngiliz Tarih-i Edebiyât"ından bahsetmek istemiyorum; şu naklettiğim bir iki mülahaza eserin kıymet ve ehemmiyetini ihtar içindir. Benim burada maksadım, bu eserin birkaç sahifesini tercüme ile enzâr-ı kârie takdîmden ibaretdir. Ben bu birkaç sahifenin müteâlâsından öyle bir haz ve neşe hissettim ki mest ve menhur kaldım desem doğru söylemiş olurum. Öyle zannederim ki bu sahifeler, kitapda mevcut olan mehâsinin bir numûne-i musaggarıdır.

Nakledeceğim sahifeler tarihin son yapraklarıdır, Tennysona aid faslın hatimesidir. Ten bunda Tennysonla Musset arasında gayet dakik bir mukayese yürütmüş ve bu

münâsebetle iki şairin muhitini yani İngiltere ve Fransa muhitini gayet nafiz ve mübelliğ bir kalemle tasvir etmiş veyahut daha doğrusu canlandırarak çizmişdir.

Tenin tasvirâtı o kadar icâz-nümâ ki Fransız ve İngiliz ırklarının rûh-ı temeyyülât ve ahlâkındaki tahâlüfât-ı secâyâsındaki tenevvü' bir lahzda münkeşif oluyor...

Ten diyor ki:

"Öyle görünüyor ki bir milletin şair-i mahbûbu, alem-i kibar mensûbîninin seyahate âzim olurken âsârını en Ziyâde mahzûziyetle cebine koyduğu şairdir. Zamanımızda bu şair İngilterede Tennyson ve Fransada Alfred de Mussetdir. Bu iki millet yek diğerinden tehâlif eder:

Bilnetîce tarz-ı hayatları, makarr ve (???) huzûzâtı da birbirinden farklıdır. Bunları tarife çalışalım; Bahçe görülünce çiçekler daha iyi anlaşılacaktır.

İşte (???) veya [*] (Dover) deseniz ve etrafınıza atf-ı nazar ederek hutût-ı cedidiyye üzerinde koşuyorsunuz. Her iki cihetten mesâkin-i sahraiyye güzar eder; İngilterede böyle kır evleri her yerde göl kenarında, körfez tebilerinde, cibal ve tilâl zirvesinde, câzibedâr manzaralara hâkim neffâtın kaffesinde mevcud olup İngilizlerin mazhâr-ı tercihidir zira Londra bir mülâki-gah-ı müşâgilden başka bir şey değildir; alem-i kibar mensûbîn ve mensubâtının yaşadıkları ve misafir kabul ettikleri mahal kırlardır. Şu ev ne mükellef ve ne güzeldir! Geri yanında bir eski bina manastır veya şato mevcud imişse Aleyhale [*] İngilterenin Manş denizi sahilinde kâin iki belde-i mârufesidir; Fransa sahilindeki (Haver) ve (Kâle) muhafaza olunmuştur. Binâ-yı nevin, eski yapı ile tevfik edilmiş, birbirine benzemeyen aksama çeki düzen verilerek yekdigere benzetilmiştir; yalnız ve müteehhir olsa bile üslub ve insicamdan mahrum değildir; çatı tepeleri, çerçeve bölmeleri, büyük pencereler,her köşeye yerleşdirmiş kaleler teravetlerle bir Gotik tarz ve edası arz ederler. O kadar sade ve mahrûm-ı ihtişam olan ve ancak otuz bin liralık irad sahiplerinin ikametine müsaid ve salih bulunan şu köşkümsü kulübe bile sivri çatılarıyla, revnâkıyle, koyu renkte mücella ve hep sarmaşıklarla mustûr tuğlalarıyla nazarlara mahzûzziyet bahşeder. Şüphe yok ki alelekser ulviyyet mefkuddur. Bu gün mevcud fikr ve sâhib-i rey İngilizler artık büyük senyorlardan olmayıp zengin, güzel bir terbiye görmüş ve sâhib-i meslek birtakım centilmenlerdir: onlara tesir eden şey zîb ve ziynettir. Lakin bu centilmenler zîb ve ziynet husûsunda ne kadar mehâret gösterirler! Evin etrafında mutarra ve kadife gibi hariri bir çemenzar vardır ki her sabah çiçekçi istivânesiyle müşâtâtı ikmal edilir. Karşısında cesîm zakkum ağaçları bir câzibedâr ve hıyresâzdemet teşkil eyler ve bu demette de arı sürüleri vızıldar; ekâlîm-i bâideden nakl olunmuş çiçeklerin teşkil ettiği

müzehher çelenkler yere uzanıp ince otlar üzerinde dolaşır; hanımelleri ağaçları sarılıp yükselir; yüzlerce gül hıyabânlara bir barân ve rikkat yağdırır. Güzel güzel karaağaçlar, serendler, kemâl-i ihtimamla muhafaza edilmiş cesîm çınarlar her tarafta amûd-ı sâkını ref' ederek demetlerini bir yere yığarlar. Avustralya ve Çine mahsus ağaçlar buraya intikal edip kümeleri ecnebi şekillerinin zerâfet veya garâbetiyle tezyîn eylemiştir; kopernic ağacı, çayırların huzâret-i rakîkası üzerine siyah-matrak ve bâkir levniyle mün'akis yaprakların gölgesini yayar. Bu yeşilliğin terâveti ne dilrubâdır! Bu yeşillik ne güzel parlar. Hâvî olduğu kır çiçekleri, o güneşten cilâ alan zâhirelerne kadar mebzûldür! Bu ne ihtimamdır, ne temizliktir! Her şeyi refâh-ı hâs ve huzuriyyet için ne güzel hazırlanmış gözetilmiş temizlenmiştir! Eğer bir iniş bir sath-ı meyl var ise vadinin uzaklarında hep gül kümelerini hâvî odacıklarla su harkları tevzî edilmiştir; ecnâs-ı müntehîbeye mensub ördekler nilüferlerin atlas necmelerini serdiği hiyazda yüzerler. Otlar üstünde uzanıp yatmış iri iri öküzler çamaşır teknesinden çıkmış kadar beyaz koyunlar, müreffeh, âsûde, numûne olabilecek ve bir sahib-i merak yahud bir efendinin, bir çorbacının oyunu lebriz-i mahzûziyyet edebilecek mevâşînin her türlüsü mevcuddur. Eve avdet ediyoruz, kablelduhul uzaktan bakıyorum; hâne sâhipleri her halde kırda yaşamak hissine malikdirler; teneffüs odasının şu büyük penceresi şems-i gâribi ve orman arasında yayılan geniş şebeke-i zerrîni temâşâ için nekadar muvaffak ve müsâiddir! ve o, manzara-i bedia-i tabiatın uzaktan tilâl ve yakından eşcâr arasında çerçevelenmiş gibi görünmesi için ne büyük mehâretle çevirilmiş, tevcih edilmiştir! Şimdi eve dahil oluyoruz; buraya her şeye ne kadar mazhar-ı ihtimam, ne kadar kullanışlı ve uygundur! Sâhib-ihâne en ehemmiyetsiz ihtyâcâtı kablülvuku idrak ederek medar-ı defiini ihzar eylemiştir; bir şey yok ki lüzumlu ve mükemmel olmasın, kâfe-i eşyanın bir sanaat-ı meşhurunda mükâfat yakut hiçdeğilse nişane-i takdire mazhar olmuşbulunup bulunmadığından şüphe edilir, kullanılış da eşyada aşağı kalmaz; Hollandalıların nezafet-i burada meşhud olan temizlikten daha müşikat ve mutena değildir; aradaki nisbet gözedilmekle beraber İngilizlerin bizden (Frasızlardan) üç kere daha fazla hizmetkârı vardır ve hizmetin dakikası nazar-ı dikkate alınırsa çok ve fazla değildir. Makine-i beyniye hiçbir inkitaa, müşkilâne, sadmeye uğramaksızın işler her çarh zaman ve mahalinde işler ve dakdirettiği zelal-ı refahet, bir jale-i şehr terkibi ağıza düşerbir numune-i tasfiye hevesinin şekeri, şişe ağzına geldiği zaman ne kadar nuşîn musaffaisebu jale de okadar nuşîn ve musaffadır.

Mizbanımızla görüşüyoruz. Ruh ve fikrinin daima metavazun bulunmuş olduğunu keşfve istihrac da hiç de tehir etmeyiz .Mektebden hin-i hurûcunda şehrah-ı hayatını

tamamen mersur ve müheyya bulmuş; ne nim-i makul olan kiliseye ve ne de necip ve hürriyet perver olan meşrutiyete karşı ilân-ı isyan ettirecek esbaba tesadüf etmemiş; kendisine arz ve takdim olunan kavanin ve akaid muvafik müfid, ahlaki, samimi müfekkirelerin kaffe-i tenavvuatına melce ve meşguliyetbahş edecek kadar küşâda ve genişdir. O bunlara rabt-ı nefs etmiş, ithaf-ı muhabbet eylemiş ve onlardan ameli ve nazari efkârinin heyet-i mecmuasını kâmilen çıkarıp almıştır. Mizbânımız kendini mevcât-ı tereddüde zerre kadar kaptırmaz , artık şüphelenmez, neye itikad etmesi ve ne yapması lazımgeleceğini bilir. Nazariyât-ı mahza onu sürükleyemez, ataletuyuşduramaz, mevâni' yolundanalı koyamaz. Başka memleketlerde şebâb, tafün eden veya saçılıp dağılan sular gibidir; burada ise bir güzel cedvel-i atîk vardır ki gençliğin bütün mevce-i faaliyet ve ihtirasâtını alıp müfid ve mütemen bir gâyeye doğru tevcih eder. Mizbânımız faaliyet gösterir, çalışır ve hükm ve idâre eyler. Müteehhildir, çiftçileri vardır, belediye reisidir git gide ricâl-i siyâsiyye sırasına geçer. Mahallesine, arazîsine ve ailesine nezâret ve onların ahvâlini ıslah eder cemiyetler teşkil, mitinglerde natk-ı irad eyler, mekâtibe nekhebân olur, adâlet-i tevzi', tekmilât ibda' ve idhal eder; komşu ve madonlarını gerek kendilerine ve gerek âmeye fâidesi dokunacak âmâle-i dostâne bir sûrette bir sevk ve isâl için makarruyat ve seyahatından, münâsebatından, servet ve mevkiinden fırsat-cü olur. Mizbânımız sâhib-i iktidar ve müri'ül hâtırdır. Hep nefsin lezâizinden ve vicdânın hoşnudiyetlerinden zâikâ-yı yâbeddir. Nüfuz ve iktidâra sâhib olduğunu ve bundan ahirin nef'i için kemal-i istikâmetle istifâde ettiğini bilir. Fikrin bu hâl-i selim ve pürsilâhi bir hayât-ı sıhhat şiar ile müterâfikdır. Mizbânımız mefkûresi bila-şüphe mezru' ve meşguldür; kendisi ilm ve irfandan hissedar müteaddid lisâna âşinâ, seyahat etmiş, malumat-ı sahîha ve mevzuha için pek mütecessisdir, gazeteler vâsıtasıyla efkâr ve ihtiraat-ı cedîdenin kaffesine kesb-i vukuf eder. Fakat bununla beraber mümâsesât-ı bedeniyyenin kaffesini sahn-ı tatbîke koyar. Ata biner, mâşiyen uzun teferrücler yapar, ava gider, yatına rakîben denizde gezer hayvan yetişdirmenin ve telâhatın kaffe-i teferruâtını yakından takib eder kır ortasında yaşar, kendi memleketinden başka her yerde insânı imtişâşât-ı dimâgiyyeye, zaif uzlete ve intibah-ı müfret âsâba doğru sürükleyen hissiyât-ı peygule-neşînânenin tahrikât-ı istilâiyyesine mukâvemet gösterir. İşte kibârâne ve müdrik, esbâb-ı refâhı ifrat derecede müteaddid ve dakik, ahlâkı muntazam olan o muhitin tasviri çizilmiş oluyor. Zevk-i heveskar ve pür iştiyâkı, desâtir ve kavâid-i ahlâkıyyesi bu muhiti bir nevi' sud-ı müzehher içine almış ve başka yere bakmayı men' etmekte bulunmuştur.

Bir şair var mıdır ki böyle bir muhite Tennysondan daha iyi muvâfakat etsin? Tennyson ahlak-fürûşluk derecesine varmamakla berâber hulukdur; âsârı akşam yemeğinden sonra aile arasında okunabilir. Ne heyet-i ictimâiyyeye ve ne de hayata karşı düşman olmuş. İlân-ı isyan etmiş değildir; Cenâb-ı hakdan necabetle ve şefkat-i rakika ile bahs eyler; onu Lord Bayrona yapıldığı gibi t'an ve teşni'e uğratmak luzum ve ihtiyacı yoktur; makalatında şiddetli, tizorik sözlere tesâdüf edilmediği gibi müfret, halî-ül-izâr hisler de meşhûd olmaz; hiç kimsenin ahlâkını bozması mutasavvur değildir. Onun kitabı kapanırken kalpte feveran ve heyecan hiss edilmez; kitap elden bırakılırken zanû-ber zemin hizmetkarlar önünde akşam duâsını tilâvet eden sâhib-i hânenin sadâ-yı tantanadârı t'âd-ı maruz olmaksızın dinlenir. Bununla berâber şâirin mücelle-i eşârı elden bırakılırken dudaklarda bir tebessüm-i mahzûziyet bâki kalır. Siyâc, ilm-i âsâr-ı atika meraklısı esâlib ve ihtisâsat-ı ecnebiyye ve kadîme ve taklitlerine meclub olur. Avcı heveskar-ı sahrâ-neverd küçük küçük menâzır-ı kuruyeden ve peyzajlara aid tesâvir-i rengin ve zî-ihtişâmdan zevk alır. Kadınlar tesâvîr-i nisviyyeye meshûr ve dilbeste kalır. Tennysonun kadın tasvirleri ne kadar can-rübâ, ne kadar pâk, ve nezihdir! Bu güzel yanaklara sürdüğü humret ne kadar zarif ve ruhperverdir! Bu zî-celal veya masum gözlerin edâ-yı mütebeddilini ne güzel tasvir etmiştir! Kadınlar Tennysonu severler, zîrâ şairin kendilerini sevdiğini hissederler, kendilerine ithaf ettiği şefkat-i rahimâne ve nevâzişkarânenin şemîmini duyarlar. Fazla olarak şair tebcil ve necâbetiyle nezâhetlerinin seviyesine kadar ıtlâ eyler.

Genç kızlar şairin eşarını dinlerken girye-nesâr olurlar; (Elen) veya (İnd) [*] in menâkıbı okunduğu zaman sarışın başların onları ziynetlendiren çiçekler altında eğildiği ve şu beyaz omuzların bir te'sir girizân ile ihtizâza geldiği görülür. Bu tesir ne kadar rakik ve nâzikterdir! Tennyson hakîkat ve ihtirâsa sert ve meşakkat-engiz bir ayak sokmadı, hissiyât-ı necîbe ve rahîmenin en mürtefi' zirvelerinde tıyrân etti; bütün tabiat ve mûnis neler var ise hepsini iktitaf eyleyip topladı. Şair fikirlerini seçti, makâlâtını yonttu işledi, üslûbunun sanatıyla, muvaffakiyat ve tenevvüâtı ile şiirlerine mahfel-i hiss-i kabul olan muhitin tezyinâtına, nefâsetine, yaklaştı. Tennysonun şiiri menkûş ve zerrin bir şükûfedâna benzer ki onda yerli çiçeklere akâlîm-i bâidenin zîver-i riyâzı olan izhar-ı sıcak kisvelerini salkım ve kesvelerini, rayiha ve renklerini bir ahenk ve vefâk-ı mâhirâne ile yekdigerine halt ve mecz eder. Tennysonun şiiri bu zengin ve muhteşem, irfanperver, hür ve âzâde, eski silsile-i kibar ve asilzâdegâna vâris, yeni bir İngilterenin rûsa-yı müteehhiresinden olan burjuvalar için sûret-i mahsûsada söylenmiş tiraşide edilmiş gibi görünür, burjuvaların süs levâzımından birini teşkil ettiği gibi terbiye ve

ahlaklarından da bir kısm-ı teşkil ve onların kavâid-i esâsiyesini bir edâ-yı beliğ ile tahkim ve te'yid eder, bu şiir, burjuvaların salonu için bir tuhfe-i semenniyedir.

Kâleye, Fransaya avdet ederiz ve yolda tevkif etmeksizin Parise doğru yol alırız. Yol üzerinde zâdegâna âid şatolar ve zengin burjuvalara âid evler vardır. Fakat zevk-i selîminin zerâfeti, müfekkiresinin esbâb-ı tefvîki ile millete rehberi, güzelliğe hükm olan muhit-i mütefekkir ve müstesnâyı İngilterede olduğu gibi o hâne ve şatolar zîr ve sakfında bulamayacağız. Fransada iki kısım ahâli vardır: Vilâyât ve Paris sükkânı biri yer, uyur, siner, dinler; diğeri düşünür, cür'et gösterir, sâhir ve uyanık kalır ve söz söyler; bir kelebek bir helezonu nasıl çeker götürürse ikinci kısım evvelkini öyle çeker götürür, rehber onu hevesât ve cüretiylebazen eğlendirir, bazen endişenâk eder. Fransa muhitini anlamak için bu rehberi görmelidir. Rehberin muhitine dâhil oluyoruz. Ne garib manzara! Akşam... sokaklar parıl parıl parlıyor ve bir ziyâdâr toz, iş güç sâhibi, velveledâr halkı setr ve ihâta ediyor...

Halk sıkışır, omuz omuza yürür, toplanır ve temâşâhâneler civârında, kahvelerin camları arkasında karıncalık gibi bir mütevvic ve raksân-ı izdiham teşkil eyler. Bütün bu çehrelerinne kadar buruşuk, çatkın yahud solgun nazarların nekadar bî ârâm ve endîş-nâk gamzelerin ne kadar asâbi olduğuna dikkat ettiniz mi? Bir şiddetli aydınlık şu parlayan kafalar üzerine düşer; kafa sahiplerini ekderîsi otuz yaşından evvel saçdan mahrum kalır. Bu izdihamdan bir zevk bulabilmek için mutlaka intibah, tesir-iş asabîye ihtiyaç hiss etmelidir; caddenin caddenin tozu yedekleri döndürmenin üzerine gelir karışır; gaz kokusu ve kaldırım tasidâtı, bir Paris rûze-i fâliyetin şu rengini atmış duvarlar üzerinde bıraktığı ter, "murdar hırıltılarla dolu olan nesîm-i beşeri" işte onların kalbî bir şetâretle gelip teneffüs ettikleri şeyler budur! Parisliler küçük mermer masaetrafında sıkışmış, kamaştırıcı bir çıplak ziyâ ile,çocukların bağırtılarıyla, yekdiğeri ile karşılaşan mahaverâtın tesâdüm-i şemânet-engiziyle, mağmum ve sâkit gezinenlerin güzer ve ceyân-ı yektarzıyla, karanlıklar içinde müteezzih ve acûl-ı devl eden gecikmiş kızların sürtünerek geçmesiyle mahsûru ve fikr-i bestedir. Hiç şüphe yok ki bu adamların evleri, samîm-i aşiyâneleri nâhoşdur. Eğer öyle olmasaydı ancak bir seyyar ve derbeder tüccar kâtibine yakışabilecek şu hayatı, şu fenâ eylentiyi ihtiyar etmezlerdi. Şimdi şunların evine girelim, dördüncü katta yağlı boya ile mülevvin, mücella, zerrin-i nukûş ile müzeyyen, kabartma tezyinât ve alçıdan yapılmış timsalleriyle, eski meşe ağacından mâmul eşyâ ile araşyâb, ocak ve rafları tahaffüf ve tefârikin envâiyle dolu bir daireye rast geliriz. Zaire iyi bir timsâl-i servet ve refâhettir, hem husûd ve harîs dostlara ve hem de makâmâta sahip ricale cây-ı kabul olabilir. Bu

dâire teşhîdgah-ı zîb ve refahdan başka hiçbirşey değildir; orada yarım saat güzel vakit geçirilir, işte o kadar.

Parisli evini yalnız bir güzergahlı ittihaz eder; Ev alçak zayyık, kullanışsız, bir sene için girilmiş, altı ayda kirletilmiş, sahte bir süs göstermeye sâlihdir. Parislilerin kaffe-i telezzüzâtı câli ve sanki geçerken sayd edilip koparılmıştır; Onda muzırr-ı sıhhat ve mahreş tehevvür-engiz bir şey vardır. Telezzüzât-ı mezkûre Parislilerin aşcı dükkanlarındaki matbaha, kahvehânelerin revnâkına, temâşâhânelerin neşe ve şetâretine benzer. Parisliler telezzüzâtın ifrat derecede müstecel, şedid ve mütekerrir olmasını arzu ederler, telezzüzâtı sabırâne yetiştirmedikleri gibi itidal ile de iktitaf etmeyip sunî ve hâr bir fışkılı toyrakta filizletirler; sonra da alel acele yağma ederler. Parisliler gâyet nâzik ve rakik oldukları gibi harîs ve dîde-küşâddırlar; onlara her gün mülevven makâlât açık hikâyelerden, ince istihzâlardan, hakâyık-ı cedîde ve efkar-ı mütenevviâdan mürekkep bir semât-ı ağdiyye lâzımdır. Parisliler çarçabuk usanırlar ve usanınca tahammül eyleyemezler.

Var kuvvetleriyle eğlenirler, Halbuki hiç eğlenmediklerine kâil olurlar. Say ve masraflarını, ihtiyac ve ictihadlarını izâm ederler. Tahassüsât ve metâibin terâkimi makine-i asabiyyelerini bir tutar müferrite düçâr eyler ve celâ-yı şetâretleri bir ızdırap ve keremî zemîni göstermek için günde yirmi kere parça parça dökülür.

Lakin bu adamlar ne kadar hassas ve zarif, müfekkireleri ne kadar âzâde ve hürdür! Bu ihtikâk-ı mütemâdî onları ne kadar zarifleşdirmiş, inceltmiştir! Her şeye ne kadar seriü'l usul, ne kadar serîülintikaldirler! Bir zübde-i emel ve mürekkeb olan terbiye-i fikriyye onlara, âbâ ve ecdad indinde meçhul sevgiler ve şefkatler; elem ve mihnetlkeri; şimdiye kadar ırk ve milletlerine yabancı gibi görünen derin, acîb ve ulvî hisler duyup ondan zâika-mend olmak için ne hayret-ârâ bir hâsiyet-bahş etmiştir! Bu büyük belde millet-i vahdedeye âid değildir; her türlü fikir orada doğabilir; orada hiçbir maniâ yoktur ki müfekkireleri tevkif etsin; sükkânın önünde fesihatsera-yı fikr ve idrak, açılmış ve tertib edilmiş hiç bir yol olmaksızın feth-i nikab eder. Umûrun ceht-i tatbikiyye ve ameliyyesi onları ne bîzar eder, ne de rehberlik için arkasına alır; bir hükûmet ve bir kinsay-ı resmiyyet şiar vardır ki onları, milleti sevk ve isal için muktezî himmattan muaf kılar; kilise bevvâbına ve belediye çavuşuna nasıl katlanırsa bu iki kuvvet-i muazzamaya sabr ve istihzâile öylece tahammül edilir. Ve onlara ancak temâşâ tarzında atf-ı nazar olunur. Hulâsâ bu muhit tiyatro piyesi gibi, medâr-ı muahezât ve bir şekilde görünür. Emin olunuz ki muahezat ve muhakemâtda tecelli edecek meydan bulur. Hayat-ı ictimâiyyeye dahil olan İngiliz, her mesele-i azîme

hakkında evvelce takarrür etmiş bir takım cevaplar bulduğu halde bulunan bir Fransız ortaya sürülmüş şübühât ve şükukdan başka bir şey bulamaz. Fransız bu ihtilâf-ı efkar içinde itikâdiyât ve kanaatını kendi kendine icâda mecburdur. Ekseriya buna muaffak olamayarak her türlü şüphe ve tereddüde ve binaenaleyh tecessüslerin, merakların kaffesine ve kezâlik azabların, ezâların her nevîne mâruz ve küşâde kalır. Bir vasî denize şebbih olan bu boşlukta tahayyülat, tasavvurat, hevesât, şâirane ve marizâne hırslar ve tamâlar yığılır ve sehâib gibi birbirini iter kakar. Bu devvar ve müteharrik eşkal kümesi içinde ârâ ve efkar-ı müstakbele için bir mevzu ve kâide aranırsa fennin betâet-i binâlarından başka bir şey bulunamaz. Öyle mebnâlar ki şurada burada tahtü'l bahr polipler gibi cins-i beşerînin itikâdiyâtına istinadgah olacak esas duvarını aşgar-ı nâmahsus mercanlar halinde nihânîce inşâ eder.

İşte Alfred de Mussetnin heves-i kıraatini tatmin için yazı yazdığı muhit budur! Onu bu muhitte yani Pariste okumalıdır.

Mussetyi okumak mı? Hepimiz onu ezbere biliriz. Şair meysit ve mütevârî-i terâbdır, Halbuki onun hergün söz söylediğini işitiyor gibi oluruz. Bir dârülmesâîde şakalaşan bedâetkarânın muhaveresi, tiyatroda locasının kenarına doğru eğilen bir güzel kız, yağmurla yıkanan ve kararmışkaldırımları parıl parıl iltima' eden eden bir sokak, Fonteniblo ormanında bir taze ve serin subh-ı handân.. Hiç bir şey yoktur ki Mussetyi pîş-i nazarımızda hazırlamasın ikinci defa yaşıyormuş gibi canlandırmasın, acaba hiçbir zaman Mussetin eşarındaki elhandan daha mühtezz, daha zî-hayat, müesser bir lahn-ı makam işitilmiş mi? Başka şairler sahte ve calî olabilir fakat hiç olmazsa Mussetasla irtikâb-ı kizb etmemiş. Ancak hissettiğini yapmış ve hissini hissettiği gibi yazmıştır. "Geceler" şâir-i bülendi ap âşikar düşünmüş, herkese şâmil itirafatta bulunmuştur. Musset fart-ı takdîre mazhar olmamış; fakat sevilmiştir: O yalnız şair değildi. Herkes onun eş'ârında kendi hissiyât-ı zâtiyyesine, hislerinin en girizân ve nâzikterine, samîmesine mülâki olurdu: Musset terk ve ihmâl-ı nefs eder, teslîmiyet-nâme gösterir, hâlâ muhafaza ettiğimiz fezâilin âhirine yâni uluvv-ı cenâb ve samîmiyyete mâlik idi. Musset bundan başka her medîde, kocamış bir medeniyeti en ziyâde cezb ve tashîr kudretini hâiz olan şeye şebâbete mâlikti, "Bu harâretli şebabdan, sâyesiyle her şeyi, ufukları ve yolları setr eden bu sert kabuklu ağaçtan" ne güzel bahsetti! Aşkı, kıskançlığı teşnegî-i bî-aman telezzüzü, bir bakir kanın mevceleriyle genç kalplerin en derin samîminden feveran eden bu çâlâk, ukur-ı ihtirâsâtın hepsini ne ateşîn bir heyecanla ortaya atıp birbiriyle çarpıştırdı!

Kimse var mıdır ki bu ihtirâsâtı daha iyi hissetmiş olsun? Musette bu ihtirâsat pek fazla idi. Şair onlara teslîm-i nefs etti ve mest oldu. Bazan kırlarda şah kalkmış kızgın cins atlara tesâdüf edilir ki nebâtâtın kokusu, semâ-yı pür-fesîhin nazar-firib yeniliği delicesine koşturur, koşu esnâsında at önüne gelen şeyi kırar ve fakat kendi de şikest olur. İşte Musset de bu atlar gibi hayat vadisinde kendini kaptı koyurdu.. Eşyâdan fazla fazla mutâlebede bulundu; bütün hayâlinden kemâl-i hırs ve şiddetle zâika-yâb olmak istedi;

Hayatı iktitaf etmediği gibi hiç de tatmayıp sıkılmış, bozulmuş, ezilmiş bir salkım gibi çekti kopardı ve elleri kirlenmiş olduğu halde evvelki gibi teşne kaldı. [2] İşte o zaman her kalpde tekrar eden şehkalar tanîn-i endâz oldu. Acâib! O kadar genç Halbuki daha şimdiden o kadar yorgun ve meftur! Bunca evsâf-ı semîne, bu kadar nâzik ve dakik bir müfekkire bu kadar mübtedil ve meşuşu' bir hayal, bu kadar çabuk gelmiş bir ikbal, bu rütbe-i nermin ve rakik bir kuvve-i aziz, bu kadar nâgahzuhur bir inkişâf-ı hüsn ve daha... Aynı zamanda da azab, istikrah, girye ve feryad! Ne garib halita-i hissiye! Şair aynı vazı' ve işâretle hem ilân-ı perestiş, hem de ta'n ve telîn eyler. Hulya-yı ebedî. Tecrübe-i mümteniültenkîl yekdigeriyle çarpışarak ceriha açmak için bîçâre şâiri sahn-ı cidal ittihaz etmiştir. O senâen ilerlemiş, lakin genç delikanlı hissiyâtını muhafaza eylemiştir; şairdir ve hem de rîb ve tereddüde müstağrifdir. Mülhimme-i eş'ar ve sükûnperveri, tabiat ve lâ-yemut tazeliği aşk ve tebessüm-i mesudat-averi, bütün o hayalat-ı ulviyye kafilesi şâirin pîş-i enzârından geçer geçmez beddualar, teşni'ler, hicv ve müşâtemât arasında sefâhet ve ölümün tayfida derhal zâhir ve nümâyan olur. Bir ziyâfet esnâsında mevkî-i şerifi işgal eden, alkışlar ve elhan-ı mûsikîye arasında tirâşîde bir kâseden kâimen neşe-nûş olan bir adam, gözler handa-nâk, şevk ve şetâret samîm-i kalbde müstekarr, rahîk-i rehâkârdan hisseyâb-ı harâret ve zindeyî iken birden bire sararır solar, kâse-i yâkut rengin dibinde mnuhtefî zehirle döşer ve hırrıre-i ihtizâra başlar; muhtaç ayakları ipek halıyı döker ve davetlilerin hepsi, esir-i haşyet, telaş ile fikren ölür. İşte bu sahn-ı mâtem, Mustetnin timsâl-i ahir hayatıdır. İçimizden en mahbubu, en parlağı görünmez bir sadmeye uğrayarak ansızın titrediği ve ziyâfetimizin ş'aş'a ve şetâret-i kâzibesi arasında bir mâtemi hıçkırıkla düşüp yıkılıverdiği gün biz de o telaş ve haşyeti hiss ettik.

İşte Musset budur. Biz onu bütün mahiyeti ile dâima sevmekte berdevâmız:

Ondan başka bir şâir dinleyemez; her şâir onun yanında bize soğuk veya yalancı gibi görünüyor. Onun elhân-ı dilnevâzzını dinlediği Malibrane [3] sahâ-yı muzafferiyet olan temâşâheneden geceyarısı çıkan bu vahşî, mahuf Mulen sokağına, şâirin mahlûkât-ı

hayâliyyesinden Rollanın uyduğu ve can verdiği Firaş-ı mülevves ve me'cur semtine dâhil oluruz. Fenerler, kayan kaldırımlar üzerinde bî karar gölgeler aks eder, r'aşan ve müteredddid hayâletler kapılardan dışarıya fırlar ve eski ipekten mâmul libâsını geçenlerin güzergâhında sürükler. Pencereler kapalıdır; aydınlık iyi kapanmamış kanatların şurasından burasından nüfûz ederek bir pencere kenârında mürde, solgun bir çiçek irâe eyler. Yarın bir seyyar laterna bu pencereler önünde kırık dökük bir hava çalacak ve perîde renk bulutlar bu mülevves duvarlar üzerine sızacaktır. Ne acaib şey! Şiirlerin en şeydası bu kötü, pis yerden çıktı! Bu ulvî fesâhati rüşhebâr eden menba' bu batakhanenin, bu murdar misâfirhânenin âdilikleri, çirkinlikleridir! Yine bu levsiyattır ki –tabiat- ve tarihin, bütün zîb ve zîverini şu dakikada şairin kalb-i mecruhunda cem' etmiş ve onları bir çelenk-i şerârepaş şeklinde fışkırtmış, hem de şiirin en ateşîn güneşiyle parlatmıştır! Kalbimiz zavallı Musset için merhametle dolar ve uzaklarda, (Vait) [4] odasında gümgeştdâsitrranları, münşi efsâneleri ihyâ etmekle evkât-ı güzar olan öteki şair, Tennyson hatırımıza gelir. Ah, öteki şair güzel kitapları, âşinâları, hanımeller ve gülleri arasında ne kadar bahtiyardır! Ne ehemmiyeti var. Musset bu müteaffün çamur ve sefalet içinde daha yükseklere çıktı; fırtınalarla dökülen bir sâhilden deniz nasıl görülürse bu da şek ve ye'si fevkinden lâtenâhîye öylece gördü.. Üdebân, şeref ve ıtlası, zeval ve fenâsı; cins-i beşer, âlâm ve mikdârâtı, hulâsâ dünyada ulviyyet nâmına her ne varsa şaire o zaman bir barikâ-yı rûyet içinde keşf-i nikab etti... Musset hiç değilse hayâtında bir kere, elem zebânîlerine şikar olduğu demde derin tahassüslerin, ehrâm-ı misal hayal ve rûyâların, arzu-i iştiyâkıyla fikdânıyla karîn-i memat olduğu o nâfiz ve çâlak telezzüzlerin samimi ve kalbî kasırgasını hiss etti. "Geceler" şairi bir âdî bilheves olmadı, yalnız zâikayâb ve şirinmizâk olmakla iktifa etmedi; nişâne-i dehâsını dimâğ-ı beşerîye hak ve tabi' eyledi; insanın, aşkın, hakîkatın, saadetin ne olduğunu âleme söyledi, anlattı... Musset azab çekti fakat ibdağ etti; mağlub oldu ve teslîm-i silah etti fakat meydana bir çok mevâlid his fırlattı attı. Şair zâde-i fikrini âmâk-ı hissinden, meyus ve hâsir, koparıp çıkardı ve bunu enzârımıza kanlı lâkin zinde bir halde arz etti... Bu fedâkarlık, başkalarının efkârını okşamak seyr etmekten daha müşkil ve daha güzeldir. [5] Dünyada adamın şanına layık bir şeyi vardır, o da teslîm-i nefs edilen ve inanılan bir hakikati tevlid etmektir. Tennysonun terennümâtını dinlemiş olan muhit, bizim burjuvalardan ve lâkayd, serseri Parislilerden mürekkep aristokrasimize mercahdır; Lakin ben Alfred de Mussetyi Tennysona tercih ederim."

Tenin sözzleri burada bitti. Bu mükemmel tedkikâta bir şey ilâve etmek ahdimin fevk-i-lâtenâhîsindedir. Fakat son söz olarak fikrimi dermiyân etmeme müsaade varsa

derim ki: Mussetnin kitabı bu satırları yazarken dest-i r'aşedârımda velhânı havf serimdedir. Fakat ben Mussetye, asr-ı sâbıkın tıfl-ı şeydâsına, Büyük Britanyanın büyük mahdumunu, Tennysonu tercih ederim. Zira fikrimce şairin hitâbiyâtı her kalpde ve her yerde bir hiss-i bedâet ve teslît-i ikâz etmelidir. Yani şairin eşârı bütün hayâta ve tabiata şâmil olmalıdır; Bu şiiri bir mayıs sabahı hayâta ve aşka karşı tarifi nâkâbil bir hiss-i irtibâatla titreyen bir genç, bâkir kalbi tatmin etmeli, şuşiiride bir marîz nekâhet-resîde bir parça vesâit, bir parça emel vermelidir. Şair öyle bir amîm-mânâ-yı mücelle cem' etmeli ki onu hem güzelliği her seven, teselliyete her muhtac olan okuyabilsin. Şairin eşârı bir şâhikapiş ve bâlâsında, bî tenâhî ufuklara karşı, pâyânsız denizlerin sînesinde okunduğu gibi râkid sabahlarda, sâkin akşamlarda bir kalb-i meshûf ve girindeye yahud bir vicdân-ı mutasarria isâle-i tahsis edebilmelidir. Hulâsâ şairin hutbe-i şiiri bir telkîn-i umûmî olmalıdır:

Mussetnin eşârında ne görürüz? Bir mayıs gecesi, bir kış gecesi: Bir lahn-ı heves, bir nevha-yı iştiyak yahud bir feryâd-ı hüsran, ve yalnız bu kadar. Onun şiirleri kalbin pür ihtiras olduğu aşkı beklediği ve sonra mülhimme-i aşkı telkîn ettiği zaman okunur ve sonra bırakılır. Çünkü insanın râkid, neşedâr zamanlarda vardır; o zaman Mussetnin eşârı mühmel kalır, o hâlet-i ruhiyyeyi tatmin edemez

Müessese mahdud bir daire içinde kalmış ve ittisa' göstermemiştir.

Bunu Jöl le Metr itiraf ediyor: Diyor ki Musset aşk ve şebâbın şâiridir denildiği zaman bu tavsif kısa görünür lakin buna büyük bir şey ilâve olunamaz, vakıa aşk ve şebab kelimelerinin muhteviyatı tevsi' edilebilir ve bu uzayıp gider."

Tennyson ise her devre-i hayâtı, her safha-yı hissi ihâta eder, eşârı emvâc-ı sebzîn önünde, seherlerde, şevâhik-i refiâda her yerde okunur. Muhteris kalpler onun mücelle-i eşârını harîm-i ittihaz edebilecekleri gibi âlî, niyazkar ve mütevekkil ruhlarda terennümâtından istifa-yı teslit ederler,onda her şey vardır; Tennyson Musset gibi aşkın gayrısını bîsûd add etmiştir. Ve işte bunun için kitabı herkese hitab eder. Tennysonun eşâr-ı âşıkânesinde bilmem ne esrârengiz bir tebrik-i tahassüs vardır ki âmâk-ı rûha vâsıl olur, Ten ne derse desin İngiliz şâirin küçük şiirleri, tebligât-ı mahrumânesi, Mussetnin şiirleri kadar samîmidir. Ben fazla olarak Tennysonda başaka bir necâbet görüyorum.

---

[1] Bu iki manzûme Tennysonun en meşhur eserlerindendir.

[2] Ey bayağılık! Bütün malın nâmına seni bu lu'betgah-ı müstekreh hayâta getiren: Hep yâhut hiç! Demezse o bunda pek korkakdır.

[3] Malibran bir mûğbiye-i şehirdir ki 1836 da yirmi sekiz yaşında ufûl-ı nâbehengâhı Musseteye en güzel mersiyelerinden birini ilham etmişdir.

[4] Bu anda İngilterenin cenûbunda bekâin olup iklimi gayet sağlam ve muntazırası nazar-firibdir. Ada kış esnasında bile mersin ağaçları ve ıtır çiçekleri yetiştirmeye müsâiddir.

[5] Tennyson bizzat kendi nefsinde bir iki binâ planı bulmadı; hep başkasının eserine iktifâen binâ-yı şiir etti; sadece en zarif, en muntazam, en dilfirib eşkâl meyânında bazı şekiller intihâb edip hiss-i eşkâlinde yalnız çiçeğini ayırdı aldı... Hippolyte Taine

c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909) s.318-322 Mehmed Ali Tevfik
c. 2, nr. 34 (25 Hz.1325 / 8 Tm. 1909) s. 343-347
c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909) s. 371-375

3. 34. İstimzac

Salih Zeki Bey'e

Üstâd-ı Muhterem,

"Ulûm-ı İktisadiyye ve İctimâiye Mecmuası" nâmındaki risâle-i mevkûtenin 2 numaralı nüshâsında münderc "Auguste Comte" ünvanlı makâle-i hekimâne mütalağa güzârım oldu. Bazı arkadaşlarımın ve bu şakird-i manevînizin ettikleri istifâdeye mukâbil beyân-ı teşekküre cesaret-yab olamam; çünkü o makâle-i felsefiyyenin muharrir ve muharriresine "bütün mekteb-i cedid" müteşekkir olmalıdır.

Fakat mezkur makalenin Auguste Comteun "felsefesi" kısmındaki bazı noktalar müktesebât-ı hâzıram ile tevâfuk etmiyor. Onun için bu noktalar hakkındaki efkârımı -müsâdenizle- beyan ederek istizâhatta bulunmak isterim. Sizin gibi bir mekteb-i cedid hâdiminin o mekteb-i cedid talebesine karşı izahatta bulunmak lütfunu diriğ etmeyeceğini pek tabii görürüm.

1-[Sahife- 192] hâdisâtın en basiti hâdisât-ı riyaziyye bundan sonra hâdisât-ı heyetiyye\ daha sonra hâdisât-ı hikemiyye ve kimyeviyye... dir.

Demek "... en basiti hâdisât-ı riyaziyyedir"; zann ederim ki "hâdisât-ı riyaziyye" diye ayrıca bir sınıf-ı hâdisât yoktur. Çünkü hâdisât; esbâb-ı hakikiyyenin yahud şerâit-i mütekaddimenin netâyic-i zaruriyyesidir. Mesela med-ü cezir hâdise-i heyetityyesi; câzibe-i kamer ve şems esbâb-ı hakîkiyyesinin netâyic-i zaruriyyesidir; kezâlik tahlîl-i ziyâ hâdise-i hikemiyyesi, kâbiliyyet-i inkisâriyye sebeb-i hakîkîsinin vesâir şerâit-i mütekaddimenin bir netîce-i zarûriyyesidir; kezâ klor ile moldelmanın ittihâd-ı hâdise-i kimyeviyyesi; bu iki cism arasındaki alaka-i kimyeviyye vesâir şerâit-i lâzımenin bir netîce-i zarûriyyesidir; kezâ teneffüs hâdise-i fizyolojiyyesi hâzm-ı karbon ile

müvellidü'l hamûzenin ihtilâf-ı tazyikleri esbâbının bir netîce-i zarûriyyesidir; kezâ evlâdın pederine iteati veyâhud şâkirdin muallimine hürmeti hâdîsât-ı ihtilâfiyyesi; hodgamlık sebeb-i hakîkîsinin netâyîc-i zarûriyyesidir; velhâsıl müstebid bir hükûmetin bî-hak meşrûtiyete inkılâbı hâdise-i ictimâiyyesi; tekâmül-i millî-i ictimâî sebeb-i hakîkîsinin bir netîceden zarûriyyesidir. Halbuki yukarıdaki tarife dahil olmak üzre bir hâdise-i riyâziyye bulamıyorum....Daha doğrusu bu nevi' hâdisenin vucûduna ihtimal vermiyorum; çünkü riyâziye ancak kitab-ı fennin medhali olmak üzere telakki edilebilir. Fakat bir kitabın medhali o kitabın mevzuunu veyâhud mevzuundan bir kısmını istihsal ile uğraşmaz. Şu kadar var ki kitabın mevzuunu tahdîd ile bir şekl-i muayyene ifrag eder ve bu mevzuun istihsâli için rehberlik edebilir... İşte kitâb-ı fennin mevzuu hâdisât-ı tabiiyyedir. Medhâli olan riyâziyye ise yalnız hâdisât-ı tabiiyyenin cehd-i kimyeviyyesini takdîr ile bunların tahdîdine yarar. Halbuki asıl kitap olan fen; medhâlin delâleti ile mevzuun istihsâli için hâdisât-ı tabiiyyeyi mütâlaa ederek muktedir olabildiği derecede kavânîn-i tabiiyyeyi keşf eyler. Binaenaleyh riyâziyyenin hiçbir hâdise-i tabiiyyeyi derâguş etmemesi, ve "hâdisât-ı riyâziyye" diye ayrıca bir sınıf hâdisat mevcud olmaması lâzım geliyor.

Istırad. – 194.. sahifede "... kavânîni mazbut olan hâdisât-ı riyâziyye [Hendesiyye ve meyhânikiyye] son derecede..." deniliyor... Fakat zann ederim ki hâdisât-ı meyhânikiyye; hâdisât-ı hikemiyyenin en basit bir sınıfını teşmil eden ve hâdisât-ı heyetiyye ile hâdisât-ı hikemiyye arasında bir vâsıta-yı ittisal olan bir kısım hâdisât-ı tabiiyyedir. O halde hâdisât-ı mezkûrenin –fikrimce- mevcud olmayan hâdisât-ı riyâziyye meyânında bulunmaması iktizâ eder. Çünkü hâdisât-ı tabiiyye gibidir.. Onlar da esbâb-ı hakîkiyyenin netâyîc-i zaruriyyesidir. Halbuki bu târife dahil bir hâdise-i hendesiyye bulamıyorum.

1-[Sahife 191] "... ulûm-ı mevcûdeyi altı şûbeye tefrik ve her şûbeyi fünûn-ı muhtelifeye taksim eylemiştir:

1- RiyâZiyât	Mathematique
2- Heyet	Astronomic
3- Hikmet-i tabiiyye	Psysique
4- Kimya	Chimie
5- Hikmet-i uzviyye	Physiqueorganique
6- Hikmet-i ictimaiyye	Physiquesociale

Auguste Comteun bu tasnifi yapmaktan maksadı ne idi?.. Burasını bir türlü anlayamadım... Fakat makâle-i fazılânenin medhâlinde ".. Comteun malumat-ı beşeriyeyi ne için altı sınıfa tefrik eylediği.." beyan buyurulacağı vaad edilmişdi.. tetebbuâtıma göre, Auguste Comteun -pozitivizm kâşifinin pozitivizmi hemen muayyen mukarrer bir hâdise-i tabiiyye kadar hakîkî bulduğum için müessisini bu nâm ile yâd etmeyi pek münâsip görüyorum. Buradaki maksadı pek büyük, pek esaslı ve pek dehşetli idi... Çünkü fünûnu (basitten mürekkebe doğru gitmek) usul-ı tabiiyyesine tevfiken tertib ve tasnif eyleyerek (Kitab-ı Cedid) olan fenne bir vücud verecekti; öyle bir vücud ki esâsı sâbit, şekli mütehavvil yani beşeriyet-i mütefekkirenin kânun-ı tekâmülüne tâbi'... Binaenaleyh teoloji ve metafizik gibi tahavvülden, tekâmülden vâreste değil. Sâniyen hâdisât-ı ahlâkiye ve ictimaiyyenin hâdisat-ı tabiiyyeden olduğunu göstererek usul-ı fenniyyeyi bu sınıf hâdisâtın mütalâasına dahî teşmil edecekti. Sâlîsen insanın tabiata merbut ve kavânînine tâbi olduğunu isbâta hâdim bir felsefe-i fenniyye istihrac eyleyecekti ve bu sûretle kitâb-ı cedîdimiz edvar-ısâlifenin taallukâtından tahlîs-i giryebân etmiş olacaktı...

Fakat tetebbuâtıma istinâden vâki' olan şu mütealaatımda bilmem isâbet var mıdır? Ben bu sualin cevâbını bulacağımı zann ederdim. Lakin bir vâzı-ı tilmizkarâne ile beyan ederim ki böyle bir cevâba dest-res olamadım.

İstidrâd- şekl-i tasnif hakkında bazı istizâhatta bulumak üzere arzu etmiş isem de (191.) sahifedeki hâşiye bu arzumu tehire sebeb olmuştur.

3-"Hikmet-i uzviyye" tarifinden bir fikr-i sarih alamadım. Çünkü bu tabirden felsefe-i hayatiyyemi, -Fransızcasında olduğu gibi- hikmet-i tabiyye-i uzviyyemi, yoksa fizyoloji mi muradolunuyor?.. Tabir-i mezkurdan felsefe-yi hayâtiyye [Anımizm, Vitalizm, Poloryoyetalizm, Neovitalizm, mekanizm] kast edildiğine ihtimal veremem. Çünkü burada tasnîf-i fünundan bahs olunuyor. Halbuki fen başka felsefe başkadır. Mamafih aralarında bir münasebet de mevcuddur. Fakat her ne kadar böle ise de felsefe ile fenni bir birine karıştırmamak elzemdir. Koca Auguste Comte! Felsefe ile fennin hududunu herkesten iyi takdir etmiş, herkesten güzel tayin eylemişdi. Onun için bu hususu kendisine ayrıca bir şeref-i mâlâ-nihaye kazandırmıştır... hatta o hekim-i şehr-i teşâr sosyolojiyi tahsis etmiş bir şube-i fenniye olarak göremediğinden bunu "Felsefe-i ictimaiyye" şeklinde olmak üzere tasnife koymuş ve ileride bir şekl-i fenni ahz etmesi ümmidini ızhar eylemiştir.

Tabir-i mezkurdan hikmet-i tabiiyye-i uzviyye mutasavvur olduğuna dahi ihtimal veremiyorum; çünkü hadisat-ı hayatiyede (uzviyyede) yalnız hadisat-ı hikemiye değil belki hadisat-ı kimyeviyye dahi dahildir. Velhâsıl mezkur tabirden yalnız fizyoloji murad edildiğine kanaat hâsıl etmek isterim. Fakat acaba böyle midir? Eğer böyle ise ne için doğrudan doğruya fizyoloji tabiri istimal olunmadı.

Daha bazı noktalar hakkında istihzâhatta bulunmak arzu etmiş isem de tasdii mûcib olacağından korkdum. Onun için şimdilik balâdaki noktaları kâfi görür ve vuku' bulacak izahatınıza intizar eylerim. Bâkî ihtiramat-ı tilmizkârânâmi ile kesb-i fahr ve mübahat ederim.

3. 35. İkinci İstimzac

Sâlih Zeki Beye

Üstâd-ı Muhterem:

"İstimzâca Cevab" ınızı kemâl-i hevâhîşle ve olanca dikkatimle okudum, bir lutf-ı mahsus telakki eylediğim mütaalağanızı muktedir olabildiğim derecede anlamağa çalıştım. Fakat maateessüf beyan ederim ki o makâle-i cevâbiyeden hâdisât-ı riyâziyye hakkında bir fikr-i sarih alamadım.. Onun için, birçok tereddüdlerden sonra nihâyet ikinci bir istimzacda bulunmağa karar verdim.. Vâkıa zât-ı hekimânelerini tasdi' edeceğimi biliyorum. Lâkin birçok "Mekteb-i Cedid" talebesini meraka düşüren bir mes'ele-i mühimmenin kemâl-i vuzuhla hall edilmesini istemekten bir türlü kendimi alamıyorum... İşte bu sâikâ-yı şedîde tesiriyledir ki hâdim-i fen ve hakîkat olduğunuzdan cesâret alarak tekrar bazı istizahatta bulunmaya mecbur kalıyorum:

Birinci "İstimzac" ımda, "Hadisât-ı esbâb-ı hakikiyyenin yahud şerait-i mütekaddimenin netâyic-i zarûriyyesidir... Halbuki yukarıdaki tarife dâhil olmak üzere bir hâdise-i riyâziye!bulamıyorum" demiştim. "İstimzâca Cevap" da ise mevzuu riyâziyâtın hâdisât-ı riyâziyye! Olduğu beyan edildikten sonra misal olarak vahdet, kesret, tezâyüd, tenâkıs, tevâlî, tekerrür, inkisam namlarıyla yâd ettiğiniz birkaç hâdise-i hendesiyye gösterebiliyor..... nihâyet "acaba bu hâdisât-ı hendesiyye esbâb-ı hakîkiyyesinin netâyîc-i zarûriyyesi değil midir?" deniliyor.

Bendeniz, cevâb-ı tasdik bekleyen bu suâle katiyyen "evet!" cevâbını veremiyorum. Fakat, aynı suali yalnız hâdisât-ı hendesiyyeye değil hâdisât-ı adediyyeye dahi şâmil olmak üzere "Acabâ hâdisât-ı riyâziyye! Esbâb-ı hakîkiyyenin (esbâb-ı mücerridenin değil) netâyîc-i zarûriyyesi değil midir?" şekline koyarak zât-ı âlîlerine

soruyorum.. Bütün samimiyetimle bir determinist olduğum için hâdisât-ı riyâziyyenin esbâbını, mesela med ü cezir, tahlîl-i Ziyâ, klor ile müvellidü'lmânın ittihâdı, teneffüs, evlâdın pederine iteatı, müstebid bir hükûmetin meşrûtiyete inkılâbı gibi hâdiselerinin esbâbı gibi muayyen ve mukarrer bir tarzda gösterilmesini istiyorum. Aksi takdirde hâdisât-ı riyâziyyenin hakîkaten değil belki yalnız lafzen, ismen bir hâdise olacağını ve hâdisât-ı sâireye nisbetle mevhûmattan ibâret bulunacağını beyan eder ve bâlâdaki suala vereceğiniz cevâba bir vaz-ı tilmizkarâne ile intizar eylerim.

İstitrad: "İstimzaca Cevab" ınızda, "... Hükemâ-yı hâzırâ-yı riyâziyâtınmevzuu itibârât-ı akliyyeden olmadığına kanaat-ı hâsıl eylemişlerdir" dedikten sonra; aşağıda "Zira bu tevâilî hâdisesi bize mahsus yani izâfi bir hadisedir" ve biraz daha aşağıda "... Bilmelisiniz ki tekerrür hâdisesi mutlaka buna merbut değildir. Münhasıran bize mahsus bir hâdisedir." Deniliyor Halbuki münhasıran bize mahsus olan yani "hassa-i tecrîd" ile ihdas edilen ve hakikât halde âlem-i tabiatta vuku' bulmayan hâdisât-ı riyâziyye itibârât-ı akliyyemizden değildir ya nedir?.. Fakat beyan edilecek ki mevzu'-u riyâziyyatın hâdisât-ı riyâziyye olduğuna hükemâ-yı hâzıra kanaat-ı kâmile hâsıl eylemişlerdir. Bendeniz burasını bilmiyordum. Her müddeâyı müteâkip hakîki bir delil aramak; istinadgâhı delil olmayan iddiâları hiçe saymak bendenizce tabiat-ı sâniyye hükmündedir. Onun için delâil-i muhakka gösterilmedikçe mevzu-ı riyâziyâtın hâdisât-ı riyâziyye olduğuna kanaat hâsıl edemeyeceğim tabiidir.

Kezâ cevâ-ı âlînizde "siz de bilirsiniz ki hâdisât-ı riyâziyye heyetiyye mal a maldır. Hâdisât-ı riyâziyye lâyen kat' tezayyüd ediliyor" deniliyor. Fakat bendeniz hâdisât-ı heyetiyyenin hâdisât-ı riyâziyyeile mâl a mâl olduğunu ve hâdisât-ı hikemmiyyede ise lâyenkat' tezâyyüd ettiğini aslâ bilmiyorum. Çünkü bunu bilmiş olsa idim hâdisât-ı riyâziyye diye ayrıca bir sınıf-ı hâdisât bulunamayacağını beyân ile zât-ı âlîlerini tasdie kalkışmazdım. Yalnız şurasını biliyorum ki riyâziyyenin mantık gibi hâdisât-ı heyetiyye, hikemiyye vesairenin mütaalağa ve tefehhümüne pek büyük bir hizmeti vardır. Çünkü ancak bu sayede hâdisât-ı heyetiyye ve hikemiyyenin... ceht ve kemîsi takdir ve ifade olunuyor, çünkü ancak bu sayede âlem-i mâdiyâtın o saf ve havası, kemiyyesi anlaşılabiliyor. Fakat bu husus bendenizi hiç bir vakit hâdisât-ı heyetiyye ve hikemiyyenin hâdisât-ı riyaziyyeyi hâvi olduğuna inanmaya sevk etmemiştir. Çünkü biliyorum ki heyet ve hikmet-i tabiiyyede riyâziye olduğu gibi mantık da vardır. Lakin asla "hâdisât-ı heyetiyye ve hikemiyye-i hâdisât-ı mantıkiyye ile mâl a mâldır" diyemiyorum.

Kezâlik mezkûr cevapta, "Auguste Comte" .... Böyle bir vahdet-i felsefeyi irâiyye için tanîfi vücûda getirmiştir. Zann edersem bu vahdet-i hâdisât-ı ictimâiyyenin hadisât-ı tabiyyeden olduğunu kâfi dercede göstermektedir." Dedikten sonra; biraz aşağıda "Auguste Comte.... ne dediğiniz gibi insanın kavânin-i tabiiyye-i mâlumeye tâbi olduğunu ispat edecek bir felsefe-i fenniyye istihrac eylemiştir!!" deniliyor. Lakin hâdisât-ı ictimaityyenin hâdisât-ı tabiiyyeden olduğu tasdik olunursa "insanın tabiatı merbut ve kavânînine tâbi" bulunduğu anlaşılmış ve Auguste Comteun yaptığı tasnifin böyle vir felsefe-i ilmiyye istihrâcına kâfi geldiği isbat edilmiş olamaz mı?

Elhâsıl makalenin sonunda "hikmet-i tabiiyye-i ictimâiyyeyi felsefe-i ictimâiyye makâmnına telakki etmişsiniz. Ve hikmet-i tabiiyyeyi felsefe ile birbirine karıştırmışsınız" deniliyor. Bendeniz, maateessüf hikmet-i tabiiyye-i ictimâiyye tabirinden bir şey anlayamadım. Acaba bu tabir hakikatte neye delâlet ediyor?... Bir fen mi yoksa bir felsefe mi gösteriyor?...Eğer bir fen gösteriyorsa ne için doğrudan doğruya sosyoloji denmiyor?...Bir de, "hikmet" tabirinin felsefe makamında istimal edilmesi Physique yerine istimal olunması bulunduğunuzu beyan ettikden sonra neden "Physique sociale" tabirini "Hikmet-i Tabiiyye-i İctimaiyye" diye tercüme ediyorsunuz. Halbuki aynı tabiri "Ulûm-ı İktisâdiye ve İctimâiyye Mecmûasında" ki makâle-i hekimânede yalnız "Hikmet-i İctimâiyye" diye tercüme etmiştiniz.

Bâkî-i dest muhteremlerine bir bûse-i tilmizkârâne vaz' ile hatm-i makâl eylerim

Haydarpaşa 7 Mrt. 1325

Hüseyin Câhid

Tıbbiye-i Askeriyye talebesi ve Hikmet-i Tabiyye laboratuvarı müdavimlerinden

c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324 / 4 Mrt 1909) s. 264-266

c. 1, nr. 21, (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. 323-324

3. 36. Rus Edebiyâtına Dair

İdâre-i sâbıka bizde fikir ve terakki nâmına her ne görür ise hemen bütün gayret-i celladânesiyle oraya hücum eder; kuduzluğunun en keskin dişleriyle oraya saldırır ve hiç insaf etmeyen bir tehevvür-i akur ile ısırır... O dişlerin en kâtil zehirlerini oralara dökerdi. Bunun içindir ki bâr-ı zulmetin en ağır bir hassasını da dûş-ı matbuâta tahvil etmiş idi. Sadâ-yı ümmet olan lisân-ı matbuât otuz seneden beri istibdâdın keyf-i mütehâşîsine göre doğrana doğrana, koparıla koparıla boğulmuş, susturulmuş bâsırâ-i irfan ve dikkat kendini ve etrâfını görebilecek kuvvetten mahrum edilmiş idi. Fakat bütün bu mesâi-i mel'anet karâneye rağmen millet ve matbuat nihâyet üzerindeki kılâde-i tahakkümü kırıp parçaladı, olmuş zann olunan kuvâ-yı milliyemizde hakîkî bir

faaliyet-i hayâtiye görüldü. İstibdâdın o menhus tırnakları kırılarak matbuat ve edebiyâtımız kendi hüvviyet ve hürriyetine tamâmen sâhip olunca bu serbestî ile enzâr-ı dikkatini hârice atfettiği vakit şâyân-ı dikkattir ki edebiyât-ı ecnebiyyeden evvelâ Rus edebiyâtıyla iştigâle başladı. "Tanin" Maksim Gorki'nin "Ana" romanını; "Millet" de "Teceddüd-i Hayat" ünvânıyla Tolstoyun büyük bir hikâyesini tefrika etmeye başladılar. "Şûrâ-yı Ümmet" de Dostoyevskynin "Hâne-i Emvât Hâtıraları" ünvanlı bir eserini tefrika etmek üzere hazırlanıyordu. Fakat bu, intihâbât gürültülerinin velvele-i müşâtemâtı arasında unutulduğu için henüz neşr edilemedi.

Edebiyât-ı sâire-i ecnebiyye meyânında şimdiye kadar bize tamâmen meçhul kalan ve lisânımıza nakl ve tercüme edilmeleri havsala-i irfânımızı bî şüphe daha ziyâde tezyîn ve tavsi' edecek olan daha pek çok, hatta bî pâyân hezâîn-i sanat ve mağfiret mevcûd iken şurası itiraf edilmelidir ki mütercimlerimiz Rus edebiyâtına hasr-ı mesâi etmekle yine şâyân-ı teşekkür bir isâbet-i edebiyye gösterdiler. Bir kere bizde zamanımıza kadar Rus edebiyâtından pek az bahs olunmuştur; o kadar az ki müteâlîn-i Osmâniyeden Fransızca veya diğer elsine-i arabiyyeye yâhud doğrudan doğruya Rusçaya âşinâ olmayanlar bu edebiyattan hiçbir şey bilmezler. Üdebâmız, muharrirlerimiz İngiliz, Fransız, Alman edebiyatlarıyla cüz'i meşgul olmuşlar ve esmâr-ı tetebbuyatlarını bir dereceye kadar halka da tevdi' ederek kendileriyle beraber memleketi de müstefid eylemişlerdir. Meselâ İngilizlerin Şekspirleri, Bayronları... Almanların Şhiller ve Göthe gibi âzam-ı şuarâsı... Fransız meşâhirînden birçokları hakkında bizde okuyanların şöyle böyle efkâr-ı mahsûsaları olmakla berâber Rusların Lomonosofları, Katherinleri, Puşkinleri, Gogolları, Lermantofları hakkında vukuf ve ma'lumâtları kâmilen mefkûd gibidir. Bu edebiyâta dâir lisânımızda mevcûd tetebbuât-ı edebiyyeye müracaat olunsa meydanda Madam Dolabedefin [Gülnar Hanım, Ahmed Mithat Efendinin kerîme-i ma'nevviyelerinden] "Rus Edebiyâtı" ünvanlı yüzyirmi sahifelik bir eser-i nâtamâmından ma'da hiçbir şey bulunamaz. Belki matbuât-ı yevmiyye sahifelerinde münşi birkaç makaleye tesâdüf olunur. Bu kadar bütün cihânın en vâsi' ve en mümtaz, en zengin edebiyatlarından biri olan Rus edebiyâtı hakkında demek şimdiye kadar bizde muhtelif imzalarla ancak iki, üç yüz sahifelik bir şey vücûda getirilebilmiş; ve bunların hepsi bir araya toplansa ancak zâif bir cild teşkil edebilecek! Vâkıa diğer bahs olunmuş, yazılmış dediklerimizin de mecmu'-ı mikdârı pek dolgun bir yekûn teşkil etmese gerekdir. Hal bu ki diger lisanlara.. Almancaya, İngilizceye, Fransızcaya, İtalyancaya hâsıl-ı milel-i müterakkiyeden herhangisinin kütüphâne-i irfânına mürâcaat olunsa kendi sermâye-i bî nihâye-i mağrifetlerine rağmen görülür ki

sâir milletlerde mahsûl-i hüner ve maârifet olarak her ne görmüşler, her ne bulabilmişler ise derhal kendi lîsanlarına, kendi edebiyât-ı maâriflerine müze ve ilâve etmeyi bir vazîfe-i insâniyet bilmişlerdir. Bugün Sekspirin hemen hiçbir hâilesi kalmamışdır ki Fransızca yahud İtalyancaya, Almancaya nakl edilmiş olmasın! Yine tasavvur olunamaz ki Şhillerin külliyât-ı asârı İngilizcede mevcud olmasın! Fransızların Rasinleri, Corneyleri, Voltaireleri, Russoları, Montesküleri-zenci dillerinden mâada- her lîsanda mevcuddur. Hatta Çinceye bile nakl edilmiş olmalarından şüphe edilir. Ruslara gelince, otuz kırk seneden beri, her edebiyatta, her lîsanda bir mevki-i rağbet ve hürmet buldular. Ruslar bütün cihânın en büyük edebiyâtlarından birine mâlikdirler. Bilhassa Rus edebiyâtında yeni birer devre-i kemâl açan Puşkinler ile Gogollardan beri bu edebiyât o kadar mebzul ve hurûşân bir tûfan-ı dehâet ve teceddütle her tarafa birden yayıldı ki bu gün Rus meşâhir-i üdebâsının elsine-i sâireye nakl olunmamış hiçbir eserleri kalmamıştır; bu edebiyat son kırk sene zarfında kesb ettiği ehemmiyet ve saadetle cihânın enzâr-ı dikkat ve takdîrini kendine celb etti. Hatta bu sâyede Rusyada bile bir şöhret-i edebiyye ihraz edemeyen pek çok muharrirler, hikâyenüvisler diğer lisanlara tercüme edildiler. Rus edebiyâtı Almanyayı, İngiltereyi, Fransayı, İtalyayı hâsıl, bütün Avrupayı istilâ etti. Bilhassa Almanlar Rus edebiyâtını tedkik ve tetebbu'da herkesten ileri gittiler. İngilizler de Almanlardan pek geride kalmadılar. Hele Fransada Rus edebiyâtı hakkında yüzlerce, binlerce eserler yazıldı. Puşkinlerin, Gogolların, Lermantofların, Turgeniyeflerin tercüme olunmadıkları bir lisan kalmamıştır. O kadar azîm bir ehemmiyet-i umûmîyeye mazhar oldular.

Biraz evvel diyordum ki bizde de mütercimlerimiz Rus edebiyâtına tevcih-i dikkat etmekle hakîki bir isâbet-i intihâb gösterdiler. Bu intihâbı yapmak da şüphesiz taklîd ve göreneğe tâbi' olmalıdır. "Tanin" ile berâber Rus hikâyeleri tercümesine başlayan matbuat-ı sâire bunu Taninin yapmış olduğu için te'mîn-i revac ve rağbet maksadıyla yapmadılar. Başka hiçbir edebiyât tasavvur edemem ki, bilhassa şu zamanlarımızda, bizim için Rus edebiyâtı kadar müheyyic olabilsin. Rus edebiyâtı demekle Rus hayâtı demek arasında elbet bir fark yoktur; bir edebiyâtın dâimâ ona sânih ve mülhem olan milletin ma'kes-i ruh ve vicdânı olması itibârıyla Fransız romanlarını okuduğumuz zaman bu eserlerdeki hissiyât ve bedâyi'-i rakîkeyi bir dereceye kadar anlamakla berâber bir Rus romanı mütealaa ederken pek iyi görürüz ki Rus hissiyâtına daha iyi nüfuz ediyoruz. Daha iyi anlıyoruz. Daha iyi hiss ediyoruz. Meselâ Turganiyevin, Dostoyevskynin, Tolstoyun... sırasıyla isim zikr etmeden diyelim ki bütün Rus romancılarının bizi pek samîmi, pek yakından mütehassis ve alâkadar pek

çok eserleri vardır; hatta her eserleri bu mâhiyeti hâizdir. Ruslarla aramızda derin bir karâbet-i hissiyye mevcud Rus romanlarını okurken kendi hayâtımızı, kendi hissiyâtımızı, kendi âlâm ve ızdırâbâtımızı teşhis ediyoruz. Onlar da asırlardan beri bizimki kadar elîm bir esâret ve istirkâkın mahkûmu idiler. Bizimle, Tatarlarla dâimi olan münâsebât ve temâs-ı tarîhilerinden onlar da istirkâkın pek çok âdât ve hissiyât-ı şarkiye kalmışdır. Bu romanlardan bize yabancı olan diyebilirim ki yalnız isimler ve bâzı adetlerdir. İşte o kadar. Bu gün Rus edebiyâtı ile biraz meşgul olsak ve bu eserler Tanin de yapıldığı kadar dikkat ve muvaffâkiyetle tercüme olunsa rağbet-i umûmiyeye mazhar olacakları tabiidir. Rus edebiyâtı bizim için her cihetle mûcib-i istifâdedir. Hem zevk-i edebimizi memnun ve terbiye eder, hem de komşumuzu tanımış oluruz. Bir milletin derece-i terakkî ve temeddüdünü onun yalnız muvaffâkıyât-ı askeriye, terakkıyât-ı sanaiye ve ticâriyesini dikkate almakla mesâha edilemez; bir milletin edebiyâtı seviye-i irfânının en emin bir meydânıdır. Ruslarla bu kadar asırlardan beri devam eden münâsebât-ı târihiyemize rağmen halâ Rusyanın tamâmen yabancısıyız; Rusları bilmiyoruz, tanımıyoruz. Pek çoğumuz için Rusya coğrafya atlaslarında görülmüş Avrupa ve Asyanın nıfsını işgal eden sarı bir parçadan başka bir şey değildir. Bütün bildiklerimiz büyük Petronun hakîkat-ı tarihiye ile hiçbir münâsebeti olmayan mevhum vasiyetnâmesi ile Baltacı masallarından ibârettir. Rusyanın tarih ve tekâmül ve terakkiyâtı bizde "Kırk Anbar" hikâyeleri ile hülâsâ olunabilir! Halbuki hayât-ı tarihiyemizde Ruslar kadar mühim bir rol oynayan bir kavmin hakîkî bir ehemmiyet ve tecessüsle tedkik edilmesi lâzımdı. Rusya 140 milyon nüfus, 22 milyon kilometre merba' arâzisiyle en parlak en muazzam bir istikbâle hazırlanan imparatorluklardan biridir. Rusyayı, Rus kavmini tanımak bizim için bir vazîfe, bir mecbûriyet-i siyâsiyedir. Bir kavm yalnız tarihiyle anlaşılamaz; hatta bu târihe iyice nüfuz edebilmek o kavmin tebâyı-ı esâsiyesini bilmek, kalbini dinlemek, ruhunu teşrih etmekle mümkün olabilir. Anatol Lorora Bulyo bir eser-i muazzamında tabâyı-ı mileli tedkik etmekdeki fevâid-i siyâsiyeyi izah ederken Fransızları bu ihmâl ve noksan tedkîkin ne elîm felâketlere sevk ettiğini izah ve ta'dad ediyor.Meselâ birinci imparatorluğu hep semeresiz ve netîcesiz istilâlara. İkinci imparatorluğu de 870 hezîmetine sevk eden esbâb meyânında bunu en esaslı sebeblerden biri olarak gösteriyor;

"Eğer Napolyon Bonaparte İspanyol ve İngiliz, üçüncü Napolyon da hiffet ve hayalperestlikle tezyîl edilen İtalyan ve Alman tabâyı'nı tetkik edip anlamış olsaydılar Fransa için pek muzır, pek muhrib felâketlerle netîcelenen vekâyi' ve muhârebâtın zuhûruna şüphesiz meydan kalmaz idi!" diyor. Fransızlarla aramızda hiçbir mukâyese

câiz olmamakla berâber şurası düşünülmelidir ki bizim için Rusyayı, Rus tabayı'nı, Rus ruh ve Âmâlını bilmenin ne azîm lüzum ve menâfii vardır?.. Bu gibi ihmallerin, cehâletlerin, istignâların her halde biz, zavallı Türkler, herkesten ziyâde kurbânı olduk ve bunlar bize herkesten pahalıya mâl oldu. Biz bu kâbil-i ihmallerin cezâsı olarak tarihimizde yalnız bir 776 değil bütün bir silsile-i kahrıyât buluruz!

Bir de asıl şâyân-ı dikkat ve teessüf bir şey var ki oda bu gibi tetebbuâta karşı bizde her nedense bir istignâ ve iştitkal, bir benimsememezlik izhar olunmasıdır. Hâlid Ziyâ Beyin "Hikâye" si vaktiyle nasıl telakki olundu, Ali Kemal'in "Edebiyât-ı Hakîkiye Dersleri" nasıl okundu?.. Ahmed Şuayb hakîki bir vukuf ve hatâ ile Zolalardan, Flaubertlerden, Lavislerden, Tenlerden, Monolardan bahsettiği vakit.. Almanların bizde o vakte kadar isimleri işitilmeyen Rankelerini, Mumsenlerini; İngilizlerin Mc Aleylerini bize tanıttırdığı zaman şuradan buradan ne vahî, ne gülünç, ne ahmak iddialar işitildi; ne tehi, ne budala itirazlar yükseldi. Bunlar on sene evvele ait hatalar değil, şimdi de mâ teessüf böyle değil mi, böyle yapılmıyor mu?.. "Bunlar nemize lazımdı, niçin uzun uzun yazılmayıldı, zAhmede değer şeyler miydi?.. Fransızca bilenler merak ederlerse - kendileri tetebbu' edip öğrenebilirler, bilmeyenlere gelince, onlar da zâten bu gibi mesâil-i ilmiyeye alâkadar olmazlar idi!" Binaenaleyh haftalık bir iki mecmuanın ilk sahifelerinde bir "İstanbul Postası" yâhud "Musâhabe-i Fenniye" ünvânıyla "Nator" gazetesinden bir tercüme taslağı karaladıktan sonra Pos bıyıklarının altında serhûş dişlerini göstererek bir birahâne köşesinde sırıtıp oturmak elbet daha faideli hizmetler yapmak olacakdı. Daha neler, ne hezeyanlar, ne budalalıklar!.. böyle istignâlar bu gün bir ummân-ı irfan, bir gınâ-yı kemâlât içinde pûyan olan milletlerde bile görülmez iken biz, nedendir bilemem, her teşebbüsü, her maksadı böyle tezyîl ve istihfâf etmekte budalaca bir tefevvuk ve meziyet-i vehm ederiz.

Kendi cehâletimizle mahsur ve muhat, kendi alem-i teng-i zulmetimizde bîgâne ve lâkayd yaşamaktan her ne dense bir zevk-i meskenet duyarız. Hiçbir kavimde görülmeyen müstesnâlıklar bize has garâib-i milliyedendir. Halbuki biz hiç kimsenin muhtac olduğu bir sûrette bütün kemâlât-ı medeniyeyi tetebbu' ve temessüle muhtâcız. Zavallı memleketimizde baştan başa en acı, en siyah bir zarûret hükmi fermâ zarûret-i mâdiye ve ma'neviyye... Hem servet-i mâdiye hem de servet-i ma'neviyye, servet-i ilmiyye mefkud. Bu sefâlet-i ma'neviyye hele hepsinden girân, hepsinden vahim ve mühallik, İdbâr-ı inhitâtımızın yegâne sebebi şu'bât-ı maarifetten hangisinde olursa olsun sâhib-i sermâye değiliz. Fakiriz. Rus üdebâsından biri romanındaki kahramanlardan birinin ağzıyla Ruslara hitâben: "Biz, diyor, meydana çıkara çıkara

nihâyet bir çay semâveri icâd edebilmişiz. Bilmiyorum, bu da bizim mi yoksa bunu da başkalarından mı aldık?.." Bizde mahsûl-ı dehâ-yı millî olarak saya saya ortaya çubuklarımızla nargilelerimizden fazla bir şey çıkarabilecek miyiz?.. Şu fark var ki Rus edîbi bu suâli irâd ettiği vakit çay semâverinin kendilerine aid olmadığından pek az şüphe ediyor. Biz ise mateessüf biliyoruz ki şu hakîr çubuklarla nargileler bile kendi malımız değil. Her halde Turganiyefin şu itâb ve muahezesine muhatab olan Ruslarla bizim aramızda mukâyese- güdâz farklar, fersahlar var! Ruslar cihânın en büyük, en mühim edebiyatlarından birine sâhip; Rus felsefesinin târih-i felsefe-i âlemde bir mevkî-i mahsûsu var. Bu fesefe orada Solombpoları, Grotları, Serviçekleri, Lavaroları, Kruçotkinleri, Kovolovinskyleri, Bakoninleri yetiştirmiş. Orada garbın muhtari'leri, mucidleri, ulemâsı, hükemâsıyla mukâyese edilebilecek muhtari'ler, mütefekkirler, mucidler var. Rusların elsine-i mevcûde-i cihânın kaffesine tercüme olunmuş Tolstoy gibi daha bir çok dehât-ı üdebâsı var. Bununla berâber Avrupada yaşayan akvâm-ı mütemeddine arasında Ruslarla İspanyolların milel-i sâireye nisbeten henüz pek don bir seviye-i temeddüdünde bulundukları da nazar-ı dikkate alınacak olursa artık bizim hangi esfel-i satilîn cehâlette bulunduğumuz kolayca tahmîn ve tahayyül edilir.

Ruslar hüner ve maarifet nâmına her neye mâlik bulunuyor iseler şüphe yok ki bunları hep garbın nûr-ı irfânı sâyesinde meydâna getirebildiler. Büyük Petrodan beri hep garbı tedkik ederek, taklid ederek çalıştılar, çabaladılar ve yalnız bu sâyede tenvir ve terbiye ettikleri kâbiliyet-i ırkiyelerini nihâyet kendi dehâ-yı millîlerine has bir irfan ve medeniyyet te'sis edecek bir derece-i tekâmüle isâl ettiler. Rus târih-i medeniyetinde İngilizlerin, ve bilhassa Fransızlarla Almanların te'sirât-ı azîmesi vardır. Garbın terakkıyât-ı medeniyyesine rekâbet edebilmek, hatta rekâbetten sarf-ı nazar o dereceye vâsıl olabilmek için yine garbı tâkib ve taklid etmekten başka bir çâre-i selâmet olamıyacağını gören büyük imparator Petro milletinin nigâh-ı dikkat ve basîretini- bir dereceye kadar da cebren, kâbiliyyet-i milliyeye rağmen- garba tevcih etmekle Rus medeniyetinin vâzı' ve müessisi olmuştur. O zamandan beri Ruslar yorulmak bilmeyen bir sa'y ve gayretle çalıştılar, nihâyet şu bu günki mertebe-i kemâle çıkabildiler.

Maârif ü medeniyet Rusyada milli bir kisveye dâhil oluncaya kadar milletin bütün ekâbir ve füzelâsı zekâlarını dâima garb medeniyet ve maarifetiyle beslediler; aldıkları bu gıdâlarla hem kendilerini, hem de bütün Rusyayı beslediler, büyüttüler, Alman fen ve felsefesini beli' ettiler; Fransız hükemâ ve üdebâsı kendi memleketlerinde okundukları kadar orada da okundular; İngiliz edebiyâtına da bîgâne kalmadılar. Nihâyet bütün şu muhtelif te'sirât-ı ilmiye ve medeniye tahtında Rusların kendilerine

hâsıl olan dehâ-yı millîleri tenemmüv ve inkişaf etti. Bir Rus medeniyeti, bir Rus edebiyâtı te'sis etti.

Zâten hakâyık-ı târihiye ve ictimâiyedendir ki hiçbir millet kendi kendine, yalnız kendi isti'dâd ve kâbiliyeti ile terakki, teali edemez, medeniyet milel-i muhtelifenin mesâi-i müşterekeleriyle hâsıl olur, büyür, yaşar; her medeniyet bir diğerinin taht-ı tesîrindedir. Ve bütün medeniyetler mevcûdiyetlerini az çok yegdiğerinin nüfûz ve te'sîrine medyûndılar. Sa'y-ı müşterek nâzım-ı terakkiyat-ı âlemdir. Burada mevzuumuz edebiyat olduğu için misal olarak gösterilebilir ki meselâ Fransızların klasik âsâr-ı müheykelesi İspanyol ve İtalyan edebiyâtının taklîdinden başka bir şey değildir. Zamanımızda bi'lfarz Norveçli hâilenüvis İbsenin her edebiyât-ı temâşâ üzerinde büyük tesiri olmuştur. Felsefede de böyledir. Alman felsefesi bütün İngiliz, İtalyan, Fransız felsefelerini taht-ı nüfuz ve tesirinde bulundurmaktadır. Bunlar gibi Rus edebiyâtı da Alman, Fransız, İngiliz edebiyâtının tesirâtından hiçbir zaman kurtulamamıştır.

Hemen kaffe-i ulûm ve fünûn aynı kavânîn-i tekâmüle tebâan yekdigerinin terakkiyâtından istiâne ederek inkişaf ve tealî ederler. Her medeniyet menâbi' kudretini ekseriyâ hem- civârı olan medeniyetlerden alıp temsil ve ancak bu sâyede tavsi' eder, tekmil eder. Biz ise pek güçlükle sarsılabilen bir ısrar-ı taannüdle hâricin terakkiyâtına hâlâ nazar-ı istihfaf ve lâkaydî ile bakıyoruz. Ashâb-ı gayret bizim için hiçe yorulan budalalardır! "Ne lâzım bu fâni dünyâda?" destur hükûmetimizdir, böyle olunca âtî ve istikbâlimizi şimdiden ayaklar altına alarak bütün âmâlımızı kendimizle berâber medfen-i istirâhatimize defn edelim.

"Muhit" karîlerine Rus edebiyâtının mücmel ve muhtasır bir tarihçesini yazmak üzere başlamış iken bütün şu fazla mukaddime ile yorulmaktan maksadım bir sınıf kârînin bu gibi tetebbuât-ı edebiyye veyâ tarihiyeye alâkadar olmamalarının ne çirkin, ne esassız bir muhafazakarlığa müstenid olduğunu söylemek idi. Sahife-i âlemden ebediyyen silinerek bir inkiraz-ı hacil içinde perîşan olmak tehlike-i mutlakâsına karşı şu hakîkate bütün bir kanaat-ı kâmile ile imân etmek lâzımdır ki cihân-ı medeniyyet, yani garb nazarında bu gün biz mücerred-i hiçiz. "Türkler, diyorlar, bu vahşi Türkler, bu barbarlar şimdiye kadar sahâ-yı medeniyete ölü birkaç kubbe kurmaktan başka hiçbir şey vâzı' ve ihdâ edemediler. Bunların kâbiliyyet-i medeniyyeleri yoktur; geçtikleri yerde ot bile bitmez. Türkler hiç mevcud olmasa bu günkü medeniyyet yine hâl-i hâzırıyla- Belki daha azîm ve muhteşem terakkiyât ile- mevcûd ve nümâyan olur idi."

İşte garb nazarında mevkiimiz bundan başka bir şey değildir. Ve emin olmalı ki bu nazar pek kolay zâil olmaz. Garbın bu ithâmâtı tamâmen kabul etmemekle berâber

bir kısmını da- hiç olmazsa kendi kendimize, kendi aramızda- itirâfa hakîkat nâmına mecbûruz? Türlerin bir çok zarûret-i târihiye altında mâbadı gelmeyen bir ibtida-yı medeniyetleri var idi. Ulûm ve fünûna bir dereceye kadar Türkler de çalıştı, hizmet etti fakat pek sönük, nâçiz olan bu ibtidâ-yı medeniyyet sonraları büsbütün akîm kalarak hiçbir şey doğuramadı. Hâlâ büyük bir sefâlet-i medeniye içinde pûyânız. Bu cihetle herkesten, her kavimden ziyâde çalışmağa.. Fen ve maarifet nâmına garb âlemi, milel-i sâire her ne meydâna koymuş ise hepsini tetebbu' ve tetkîke; ve yalnız bu kadar değil, yine hepsini bilâ- tereddüt kabul ve temessüle muhtâcız. Hâl-i sâbıkda, muhafazakarlıkda ısrar etmek, zelîl ve sefil, intihâra karar vermektir. Her şeyde olacağı gibi edebiyatta da garb bize rehâ-kar ve muayyen olacaktır.

Bâzı zevâtın mütealaalarına göre bir zaman bütün İran ve Arap edebiyâtına meclub ve meftûn, hep onların nüfûz ve te'sirâtına mağlup gazeller, kasîdelerle söylendik, güldük, ağladık; sonra da bu te'sîrâttan henüz kurtulmak zamânı hulûl etmiş iken garb edebiyatlarının te'sîrâtına tâbi olacağız. Vakıa bu pek doğrudur.

Bizde henüz millî denecek bir edebiyat te'sis edemedi buna şimdiye kadar hayât-ı târihiyemiz, hayât-ı ictimâiye ve siyâsiyemiz müsâid değildi. Fakat şüphe yok ki bu millî edebiyat bati bir tekâmüle tebaan yavaş yavaş hâsıl olacak, büyüyecek, te'sis edecek. Fakat bunun için hâriçle iştigâli tamâmen terk ederek yalnız kendi lisân ve edebiyâtımızla uğraşmak kâfi bir çâre olamaz ki... sade bir arzu, bir emel ve kasd ile kendi kendine hiçbir şey hâsıl olmaz. Bâhusus bütün te'sirât-ı hâriciyyeden masûn olarak hüviyet-i milliyemizi yine yalnız kendi ma'rifet ve gayretimizle tavsi' ve terbiyeye kalkışır isek yine pek geç pek geride, olduğumuz yerde kalırız. Bu mazinin hatiâtını hâlen temâdî ve tervîc ettirmektir. Akademi âzâsından Voke bir nutkunda Fransızların âzam-ı temâşânüvisânından meşhur Korneyin İspanyolların tilmizi ve ona muasır sair üdebânın da İtalyan edebiyâtıyla perverde ve meşbu' olduklarını ve ancak bu idhâlât-ı fikriye ve medeniye sâyesinde Fıransada tedrîcen en zengin, en muhteşem edebiyatlardan biri te'sis edebildiğini izah eyledikten sonra diyor ki: "Ulûm ve edebiyatta te'sirât-ı hariciyyeden katiyyen ihtiras ve ictinab etmemeli. Bunlar vergi altınları gibi alınır, sonra yeniden darb ve tecdîd olunarak şekl-i aslîleri tebdîl olunur. Bu babda aksini iddia ve buna itiraz vâhi ve beyhudedir, bu ancak bir fizyoloji meselesinden ibârettir. Sağlam bir bünye için böyle yapmamaktan muzır hiçbir şey tasavvur olunmaz; çünkü o her aldığı gıdayı suhûletle hazm ve beli' eder. Zayıf bir bünyeyi de hiçbir şey kurtaramaz. Ona sû-i hazm kadar perhizin de muzırreti olabilir. Bîçâre mariz hep perhiz ve riyâzetle imrâr-ı hayat ederken beri tarafta daha kavî ve

müteşebbis olanlar riyâz-ı vâsiâ-yı âlemde bulacakları her güzel meyveyi toplar ve o, marîzin zararına beslenir, büyürler!" Bizde mâlesef bu hazm edememek, yâhud hazm yorgunluğunu göze aldıramamak uyuşukluğu içinde dimâğımızı büsbütün tehî bırakarak yalnız çubuklarımızı doldurmakla meşgul iken, sahâ-yı medeniyyedde yetiştirilen esmâr-ı maarifeti beri tarafta daha faal, daha müteşebbis olanlar bizim hissemize hep kendileri topladılar, topladılar; bizim zararımıza semirdiler, şiştiler. Biz de bu kadar acı derslerden, tecrübelerden sonra artık ihmal ve atâleti bırakıp akvâm-ı sâireyi tetebbu' ve taklîd etmeliyiz; onların tarihini, târih-i medeniyyât ve terakkiyâtını öğrenmeli, anlamalıyız. İlm, irfan nâmına her nerede ne bulabilir isek o bizim hak ve malımız olmalı. Medeniyete bütün insanlar müştereken mutasarrıftırlar. Hazîne-i medeniyetten her millet kendi nasib ve hissesini alabilir. Akvâm-ı sâireyi tedkik eylemek lüzûmuna kâil olur isek, en alâkadar olmaklığımız, en iyi bilip öğrenmemiz lâzım gelenler şüphesiz komşularımız Ruslardır. Tarih ve siyâsetimizde en büyük rolü Ruslar oynadılar. Bir kavmin âmâk-ı hayat ve rûhuna nüfuz edebilmek için ilmin en keskin, en emin âlet teşrîhi de o kavmin târihi, bilhassa edebiyâtıdır. Bilahire edebiyat ile uzun uzun meşgul olmak üzere şimdilik yalnız hulâsâ-i târihini yapalım:

Ahmed Samim

c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324 / 17 Ar. 1908) s. 101-103

3. 37. Ondokuzuncu Asır

Hâl-i hâzır medeniyetin edvâr-ı evveliye ile hîn-i mukâyesesinde (???)evlâda tebeyyün edecek fark-ı mühim ve esâsîyi şu son asırlarda faaliyet ve kuvvet-i beşeriyyenin tezâyüd ve neşv ü nümâ-yı harikulâdesi teşkil edeceği cây-ı tereddüd değildir, hâl-i hâzırda insanların eskisinden daha mes'ud, daha âkîl, ve hatta daha ziyâde taht-ı emniyette olmasından bir lahza şüphe ve tereddüd olunabilir, ve eğer terakkıyât-ı insaniyye yalnız bu manâda ahz u telakki olunursa bu terakkiyâtın vukuu bazı kütebînler için bâdî-i şek ve irtiyab olacak bir mertebe-i müphemiyetle kalabilir, zîrâ insanların sa'y-ı hürriyet ve refah ve emniyet nokta-i nazarından tekâmülünü hiss ve takdîr edebilmek için derin bir nüfûz-ı nazara mâlikiyet icâb eder. Fakat mütemeddin insanların hey'et-i umûmiyesiyle tabiat üzerinde ibraz ettikleri kuvvet ve kudret-i müessire ve binaenaleyh bütün kuvâ-yı tabiatı emr ve irâdelerine, ihtiyaçlarına göre istihdam etmeleri keyfiyeti en bedbinlerin enzâr-ı intibah ve basîretlerini celb etmekten hâli olmayacak derecede zâhir ve vâsı'dır. Bilhassa geçen on dokuzuncu asırda fikr ve dehâ-yı beşeriyetin kuvâ-yi tabiîyye yi münkâd ve musahhir etmek husûsunda attığı

adımlar pek büyük bir mikyâsdadır; bu sûretle beşeriyet ve beşer şimdi kâinâtı eski nazarlarla ve eski hislerle telakki etmiyor. Beşerin kuvve-i zekâiye ve mefkûresi bile bu müddet-i kasîre zarfında pek çok ta'dilâta ve tahvilâta düçâr olmuştur. İnsanların kuvâ-yı tabîiye-i kâinâta hükm ve onları istedikleri yolda tasarruf-ı iktidar-ı harikulâdesini iktisâb edebilmelerini Alman müellifleri ve bilhassa münekkidleri her vakit kalemleri ucuna gelen "meslek-i teşebbüsü" veya "Strüktvizm" kelimesi ile izah ve ifâde ediyorlar ki, Fransızların "teşebbüs-i şahsî" dedikleri kuvve-i teşebbüsiyenin aynıdır. Bunlara göre beşeriyet müstakil olduğu, kendi fi'ilinden ancak kendisi mes'ul olacağı, binaenaleyh, zekâca faaliyetce hiçbir nev' hudud ile mukayyed olmadığını hissettiği dakîkadan itibâren faaliyet-i beşeriyye ve binaen aleyh refâh-ı insânî başka bir reviş iktisab etmiştir.

Bu kelimenin derece-i sumûlünü ve fikrin doğruluğunu taharri etmekten ise edvâr-ı sâbıkâ-i târihiye ile devr-i hâzırın ve bilhassa on dokuzuncu asrın mukâyesesi daha müfid bir bahs teşkil eder.

Kurun-ı vüsta bize, bilhassa kuvvet ve kudretimizden hâriç olan kuvvetlere karşı, mutî' ve münkâd ve mahkûm olduğumuz hissi ve kanaatini telkîn etmiş idi. Eğer on beşinci asra kadar hâkim olan fikr-i umûmîyi tedkîk, o vakitki dehâ-yı beşerîyi tahlil edecek olursak o vakitki insanları şimdikilerden tefrik eden hâdise-i asliye ve esâsiyenin o insanlarda henüz vukuât ve mükevvinâtın esbâb-ı hudusünü aramak hissinin tevlitd etmemiş, yani Ogüst Comteun "usul-ı muayyeniyyet-i eşyâ ve hâdisât Determinisme" diye tavsif ettiği kânîn-ı ictimâiyyenin mübâdisînin bile, ma'lum olmamış olduğunu görürüz. Şimdi ise biz, âlem-i mütemiddin, her hâdisenin, bilâ istisnâ, bir veyâ birkaç sebebin netîcesi olduğu kanaat-ı katiyyesiyle yaşıyoruz. Biz bütün hâdisât arasında kati' ve muayyen bir râbıta-i sebebiyetin vücûdunu kabul; ve bütün sahâ-yı ticârîmizde sebeb ile netîce arasındaki bu râbıta ve münâsebeti keşf ve idrâke sarf-ı mesâi eyliyoruz, hatta bu münâsebet kuvve-i idrâkiyemizden, muhit-i taallukumuzdan hâriç olduğu ahvâlde bile bu râbıtanın mevcûdiyetine ve sahâ-yı fünûn ve ulûnun inkişâfiyle âtiyen tahakkuk ve tezâhür edeceğine kâni bulunuyoruz. İşte bu kanaat-ı esâsiye kurun-ı vüsta insanların isâsen mevcut değildi. Kurun-ı vüsta adamının âlem-i hârici hakkındaki sahâ-yı ma'lumât-ı pek mahdûd ve zaif idi; onlar şimdiki insanlar gibi müretteb-i musannef, bî hudud ve intihâ-yı tecârib ve tedkikât-ı muntazamaya gayrı mâlik idiler. Bütün kuvve-i mefkûresi her hâdise, her vakaa karşısında kat'î ve mukn'i bir sebeb dermiyân ve iddiâ edebilecek derece-i tekâmüle vâsıl olmamış idi. Herc ü mere hadisât arasında veche-i azîmet ve hareketini ta'yin için kat'î istidlâlâtda bulunamaz. Bu hâdisâtı az çok

ma'nâsız münâsebât ile münâsillerine kıyâsen idrâk ve izah etmekle iktifâ eder idi. Fakat bir zaman geldi ki şimdiye kadar sevk-i itiyâd ile muhat olmaktan başka bir nazarla görmediği hâdisât kümelirinin yanıbaşında daha vâsı' bir âlem-i muhahyyirin mevcûdiyetini,(???) bulunan ve kavânîn-i tabiiyyeden hâric olan bu yeni ve hârikulâde esbâbın- ki şimdiye kadar katiyyen gayrı mâlum idi- hâdisâtın silsile-i tabiiyyesini kesr ve tevkif edebilecek mâhiyeti hâiz olduğunu büyük bir hayretle zann ve tahmîn eyledi; diğer taraftan müsnif ve mürettib bir âlam-i muhakkakın fikdânından ve bir şahsın iktisâb edebileceği mâlumât ve tecârübün zâif ve mahdûdiyyetinden nâşî mâzînin hikmet-i şahsiye-i atî kas', akvâmın târih-i güzarandesinin 'ananât ve nakliyâtı te'sîr-i şedîd ve muzırrını irâiyeden hâlî olamıyordu. Onun için mu'cizeye müstenid bir diyânet, asırlardan beri pâ-ber-câ el'an 'ananât-ı sâbıkâ-yı fikre tahakküm ediyor, ve gayri kâbil makâvemet bir şiddet-i tazyîkiye ile âlem-i efkâr ve irâdâtı zîr-i batn ve meşiyyetinde mahkumhimmetleri eyliyordu.

Hâl-i hâzırın kuvve-i idrâkiyyesi, tefekkürât-ı mâziyyesi ile büsbütün başkadır.

Kurun-ı vüstada fikirler 'ananât ve nakliyâtın zîr-i tahakküm ve irâdâtında te'sirât-ı ma'neviyye, keyfiye ve hârikulâdeye mutî' ve münkad bulunur iken fikr-i cedîd gittikçe müstakil oluyor, beşeriyetin ufk-ı tefekkürâtı, büyük bir nisbet dairesinde tasassu' ve inkişaf ediyor; musannif ve muntazam tecârübün 'adâd ve mesâhası gittikçe büyüyor, fen ile sevâik-i fenniyye yekdigeriyle mütevâzyyen tekâmül ve terakki eyliyor; ve eskiden beri devam olan ahvâl-i mâ-fevk-at tabiiyye itimad makamına kâim oluyor; usul-ı mumâselet ve müşâbihet ile izâh-ı hakâyıka bedel tarz-ı istidlâl ve istintac taammüm ediyor. Aynı zamanda, bilhassa son üç evvelki asr zarfında, ma'rifet-i kâinâta müteallık ulûm-ı tecrübelere istinad ederek daha hakîkî ve daha vâsı' bir mikyas dâiresinde teşkil ve te'sis ediyor. Simon Stewens, Galile, Nevton, Descartes, Leipnic, Olar, Dalamber ve Laplasın keşfiyât-ı muazzamasıyla on yedinci on sekizinci asırda ulûm-ı riyâziye ve meyhânikiyyenin esasları metin kânunlar üzerine te'sis ve binâ olunuyor. On sekizinci asrın nihâyetine doğru ulûm-ı tecrübiyyede şüphe ve tereddüt devrinden kurtuluyor, Lavvaziye ile yeni kimyânın devr-i târihîsi [1] başladığı gibi Galvâni ve Volta ile de fenn-i elektiriğin devr-i kemâli bed' eyliyor, on dokuzuncu asr zarfında ise dünyânın hey'et-i umûmiye-i meyhânikiyyesi şîrâze-i intizam ve idâresi vâsı' bir dâire-i idrâk dâhilinde hiss ve takdir edilmeye başlıyor. Fikr beşer-i tabiatın bütün avâmil-i mâdiyesini, fiil-i meyhânikîyi, harâreti ziyâyı, hevâyı, elektiriği birbirini müteâkip dâire-i temellük ve istifâdesine idhal ediyor, mevsuk hâdisât-ı hikmiyede aynı şiddet ve kuvvetle tecellî ve tekarrür eden âsâr ve alâim-i meşhûdeden bir cihet-i

tatbîkiye ve mâdiye iztihrâc ediyor. Ve bütün bu kuvâ-yı tabiiyyeyi kendine musahhar etmek husûsunda savlet-i mütemâdiye ve guyûrâneden geri kalmıyor bu sûretle kuvâ-yı mâdîye-i kâinâtın vahdetine, hep bir ecelden teferru' etmiş, hepsi ihtizâzâtı muhtelife-i esîriyenin birincisinden teşebbüs eylemiş olduğunu keşf ve isbat ediyor; kuvvetin her yerde ve bütün eşkâl-i muhtelifesinde esaslı bir kânûn-ı tekevvüniyye [kuvvetin bekâ ve adem-i zevâli esâsına, kâinatta hiçbir kuvvetin mahu ve zâil olmasının adem-i imkânı kânûn-ı aslîsine] tâbî olduğunu hudûd-ı ilânatiye isal ediyor ve bu yoldaki fütühâtını daha ileri sürecek bu kânunların âlem-i uzviye teşmîline de teşebbüs eyliyor. Hegel gayri kâbil tahlîl bir cism-i basîtte yani karbonda, mevadd-ı uzviyyenin o bî nihâye envâ-ı müterekkibesinin teşkîlini ileri sürecek "hayâtın madde ve unsur-ı esâsî-i kimyevîsini" buluyor; fikr ve dehâ-yı beşerî taharriyâtda devâm ettikçe basit ve bir tek hücrenin müteâkiben ictima' ve terkib târikiyle insicâ-i hayvâniye ve nebâtiyenin teşkilât-ı ibtidâiyyesine vücud verdiğini keşf ve istihrâc ediyor.Göthe tarafından on sekizinci asr nihâyetinde hatifâne bir sûrette imâ edilen tekâmül nazariyesi 1859 senesinde Darvin tarafından fennen beyan ve ifâde edilmekle terkîb-i icrâ nazariyesi ilm-i hayâta teşmil olunuyor; bu sûretle âlemin, hey'et-i mecmuâsıyla ahz ve telakki edildiği sûrette, maddenin dâimî ve mütemâdî bir tekâmülünden başka bir şey olmadığı esas-ı vazı' ediliyor.

Lâkin fikir her şeyde sebep taharrîsi esâsı üzerine müessis bir usul-ı vazı' ve izah etmekle iktifâ etmiyor; bu babda yalnız nazarî bir dâirede kalmak istemiyor: fiiliyâta dahil olmak arzusunu hedef-i emel add ediyor, ve bunun için icad ediyor, ihtira' ediyor, nazariyatta tevkif etmeyerek fiilen hareket ediyor. Hâdisâtı idâre eden kânunları anladıkça dâire-i hâtâsına idhal ettikçe kuvâ-yı tabiiyyeyi kendine müsahhar etmek, mutî kılmak, istifâdesine hâdim bir şekle ifrağ etmek istiyor; fennî, ilmî keşf ve te'sîs ederken aynı zamanda da sanâyî-i hakîkiyeyi te'sis ve binâ eyliyor. Her keşf fennî ve ilmî beşerin yalnız menâfi-i maneviyyesine hizmette kalmayarak menâfi-i mâdiyesini te'min ve istihsal yolunda tazyik olunuyor.

Eski tarz sanat esâsen tecrübî ve ilmî idi. Sanatkar bir eser vücûda getirmek, bir madde hâsıl etmek için selefinden, ustasından ahz ve telakki ettiği usul ile harekat eder idi. Ustası tecrübe sâyesinde buna usûl-i amelîyi, şu veyâ şu mâdeyi vücûda getinmek için teşebbüs edilmesi müktezi olan el işlerini ecdâdından ahz ederek nakl ve telkin etmiş, ve kavânîn-i tabîiyyeye adem-i vukûfu sebebiyle ekseriyâ bu şeylerin nasıl vücûda geldiğini, neden aynı netîceye ntikal eylediğini nakl-i iktidârından mahrum bulunmuş idi. Bazen mesud bir eser tesâdüf takib olunan neticeye daha seri' ve kolay

bir sûrette vüsul için kendisine yeni bir usul-ı mesâi keşf ve izhar eder ve böyle bir halde insâl-i âtiyeye ve ihlâfa terk ve ihdâ için mecelle-i sanata yeni bir madde ilâve olunmuş olur idi fakat bu mecelle-i sanat mâlumât-ı akliye ve ulum-ı fünûn-ı muhakkakadan mürekkep ve müşkil biir mecmua değil belki dâima sâika-yı tesâdüfle keş olunan bazı ameliyât-ı tecrübiyyeden ibâret bir şey idi.

Halbuki sanat-ı cedidenin on dokuzuncu asırdaki evsâf-ı mümeyyizesi mâlumât-ı muhakkaka ve katiyyenin ameliyattan metahassil tecârüb-i âmiyâne yerine tedricen kâim olması, usûl-ı fenniyenin ananât ve nakliyât-ı ecdâdı istihlaf etmiş bulunmasıdır. Tabiatın fenni bir süretle ma'lûmiyyeti bütün asar ve icraat-ı sanatta bir ta'dîl-i külli istihsâline ve sanây-i yeni bir vâdîye sevke müncer oldu. İlm-i tabiatın meyl ve teveccüh ettiği netice ve gâye nedir? Elyevm tabiat esas itibâriyle eskiden kesret-i adedle istihsal olunan neticeyi keyfiyet ve mâhiyet vesâiti ıslah ile az bir istihsâle her hangi bir hâdise-i tabiiyyeyi bir sûret-i katiyyede hall edecek muâdele-i riyâziyeyi keşf ve ızhâra, esas terkibâtı anâsır-ı asliye-i kimyeviyyeden ve bu anâsırın vücuda getirdiği cesâm-ı gayrı uzviyeden farklı olmayan bütün hâdisât-ı hayâtiye-i uzviyyeyi eskiden daha karışık ve muğlak tebdilat ve tağbirâta giriftâr olmak neticesine doğru icra' etmeye müteveccihdir. Kezâlik usûl-i sanat-ı cedîde, meyhânîki, hurûrî, kimyevî, elektrikî her hangi şekilde olursa olsun vesâit-i müessire-i hayâtiyyeye, canlı işcilere, bedel-i cânsız vesâit-i istihsâliye ikâme ederek evvelkilerin mevzû-ı isti'mallerini teceddüd ve taksîre, meselâ kuvve-i hayvâniyye veya insaniye yerine kuvve-i beharpe veyâ elektrikiyye; kanlı canlı işcileri hazf ile yerine çelik ve demir âlât ve edavattan ma'mul makineleri ikâme etmeye odun, âlât-ı mülevvene-i nebâtiye, gübre gibi mevâd-ı uzviyye-i hayvâniyye veyâ nebâtiyyeye bedel kimyevi gübre, anilin karbonları, hevâ ve demir gibi mevâd-ı sınâiyye ve gayrı uzviyye isti'mal etmeye meyyaldir. Bu sûretle hareket ve icrâ-yı faâliyet etmeye sanâyi gittikçe daha kat'i ve zaman veyâ mekâna mesâfeye gayri tâbî müstakil bir hal iktisab ediyor eskisi gibi muktesebât-ı tabiiyye veyâ meksûbeye mahâret-i yed, nazar, sâmia, hassa, zâika-i havas fitriyyesine- merbut; herhangi bir kavmin veya sanat erbâbının mevcûdiyetine müftekır bulunmuyor. Muhakkak ve kat'i bir isâbet-i fiiliye ile, vâsıta olan âlât-ı istihsâliyenin tagîrinden müteessir olmayarak icrâ-yı amel ve te'sir ediyor; sanat artık eskisi gibi t'azzut-ı hayvâniye ve nebâtiyenin neşvü nümâ-yı tabîiyyesinin tâbi' ve müftekır olduğu zaman veyâ mahal-ı husûle münhasır değil, belki her vakit zîr-i emr ve irâdâtına tâbi' olan kuvâ ve anâsır-ı asliyenin mezc ve terkib-i sanaisiyle sahâ-yı ev hâda isal olunuyor. Sanatın serâiri artık eskisi gibi mahv ve Ziyâiye maruz değil, belki beşeriyetin m'alumât-ı müctemia ve

müşterekesinden mütevellid ve her zamâna ve her kavme aid bir feth-i azîm ve umûmî' hükmünü iktisab etmiştir.

İşte bu sûretle fennin ve hakîkî usûl-ı sanatın tekâmül ve terakkisi kudret-i teshîriyyesini ve insanın tabiat üzerindeki kudret-i teshîriyyesini müheyyir ü'l-ukul ber mertebeye is'ad ediyor. Bu hal ve şart dahilinde görüyoruz ki insanın mahiyet-i hayâtı ve hakikat-i alemi hiss ve idrak etmek hususundaki tarz telâkkisince azim-i tebdilât tecelli etmektir. Demiştik ki: kurun-ı vüstada insanlar esâsen gayri müstakil ve tâbi' olduğunu hiss ediyor, bütün iklîm-i hayât-ı mâdiyesinde veya mâneviyyesinde yalnız hâlıkına veyâ menkulât-ı ananât-ı sâbıkasına gerdandâde-i inkıyâd ve mutavaat oluyor idi.

Diyânet nokta-yı nazarından incil ve kilise bütün mesâil-i muazzama mâfevk-i tabiiyyeyi hall ve tasviye ediyor, insanda bunu tefekkür ve muhakeme ve münâkaşa etmeden kabule kendine bir mecbûriyyet görüyor idi. Kânun-ı ahlâkî bu kelâm-ı taraf-ı ilah-ı emr ve tebliğ olunduğu için bunu mütezellil âne kabulden başka bir çâre görmüyor idi. Ananât-ı asriyenin mahsûlü ve bunlar üzerine müessis olan teşkilât-ı ictimâiyye dahî hemen hemen mukaddes ve dîni bir sütre-i mahfiye altında istifa etmiş idi. Hayâtının bütün müphem muâmelatında insan kendi arzu ve irâdâtı fevkinde bir menba'-ı âliden sâdır olan bir emre itaat eder ve bu emr karşısında alelamiyâ mutâvaat yapılacak düşünülecek yegâne mes'eleyi teşkil eyler idi.

Kurûn-ı vüstâda şark ile garb, Hristiyanlık ile İslamiyet bu nokta-i nazardan birinin taban tabana zıd ve ma'kusu hall ve vaziyette bulunurlar idi. İslâmiyetin hayîn-i tevellüdden memâta kadar ilm tavsiye eden o emri katiyyesine tevfîken âlem-i islam keşfiyât-ı fenniye ve ilmiyyeye devam, "âdât ve örf nâse-i tabiiyyeti", "Zamanın teblidiyle ahkâmın lüzûm-ı tebdilini" kabul etmeye teşkilât-ı ictimaiyyede, ihtiyâcât-ı hayâtiyyede insâniyeti dar ve mahdûd bir dâire-i maksure dâhilinde hiss ve tazyîk etmemeyi tzam ediyordu.

Halbuki garbda başka bir nokta-yı gâiyyeye tevcih edilmek istenilir: halk ve avam âmiyâne bir sûrette bir emr-i keviye mutaa kılmak arzu ve tasavvur olunuyor idi fakat bir zaman geldi ki insan kendi kuvvet ve kudretinden habîr olunca bu vaziyyet-i mutâvatkarî-i zelîlâneyi bi'ltabi ta'dil ve tahaffüf ihtiyâcını hiss etmeye başladı asırlarca müddet hristiyanlık aleminde din; hilkat-ı kâinat, tekâmül-i târihî, icâbât-ı hayâtiye hakkında kavâid vâzı' ve bunları âlem-i hristiyâniye ta'lim ve telkin etmiş idi; insanlar "itikâd", asırlarca müddet fihrist malumatlarının bâlâsında bulundurdular ma'rifet-i akliyye ve bu ma'rifetin icâbâtından olan iktidar-ı tişkil ve te'sis, terakkî ve tekâmül

teşkil ettikçe insanın kendine olan itimâdı tezayüd ediyor, işte şu sıralarda itikâda rakîb makâmında olarak fenn-i irâiye rûy-ı mevcûdiyet eyliyordu fikr ise muvaffakiyyât-ı âliyye ve müttâba'sından iktisâb-ı gurur ve cesâret ederek bütün sefahât-ı hayâtiye-i insîniyyede o vesi' mülk-i maişet-i beşeriyyede itikad makâmına kâim olması arzu ediyor idi. Bu sefer fikr-i fihrist kıymet ve itibârın satr-ı bâlâterini işgal-i dâiyesine düştü. On yedinci asırdan beri meslek-i akliyyenin harekât-ı icraât-ı (Descartes), İspinoz) ve (Leipnic) meslek-i muazzamları üzerine usûl-ı terkîbiye dâiresinde vâsı-ı inşââtta bulunuyor, ve buralarda akl-ı hakîkatin hâkim-i ulvîsi makâmına is'âd edilerek buna yalnız kendi şerârât-ı - âiyyesiyle nakliyât ve ananât gibi her türlü te'sir ve kuvvetten âzâde ve müstakil olarak, bir meslek-i kâinât vücûda getinmek vazîfesi deruhte ettirilirdi. Devr-i cedîdin mabâdîsinde, on dokuzuncu asrın ibtidâlarına doğru, Alman fikr ve felsefesi, Kant ve Fihte ile, "Arzu ve irâdâtın istiklâli" kâide-i esâsiyesini açıktan açığa ilân etti; bu sûretle din ile ahlak arasında şimdiye kadar kabul olunan münâsebet alt üst oldu. Kâide-i asliye-i ahlâkiyyeyi irâde-i ilâhiye ile kâim add eden ve bu irâdeye karşı irâde-i beşeriyeyi mecbur lahakküm ve serfiru eyleyen eski ilm-i ahlak (Kant) a göre bu kâide-i ahlâkiye hâricü'l te'sirdir: Nüfuz ve te'sir üzerine müessis olan bu kâideyi kant kemâl-ı şiddetle red ve takbîh eder. Kant, akl-ı selîm ile ta'yîn eden "irâde-i sâfiye ve sâlime" nin bizzat vâzı' ve ihdas eylediği kânûna teb'ayen icrâ-yı te'sir ettiğini, ve bu irâdenin kâide-i hakîkiye-i ahlâkiyenin esselasası olduğunu beyan ve bu sûretle dünyâda hürriyet-i beşerriyyeye hâkim ve âmir olacak bir kuvvet ve kudretin mevcud, ve insanın bizzat kendi kendinin vâzı' kanunu olduğunu ve insan kanun-ı ahlâkiyyeye teb'ayet ve mütavaat etmekle bizzat kendi akl-ı selîmine münkad olmuş olacağını serd ve ityan eyledi. Kant ilm-i ahlak sahâsında pek mühim ve büyük bir menzil kat', vicdân-ı ahlâkî tarihinde cidden ve hakîkaten yeni bir devr küşâd eylemiştir. Bu fikr ve nazariye ile insâniyet-i garbiye istiklâline sûret-i katiyyede nâil olmuştur.

Halbuki yüzlerce sene evvel şarkta mütekellimîn-i İslâmiye irâde-i cüziyyenin istiklâl-i mevcûdiyyetini te'min ve kader-i cebrî tarafdârını küfr ve ilhad ile tatbih ederler idi. Fakat ma'teessüf ki ulûm ve maârif-i şarkiyyede husûle gelen devre-i tevkif ve inhitât bu esaslı fikirleri tevsi'e ve cihet-i ameliyede tatbîke mâni' olmuş idi.

Fikr bir kere bu istiklal ve hâkimiyyet-i mutlakâya nâil olduktan sonra bunu bir şiddet-i mütezâide ile te'min ve tesbit eylemesi tabii idib artık beşeriyet "mâde-i" müfekkire ve faâliyeyi mucbur-ı serfiru eyleyecek bir kudret ve nüfuzun adem-i mevcûdiyetini gittikçe teyakkun ve idrake başladı onun için devr-i cedid ve asr-ı hâzır

adamı itaat etmeye değil, belki emre ve te'sis-i hükûmet ve idâreye bir hiss ve meyelan hâsıl ediyor. Ve bu hiss gittikçe kesb-i kuvvet ve inbisat eyliyor. İnsan artık aklen kâinât-ı feth ve teshîr-i mes'ele-i mühimme karşısında kemâl-i metânetle ahz-ı mevki ediyor. Hayâtın, ahlâkı, iktisâdı, ictimâı; siyâsî nokta-i nazarından bütün menâzır-ı mütebeddile ve mütehavvilesini fennen teşkil ve te'sîsine sarf-ı mesâi eyliyor.

On dokuzuncu asrda Almanyada "Yene Hesn" in vâzı' ettiği meslek-i felsefe ilhâdda ileri vararak insana "arza merbut ve sâbit olmağı" tavsiye ve âlem-i diğere aid meşâgili berk etmeyi ta'lim ve hakâyık-ı ma'neviyye ve mâfevkül tabiiyye nâmıyla mevcud hakîkatlerin ancak insan kendinde olduğunu ve insan kendinden başka bir şeye tâbî omayıp bütün kavânîn-i ef'al ve harekâtını kendisi tedârim ve tanzim mecbûriyetinde bulunduğunu ta'mim etti. Bu meslek-i felsefî mucibince âlemde tekâmül-i dâimî hâlinde ve yekdigeri üzerinde amel ve aksûl amel icrâ eden merâkiz-i kuvvetten başka bir şey yoktur. Kuvvete doğru sarf-ı mesâi daima daha büyük kuvvetleri zîr-i tahkîm ve tâbiyetine mecbur-ı serfiru edecek büyük bir merkez kuvvete doğru incizab-ı hayat-ı umumiyyenin en btidâî kadîm ve kâyındandır. Bu cihetle kurun-ı vüstâ ile olan ziddiyet ve mübâyinet daha ziyâde kesb-i mükemmeliyet ve tâmamiyet eyledi. Bir tarafta esrar ve acâyib-i hârkulâde ile muhat olduğunu zannederek nakliyât ve itikâdât-ı dîniyye, ahlâkıyye veyâ fenniyyeye muti'âne serfiru eden dindar bir halk ve âlem : işte kurun-ı vüstânın miskin adamı; diğer tarafta ise hiçbir kanun tanımayan, kendi vefkinde hakim kabul etmeyen. İnsânın, insâniyetin, hatta bütün âlemin nasîb-i dâimîsini kuvvete karşı yorulmak bilmez bir cehd ve ikdam ile mübâreze işte asr-ı sâbıkın asr-ı hâzıra ihdâ etmek istediği beşer ve beşerriyet!

Isâr-ı sâbıkanın meslek-i itaat ve tahkimîsi ile asr-ı hazırın meslek-i istiklal ve sergeşîsi bu sûretle karşılaştırılınca bu iki farz-ı hayattan hanfisinin diğerine haizi tefevvuk olduğunu tayin müşkil olduğu tezâhür eder kezâlik bu iki meslekten hangisinin atiyyen beşerriyyeti idâre edeceğini ta'yin müşküldür. Çünkü tarih ikinci mesleğe doğru atılmış kat'i ve tedrîci hatvât-ı tekâmül irâiye etmiyor. Yalnız şurası beyan olunabilir ki: insan kurun-ı cedidede ve bilhassa on dokuzuncu asırda zekânın, ve irâde-i beşerriyenin kuvve-i icâdiye ve teşkîliyyesinin kendisine büyük bir mikyas dahilinde tezâyüd ettiğini hiss etmiş, kudret ve faaleyetini bir şiddet-i fevkalâde ile "mülk-i fennî veya sanaî, iktisâdî veyâ siyâsî" yi feth ve tashîre sarf eylemiş berâhîn-i fenniyye ve istiklâl-i aklî devr-i umûmîsini te'sis ve teşkil ma'desi on dokuzuncu asrın mesâi-i ma'zumesinin en mühimmini istiab etmişdir lakin şurası da muhakkakdır ki kurun-ı vüstâda insanları mecbur-ı serfirû eden, ta'bda, aheng-i umûmî-i kâinâta inkıyâda sevk eyleyen, elhâsıl

emr ü tahakküm değil belki muammâ-yı kainat karşısında ta'zimkarâne huzua meyl' ettiren hiss-i dini zamânımızda te'sîrini irâ eden kalmıyor. Asr-ı hâzır adamı zekâsı ve irâde-i ihtiyâriyesi ile âlemi feth ve teshîre bütün kuvvetiyle çalışıyor ve bütün kuvvetine magrurdur. Bununla berâber eşyâ-yı muhîte üzerindeki kudret-i teshîriyesi henüz hahdud bulunuyor ve kendisini tazyik eden ve onlara tâbî olduğunu hiss ettiği kuvva-i hüdhîşe ve nâmütenâhiyyeye serfirû ve ta'zimden hâlî kalmamış, ve hâlâ da kalmıyor... Fakat evân-ı zaferin karib olduğunu hiss etmemek de haksızlıktır.

On dokuzuncu asrın irâiye ettiği âsâr-ı muheyyiretü'l ukulun en başlıcası birkaç milletin kemâl-i şâşâdâr-ı pür temeddünü üç âlî-i terakkiye isâl etmesidir. Bu asrda idi ki Japonya âni denilecek bir müddet-i kalile içinde iksâ-yı şarkın perde-i pür-serâirinden sıyrılarak cihân-ı mütemeddinin piş-i gayret ve hayretine bir manzara-i müheyyibe ve ulviye ilkâ etti. Yine bu asırda idi ki asırlardan beri kaışıklıklar içinde kalan, mütehassir-i intizam olan Almanya Vahdet-i milliyesini istihsal ederek ulûm ve fünûn, sanayi ve medeniyet husûsunda dünyanın iki büyük milletine ittihak etti; Bânî-i ma'na-i medeniyet olan Fransız ve İngiliz akvâmının yanıbaşında Almanya, bitmek ve tükenmek, bilmeyen zekâvet ve faaliyet-i kavmiyeleriyle, ahz-ı mevki' ettiler.

On dokuzuncu asr daha meşîme-i âlemde sükût etmezden birkaç sene evvel mevcûdiyet-i siyâsiyelerini irâiye eden Amerikalılar eski dünyânın birkaç asırlık medeniyetine rekâbet edebilecek bir medeniyet-i müheyyireyi, yine bu asr içinde te'sîs ettiler. Bir atîk ve cedidin bu büyük milletlerinin kurdukları binâ-yı metîn-i medeniyet akvâm-ı sâireye de numûne nümây-ı imtisal olduğundan on dokuzuncu asrın medeniyeti bir kavme, bir memlekete has ve münhasır kalmamakla da haiz-i imtiyaz ve ihtisas olmuştur. İşte elyevm âlem-i mütemeddin bu binâ-yı kavime istinâden medâric-i ıtlâ-yı terakkîye doğru urûc ediyor: henüz dokuz senelik bir güdük ebced hândan ibâret olan yirminci asr-ı milâdi böyle bir dâye-i terbiyet-i vâyenin zîr-i telkinâtda kim bilir daha ne harikalar ibda' edecek?

Bedi' Nuri

c. 2, nr. 38 (23 Tm. 1325 / 5 Ag. 1909) s. 444-451

1- Ulum ve fünûnda üç devr tasavvur olunur: Devr-i hurafâtı veyâ ibtidâî, devr-i târihî, ulûm-ı müsbete devri, ikinci devirde ilmin mühâde-i esâsiyesi şüphe ve teraddüd içindedir; ikinci devirde ilm devr-i tekâmüle dâhil olmuş, kavâidi katiyyet kesb etmeye başlıyor. Bu devirde artık ilmin târihi, hâyatı vardır. İlm kavâid-i tatbîkiyye üzerine te'sis ederek intâc-ı müsbete ve tatbîkiyye hâsıl etmeye başladığı gibi ulûm-ı müsbete dahî hulûl etmiş olur.

Müsâhabe-i Edebiyye

3. 38. Bizde Aktörlük

Birkaç ay evvel, tiyatroya dair yazmış olduğum bir mâkalede, son zamanda bizde Türk gençleri tarafından aktörlüğe dair gösterilen merak ve inhimâkın şâyân-ı teşvik ve tebrik olduğunu söylemiştim; fakat bugün bu teşfiki biraz daha teenni ile sarf ile bu tebriki de ta'til etmek mecbûriyyetinde bulunduğumuzu itiraf etmek icâb ediyor.

Çünkü, her şeyde mübâdîde olduğu gibi bu mes'elede de sû-i isti'mâle başlandığı görülmektedir; ve çünkü gazetelerdeki ilânlara bakılırsa, her köşede bir tiyatro kumpanyası teşkil ettiğine her bucakta "erbâb-ı meraktan" bir aktör hey'eti teb'an eylemekte olduğuna inanmak lâzım gelecek... denilebilir ki, her tiyatro meraklısı, bütün sahnelerimizin bütün, erbâb-ı merâka küşâde olduğu şu devr-i âhir-i temâşâda, aktör olmak fikr-ü âmâlına kolayca cevelan vermeye muvaffak olabiliyor. O kadar ki yine eshâb-ı merak tarafından hiçbir vukufa, hiçbir tetebbua mebni olmayarak yazılan muhtelifül ünvân oyunları, yine böylece erbâb-ı merak tarafından teşkil etmiş kumpanyalar sıra ile vâzı'-ı sahne-i temâşâ ediyorlar...

Halbuki teslim olunacak bir nokta varsa, o da aktörlüğün böyle çocuk oyuncağı olacak, bir heves-i tıfilâne ile başlanılacak bir meslek olmadığıdır; eğer herkes burada ki gibi suhûletli bir aktör olabilseydi bu gün Avrupada, birçok erbâb-ı merak arasında, ancak beş on kişinin lâyık-ı takdîr olacak derecede muvaffak olabildiği görülmez, ve aktör olmak için, her türlü suhûlete mâlik olan, bir kere asırlardan beri mevcûd-ı tekâmül sanatkarânesi, ve aktörlüğü görüp anlamak için, müteaddid sahnelere müteaddid birinci sınıftan aktörleri mevcûd olan Avrupada bile bu kadar az aktör(???) idi. Biz ki orada birkaç seyyar kumpanya müstesnâ olmak üzere daha ciddice bir tiyatro oyunu seyretmekten mahrum kalmışız, biz ki bu sebeble daha bir tiyatronun ne olduğundan bile gâfil kalmak mecbûriyetinde bulunuyoruz, bize merak sâikâsıyla rastgelenin aktör olamayacağını bilmemiz, ve iddiakarlığı haddimizin dahiline sokmağa çalışmamız lâzım gelir zann ederim.

Demek bütün bu efendiler veyahud beyler zannediyorlar ki sahneye çıkıp, ezberlenen birkaç yüz satır sözü bir papağan gibi az çok mübalağalı tavırlar ve nazarlarla tekrar ederek sanattan bî haber bir halk tarafından mazhâr-ı takdir olur olmaz bir aktör olabilecekler öyle mi?...

Zaten oynadıkları oyunlar mümkün olduğu kadar iptidâi ve safderurâne bir sûrette basit olarak müretteb olduğundan vakıa bunların icrâsında büyük bir hüner ve sanat da lâzım değil gibi ise de, bu aktörcüklerin en az mâhirlerinin oynayıp da

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

muvaffak oldum zannettiği bir rolü mâhir bir aktörün tekrar oynayarak en âdi bir rolde bile tarz-ı temsil-i sanatkarânenin ne büyük farklar peydâ edeceğini görmelerini isterdim...

Aktör, bir kere gâyet zekî, son derece kudret-i teşhîsiye ve taklîdiye sahibi, ve sonra, oynayacağı oyunun rûh-ı ma'nâsını hiss ve derk edecek kadar ma'lumât-ı edebiyyesi câsi' ve münevver fikirli, hassas ruhlu, derin nazarlı bir adam olmak lâzım gelir; ve mesleğinde lâzım geldiği kadar muvaffak olabilmek için bilhassa esâsen bir mevhibe-i fitrat ile aktör olmak üzere doğmuş bulunması icâb eder; fakat lâzım olan en esaslı şey, yalnız bu mevhibe-i fitratla kanaat etmeyip, bu mevhibe-i mütemâdî-i sa'ylarla tedkîkât-ı mütteb'a ile temenniyye etmek, ve bu husûsa dair bir çok tecrübelerle, birçok münâreselerle, şahsiyet-i sanatkarânesine mâlik olabilmeye sarf-ı gayret etmektir.

Evet, oldukça bir aktör olabilmek için, oynanan rolü evvelden tertib ve tasavvur edebilip onu teşhis ettikten sonra, temsil ve irâiye edeceği heyecanların her türlü elvâsını istenilen derece-i şiddet ve kuvvet, veyâ melaimet ve hiffet ile sesine, gözlerine, rengine ve tavırlarına, mütesâviyen verebilmeyi, icâb ettiği kadar idâre ve muvaffâkiyetle kızarmasını, ağlamasını, hıçkırmasını, gülmesini, korkmasını, titremesini, nihâyet en şiddetli heyecanlardan en hafiflerine kadar sesini ve nazarını telvin etmesini bilmelidir...

Ve bu o kadar müşkül bir iştir ki, bu müşkülü göstermek için yine Avrupada bu kadar yüzlerce aktör bulunduğu halde, ancak on on beşinin bundan muvaffak olabildiklerini söylemek kâfidir zann ederim. Bu gün meselâ ahiren komedi-i Fransızda oynanan Hanry Bekon "La parizyen" oyununu senelerden beri vazı'-ı sahne-i temâşâ edebilmek için kendine güvenen bir aktrist mevcud olmadığından oynanmağa cesâret edilemezken, ahiren oynanıp bu rolü deruhte eden aktrisin muvaffâkiyyet-i şâşâsı üzerine artık bu oyunun fimâbad mükerreren oynanacağı ilân olunuyor; sonra her gün gözümüzün önünden geçen tiyatro tenkidlerinde, bazı müşkil rollerin temsilinde bazı aktörlerin nasıl muvaffak olduklarına dair verilen izahat, merkez-i temâşâ add edilmek lâzım gelen Pariste bu alkışlara oranın müşkül-pesend temâşâ girânı tarafından nâil olmak, bu adamların oynayacağı oyunun sözlerini az çok ma'nâ ile sahne üzerinde sâdece tekrar etmekten pek başka müşkilat karşısında çabaladıklarını gösterir.

Evet, meselâ Parizyen rolünü oynayabilecek kırk elli aktris mevcud olan Paris'in, bu müşkül rolü temsil ve irâiye için, şimdiye kadar başka bir aktrisin cesâret edip de ortaya atılmadığını düşünüp, zannederim ki, bize bu dersten ibret almak kalır...

c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324/ 11 Şb. 1909) s. 215

3. 39. Eşref ve Kehânet-i Şairâne

Şiirde "mebnî ale'lhikâye" denilen ve telmih veya tasrih suretiyle bir vak'ayı, bir mâcerâyı tazmin eden sözlerin mebnî-i ileyhleri olan hikâyeleri tamamıyla bilinmeyecek olursa pek o kadar kıymet ve letâfeti olmaz hele evvelki surette vâki olanları mürur-ı zaman ile mechûliyet ve müphemiyyet perdeleri altına girince âdetâ halli nâ-kâbil muamma şeklini alır.

Asâr-ı kudemâda buna pek çok misal vardır. Ez cümle Nefinin "Sihâm-ı Kaza" sındaki kıtalar ve sair manzumelerden ekserî bu kâbildendir. Meselâ şairin en çok hedef-i tîr-i tasn'î olan "Kirli Nigar" ın kim olduğunu bilmeyen bir adam Nefî muasırlarından bir şaire olduğuna zâhib ü hâl buna bazı kıtalarında Nefi nin bunu zekure mahsus evsâf ile yâd ve hatta müfessirlik isnad eylediğini görerek "Kirli Nigar" ın tayin-i hakikat ve mahiyetinde mütehayyir olur. Lâkin bunu o asırda benâm-ı füzelâ ve üdebâdan bulunan Ganizâde (Nâdiri) den başka kimse olmadığı ve böyle telkîb edilmesinde sır ve hikmet ma'lum olunca kıtaların letâfet ve hükm ve kuvveti zâhir olur.

Muasırlarımızdan heccav-ı şehîr-i kaymakam Eşrefi bilmeyen kimse yok gibidir. İtikâdımca hiciv ve hezlde Eşref Nefiyi fersah fersah geçmiştir. Bunun da kıt'a ve manzumaelerinden bir çoğu mebnî-i alelhikâyedir. Kendisiyle yirmi seneden beri maârifemiz olan bu zat bir akşam şair Celal Paşa, İsmail Safa merhumlarla bendenizi Unkapanı taraflarında sakin olduğu hanesine davet eylemişti. Mevsim kış, hava yağış idi. O gün nasılsa İstanbul taraflarında biraz gecikmiş olduğumuzdan saat yarımı geçmiş bire yaklaşmış idi.

Kuruyemişciler çarşısından geçiyor idik. Ortalık seller çamurlar içinde olduğu gibi gereği gibi karanlık basmış olduğundan Eşref bir kağıt fener edinip bize rehnümâlık ediyordu. Çarşının ortasında, tamam yol üzerinde gözümüze bir şey ilişti. Bir de feneri yaklaştırıp bakalım ki şerhoşun biri çamurlara müstağrak ve mest-i lâ-ya'kıl yatıyor! Besbelli herifceğiz liman iskelesi meyhânelerinden birinde kafayı tütsülemiş, oraya gelince daha ileriye gitmeye tâkati kalmayarak düşüp sızıvermiş.

Beynimizde şöyle bir mükâleme ceryân eyledi:

-Vah zavallı vah!.

-Canım, böyle kendini bilmeyecek kadar sarhoş olan bir adama "zavallı" denilir mi?

-İyi ki herifi bir insan veyâ hayvan çiğnememiş!

-Hiç bunu gören olmamış mı?

-Gören olmuşsa da aldıran, kaldıran olmamış.

-Bizim gibi!

-Adam sen de! haydi işimize gidelim.

Yatar yatar elbette vakti gelince kalkar gider. Yolumuza devam eyledik. Eşref elinde fener, önümüz sıra hem gider hem de lây-ı kat' kırkıbtî bıyıklarının ucunu karıştırırdı. Derken birden bire durup "Çocuklar! Şu herifin hâli, zavallıya hiç kimsenin aldırmadığını düşünürken hatırıma şöyle bir kıt'a geldi" diyerek kıt'a-yı âtiyyeyi okudu:

Alem-i cennet ile âlem-i işret bir iken
Deliye herkes acır, serhoşa aldırmazlar
Ref' ederler deliden hâme-i teklifâtı
Şerhoşu düştüğü yerden bile kaldırmazlar.

Bir gün Eşref mütelâşî, müteheyyic bir halde yanıma geldi. "hayırola" dedim. Mu'tâdî vech ile bıyıklarının ucunu karıştırmağa, sarsılırcasına sallanmağa başlıyarak bir iki kere öksürdükten, güldükten sonra dedi ki:

-Sicilden tercüme-i hal varakamın sûretini istemiştim. Verdiler. Bir de ne göreyim her memuriyetten infisâlime şikâyet üzerine azl olunduğumu sebep göstermişler. Vakıa bir iki memuriyetimden bu sebeple azl olundum ama hepsinden değil. Canım sıkıldı. Elimde de birçok beraat-ı zimmet ve hüsn-i hizmet mazbataları var. Tashih ediniz dedim. Edemeyiz dediler. Sizi hicv ederim dedim. Buna da ehemmiyet vermediler. Ben de yukarıdan aşağıya hepsine sövdüm saydım. Kalktım, buraya geldim. Gelinceye kadar da bir kıta söyledim. Bir kağıt kalem verde yazayım. Götürüp reise vereceğim.

İstediği kalemi kağıdı verdim. Şu kıtayı yazdı ben de istinsah ettim:

Kıt'a

Levh-i mahfûza şakî yazmış iken bir kulunu
Sa'dadan eder isterse cenâb-ı müteâl
Levh-i bârîde olunca bu tebdîl-i câiz
Ne revâ olmaya tashîh-i sicil ahval

Yine Eşrefe aid olmak üzere bir misal daha arz edeyim:Malûm olduğu üzere Veysi Paşazâde şâir-i meşhur Ali Ruhi Bey bir tarihte taraf-ı devletten Japonya sularına gönderilip de bir tayfun (Tufan lafzı bundan veyâ bu ondan me'huzdur) rüzgarıyla gark olan (Ertuğrul) firkateyni ile birlikte garîken şehid olmuştu. Müşârün ileyhin

azîmetinden evvel Eşref bir kıt'a söylemişdi. Aynen mazbûtum değil, fakat meâlen şöyle idi: "Ruhi mukaddema-yı hac etmek için Hicaza gitmişti. Lâkin nasib olmadı, Kudüse kadar gidip geri döndü. Bu seferde Japonyaya gidiyor. Amma gidemeyecek, ruhu deniz üzerinde çıkacak" filhakîka öyle olmuştu.

Zeyl

Şu makâleyi matbaanıza göndermek üzere iken edîb-i nezahetperver Sâmih Beyefendi birâderimiz görmüş idi.

Eşrefin Ruhi merhum hakkındaki kıtası mazbutu olup olmadığını sordum. "Hayır işitmedim" dedikten sonra şu izahâtı ilâve etti:

Ali Ruhinin magrûken vefâtına aid olan eser-i kehânet Eşrefin kıtâsından ibâret değildir. Merhûmun ondan birkaç sene evvel yazdığı bir gazel daha ziyâde şâyân-ı hayrettir. Ruhî burada ihtiyar ettiği seyahati gerek vak'a-yı şehâdetini evvelden tasavvur etmiştir. Gazelin bir iki beyti hatırımda olduğu için size okuyabilirim.

İşte Sâmih Beyefendi şu izahâtı müteâkip Ruhinun âtîdeki beyitlerini inşâd etti. Bizde merhumun şehâdetini müntic olan hâdise ile bu sânihât arasındaki münâsebet-i garibeye hayretle kaldık. Ruhinin beyitleri şudur:

Çekmez oldu tavrından vatanda gayri ağyârın
Gönül azm-i diyâr-ı gurbet et artık vatandan geç
Metağ-ı dehr fânî nâsezâdır ehl-i tecrîde
Ölürsen de şehîd-i aşk olup Ruhî kefenden geç

Filhakîka merhum bu sûretle vefât ederek hem vatandan hem de kefenden geçmiştir.

F. Reşad

c. 1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908) s. 14-15

3. 40. Şehîd-i Hürriyet Ahmed Muhtar Bey

Hâtırât-ı Müellime

"Ya hürriyet, ya ölüm"

Kim derdi ki büyük kahraman; seninle karşı karşıya oturarak, o cazib ve asabî sözlerini müştakâne dinleyen Server Cemal, bir müddet sonra eşk-i rîz-i te'sir olarak şehâdetin önünde inleyecek! Kim inanabilirdi ki senin gayz ve nefretle çarpan kalbin otuz üç sene milleti inleten zâlimin âkıbet-i rezilânesini duyup lebrîz-i sürur olarak duracak. Fakat sen ölmedin, asıl şimdi yaşamaya başladın, ey büyük asker!

Bundan bir buçuk ay kadar evveli idi. Sevgili Muhtar Bey, birâderi, birâder zâdeleri ve benimle vedâlaşmak üzere sabahleyin eve gelmişti. Çayımızı berâber içmiştik. Uzun uzun samîmî bir sûrette konuşmuştuk. Ben, kendisini, sihriyetim olduğun için değil belki bir büyük asker, bir büyük vatanperver sıfatıyla severdim. Daimâ sevdiğim gibi faidesiz ve iktidarsız kardeşe mâlik olmaktan ise böyle dostlar tanımak elbet bahtiyarlıktır. Benim ona sıhriyetimden ziyâde dostluğum vardı. O gün ayrılmak üzere iken: Ah Muhtar bey, dedim, ayrılıyoruz. İnşallah aile ile berâber Selânike geliriz. Fakat o vakte kadar Bulgaristan ile bir harb açılırsa! Her halde İstanbulda dua ederek ayrılırız. O vakit cevval-i pür zekâ gözleri birden parladı:

-İstanbulda ne var? dedi.

-Kim bilir, zâlim başımızda durdukça korkmalı! dedim.

Dâima mütevâzi ve halîm duran vücûdu sarsıldı; ve çehresi bir şekil-i nefret ve heybet aldı, gözleri açıldı.

-Sakın! dedi, istibdâdı dişlerimizle parçalarız ha!

Ah evet! Geldin ve parçaladın büyük kahraman, senelerle Rumeli dağlarında, eşkıya arkasında koştun. O vakit ölüm seni takib etti. Iraka, Bağdada gittin; vücûd-ı nahîfin o iklîmin kurbânı olabilirdi. Fakat ölüm seni ne şanlı yerde bekliyormuş! Sen, sahâif-i tarihde bir sîmâ-yı zî-vakar ve mehâbet olarak Osmanlı milletine şan vereceksin! Beklediğin, istediğin bu şanlı ölüm değil mi idi?!

Sana, bu otuz yaşındaki nâmuskar, faâl, muktedir şanlı askere yalnız hemşirelerin, birâderlerin, ailen değil, bütün âile-i Osmâniye ağlıyor! Sen mevkî-i şahâdetinden saâdet-i millete iştirak et! Mezarın ziyâretgâh-ı enâm, nâm-ı bülendin hâtırâ-yı ârây-ı cihan olsun!

Ve yaşa ey hürriyet, senin için ölenler bahtiyardır!

Server Cemal

c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325 / 1 My. 1909) s. 57

Meşhur Sîmâlar

3. 41. Hâlid Ziyâ

Ancak kırk bir yaşlarında olduğu halde nîm ağarmış saçlarıyla, biraz yumuk gözlerinin bazen mütefekkir ve dalgın, ekseri mütebessim ve müdakkık, dâimâ zekî ve mûnis bakışıyla, rengîn ve latif tarz-ı teklifiyle Hâlid ziyâ hemen sizde bir hiss-i hürmet ve muhabbet uyandırır.

Zarâfeti, hâtır-nevâzlığı meşhurdur. Hatta o derece nâzik ve mültefittir ki bu hâli, c'alî farz olunabilir. Lâkin kendisini yakından tanımak saadetine nâil olanlar pek iyi bilir: Hâlid Ziyâ fevkalâde rakik ve nezih bir kalbe mâlikdir. Onun gibi hayırhâh insanlar çok olsaydı heralde mübâreze-i hayat bukadar elîm ve haşîn olmazdı? Kimsesiz kalmış bir zavallıyı fakr u sefâletten kurtarmak, bir tarafa kayırmak için günlerce uğraştığı, kabahatli bir uşağı tekdir eyledikten iki dakika sonra pişman olarak mahzun olduğunu kaç defâ gördüm. Hâlid Ziyânın kuvve-i nâtıkasına hayran olmamak kabil değildir.

En çetin bir bahsi alır, tereddüd etmeden, muntazam ve müzeyyen bir ifâde ile onu uzun uzun tavsî' ve izah eder. Bir mes'ele-i ictimâiyye veya edebiyye üzerine saatlerce konuştuğu, refikâsından olmakla müftehir bulunanların hepsi hatırlar. Hâlid Ziyâ'yı dinlerken eserlerini, üslubunu düşünürsünüz. Aynı mümtâziyet, aynı servet-i mecaz ve istiâre, aynı müşikâfane tafsilat... Tafsilat verirken birden bire tevkif eder; nâzik tebessümüyle "sizi sıkıyor muyum?" der; çünkü pek mütevâzidir. Kitaplarından bahsedilince lakırdıyı bir vâdî-yi diğere sevk eylemeye çalışmak âdetidir.

Sanat ve husûsiyete dair ufak bir tasvir yapacağını söyleyince gülümserdi: şüphesiz bir silsile-i iltifat olacak... diye cevap verirdi.

Hâyır, muhterem edîbimiz bir silsile-i iltifat değil; ve zann ederim, siz de bilirsiniz.

Tahattur ediyor musunuz; Büyükadada pür şiir ve nûr bir yaz günü, siz, Mehmed Râuf ve ben hep berâber gezmeye çıkmıştık. Matbûatın senelerden beri çektiği mahkûmiyet-i dilşikâfa teessüf ediyorduk. Nasıl oldu bilmem, nâm-ı müstearlardan bahsedildi.

Asıl isminizin Ziyâeddin olduğunu itiraf edince ben gülerek:
-Hakîkaten Hâlid Bey siz bizim için Ziyâü'l edeb oldunuz." Demiştim. İşte lâtife sûretinde verilen bu cevâp tamamıyla doğrudur. Ve emînim, bunu herkes tasdik eder.

Evet, Hâlid Ziyâ memleketimizde hayât-ı hakîkiyeyi mümkün mertebe tasvîre gayret eden ilk hikâyenüvis ve binaenaleyh "Türk romanı" nın müessîs-i hakîkîsi olarak telakki olunabilir. Nemîde ile başlayıp, Bir Ölünün Defteri, Ferdi ve Şürekâsı, Mâi ve Siyah, Ask-ı Memnu' gibi nefis eserler vücûda getiren Hâlid Ziyânın sanat-ı güzidesi mütemâdiyen tavsi' ederek bu gün nesl-i âhir-i vatanın ahvâl-i ruhiye ve fikriyyesini ihatâya çalışıyor ve şüphe yok bu hususta dahî muvaffak olacaktır.

Bununla berâber Hâlid Ziyâ' en velud erbâb-ı kalemden biridir. Bir saat zarfında üç sütunu mütecâviz bir makâle-i edebiyye yazabildiğine kim inanır? Bâ- husus o yazılardaki güzellik, ma'lumat ve devr-i endişe-i müstesna nazar itibâra alınırsa...

Hâlid Ziyâyı Konkor birâderlere, Daudete teşbih edenler oldu. Bu tarz-ı telkinin bütün bütün yanlış olduğunu iddia edemem. Fakat, vesi'at-ı karihası, inhimak-ı sanatperdazânesiyle Konkorları; ince hisleri, şairâne tasvirleriyle Davdeti; muhayyileye mevkuf, bir mes'ele-i mîras tarzında hikâyeleriyle Maupassantı andıran Hâlid Ziyâ, Nihal, Beşir, Bihter, Ahmed Cemil gibi eşhâs-ı vakanın tahlîl-i hissiyâtına girişince Paul Borjeyi Marcel Promeyi hatırlatır.

Zaten Hâlid Ziyâ, ciddî ve medîd tetebbuâtının semeresi olarak pek iyi tanıdığı Fransız edebiyâtının meşâhir-i muharririni arasında, yukarıda ta'dâd ettiğim hikâyenüvisleri ziyâdesiyle sever. Hele "Manet Salomon" ve " Rene Mopren"; "Safo" ve "Nablet" sahipleri... Daudet ile Konkorların resmi Hâlid Ziyâ nın hücre-i iştigâlini tezyîn eder ve onların nâsiye-i dehası güya nesl-i âhir muharrir-i zî-iktidârînin kulağına eğilerek: Çalış, çalış der. Vatanın istikbâl-i irfânı olan gençler sana daimâ medyûn-ı şükran ve hürmet olacak ve olmalıdır.

Çünkü sen, bizleri pek sevmekle berâber, şahsiyet-i edebiyesini tamâmıyla muhafaza etmiş müstakil bir üstadsın.

TS. 1324

İzzet Melih

c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324 / 3 Ar. 1908) s. 70

Müsâhabe-i Edebiyye

3. 42. Edebiyât-ı Avam

Evet, muhterem karilerim. Edebiyât-ı avâm... Ser levhayı görür görmez hayretle memzûc bir hiss-i istihzânın dudaklarınıza resm ettiği tebessüme karşı onu bir daha tekrardan kendimi alamıyorum. Bâ- husus o serlevha birkaç dîde-i san'atkara müsâdif olmak şeref-i tesâdüfisine de mazhar olduysa orada daha mağrurâne, niçin samîmiyet-i hissimle itiraf etmeyeyim, deha gayrı mütenezzilâne bir şu'le-i tezyif ile redd edildi. Bunları görüyor ve biliyorum. Biliyorum ki senelerden beri avâm ile berâber teneffüs etmek, aynı muhît-i müsâvât içinde yaşamak, aynı ızdırapları, kederleri, saâdetleri hiss etmek ezvâkından mahrum olarak yaşayanlarda hâsıl olmuş bir i'tiyâd-ı kadîm sevkıyle bizde nazar-ı müteala'ya arz edilecek ilk kelime-i avam-pesendâne-i garîb, hodbîn bir

hande-i gurur ve istihfâf tevlid eder, Bunu biliyorum. Yine biliyorum ki Fransada bile avam için çalışan sanatkarlar pek az iken bizde bu zemin üzerine dışlanmış ilk fikirleri gören üdebâ-yı muhterememiz büsbütün serd bir çehre ile dudaklarını büzerek: "San'at, edebiyat bir sınıf-ı mümtaz içindir. Âmiyâne bir eser, eser-i sanat olamaz! "hükm-i lâ-yetegayyerini verirler. Evet biliyorum. Fakat şimdiden söyleyim ki ne o magrur tebessümler, ne o kat'î hükümler benim azmimi tebdîl ve ihlal edemez.

Vâkıa sanat ve meziyet-i meziyyât-ı sanatkarâne ile hissiyat-ı âmiyâne evvela imtizac edemez gibi görünür. Ve kabul edilse bile pek nâdir âsâr-ı sanatta ve pek mehâretli bir kudret-i taharrîde mâlik bulunanlar arasında cây-ı tecellî bulacağına hükm edilir. Fakat hissiyât-ı âmiyânenin hissiyât-ı avam olmadığı, bir hissin mümtaz veyâ bayağı olması tevlid ettiği kalbin mensub olduğu tabaka-yı ictimâiye ile ta'yin edemeyeceği nazar-ı dikkate alınır ise "Sanat bir sanat-ı mümtaz içindir." Nazariyesi o kadar muhafaza-i metânet edemez.

Yeşil tarlası içinde saatlerce çalıştıktan sonra bulabildiği pür terâvet-i bahar bir gölgeliğe yaslanarak nişanlısını, askerliğini, ihtiyâcât-ı ailesini düşünen bir çiftçinin, kızgın kumlar üstünde, küşâda ve münevver bir semâ-yı nilgûn altında mâşukasına medhiye okuyarak rehneverd-i beyâbân olan bedevî bir devecinin şâyân-ı tasvîr-i tahassüsâtı yok mudur? On sekizinci yaşın masumiyet-i ezvâkıyle su başında geçen saat-i muaşaka, süslü salonların sîne-i ketûm ihtişâmına defn edilen ânât-ı günah kadar kıymetdâr mı değildir? Niçin bunlar tasvir olunmasın? Niçin her beşeriyetin tabakası sahâ-yı sanatta yer bulamasın? Köy âlemlerine ait tasvirâtı hâvî tablolar önünde müstagrak-ı hayal olan sanatkarlarımız âsâr-ı edebiyyeye köy tahassüsâtı karıştırılmaktan niçin mücteneb bulunsun? Zolanın kitaplarında müstesnâ bir dikkat ve ehemmiyetle takip ettiğimiz sefiller hayâtı, onların sefehât-ı hissîleri, zevkleri, kederleri, günahları bizi az mı müteessir eder? Anatol Fransın avam hayâtını tasvîren, ve avam tarafından okunmak üzere yazılmış hikâyeleri âsâr-ı sanattan add edilmeyecek mi? bizde maateessüf fikr-i sanatkarâne hâlâ salonlardan, Bogaziçi mesîrelerinden, Adanın çamlıklarından hârice çıkamıyor. Ruh-ı sanat halâ şehrimizin suları hâricinde sayd-ı bedâyie tenezzül etmiyor. Bu ne kadar ehemmiyetli bir noksandır, bilseniz... Fakat benim edebiyât-ı avamdan maksadım bu da değildir. Hayât-ı avamı tasviren eser yazılabilir de yine havası, beşeriyetin kısm-ı mümtâzına ait olur. Yine kitaplarımız birkaç gencin, beş on münevver fikirli hanımın hücre-i mesâisini tezyîne mahsus kalır; bu yine bu günki edebiyat, yâni edebiyât-ı havasdır, ben istiyorum ki bir amelemiz, en yakın kasabanın mekteb-i ibtidâi ve rüşdiyesinde biraz doğru okumayı yazmayı

öğrenmiş çiftçilerimiz âsâr-ı edebiyyemiz arasında kendi fikir ve hislerini memnun edecek, kendi kâbileyyet-i dimâgiyyelerine muvâfık gelecek romanlar, hikâyeler, şiirler bulsunlar; onlarla ihtiyâcât-ı ruhiyelerini tenzih ve teheyyüc eylesinler. Ben bunu istiyorum.

Bir memlekette terbiye-i umûmiye-i edebiyat kadar hizmet edecek bir vâsıta-i müessire yoktur.

Bir milletin hayât-ı ictimâiyyesi ile edebiyâtı arasında pek samîmî revâbıt vardır. Fransız inkılâbını Jan Jak Russeo nun, Voltairein asâr-ı edebiyesi meydâna getirmiştir. Ruha nâfiz olmayan sadâlar kuru bir nasihat olmaktan kurtulamaz.

Bu gün hiss-i hamiyyet ve uhuvveti, adêlet ve müsâvâtı, uluvv-i cenâbı en âciz bir köylüden en yüksek fikirli bir mebusa kadar herkesin kalbinde yerleştirmek istersek- ki yegâne ümmîd-i necat ve selâmetimiz buradadır- şimdi yaptığımız gibi prensiplerimizi çıplak, felsefî ve ilmî eşkâle sokarak zavallı mahrum terbiye-i dimagları iğlak ve eşkal etmekle bu neticeyi elde edemeyiz. Herkes bilir ki avam fikrinden ziyâde hissine ve menfaatine tâbîdir. Bizde bunun pek acı bir tecrübesini görmek talihsizliğine uğradık. Onları hazm edemeyecekleri efkar karşısında bulundurduk: sersem ettik, hayat-ı ictimâiyyeye, ya'ni kendi kendilerine, kendi istikballerine, kendi menfaatlarına düşman ettik. Artık bu tecrübe elbet kâfidir. Bundan sonra itimad ve itminan hâsıl etmeliyiz ki muhakeme ile hâkim olmadığımız efkâr-ı avam kudret-i sanatkarâne ile pek kolay kazanılır.

Hamiyyet ne demek olduğunu, menâfî-i umûmiyye ve ictimâiyye için menâfî-i zâtiyyeyi istihzar etmekdeki zevk-i ruhâniyi, uluvv-i cenâbın verdiği yüksekliği, bu yüksekliğin kalplerde uyandırdığı uluvv-ı heyecânı bizzat hiss etmek, bütün manâsıyla duymak lâzımdır, bir romanın eşhâs-ı hâdisâtıyla duymak lâzımdır, bir romanın eşhâs-ı hâdisâtıyla berâber yaşayan, onların kalpleriyle teheyyüc eden, onların, ihtizâzât-ı ruhiyeleriyle çırpınan karilerde tasavvur edilen tahassüsât tespit edilmiş olur. Bir eser-i edebî ile heyecâna gelmiş kalbler müebbeden değilse bile uzun bir müddet için kazanılmış demektir. Piyeslerin te'sirâtı daha canlı daha müebbeddir. Onlarca hâdisât, eşhâs-ı zî- hayattır. Efkâr-ı avam zî- hayat timsaller karşısında daha çabuk mağlup olur. Binaenaleyh hayât-ı ictimâiyyemize az çok müesser olabilecek edebiyâtı yalnız sanata ifrat-ı meclûbiyyetle mümtaz olanlar, sanatkar ruhlar arasında mahsûr bırakmak ondan âtîmiz için beklemek de pek haklı olduğumuz bir fâide-i ictimâiyyeden sarf-ı nazar etmek demek olur.

Burada sabırsızlıkla bir itirâza hazırlandığınızı görüyorum, muhterem karilerim. Avâmın seviye-i fikriyye ve terbiyesinde her gün birer delîlini görmekle dilhûn olacağımız noksan, lisânımızın efkâr ve hissiyâtı bî-hak tercümede bir çok müşkilat davet eden nefâisine karşı nasıl bir edebiyât-ı avam teşkil edeceğiz, diyeceksiniz değil mi? bu itiraz ile, şurada saatle ihâtâ etmek istediğimiz iki vâsı' zemini en tehlikeli noktasında tavsif ediyoruz demektir. Bir taraftan maarif-i umûmiiyyemiz, diğer taraftan lisânımız... ikisi de marîz; ikisi de uzun senelerin gubar-ı ihmal ve metrûkiyeti altında kendi kendine ihtiyarlamış, sûi teşkilâta uğramış birer bîçâre kurbân-ı istibdadı... İstikbâlimizi tenvîr etmek için ikisinden de mütevâzin bir istidad-ı taâlî bekliyoruz. Fakat bu istidad inkşaf etmek için bir rehber-i tekâmüle muhtac ki onu yine edebiyat verecektir.

Vaktiyle Servet-i Fünûnun sevgili sahifelerinde edebiyâtımız için yeni bir istikbal hazırlayan muhterem sanatkarlarımız yavaş yavaş bu gâyeye doğru ilerliyor gibi görünüyorlardı. Yavaş yavaş lisânımız da sâdegînin galebe ettiği, ictimâî âsâr-ı edebiyeye karşı mütehallikâne bir temâyül vücud bulacağı meşhud oluyor, edebiyat; âsâr-ı sanat yavaş yavaş kuru tasvirattan, bîsûde feryâdlardan, her sahifesi teşrih edile edile artık bütün beşeriyeti usandırmış olan aşk ve muhabbet menkıbelerinden ibâret kalmak noksânını telâfi ediyordu. Şekl-i meşum hükûmetin tahammülfersa tazyîkâtına rağmen o devirde tecellî eden temâyül, tahmîn olunuyordu ki bu günkü feyz-i hürriyetle büsbütün artarak hey'et-i ctimâiyyemizin en derin cerihalarını âsâr-ı edebiyyemiz teşrih ettirecek? Muhtelif tabakaya mensub Osmanlıların nâfiz bir nazar-ı tedkik ile toplanmış müşâhedândan müteşekkil ve sâik-i beşeriye ile mâlî bir târih-i ruhiyyesini vücûda getirecek... Böyle tahmin olunuyordu. Halbuki ferdâ-yı inkılabdan beri her gün bir hat ve ileriye doğru gideceklerine intizar ettiğimiz üdebâ adımlarını geri geri atmağa, bir zamanlar okadar müstesna bir muhabbetle sevdikleri sanattan kindar bir iğbirar ile ayrılmağa başladılar. Eğer bundan on beş sene evvelki tarîk-i tekâmül hain bir mâniaya müsâdif olmasa idi bu gün bütün sanatkarlarımızı daha iyi hazırlanmış görecektik. Lisânımızı daha musaffâ romanlarımızı, hikâyelerimizi daha beşerî ve ictimâi bulacaktık; zann ediyorum. Fakat o zamânın meyl-i terakkîsiyle bu günün yebûset-i edebiyyesi arasında beş on sene-i ikâmet bulunmakla kat-ı ümmîd mi edelim? Güzel gözlerin, ruhfirîb tebessümlerin ilham ettiği ince şiirler beşeriyetin saadetine, saadet-i hakîkiyesine ne ilâve eder? Vakıa sanat sanat içindir, ifâde-i ictimâiyye için değildir, diyeceksiniz. Fakat sanat gibi müesser bir vâsıtadan niçin bir fâide-i ictmâiyye beklemeyelim. Baştan başa asar sanat-ı ictimâi olsun demiyorum. Fakat bu gün avâma

telkîn etmek istediğimiz efkâr ve hissiyâtı, göstermek istediğimiz çirkin hakîkatlerimizi bir kisve-i sehhâr-ı sanatla tezyin edersek pek kolay ve çabuk nâil-i emel oluruz, bunu niçin ihmal edelim diyorum.

Sâdegî-i lisânın i'zam edildiği kadar güç bir mesele olmadığı âsâr-ı edebiyyemiz arasında pek sâde ve pek nefisleri mevcud olmakla isbat edilebilir. Câhidin yazılarında öyle güzel parçalar vardır ki herkes biraz tahsil ve terbiye görmüş her Osmanlı suhûletle onlar ve şiddetle mütehassis olur. Mehmed Emin Beyin Türkçe şiirleri içinde bir köylüyü çıldırtacak nefâis var. Demek ki azıcık himmet, herkesin anlayacağı, bilhassa avâmın mütehassisi olacağı tarzda yazmak için biraz heves ve itina bu yolda yazılmış asâr-ı sanatı kütüphâne-i millimiz? Çoğaltabilir. Fransada tarlasını sürerken resimli "Petit Jurnali" ve "Petit Parizyen" nüshâlarını tehâlükle bekleyen köylüleri, caddelerde bu gazeteleri müvezzilerden kaparcasına hücum gösteren ameleyi işiterek ne kadar imreniyorum. Köylü, amele kendi hayât-ı ictimâiyyesine aid hakîkatleri bir makâle süretinde değil, bir hikâyenin eşhâs ve hâdisâtı arasında bütün kalbiyle hiss ederek anlarsa elbet ona bu zevki verecek nüshâları tehâlükle bekler; elbet o gazeteler çok satar; elbet o muharrirler daha çok hizmet etmiş olur.

Edebiyât-ı avamdan maksadımız şu teşrîhâta nazaran Bonsun de Terray ve emsâli gibi masalcıların âsârı demek değildir. İşte Anotol Fransın, Oktav Mirbonun hikâyeleri, piyesleri... işte Zolanın o müthiş rogun mâkarları... Bunlar hep âsâr-ı sanat değil mi bunlar hep bir milletin ahvâl-i ictimâiyyesini tasvîren yazılmamış mı? Ve herkes tarafından, bilâistisnâ her Fransız tarafından okunup anlaşılmıyor mu? Güzel yazmak için mutlaka yüksek kelimelerle, nâdîde elfâz ve ta'birât ile imlâ-yı sahayıf lâzım gelmez. Bazan pek mühmel, hatta nakısalı üsluplar bile hâvi oldukları efkârın kıymetinden nasîbedar olurlar.

Filhakika avam için yazılan âsâr-ı sanat da pek büyük meziyyât-ı sanatkarâne gösterilemez. Gayret refik hisler, ince, uçucu hayaller, müstesnâ, girizân güzellikler herkes tarafından sühuletle anlaşılabilecek suver-i ifâdeye giremez. Bunlar hep yüksek bir terbiye-i fikriye görmüş olanlar için yazılan eserlerde olur. Fakat mütevassıt, kâbil, olmakla berâber ulvî ne kadar meziyyat vardır ki en ziyâde sâde ifâdelerde tecellî eder. Binaenaleyh edebiyât-ı avam da bunlardan hissedâr-ı feyz olur. Zâten ictimâî hikâyeler, romanlar, piyesler için ifrât-ı hayâle, rikkat-ı tahassüsâta o kadar lüzum yoktur. Bunların sîne-i ifâdelerinde gizlenecek şeyler hep acı hakîkatler, herkes tarafından hiss edilecek büyüklükler, saadetlerdir.

Şu perişan sözlerde edebiyât-ı avam hakkında düşündüklerimi teşhîre muvaffak olabildimse kemdimi bahtiyar add ederim. Bu yolda vücûda gelecek âsâr-ı edebiyyeye intizâren şimdilik sükût ediyorum.

Hakkı Behic

c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325 / 17 Hz.. 1909) s. 258- 263

3. 43. Mazbutat

Edebiyatta tenkidin manâ-yı hakîkisi, medlûl-ı sarîhi bizde anlaşılamayacak vesselam. Münekkid kendi zevkine mülâim olmayan tarz-ı beyânı, şîve ve üslûbu hatâ-alud olmak üzere telakki eder ve bir türlü idrak edemediği ma'nâyı ihâtâdan âciz kalarak onları ma'nâsızlıkla itham eylerse ne demeli? Münekkidlik vâzifesi sahâ-yı edebiyatta kolay değildir. Kürsî-i tenkîdin hatîb-i nüktedân ve hâmerânı olacak zâtın bâzı sıfat-ı mümtâzeye mâlik olması şarttır:

(1)Aptal olmamalı. Yani okuduğu şeyi anlayabilmek liyâketine esâsen mazhar olmuş bir sâhib-i kalem ve iz'ân olmalı

(2)Tafra- furuş bulunmamalı. Demek istiyorum ki sâhib-i salâhiyet münekkidler bile bilâ – pervaz olmayarak asâr-ı kavâid ve usul-ı intikâda tatbîken şerh ve tenkid ederler. Cildlerde asâr-ı edebiye-i ber-güzîde sâhibi olan münekkidler bile "Şu fenâdır, bu iyidir" gibi hod-serâne mütaalaat dermiyânından ihtisas eylemeği evlâ görürler. Keyfe, zevk-i şahsîye göre hükm-i tenkîdâne itâ etmek- Bakteriyolog Nuri Bey birâderimizin makâle-i ilmiyyesinde tafsîlen münderic
-(Sen seni bil) hikmet-i fiziyolojikiyyesine vâkıf olan erbâb-ı iz'ânın cesâret edebileceği bir şey değildir.

(3)Kalem tenkîdi yürütmeye cür'et eden muharririn bir selâhiyyet-i ilmiyye ve edebiyyesi olmak gerektir. Bu selâhiyet insanın âsâr-ı matbuasıyla, tetebbuât-ı ilmiyye ve edebiyyesiyle ta'yin eder. Fakat bu keyfiyyet ta'yîn-i mütaalanın hakk-ı sarîhidir. İnsanın kendi nefsine aid verdiği hükümler alelekser pek hodbînâne ve safsatakarâne olur. Hakk-ı tenkid üstadların kârıdır, sahâ-yı edebde üstad geçinmek isteyenlerin değil. (Münekkid-i hâdisat olmak için böyle bir salâhiyet-i üstâdâneye bi'ltabî lüzum mess etmez. Hâdisat muayyen ve mukarrerdir. Edebiyat ise...)

(4)Münekkid hak-şinas, biraz da hadd-şinas olmalı. Hak-şinas olmak fıtratın nâdiren bahş eylediği bir tecellî-i mahsus-ı fıtratıdır; hadd-şinaslık ise terbiyenin netâyic-i tabiiyyesindendir.

(5)Bilmeli ki münekkid hakîkî zamandır. Bunu istidlal âsândır; fakat her şey' mütevakkıf iz'ândır.

"A bon entendeur salut.

-Şimdi de münekkidlik, öyle mi?

-Evet âcizâne.

-Âcizâne ne demek? Yazdıklarınız pek parlak düşüyor. Hele şu (Kakâvan) bahsi!..

-Evet, onu ben icâd ettim. Çünkü (Dekadan) ı meydâna sürenler söndü. Baktım, o meş'um bir kelime. Aynı kafiyedeki kakavanı buldum. Ah! Bizde (Akademi) olsa idi mükâfâtımı alırdım.

-Hele şu iki şiirler hakkında yazdıklarınız!... Efendim. Ne kâfiyeye takayyüd var ne vezne dikkat ve ihtimâm...

-Ne bir gazel yazarlar, ne de bir tahmis. Hatta bir müfredlerini görmek bile nasib olmadı. Birde şâirim diye meydana çıkıyorlar.

-Şu acınacak halleriyle berâber onlar ne demeye cür'et ediyorlar, bilir misiniz?

-Aman birâder ne diyorlarmış?

-Biz edebiyâtın mürteci'leri imişiz. Sahâ-i edebde hürriyet-i vezin ve kâfiyelerin, takdîr-i kıymet-i âsâr da muâdelet talep edenlerin düşmanı imişiz. Velhâsıl biz edebiyâtımızın eski hâline ric'at etmek tarafdârı olduğumuzdan mürtecî-i edeb imişiz.

-Ricâ ederim, şu irtica' bahsini kıyâdelim sonra birde bana "edebiyâtın vahdetîsidir" derlerse!.

-Aman efendim, estağfurullah..

c. 2, nr. 30 (28 My. 1325 / 10 Hz. 1909) s. 246

Münekkid-i Hâdisat

Musâhabe-i Edebiyye

3. 44. Edebiyât-ı Hâzıraya Dair

Gayet mühim bir hakîkat var ki edebiyâtımızda mâteessüf bu herkesin nazarına mekşûf görünmüyor; bazı batınlar, butûn-ı sâbıkadan ileri olmak üzere, bir hatve-i terakki atarlar ve atabilecekleri bu hatve ne kadar mahdûd ise o kadar da muayyendir; yani, kendilerine mukadder olan derecede olup bundan fazla bir şey yapamazlar; ve bu fazlayı kendilerinden beklemek boş bir iş olur...

Çünkü, bir kere, bir batının butûn-ı sâlifeye nazaran bir hatve-i terakki atabilmesi öyle bir nâiliyyetdir ki, buna mazhar olduğundan dolayı o her halde minnetdar olmalıdır; ve öyle butûn-ı mahrûme vardır ki, terakki nâmına bir hatve değil, bir

harekete muktedir olamayarak, yerlerinde sayarlar ve hatta terâkki-i mürûsu bile düçâr-ı inhitat ve tedennî ederler. Her ne kadar, bu henüz revşî tahakkuk etmemiş bir kânun-ı terakkînin bir cilvesi olduğundan nâşî, bundan yegâne mes'ul bu butûn-ı mütedenniyye kendileri değillerse de âlem-i terakkî ve temeddünde nisâb-ı hayat olmak üzere, mevcud olan terâkkiyatı tehîr ve tatile memur tesâdüfî olmak da az büyük bir felâket değildir.

İşte bu gün edebiyatımızın üstadları olmak üzere tanılmış olan üdebâ-yı cedîde böyle bir sû-i mazhâriyetle şikâyete hak bulamayacak bahtiyarlardandır; Zîrâ, mensub oldukları batn sâyesinde edebiyâtımız büyük, hatta azimet ve ehemmiyeti henüz mesâhâ ve takdir olunamayacak kadar mühim bir hatve-i teceddüd ve terakki etmiş, ve hatta, âdeta, bu hatve-tevâli ederek, iyice bir mesâfe kat' etmiş olmak üzere yürümüştür denilebilir...

Bu revşin te'sir-i hayatbahşının bu gün eli kalem tutup meydân-ı matbuâta atılan bütün genç ve müsteid kalemlerin nazm ve nesirde birer üstad olmak üzere tanıdıkları Üdebâ-yı cedîdeyi ta'kib ve taklîd etmeleriyle müsbet olduğunu geçende misal olarak irâd etmiştim.

Halbuki, gerek te'sir ve icâb-ı zamandan, yâni zamânın kendilerine başka türlü yapmağa imkan bırakmayacak kadar haşin ve muzîk olan te'sirinden gerek bu zevâtın da atmaları mukadder olan hatvenin evvelce muayyen olan derece-i kemiyetinden, üdebâ-yı cedîdenin de yapabilmiş oldukları terakki ekseriyetle esasdan ziyâde zâhiri, mânâdan ziyâde lafzî, daha doğrusu edebiyattan ziyâde yalnız lisâna aid kalıyor; çünkü bu gün her bir sahifesi üslubca ayrı âsâr-ı nefise olan edebiyât-ı cedîde sahifelerinde, derin bir mânâ-yı hayâtı, mühim bir nahbe-i ictimâiye ve felsefiyyeyi ihtivâ eden kaç parça gösterilebilir?

Her ne kadar en musunni kırk bir kırk iki yaşında olan bu üdebâ-yı muhteremenin daha son kelime-i sanatlarını ifâde etmemiş oldukları ve âhiren nâil olduğumuz hürriyet-i mübeccelenin sâyi-i müsâidesinde, şimdiye kadar kalemlerini zabt ve tevkif etmiş olan kuyud-ı müziceden halasyâb olduklarından bundan sonra her birisi kendi isti'dâdına bir cevelân-ı müsâid vererek neşr-i âsâra himmet edecekleri bedihî ise de, bu gün bunlar, başka söyleyecek bir kelime bulamasalar bile, yine lisanlarına bahş ettikleri teceddüdden dolayı pek bahtiyar ve müşerrefdirler.

Öyle olmakla berâber, gerek bunlar ve gerek bütün muakkabları, yine şimdiye kadar ekseriyetle yapıldığı ve bu gün de hâlâ yapılmakta olduğu gibi birkaç süslü kelime ve terkib oyuncağından başka bir şey yapamayacaklarsa, bu beklenen terkibin büyük bir hatve-i tekâmül olmayacağını itiraf etmek lâzım gelir zann ederim; şüphe

yoktur ki bu gün lâzım olan şey üdebâ-yı âhire sâyesinde bu günki selâset ve letâfete gelmiş olan bu lisân-ı cedîd ile söylenecek mühim şeyler bulmaktır; ihtar ederim ki, artık yalnız ifâde ve üslub güzelliği zamânı geçti, ve bu gün ifâdesi ne kadar süslü ne kadar rakik olursa olsun hiçbir muharrir yalnız bu meziyetlerinden dolayı bundan on iki sene evvel pîşdârların kazandığı şöhret ve muvaffâkiyeti ihraz edemez; çünkü, bunun şerefi, onu ilk icâd ve tahkîm edenlere aid meziyettir; muakkablar artık parlak muvaffâkiyetleri daha ileride aramalıdırlar.. İleride yani ma'nâda, ya'ni esasda ya'ni felsefe ve edebiyatta...

Çünkü bu gün genç imzâlarla neşr olunan öyle eserler manzur oluyor ki, üslub ifâde âdeta tâkib ettikleri üstadlarınınkinin aynıdır; o kadar mu'tena ve müzeyyen bir ifâde ile ne söylemek istenildiği aranırsa, burada ancak bir şeye mülâkî olunabiliyor ki o da ancak şu kelimede hülâsâ olunabilir: hiç!...

Evet, hiç!... şekilde gösterilen itina ve revnâkın zerresi esasda yok; hatta, itiraf ederim ki, bir iki en güzîdesi bir taraf olmak üzere, son aylar zarfında nazar-ı dikkate müsâdif olan eserler arasında ciddî bir şey söyleyen, hatta, söylemek lüzumunu keşf ve tahmin etmiş bir tânesine rastgelememekle müteessifim...

Halbuki artık bilmeli ki, bir şey söylemeyen bir eser ne kadar güzel yazılmış olursa olsun payidar olamaz; hatta müesser olamaz; yalnız nazara ve zevk-i basîte hitâb edip, dimâğa ve ruha karşı sâmet kalan sahifelere acımamak mümkün değildir. Çünkü üslub güzelliği modaya ve zamâna tâbi bir güzellik olup, mürûr-ı zamanla bu gün makbul olan bir tarz-ı üslûbun eskimek ihtimâli mevcud olduğu halde, mehâsin-i fikriyye müebbeddir. Hatta, o derecede ki, ifâde ettiği ma'nâ-yı hayâtın te'sîrinden dolayı, köhne üslublu eserlerin bile payidar olduğu görülmekte olup, bilakis zamanında güzel ve bu gün köhne bir ifâde yalnız başına hiç bir şey ifâde edemez.

Demek lâzım olan şey bir nahbe-i hikemiyye bulup söyleyebilmektir; ve edebiyât-ı âhiremizin, fikrimce büyük bir kusuru, ekseriyetle böyle mesâil-i mühimme-i hayâtiyeye dair derin bir tahlîl-i felsefe gösteremeyip, bir hakîkat-ı ictimâiye ve felsefiyye ifâde edememiş olmasıdır; Demek, yalnız güzel bir terkib latif bir sıfatla artık bir şiirin bir sahife-i nesrin güzel add olunduğu zaman geçmiş olduğunu anlayıp, hiçbir şeyi güzel söylemeye çalışarak beyhûde iza' vakit edileceğine, güzel bir "şeyi" söylemeyi tercih etmek lâzımdır: çünkü edebiyat ancak böyle sahifelerdir. Diğeri ise bunun yanında âdeta çocuk oyuncağından ibârettir...

c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325 / 1 Ns. 1909) s. 322-323 Büyükada / Mehmed Râuf

Musâhabe-i Edebiyye

3. 45. Halkta Sanat ve Edebiyâta Rağbet

Sanat ve edebiyattaki mükemmeliyet mi halkın rağbetini peyda ve tevlîd eder, yoksa halkın rağbeti mi sanat ve edebiyâtın terakkî ve tekâmülünü intâc eder? Zann ederim ki bâdî-i emirde, halli müşkül ve meşûş görünen meselelerden biri de budur.

Filhakîka âsâr-ı sanat mevcud olmadıkça halkın rağbeti gayrı mevcûd olmak zarûrî bulunduğu düşünülecek olursa, peydâ-yı rağbet eden şeyin âsâr-ı sanatın mevcûdiyyeti ve tekmil ve terakkîsi olduğu zann olunursa da teşvîk terkibden mahrum kalan sa'y-ı sanatın da ne kadar dâim olacağı sâyân-ı mülâhaza-i ahvaldendir. Hatta bizim bile hâyîde bir darb-ı meselemiz değil midir ki müşteresiz metâın zâyi' olduğunu ihtar eder. Ve bu sebeple halkın rağbetinden mahrum kalmış olan eserler ne kadar mükemmeliyete karîh olsa yine payidar olamayıp mahv ve zevâle mahkum değil midir?

Zîra, yaşamak için yalnız insanlar değil, âsâr-ı sanat dahî paraya muhtacdır; onun da tagdîyesi için paraya ihtiyaç vardır; ve onun tagdiyesine dahi ne kadar çok para sarf olunursa sıhhat ve mükemmeliyyeti de o rütbe-i bâlâ-ter olmak muhakkakdır... Parayı tedârik ise, yalnız rağbetle mümkün olduğundan, demek rağbetsiz hiçbir eser devam ve istikrârî kâbil olamaz... Devam ve istikrar için muhtâc-ı rağbet olan bu eserlerin terakki ve tekemmülünün rağbetin tezâyüdüne müftekır olduğu ise bedîhîdir.

Bu gün matbuat-ı yevmiye ve mevkûtemizin hayât-ı husûsiyelerine kesb-i vukuf mümkün olsa, bunların her birinin büyük bir fedâkarlık mahsûlü olduğu anlaşılır; bütün gazete müdürlerini dinleyiniz, hepsinden en samîmi itirafları almak üzere, yalnız şikâyet işiteceksiniz. Mesela en güzide bir meslek-i ictihad ile âdetâ mükemmel bir gazete olan birisi günde on lira Ziyân ile neşr edilmekte olduğu mehâfil-i matbuatta söylenilmektedir: evet, mevkut ve yevmî bütün gazeteciler halkımızın rağbetsizliğinden müştekîdir; ve bu halkı, hal ve zaman icâbı olarak, yalnız siyâsiyatla meşgul-i farz etmek ihtimâli de yoktur; zîra, bu gün evrâk-ı siyâsiye-i yevmiyemizin en mühmelleri hâl-i ihtizardadır, demek ki, halkımızın ne siyâsiyâta, ne edebiyâta, ve ne de sanata meyl ve rağbeti yoktur... İşte alâim-i mevcûdeden istintac edilebilen yegane hakîkat-ı elîme ve müessife... Ve bu hakîkatin bizim gibi muhtac-ı terakkî bir millet için ne elîm ve ne acı bir mâtem olduğunu t'arif edemem!...

Ah çünkü, bu gün ihtişâm-ı tecelliyâtına hayran olduğumuz medeniyet-i garbiyyenin bu günki terakkî ve tekemmülü yalnız o bülend ve muhteşem halkın rağbet ve teşvîkinin bir eser-i güzîni olduğunu söyleyeyim ve misallerle isbat ve iraiye edeyim mi?...

İşte öyle ise dinleyiniz:

Cerâid-i yevmiyye mi istersiniz?... işte günde bir milyon nüshâ basan ve bir makâlesi için muharririne elli lira veren Petit Jurnal, Petit Parizyen gazeteleri!...

Risâle-i şehriye mi istersiniz?„„

İşte ayda iki yüz bir nüshâ neşr eden, beher ayda iki yüz bin frank, yani on bin lira kazanan Jöseto... ve bu gün beher ay on bin lira kazanıp da yine böyle 'âdî olarak çıkarılan bir Jösetodan ayda iki üç bin nüshâ basıp satamayarak ve yirmi otuz lira zarar ederek burada neşr edilen âdi bir risâk daha güzîndir, ve bu meselede güzin olmayan bir şey varsa, o da halkımızın temerrüd-i câhilânesinden, ve rağbetsizliğinden başka bir şey değildir zann ederim!...

Çünkü bu gün, memâlik-i garbiyyede, sanatkarların herkesden gördükleri takdir ve prestij o derecededir ki kendinde istidad ve öyle harîscâh ve şöhret olan bir adam için bunun emsâlinden büyük bir teşvik-i ateşîn olamaz...Meselâ, bu gün Pariste, edebiyatta muvaffak olmuş, kesb-i iştihar etmiş bir muharririn alemden, gördüğü tahsinlerden, ve sürdüğü ömrün şâhâneliğinden başka, kazandığı servet-i cesîme bizim için bâis-i hayret olacak bir mertebededir.

Neşredildikleri ay içinde eserlerinin kabında ellinci ve sekseninci bin kaydını görmekle bahtiyar olan muharrirlerin nüshâ başına lâ-akıl bir frank alması hesâbıyla, bir eserinden, yetmiş seksen bin frank, ya'ni dört bin lira aldığını, Halbuki ekseriya bu eserlerin neşirleriyle berâber memâlik-i ecnebiyyeden tercümeleri için müracaatlarından da bir o kadar da meblağ almak muhakkak gibi olduğunu düşünüp cem'iyyen yekun yüz sekiz bin lira aldığını hesab etmeli!...

Tiyatro muharrirlerine geçersek, Fransa tiyatrolarında, müellife hâsılât-ı umûmiyyeden tiyatrolarına göre yüzde on ile on beş arasında bir miktar verilmek mukırrır ve bir tiyatro gecede vasatî olarak yede sekiz bin frank temin etmek muhakkak bulunduğundan, bundan başka tiyatro muharrirlerine her gece, biletci ajanslarına satılmak üzere, yüz franklık bilet verilmek adet olduğundan vasatî olarak, bir gecede, muharrir tahmînen elli beş lira kadar bir para alıyor demektir. Halbuki muvaffak olmuş oyunlar en aşağı elli ve en yukarı iki yüz ve üç yüz defâ oynanmakta bulunduğundan yalnız muharririn eserinden ne mühim bir yekunda para kazandığını düşünmek lazım gelir...

Meselâ, meşhur tiyatro muharrirlerinden, Moris Donay. 1106 senesinde komedi Fransızda "Parator" nâmındaki oyunu yetmiş bir defâ oynanmış, yani yalnız bu oyundan tahmînen 2550 lira kazanmış demektir. Halbuki aynı sene aynı müellif Vodovil

tiyatrosunda "Edükasyon dö prens" nâmındaki piyesi de altmış üç defa oynanmağa muvaffak olduğundan, bundan da yine tahmînen 3150 lira kazanmış oluyor ki, beher gece yüzer franklık bilet icratının yekunu da ilâve olunursa, mec-m'u 7073 liraya bâli' olur; ve bu eserlerin sonra, velâyetlerde ve memâlik-i ecnebiyyede oynanmasından, ve müehhiren kitap olarak intişârından gelecek bir o kadar ve belki daha fazla mikdârı da hâric-i hesap bırakabiliriz; değil mi?...

Halbuki, aynı sene, Şatole tiyatrosunda, birbiri peşi sıra olmak üzere, 203 defâ oynandığı mukayyed olan "Şeytanın Dörtyüz Darbesi" namındaki dört fasıl ve otuz altı perdelik oyunun beher gece birbiri üzerine kırkar lira müellif hakkı getirdiği farz olunursa yekun sekiz bin şu kadar liraya bâli' olur ki, bizim için şâyân-ı hayret bir hâdise teşkil etse sezâdır...

Yine aynı sene, Rönesans Tiyatrosunda oynanmış olan muharrir-i temâşâ Berneştaynın "Pençe" nam oyununun altmış altı defa oynanmasından müellifi tahmînen 3200 lira, ve Jimas tiyatrosunda oynanmış olan yine meşhur muharrirîn-i temâşâdan Romen Kolosun "Lanfan Şeri" sinin 53 defâ oynanmasından müellifi 2650 lira alıyor ki bu muharrirler senede bir oyun yazdıklarından yalnız oyunlarının oynanmasından vasatî olarak ayda 250 lira almış oluyor demek olur...

Ve sonra bu muharrirlerin gerek hayât-ı kibarâne erkânından, gerek halk tarafından gördükleri takdir ve prestijin, gazetelerin ta'zîz ve ilâsının ne derece mûcib-i şevk ve gayret olacak sûrette bulunduğunu görüp de bunların meyyâl-ı itlâ bir yer tabiat-ı şâirâne için nasıl bir tâzeyâne-i teşvik olunduğunu tasavvur etmeli...

Hal bu ki yalnız yazan sanatkarlara nazaran oynayan sanatkarların ne dehşetli paralar aldığını düşünecek ve görecek olursak hayret etmemek kâbil değildir; çünkü ancak en meşhuru ayda beş yüz lira alan muharrirlerin yanında, turnelerinde gecede 250 lira alan Sarah Bhernard, 150 lira alan Coguelain ve Monesully, 100 lira alan Madam Rejan, ve daha yükselecek olursak, on oyunu için 3000 lira almış olan Madam Melya, beş dakîka sürmüş olan üç şarkı için 5000 frank aldığından dakîkada 50 lira kazandığı meşhur olan tenor Karozo, ve beher gece 150 lira alan kemânî-i şehir Köbellik ile gecede 500 lira kazanan piyanist Paderevisky düşünülecek ve bu hârk-ı rağbet ve teşvik göz önüne getirilecek olursa, evet, gerek sanat ve edebiyâtın mükemmeliyeti halkın rağbetini yahud halkın rağbeti sanat ve edebiyâtın tekemmülünü mucib olsun bu sanatkarlara da, bu sanatkarları takdir ile mükâfâtını bahş etmesini bilen, evet, sa'y ve gayreti ve cehdü ikdâmıyla bütün bu paraları kazanıp sonra da bu kadar kadirşinasâne, sanatperestâne, sanat ve edebiyâtı ihyâ edercesine bezl ve sarf eden büyük halka da

hayran olmamak kâbil değildir... Zîrâ bir milletin büyüklüğü, yalnız ruhunun faaliyet ve celâdetinden anlaşılır ve ruhun faaliyet ve celâdetini hiçbir şey sanat ve edebiyat kadar gösteremez...

Büyükada

Mehmed Râuf

c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324 / 11 Mrt. 1909) s. 275-276

3. 46. Beşer ve Cinâyetler

İstibdad Tahassüsatından

Tevfik Fikret Bey'e

Beşeriyyet-i Mütemeddinenin cidalgâh-ı ihtirâsânı olan hayât-ı ictimaiyye sahnesinde bazen öyle müellim, öyle müesser tablolara tesadüf ederim ki insanların bîçareliği siyah dalgalar içinde kaynaşan bu levhalar karşısında beşeriyete, onu medid-i teassüs ve tefekkürlerle, bilaistisna acır; ihtiraslarını levslerini, kabahatlerini, hatta cinayetlerini pek mecburi, pek tabii ve beşerî bulur; çok merhamet etmekten mütevellid bir zaaf-ı kalbi ile hepsini tamamen mazur görürüm... Evet, bu dakikalarda o kadar letafetkar ve müsamahakar, o kadar "determinist"olurum... ve bütün deterministler gibi hükmeder derim ki: her ferdin efâl ve harekatı kendi dimağının, kendi mevcudiyet-i fizyolojiyye ve hüviyyeti psikolojiyyesinin bir neticesidir... Anasır-ı muhtelifenin taht-ı tesirinde bulunan bir cisim nasıl kuvayı mezkurenin muhassalası üzerinde hareket etmeye mecbursa bir çok müesserât-ı ırsiyye ve muhitiyyenin hükm-ü tesirine münkad olan "insan" da kuva-yı mebsutanın istikamet-i muhassalasında takib-i hayat etmeye mahkumdur.,. Binaenaleyh her hareket beşer-i fenni ve riyazi gibidir.,. Bu halet-i riyaziyye ve fenniyyenin seviyye-i fikriyye ve hissiyyesi pek dûn-ı mertebede bulunan takayı avam üzerinde bir kat daha iktisab-ı şiddet ve katiyyet etmesi ise pek tabiidir.

İşte bundan dolayıdır ki: Mübârezegâh-ı maişette on para için birbirini boğazlayan mahluklar... Kazandığı cüzi bir meblağı meyhâne köşelerine döktüğü için serzeniş eden karısını ve aç kalan çocuklarını yumruk ve bıçak darbeleri altında parçalayan sefiller.. Münâsebât-ı gayrı meşruiyyelerinin mahsûlü olan yavrularını, o levs ve fuhşlarının zî-hayât-ı hâtırâlarını toprağın âmâk-ı siyah ketûmuna gömen veya bir kuyunun aguş-ı esrâr-ı pürûruna tevdi' eden kadınlar.. Cüzî bir menfaat, ânî bir hiddet ile bir vücûdu bir lahzada yok eden kâtiller... Evet, bütün bu hâbishâne ve hastahâneleri dolduran müzlim, sefih cânîler biraz daha suhûletle afv, "Derterminizm" nazariye-i felsefiyyesi bunların hakkında biraz daha kolaylıkla tatbik olunabilir... Çünkü

bunlarda kurbandırlar... Evvela tabiatlarının, sonra da daha mühimmi olmak üzere, cehllerinin kurbânıdırlar... O halde zulmetleri tenvîre çalışan hayatlarını terbiye-i avâma hasr eyleyen demokrat hükemâ, insâniyet- perver üdebâ ne kadar şâyette-i tazîz ve takdis olmak lazım gelir, değil mi?...

Bazan da nazarım hayat-ı ictimâiyye ve siyâsiyyenin bir safha-yı mazlemmine erişir, fikrim târih-i umûmînin bir sahife-i hunînine takılır... Derin ve ateşîn bir heyecan-ı tefekkür ve tahassüs içinde evvelâ: ince, sanki verem gibi sessiz ve nâzik, fakat nâfiz ve hâin cinâyetler... Sûret-i zâhirde ehemmiyetsiz bir kabahat ve belki de bir fazilet şeklinde tâmik edilirse en müthiş cinâyetlerden daha hunîn cinâyetler... Sonra da: insâniyeti yani adâlet ve ciddiyeti tehdit eyleyen, o bir kişiye iki kişiye münhasır olmayıp sia-i aidiyeti pek büyük, pek geniş kitle-i beşeriyeti şâmil cinâyetler... Mahsul-ı cehâlet değil, semere-i tefekkür ve marifet olan, bile bile, muhakeme ve müşâvere edile edile irtikâb edilen cinâyetler... Of, o siyâsî ve ictimâi faciâlar... Mülevves müstebid keyfi, hevesi, zevki, menfaati uğrunda binlerce masumları- haksız yere- zemîn-i helâka seren, binlerce vâlide ve pederleri inleten, binlerce çocukları yetim, binlerce kadınları dul bırakan faciâlar, bütün bu kanlı tablolar pîş-i hayal ve fikrimde canlanır... şimdi "determinizm" in dehhaş, bî aman bir düşmanı olurum... Şu dakîkada mütehevvir ve asabî bir "Moralist" kuvvet-i vicdâniyye bu nazariyye-i felsefiyyeye savlet ve hücum eder. Onu sarsar ve hırpalar, bu felsefenin mürevvic-i muhteşemine o kadar sevdiğim ve hürmet ettiğim "ten" e, zabdedilemez bir feveran-ı hissiyat içinde isyan eylerim...

Ve nihâyet bütün bir gayz ve hışm ile derim ki: Gördüğü tahsîli, iktisab ettiği ilm ve marifeti kendi menfaat-ı şahsiyesi için insâniyyet aleyhinde bir silah-ı tehdidkar gibi istimal eden vicdansızlar... Mülevves bir emel uğrunda necib bir aileyi eninler içinde mahv etmekle zerre kadar azab-ı vicdan hiss etmeyen zî- hayat paçavralar...

Mâdi menfaatlar, hodbîn mülâhazalar, hatta siyâsî muhakemelerle ciğerpârelerini siyah bir izdivâcın âguş-ı haşîninde tedrîcen öldüren ve bu vecih ile hayat-ı milliyye ve ictimâiyyenin zehirlenmesine hizmet eden tahsil görmüş pederler... Arz-ı şahsîsi veyâ temin-i şöhreti için nâmus ve fazîleti, hissiyât-ı muazzeze-i vatanperverâneyi ebediyyen lekeleyen mülevves entrikalar, menfaat-perest manevralarla beyhûde yere masum kanları dökmekten zevk- yâb olan müstebid kumandanlar...

Daha sonra da, kendi ikbal ve istirahati için bütün milleti pençe-i istibdad-ı zâlimânesi altında ezen, inleten ve bu hususda icâbında sokakları birer nehr-i hunîn şekline ifrağ etmekten bir zevk-i vahşî hiss eden diplomatlar, hükümdarlar, bütün bu- Bilmem tabir doğru olabilir mi? Aristokrat câniler hiçbir zaman mazur görülemezler,

afv edilemezler. İnsandan başka her şey olan şu muzlim cânilerin hevâ-yı harekât-ı hunharâneleri karşısında, zann edersem, determinizm nefes alamaz!...

Bu mütefekkir baykuşların bu meşum hallerini gördükçe ve düşündükçe pâk alınlı, iyi kalpli, temiz fikirli muhterem insanlar nazarımda o kadar azalır, o kadar yok olur ki bu girdebâd-ı hayat ve maişette kaynaşan bütün insanları hunhar, yırtıcı, menfaat-perest birer hayvan-ı mütefekkirden müteşekkil bir kitle-i müfterise şeklinde görerek iğrenir, kendimden de nefret ederim...

Bu derin ve samîmî, bu ateşîn ve hakîkî heyecân-ı dimâğı ile ben ölmek arzu ve iştiyaklarıyla tutuştuğum hummâlı ve burhanlı bir devre-i cinnet geçirmiş olurum...

Hugo: "Bir mekteb açan aynı zamanda bir mahbes kapar.." diyor... ne güzel ve doğru bir söz... Fakat, zann edersem, Fransanın ve Ondokuzuncu asrın bu cidden büyük şairi şu cümleyi yazarken tahsil görmüş cânîleri hiç düşünmemiş olacak!...

15 Ey.1322

Râif Necdet [KESTELLİ]

c. 1, nr. 11 (8 Ks. 1324 / 21 Oc. 1909) s. 171-172

Musâhabe

3. 47. Muhit'in Konferansı Münâsebetiyle

Geçen Cuma günü (Muhit) in Tepebaşı kışlak tiyatrosunda tertib ettiği konferansda bulundum. Fâik Sabri Bey ile arkadaşlarını bütün sâmimiyet-i kalbiyyemle tebrik ederim. Bazı ufak tefek intizamsızlıklardan kat-ı nazar konferans- imkan dâhilinde- mükemmeldi, faide- bahşdı. Niçin doğruyu itiraf etmemeli, bu guyûr gençler gazetecilikle daimî bir faaliyyetin vücûduna olan lüzûmu- eski gazete sâhib-i imtiyazlarına, onların nahvet atâlet-i ma'lumelerine rağmen- bilfiil gösterdiler. Gayret ve faaliyet... Bu iki haslet-i mümtaze kurulmuş makinelerin bile intizâm dairesinde işletmesi için lâbittir. Bunlara birde vukûf ve kıymet- şinaslık ilave edilirse imkân-ı fevkinde neticeler istihsâli kabil olabilir. Misâl mi istersiniz?... İşte Resimli Kitap ile Muhit... Buna dâir kârilerimle biraz münsifâne hasbihâl etmek isterim. Şimdiye kadar nâçiz eserlerimi okumuş olanlar takdîr ederler ki mesleğim hakîkat- perestliktir. Doğruyu severim, doğruyu söylerim. Belki bu, bazı zevâtın hoşuna gitmez tabii, zaten pek üryan hakîkatler de o kadar sevilmez.

Devr-i İstibdatda gazete imtiyâzı almak bir emr-i mühim ve düşvâr idi. Buna dair teşebbüste bulunanlar bu acıları bilirler. Evet, acılar diyorum ve tâbirimde

aldanmıyorum. Bir kere gençlerin eline gazete imtiyâzı vermek hükûmet-i sâlife-i müstebidenin en ziyâde çekindiği bir şeydi. Bu, adeta vücut verilmesine her türlü esbâb ile memâniet edilecek bir kâbus, bir musaddar-ı belâ halinde telâkki ediliyordu. Bundan dolayı gazete imtiyâzı almak hususunda ki müşkilât gittikçe o dereceyi buldu ki... Buna adîm-ül hatmâl ta'biri tevafuk etmiş bulundu. Bundan dolayı gazeteler, mahdûd-ı sahip imtiyazlar elinde kaldı. Bu, nev-umma bir inhisâr-ı matbuat şeklini almıştı. Tâlâk, tesadüfün veya- bunu pekte bilemeyiz ve tâbir edemeyiz ya!- diğer esbâb-ı hafiyyenin tesirâtıyla birer imtiyaz yakalayan zevâtın ekseri, gazeteciliğin istilzâm eylediği hasâil-i mümtâzeyi pekte camî' bulunmuyorlardı. Gayret, faaliyet...

Onların ekserisinde hemen hemen mefkut vukuf ve mâlumat sanat-ı nâkıs; kadir şinâslık, kıymetşinaslık. Bilmem bunu nasıl itiraf etmeli, pek az, pek az... Adetâ vücudunu ihtimâl veremeyecek derecede az.

Devr-i istibdâdın gazete ve risâil-i sahib-i imtiyazlarını iki kısma ayırmak kabildir. Şehrâh-ı matbuatda muvaffak olanlar ve...olmayanlar. Muvaffak olanlar edhâr-ı servet-i malulyetiyle mesâb bulunurlardı. Onlar nazarında erbâb-ı kalem hadmîn matbuat-ı en'âm ve ihsâna keşkül uzadan müz'ic dilencilerdi. Bunlar çalışır, onlar temin-i menafi ederdi. Günlerce idarehanelerine uğramaya lüzum görmeyen, kendi gazetesini okumak zAhmedine katlanmıyan sahib-i imtiyazlara tesâdüf ettim. Mamafih onların işleri mihver-i lâyıkında dönüyordu. Gayrete, faaliyete lüzum-ı acil mess etmiyordu. Vukûf ve malümât-ı san'ata gelince... Gazete koleksiyonları bunun derecesini gösterir birer burhan-ı adildir. En büyük asâr-ı san'at münâkaşâtda, müşâtemadda görünürdü. Haslet kadir şinâsı onların yanına uğrayamazdı. Çünkü kadir şinâslık takdir-i temâyül ile hâsıl olur. Bu zevâtın takdire ihtiyaçları yoktu. Erbâb-ı kelam onların fisebilullah hâdimi, hâdim-i gayrı mefariki bulunurdu. Bundan dolayı muharrirler gazetelere muhtaç idi, gazeteler muharrirlere değil. M'alum olan bir kaide-i s'ay ve amelin bizde bir aks olması yine istibdâdın tahâkkümü neticesi olduğuna şüphe edilir mi?

Sahîb-i imtiyazlar içinde muvaffak olamayanlar güler yüzlü, mültefit, vaadda mebzul zevattan ibaret idi ki gayret ve faaliyet onların tâl'isizlikleri, mahrûmiyetleri, felaketleri ile bir türlü imtizâc edemezdi. Bunun için vakitlerini tezellüm-i hâl ve diger hem- mesleklerinin edhâr-ı servetdeki muvaffâkiyetlerini görerek içlerini çekmekle ve bunlardan hâlî kalan zamanlarını erbâb-ı kalemi- bilâcür'et çalışmak şart ve ümmîdiyle-s'ay ve gayrete teşvik ve tergib etmekle geçerirlerdi. Tahsisât-ı hükûmetle gazetenin

idâme-i hayâtına çalışarak kendi yağlarıyla kavrulurlardı, fakat muharrirlerle hadmîn-i sâireyi de mahrûmiyet acılarıyla kavuruyorlardı..

Nihâyet bânın hürriyet etrâfa velvelesâz oldu. Hürriyet-i matbuat yeniden te'sis ve te'yid etti. Eli kalem tutanlar, bütün gençler devr-i istibdadda muvaffak olan sâhib-i imtiyazların servet-i medharelerine imrenerek tehâcüm ettiler:

-İmtiyaz, imtiyaz, imtiyaz...

Matbuât-ı dâhiliye idâresi adeta imtiyaz ruhsatnâmelerini vermeye yetiştiremiyordu. Pek çok gazeteler çıktı, battı. Daha pek çokları henüz âlem-i matbuata tulu' edemedi. Bunlar niçin muvaffak olamadılar? Esbâb-ı mûcibe pek çok evlâyı fikdân-ı s'ay-ı gayret... Sonra adem-i vukûf ve m'alumât. (Muharrirlik mündericat nokta-yı nazarından değil idâre cihetiyle) sermâyenin azlığı ve ahvâl-i iktisâdiyyenin birdenbire değişmiş olması.

Zannederim, adem-i muvaffakiyete sâik olan en mühim sebeb bu son noktadır. Bir az maksadı teşrih edelim:

Bu kadar gazetenin neşrini te'min edecek bizde evvela vesâit mevcut değildi. Matbaalar eski makinelerle işlerdi. Hurufât – altın gibi- dirhemle metâbi-i Osmâniyeye verilirdi. Sonra birdenbire matbuat alemindeki şerâit-i ictimâiyye de değişti. Mürettipler mutâlebâtını arttırdı. Bu kadar senelik fakr u mahrûmiyyetin acısını birdenbire çıkarmak emeliyle s'ay ve amellerinin ücretini tezyîd ettiler ve te'mîn-i menâfi' için bir hey'et vücûda getirdiler ve sonra... Muharrirler de âlem-i matbuatdaki mevkilerini t'ayin için bir hareket-i ıztırâriyyede bulundular ve kendilerini kıymet-i hakîkiyyeleriyle satmağa başladılar. Âsâr-ı kalemiyye bundan dolayı fiyatca bir dereceye kadar terakkîye uğradı. Gazetelerin tertîb ve tahrîri noktasında bu iki sebeb mesârif-i m'utadeyi bir misli tezyîde bâis oldu.

Fart-ı taleb kağıt fiyâtını tezyîd etmiş ve bu da masrafın artmasına bir te'sîr-i arzı vücûda getirmiş bulundu.

Bundan dolayı gazeteler çıktılar ve battılar. Belki bundan sonra daha pek çokları çıkacak ve esbâb-ı masrûde taht-ı te'sirinde kalarak batacak. (Resimli Kitap) ile (Muhit) in müdürü Fâik Sabri Bey büyük bir gayret ve faaliyyetle bu iki musavver risâleyi neşre başladığı zaman – doğrusu- terakkîsi için pek az ümmid var idi musavver mecmualar için müşkilat daha ziyâdedir. Bizde mükemmel tetebbu'yapanlar yok. Avrupaya sipâris edilse masraf çok. Gelmesi zamâna muhtac. Resim tâbı için iyi makine ister, erbâb-ı makinist lâzım. İyi kağıt olmalı, mürekkep âlâ cinsinden bulunmalı.

Bu kadar müşkilâta göğüs geren ve birkaç ay içinde sebât ve metânet ve s'ay ve gayret netîcesi olarak asâr-ı terakki ve mükemmeliyete vusûl için büyük bir istidâd gösteren bu faal genci, gayretli Fâik Sabri Bey'e muhterem arkadaşlarını takdir etmemek, s'aylarını, muvaffâkiyyetlerini alkışlamamak insafsızlıktır, kıymet-i nâşinaslıktır.

Fâik Sabri Bey işe vukuf ile, kadirşinaslıkla başladı. Malum ya! Gazetelerin ruhu muharrirleridir. Bunun için erbâb-ı kalemin mümtazlarına müracaat ve onların muavenet-i kalemiyyelerini te'min etti. Kadirşinaslıkla başlayan bu teşebbüsünü diğer bir muamele-i kıymetşinâsânesi takip etmiş oldu.

Erbâb-ı kaleme- imkânın son derecesinde- hakk-ı taharrir takdir edildi. Mündericât bu sûretle daire-i mükemmeliyete konulduktan sonra resimlerin nefâsetine, tertibin güzelliğine geceli gündüzlü s'ay ve ihtimamda bulundu. Bu meşâgil kesîre-i ruzmereden intihâz-ı vakit ederek geçen Cuma günü (Muhit) için birinci konferansı da tertib etmeye muvaffak oldu. Bu gayret ve faaliyyet doğrusu, şâyeste-i tebrik ve şüphesiz bais-i muvaffâkiyyettir. Konferansın mükemmel ve faidebahş olduğunu söylemişidim... Buna dair mütealaatımı, ihtisâsâtımı başka bir musâhabeye hasr etmek fikrindeyim. Selim Sırrının sihr-i kelâmı hakkında uzun mütealaalarım, muhakkak takdirlerim var; uzun uzadıya yazacağım.

Velhasıl bence kanaat-ı kalbiyye hâsıl oldu: bizde istikbâl-i matbuat-diğer şeyler gibi- inkılâbın te'sîrine maruz kalacak ve gazetelerimiz âtıl ellerden, bâtıl fikir sâhiblerinden kurtularak teşrîk-i s'ay ve menfaata hâdim genç. Guyûr, faal sâhib-i imtiyazların eyâdî-i iktidârına geçecektir. Fakat erbâb-ı takdîr bunu da der pîş-i enzâr-ı insâf etmelidir ki:

Marifet iltifâta tâbîdir
Müşterisiz metâ zayidir.

Malum ya! Konferanslar bizde henüz pek yeni bir şey. Konferancılar da bi'l tabii bu meslekte sâhib-i mümârese ve rüsuh değil. Bundan dolayı onlar ufak tefek hatalarından dolayı mâzur görülmeli ve hâiz-i terakki olabilmeleri için mazhâr-ı takdirât olmalıdır. Fikrindeyim. Ne yapayım ben müşkülpesend değilim. Vâsıl-ı hadd-ı tekâmül olmağa yaklaşabilmekliğin bile ne kadar müşkül olduğunu bilirim. Nefsimdeki acı ve semeresiz tecrübelerimle bilirim. Buna binâen terakkîye doğru atılan hatvelerin intizâmına, ne dereceye kadar bedâyıa tevafuk edep etmediğine hırdebînâne ve müşkülpesendâne nazar-ı tenkîdi dikmek cihetine temâyül etmek istemem. Hüsn-i niyyetle, s'ay ve metânetle kat' edilen her adım bir mukaddime-i terakkîdir. Vâsıl-ı

kemal olmak için ise çok mezâyâ-ı fıtrıyye ister. İstidâd, vehd, s'ay, sebât, metânet, gayret... bunlar hep lâzım. Sonra bütün bu müzbitlerin mahsala-yı umûmiyyesi olan ve mümâresânla memzuc bulunması iktiza eden vukuf-ı tâm ve meslekte ihtisâs cihetleri vardı ki bu, her kula nasib olur saadetlerden değildir.

Bir lisân-ı zarifin fâsıla-i medeniyyet tâbirine sezâ gördüğü devr-i istibdadda ictima' imkânı yoktu ki konferanslar tertibîne çalışılmış olsun. Ve müntehib bir heyet-i sâmia mevâcehesinde söz söylemeye alışılsın?

Fransızların (Tırak) dedikleri bir havf ânı ve ihtiraz-ı tabii vardır ki ondan kurtulmak senelerce mümâresâta veya fıtrâtın fevkalâde bir tecellî-i mahsus sanatkarîsine mütevâkıftır. Şimdi ona dikkat ediyorum ve görüyorum ki bizim nâtıka-yı perdazlarımızla konferansçıların çoğu – pek az istisnâlardan kat'-ı nazar- hemen hemen cümlesi bu (Tırak) ın te'sir-i acîbinden kendilerini kurtaramıyorlar. Dudaklardan dökülen cümlelerde ruh yok. Sanki ezberlenmiş bir şey... Tesirât-ı ruhiyye husûle getirmek matlub değilmiş gibi alelade okunuyor. Sözler lisandan dökülüyor. Yüzlerce müdakkık nazarların mevâcehe-i dâimesinde, mütecessis, müstehzî gibi görünen bir halk huzûrunda güzel söz söylemek ve irad edilen kelâma – iktizâ eden noktalarda kuvvet, şiddet, te'sir – bahş etmek velhâsıl söze ruh vermek ne kadar müşkül bir şeydir! Şu noktada- bilmem câiz ise- buna sihr-i kelam tabirini muvâfık bulmaktayım. Sihr-i kelam sahirî-i ifâde ve beyan... Her ne derseniz deyiniz, inkar edilemeyen bir cihet varsa sözün tarz-ı telaffüzunda, sûret-i beyân ve teblîğinde ayrı ayrı te'sirat husûle getirmesidir. Pek dürüst pek muntazam söz söyleyenleri dinlerseniz, dinlersiniz; fakat ruh üzerinde hiçbir gûne tesir husûle getirmez. Birbiri üzerine yığılan bir kitle-i elfaz. Canınız sıkılıyor, nihâyet dinleyemezsiniz. Oradan çekilirsiniz, kalbinizde bir zevk-i te'sir ve neşat uyandıramayan o feverân-ı elfâz mevâcehesinden uzaklaşırsınız... niçin? Çünkü mütekellim sözüne rûh izâfe edemiyor, te'sirât-ı lâzıme husûle getiremiyor.

Şair-i beliğ Yenişehirli Avni Bey merhum:

Söz kâlbüd kadar benî âdeme candır
Söz vâsıta-yı râbıta-yı âlemyândır
Söz bir nefes-sâzic-i bir renkdir ammâ
Bir hemzen sûretinde gûn ve mekândır.

Mukaddeme-i beligânesiyle tavsîfe koyulduğu "kelam" ın kuvvetini, te'sirâtını, nüfûzunu ne güzel tasvir ediyor.ve ona ne kadar, şiddet veriyor.

Evet, ona şüphe yok, sihr-i kelam mevcud. Binlerce halkı dudaklardan dökülen elfâza rapt-ı kalb ettirmek, onların hissiyâtını gâh galeyâna getirmek ve gûh husûle gelen galeyanlı teheyyücleri teskin edebilmek büyük bir te'sir neticesi değil midir? Nâtıkâ-yı perdazların muvaffâkiyyeti zâten hep bu noktadadır. Bazen bir cümle o te'siri husûle getiriverir. Fakat te'sir o cümlenin mânâ-yı medlûlünden ziyâde söylenişinde, tarz-i ifhâmında, sûret-i tebliğindedir. Şîve-i beyân, tarz-ı telaffuz sözün te'sîr ve şiddetini tağbur eder. Vaziyetler, tavırlar sözün mütememmîdir, derece-i te'sîrine dâhil-i küllîsi bulunur.

Bu şerâit-i beyan dairesinde söz söylemek vâkıa müşküldür. Fakat müstahîl değildir.

(Muhit) in konferansında ben bu nazarıyât-ı pisikolojiyyenin suver-i tatbîkiyyesini aramakla meşgul iken konferanscılar birer birer pîş-i nazarımızdan geçiyordu. Onlar hakkındaki ihtisâsâtımı teşrih edeyim: Beşer ve cinayetler mekâlesini okuyan Raif Bey (Tırak) a pek mağlûb. Makâlesi Muhit ve zamâna pek muvâfik; tarz-ı taharrîr mevzuun azimetiyle tevâfuk etmiş; şiddet-i kelam pek âyân. Râif Necdet Bey bu noktadan şâyeste-i tebrik. Fakat tarz-ı kıraatını- müsâdeleriyle- biraz tenkid etmek isterim. Vakıa (Deklamasyon) denilen sanat-ı takrir, bizde henüz bilinmeyen ve sûret-i tatbîki hiç düşünülmemiş olan bir şeydir. Bundan dolayı Râif Necdet Bey tahtie edilemez. Kendi hesâbıma olarak şuna teessüf ettim ki o parlak mevzua pek muvafik düşürülmüş olan üslûb-ı muhteşemle muharrir o güzel makâle-i te'sir-i ruhiyyesini lâyıkıyle husûle getiremedi, kalplerdeki ihtisâsât-ı müteheyyiceye şiddet veremedi. Sebebi? Tarz-ı kıraatin hep yeknesak-ı esvat üzerinde cereyan edip durması, evza' ve etvârın mefkuduyeti... Velhâsıl (Dekalamasyon) noksanı.

Pek belli, Râif Necdet Bey yazdıklarını iyi düşünmüş, iyi hiss etmiş. Makâlesini okurken hatta o kadar müteheyyic bulunuyordu ki lisânından dökülen elfâz-ı şedîde sanki kalbini yararak muhit-i edebe fırlıyordu. Ancak diğer kalpler üzerinde te'sirât-ı müheyyice husûle getirebilmek için semâ-yı edebde seyelat-ı elektrikiyye-i rûhiyye ihdas edemiyor. İhtizâzât-ı hevâiyyedeki tarz-ı tebliğde bir sanat-ı bedia perveri husûle getiremiyordu. Yazık, o hiss etmiş olan kalp diğer kalplere ihsâs edemiyor. Bunda (Tırak) ın şüphesiz dahili vardır; Râif Necdet Bey belki birinci defâ olarak bir hey'et-i sâmia huzûrunda makâle okuyor. Fakat alelade okumak başka, ihsâs-ı merâmı intâc eden (Dekamasyon) yine başkadır.

"Manzum bir Hasbihal" neşîdesini söyleyen Tahsin Nâhid Bey de samiin üzerinde lüzûmu derecesinde te'sir husûle getiremedi. Tarz-ı inşâdı pek güzel; şâyân-ı

tebrik. Fakat Nâhid Bey o şiiri yalnız kendisi için okuyordu, zevk-i ruhu için onu inşad ediyordu. Bir salonda iki üç arkadaş arasında bir şiiri okumakla yüzlerce samiini manyatizme edecek derecede te'sirâtı husûle getirebilecek surette (Deklamasyon) da bulunmak başka başka şeylerdir. Ah! Hep o menhus (Tırak) ... Havf ve ihtirâz-ı tabii tesiri altında insanın boğazı kurur, elfaz âdeta dudaklardan dökülür. Evza' ve etvâr meşuş kalır. Velhasıl insan bir şiiri gâyet iyi hiss ettiği halde diğerlerine ihsas edemez. Nâhid Beyde ben büyük bir istidâd-ı inşâd gördüm. Öyle ümmîd ederim ki en güzel şiirleri en latif bir tarz-ı beyan ile biz kendilerinden dinleyeceğiz.

Şair Âli Nihad Tevfik Fikret Beyin şiir-i beliği ona layık bir derecede güzel okunamadı.o ince nükteler başka bir tarz-ı tebliğe mazhar olmalıydı. Her şiir okunur, fakat her manzumenin te'sîr-i rûhiyyesi kalpler üzerinde kolay husûle getirilemez. Evvelâ hiss etmeli, sonra da digerlerine ihsâsa çalışmalıdır.

Hasbihaller, monologlar Pek müfit idi, takdirlere sitâyişlere, alkışlara mazhar oldu. İzzet Melih Bey bu hususta bir katrât-ı mümtâzedir. Monologlarını güzel söylüyor, te'sîr-i matlûbu husûle getirecek noktaları biliyor. İnsanın kalbini titretecek tellere dokunuyor. Velhâsıl o anda bir san'atkar kalbi var. Yalnız kalb değil, istidâd da var, meziyyet de var. Fıtrat güya ona sanata dair, her şeyi bezl etmiş. Kendilerini bütün samimiyet-i kalbiyyemle tebrik ederim.

" Annemin Konferansı" monoloğunu söyleyen Müfid Râtıb Bey de takdîrâta cesbân. Monoloğun tarz-ı taharrirînde biraz müşkelpesend davrananlar vardı. Fakat söyleniş pek güzel. Sanata muvâfik. Vaziyyetler, tavırlar, tırz-ı tefehhümle mutâbık. Öyle zann ederim ki bu sanatta parlak bir istikbal kendilerine rûy-ı beşûşunu tevcih etmiş bulunuyor.

Hüseyin Rifat Bey, "İstihsâl-i Hürriyette bir Neferin İhtisâsâtı" bahs-ı mühimminde mevzuun mehâbetiyle mütenâsib te'sirât husûle getiremedi. Muntazam söz söylemek ve söze bir ruh-ı câvidînî vermek.. tasavvur edildiği kadar kolay değil. Mamâfih Hüseyin Rıfat Beyin fart-ı hamiyyeti lisânından saçılıyordu, fakat teessüf olunur ki samiinin kalbleri üzerine değil.

Güzel söz söyleyebilmek için, şüphesiz, istidâd-ı mâder-zad lâzımdır. Fakat o istidâdı neşv ü nümâ bulduracak esbâb-ı tahsil, vukuf ve alelhusus mümârese gibi havas-ı mümtâze-i müktesebedir. İnkılâb-ı güzîdemize kadar bizde erbâb-ı zekâ ve irfânın bir mecmu'-u nas mevâcehesinde söz söylemesi değil kuşe-i inzivâsında rahat rahat nefes alması bile câiz gürülülür mevaddan değildi. Bunun için gençlerimiz meyânında vukuf, tetebbu' ve malumat noktasından mümtaz bulunanlarda bile –

hatibâne ve nâtıka- perdazâne – mümâresât mevcud olamazdı. Mümâresât-ı lisâniyyeye en ziyâde müsâid bulunması iktizâ eden meslek- 11 Temmuza kadar- elbette muallimlik idi.

Devr-i nuhûset alûd-ı istibdadda – umumiyet itibârıyle heyet-i talimiyyenin ne halde olduğuna ve ne gibi kuyûdât ve şerâite tâbi kalmak ıztırârında bulunduğuna vâkıf olanlar pek çok muallimlerimizin takrirden ziyâde matbu'-ı risâili kıraat ettirmekle vakit geçirdiklerine- mâteessüf- kanaat-ı kâmile getirmişlerdir. Elbet, muallimlerimiz kürsü-i tedrisde söz söylemekten ictinab ederler dâima bir havf ve endişe tehdîdi te'sirine mağlup olarak "Zülf-i yâre dokunmak" ihtimâliyle takrîre mukâbil sükûtu ihtiyar eylerler ise mümâresât-ı lisâniyye o halde ne ile hâsıl olabilir?

Vaktâ ki inkılab-ı s'ad- âver husûle geldi. Ve meydân-ı suhen açıldı. O zaman nâtıka- perdâzlar ortaya atıldı. Natklar, konferanslar...

Lâ- yu add ve lâ- yuhsâ. Fakat bunları pek tedkik etmeye gelmez. Bu mücellâ kitle-i kelâmiyyenin üstündeki yaldızı kazımamalıdır.

Pek çok hutebâ dinledim, ekseri konferanslarda bulundum. Sanat-ı takdirde hep acemilik, mümâresesizlik eserleri âyan oluyordu. Sözlerini tatlı tatlı dinleten, samîini ağzına baktıran nâtıka perdâz pek az, pek az...

Huzzârın bütün dikkatini, semâh-ı takdîrini kendisine cezb edecek, âdetâ- bir cür'et-i nâ-makbûle ile diyebilirim ki- mukırır ile huzar arasında kalbi bir seyyâle-i mevâneset husule getirebilecek sûrette te'sirât-ı ruhiyye husûle getirmek... İşte nâtıka-perdazlığın gâye-i maksûdu budur. Sizi dinleyenler ile aranızda fikren, kalben bir râbıta-i ruhiyye ve hissiyye vücuda getiremezseniz onlar üzerinde az, çok tesirat husûlü müstebiddir. Sâde ve açık bir tabir ile "herkesi ağzına baktırttı" demezler mi, işte sanat-ı hitâbetin bütün gâye-i âmâlı, talâkat-ı lisâniyyenin neticeü'l netice itibârıyla zübde-i makâsıdı budur. Vakıa bu, büyük bir mehârettir ve nâdirü'l istihal bir sanata mütevâkıftır.

Elbet tecrübe etmişsinizdir; öyle söz söyleyenler olur ki mübâhesenin mevzu' itibâriyle esâsına mebnî bulunduğu teferruât-ı efkâra maksadınız, mütalaatınız tevâfuk etmediği halde bile size izahâtını tatlı tatlı dinletir; sıkılmazsınız, üzülmezsiniz. Sözün ceryân-ı tabiisine samiânızı vukuf ve hasr edersiniz. Büyük bir zevk ve neşat ile dinlersiniz, dinlersiniz. Fransızca bir tasvir ile sanki kalbinizin en nâzik telleri onun dudaklarındaki mızrâba temas için bir şevk-i tabii duyar."

Samîini bu derece cezb eden, mütahassis ve müteheyyic eyleyen nedir? Şüphesiz sihr-i kelamdan başka bir şey değil. Peki ama, bu sihr-i kelam nedir. Nasıl istihsal

olunur? O o! Ricâ ederim, bunu sormayınız... çünkü bunun târifât-ı felsefiyyesine, tafsilât-ı ruhiyyesine girişmek güzel, câzibedar bir söz dinlemek kadar latif ve ruhnevâz değildir.Hem bâzı şeylerin gâyesi netîce itibarıyla malum olur da onun esbâb-ı zâhire ve tekveniyyesine dair söylemek müphem, karışık tafsilat vermekle tev'em bulunur.

Fransa gibi hutebâ ve natıka-perdâz yetiştirmekle mâruf bir söz tufânı memleketinde bile (Gamta) ları asırlar nâdir yetiştiriyor. Fakat onda üç muvaffâkiyâtın nokta-yı kemâline vusul itibârıyledir yoksa sihr-i kelam o derece nadirültecelli değil.

O sıfat-ı mümtâzenin neşv ü nümâsı zamâna, muhite, ictihâda tevâkuf eder.

Lisânımızın letâfeti, nükteleri şiddet-i beyânı, âzimet-i müedda'sı sahirî-i kelâma ne kadar ma'id. Türkçe söylenen güzel söz âdetâ bir musikîdir. Öyle bir musikî ki insanı gâh ağladır teheyyüc eyler; gâh güldürür, taltif eder. Bu güzel mânidar, müessir tarz-ı kelâmı biz neden hüsn-i istimal edemiyoruz? Alışık değiliz de ondan. Acemi aktörler gibi yüksek söylenecek yerde boğuk boğuk sesler çıkarmak, aheste bir ceryân-ı kelâma tâbi kalmak iktizâ ettiği zaman sîne-şikaf olurcasına bağırmak noksanlık neticesidir, fıkdân-ı vukuf-ı hissiyat sebebiyledir.

Sihr-i kelam istidâd-ı mübeccelini talâkat-ı lisâniyyeleriyle izhar eden natıka-perdâzânemiz içinde bir iki misal zikr etmek isterim: Prens Sabahaddin, Selim Sırrı... Meslek, şive-i beyan, tarz-ı tasvir, etvâr ve evza' itibârıyle yekdigerine yaklaşamazlar. Fakat sihr-i kelamdaki netîce noktasından birbirine mütebayyin değil, belki bilakis, teshîr-i kalb husûsunda her ikisi de tabiaten, istidâden hemzâd.

Prens Sabahaddin Beyin saatlerce devam eden silsile-i kelâmını dinleyenler bir te'sir-i garib altında kalmakta muzadtır bulunuyordu. Müstem'în içinde pek çokları bir inad-ı mısrane ile onun efkâr-ı siyasiyesine, nazariyat-ı ictimaiyyesine muraz oldukları halde ceryan-ı kelâm-ı samiada lâtif tesirat-ı ruh nevaz bırakarak, sefehat-ı kalbiyyeyi bir lems-i nermîn ile gıcıklıyarak akıp giderken niçin herkes bir tevekkül-i hissi ile onu nihayetine kadar dinlemeye, - velev ani ve gayrı devamı olsun- ondan zevkyab olmaya nefesinde ıztırar duyuyor. Evet, o, ne tabii söyleniş... Zucret yok, tabiatı zorlamak yok.Tabirat kendi kendine dudaklardan doğuyor, sema-yı taktire yayıyor. Cümlelerin tertib ve intizamında zan edersiniz ki hiçbir takayyüd-i kavaid perestane mevcud değil. Suhulet-i kelâm onları doğuruyor, süslüyor; sihri beyanın sevimli bebekleri gibi agûş-ı kabule atıyor. Onu seviyorsunuz, öpüyorsunuz, kokluyorsunuz... Ve benimsiyorsunuz. İşte sihr-i kelâmın böyle bir netice-i fevkalâdesi tesirât-ı ruhiyyeyi garibesi de var.

O sözleri kalemle zapt ediniz; ne görürsünüz? Selis bir ifâde, muntazam bir söz. Fakat onu tekrar tekrar okursanız evvelki tesiratı aynı şiddetini, aynı nüfuzunu duyamazsınız. Niçin? Şüphesiz, söylenişdeki tesir itibariyle.

Muhitin o günki konferansında Selim Sırrı Beyin şelalât-ı latife-i kelamı bende o tesir-i ruh-nevazı uyandırdı. Mevzu bizim alışık bulunduğumuz, sevdiğimiz, arzu ettiğimiz bir şey değildi. Fakat kelâm-ı tesirât-ı ruhiyyesi samiine yarım saatlik hoş bir zaman geçerdi, mütelezziz olduk, müstefid olduk. Zevk ve neşâta kapıldık... velhasıl sihr-i kelama kapıldık, tesis ve revabıt-ı hissiyat noktasından sanki aramızda bir telsiz telgraf seyyalât-ı ruhiyyesi vardı; bizi tarz-ı kelâmına tâbi kıldı; gâh kalbimizin ince noktalarına, derin yaralarına bir darbe-i kelâm ile dokundu; müteessir olduk. Gâh sefâhat-ı kalbiyyemizin dakik yapraklarının bir lems-i nermîni ruh nevaz beyanla açtı, onlardan birer neşide-i ibret nüma okudu; müteselli olduk.

Bazen nişter-i itiraz kelâmı muhit bahsin ötesine berisine dokundurdu, etrafa cerahetler serpti; bizi mütennibe ve âti için müstefid etti. Ara sıra kan ağlanacak sefahat-ı müellime-i hayatın yalancı muzhikelerini takrir ve tasvir ederek bizi hissiyatına tâbi ve mecbur-ı hande eyledi. Velhasıl biz onunla hem hiss bulunuyorduk, onunla gülüyor, onunla ağlıyorduk. Eğer mevzu bahs ne diye bana sorarsanız?... Tasvirâtıma tevafuk etmeyecek kıyasıyla biraz sıkılarak:

-Konferans jimnastik üzerineydi diyeceğim. Fakat "bahs rengin idi, tarz-ı tasvir hoş, sûret-i beyan latif idi" sözlerini ilave edeceğim. İşte asıl sanat burada. Bu nazik, dakik sanatın hurdalarını teşrih için bu noktada hakk-ı kelamı ben Selim Sırrı Beye terk ediyorum. Zan ederim ki sözü kadar hoş ve parlak kalemiyle, kariin-i kirâmın bu noktadaki cüst ü cû hakayık-ı makasıdını tatmin eder. Bu bahisde tarafımdan yazılacak fazla bir şey varsa o da kendisini takdir ve tebrikdir.

Biz sözü yekdigerimize vermek için bu kadar mansıf olmakla vükela-yı millete bir nûmune ibrâz etmiş olmakla kâmyâp bulunmuş olsak bile hey'et-i vükelâyı teşkil eden zevat meyanında sihr-i kelâma bir nûmune gösterebilmeye adem-i muvaffakiyetle tel-kâm bulunuyoruz. En maruf bir hatib, en natıka perdaz bir vezir bulunmak itikadını beslediğimiz tecrübedide salhurû zakânın münakaşat-ı kelamiyesini gazete sütunlarında okudukça artık:

"Kürsüye değil, arşa çıksan da..."

Mukaddime-i takdir kârane (!) sini kerhen neticelendirmeye misan-ı nefsinde mecburiyet görüyor. Vükâlayı memleketin o yâbes, yavan izâhât-ı tafsilâtını dinlemeye ve bazen sevk-i tabii veya ıstırarı ile o yaveri alkışlamaya mecbur kaldıkları için onlara

ve cümlemize acımamak kabil olmuyor. Demek bizde cidden her türlü mesâlik-i sanata kaht-ı ricâl var.

Safvet Nezihi

c.1, nr. 10 (1 Ks. 1324 / 14 Oc. 1909) s. 148-150
c.1, nr. 12 (15 Ks. 1324 / 28 Oc. 1909) s. 182-184
c.1, nr. 13 (22 Ks. 1324 / 4 Şb. 1909) s. 194-196

Tiyatro Tenkîdi

3. 48. Osmanlı Tiyatrosu

Bu sene Mınak Efendi mesud bir el darbesiyle ölüme mahkum kumpanyasına biraz eser-i hayat verdi. Eski ahlâkî, millî dramlar, dinlenmez, boğucu piyeslere birkaç yeni, güzîde te'lifâtla fâsılalar verdi. Bir adım ki Mınakyan Efendiye enzar-ı tevcihi celb edebilir. Bu harab, eski enkâz-ı sanat üstüne yeni zekâların ihtiyâcına göre yeni binâlar kurmak bu zâtın zâten vazîfesidir. Bu hem ahâli için bir istifâdedir. Hemde kendesi için. Halk yeni ve iyi şey ister. Daha doğrusu Mınak Efendi kendi hatası, kampanyasına karşı zâfi yüzünden biraz mânalı cümleler karşısında mebhût ve âciz kalan bir heyet başında bulunuyor.

Osmanlı tiyatrosu bütün şu son yirmi senelik tarihinde en parlak sahifeyi şüphesiz Tansin Nâhid Beyin piyesine medyûndur.

Jöntürk, bir komedi-i modern tarzında yazılmış güzel bir piyesdir. Birçoklarının dediği gibi ilk millî oyun değildir. Fakat bu tarzda, ince hisleriyle, biraz psikolojisiyle, Biraz... biraz da teziyle ilk piyestir. İlk modernitedir. Fakat yazıktır ki bu üslup, Tansin Nâhidin bu üslûbu aktüalite üzerine yazılmış bir zeminî süslüyor. Piyesin âtisini emin görmüyorum. Bu öyle bir suje ki bir ay, üç ay, nihâyet yaza kadar... Belki yazın da dinlenir... sonra... Kazım Paşanın Bekir Ağa bölüğüne ne olduğunu kimse merak etmez. Anadoluda Nihadla zevcesinin alışamayacakları o muhitte öldükleri haberi gelse bile kimse acımaz... Bu günün elbet yakında geleceğini Tahsin Nâhid Bey de muatarafdır. İşte bunun için piyesin âtîsini emin bulmuyorum. Halk yavaş yavaş istibdâdı unutunca Jöntürkün en canlı sahneleri ölmeye başlar. İşte bunun için muharririn m'utenâ cümlelerine acırım.

Piyesin tarz-ı ceryânı latif, neş'eli. Bunu tahlîle teşebbüs etmeyeceğim vakaya ruhunu koymuş piyeste yalnız bir kişi var. o da pek az bu vakaya karışmış olan Nihaddır... Şâyân-ı takdir bir yürek parçısı bulamazsınız ki dikkatlice bakasınız. Enzâr-ı

tedkîkinizi kime çevirirseniz onda bir hoppalık, bir boşluk yahud sizi iğrendirecek bir kerâhet bulursunuz...

Mesela Kâzım Paşa, İbrâhim ve Lütfi Efendiler işte böyle kirli.. Böyle fenâ adamlar.. Onların tedkik edilecek ruhları, vicdanları, dinleri yoktur. Müellif bu vazifeyi sâdece, kolayca kendi ifâ ediyor.Üstad bir tasvirle para... ve onun için her şey.. hikmetini söylüyor. Hanım boş.. o kadar boş ki ele alınsa bu temâasâ tahammülü yok.. Leylâya gelince.. Muharrir istediği kadar bu küçük hanıma iyi bir tahsil versin. Hisle dolu bir kalb caydırmak istesin. Bîne mücyan Hanım istediği kadar me'yüs, mütefekkir bir Leylâ Hanım temsil etmek için uğraşsın.. Kâzım Paşanın kerîmesi yine o Kâzım Paşanın kerîmesidir. Şuhdur, kalpsizdir. Yalnız vicdansız değildir. Terbiyelidir, tahsîli vardır, fark bundan ibârettir. Böyle olması lâzım gelir, Nihad Bey.. işte ruhu, fikri, felsefesi tedkik olunacak yegâne şahıs budur. Tahsin Beyin piyesi Nihadın yaşadığı sahnelerde pek parlaktır, pek değerlidir. Hatta bu piyes müellifin tezi, isbat ve teslim edilmiş tezi yalnız o sahnelerde Nihad Bey sahnede bulunmadıkça takib edilen maksat kayboluyor.. Bütün roller Episodigue kalıyor. Onlar piyesin yeknesaklığını biraz tahfif için, esere yalnız biraz neşe vermek için konulmuş zann olunuyor. Ve mâteessüf Nihad Bey birinci perdeden sonra yaşamıyor. Nihadın bütün büyüklüğü, bütün mesleği, bütün piyesin içindeki vazifesi birinci perdede kalıyor. Sonra bizi alakadar edecek seyler hep bitiyor. Paşanın jurnalleri, İbrâhim Efendinin zekâsı, Âsımın tevkîfi, Paşanın bölüğe gidişi.. Bunlar hep birer düşündürmeyen tebessümlerden ibâret kalıyor. Bunun için piyes her perdede gittikçe şaşaasından biraz kaybediyor. Sonra Nihad gelince sahne yine canlanıyor.. Ama bu defa Nihadı ateşîn Nihaddan pek çok şeyler kaybetmiş buluyoruz. Fakat Jöntürk piyesi yine son alkışlara medyûn kalıyor. Denilebilir ki eğer Nihad olmasa Jöntürk piyesi aynı neşe ile yine bu takdîri kazanır fakat az güldüren bir Vudil gibi.

Piyesi için bütün mütealaam bundan ibâret. Sûret-i tahlîle gelince: Üslûb güzel. Bilhassa yeni ve güzel, yeni olduğu için çok güzel birinci perde pek zengin.. Fikren zengin, rûhen zengin.. mantıken zengin...

Nihad Bey rolünde Bîne Mücyan Efendi beğenildi. Zevcesi: her zaman iyi bir komedyen olduğunu itiraf ettiğim Bîne Mücyan Hanım Leylâ vazifesinde biraz.. hatta pek müzlim bir "Janr Dramatik" göstermek istedi.

Yukarıda dediğim gibi bu rol terbiyesiz ve şımarık olmamak şartıyle neşeli oynanmak lâzımdı. Aznif Hanım pek mükemmel. Mınak Efendi Kâzım Paşa rolüne

doğru, lâzım olan hayâtı vermiştir. Tolayan ve Aleksanyan Efendiler şâyân-ı takdîr. Sirânuş Hanım da Ali Sühâ Beyin dediği kadar oyunu berbâd etmedi.

Müfid Râtıb

c.1, nr. 1 (23 TE. 1324 / 5 Ks. 1908) s. 15-16

Tiyatro Tenkîdi

Amatör Kumpanyasında:

3. 49. Sabah-ı Hürriyet

Beş perde ki yekdiğeriyle münâsebeti yok. Bütün piyesi toplamak istersiniz, muvaffak olamazsınız. Birinci perde bir pandomim.. sarayda bir vak'a-yı elîme hain beyaz sakallı kim olduğu pek anlaşılamayan bir hafiye, murdar birinde birini döve döve katl ediyor. İzzet Paşa- olsa gerek- bu manzaradan sermest-i neşve o şehîd-i hürriyetin mübârek başını henüz kaynayan kanlarıyla eline alıyor, bir zehr-i hande-i zaferle temâşâ ediyor.

İkinci perde Paris sefiri Münir Beyin –aktör şahsen, mesleken onu gösteriyor- entrikalarını, sarayı aldatmak için ne politika kullandığını, müstâşarın nasıl gözü bağlı bir ahmak olduğunu anlatmak istiyor. Sıkıcı, hatta uyutucu bir perde. Zaten öteden beri müz'ic bir nefretle gördüğümüz bu para rütbe entrikalarını böyle aynı revişle belki yarım saat sahne üzerinde – bâhusus fenâ oynanırsa- dinlemek pek yorucu bir şey oluyor.

Üçüncü perde- sefâret-i seniyyede bir balo tertib olunmuş. Fakat bu perde hiçbir maksad esâsı üzerine, piyese aid hiçbir vazîfe için açılmamış. Burada bir çok âdi kadınlarla bir çok gençler.. fraklar.. beyaz kıravatlı.. Hatta – en garibi- tozlu siyah potinler, uzun renkli boyun bağılar bile var. Daha garibi bu gülünç gürültü arasında Kanar Hanımın bile bir sürü salon nedir görmemiş delilerin kolunda büfeye gidip geldiği bile nazar-ı hayret ve teessüfe çarpıyor. Piyesin büyük bir vakasını ihtiva etmek lâzım gelen bir perde dediğim gibi bir terânelerin muhtelif hünerlerini göstermek için açılmış. Dansözler.. hele hokkabaz.. gibi "programların"- müsteşar Beyin tabiri budur- anlamıyanları da, hatta anlayanları bile güldürdüğünü itiraf ederim.

Burada sefirin entrikası bir jöntürkün fedâkarlığıyla akîm kalıyor. Saraydan para çekmeye mahsus mektuplar, uzun alkışlar arasında parçalanıyor.

Dördüncü perde- piyesin yegane hâiz-i meziyyet parçası. Mahmud Paşa hasta, ölüm halinde mahdûmu baş ucunda.. Hayır ayak ucunda, odanın bir tarafında da bir hoca efendi..

Gece karanlıkta görünen bir mezar taşı vahşetiyle duruyor. Hoca efendinin uzun bir natkı.. Maateessüf kimse dayanamadı.

Ölüm halinde bulunan Mahmud Paşa oğluna bir hatt-ı hareket çizerek kendi hayat-ı sâbıkasını vasiyyet ediyor. Bu esnada sefir zavallı muhtazırı son nefesinde bile iz'aca geliyor. "Et tırnaktan ayrılmaz, gelin etmeyin."

Burada vatanınızdan uzakta bir hayat-ı ihtiyaç geçireceğinize oraya, saraylara, ihtişamlara avdet ediniz. Size paralar imtiyazlar var." diyor. Mahmud Paşa kibar ve ulvî bir redle büyük bir adam, büyük bir hâdim-i beşer olarak ölüyor. O zaman aynı vaadler oğluna ediliyor. Fakat prens babası kadar ulvî hısâldir. O vatan için İstanbulun bütün silik altınlarını fedâ eder. Vatanına Avrupalıların, o müzehhep sarayların topunu feda eder. Nihâyet sefir Bey hoca efendinin bir işâretiyle kovulur. O zaman bilmem nasıl olur; bütün tiyatro karanlık .. bir de iner kalkar, bulutlar arasında, bu yükler arasında Mahmud Paşa Semaya yükselir.. Bu büyükler Ali Suâvidir, Midhat Paşadır, Kemaldir.

Beşinci Perde: Mahmud Paşanın pîş-i kabrinde uzun bir natıktır. Muharrir esere gah beliğgâh cedid, gâh mütebessim, gâh mütegayyir, gâh ümmidsiz bir sesle Mahmud Paşa için bir "Orejon Fonebr" okur. Bu oyun böylece biter.

Celâleddin rolünü muharrir-i eser oynuyordu. Söyleyişindeki betâeti, en samîmî hissiyâtındaki c'aliyyeti daima göğsünü halktan ayırmamakdaki husûsiyeti ile rolünü iyi oynamadı. Bir başkası kendi eser-i hâme ve efkârını daha iyi tercüme edebilirdi.

Nureddin Bey, çok iyi bir Mahmud Paşa idi. Sadâsına bir edâ-yı teşekî vermişti. O sadâda endişe, bir kalbin aks-i enînî vardı. O sadâda lazım olan tavr-ı necîbâne vardı. O sada vatanı için birçok fedâkarlık etmiş, sevdiğinden ayrılmış, sefâlet derkesine inmiş, gurbette ölmeye mahkum bedbaht bir adamın sadası idi. Sefir rolünü oynayan Ahmed Bey mümkün olduğu kadar fena oynadı.ikinci perdenin daha ziyâde uyutucu olmasına, dördüncü perdenin daha az müessir olmasına Ahmed Bey çok yardım etti.

Nezih Ziyâ Bey de müsteşar rolünde hiçbir eser-i sanat gösteremedi.

Dördüncü perdenin hoca efendisine gelince .. Pek parlak, pek mühim olan bu rol o kadar nâ-ehl bir ağızda idi ki âdeta sürünüyordu, parçalanıyordu,. sefil ve alil kalıyordu. Birinci perdenin bütün çehreleri parlak ve câlib-i nazar-ı dikkatti. İzzet Paşa rolünde Kemal Beyi şâyân-ı tebrik derecede muvaffak olmuş buldum. Nezih Ziyâ Bey

Çerkes Paşayı pek yaşayan bir tip yapmıştı. Kendisinde istikbal gördüğüm bu genci dediğim gibi müsteşar rolünde o kadar miskin görmek istemezdim.

Müfid Râtıb

c.1, nr. 3 (6 TS.1324 / 19 Ks. 1908) s. 46

Tiyatro Tenkîdi

3. 50. Anjelo yahud-Padova Hâkimi

Dram 5 perde-müellifi Victor Hugo

Geçen akşam Tepebaşı Tiyatrosunda Mekteb-i Hukuk efendilerinden müteşekkil bir amatör heyeti Victor Hugonun Anjelosunu, oynadı. Bu mevzu' hatâlarıyla mâlî, garib eserin temâşâsında bulunduk. Artistler hakkında beyân-ı mütealaa etmeden evvel piyesi tedkîke teşebbüs edelim: Anjelo birinci defa 1835 nisanında Teatr-ı Fransada oynandı. Bu tarih Hugonun hayatının, hayât-ı edebiyye ve hayât-ı ruhiyyesinin en ehemmiyetli, en husûsî bir devresidir. 1832 den beri Hugo mensur drama geçmek üzere manzum dramı terk etmiştir. O tarihinde son manzum eseri "Lavrova Samoz" oldu. 1838 de meydan-ı intişâra çıkan "Ruy-ı Belâ" kadar Hugo manzum bir dram yazmamıştır. Bu fâsıla-yı tekâmül arasında Hugo "Levgres Burciya" "Mari Tudor" dramlarını kaleme almıştır. Şu ufak mütealağa şunu isbâta kâfi geliyor ki tiyatroda seriü'l tesir, onu; mükerrer alkışlara alışmış olan Hugo artık manzum ve düşünce düşüne piyes yazmak zAhmed ve vaktini bekleyememiştir. Efkâr-ı umumiyeye ihtiyatlı tesirler bırakmaktan ziyâde seri' ve mütevâlî darbeler vurmayı sevmiştir.

Victor Hugo umumiyet üzere eğer manzum bir dramı üç ayda vücûda getiriyorsa Levgres Burciyayı, Mari Tudoru ve bilhassa Anjeloyu üçer haftada yazdığına kâni olmamak mümkün değildir.

Bütün bunlara 1832-35 arasında Hugonun bir aktrisin âşıkı olmasını da ilâve ediniz. Hugo bu târihde tiyatro âlemine, kulis, fevvâye hayâtına karışmış oluyor. Bu öyle bir âlemdir ki orada sanatkârı rahat bırakmazlar. "Her zaman çabuk bize bir piyes...mevsimin nihâyetine hazır olacak" emrinden kurtulamaz.

Hugo bu iki sene zarfında yalnız sanatına meftun ve ciddî bir sanatkar değildir. Bu iki senede her nâniyi, Hernaniyi Maryon de Lormi, Loruva Sâmozi yazan Hugoyu bulamayız. Hugo da bunu biraz sonra anlamıştır. Muvaffâkiyetsizliklerle ve Logres Burciyanın Anjelonun fenâ ve âdî nev' muzafferiyetiyle aklı başına gelerek hoş bir

kanat darbesiyle yine manzum drama avdet ediyor. 1838 de zarif bir fâciâ-yı aşk ve belâgat olan Ruy-ı Belâsını yazıyor.

Anjeloda işte böyle sırf aktörler için yazılmış bir piyesdir. Müellife sanki: "bize esrarengiz bir hain, ahmak ve mazlim bir zâlim lâzım; hedef zulm ve meşakkat ve temiz bir mâşuka feci' ve ulvî bir âşık isteriz." Denmiş zann olunur. Evet.. yazık ki bu dört 'âza lâzım-ı kâfî bir mâde teşkîline müsâid görülmüş ve bu dört kişiyi bir araya getirmek için bir hikâye, ne ve nasıl olursa olsun bir hikâye kâfî add olunmuş.

İşte Anjelo bunun için samîmiyetten mahrum, sathî ve c'alî bir karaktere mâlik. Anjelo zamanı bulvar tiyatrolarının bir parodisidir. İzah edeyim: Hugo kendinde bir Esprit d'ironie tevehhüm ettiği dakîkalarda bu eseri vücuda getirmiştir: Gizli kapılar... esrarengiz merdivenler... duvar içinde yürüyen adamlar... zehirler. narkotikler... diri diri gömülmeler... atadan yâdigar haçlar... intikamlar... hiç görülmeyen ve görülebilmesi ancak ölümü ihtiyara vâbeste meçhul kadına aşklar... Bütün bu buluvar maniyerleri toplanmış ve işte Anjelo denilen o mübâlağa-yı tarihiye vücûda gelmiş. Üslûb bile, eğer yakından bakarsanız; o bile Hugonun değildir. Ağırdır kalın gürültüler neşr eder. Belâgatsizdir. Ne bir hande, ne bir r'aşe-i şiir hâsıl eder. Bundan dolayı olmalıdır ki Hugonun bu piyesi daima az muvaffâkiyet temin eder.

İşte yerine geçen akşam her inen perdeyi alkışlarla selamlayan efkâr-ı umumiyye oyunculardan ziyâde oyundan memnun olmadı.

Anjelo rolünü Necmi Bey oynuyordu. Rolün ruhunu teşkil eden, asabiyet, hıyânet' haşmet ve bilhassa hiddet kendisinde pek az idi. Dördüncü perdeyi pek iyi oynayan bir zât hey'et-i mecmu'a itibârıyle şâyân-ı takdir add olunabilir.

Umudaki rolünü yapan Muhiyiddin Bey esrârengiz bir hain olamadı. Cümleleri iyi söyleyemedi. Umudakinin kendisinde iyi bir jesti yoktu. Bilhassa üçüncü perdede... Anjelonun üçüncü perdesi ekseriyâ terk olunur. Fransada.. Eskiden bizde hep terk olunurmuş. Sebebi m'alum.. Gayet fena tertib olunmuştur. Mâmafih bazı yerlerde mesela Sarah Behernarda oynanır. Dumaks o harikulâde sanatıyla mevkii pek güzel kurtarır. Geçen akşam niçin feda edilemedi? Ne olurdu; bu defâ da Muhiyiddin Beyin sanatına feda edileydi.. Emînim ki piyes kazanırdı. Muhiyiddin Bey de kaybetmezdi. Azniyet Hanım tizbede hâlât-ı ruhiyyeyi temsil de pek ziyâde izhar-ı acz etti. Son perdenin te'sîrinn azaltmakta o da müşterekdi.

Bîne Mücyan Hanımda çok şehka, çok fazla ah vardı. Provasız oyuna çıkmanın cezâlarına kurban olmuştu.

Rudolfo rolüne gelince.. Şahsen Viktor Hugonun Rudolfosuna hiç benzemiyordu. Berpoti Dokti. Fakat rolünü arkadaşlarının kaffesinden iyi oynuyordu, en ğüç geçidlerde uzun tiradlar karşısında sükuttan kendini müdafaa etti. Birinci perdede umudayı pek iyi dinledi.

Tizbeye kalbini pek güzel müdafaa etti. İkinci perdede çehresinde, etvârında- biraz gayrı muntazam- tereddüt, korkular, ve aynı zamanda şaşırmaksızın sevinçler gösterebildi. Beşinci perdede kendini şaşırtan, deli gibi yapan azabları sesinde gösterdi. Son parçanın sessiz sahnesini pek iyi idâre etti. Yalnız Tizbeyi çok fena öldürdü. Hakikate benzetemedi.

Hulâsa: Muzaffer Nuri ve Necmi Beylerden sonra en ziyâde şâyân-ı tebrik mütercim Gayurini buldum. Şu iki rolden sonra ufak rollere varıncaya kadar gâyet fenâ, gâyet yanlış, gâyet acemice oynanmasına o kadar metin bir sabr ile tahammül eden Fahreddin Beyi şâyân-ı tebrik buldum.

Müfid Râtıb

c. 1, nr. 15 (5 Şb.1324 / 18 Şb. 1909) s. 235-236

3. 51. Temâşâ Tenkîdi

İkinci defa Tezeri dinlemek için değil, en ziyâde Hâmidin diğer bir sahife-i bediası olan "Finten" i temâşâ için geçen akşam Burhâneddin Beyin Tepebaşındaki oyununda bulundum. İhtimal halk Tezeri müteaddid defalar "Sahnede" temâşâya lâyık bulmadıklarından tiyatro pek tenha idi. Belki bu rağbetsizliği havaya atf etmek de münâsib olurdu. Fakat hiç olmazsa şurası şâyân-ı şükrandı ki tek tük, ön sıraları dolduran, locaları seyrek fâsılalarla karartan halk şüphesiz en güzîde, en muhib edebîyat-ı zevattan müteşekkildi. Parodiyi, yaz günü tavana yapışmış sineklere benzeten gâyet seyrek, siyah karartılara rağmen Tezerin te'sîr-i naklinden korkmuyordum. Çünkü bu korkunun Burhâneddin Bey kampanyasını temâşâya gelenler arasında cây-ı kabul bulamayacağı bedîhîdir.

Ben bilakis- Burhan Bey beni affetsin- seviniyordum. Hudud-ı sanatları "yaşasın vatan" feryâdının hâricine çıkamayan amatör kumpanyalarını alkışlayan, her gürültüde, her feryadda bir dâvet-i takdir bulunan halkı burada bulamamakla nihâyet bu gece rahatca bütün bir sükûn-ı fikirle bir bediayı dinleyeceğim için seviniyordum.

Tezerin bu defâ sûret-i icrâsında pek cüz'i terakkiyat buldum, Burhâneddin Bey yine rolünde mükemmeldi. Kemal Bey biraz daha kelimelirinin manâsına yaklaşan tavırları, sadâyı bulmuşdu. Buna mukâbil kendisini işitmek için Hâzirûn pek müşkilâta

maruz kalıyordu. Suzan Hanım tarz-ı telaffuzuyla biraz daha kelimelerinin manasını anlamış gibiydi. Fakat işte o kadardı. Suzan Hanım her zaman, gittikçe trajedi oynayamayacağını tavırlarıyla beyanda ısrar ediyordu. Kemal Beyin son perdedeki son cevâbı münekkidleri hüsn-i niyetle telakki ettiğini gösterdiği için kendisini şâyeste-i takdir gördüm.

Fakat asıl burada Burhâneddin Beyle Suzan Hanımın "Finten" i nasıl oynadıklarından bahs edeceğim. "Finten" Hâmid Beyin i'câz-ı tasvîriyesinin en bedi' bir nümûnesidir, zann ederim. Hâmid en ziyâde burada yükseklerden bahs etmiştir. Burhâneddin Beyin oynadığı parça Bibi ile Davalacironun heyecanlı bir muhaveresinden ibârettir. Dovalaciro Bibinin papağanlarına bakmaya tahsis edilmiş Hindli bir uşağıdır ki latif, muhteşem, güzel hanımını seviyor. Onun sadâkat-i fedâ karîsine rağmen hanımının bu fedâkarlıkla bî-insafâne oynanan bir iş ve baz olduğu söylenen sözlerden anlaşılıyor. Davalacîronun hanımından aldığı bir emir kalbine müthiş bir darbe vuruyor, inliyor..

Zavallı Hindli münkesir, hasta inliyor...

Her fedâkarlığı, her emri îfâya hazır olduğunu, yalnız peyâm-ı aşkı götüremeyeceğini, buna muktedir olamayacağını söylüyor. Davalacîroya aşk müthiş, asabî vahşî arslanların ciğerlerini parçalayacak, Mısırdaki ehramı yıkacak, bilmem nerenin sütunlarını Saint Paul Kilisesinin kubbesine vuracak kuvveti vermiş.. Yalnız bundan; Bibinin bu emrini infazdan âciz bırakmıştı.. Gidemez, gidemeyecek, istese bile bu vazifenin sıklet-i tahammül- fersâsına sonuna kadar tahammül edemeyecek.. Fakat Bibi.. o kadar niyazkar ve işvebaz, o kadar ateş-i tehdid saçan gözlerle fikr-an ki Davalacîro bazen de aydınlık olmasından korkarak dâima karanlık.. daimâ karanlık olsun diye gidiyor.

Bu sahne Burhâneddin Bey tarafından o kadar iyi oynandı ki biz, bir dakîka bizde bu kadar iyi bir aktörün mevcûdiyetine hayret ettik. Burhâneddin Beyi bu defâ her rolünden rizâde muvaffak olmuş buldum.

Suzan Hanım rolünde kibar, muhteşem, zengin ve rengîn değildi; hatta kâfi derecede işvebaz da değildi. Biraz dekolte penbe elbisesi o kadar sâde, fakat o kadar yakışmayan bir sûrette sâde idi ki zengin ve kibar bir İngiliz kadınına değil güzel, lâkin sâde güzel bir mahalle hanımına benziyordu.

Müfid Râtıb

c. 2, nr. 23 (9 Ns.1325 / 23 Ns. 1909) s. 27

Tiyatro Tenkîdi

3. 52. Büyücü Kadın

Müellifi: Victor Sardeou

Vakayı birkaç cümle ile hülasa edeyim: Hristiyanlığın İspanyayı istilâsı zamânındayız. Taassup dîni bütün kuvvet ve vahşetiyle hüküm sürüyor. Engizisyon yapılmış, burada Hristiyan olmayanlara en ufak sebepler bahâne edilerek müthiş eziyetler reva görülüyor. Talitle şehrinde Halîm nâmında bir müslüman bir Hristiyan kızıyla münâsebette bulunduğundan dolayı idam olunur. Bu tenassur etmemiş günahkarın cesedini ağaçta –ibret-i âlem olmak üzere bırakırlar. Fakat sabahleyin bakarlar ki Halîmin cesedi meydanda yok. Şehrin tîr-i endâzlar reisi ve valinin yeğeni Don Anrik dö Palasyosun adamları Halîmin cesedini çalıp da böyle bir mücrimin ölüsüne vazîfe-i ihtirâmiyeyi ifâ etmek cüretinde bulunmakla maznûn birçok adamlar tutarlar. Bunlardan bir tanesi mutlaka Süreyya nâmında dul bir Arap kızı tarafından ika' edilmiş olacağını te'min eder. Bütün şehrin ahâlî-i Hristiyâniyyesi Süreyyânın meş'um bir büyücü olduğuna kanaaddırlar. Süreyya meşhur hükemâdan Ebu'lfâzılın kızıdır. Pederi memleketin en mâhir bir tabîbi olduğu için bi'l tabi' Hristiyan meslekdaşlarının hüsn-i teveccühüne mazhar olamamıştır. Zavallı adam sanatının bütün serâirini kızına bırakarak vefat etmiştir. Süreyya geceleri, m'abude-i sihr olan kamerden istiâne ederek birtakım esrârengiz otlar topluyor. Hastaları ilaçsız iyi ediyor, esrârengiz bir hayat geçiriyor. Halimin cesedini ortadan kaldıran mutlaka odur. Zâten Süreyya da bunu inkar etmiyor. Onca Halim günahkar bir adam değildi. Yahud günâhı bu cezâyı müstelzim derecede ağır değildi. Süreyya isticvab eden Don Anrik gittikçe Süreyyanın dâimâ doğruyu söyleyen sözlerine mağrurbakışlarına mağlup oluyor. Süreyyâyı Halîmin vücûdunu saklamakla itham edip engizisyon mahkemesine gönderecek yerde onun evine gidiyor. Ve böylece bir münâsebet başlıyor. Fakat bu münâsebet Saint Ofisin memurları tarafından keşfolunarak Don Anrik tâkip ediliyor. Diğer tarafta Don Anrik vâlinin kızı Duka Juvana ya nişanlıdır. Fakat Süreyya bunu kendi küçük hizmetkârı Zâkir vasıtasıyla ancak düğün günü haber alıyor. Süreyya belki intikam almak için Juvannayı uyutuyor. Ve her maniaya rağmen kendisini takip etmeye hazır olan Don Anrik firar edecekleri zaman Kardanos, Saint ofisin hâfiye memuru Süreyyâyı tevkîfe memuren geliyor fakat Anrik sevdiğini engisizyonun vahşî, kanlı ellerine teslim

etmeyeceğini söylüyor ve ısrar eden ve bağırıp çağırmak isteyen Kardanosu öldürüyor. Fakat bekçi bunları tutuyor ve engizisyon mahkemesine teslim ediyor. İşte mösyö Sardeounun buraya kadar sıkıcı piyesi burada biraz canlanıyor, burada biraz güzelleşiyor. Dördüncü perde bize engisizyon mahkemesini gösteriyor. Burada din nâmı arkasına gizlenen bir takım vahşî, hain papazlar işkencelerin her türlüsünü, denâetlerin en müthişini yapacaklar. Bu gün Saint ofis buraya Süreyyânın büyücülüğü kerhen itiraf ettirerek onu ölümlerin en feciine mahkum etmek ve bir büyücü karının sihirlerine gayri ihtiyârî mağlup olan Don Anrik Döplasyosu terbiye eylemek üzere toplanmışlardır. Süreyya burada evvelâ tamâmıyla inkar ediyor. Bir deli karı bir kudurmuş cadı Süreyyâyı ictimâ'gah-ı şeyyâtînde gördüğünü te'min ediyor. Diğer bir genç kadına zorla bunu tasdik ettiriyorlar. Süreyya nihâyet bütün bunların aşkını kurtarmak için yapılan çâreler olduğunu anlayınca "evet diyor bunu niçin şimdiye kadar söylemediniz evet gittim Don Anriki büyülerimle teshîr ettim diyor" Süreyya yakılmaya mahkum olduğu zaman Padilla, şehrin valisi "kilise dualarının bile uyandıramadığı" uykudan kızının uyandırılması için Süreyyaya yalvarıyor. Hatta bunun için Süreyyâyı afv bile ediyor. Fakat Süreyya Don Anrikle berâber gidecekleri zaman mutaassıb zâlim papazlar bu affı dinlerine karşı bir tahkîr sayarak zavallı Süreyyâyı Anrikin kolları arasından koparark kurban bekleyen odun yığınlarının üstüne atıyorlar.

Hakîkatte mösyö Sardeounun bu eseri büyük bir eser-i dehâ değildir. Sör Siyer ismi duyulunca Sardeounun yanında bir başka müellif ismi daha gelir: Sarah Behernard. Eğer Sarah Behernard bu eseri şâyân-ı mübâhise olmayan dehâ-yı sanatıyla yükseltmeye tenezzül etmemiş olsaydı elbet Sör Siyer çok müddet yaşayamayacaktı. Piyes hadd-i zâtında mühim bir şey değildir. Birinci, ikinci, üçüncü perdeleri âdeta uyku getiren bir mukaddimeden ibârettir. Halbuki üç perdelik bir mukaddime lüzumsuz, ve çokdur. Sör Siyerin bütün meziyyeti, bütün kıymeti yalnız dördüncü perdede takarrür eder. Zaten zann ederim ki mösyö Sardeounun bu eseri yazarken yegâne maksadı bir engizisyon mahkemesinin bütün vahşetini, hunharlığını göstermekten ibâretti fakat itiraf etmeli ki engizisyon şimdiye kadar bundan daha denî sahneler yapmıştır. Buna rağmen bu perde fevkalâde bir emniyyet-i kalemiyye ile yazılmıştır. Gayet şâirane, gayet metîn bir üslup. Pek çok vaka var. Sahne daimâ canlı, daimâ sâmiâ-yı tecessüsünüzü muhafaza den bir mükâleme var. Sizi daimâ hayrette ve dehşette bırakacak bir iki vaka bekliyorsunuz. Fakat sonuna kadar bu intizar boşunadır. Bir takım vakayı' ki birbirine pek ziyâde benziyor. Bir çok adamlar ki ahvâl-i ruhiyyeleri hemen hepsinin birbirinin

aynı. Yalnız bütün eserin içinde şâyân-ı dikkat ve ehemmiyet bir şahıs var.. İşte piyeste en muvaffak olmuş bir şahıs...

Fakat şu kadar var ki bu kitabı mösyö Sardeou yazmıştır. Ve mösyö Sardeou gibi tiyatro müelliflerinin en büyüğü her zaman böyle fena mevzu'ları, alelâde cümleleri o kadar iyi tiyatro şekline ifrağ eder ki. Ve sonra buna Sarah Behemarda zevâli gayrı mümkün bir şöhret temin etmiştir. Onun için Sör Siyer her vakit lâyık olduğundan fazla bir hiss-i kabûle mazhar olurdu. Çünkü şimdiye kadar onu Sarah gibi bir ulvî aktrist oynamıştır. Sör Siyerin mavaffâkiyeti Sarah Behemard demektir.

Büyücü Kadın Burhâneddin Beyin kumpanyasında lâyık olmadığı derecede alkışlandı. Her perdenin sonu sürekli, harâretli alkışlarla selamlanıyordu. Şimdi de Büyücü Kadının pek parlak olmayan sûreti ibrâzından bahs edeyim: Evvelâ figüranlar tamamiyle acemi idilir. Sahnellere kâfi derecede can veremiyorlardı. Pek vâzıh görülüyordü ki bunlar lüzûmu kadar sürükli bir s'ay etmemişlerdir.

Suzan Hanımı zirve-i sanata suud etmiş bir aktrist gibi sarahlara kıyâsen muhakeme etmeyeceğim. Yalnız Büyücü rolünün ehemmiyet ve müşkilât-ı yanında çok don kalmayan bu altı aylık aktrisin bizim muhit-i sanatımıza nispetle müdafaasını deruhte edeceğim. Sarah bu piyeste ne gibi büyük meziyetler gösterdi ? Bütün kendi şahsiyet-i sanatına hâs olan meziyetleri değil mi? Halbuki şimdiye kadar dediğim gibi Sör Siyeri Sarahdan başkası oynayaydı piyesi bu zamana kadar yaşayamayacaktı. Şu halde bir artistin burada göstermek istediği şeyleri arayalım, fazlasını, pek büyüklere bırakalım: Suzan Hanım kafi derecede kibar ve samîmî mi idi? Evet. Nazarları esrarengiz ve müteellim mi idi? Evet. Rolünü ezberlememiş miydi? Pek güzel ezberlemişti. Feryadlarında, jestlerinde, gözlerinde ümmidsizlikler acılar var mıydı? Evet, biraz. Lüzumu kadar vardı. Lisânı biraz seri' olmakla beraber her zaman ki gibi latif idi. Suzan Hanım yalnız birinci perdede cümlelerin sonlarını ikmal etmiyordu. Son perdede çok nevmîd değildi. Fakat Suzan Hanım bir succes yaptı ve bu âtîsi parlak olan artistin altı ayda bu derece-i muvaffâkiyetle vusûlünü tebrik ederim.

Afrida rolünü yapan Zâhir Bey bu mütebeddil deli Arap karısı rolünde muvaffâk oldu: kâfi derecede vahşî ve yırtıcı bir kadın değildi. Hatta biraz sun'i idi. Fakat Matmazel Morenoyi aramayacağız değil mi? Zâhir Bey uzun alkışlara mazhar oldu.

Araksi Hanım Fatma rolünde doğru oynadı, bilhassa Dona Sirena vazifesinde çok güzeldi. Virjini Hanım çok serî', çok müştekî idi. Ayşe rolünde iyi muvaffak oldu.

Ovajni Hanım, bu genç ve yeni aktrisimiz Osmanlı sahnelerinin aranılacak bir artisti olacak. Yakında ümmid ederiz ki Burhan Bey bu yeni aktrisin vaad eden

meziyyetlerini nazar-ı dikkate alır da kendisine daha iyi roller verir. Dona Jovâna Erlan Meline Hanımın pek ziyâde mahzun olmaktan ziyâde kusuru yoktu.

Buna mukâbil erkekler tarafi şâyân-ı takdîr bir mehâret göstermedi. Burhâneddin Beyi her zaman ki gibi bunlardan ayıracağım, o sonuna kadar- daimâ rolünü pek güç hatırlamakla berâber- gâyet büyük bir metânet ve mehâret gösterdi. İkinci perdede, üçüncü perdede Burhâneddin Bey mükemmeldi.

Kardinal rolünde Karakin Efendi çok beğenilmedi. Karakin Efendi rolünü yanlış anlamıştı. Kardinalin entrikaya vâkıf olması lâzım gelir. Halbuki o da ötekiler gibi gâfil ve suallerinde samîmi idi. Fakat yanlış olsa da anlamak her halde bir meziyettir.Korakin Efendi tiyatro âleminde her halde şâyân-ı kayd bir hâtıra bıraktı.

Mevhud Bey Zâkir vazifesinde çok aceleci idi. Fakat hâfizası iyi, jestleri doğru, ve oyunu üstâdâne idi. Papaz olduğu vakit sesi lâzım olduğu gibi hainâne bir incelikle hissiz idi. Bu defa bu defa bu zâtı Hırsız piyesinden daha ziyâde muvaffak, daha ziyâde nüfuz etmiş buldum.

Mecdi ve Halil Beyler iki arkadaş tîr-i endaz rollerinde şâyan-ı kayd bir eser-i sanat gösteremediler. Doğrusu bu iki artist de rollerinde değillerdi.

Celal Nazif Bey.. Celal Beyden bahsedelim. Celal Bey birinci perdenin çobanında mükemmeldi. Fakat..fakat Pavilla rolünde gâyet yanlış, gayet sun-î, gayet gülünç idi. Halbuki Pavilla gülünç değil korkunç bir adamdır.Bağırdığı zaman temâşâ-girânı güldürmez, fakat korkutur. Hele başında Lui zamânı perukası Celal Nazif Beye gülünç ve garib ve karnaval vâlisi kıyâfetini pek güzel bahşetmişti.

Hasan Cevad Bey her perdede değiştirdiği üç rolde de iyi idi. Arap katırcı rolünde mükemmel, Kardenos vazifesinde kâfi derecede metîn, papaz rolünde kâfi derecede zarif idi.

Evet, bütün bu zevat rollerinde iyi idi. Fakat heyet-i mecmua fena idi. Ahenk yoktu, figüranların acemiliği, süflörün tîz feryâdı. Aktörlerin hepsinde görülen pür tereddüd yazık ki fenâ oynanmayan bu piyesi hakkında mümeyyiz-i halka fenâ bir fikr verdi. Fakat bütün bu kusurlar ikinci oyunda elbet tekrar etmeyecek. Figüranlar alışmış olacak, Celal Bey o Lui perukasını bir daha koymayacak, suflör değiştirilecek, aktörlerde o tereddüt kalmayacak. Bunu ümmid edelim. Burhâneddin Beyin sanat şinaslığı bize bunu ümmid ettirebilir.

Müfid Râtıb

c. 2, nr. 32 (11 Hz.1325 / 24 Hz. 1909) s. 290-295

Tiyatro Tenkidi

3. 53. Tezer Yahud Melikü'l Mansur Abdurrahman-ı Sâlis

Geçen Cuma günü akşamı Tepebaşı kışlak tiyatrosunda (Tezer) birinci defa olarak sahne-i temâşâya vası edildi. Bence bu, mühim bir hâdise-i edebiyyedir. Bu cihetle uzun uzadıya münâkaşaya değer. itikâdındayım. Evvela eserden bahsedelim. Tezer üstâd-ı muhterem Abdülhak Hâmid Beyefendinin muhalledât bir güzîde-i edebiyyesindendir. Bize kıymetdâr ve giranbahâ âsâr-ı dehâ ihdâ etmiş olan bu büyük, pek büyük şairimizin kalpleri titreten, gönülleri lebrîz-i neşât eden, ruhu ezvâk-ı maneviyye-i şairâne ile münbasıt kılan velhâsıl bütün güzelliklere bizi m'aruz bırakmak haslet-i nâdiresini ibraz eden şu mühim, muazzam, şâyân-ı tebcîl-i tevlîdât güzîde-i rûhiyye ve fikriyyesi önünde kemâl-i terkîm ve fart-ı takdîr ile eğilelim. Zevk-i edebden neş'e-yâb olan bütün erbâb-ı nısfet ve irfan için bu, bir borçtur.

Bu âsâr-ı muhalledeye ve onlardan biri olan (Tezer) e karşı tekrîmât-ı kalbiyye-i meftunânemi arz ettikten ve bu büyük şâir-i nihâdımıza hissiyât-ı meclûbe-i ruhiyyemi takdîm eyledikten sonra diyebilirim ki bu piyes sahne-i temâşâya vazı' edilmek üzere yazılmamıştır.

Zaten üstâd-ı muhterem şimdiye kadar bütün manzum ve mensur piyeslerini kendi tatmîn-i ruhiyyesi maksadıyla kaleme almıştır, denilebilir. Sahnelerdeki hezeyân-ı vekâyı', sanatkarların rollerine taksim edilen efal şüphesiz, sahne tertibâtınca noksan ve bazan pek çıplak kalır.

Bundan dolayıdır ki bu güzel piyesin okunuşu ile oynanışı arasında büyük bir fark bulmak ve her iki sûretle husûle getirdiği te'sîrat noktasından garib bir tezat vukuuna nazar-ı dikkati irca' etmemek kâbil değildir, (Tezer)i okuduğunuz zaman siz o büyük şairdeki sehhâr-ı şiir ve belâgatın mâniyâ kızması taht-ı te'sîrinde bulunursunuz. Gözleriniz önünde tecellî eden ebyât-ı belîga gûyâ ruh-ı şâirin mürtesim bulunduğu bir tablodur. Siz onun derinliklerini temâşâya dalarsanız ve nazarlarınızı o bedâyıın nüktelerine, inceliklerine enfâz ede ede meshûr-ı letâfetî kalırsınız. Fakat sahnede bunlar tecessüm ettikçe karşınızda pek çok müteharrik, müteevvic tablolar nümâyân olur; bir takım eş hâs-ı tarihiyyenin ruhlarına bürünmüş bir hayat-ı vücudlar tezâhür eder. O halde nazariye-i tetebbu'da biltabi' değişir. Şiirin güzelliklerini ve kayı'ın,

ıkvâlin, tarz-ı inşâd ve teblîğin bedialarıyla, letâfetleriyle memzûc ve mütenâsib görmek istersiniz.

Bu cihetli bu parlak piyeslerin, ş'aş'alı münir sahnelerin te'sirât-ı ruhiyyesi oynanırken ya şiddetini kaybeder veyahud ona daha rengîn bir şekl-i bedianümâ verir. Bu tahavvülât ve tağbirat-ı garibe-i hissiye, şüphesiz oynanışa râci' olur. Sahnedeki cereyan-ı vekayıın boşluklarını kapatacak ve sanata adem-i muvafık olan nukâtını evza' ve harekât-ı sanatkarâne ile bir perde-i mehâret arkasında bırakacak aktörler ancak büyük, pek büyük artistlerdir ki şu fikdânî-i tâm arasında onları aramak gibi müşkil-pesendlik de gülünç olur.

Belki hata ediyorum, fakat benim sâbit bir fikrim var: Bu gibi âsâr-ı bergüzîde-i dehâ tatlı tatlı okumalıdır, fena fena temâşâ edilmemelidir.

Piyesin oynanışına nakl-ı kelam edelim: Evvelâ şunu itiraf edeyim ki Burhan Bey ile refikasının böyle bir (trajedi) oynamağa kalkışmaları husûsunda gösterdikleri cesaret ve gayret şâyeste-i şükrân ve takdîrdir. Bence bu, ilk hatvedir. Vâdî-i terakkiye doğru atılan adımlar dâima taktirât ve teşvîkâta şâyeste olur. Bundan dolayı bu guyûr, mukaddim gençleri alkışlarım ve cümlesini şâyân-ı tebrik bulurum.

Mâhiyet hakîkiyye-i sanat için tenkîdin lüzûmuna kail olmamak nasıl imkan dairesinde değil ise bu tenkidâtın doğruluğundan, biraz da acılığından müteessir ve mütelehhif olmak da o kadar abesdir. Muhakkak tenkîdat bilakis vesîle-i tezeyyüd-i şevk ve gayret olmalıdır. Ve bâdî-i terakki bulunmalıdır.

Bu hakîkati kemâl-ı samîmiyetle söyledikten sonra itiraf edeyim ki bizde henüz manzum piyes oynanamaz.

Demek istiyorum ki mükemmeliyet tâme-i dâiresinde mevkî-i temâşâya konulamaz; nitekim (Tezer) de öyle oldu.

Hakîki tiyatroculuk sanatının bizde henüz doğmaya başladığını kemâl-ı teessürle itiraf edelim. Ve bu meclubîn-i sanat-ı nevâkıs-ı hâzıraları nokta-i nazarından m'azur görelim. Mâdem ki terakkîye doğru atılan bir hatve-i sanatkarâne bir mukaddime-i tealîdir, bunu alkışlayalım, takdir edelim ve diyelim ki:

-Vakıa tekâmül-i sanat bu değil. Fakat sizde evdâdî-i sanatta pûyân olacak istidad var. çalışınız, çalışalım, âlem-i edebimiz bir sahne-i milliye ile tezyîn etsin...

(Tezer) oynanırken- âtîsi parlak- bir hakîkat-ı nazarlarım önünde tecessüm etti: Hele çok şükür, ciddî bir temâşâ karşında bulunuyorduk.

Sahne-i lu'biyât oyuncak olmak zilletinden kurtuldu; bundan dolayı bu guyûr, faal gençlerin meziyyât-ı nev- şüküfteleri pîş-i uyûnumda daha parlak bir sûrette tecelli

etti. Kendi nâmıma olarak teşekkürler ederim ve takdîrât-ı âcizânemi beyan etmekle kesb-i fahr eylerim.

Bu fâciada üç mühim vazife vardır. Zaten bütün piyeste şu üç rolün temerküzünden ibâret. Şüphesiz bunların mühmmi Abdurrahman-ı Sâlisin rolüdür. Bu, her türlü m'anâ-yı şumûlüyle ulvî bir rûhun timsâli. Mühim, müşkil bir rol. Bu şekl-i müheyyibin temsîlide büyük bir sanata mütevakkıf. Ulviyyet-i ihtisâsâtla memzuc bir rûhun bütün te'sirleri, buhranları bu lisân-ı şiir-feşândan sudur edecek silsile/i elfazda hüveyda bulunacak. Ne dakîk ve rakîk bedâyı'-ı sanata mütevakkıf bu! Bu mühim rolü ifâ eden Kemal Emin Bey birinci defa olarak sahne-i temâşâya çıkıyor. Kendisine tebrîkât-ı samimiyye.

Kemal Emin Beyin sadâsı – m'ateessüf- bir (trajedîn) sesi değil. Bu cihetle manzûmelerin sûret-i inşâdında te'sirât-ı haşmet ve mehâbetin tahaffüf ettiğine dâir bâzı tenkîdât yürütülüyordu. Doğrusu ben o derece müşkil- pesend olmak istemem. Kemal Emin Bey vazifesini- imkan dâhilinde- şâyeste-i takdîr bir sûrette oynadı. Kelâma kuvvet verecek noktaları pek iyi takdir ediyordu. Çünkü anlıyordu, hiss eyliyordu.

Meselâ birinci perdenin ikinci tablosunda Melikü'l Mansur ile Tezer karşı karşıya gelerek biri sıdk-ı müddeâ ile, mehâbet ve ihtişâmla ve diğeri ise riyâkarâne bir edâ-yı istihzâ ile teşrîh-i hissiyât eyledikleri zaman Kemal Emin Bey ümmîdinin fevkinde muvaffak oldular.

"Bil ki biz vâkıf-ı gam ve tarab- ziz"

"Adamın kalbini görür arabız"

Parçası bütün nükteleri ile söylendi ve oynandı. Kemal Emin Beyin muvaffâkiyyetini söylediğimiz gibi nevâkısını da ityân edelim. Biltabi' daha sahne ile adem-i itilaf eseri, evza' ve harekâtıyla ceryân-ı kelam arasında- ale'l ekser- pek münâsebet ve imtizac yok.

Sonra da hadden ziyâde galeyanlar, tekrar harekât var ki nazarlara hoş gelmiyor. Meselâ yine bu birinci perdenin ikinci tablosunun nihâyetinde Melik çıkıp giderken dönüp muttasıl arkasına bakması ve me'yusâne, müteessirâne nazarlar fırlatması Abdurrahman-ı Sâlisin mişvârıyla tetabuk etmiyor.

Üçüncü perdede Kemal Emin Bey- fart-ı teheyyücden kat'-ı nazar- pek ziyâde muvaffak oldu. Diyebilirim ki sadânın (tempo) sundan maada diğer hususda Kemal Emin Bey şâyân-ı takdir eser-i istidad ve liyâkat gösterdi.

(Makyaj)ı, pek iyi değildi. Endülüs Arapları o kadar siyah renk olamaz. Mamafih bu nevâkıs ikmal ve biraz dikkatle ref' edilebilir.

İkinci derecede mühim rol Burhâneddin Beyin ifa ettiği Rişar vazifesiydi. Burhâneddin Beyi ikmâl-ı sanat etmiş bir artist olmak üzere kabul etmek ve kârilerime bunu kabul ettirmeye s'ay ve ikdam eylemek hiffet-i meşrebâne bir harekettir. Mamâfih- manzum piyesler oynamamak şartıyle- Burhâneddin Bey birâderimiz de iyi bir artist olmak için liyâkat ve kâbiliyyet olduğunu söylemekte müftehîrim.

Mamâfih evza' ve harekâtındaki fart-ı teheyyüc sükût ile geçiştirilemeyecek bir dereceden fazla. Evza' ve etvâr pek mübâlağalı. Ben Burhâneddin Beyin üstâdı Silveni birkaç oyunda gördüm. (Trajedîn) lerin en mutedil evza'-ı ibraz edeni kendisidir. Biraz daha itidal gerek.

Burhâneddin Beye âşıkâne tavırlar daha güzel yakışıyor. Mesela ikinci fasılın birinci meclisinde:

"Severim bazı ben şeb-i târı"
"Veririm subh-ı nevbahârı ona"
"Dûş-ı nâzende zülüfzer târı,"
"Görünür yârimin hayâli bana"

Parçasından aşağılarını cidden şâyeste-i takdîr bir sûrette inşâd etti. Bu sahneyi de tamâmen sanata muvâfik bir hâl-i mükemmeliyette oynadı. Bu muvaffâkiyetlerini tebrik ederim.

Burhâneddin Bey (makyaj) da dahî ifrâta temâyül ediyor. Kendisine yaptığı çehre pek iyi değildi. Üçüncü perde de pek müfret-i evza' ve harekât gösterdi. (Josenikden) hemen bi'l külliye ârî olan bu sahneye hayat ve faaliyyet vermek için çok çalıştı. Öteye beriye atıldı. Saçıldı. Bununla berâber pek çok alkışlandı. Bana kalırsa Burhâneddin Bey en ziyâde alkışa, takdîre sezâ olan ciheti böyle bir sahne-i milliyenin vücûda gelmesi husûsuna aid olan gayret ve faaliyyeti ve böyle mühim bir piyesin sahne-i temâşâya vuzua husûsundaki cesâretidir.

Tezer rolünü Suzan Hanım oynadı. Bu genç aktrise şimdiye kadar hiç tesâdüf etmediğim bir fevkalâdelik var. Türkçeyi o kadar düzgün ve mükemmel telafuz ediyordu ki âdeta kulaklarıma inanamayacağım geliyordu. Eş'arı pek sîs okuyor. (Komedyen) lik nokta-i nazarından noksanları var. Mamâfih bunlar mümâresât ile, tecârrüb ile ıslah edilebilir.

Ancak Suzan Hanım istidad ve kâbiliyyet nokta-yı nazarından bir trajedi aktrisi olmaktan ziyâde komedilerde (söbret) vazifesini ifâya daha ziyâde ibrâz-ı liyâkat eyliyor, zannındayım. Bunu münhasıran bir fikr-i zâtî olmak üzere söylüyorum.

Fevkalâde şâyân-ı dikkat ve teşekkür bütün diğer bir cihette var: Küçük vazifeler büyük bir dikkat ve ehemmiyyetle oynandı. Heyet-i umûmiyye-i temâşâ bundan dolayı cidden şâyân-ı takdîr. Kostümler gâyet mükemmel ve muntazam. Bu da ayrıca piyese revnak veriyordu.

İki buçuk saat devam eden bu müesser, heyecanlı facianın temâşâsı memnûniyyeti müstelzem olduğu halde herkes çıkarken perestişkâr-ı sanatı olduğum muhterem bir muharrir, Ahmed Hikmet Beyefendi bana diyordu ki:

-Manzum piyeslerin oynanması için daha on sene beklemek ve çalışmak lâzım.

İtirâfi vakıa biraz müşkil olan bu hakîkat kâbil-i inkâr da değil. Ne yapalım, hakîkat acı da olsa yine hakîkattir.

Saffet Nezîhi

c. 1, nr. 18 (26 Şb.1374 / 11 Mrt. 1909) s. 279-280

c. 1, nr. 19 (5 Mrt.1325 / 18 Mrt. 1909) s. 302-303

3. 54. Bir Hâdise-i Edebiyye

Leylâ

Bir perdelik dram. Muharriri: İzzet Melih Bey.

Evet bir hâdise-i edebiyye diyorum. Bir Türk muharririnin Fransız lisânıyla yazdığı bir piyes sahne-i lu'beyâtta birinci defa olarak oynanıyor. Bu mühim bir hâdise-i edebiyye değil midir?

İzzet Melih Bey şâyeste-i tebrikdir. Piyesin fevkalâde olan kıymet-i edebiyye ve suret-i tertib ve tahrîrindeki meziyyet-i sanatkarâneden dolayı değil. Ancak bu genç muharrirdir ki en evvel bir Fransızca piyes yazmaya muvaffak oldu, yine bu Melih sâhib-i fikr ve kalemdir ki zebân-ı mâder- zâdı olmayan bir lisânda yazdığı piyesini Fransanın oldukça m'aruf artistlerinden mürekkep bir kumpanya tarafından oynanmak şerefine mazhar edildi. Bu cihetlerden dolayı piyesin muharrir-i zarif ve nezîhi katmerli tebrikâta layık ve müstehakdır.

Fransa edebiyâtının pek mühim ve mutena bir şube-i bediası add edilen tiyatro muharrirliğinin şu son reb'i asr zarfında ne derece terakkîye mazhar olduğunu ve ne kadar inceleştiğini tedkik edenlere malumdur ki hâl-i hâzırda bir piyes yazmak müşkül bir muvaffâkiyyet-i temennâsı arkasından koşmak ve onu m'aruf sanâtkarlara kabul ettirerek oynatmak ise- şöhretli muharrirlere istisnâ edilirse- muhal ile uğraşmaktır.

Pariste her sene binlerce piyes yazan muharrirler bulunduğu halde eserleri sahne-i lu'beyâta konulan acabâ kaç bahtiyar müellifdir?

Bu nisbetin ancak yüzde bir raddesinde bulunduğunu söylersem istiğrab etmeyiniz. Bilakis bundan istidlal ediniz ki Fransada bir piyesi m'aruf bir sahne üzerinde meşhur artistlerle oynata bilmek pek... Pek müşkül ve âdeta yeni yetişen muharrir için – bir emr-i müstehildir.

İzzet Melih Bey sahâ-yı edebiyatta dâima iyi tesâdüflere mazhar olmuş tâl'alı bir muharrirdir. Bizim âlem-i edebiyâtımızda üstâd-ı mükerrem Hâlid Ziyâ Beyefendinin nazara-i iltifâtını kazanmak sadetine nâil olduğu gibi meşhur (Oeuvre) tiyatrosunun müdürü (Lonie Poe) nin ve Fransa sanatkârları meyanında bence en sahih ve haklı bir şöhrete mâlik olan (Suzan dö Pree) nin dostluğuna mazhar olmak derecesinde taliin yaverî-i tecellîsine uğramıştır.

İzzet Melih Bey bunu İstanbul gazetesine- piyesin oynanmasından bir gün evvel- yazdığı uzun mektubuyla pek samîmî ve hakîkî bir sûrette hikâye eyliyor.Bu mektuplarında diyorlar ki: Bir gece (Lonie Poe) ve (Suzan dö Pree) ile taamda berâber bulunuyorduk. (Bu her Türk muharririnin mazhar olamayacağı bir bahtiyarlıktır.)

(Suzan dö Pree) bu büyük artist bana hitâb etti: Fransada oynanan piyeslerin eşhâs-ı mümessilesi arasında hiçbir Türk kadın (tip) i yok. (Operet) lerdeki alelacaib olan Türk kadını timsalleri (fantezi) den ibâret. Hayât-ı ictimaiyyeniz dairesinde bir piyes yazınız, sahneye hakîkî bir Türk kadın timsâlini koyunuz: eserinizi oynayacağımı vaad ederim."

Ne tatlı bir vaad! Ne doğru bir mütealaa! Ne kadar cehd ve ikdâma sâik bir iltifat-ı nevâzişkarâne!

İzzet Melih Bey bu vaad üzerine çalışıyor, çalışıyor, nihayet iki ay zarfında eserini ikmal ederek Parise (Lonie Poe) ye göndermekte isti'câl ediyor.

İşte bu muharrir-i latif ve nâziğin bir perdelik dramı, (Leyla) sı geçen Cuma gecesi (Varite) tiyatrosunda bir muvaffâkiyet-i fevkâlade ile Matmazel (Blanş Tuden) gibi meşhur bir sanatkâr tarafından oynanmağa bu sûretle muvaffâkiyet hâsıl oldu. Bu, genç muharrir-i sanatkâr ve... mahlûk-ı bahtiyar için ne büyük şeref-i münzelit ve hakîkî bir vesîle-i mübâhât ve saadet!

(Leyla) piyesi büyük bir sahne üzerinde oynanmak için değil, salonlarda, aile arasında oynatılmak üzere yazılmış küçük bir tedkik-i hayat faslı manzarası, frenkçe tabiriyle ahvâl-i rûhiyye-i nisânın bir nebze-i tedkîkini muhtevî bir (senet) dir. mevz'u dakîk, rakîk bir hâlet-i rûhiyye tedkîkinden ibâret. Bundan dolayı vakıa, pek

ehemmiyetsiz; adetâ bir hiç. Fakat o hiçlik içinde o kadar incelikler, güzellikler var ki mevzuun vakasızlık noktasından olan kusurlarını telâfi ediyor. Vakayı hikâye edeyim: Nazmi Bey nâmında genç bir Türk var ki alafranga hayatta pûyân. Zevcesi Leylayı seviyor, ona hürmet ve muhabbeti var. fakat... fakat beyin bir metresi de var. O da beyoğlu hayat-ı kibarânesini süren (Jülliet Senir) nâmında latif, şık, evli bir kadın. Nazmi Bey bunların salonuna meclis-i musâhabetine müdâvim. Şevişiyorlar, râbıta-i âşıkâne peyda ediyorlar. Leylâ bu müdâvimet-i dâimeden, mülâzemet-i âşikâneden şüpheleniyor. Fakat (Jülliet) onun da mühibbesi, şüpheleri yalnız hayâlî iştibahlardan tevellüd ediyor. Zevcine ne desin? Muhibbesine nasıl bir tariz-i serzeniş karânede bulunsun?

Perde açılır açılmaz Mösyö ve Madam (Senir) in Nazmi Beyi ziyârete gelmiş oldukları anlaşılıyor. Ufak bir mukaddime. Madam, evin hanımını, Leylayı beklemek üzere salonda kalıyor; zevci de oradan çıkıp gidiyor. Hemen sahne-i âşikâne de orada başlayıveriyor.

Ateşîn sözler müteharrisâne nazarlar, meclubâne evza' ve etvâr... onu müteâkip bir bûse-i iştiyak. O anda Leyla perdeyi kaldırarak içeriye girmek istiyor. Bu sahne-i hıyanet nazarlarına çarpar çarpmaz zabt ve ızmârı gafi kabil bir hareket-i müteneffürâne ile geriye çekiliyor ve bir an sonra o burhân-ı âşikâne faslı nihâyet bulunca içeriye giriyor. Bütün bu tertîbât, ahvâl-i ruhiyye tedkîkâtına bir mevzu' teşkil eden iki kadın arasındaki muhavereye bir mukaddime hazırlamaktan ibâret. Kalbinde bu darbe-i hıyânet ile mecruh olan bedbaht zevce kocasına manidar, sitemli serzenişlere kalkışınca bu iki rakîbe-i sevdâyı yalnız bırakarak Nazmi Bey çıkıp gidiyor. İşte asıl piyesin ruhu burada. İki kadın karşı karşıya geliyor. Biri saf kalpli, pâk alınlı; yani masum. Diğeri riyâkar, iffet ve ismet-i nâkâbile düştüğü varta-i mezelleti örtmeye azimkar; yani sükut etmiş bir kadın...

Ve kabahatli. Leyla mâsumâne temînâtına başlıyor:

-Rica ederim benim malımı bana bahş et... diyor. Diğerinde inkar... büsbütün inkar. Nihâyet Leylâ feverân ederek:

-Sizi gözlerimle gördüm. Kocamı çaldığınızı bana isbat eden buselerinizi gördüm, acılarını dimağ-ı m'alûlumla tattım.

Diye feryâd eyliyor. Bunun üzerine şark ve garb âdâd ve efkâr-ı arasında âdetâ bir dehşetli münâkaşa, bir söz düellosu demek olan bir muhavere başlıyor. (Julliet) Türk kadınlarını beceriksizlikle, teshîr-i kalb husûsundaki vukufsuzlukla itham ediyor:

-Velhâsıl sizde bir şey eksik; diyor. Ne olduğunu tarif edeceğim bir şey; belki bir hiç. Fakat onun sizdeki noksânî netîcesidir ki kocalarınızı evde tutamıyorsunuz. Onlar bize doğru koşuyorlar. Bizim meclis-i mübâhesemizden zevk alıyorlar. Sizin yaşadığınız bu kapalı muhitten daima uzaklaşmağa meyyal bulunuyorlar. Bizim etrafımızda hevâ-yı râyihadâr onları neş'eyâb ediyor, sâhiriyyet-i musâhâbemiz, revnâk-ı mukâlemâtımız, küşâyiş-i efkârımız kocalarınızı bize cezb eyliyor. Kabahat kimin?

Leylâ ağlıyor, sızlıyor, şikâyet ediyor:

-Sizin işvebazlığınız, şehvet-engiz tuvaletleriniz var. kocalarımızı bilâ-ihtiyar mest-i ihtiras ediyorsunuz. Âdetâ malımızı bizden çalıyorsunuz. Bizde ise zînet-i masumiyyet var, buy-ı iffet var. Bu mezâyâ-ı tabiiyye sizin bütün alâyiş-i tecemmülünüze tekâbül etmez mi?

Artık büsbütün galeyân etmiş olan Leylâ zevcini çağırıyor:

-Nazmi, Nazmi... gel. Tefrik et... ikimizden biri: Ya zevcin, ya metresin?...

Zevc tereddüt etmiyor. Bedbaht Leylâyı dilşâd ediyor. (Jülliet) münkesirü'l kalb, şikeste- bâl çıkıp gidiyor.

İşte size piyesin mücmelen mevzu'u. Nazmi Bey vazifesini oynayan Mösyö (Viyole) sanatında zaten pek mâhir bir aktör. Bu rolü o kadar güzel ve tabii oynadı ki ciddî bir Türk artisti bu vazifeyi bundan daha mükemmel temsil edemezdi. Kendine pek tabii bir çehre de yapmışdı. (Jülliet Senir) rolünde matmazel (Blanş Tuden) her vakit ki gibi mükemmel, şâyeste-i takdîr. Leylâ rolünü bir hanımefendi sîmâlı aktris, madam (Suzanne Tere) oynadı. Bu da iyi bir aktris. O buhranlar, infialât feveranları, sûziş-i derûn nâleleri ne güzel, ne müessir oynandı.

Fakat gönül isterdi ki Leyla rolünü Matmazel (Blanş Tuden) gibi sanatta fevkalâde mâhir büyük bir artist oynamış olsun. Garbın revnâk-ı sanat-ı muvâcehesinde şarkın halkı maddiyât-ı bir parça sönük kalıyordu.

Perde kapandığı zaman alkışlar etrâfı çınlatıyordu. Takdirât-ı nümâyişleri âdeta bir D'elire halini almışdı. Müellifi sahne üzerine istediler. Onu sanatkârlar çeke çeke bu sahâ-yı muvaffakiyyet üzerine getirdiler. Ne hummâlı bir ân idi o, yarabbi! O anda başka bir manzara, fevkalade bir sahne-i gayr-ı mütarakkibe karşısında bulunuyorduk. Bu büyük sanatkâr kadın incizâb-ı tabiiyye karşı dayanamadı; mahcub ve şerm-sâr müellifini kemâl-i muhabbet ve samîmiyyetle der- âguş etti, onu öptü.

Bu bûse âdeta nazarımda Fransız sanat-ı temâşâsının Türk fikriyle bir mesâfehâ-yı samîmânesini temsil etmiş oldu. Bu gibi gayri müretteb (Apoteavaz) lar bütün

kalpleri titretmek hâssasını haiz olur. Ben öyle zann ediyorum, çünkü kalbim o anda titredi, bir hiss-i gıpta- fermâ titredi.

Ey bahtiyar sahib-i kalem kalbimin bu gizli hissini münkeşif ettiğimden dolayı beni m'azur gör. Gıpta-bahş muvaffakiyetler, yaverî-i tâl'alar o kadar nâdir, o kadar nâdirü'l tecellîdir ki... kalplerin titrememesi kâbil değil.

Safvet Nezîhi

c. 1, nr. 20 (12 Mrt.1325 / 25 Mrt. 1909) s. 306-307

3. 55. Senenin İcmâl-i Siyâsîsi

10 Temmuz 1324 -10 Temmuz 1325. Temmuzun onunda bütün Osmanlılar izhar-ı şâdımânî ediyor, çünkü Millet-i Osmaniye için fâtihâ-yı ikbâl olan ve îlân-ı hürriyete müsâdif bulunan gündür.

Geçen Temmuza kadar Osmanlılar istibdat altında eziliyordu. Asırlarca evvel Avrupa'ya geçmiş, burada yerleşmiş, hükm-i nüfuzunu parlak muzafferiyetlerle Avrupa'da temin etmiş olan Osmanlılar son devrede Abdülhâmidin zulm-i istibdadıyla feyz ve terakkiden mahrum kalmış, Hükûmet-i Osmaniyenin Avrupadaki mevki' sarsılmıştı. Senelerce devam eden Makedonya iğtişâşâtı orada mütemekkin anâsır-ı muhtelife arasında zıddıyeti arttırdığı gibi birtakım âmâl ve makâsıd-ı siyâsiyeye de meydan veriyordu. Makedonya ahvâli yavaş yavaş sâir-i vilâyete de te'sir ederek memleket günden güne harâbî ve izmihlâle doğru sürükleniyordu. Makedonyada anâsır-ı muhtelifeyi ittihad ve imtizâca dâvet edebilmek, vatanı mühellikeden kurtarmak için bir çare vardı. Bu da kanûn-ı esasinin ilânından ibâretdi. Avrupanın ıslahât-ı icrâsı için Hükumet-i Osmâniyeyi tazyik etmesinden çâr ve nâçâr vilâyât-ı selesede tedâbir-i istidnâiyeyi tatbike mecbur eylemesinden matlub netice hasıl olamamışdı. Bir kere ıslahat için Hükumet-i Müstebide de hüsn-i niyet yoktu. Hükumet-i Müstebidenin bu hali te'sirât-ı ecnebiyyenin tervîc-i menfaat için vası' bir meydan bulmasını intâc eyliyordu.

Henüz mâhiyeti tamamıyla anlaşılamamış fakat sû-i te'sirâta mahal vermiş olan Reval mülâkâtı Çar ile İngiltere Kralı arasında vuku bulan mülâkât-ı vatanın selâmetini düşünen hamiyetli Osmanlıları mümkün olduğu kadar sür'atle bir hareket-i hürriyetperverâne ihzârına sevk eylemişdi.

Memleketi milleti kurtarmak, Osmanlıları hak ve hürriyetine sahip etmek,Millet-i Osmâniyeyi de milel-i mütemeddîne gibi kânun-ı esâsî ile nâil-i adâlet ve müsâvât ve hürriyet eylemek azm-i mücâhidânesine kuvvet verilmişdi.

Devlet-i Osmâniyenin ıslahata ihtiyacı Sultan Selim-i Sâlis devrinden beri anlaşılmışdı. O vakitten beri hayli hatveler atılmış, Gülhane Hattı Hümâyunu bu hatvelerin mühimlerinden olduğu gibi Abdülhâmidin tahta eclâsını müteakib ilân olunan Kânun-ı Esâsi de Millet-i Osmâniyeye yeni bir devre-i terakki ve tekâmül küşâd eylemişdi.

Abdülhammidin istibdada meyli milletin nice emeklerle istihsal edebilmiş olduğu hak ve hürriyetini tekrar elinden almış, memleketi otuz iki sene harabî ve sefâlete mahkum bırakmıştı.

İstibdâdı yıkmak, hükümdar-ı müstebid ile avânesinin seyyiâtına sed çekmek için bir kuvvet lâzımdı. İttihad ve Terakki cemiyetinin azim-i fedâkarânesi bu kuvveti teşkil ettiği gibi şanlı ordunun müzâheret-i hürriyetperverânesi de müstebidlerin hak ve hürriyet-i millet karşısında serfirû yerde inkıyâd olmasını intâc etmiş, geçen Temmuzda Kanun-ı Esâsi ilân ve hukuk-ı mağsube-i millet istirdâd edilmişdir.

İnkılâb-ı Osmani Memâlik-i Osmaniyenin her tarafında fevkalade bir sevk ve sürur hâsıl ettiği, millete taze bir hayat geldiği gibi tarihde emsali görülmemiş olan bu muvaffakiyet-i milliye Avrupayı da hayrette bırakmışdı.

Geçen Temmuz içinde Memalik-i Osmaniyenin her tarafında yaşasın hürriyet! nidâları yükseliyordu. Fakat asıl mesele otuz iki seneden beri bin türlü sû-i istimâlata hedef olmuş, çığırından çıkmış olan idâre-i memleketi tanzim edebilmekte idi.

İlk meşrutiyet kabinesi olarak Sait Paşa'nın riyâsetinde teşkil etmiş olan kabineye pek mühim bir vazife tevcih ediyordu.

Harbiye ve bahriye nâzırlarının intihâb ve tâini hakkı hükumdara bırakılmak gibi usûl-ı meşrûtiyete muhalif ve kulub-ı ümette endişeler tevlidine bâdi bir hareket bu kabinenin az zaman içinde sükûtunu mûcib olmuştu. Sait Paşanın yerine Kâmil Paşa mevki-i iktidara geldi. Kâmil Paşa öteden beri hürriyetperver olarak tanınmış ve İngiterede tahsil etmiş olması itibarıyla usûl-ı meşrûtiyete ve kavaid-i hürriyete vâkıf olarak bilinmiş bir zat olduğu için bu sırada lüzûm olan Ziyâde faliyete müsait görülmediği halde siyâsiyâtta tecrübesi hasebiyle kendisinden pek çok müfid işler beklenmişdi. Kâmil Paşa birkaç ay mevki-i iktidarda kalmış ise de nihayet birkaç nâzırın hilâf-ı usûl-i meşrûtiyet azline teşebbüs etmesi sükûtuna sebep olmuştur.

Meâik-i Osmâniyenin her tarafında intihâbât mutantan alaylarla icra edilerek milet hak ve hürriyetin müdafa ve muhafazası yedd-i emânetine tevdi' eylediği zevâtı intihâb ile Meclis-i Mebusanına göndermiş ve meclis parlak ümitlerle küşâd olunmuşdu.

Mecis-i Mebûsan mevâcehesine çıkan ilk meşrûtiyet kabînesi Kâmil Paşanın riyâsetinde idi.

Mebûsân-ı millet kabîneye emin ve itimad göstererek bir müddet mevki-i iktidarda tutmuştu. Bu müddet içinde dâhili ve hâricî bir takım gavâil zuhura gelmişdi. Mesâil-i dâhiliyenin, ufak tefek karışıklıkların önü alınmış ise de Avusturyanın Berlin muahedesi ahkâmına muhalif olarak Bosna ve Herseği memâlikine ilhak etmesi ve Bulgaristanın krallığını ilân eylemesi hükûmeti ıslahât-ı dâhiliye ile iştigal edeceği ve rehnedâr olan cism-i devlete kuvvet vereceği sırada pek çok işgal eylemişdi. Bu iki mes'ele türlü türlü safhalar geçirdikten ve bînü'l düvel bir konferans akdiyle hâl ve fasılı teklif edilip bu teklif birçok münakaşa edildikten sonra nihâyet tâvizât-ı nakdiye mukâbilinde her iki vâkıaya olmuş bitmiş nazarıyla bakılmış ve tasdik olunmuştur. Bu iki vekiâ-yı umurd-ı ehliyyenin tanzimini sektesâr ettiği gibi ilk neşe-i hürriyete ilân-ı şâdi ettikleri bir zamanda Osmanlıların yüreklerinde bir te'ssür-i elim hâsıl etmişti.

Bu vakalarla âdât-ı istibdâda alışmış olan eski ricâlin usul-ı meşrûtiyete tevfîk-i harekette faâlâne ve vâkıfâne iş görmekde beceriksizlikleri bütün milletin sür'at icrâsına intizar ettikleri tedâbir-i ıslâhiyeye ve teşebbüsât-ı nâfiâyı yine eskisi gibi sürüncemelerde bırakmış, bu hal az çok şikâyâta meydan vermeye başlamışdı.

Kânûn-ı Esâsînin ilânı üzerine Avrupanın Hükûmet-i Osmâniyeye ve genç Türkiyeye karşı göstermiş olduğu takdiraât da yavaş yavaş kuvvetini gâib ediyordu. Bir tarafda Hükûmet-i Osmâniye umum devletlerle hoş
geçinme politikasını takip edeceğini ilân eylediği halde Avrupa siyâsiyât-ı hâzırasına göre pek genç olan bu meslekde lâzım gelen mahâret-i siyâsiyeyi gösteremiyordu. Diğer cihette senelerden beri şarkda âmâ-ı siyâsiye ve makâsıd-ı menfaâtperverâne takip eden devletler, ilân-ı hürriyet üzerine bir müddet fâliyet-i siyâsiyelerine fâsıla bile vermiş olsalar bu fâsılayı uzun müddet devam ettirmekle biri diğerine geniş meydan bırakmış olacağından, bu mahzurdan tevki için tekrar çalışmaya başlamışlardı.

Kâmil Paşa kabînesinde matlûb ve muntazır olan icraat görülememiş, Hilmi Paşa kabînesi mevki-i iktidara gelince milletin enzâr-ı ümîdi buna tevcih eylemişdi. Büyük bir inkılabdan sonra büyük ricâle ihtiyac olduğu halde devr-i istibdat memleketin bütün feyz ve istidâdını kuruttuğu gibi zekâ ve irfânın neşv ü nümâsın da mâni olmuş idi.

Sevk-i iktidâra genç ve dinç fikirli zevâtın geçmesi için bir meyl ve arzu-yı umumî hâsıl olmuş ise de ne çâre ki göreneğe tebâyet etmek ve eski âdetlerin tabiât-ı sâniye hükmüne geçerek bunların te'sirâtından âzâde olmamak şu emniyenin husûlüne imkan bırakmıyordu.

Hükûmet-i mesâil dâhiliye ve hâriciye ile iştigâle hasr-ı vakt etmiş, efrâd-ı millet arasından bâzıları âmâl-ı mahsusa ve menâfi-i şahsiyyeyi tervîc kaydına düşerek bu yolda dolaplar çevirmeye başlamış olduğu sırada devr-i istibdatda milleti soymak memleketi tahrib etmekle milyonlar biriktiren ve milyonlarca halkı kendi keyiflerine alet eden ve âmâl-ı hâbisâneleri için esîr-i farz eden girve-i müstebide el atından tertibâta; türlü türlü yalanlarla ve bühtanlarla efkâr-ı milleti teşevvüşe çalışıyordu. Millet-i Osmaniyeye hak ve hürriyetini istirdad için delâlet etmiş olan İttihad ve Terakki Cemiyeti usul-ı meşrutiyetin istikrarı ve meşrutiyete darbe vurup hırs-ı menfaatle vatana hıyanet etmek kasdında bulunanların tenkil ve def'i için bütün kuvvetiyle; bütün hamiyetiyle gayret ederken müdâfa-yı hürriyet olan bu mühim kuvveti kesr etmek üzere planlar da kurulmuşdu.

Bütün milletin nazar-ı ümmidini kendilerine tevcih etmiş olduğu mebuslar, bir tarafdan ıslahat ve tecedüdâta esas olacak kanun lâyıhalarının bir an evvel tanzîmi için kuvve-i icrâiyeyi sıkıştırıyor , diğer cihetten vatanın selâmetine müteallık tedâbiri müzâkere ile hükûmeti tedâbir ve icrâtında murâakabe altında tutuyorsa da el altından fesad çevirmeye ve makâsıd-ı hâinâneyi tervic etmeye çalışanlar mebuslardan bazılarının şahısları hakkında meydana iftiralar ettiriyorlar, bunları hüsn-i niyet ve aynı zamanda sâde dilliğe de sahib olanlara bile tenkid ve münâkaşa ettiriyorlar. Böyle mebusân'ı milletten bir takımı aleyhinde de ceryanlar husûlüne meydan veriyorlardı. Bunların hepsinden aşina olarak devr-i istibdadda kitab-ı diniyeyi tahkîr ve ahkam-ı celîle-i diyanetten mübaedet etmiş olanlar safdil halkın taassub-ı dinisini teheyyic ile dünya kurulalıdan beri vuku' bulan inkılâbât üzerine müstebidlerin ellerinde silah olarak kullanmış oldukları bir kuvveti müsnif'at-ı şahsiyeye âlet ediyorlardı. İşte şu ahvâl 31 Mart hadise-i irticaiyesini vukua getirdi.

Şanlı hürriyet ordusu fevkalade bir süratle payıtahta yetişerek münâfikları, müşrikleri dağıttı, tarih-i osmânide ve târih-i âlemde pek büyük şerefi olan Osmanlı ordusunun bir cüz'ü yine sirâyet ettirilmek derecesine vardırılan ve Osmanlılık nâmına bir cinâyet teşkil eden fesâdın önünü aldı. İtaat-ı askeriyeyi ve millete tekrar gasb edilmek istenilen hak ve hürriyetini iade etti.

Abdülhâmid'in Meşrûtiyete sadık kalacağına yemin edip yemininde hânis olan bu hakanın hall-i fetbâsı şerif ve meclis-i umumi-i milli kararıyla icâb etti ve icra olundu. Taht-ı Osmâniye Sultan Mehmed Han-ı Hâmis eclâs edildi. Heykel-i istibdad yıkıldı, enkazı temizlendi. Meşrûtiyet ilelebet pâyidar olmak üzere tersin ve tahkim edildi.

Millet artık inkılâb-ı hakikiye mazhar oldu. Bundan böyle ıslahat ve teceddüdatı için fevkalade bir azim ile, ittihad ile faaliyet göstermek lazım geldi. Vatanını sevenler vatanının selametini temine çalışanlar için hatt-ı hareket bu idi. Fakat bu hatt-ı hareket, âye-i emel olan bir derecede tâkib olunamıyor.

Müstebidlerin maddeten teşvikatıyla değilse bile mânen tesiratı ile husûle gelen Atina Vakası milletin kalbinde büyük bir ceriha açtı. İlân-ı Meşrûtiyetten bu güne kadar takip ve tatbik olunan siyasiyât-ı Hariciyemizin tesirâtına ve bu siyasiyâta memleketimizin menafii hakikiyesi hangi noktalarda bulunduğunu tamamıyla derk ve teyakkun edemeyerek ve gâh gâh ilkââta kapılarak gösterdiğimiz tereddütlerin ve sebatsızlıkların icâbâtına mahmul olan Girit meselesi de bizi fevkalâde işgale başladı ve anladıkça Avrupa siyasiyatını kullanamamaktaki mahsuru ve bundan böyle takip edeceğimiz mesleği bize anlattı. Millet hakkını müdafada son derece fedakarlık göstereceğini isbat etti... Bunların tesiratını izaleye çalışıyoruz.

İzâlesine çalıştığımız bir nokta daha var. Bu da anâsır-ı muhtelife-i Osmaniye arasındaki zıddiyettir. Meşrûtiyet'in ilânı üzerine livâ-yı hürriyet altında anâsır-ı muhtelifenin ittihad ve imtizâcı ümidi hasıl olmuştu. Bilâ istisnâ ve bilâ rüchan her Osmanlı müsâvâta nail olacaktı. Öteden beri Avrupa'nın memleketimize müdahalesini istilzam eden bu meseledir, Osmanlıların kuvve-i milliyesi ve mevcûdiyet-i siyâsiyesi anâsırın ittiyad ve imtizâcı ve arada tahattüs eden sû-i tefhim ve tefehhümlerin izâlesi ve mütekâbilen emin ve itimad tam izharıyla mümkündür. Selâmet buradadır. Nokta-i ittihad, Osmanlılar için bir mesele-i hayatiyedir. Bir sene içinde bu hususta büyük hatveler atacak yerde acemilikler gösterildi. Bunu itiraf etmeli şunu da söyleıneli ki anâsır-ı muhtelife-i Osmâniye arasında devr-i istibdadda kasden hâsıl edilmekte olan ihtilafat-ı şedide müstebidlerin ekmeklerine yağ sürdüğü gibi memleketimizde bir takım âmâl ve mekasıd-ı ecnebiyenin tervic ve tedvirine de âlet oluyordu. İstibdad kalktı tesirât-ı ecnebiyye baki....

İlân-ı meşrûtiyetin sene-i devriyesinde Osmanlılar ıyd-ı milliye hazırlanırken ittihad ve imtizac anâsıra her şeyden ziyâde ehemmiyet verildi. Lâyıkdı. Heyetler teşkil olundu.Taraf-ı meşîhatdan mûhim bir beyannâme neşr edildi. Her tarafta natıklar söylendi. Konferanslar verildi.

Hürriyetin ikinci senesine bilâ tefrik cins ve mezheb bütün Osmanlılar hem dest-i ve fak ve ittihad olarak dahil olurlarsa hiç şüphe yok ki gelecek sene içinde mülk ve milleti vâyedâr-ı feyz ve terakki edecek pek çok ıslahat ve teceddüdata muvaffak olacaklar.

Iyd-ı millînin, son zamanlarda halkın az çok düçâr olduğu âsiyete nihâyet vereceğinden ümidvarız. Vatan ve millet uğrunda canlarını fedâ eden şüheda-yı hürriyetin ruhunu şâd etmek için Osmanlıların izhar ettiği his-i şükran kalblerde istikbal için kuvvetli ümidler uyandıracaktır. Ümit ile azm ve metânet ile, ittihad ile müşkilâf-ı asân olur. İmzasız

c. 2, nr. 36-37, s. 386-389

3. 56. 10 Temmuz Tahassüsâtı

İstirdâd-ı hürriyetin şu mukaddes devr-i senevîsinde, bitmeyecek zann olunan uzun seneler isdibdâdın bütün mezâlim-i hûnrîzânesinden zâikaçîn merâret olan Osmanlı milletinin en muhterem dimağlarının; milletin târih-i necâtına aid tahassüsâtını istiknaha teşebbüs etmiştik. Bu hususta memleketin bütün ekâbirinden aldığımız cevapları işte bu gün gazetemizin sehaif-i iftihârına nakş ediyoruz sebebini ferd-i meşguliyette aramak istediğimiz anud bir sükûtu muhafaza edenlerin tercümân-ı tahassüsâtı olamadığımıza bu vesîle ile alelen izhar-ı esef ederiz.

Bin üç yüz yirmi dört senesi Temmuzun onuncu gününü tebcîl eylemeli ve hususî ıyyad-ı mübârekeden add ederim!

Mecid [şehzâde]

c. 2, nr. 36-37, s. 390

3. 57. Ne Düşünüyor Ne Hissediyorum

Yukarı Bosfor'un hemen bütün yaz teravetdar kırlarında, zümridin bir kisve-i bahâran ile daha ziyâde ziynetyâb görünen sarışın bir temmuz sabâhı idi. Bu tarafta Büyükdere koyu'ndan koy başına, karşı tarafta Yaşı Tepesi'de dâhil olduğu halde Sütlüce'den Çubuklu gaz anbarlarına kadar mümted iki sâhilin nihayette birleşerek rehâvetkarâne deraguş ettikleri havz-ı vesi' lâciverdî üzerinde; bulunduğum mevki-i mürtefi'den bakılınca, beyaz kelebekleri, irili ufaklı siyah böcekleri andıran yelkenlerin, kayıkların, küçük vapurların ardınca şenâverlikten mahzuz olan dalgın nazarım o ufk-ı mahdud dairesinde hârice fırlayamaz. Fırlamak da istemezken zavallı hayal-ı bîtâbım âlem-i tefekkürât ve infialâtımın en mahrem, en hicrî, en kasvetengiz êbad ve enhâsında âtılâne ve âvâre seyrâne tây-ı merâhilde ısrar gösteriliyordu.

Düşünüyordum: İşte bir güzel gün ki şu bedbaht memleketin hayat ve maişetini talh eden, ezen, kemiren, öldüren yüz bin türlü mesâib ve beliyatdan, âlâm ve fecâîden Sîmâ-yı inbisâtında bir çîn-i fütur, bir zerre-i keder bile göstermiyerek belki kendisinden daha güzel, daha revnakdar, her halde kendisinden daha lâkayd bir leyl-i âsûde-i mükevkebe müntehî olmak üzre âheste güzâr oluyor. Evet! İşte günler, geceler böylece gamsız, kedersiz, ızdırapsız geçiyor... geçiyor... geçiyor!...

Şu dakikada şu bedbaht memleketin, baştan başa bir vîrâne haline gelmiş şu koca ülkenin şarkında, garbında, köylerinde, kasabalarında kim bilir kaç milyonlarca halk, aç, çıplak nîrân-ı sefâlete atılmış cayır cayır yanıyor! Kim bilir kaç binlerce hamiyet sâhibi mazlum bîgünah, evlâd-ı vatandan bir takımı karanlık zindanlarda, ıssız, hayatgüdaz menfalarda işkenceler, ızdıraplar içinde inim inim inleyerek can veriyor;diğer bir takımı diyar-i ecnebiyede kerbet-i gurbet içinde çaresizlik, medarsızlıkla sefilâne, garibâne ifna-yı ömr ediyor! Kim bilir kaç yüzlerce ocakları sönmüş, kapıları kapanmış namuslu ailelerin hândânların bakiye-i efradı yeis, hicran; zaruret gibi en mukavemetsuz ıztırâbât ile hırpalanıyor, eziliyor, helak olup gidiyor. Fakat bu t'adâdâ gelmez havsala-i tasvire sığmaz beliyat ve fecayi ve mezâlimin badi-i ızâmı olan heykel-i cândâr-ı istibdad... ah ona hiçbir şey olmuyor! O masûn (???) kûh-ı âhenin gibi yerinde duruyor ve her nefesini alıp verdikçe biraz daha fazla tahcim ve tazim ediyor, biraz daha fazla selabet ve metanet buluyor!..

Biçare memleket, zavallı millet o kadar viran ve perişan.o kadar mariz ve meflûc ve nâlân ki ne onda ömürden bir nişanane bunda hayattan bir eser kalmış. Fakat istibdat ... hezarân-ı dest ve pâ, hezarân-ı ızfaar.Hezerân-ı dendân olan o ifrit hûnhevâr yine yıkacak o, dağıtacak yuva , sökecek ciğer, deşecek karın, içecek hûn-i masum arıyor ve garibdir ki buluyor!.

Ah ne olurdu, şimdi şu güleç yüzlü güneş pençe-i sahtegir husufe düşse, şu parlak hava kararsa.. kararsa; şu mülevvî deniz, şu yeşil dağlar; şu münur sahiller ve onların zirvelerinde, kenar ve meyanlarındaki şedâdi binalar,mühteşem saraylar, kâşâneler, bir yandan medîd ve şedîd zelzeleler, azim tufanlar, mütiş kasırgalarla zulmat-ı mezar içinde çalkalanarak, bir yandan da sürekli şimşekler, peya pey hebut yıldırımlar, intifâ nâ bezir yangınlarla tarakalar, garyolar, feryadlar koparıcı bir dehşet düzah mümâ-yı kıyamadden nişan vererek şu meş'um belde, hey'etiyle, azîmetiyle bir âlem-i herc ü merc, bir mahşer-i ahvâl kesilse!.. oh! O zaman, şübhe yok ki, taş taş üzerinde kalmaz. Her şey, ...her şey biterdi. Fakat hiç olmazsa, evet, hiç olmazsa o

heykel-i istibdadda ensâr ve avanesiyle esfel-i safilîn ademe çekilir, siklet ve şeâmet-i vücûdlarından bütün memâlik kurtulurdu.

Şimdi nazarım, sabah güneşinin zerrât-ı zerîni bayıldıkça sarımtıraklaşan, semâ-yı minâfâmın şurasında burasında muallak duran top top beyaz bulutlara asılıp kalıyordu. Ve ben mırıldanıyordum.

Haml-ı sâkili ezdi harâb etti milleti
Kâbusvâri her yüreğe çöktü zAhmedi
Lâkin yakındır ermeğe pâyâna müddeti
Âbesten-i zaman doğurur bir musîbeti
Babasının ocağına düşsün Şeâmeti
Lalasının kucağına itsin nuhûseti
Zâil mi oldu mihr ile mâhı bu milletin
Geçmez zalâm-ı leyl-i siyahı bu milletin?
Yârab! nedir ki cürm ü günâhı bu milletin
Eksik değil başında devâhî bu milletin
Zulme müesser olmuyor âhı bu milletin
Kalsın mı intikâmı ilâhi bu milletin
İlâhadır tezellümü varsa bu milletin
Her dem neden şamatatı erbâb-ı şirretin
Ey lânet ey telâtumu gayyâ-yı nefretin
Ey la'net, ey tehevvürü nîrân-ı şiddetin
Seyl ol da yık kılâ'nı zalam-ı nikbetin
Berk olda yağ rûsuna ehl-i şekâvetin
Yok kimseden nazar özlü insan olanlarda
Sen bak hüdâ terehhümeşâyân olanlara
Zahm-ı zaman ile yüreği kan olanlara
Ahvâl içinde fikri perişân giryân olanlara
Her gün uyûn-ı gayreti giryân olanlara
Her şeb "vatan!vatan!" diye nâlân olanlara

Zannetmeyin felaketimiz yâri ağlatır
Güldükçe yarımız bize ağyârı ağlatır
Derd-i nihânı milletin efkârı ağlatır

Engin denizleri, yüce kûhsârı ağlatır
"Eyvâh!" der, sehaib-i seyyârı ağlatır
"İlahi!" der, kevâkib nevvarı ağlatır

Git gez şu sevgili vatanın her kenarını
Gör fakr ü ızdırab ü sefâlet diyârını
Bîçâregânın anlayagör ıstıbârını
Fikr et o sergirân ceblin ıztırârını
Fehm et o hoşrevan derenin âh û zârını
Söyletme gamlı ailenin ihtiyârını

Âcizlerin sefâletine ağlıyor vatan
Evlâdının felâketine ağlıyor vatan
Peygamberin şu ümmetine ağlıyor vatan
Kâbeyle ravza hasretine ağlıyor vatan
.....
.....
Gûş eyle mâder-i vatanın âh ü zârını
Gör zaif hâlini; elem-i inkisârını
Telîne hâdimin ihânet-i şiarını
Saklar ciğerde son nefes-i ihtizârını
.....
.....
Gökler onun medâric-i hüzn-ü âyânıdır
Şebler onun mehâzin-i âh-ı nihânıdır
Emcüm onun mehârim-i esrâr-ı cânıdır
Dağlar onun nümâyiş-i derd- giranıdır
Zelzâl-ı arz onun heyecan-ı cinânıdır.
Velval-ı ra'd onun nevhat-ı revânıdır

Bunlar bu perişan ve nâlan sözler, ki on, on iki sene evvel yazılmış mutavvel bir bir manzumemdendir; bu nevî düşüncelerimde tekrar oluna oluna hafızamda iyice yer ettiği için düşünmeksizin ve fakat nâmüretteb bir sûrette dilimden dökülüp saçılırdı. O manzumem ise, onun gibi, kimseye okunamaz, kimseye gösterilemez, kimseye emânet edilemez daha sâir (O zaman hükmünce) tehlikeli yazılarımla berâber, hükûmet-i

zâlimenin yedd-i gasbına geçmemek için, hânemde me'men add ettiğim bir izbeye gömülüp bırakılmış ve artık senelerden beri bi'ltabî yoklanamamış idi. Şimdi kendi kendime diyorum ki: " Zavallı yazılarım! O rutubetli yerde, toz toprak içinde kim bilir ne oldu.

İhtimal ki kağıtları çürümüş, biri birine yapışmış hepsi de okunmaz, seçilmez hâle gelmiştir. Öyle olmasa bile bunların meydâna çıkabileceği zaman, görülüyor, anlaşılıyor ki hiç gelmeyecek... hele bir yangın gelirse... hele ben ölürsem..."

Heykel-i menfur-ı istibdâda; onun avane-i melunesine; bir rütbe veya bir nişan, bir konak veya bir çıkın altın için âlet icrâ-yı mezâlim olmak denâet ve şenâetini irtikâb ile şerâfet-i insâniyeyi ayaklar altına alan hain sefillere gayz ve kînim bu gün her zamandan ziyâde idi. Ah! O manzumeciğimi bu gün ele geçirebilseydim bunun için de câsuslara, mürtekiblere, zâlimlere; bütün o vatan ve millet hainlerine ait lanetleri, nefretleri- bunlara her türlü mesâidâtı erzân eden- şu menhus zamânın yüzüne bağırmakla teskîn-i ateş gayz edecek; ona belki daha bâzı şeyler ilâve eyleyecektim.

Bir vücud-ı fânînin mezarını açarak icra-yı târ-ı mârızâmından ona bir şekil, bir şahsiyet vermeye uğraşmak kabilinden olarak şimdi hâfizamı zorlayıp karıştırıyor; bâzısı dağılmış, bâzısı yıpranmış, bâzısı bozulup; tanınmaz olmuş mahfuzâtım arasında seçebildiğim bir terkibden bir cümleye, bir kâfiyeden bir mısraya, bir mısradan birkaç beyite intikal sûretiyle aşağıki kıtaları çıkarıp okuyordum:

Câsus.. o hânüman yıkıcı ezalim-i zemîn
Câsus.. o gizli can yakıcı akreb-i müheyyin
Câsus.. o bî günahlara cellad olan la'in
Seyreyleyin ne rütbe mesud u kâm- bîn!.
Câsus.. o güfte çîn-i halâyık, o gine cû
Câsus.. o perde bâz-ı muhafil, o herze gû
Câsus.. o hârikü'l hacb "lâ tecessüvâ"
Celb-i belâya himmet eder halka sû-be-sû

Câsus.. o dem fürûş-ı riyâ müfsid-i dürû
Câsus.. o süfle-kâr-ı muhannes, o kahbe hû
Câsus.. o rûh-ı ahbes-i câdû-yı zühre gû
Olmuş kurîn-i mu'temed saltanat, tüfü!...

Korkunç alış muhabbet-i milliyeyi dile

Hürriyeti tefevvüh... o bir canlı hâile
Bin havf ve ihtirâz ile, bin ihtiyat ile
Yok hasbihâle cüretimiz hod-be hod bile

Yekdigerin hasm ehibbâ ve akraba
Yekdigeri siâyet eder yâd ve âşinâ
Mülke cerâd-ı münteşir erzâl-ı bî hayâ
Osmanlılık ne oldu bakın fî zamânına

İzzet bulur siâyet-i ehvânla her zelîl
Rifat bulur ihânet-i yârânla her rezîl
İsbât-ı kâbiliyete bunlar bütün delîl
Ahlak düştü öyle ki terfihi müstehil

Câsuslarla doldu bilâd ü kara bu gün
İlerler istikâmete karşı salâ bu gün
Hazır hamiyyet ehline her belâ bu gün
Her türlü iftirâ ve ezâ ve cefâ bu gün

Vâreste-i muaheze câsûs-ı muhtelis
Âzâde-i muhakeme haydûd-ı müfteris
Keyfi bütün muamele, ahkâm-ı mu'tekis
Mühmel-i usul şeri', nizâmat münderis
Zulmen hükumet etmese ihdâs-ı gâile
Serhad zulmü aşmağa yol bulsa kaf ile
Amâde hicrete nice binlerce aile
Titretmesin mi kalbi bu dehşetli hâile

Eyler bu hâneyi biri zulm ile münhadim
Kimdir fakat bilinmez o mesul-u müttehim
Halka bu dâhîye nasıl olsun ki münfehim
Hürriyet-i lîsan ve kalem mahv u mun'adim

Cehlin zılâm-ı sâili o baş mü'temen

Teftiş için eserleri açmış bir encümen
Olmuş zebun-ı kahrı tesânîf-i ehl-i fen
Olmuş esiri keyfi fehâvî-i her sühen

Uğrattılar hakarete eşrâf-ı ümmeti
Öldürdüler hamiyyet ü nâmus ü gayreti
Nasib ettiler menâsıba eclâf-ı nekbeti
Yağma için hazîne-i emvâl-i milleti

Tagrib olundu haylisi ahyâr-ı ümmetin
Ta'zîb olundu ekserî ibrâr-ı ümmetin
Terhib olundu pek çoğu ahrâr-ı ümmetin
Tatyib olundu cümlesi eşrâr-ı ümmetin

Sürur-ı uluvv-ı câh vü celâletle pây-bûs
Makbul-i kemâl-i ızz vü saadetle câblûs
Birkaç l'aine hadim-i servet bütün nüfus
Büldân-ı harap, halk ise muhtaç ve bî fülûs

Hürriyet, ey ecel-i atâyâsı kudretin!
Hürriyet, ey ehemm-i kazâyâsı hilkatin!
Hürriyet, ey muhafızı icmâ-ı ümmetin!
Hürriyet, ey mübâşiri hükm-i şeriatın!
Zulm etme kır selasilini, kır esâretin
Şehrâh-ı kâbiliyetini aç şu milletin
.....
.....

Artık beynim yorulmuş, fikrim, kalbim fütür içinde bunalmıştı ki gazetelerimi getirdiler. "bakalım yine ne uzuhhikeler negarîbeler, ne masallar ne ekzubeler var!" diyerek açılmış sahifelerin şurasına burasına göz gezdiriyordum.

Hayret!...

Bunların hiç yakıştırılamayan, hiç hatıra gelmeyen bir tarafında (Kanun-ı Esâsînin iade "buyurulduğuna" ve Meclis-i Mebusânın küşâdı için intihâbâta başlanmak üzre vilâyata umumen icra-yı teblîgat olunduğuna) dair bir tebliğ-i resmi okudum.

Gözlerime inanamıyor, rüya gördüğüme zâhib oluyor, fikrâyı tekrar aliyü'l tekrar cehren okudukça her defâsında "ya bana garib bir hal-ı vâki oldu, veyahud bunda bir yanlışlık var" diyordum.

İkindiye doğru sokağa firladım. Bütün insanların harekât ve evzâını, çehrelerinin halini tedkike koyuldum. Herkesde mereklı bir durgunluk sakin bir tecessüs hâli, gizli konuşmalar, fısıltılar... Nihâyet hakikat anlaşıldı: Kanun-ı Esâsî – hâşâ- iade buyurulmamış. Belki bir gün evvelki (10 Temmuz) rûz-ı mesudunda alem-i Osmâniyenin hurşîd-i ikbâli mağribden doğmuş, merkez kürre-i istibdadda kıyâmetler kopmuş. O sarsılmaz, yıkılmaz sandığımız heykel-i âhenîn-i ceberrut, Rumelide müttehi hareket, amade-i hücum duran hürriyet kahramanlarının buralara kadar ittisa eden zılâl-ı süyuf ve remmâhıyla sernigûn-ı hüsran huzelan olmuş, kânun-ı esâsi darb-ı dest-i hamaset ve hamiyetle cebren ve kahren geri alınmış, zavallı milleti otuz bu kadar seneden beri zebun ve nâlân eden zencîr-i esâret parçalanmış; hürriyet adalet, uhuvvet, müsâvat, bu selâmet ve saadet-i vatan ve millete te'min olunmuş! Oh rabbim, ne büyüksün!...

(işte 10 Temmuz) u, Osmanlıların mehd zâde-i hürriyeti, matla-ı afitâb saadet ve selâmeti olan bu mübârek ve mukaddes günü kemâl-i hürmet ve tâzîm ile alkışlarken yukarıdan beri târif ettiğim tahassüsât ve tefekkürâtımı tecdid etmekle inkılâb-ı mes'udumuzun uluvv-ı mahiyet ve şumul-ı hüküm ve kuvvetini hod iktidarım dahilinde daha iyi takdir ettiğimi zann ediyorum.

Bidad ve kahr altında dün
Millet kan ağlarken bütün
Erbâb-ı zulmûn rağmına
Yaptık ne âlâ bir düğün
Hoş ıyd-ı millîdir bu gün
Asker! Senindir şan o gün
Bir nûr-ı hak bir mucize
Gösterdi hürriyet bize
Ey kahramanlar ta ebed
Medyûn-ı şükranız size
Hoş ıyd-ı millîdir bu gün
Asker! Senindir şan o gün

Ekrem

c. 2, nr. 36-37, s. 391-395

[Recaizâde Mahmud]

3. 58. [10 Temmuz Tahassüsâtı]

Evvelki hayatımla bu günkü hayatımı düşünüp mukayese ettikçe, bana öyle geliyor ki, evvelden yaşamıyordum, ancak bu gün hayattan müstefid olmaktayım; ve yalnız benim için değil, millet için de aynı hal vâki, zavallı millet de evvelden yaşamıyordu, feyz-i hayattan o da ancak bu gün müstefid olmaktadır. O da tıpkı benim gibi evvelden mahrûmiyet ve sefâlet içinde yalnız tenebbüt etmekte idi.

Yâ rabbim, nasıl söyleyeyim bilmem ki; bu tenebbüte alışmış yâhud tabiat-ı müskinâmeleriyle zaten bu tenebbüt için yaradılmış bazı erkân-ı hükumet sebebiyle bu gün halâ tenebbütten kurtulduk sayılamayız. Fakat feyz-i hürriyet yâni hayat o kadar cûş ve hurûş içinde ki bu atâlet ve meskeneti pek yakında gâyet suhuletle def' ve ref' edeceğiz ve yaşayacağız hayâtın bütün şâşâ ve haşmetleriyle mes'ud olacağız. Buna hiç şüphem yok...

Mehmed Râuf

c. 2, nr. 36-37, s. 398

3. 59. [10 Temmuz Tahassüsâtı]

"Heyûla-yı ıstibdâdın yevm-i memâtına müsâdif 10 Temmuz" târihinin tahassüsâtı?.. Heyûla-yı ıstibdâdın Yevm-i Memâtına aid mütealâmı âtiye bırakarak yalnız o günki, o dakikaya, o geceye ait ihtisâsâtı size kısaca söyleyeyim: Çılgınlığa benzer bir sevinç, bir sıtma, bir humma... âdeta bir cennet, cennet-i sürûr!...

Rumelide daha nisan ibtidâlarında başlayan harekat-ı âhirâneden burada günü gününe haber almak mümkün oluyordu İstanbul'un o korkak, muhteriz, cebîn ağızlarında kulaktan kulağa mırıldanan, fısıldanan rivâyetler, Avrupa gazetelerinde gittikçe mütezâyit bir dikkat ve ehemmiyetle kabul ve telakki ediien haberler... telgraflar senelerden beri beklenen bu ıyd-ı necâtın bize her gün yeni bir peyâm-ı hulûlunu tebşîr ediyordu...

Bütün sevinç, heyecan, ümitlerle geçen bu bir iki ay içinde ne korkular çektim, ne meyus ve meşum günler geçirdim!.. Mâziyi düşündükçe zihnime öyle hain, öyle elîm ihtimaller, cesâretşekin tereddüdler, şüpheler hücum ederdi ki bu teşebbüslerin bu defâda nâlan ve bînasib kalmasından titrer idim.O vakte kadar bizi kurtarabilmek için

uzanmış açılmış ne kollar vardı ki hep onun o zâlim ve sengîn merâmı karşısında, makhur ve meflûc, düşmüş, kırılmışdı...

Fakat günler geçtikçe bu yeisler de geçmeye başladı; Rumeli'den gelen haberler hep bir mücde-i zafer, mücde-i muvaffâkiyetti. Yıldız hükumeti, ne yapacağını her zamankinden ziyâde şaşırmıştı. Bâb-ı Âlî'ye girildiği vakit, yahud sokakta arabalarına gömülmüş, dalgın, düşkün, geçerlerken o her zaman müteâzım, yüksek; vakur görülen çehrelerde derin bir manâ-yı hezîmet fark olunuyordu. Hükumetin şaşkın ve zelil; âdetâ rezil bin türlü takayyüdâtına rağmen yine her ele geçen; her tarafta dağıtılan Avrupa gazetelerinde artık iri: kocaman, cesur harflerle yazılan "Türk İhtilâli" nin büyük tafsilâtına vâkıf oluyorduk... Birbirini veli ve tâkib eden tabanca sesleri arasında nihayet Şemsipaşa'da devrildi. Yuvarlandı. Rumeli'nin her tarafından; her köşesinden Yıldız'a telgraflar yağıyordu. Bunlar hakiki bir ihtilâlin ilk velveleleri, yakında patlayacak olan bir boranın ilk şimşekleri gibiydi. Şemsipaşa'nin izmihlâl-i ebedîsi inkılâbımızın en mesud günlerinden biridir, çünkü onun o ukur bekçinin sükutuyla berâber Yıldız 'ın da bütün azim-i cüreti kırılmıştır. Şemsipaşa düşünce son bir tedbir, tebdîr-i bezbûhâne olarak "göz boyama" kabilinden vakit kazanabilmek için hey'et-i vükelâyı tebdîle karar verildi; Ferid Paşa sükût etti... Bu ikinci bir galebe demekti o gün sadâret alayını görmek için Sirkeci'de toplanan halk arasında dolaşırken "Ah yarın kim bilir neler olacak?..." diyordum. Belki bu menhus devrin artık son dakikalarını yaşıyorduk. İhtizarını görüyorduk. Aradan bilmem daha kaç gün geçmiş idi ki Kânun-ı Esâsî'nin Manastır'da, Siroz'da ilân haberleri yetişti... Bir gün sonra da gazetelerde o mahud merdar ilân görüldü. "Tesîs-i Celîl-i pâdişâhî olan Kanun-ı Esâsî" nihâyet iadeten bahş olunuyordu". O sabahtan sonra artık bir serseri, çılgın gibi hep sokaklarda dolaştım, koştum, bağırdım, haykırdım... Diyebilirim ki burada 11 Temmuz'u takip eden büyük bayramlarda halkın sürur ve saadetinden en büyük hassa-i iştirâki ben aldım. Her gün, her gece elde bir bayrak, nümayişcilerle beraber koşuyordum. Bütün İstanbulu dolaştım... Biraz evvel söylediğim gibi bu âdetâ bir sıtma, bir hummâ... bir cennet idi...

Şimdi "heyulâ-yı istibdâdın puvm-ı memâtına müsâdif olan" 10 Temmuz tarihine gelelim: Heyûlâ-yı istibdad, Nemrud-ı istibdad 10 Temmuzda olamadı... 10 Temmuz fikrimce bir yevm-i inkılâb olmaktan ziyâde bir mukaddime-i inkılâbdır. Abdülhâmid hükumet-i cedîdenin re's-i idaresinde bulundukça heyulâ-yı istibdad" da her zaman ve daimâ müterâkıb-ı intikam başımızda demekti.. O âdem şu kadar senelik mezâlim ve cinîyâtıyla hiçbir zaman adâlet ve insâniyet esaslarına müstenid bir hükûmet-i meşrûte hükümdarlığına lâyık olamazdı;

O makâm-ı saltanatta mevcud ve pâydâr oldukça hakîkî bir inkılâb yapılamazdı.' 10 Temmuz şüphesiz Osmanlılığın en büyük günlerinden, büyük bayramlarından biridir. Fakat bence en büyük gün, Abdülhâmid'in yevm-i hal'ine müsâdif olan 14 Nisan tarihidir. O gün değil yalnız bizim: Osmanlılar için...Fakat insâniyet için bir yevm-i necat, bir ıyd-ı halâs add edilmelidir.

Ahmed Samim

c. 2, nr. 36-37, s. 398-399

3. 60. [10 Temmuz Tahassüsâtı]

On Temmuz Galebe-i Milliyesi Bende Üç Devre-i Tahassüs Geçirdi:

Evvela korku, sonra tereddüt, daha sonra da bî pâyân bir meserret...

Üçüncü ordu kahramanları üzerine İzmir livasından asker sevk edildiği zaman büyük bir havf devresi geçirmiş, gazetelerde Meclis-i Mebusânın küşâdı için bir ilân-ı resmî görünce Abdülhâmid'in bir hile-i şeytanâtkarânesi zann ederek müteredddid kalmış, ve galebe-i millet tahakkuk ettiği zaman öyle pâyânsız bir meserrete dalmışdım ki bu meserretîden ancak Otuz bir Mart'da kulağımın yanından ıslık çalarak geçen kurşunlar beni uyandırabildi.

Büyükada: 7 Temmuz 1325

Tahsin Nâhid

c. 2, nr. 36-37, s. 400

3. 61. [10 Temmuz Tahassüsâtı]

Eski devrin en yeis verici zamanlarından bile vatanımızın istikbalinden ümidimi kesmedim. Meşrûtiyet ilân olunursa memleketin kurtulacağına iman etmiştim. 10 Temmuz inkılabı ümidlerime bütün bütün kuvvet verdi. Ve bu gün, bir senelik keşme keş s'ay ve cidalden sonra, 10 Temmuz tarih-i mübeccelenin hulûlu kalbime derin bir inşirah ve yeni bir şevk ve cesâret veriyor. 10 Temmuz inkılabını hazırlayan cemiyet-i muhtereme pâyidar oldukca, millet istikbalden kuvvetli emin olarak çalıştıkça terakki etmemekliğimiz kabil değildir. 10 Temmuz tarihi iki cihetten bizce mukaddes ve muhteremdir. Bir kere, istibdâdın mahv olarak hürriyetin ilân olduğu günü hatırlatıyor. Saniyen, kalblerimizi lebrîz-i ümmid ederek çalışmak için bize yeni bir cesaret veriyor.

İstanbul Mebusu

Hüseyin Câhid

c. 2, nr. 36-37, s. 401

3. 62. [10 Temmuz Tahassüsâtı]

Ma'lul, muhtazar, bütün hekimlerin kat' ümmid ettikleri bir hasta; bir hasta ki bütün muhitât ve müessirât ve hâmet-i marazını artırıyor, bir hasta ki uzvihyyetinin inhilâl-i katisine etrâfından ya meyusâne, ya mütevekkilâne veya lâkaydâne intizar olunuyor. Ümmidler kesilmiş, bu mukadder meş'uma karşı hiçbir kuvvetin te'sir ve faidesi olmayacağına inanılmış. Günler sayılıyor, bu hastanın gaybubet-i ebediyesine karşı rahîm ve müşfik kalbler ağlıyorlardı.

Bütün ümitlerin münkatı' olduğu bu zamanda bir cehd-i uluvî ve mukaddesle o hastaya son ümmid-i necâtını isâle etmek isteyenler oldu, etrafın şüphedâr nazarları altında o vücûd-ı zaif ve ma'lule o son katrât-ı ümmîd döküldü ve hasta kurtuldu.

İşte bu müebbed hastanın halâs-ı daîmîsinidir ki bu gün ta'ziz ediyoruz. Bu günün bende tevlid ettiği ihtisas da sevgili vatanın tarîk-i müzlim inkirâzından şehrâh nevar-ı tealâya geçmesinden, sevgili vatandaşlarımın da bir mevt-i muhakkaktan kurtulmasından mütevellid bir ihtisâs-ı azîm-i meserrettir.

Maliye Nazırı
Mehmed Câvid

c. 2, nr. 36-37, s. 401

3. 63. 10 Temmuz ve Şark

Geçen 1324 senesinin Temmuzunun 11. Cuma günü sabahı idi. Büyükada'da, Sâbir Bey, o gün beklediği misâfirlerini istikbal için iskele başına inmişti. İstanbuldan gelen ilk vapurdan çıkan yolcular arasında davetlilerden birinin elini sıktığı zaman karşısındakinin "Bu günki gazete var mı?" "hayır daha adaya gelmedi" cevâbı bu tehîr-i neşriyâtın gizli sebebini araştırmağa ikisini de mecbur etti. Diğer refiklerini beklemek üzere iskele gazinosuna oturdular.

Bâb-ı Âli erkân-ı memurîninde görülen derin bir devr-i endişe, halkı temkin ile:
- Bu gün gazeteler niye geç kalsın? Selânik'den Resneden yeni bir haber mi var acaba?

Dedi ve etrafına bakmağa başladı!.! Sahile çarpan dalgalar uğulduyor ve Maltepe'den gelen vapur uzaktan düdüğünü çalıyordu.

İki arkadaş da ta çocukluklarından beri alıştıkları bir teslîmiyet-i lâkaydî ile artık bu işi düşünmek boş olduğunu anlamış gibi sigaralarının dumanlarını kahve fincanlarındaki köpüklerin üstüne ufalayarak mavi dalgaların cümbüşüyle meşgul olmaya başladılar.

On dakika sonra Maltepe'den gelen vapurdaki arkadaşlarını karşılamak üzere iskele rıhtımı üstünde ilerlemeye başladıklarından davlumbazdan, birkaç mendil birden sallanıyordu. Onlarda mendillerini çıkararak izhar-ı sürür eylediler, lâkin vapurda mendillerin raks-ı hevâisi çocukça bir çılgınlık ısrârını alıyor ve devam ediyordu. Davetlilerin cümlesi vakur, ciddi, tâbir-i marufiyle erbâb-ı rütbe ve haysiyetten oldukları için bu nümâyişdeki ısrâra Sâbir Bey bir iyi mânâ veremedi. İşi tatlı yerinde bırakmak için mendili cebine koydı. Yine etrâfına bakındı.

Etrâfına bakındı çünkü, geçen sene yine aynı misâfirleri davet ettiği zaman şu karşılarında duran gömleksiz soluk ceketli, tozlu potinli herif kendilerini jurnal etmişti. Bu gün bu tatsızlığa tekrar meydan vermemek, vapurdan çıkacak üç zâtı bekler gözükmemek istedi. Vapurdakilerin bi'liltizam bozmak arzu ettikleri bu tedbiri muhafaza etmek kayd-ı beyhudesine düştü.

Vapur yanaşmış beklenenler güler yüzleriyle, pek samimî bir sevinci gösteren çalâk tavırlarıyla iskeleye inmişlerdi. İçlerinden en şişmanı kendisinden hiç beklenmeyen bir çeviklikle Sâbir Bey'e doğru koştu: Müjde! Dedi

Müjde:

- Aylık mı çıktı
- Hayır Kanun-ı Esâsî iade olundu
- Mümkün değil... Sultan Hâmid!!
- İşte gazete!

Bu sırada Sâbir Bey'in talâğından hem sürûr ve hem de hayreti ilân eden bir çığlık fırladı ki bunun meyl-i şümûlunu ifâde için ne tahrîrin mahdûd-ı hurûfu, ne mûsikînin zâif-i esvâtı ihtivâ edebilirdi.

Sâbir'in beyaz saçları, uçuk benizli zayıf vücûduyla şimdi hoplamak, zıplamak istiyor "Ay bağıracağım!, Ay vallahi bağıracağım!!" diyordu.

Gelenler bunun etrâfını almışlar. "Olmaz telaş etme herkes bize bakıyor." diyorlardı.

Şimdi gazeteciler odaya yayılmışlar. Herkes gazeteleri kapışıyor. Çehrelerde cinnete yakın bir alâmet-i neş'e gözükmeye başlıyordu.

Evet, gökler çöker, dağlar ezer, denizler kabarır yıldızları söndüdür; güneşle ay çarpışır nurdan, alevden gülleriyle dünyayı alt üst eder. Bunlar hep olur... Lâkin Abdülhâmid Türklere hürriyetini iâde etmez. Herkesin gözlerinden okunan meyl-i istib'ad bu idi.

Beş arkadaş artık, gözleriyle, kulaklarıyla gülerek hatta elleriyle, sinirleşen kollarıyla, hatta fesleriyle öne düşen püsküllerleriyle gülerek, bütün mevcûdiyetleriyle gülerek, sevinerek, havayı daha saf, gökleri daha berrak, fezâyı daha geniş, gönülleri daha büyük bularak göğüsleri gelişmiş, alınları açılmış yürüyorlardı.

İçlerinden tok sözlülüğü ve doğru özlülüğü ile mağruf biri eliyle iskelenin yanında duran zarif bir çatanayı göstererek: Bu kimin? Dedi

- Mâbeynci İzzet Paşa'nın!

- Görelim. Bundan sonra da binsin.

Müstehzî bir tavırla bir diğeri cevap verdi.

- Belki kaçarken...

Arabalara binerek Hristos Yolu'na düzülmüşlerdi. O günki Hristos Tepesi'nin hâli unutulacak manzaralardan dağildi. Küme küme halk oturmuş, fısıl fısıl konuşuyorlardı.

Herkesin sîmasında burunları hizâsından: Yıldız'a doğru bakarken, sanki, bir işâret-i istifham şekli hâsıl olurdu.

Müdâvîn burada istedikleri gibi konuşmak için kendilerinden henüz cür'et göremediklerinden yine arabalarına bindiler. !dîl! de çamların altında kendilerini bekleyen sofranın başına toplandılar.

Burada kalpler açıldı. Dudaklar daha hür olarak tercümân-ı hissiyat olmaya başladı. Şimdi ecle-i ricâlden rütbe-i bâlâ eshâbından zevat temkin-i semât, artık

"Ne efsunkâr imişşin ah ey dîdâr-ı hürriyet"

mısraını irâd ile başlayarak "yaşasın millet, yaşasın hürriyet!" avâzıyla natıklarına nihâyet veriyorlardı.

İçlerinden biri:

- Artık biz ihtiyar olduk. Hürriyetten istifâde ile teşebbüsât-ı şahsiyemizle arz-ı hizmet edecek zamânımız geçti.

"Tâir-i hâne-zâd genc kafes

"Zevk-i pervaz nolduğun bilmez"

diyor, öbürü cevap veriyordu:

- Biz esir yaşadık ise çocuklarımız hür yaşayacak bu bir teselli, bu bir neşedir.

Hayatının büyük bir kısmını Avrupa'da meslek-i diblomasîde geçirdikten sonra memuriyet-i mahsûsa ile Anadolu'nun bütün cihetini dolaşan bir zat dedi ki:

Bu gün yevm-i tûfan; milâd-ı isâ, hicret-i peygamber gibi ehemmiyeti kainata şâmil bir gündür. Bu günü yalnız Türklerin, yalnız Osmanlıların mukaddime-i ikbâli olacak bir mübde-i târihî zann ederek bunun ehemmiyetini tenkîs eylememelidir. Fâtih

İstanbulu feth eylediği zaman kurûn-ı vüstaya nihâyet verdi, kurûn-ı âhire o salı gününden başladı; Fakat fetih-i evvel-i Konstantiniye insâniyetin âtîsini o mertebe sarsmadı. Çünkü bu târih Türklerin Rumeli'ye geçtikleri ilk târih değildir.

Bu günün ehemmiyeti İstanbul'un fethinden fazladır.

On Temmuzun feyzi yalnız memâlik-i Osmâniyeye, yalnız otuz milyon Osmanlıya ait olmayacaktır.

Bundan sonra, sıra ile, Asya bizi tâkip edecek, Afrika bizi tâkib edecektir.

Biz hür iken, İran esir kalamaz, oradan fikr-i hürriyet, fikr-i i'tila, hakimiyet-i milliye Asya'nın içerilerine yayılacaktır. İdâre-i sâbıkanın istibdad duvarları Asya'ya hukuk-ı ademiyetin, o nur-ı feyyaz ilehyîn girmesine mâni oluyordu. Geçen sene bu gün o duvar yıkıldı. Artık bunun enkâzından mektepler yapılacak, bu mekteplerin kürsülerinde yazılacak kitapların sahifelerinden kanatlarla perî-i insâniyet, mevkî-i muktedir ikbâline yükselecektir. İngiltere Avrupanın meşrûtiyeti olduğu gibi Türkiye dahî Asya ve Afrikanın muallim-i hürriyeti olacaktır.

Bütün Asya ve Afrika'nın kısm-ı şimâlîsi elli seneye kalmaz, Avrupa ve Amerika'nın karşısına tarz-ı cedîd-i leslihâsıyla, mütefenninlerle dolu dârü'l sınaileriyle ve destgâhlarıyla çıkacak; ve işte o zaman bu dört kıt'a arasında bir uzun harb..... bir harb-i iktisâdî zuhur edecektir.

O topraklar içinde, kumlar arasında mahrum, ve sefil yaşayan bu iki kıta ahâlisinin "yerlerde sürünme zamânı geçecek, ve kametleri göklere doğru yükselecektir."

Bu sırada dört yüz milyon islam vahdet-i vicdân ve vahdet-i îman ile Kâbe-i hürriyet ve terakkîye tevcîh-i âmal edeceklerdir. Üsküdar'dan Pekin'e gitmek, İstanbul'dan Londra'ya gitmek gibi hayâtın bir neş'esi, sayılacaktır.

İşte "Resne" tepelerinden fırlayan sayhâ-yı hürriyet Himalaya dağlarını sarsarak "Çad" gölünde fırtınalar çıkarıp " Nehr-i Nil" in menbaını değiştirecektir.

Ahmed Hikmet

c. 2, nr. 36-37, s. 398

3. 64. [10 Temmuz Tahassüsâtı]

Mürâhim-i rabb-i lem yezl hazretlerinin tecellî-i ilâhîsi Hareket Ordularımızın iâde-i hayat mendânesinin te'siriyle nâil olmuş olduğumuz tahavvülat-ı hayâtımızı mütezemmîn çıkarılacak âsâr-ı edibânelerine derc ve ilâna şâyan yazı yazmaya iktidarsızlığım mânî ise de hükûmet-i müstahseneyi mütezemmîn karaladığım

mekâlemin noksanlıklarına üdebâ-yı kirâmın nazar-ı afv ile serd ve ihfâ edeceklerinden eminim.

Şöyle ki insan taifesi kavânîn-i ilehîye ve ahkâm-ı mevzuat-ı asliye üzerine ittihad ve ictimâları keyfiyeti cihetiyle hükûmet-i müstahsenenin ve hevâyic-i zarûriye-i milletin ve vüsat ve bereket-i memleketin esbâb ve vesâil-i tedârik ve istihzârına dair muktezâ olan s'ay ve himmetin masrûfiyetinden ibâret olarak ziyâde mühim bir madde-i asliye olduğu derkâr ise de bir devletin istikmâl-i levâzım mesûdiyetine dahî kâfi ve vâfi olmadığı bedîdârdır. Heyet-i ictimâiye kaffe-i eltaf ve muhsinât-ı arziye ve itaf ve terfihât-ı mâliye içinde müstagrak olsa yine nâkısü'l nasb olmak kâbil idügi bi'l tecrübe sâbit almaktan nâşî insan kısmının kavî ve hakîki bir yeser ve mesudiyete mazhâriyetini mûcib-i esbâb ve vesâilin mecmû' devlet ve milletin kemâl-i dikkat ve itinâsına şâyan bir madde-i mühimme-i sâniye idügi bî şek ve kemâldir. Yine mâde-i refah ve mesûdiyet-i Osmâniyemizin esbâb-ı istihsâli husûsu ancak her şahsın kendi zâtına râci' olarak vâki' olan kaffe-i vâcibâtının merkezi ve kanun-ı tabiatın maksad-ı aslîsi olup mesudü'l hâl olmak arzusu dahi taife-i insâniyanın ma-be'l hareketi olan bir kutlu zenberek makâmında olduğu ve yesâr u saadet husûlü kaffe-i nâsın matmah-ı nazarı olmak hasebiyle devlet-i ebedî müddetimiz padişah-ı nevcah efendimiz hazretlerinin mes'udiyet ve meşrutiyet-i Osmâniyemizin terkîsine ve tevcîhât-ı cihanderecât şehenşahîlerinin istigsârı husûsuna bezl-i inâyet buyurmaları ve buyurmak üzre yer edilmiş olmaları bi'lcümle Osmanlılar için mûcib-i şükr ve sebasdır. Emr-i yesar ve mes'udiyetin mevcûdiyetinde kemâlat ve terakkıyâtı o ve edebde aramak için efrâd-ı millete yol göstermek esbâb ve selîl-i istihsâlini çocuklara talim etmek feraizden sonra ferâizatdandır. Bu takdirde bi'lcümle Osmaniyân-ı hükümdar-ı âzam padişah-ı muazzam efendimiz hazretleri ile bi'lcümle teba vezir-i destân el ele vererek vatanın terakkîsine ve meclis-i meşuretimiz ise ilca ât-ı terakki perverânesini bir an evvel mevkî-i fiile koyarak terbiye-i iâme için medâris-i ilmiyemizin ıslahına ve mekâtib-i fenniyemizin ta'mim ve terakkisine ve vâzı-ı icâdına ve üstad ve dânişmend hâce ve muallimler celb ve tedârikine ve onların hüsn-i nizam ve idâresine çalışmak mile'l ve devleti makbul ve velâ-sitan-ı ahâli ve sükkân ile meskun ve âbâdan etmeye bir târik-i kavîü'l bünyan olacağı celi ve nümâyandır.

Sahayıf-ı tevârihe nazar-ı atf-ı nigah edenlerce pinhan değildir ki kadim Roma devletinin zâman-ı mesudat-ı ikbâlinde terbiye-i etfal ve cevânân husûsunda şâyân-ı ibret-i alem olarak derkâr olan mezid-i sa'y ve hamiyeti bi'l tabi mülkünde nice nice zevât-ı âlîşan peydâ olmasına bais ve bâdi olduğu ve bilad-ı mezkûrede tâlim ve tahsil

etmiş olanların ekserisi celilü'l ünvan zevât ile hem sohbet ve ülfet ve dâniş edenler ve fazl-ı mârifetlerinden ve mezîd ve gayretlerinden intifa' ve istifâdeye müdâvemet edegelmiş oldukları gibi tahsil-i ilm ile meşgul bulunan o vücud-ı nâdirü'l mevcüdun lehv ve lu'bları ve esbâb-ı zevk ve nüzhetleri istihkâmât-ı askeriye ve harekât-ı riyazet-i bedeniye ulûm ve fünûn-ı akliye ve hikmiyeden ibâret olmuş olduğu gibi her melik ve devletin istihsal-ı esbâb şân ve mâmûriyeti mahzâ etfâl-ı vatanın hüsn-i terbiyesine ve mekârim-i ahlâkiyesi keyfiyetine kemâl-i dikkat ve ittinâ ile bakılmasına mütevâkıfdır. Çünkü devlet ve milletin heyet-i mecmûâsı ulûm ve fünûnun takviyet ve istihkâmı hususuna dikkat ve ihtimâm etmek lazım değil elzemdir. Hayretbahş-ı uyûn iâme-i cihan olan icâdât-ı fenniye-i nâfe bahsinden sarf-ı nazar olunarak ulûm-i edebiye ve fünûn-ı müstahsene akl ve zamîrin kesb-i rûşenâyı incilasına ve ahlak ve edebin tehzib ve istisfâsına mûdi olmak Osmanlı oğlu Osmanlı olduğu rûş ve etvârından anlaşılmak kazâyâ-ı mebhusenin en elzem suverasındandır. Küberâya gelince kitab-ı ilmiye müteâlâsı kulub ve ezhâna silah ve fazîlet havsını ilka etmek husûsunda alelekser mertebe-i nihâyede bed-huy ve fâsidü'l halak bir nıfs-ı send-dil için devâi-yi âcil esâsına mübteni idügi emr-i bedihidir. Bineanaleyh devlet ve milletin esbâb-ı terakkisi ulemâ ve hikemâyı ve izemâyı sanatkaran zümresini himâyet ve sinayet etmek ve iltifat ve mükâfât-ı ihsânîyle tahsîl-i fazl ve mârifet arzusunu artırmak ve cehâlet taraftarlarının ulûm ve funûn ve terakki-i melik ve millet tarafdarânı hakkında zebândır. Aylıklarına atf-ı nigah-ı itibar etmeyerek irad olunan kıyasat-ı bâtılalarının red ve cevâbına adem-i rağbet ve hemen mücerrebe-i terakki-i melik edviyesini tezyîd etmek lâbid ve lâzım idügi binü'l hükemâ müttefik-i aleyh mesaildendir. Arz ve edeb ve fazl-ı hüner ile mevsûf olan zevat ve ahalinin ve fert ve kesreti kangı mahalde mevcud idügi zâhir ve nümâyan olmak gerekir. Devlet ve millet demek nokta-i nazarınca kuvvet-i müctemia cihetiyle bi'lcümle insanlar nef' ve selâmetlerini tedârik etmek ve o emr-i ilâhiyeye tavsil ve temessük eylemek husûsunda bir yere toplanmış bir vücûd-ı mülkü veya mecmuiyet-i Osmâniyandan ibârettir. Mevcudiyet-i insâniyenin kavâid-i tabiiyesi o kadar bî had ve mühimdir ki o hakk-ı meşrûlarını ayaklar altında çiğnenmeye alıştırdığı takdirde hiçbir kavm-i adl hakkâniyet nurlarını görmeye muvaffak olamayacağı gibi kendi kendini vekâya ve muhafaza dahî mümkün olamayacağı gibi kendi mülkünde rahat ve emniyetle geçinmek emelinde bulunmak bir vecihle kabil değildir. Ve daha doğrusu esbâb-ı terfiye ve necâtın mefkûdiyeti hasebiyle devlet ve milletin muhafazası esbâbı adimetü'limkan olacağı sâbit ve müsellem olunca kaffe-i insâniyânın idâme-i bekâ ve selâmetleri kavânin ve meşrûtiyetlerini muhafaza etmek husûsunda hak

selâhiyet-i kâmileleri olmamaları lâbid ve lâzımdır. Bu takdirce (vaşâ ve rahim) emr-i celîlinin hükm ve infâzına meclis-i meşruiyet ve meşrûtiyetinizin devam ve bekâsına itina ve dikkat ehem ve elzemdir. Şu kadar var ki meşrûtiyet ve serbestiyetin hadd ve kuvvetini mile'l ve emmenin hürriyet ve serbestiyetlerini kavâm ve râhat-ı âlemi ihlal derecesine götürmekten tevkî hükümetin yegane vazifesidir. Diyerek hatm-i güftar-ı makal eylerim.

4 Temmuz 1325

c. 2, nr. 36-37, s. 404-405

Tokat Sancağı Mebusu
Hattatzâde İsmail Paşa

3. 65. Muazzez Sâhir Bey,

10 Temmuz hakkındaki ihtisasâtımı soran mektubunuzu aldım. O güne ait düşüncelerimi hislerimi bana verdiğiniz muharrirlik sıfatıyla değil, sürü arasında bir baş, âlam ve mesâib-i umumiyeye iştirak etmiş bir vatandaşınız sıfatıyla anlatacağım.

Bundan beş altı sene evvel bir yaz gecesi, kardaşlarımla ailemle beraber Kayış Dağı'na gitmiştik. Gelip geçenlerin senelerden beri takip ede ede nihâyet toprakların saha-yı vesiine çizdiği dolaşık bir yolda arabalarımız gıcırdayarak ilerliyordu. Henüz mehtap doğmamıştı, yıldızlı göklerin her tarafından gelen dağınık, hafif bir aydınlık içinde uzaklardan kesik kesik türkü sesleri işitiliyordu. Çok defa geçmiş olmakla biliyorum, şimdi etrâfımızda gecenin uzletleriyle mesâfeleri artmış münzevi kulubeler, muhrik güneşin altında, kazılmış ekilmiş tarlalar vardı. Gecenin amâkına kesik türküleri köylüler söylüyordu. İnsan yalnızlığı sevmez, belki inzivâ içinde kaldığımız zamanlarda söylediğimiz şarkılar, kendi kendimizi dinleyerek bir başkasını dinlemek vehmini peydâ içindir. Yavaş yavaş boş karanlıklar arasında imtidad eden mesâfelerden derin, müsterih bir uykunun infâsını andırır bir nağme yükseliyordu, en uzaklara kadar imtidad eden, hafif, geniş, umûmî bir terennüm gümüşten, ziyâdan, billurdan yapılmış, saf berrak bir nağme.

Kardaşlarım da şarkı söylemeye başladılar. Etrafımda her şey müterennüm her şey mes'ud idi.

İşte asıl böyle güzel gecelerde, kalplerimizde memleket aşkının, kadın aşkının, aşk-ı hatıratın yavaş yavaş intibah ettiğini duyarız, artık ben, hiss-i huzur ve sükûn ile yalnız değildim. Senelerden beri içimde yerleşen menâzır-ı memleketle karşı karşıya bulunduğum zamanlar, zehir ve merareti artan, gözlerimi, âmâk-ı rûhumu süsleyen bir endişe beni susturuyor, beni düşündürüyordu.

Bu topraklara veda edeceğimiz zamanı düşünüyordum. Belki çok zaman geçmeden evvel, belki böyle bir yaz gecesi, şimdi havasında- Türk köylülerinin-Kardaşlarımın türküleri ihtizaz eden, toprakları bizim ellerimizle kazılmış, kaç yüz senelik acı tatlı binlerce hâtırâlarımızla mâla mal bu yerlerden bizi sürecekler, biz, muhafaza etmeyi bilmediğimiz bu bî bedel topraktan sefil ve bedbaht hicret edecektik, bu gece, içinde şarkılarımız titreyen havaları o zaman, ağlayışlarımız dolduracaktı.

Uzakta, şarkın git gide ağaran semâsı fevkinde Kayış Dağı'nın karanlığı hiss olunacak kadar yükselmişti. Nihayet Anadolunun bir cihan-ı hüsrâna açılan kapıları üstünde mehtap kabarmağa başladı. Bir kumaş üstüne düşen leke gibi semânın emdiği, dağıttığı bu ziyâ parçası, ufuktan büsbütün sıyrılarak gamgin, mazlum bir çehre ile uzaklara nasb-ı nigah ettiği vakit, Çamlıca sırtlarının arkasında, müphem, baid bir şekl-i zıll ve bahar hâlinde İstanbul'un heyulâsı irtisâm etti.

İslamlığın barındığı, iltica ettiği en son burç ve bârûlar, artık sen de emin ve mesûn olmaktan uzaksın.

İşte bir gün memleketi kaybetmek korkusuyla vaktinden evvel başlamış bir hiss-i hicran ki, her zaman, yanımda berâber gezdiriyordum.

Sonra mektep sıralarında Rus ihtilâlini okuduğum zamanları hatırlıyordum. Sonra kılıcımızı körleten, tersine çeviren bir kavmin evlâdı için, biz gazetelerin üzerine başımızı eğerek ağlıyorduk. Petersburg'da, Moskova'da, Odessa'da kurşuna dizilen bir Rus gencinin arkadaşı, muhibbi, kardaşı idik. Onu öldüren kurşunlar bize de düşmandı.

Aynı maksat, aynı bedbahtlık bizi birbirimize tekarrüb ediyordu. Nihâyet bir gün geldi Acemler de ihtilal ettiler.

Biz, alınlarımızla bir hapishanenin demir parmaklığından düşen kalın, siyah bir gölge ile ruhumuzda bir daü'ssıla, Vatanımızın üstünde vatanımıza karşı hasret ve hicran içinde yaşıyorduk.

On Temmuz bence, geceyi gündüzden ayıran bir şafak, hicrânı visâle kalb eden bir yevm-i telakkîdir. O gün hepimiz menfâlarımızdan avdet ettik, o gün Osmanlı bayrağının hilâli kanlar içinde batan bir hilâl değil, gülgûn bir ufuk-ı ümid üstüne doğan bir hilâl-i ıyd bir hilâl-i sabah idi. On Temmuzda mahkeme-i vicdan insâniyet karşısında ayaklarında zincirler asırlardan beri dilsiz, duygusuz bir mücrim sıfatıyla bekleyen Türkler iâde-i nâmus etti. 10 Temmuz hürriyetlerin en büyüğü ve en hakîkisi olan hürriyet ve vicdâna doğru attığımız ilk adımdır. 10 Temmuzda Ertuğrulun kuvvete karşı zayıfı müdafâ eden ilk ordusundan beri güzeran olan altı asır ortadan silinmişti. Bugünki askerler, o dünki kahramânın evlâdı ve ahfâdı olduğunu tekrar düşündürdü.

On Temmuzda bütün tarih-i askerimiz ufuklarımızda canlanıyor, Kosovalar, Niğbolular, Mohaçlar, Prevezeler, Kanije-i Silistre, daha bir çok daha bir çok muharebeler gavr-ı mâzi arasından yükselerek, taşarak çıkıyor; nigah-ı hürmet ve aşkımız karşısında mutantan bayraklarıyla, yalın eğri kılıçlarıyla, âhu gözlü, ateşîn bakışlı atlarıyla akın akın geçiyordu.

Daha dün zulmün kuvveti, silâhı add ettiğimiz askerler beldelerimizin sokaklarında dolaştıkça, dönüp arkalarından uzun uzun bakıyorduk. Biliyorlar mıydı ki ayaklarının altına serilen taşlar, topraklar değil, bizim kalplerimiz bizim gönüllerimizdi. Biz onları takdis ediyorduk.

O günün verdiği ihtisâsâtın en belig timsâlini bir ermeni rahibinin toprakları öperek gösterdiği aşk-ı vatanperverîde bulabilirsiniz. Onun dizleri üzerine çökerek, yerlere sürdüğü cebini, dudakları bizi baştan başa memdûd ve müselsel secdelerle topraklara kapanan bir hiss-i huşu ve şükrânın bir şekl-i maddîsidir.

Söyledikçe, söylemekte devam ettikçe bir nihâyete yaklaşmadığımı görüyorsunuz. İşte size hâtırâtımdan, kalbimden, fikrimden bir parçasını koparıp verdim, bu benim için kâfi değil fakat sizin için kafidir.

Hamdullah Subhi

c. 2, nr. 36-37, s. 406-407

3. 66. Büyük Bayram

-Bütün Osmanlı Kardaşlarıma-

Geçen sene 10 Temmuzda vuku bulan inkılâb-ı muazzamın bu gün ikinci sene-i devriyesini idrak etmekle mesud olan Osmanlılar, vicdanlarına gaşı-âver bir heyecan-ı vatanperveranenin tatlı lerzişlerini koyarak, dimağlarına feyyaz bir semaî intibâhın pürnur hâlelerini saçarak pür-şevk ve pür-iftihar, büyük bir bayram yapıyorlar...

Mâzînin hurâfelerini, taassublarını, zulümlerini iskât ve imhâ eden bu büyük bayramı bütün anâsır-ı muhtelife bütün insâniyet-i Osmâniye, yekpâre bir kalb-i müteheyyic hâlinde, tebcil ve takdis ederken Osmanlılık başka bir hava-yı ceyyid-i ittihad ile lerzişdar uhuvvet ve samimiyet oluyor.

Hayâtın her türlü âlam ve müşâfina düçâr olan bir ferd nasıl refah ve saadetinin kıymetini bilmeye mecbursa bir millet, bir kitle-i ictimaiyede geçerdiği sinîn-i ızdırap ve izmihlâlden sonra nail olduğu saadet-i vataniye ve ictimaiyenin azâmet-i kıymetini takdir eylemelidir.

Mukaddes vatanımızı teşkil eden bütün unsurlar, her unsurda bütün meslekler istibdâdın darbât-ı kahırânesi altında ezildi, hurdahaş oldu.. Şimdi pek tabii değil midir ki otuz üç senelik âlâm ve ızdırâbâtta müşterek olan biz vatan evlatları izhâr-ı şevk ve heyecanda da müttehid ve hem âhenk olsun.

Bu "gün" yalnız müslümanların bayramı, veya gayrımüslimlerin yortusu değil, bütün Osmanlılığın büyük ve mukaddes bir ıyd-ı millisidir. Bu gün Osmanlı kalpleri aynı darbât-ı heyecan ve saadetle çarpıyor... Bu mesud heyecan-ı âhenkdâr-ı millî öyle bir hevâ-yı feyzâ feyz-i ittihâdın esirleridir ki hayât-ı vatana kuvvet, sıhhat, şetâret bahş eyliyor...

Fikren ve hissen pek emînim ki bu ilk büyük bayrâmın, bu mâhiyet ve mânâsı mukaddes ve insânî bayramın azîmet-i milliye ve medeniyesi karşısında ihtiraslar, sû-i tefehhümler, anlaşmazlıklar artık müebbeden susuyor; Bu âna kadar târih-i Osmanîde görülmemiş bir samîmiyet-i uhuvvetle bütün Osmanlılar, bütün vatandaşlar sevişiyor öpüşüyor.

Râif Necdet [KESTELLİ]

c. 2, nr. 36-37, s. 410

3. 67. İlk Rüzgar

Uzakta güneşin fevvare-i sihrengiz mücevheri altında, açık yeşil goncalar; perişan, beyaz gül renk nilüferler açan hassas, asabî deniz rûyâî, mâi bir i'vicac-ı serâb-amiz ile ufukların hiçistan duradur ve bî girânında iri bir kanat gibi süzülen sevâhile, nur-ı âlud ve mütebâid esâtir ibâda akıyor...

İleride tûde tûde, gah asr-ı dîde hârabeler gibi muhteşem ve pür-sükun, gah eski hûn-ı mâsumiyetle soluk, âl ve bî mecal burçlar gibi muhib ve âli meşhud olan- Arazi-i müsterihe-i civar nagehan patlayan bir şehâkâ-yı ziyâ, bir dahme-i âteşin-i elvan altında sihrî, jaledâr ve mütebessim titriyor...

Karalardan köpürerek, çağlayarak denizlere insibâb eden bir seyl-i cûşa cûş rüzgar var!

Kim bilir hangi vadîlerde, hangi bâdiyelerde milletin kaside-i pür şuûn sergüzeştiyle inlemiş; kim bilir hangi viran kalenin- Yakıcı güneşler, insafsız yağmurlarla çürümüş, taşları dökülmüş- müheyya-yı inhidâm bir duvarına yaslanarak önünde eyyâm felâketi gibi uzanıp giden çorak, kızgın sahrâlardan bir manâ-yı umran

çıkarmaya hasta bir askere memleketinden bir selam, avdete dair bir kelime-i ümmid fısıldamış, kim bilir hangi kariyede sararmaya başlayan cılız, ümitsiz ekinlere bakarak birkaç hafta sonra bu simât-ı fakire üşüşecek zulmenin hayâl-i mahvıyla titreyen ihtiyar bir köylüye istikbâle ait bir vaad, bir ilham-ı sabr ve sükûn yollamış... Yahud insan eti yemediği, mazlum kanı içmediği, nâmus-ı uhuvvete teslit etmediği için kim bilir hangi bilâgah zulmete hangi menfâ-yı cehennemiye tebid edilen bir mahkûm-ı bedbahta lahn-ı giryedar tesellisiyle gamgama-sâz olmuş; kim bilir hangi uçurumlardan, hangi yamaçlar, ormanlar, şuralardan çarpına çırpına bir bâkiye-i bîtâb ile mütehassir buralara bu serin, müzehheb denizlere kadar gelebilmiştir.

Şimdi bir harâret, bir heyecan-ı bî sükûn ile yıkanıyor, çalkanıyor, koşuyor, dağılıyor, parçalanıyor.. vahşî, muhtelic, bir ihtiraz ve hayretle mevcelere, taşlara, kumlara, ziyâlara, köpüklere, boğazın enfâs-ı dûd-ı alûduna bu gün mecnûn u münhemik bir şevk-i bî medâr hürriyetle: Şan ve şerefle, nâmus ve haysiyetle dalgalanan, muharrik bir gurur-ı âteşnâk ile dîde-i pür-intizar milleti okşayan bayraklara, milletin bu timsâl-i kalb-i hunîn hamiyetine temas ediyor... Derin bir şefkat bir hiss-i ihtirâm ile takabbül eyliyor. Ancak rûha mahsus ve münkeşif bir neşîde-i istikbâl okuyor...

Ah, ey bâd-ı hâtır-âbâd-ı vatan! durma, es... Bütün samîmiyetin nevâzişin ıtr-ı mestîkâr-ı rAhmedinle vüzân ol. Bilirmisin! sana, senin manzûme-i ihsâsına bûy-ı sanavberin ismetinle, irahe-i muhabbetine kaç senelerdir müftekiriz, durma ey erganûn-ı kudsî nevâ-yı hilkat, durma ki sana, senin neşâid-i ulviyene seyyâle-i mûsikârına, lahn-ı amîk saadetine şiddetle muhtâcız!.. oh hâyır! sen o eski âsıf-ı kahhar istibdad, bâd lâkin zulm ve itisâf değilsin! Sen bizim rüzgarımız, hürriyetimizin, saadetimizin felâhımızın rüzgârısın!..

Âteş-i gadr ile yanmış sîneler, harâret-i esâretle kurumuş kalbler, dûd-ı siyah ye's ve teessüfle boğulmuş ciğerler senin dârû-yı safvetin, senin zılâl-ı şeffaf nevâzişin, senin tufân-ı sâfiyetinle müsterih olacak! Şu mevcelerdeki mânâ-yı nevvâra bak! Müebbeden iltima' eder, zulmlerin itbâk-ı bî girânında parlar... Şu her şeydeki tıynet-i âhenkdâr-ı hürriyeti dinle! Ebediyetin billur mücevherinde de akisler bırakır... İşte artık sadâ-yı nûşun ceryânını ihlâl edecek ne bir feryâd-ı tezellüm, ne bir âh-ı iştika' isteyeceksin... Buralara bazan istemeyerek yolun uğradığı zamanlar gördüğün, temas etmekten, yıkmaktan korktuğun, onlar için derin derin inlediğin virâneler birer semenzâr.. Vahşet ve ta'dî gibi her gülşeni; her bağı örten, istilâ eden dikenler birer

gülbin-i goncedâr olacak! En hafif sadme-i isâbetinle sarsılan harâbeleri kâşâneler, saraylar olmuş göreceksin!

Mezarımızı bile güneşten mahrum eden zulmet kesife-i tagallüb, ölülerimizi bile çiğneyen pây-ı sefîl-i istibdad, etfâl-ı şîr hârımızın bile dilini koparan yed-hunîn-i zulm: Artık açıldı, artık kırıldı, artık kurudu.. mâzî: nuh, mâzî.. o bir kaht-ı müthiş, birer yekistan-ı bî nâmiye, bir hârîk-i hâil, bir maraz-ı meşum ve müstevli idi; bir cu'-ı havlengiz ile dimâğ-ı mütehassire-i milletle ta'iş etti; hûşezâr-ı pür nümüvv-ı vatan, sünbülistan-ı hodrâ ve mâmure-i dilnişîn memleketi, sıhhat-ı tâm ictimâiyyemizi yaktı, yıktı efsâd etti.. Fakat şimdi o meşum mâzî; muhtasar ve âciz bir canavar gibi homurdaya homurdaya inine çekilen mâzî, sımâh-ı medhûş-ı ümmetde belki bir tanîn-i bî imtidâd bile bırakamadan geberdi...

Artık burada istikrâr et! Sâdık bir kebûter-i semâvî gibi burada, bu lâciverd semâlarda, zılâl-ı alûd sâhilde: gecelerin zulmetine müstağrak kayalarda, şu denizlerin reşâşe-i hayal firîbi üstünde, şu yeşil korular, çamlar, küçük ve sevimli dağlar arasında hasılı şu muhît-i pak-ı bedâyı' içinde pervâz et.. Terâne-i hürriyetmâl fıtratınla terennüm-sâz ol!.. Sen bizimsin, yalnız bizimsin, değil mi, ey bâd-ı zemzemekâr?...

Süleyman Bahri Kadıköy, 11 Temmuz 1324

c. 2, nr. 36-37, s. 410

3. 68. 10 Temmuz

10 Temmuz; işte bir ıyd-ı milli-i millet, her osmanlının kalbine bî pâyân hisler ilkâ eden bir yevm-i pür-sürûr. Evet! Öyle bir yevm-i pür-sürûr ki inkizâra yüz tutmuş koca bir milleti Yıldızın girdâb-ı mezellet ve esâretinden kurtaran hürriyetle mütenai'm, müttehid bir ateşpâre-i hamiyyet kılan koca bir yevm-i âli ü'l 'âl

Oh, bizler ey Osmanlı kanıyla muhammer bizler, bin türlü mezâlimle heder edilen Midhat Paşalar, Nâmık Kamâller gibi mâsumiyenin ervâhına fâtihâ okuyarak dâima iftihar edelim. Evet! İftihar edelim ki böyle mübeccel bir günü görmek nasibimiz oldu.

Osmanlılar! Osmanlılar! Midhat Paşa kimdir bilir misiniz?

O; o şehîd-i hürriyet, bu kâşâne-i meşrûtiyetin birinci ve en büyük bânîsidir. Fakat!... Ah fakat! O; bu günleri bu ıyd-ı milleti göremedi zira Yıldızın pençe-i kahrı bu şâyân-ı tebcîl ve muhterem Osmanlı babasının vücûdunu kan ağlayan evlatları elinden cebren ve kahren alarak pây-ı sefâleti koca bir milletin üzerine atarak bîçâre ahvâdını

otuz şu kadar sene yaktı, kavurdu, hürriyetperver kardeşlerimizin birçoklarını menfâlarda, diyâr-ı ecnebiyyede nan paraya muhtaç ölümle, istibdâdla pençeleşdirdi.

Lâkin bu böyle devam edemezdi. Ve nihayet etmedi... Çünkü; bir gün, birden bir cemiyet, evet! Bir cemiyet-i muhtereme manastır tepelerinde livâ-yı hürriyeti açarak bütün Osmanlıları ittihâda dâvet etti. Herkes koşdu, dâhil oldu. İşte o vakit sen: sen ey hatt-ı zerrin ile yazılacak 10 Temmuzda alınan hürriyet sen bizlere ümmîd-i fevkalâde-bahş ederek Selânikde dünyâya geldin ve artık "Yaşasın" duâlarımız arasında sen müebbeden paye'dâr olacaksın ve sana hor bakan gözler; milletin parlak süngüleriyle didiklenecek, didiklenecek didiklenecekdir.

Kadıköy, 2 Temmuz
Selânikli Abdi TEVFİK

c. 2, nr. 36-37, s. 412-413

3. 69. Iyd-ı Millî-i Osmânî

Bu gün [10 Temmuz 1325] millet-i Osmâniyenin ıyd-ı ekberidir. Nâil-i hürriyet olduğu yevm-i mesudun devr-i seneviyyesidir. Geçen sene bu gün Mekadonya'nın merâkiz-i askeriyesinde indihat edilen hürriyet topları Yıldız hükümet-i menhûsasının inkirâzını ilân ve onun yerine hâkimiyet-i milliyenin ikâme edildiğini tebşir eyliyordu. Ferdâsı günü Dersaadetde dahî (İmân-ı yeis kabilinden olarak) gazetelere derc ettirilen üç satırlık mânâsız bir ilân-ı resmî ile Meclis-i Mebûsânın ictimâa davet edildiği gösteriliyordu.

İşte o yevm-i mukaddesden itibâren memleketimizde ahval-i tebdil etti. Hükûmet-i müstebidenin bir vaad-ı resmi ile geçiştirebileceği zannında bulunduğu hareket-i ahrarane birden bire memleketin her tarafını istilâ eyledi. Verilmek istenmeyen serbestî-i matbuâtı gazeteler kendi kendilerine aldılar. Millet hakk-ı ictimâını isti'mal etti. İş Yıldız sükkânının zannettiği derecede kalmadı. İstibdad yıldızı düçâr-ı inhisaf oldukça milletin kevkebe-i ikbâli ta'li eyledi.

Şems-i hürriyetin memleketimizde tâbân olması herkesin gözlerini kamaşdırdı. Âlem-i Osmânîyi bir hayret istilâ eyledi. İlk tesir azaldıkça hürriyetde sû-i tefehhüme uğradı. Sû-i istimal edilmeye başladı. Otuz üç senelik gayrı meşrû bir tazyikden tahallüs eden millet bununla iktifâ etmeyerek hürriyeti her türlü kuyud ve şurut-ı kanuniyeden vâreste kalmak mânâsına haml etti. Milleti taht-ı tazyiklerinde ezmiş bulunanlar dahî

hürriyet perverlerin âmedâne sırasına geçerek seles-i asırdan beri itiyad eyledikleri entrikaları o yolda idâme hevesine düşdüler.

İşte nîmet-i hürriyetin bir taraftan sû-i tefehhüme uğraması, diğer taraftan sû-i istimal edilmesi memlekette bir herc ü merc hüsûle getirdi. Bundan da 1325 Mart hâdise-i irticâiyesi ve onun netâyic-i elîmesi tevellüd eyledi. Eğer lutf-ı mahsus gird-kâr-ı yâver olmayaydı bu gün ne meşrûtiyet kalırdı ne de hürriyetten eser görülürdü. Belki memleketin istikbâli düçâr-ı tehlike olur, elyevm İranın mâruz olduğu tecâvüzât ve müdâhelât bizde daha şeni' bir sûrette husûl bulurdu. İkinci bir inâyet-i celîle-i sübhâniye memleketimizi de hürriyetimizi de zevâl ve indirasdan muhafaza buyurdu.

Hürriyet ordusunun berk-i hatif gibi bir suratle üç gün zarfında İstanbul surları etrâfına rekz-i hayme-i celâdet eylemesi erbâb-ı irticâın hatt-ı rüc'atini katt' etti, tedbirlerini şaşırttı, göz açmaya vakit bırakmaksızın taraf taraf İstanbula dâhil olarak irticâ ihtimâlinin kökünü kuruttu.

Şu bir senelik tahavvülat ve inkılâbât göz önüne getirilirse hürriyetimizin kıymeti arttıkça artar, bu günün ulviyeti tezâid eder. Bu gün biz yalnız nâil-i hürriyet olmuş bir ümmet değiliz; belki nice hamiyetperverânın mesâ-yı medîdesi semeresi olarak elde edilen hürriyeti zâyi' etmek tehlikesine mâruz olduktan sonra o tehlikeden de halas olmuş bir milletiz. Onun için bu gün bizim hakkımız da bir ıyd-ı ekberdir. Hem de mevcûdiyet-i milliyemizi teşkil eden altı yüz şu kadar seneden beri ilk defâ tesâdüf eden bir ıyd-ı umûmî-i millidir. Ümmet-i Osmâniye nice felâket devirleri geçirdiği gibi nice mesudiyet günleri de görmüşdür. Lâkin onu teşkil eden fark-ı muhtelifeyi tevhîd eyleyen ıyd-ı umûmîye ilk defâ tesâdüf olunuyor.

Lâkin hürriyetimizin her türlü tehlikeden masûn olduğunu zann etmemelidir. Bizi altı asırdan beri istibdâda girdendâde-i inkıyâd eden, otuz üç sene evvel nâil olduğumuz hürriyeti tedricen zâyı ettirerek mevcûdiyet-i milliyemizi bile tehlikeye ilkâ eyleyen, son defa nâil-i hürriyet olduktan sonra dahî 31 Mart hâdisesini meydâna getiren sebep ne ise onu taharri ve izâle etmedikçe kalplerde itminân-ı tâm hâsıl olmaz.

Zann ederim ki bu sebep şimdiye kadar nazarlarda tecellî etmiş ve rütbe-i bedâhata vâsıl olmuştur. Diyâneti-i İslâmiye meşveret ile emir eylediği, akvâm-ı Osmâniye fitraten hür yaratıldığı halde heyet-i umûmiyesinin en menfur bir istîbdâda senelerce rızâdâde olması cehâletten başka ne sebebe mebnî olabilir. Âlemde her fenâlığın menşei cehâlet olduğu gibi bilhassa biz Osmanlıların düçâr olduğu her türlü felâketlerin sebeb-i müstakli de cehâletimizdir. Vaktiyle hamiyetli bir gazeteci İsmâil Gasprinski şark meselesini muhakeme ederek esâsı cehâlet olduğuna hükmettiği gibi

son günlerde muhterem bir mebusumuz dahî Atina hâdise-i feciasının esbâbını taharri ederek cehâlete ircâ' eyliyor.

Evet, cehâletdir ki 93 tarihinde, ilk hürriyetimiz zamânında meşrûtiyet mugayyir-i şerîatdır diye iddialar meydana getirmiş, şerîat-ı İslâmiye(???)gözümüzün önünde icrâ olunup dururken daha geçen gün şeriât isteriz velvelesiyle hükûmet-i meşrûiyi meşrutemizin ayelhine kıyam ettirmiştir. Ser amedân irticâ-ı meşrutiyetin meşrûiyetini pek âlâ bilirlerdi. Onlar mücerred-i igrâz-ı nefsâniyelerini icrâ için avâm-ı nâsın cehâletinden bila istifâde meşrûtiyeti de, memleketi de fedâ ediyorlardı. Yine cehâletdir ki menfaatleri müşterek olan ana'sır-ı muhtelife-i Osmâniyeyi yekdigere düşman göstererek onları mukâtelata teşvik etmiş, on üç seneden beri memlekitimizin her tarafından ve hatta pâyitahtında yâr ve ağyâra karşı nice binlerce mâsum kanı döktürmüşdür.

Hâsılı hürriyet-i hakîkiye ilm ve mârifet ile tevemdir. Hürriyetsiz neşr-i ma'rifet nasıl kâbil değilse mârifetsiz de hürriyet muhafaza edilemez. Câhil bir kavme kanunen hürriyet verilse dahî fiilen taht-ı istibdaddan kurtulamaz. Maddeten istibdad izâle edilse bile mânen istibdaddan vâreste kalamaz.

İşte gözümüzün önünde iki memleket-i İslâmiye, İran ile Fas, her ikisi de hemen millet-i vahideden müteşekkil olduğu ve ahâlî-i mütecânis bulunduğu halde sâikâ-yı cehâletle ne hâle geldiler. O memleketlerde ahâlinin şecaat ve besâletinden ne isti'fâde olunur, her ikisi şeci', cesur, muharib onar milyon nüfûs-ı İslâmiyeye taraf-ı müstakir olduğu halde cehâletleri hasebiyle istiklallerini bile muhafaza edemiyorlar. Bîçâre İran ahâlisi neslen kardeş, diyâneten kardeş oldukları halde muharebât-ı dâhiliyeleri memleket-i pâ-mâl-ı heyûl-ı i'dâ etmekte olduğunu – aslâ muavenete muktedir olmaksızın- kemâl-ı teessüf ile uzaktan müşâhede ediyoruz. Vaktiyle İspanyayı nice asırlar idâre eden ve karşısında Avrupayı lerzan eyleyen bir kavim ile meskûn Fas kıtasında ise ne yaptığını bilmeyen, bu gün Molla Abdülazize kul yarın Molla Hâfiza köle olan, nihâyit onu da beğenmeyerek Molla Kebîri mevkî-i iktidâra getirmek isteyen kabâil bütün tökünmek bilmeyen muharebât-ı hünrizâneleri civardaki husemânın nazar-ı hırs ve tam'alarını celb, fikr-i istilâ cûyânelerini takviye ediyor. Bu gün memleket daha henüz istiklal-ı zâhîrisini muhafaza ediyorsa o da husemânın rekâbeti sâyesinde oluyor. İndıpendıns gibi oldukça bî taraf gazete bile böyle bir kavmin istiklâl-i harekâta ehl olmayıp daha çok vakitler taht-ı himâyede yaşamaları lâzım geldiğini ve Elcezîras (Elcezirim) mukavelesini meydana getiren Avrupa devletlerinin bu babda isâbet etmiş olduklarını beyan eyliyor.

Biz de kerrâren bu vartalara mâruz olduk, lâkin (???)anları geçirdik. Onun için şu yevm-i suverimizi sürur ve şâdi ile imrâr edebiliriz. Lâkin kendimizi bu babda muvaffâkiyet-i tâmeye nâil olmuş farz ederek itminân-ı tâm ile durmamalıyız. Biz daha işin başlangıcında bulunuyoruz. Yapılacak şeyler hep ileridedir. En evvel yapacağımız şeyler öteden beri anâne-i târihiye ile meydâna gelerek idâre-i makiyâveliye-i hamîdiye ile teşdîd edilen ihtilaf-ı anâsır-ı Osmâniyeyi izâle ve kulûb-ı ahâlîyi muhabbet-i mütekâbile ile tevhîd etmektir. Zîra ahâli yekdigerine nazar-ı husumetle bakıp dururken ne mamleketimizde asâyiş takarrür eder, ne de teşebbüsât-ı mühime-i umrân-ı perverâneye tavsîl edilebilir. Kemâl-i memnûniyetle iddia edebiliriz ki bizim ahâlimiz de zekâda vardır sermâye de. Yalnız ittihad yoktur. Müteferrik bir halde kaldıkça onlardan istifâde de kâbil değildir. Nasıl ki şimdiye kadar istifâde edilimemiştir. Mârifet bunları tevhîd etmek, cehd-i vahdetini bulmaktır. İttihâd-ı vatan ile iştirâk-ı menfaat ile yekdigere merbut olan anâsır-ı muhtelifeyi tevhid etmekten kolay da bir şey yoktur. Yalnız bu hakikati onlara irâe etmek kâfidir. Bu da ulûm ve maârif-i ta'mim, askerliği ta'mim ile olur. İkinci maksat heyet-i askeriyemizin himmet-i hüdâ pesendânesiyle hayz-ı husule ve vüsûl bulmak üzere olduğunu nazar-ı şükran ile müşâhede ediyoruz. Birinci maksadın husûlü ise mekâtib-i umûmiyenin ıslâhı, maârif bütçesinin tezyîdi ile olur. Maârif nezâretinin bu babdaki himmetinden de ümidvârız. Lâkin onun himmeti kâfi değildir; bu babda en birinci himmet, mâliye nezâretinden muntazırdır. İnşallah ikinci bütçemizin tanziminde maârife tahsis edecek karşılık yoktur sözünü işitmeyiz.

Her halde hükûmet-i Osmâniyemizi terkib eden anâsır-ı muhtelife-i ukelâsının mesâî-i mütekâbilesi sâyesine tedrîcen ahâlimizin cehâlet ve gafleti izâle olunur. İttihad-ı matlub husule gelir, devletimizin kuvvet ve mekneti o derece tez'id ve teâli eder. Zâten Girid meselesi münâsebetiyle memleketin cihet-i 'adiyesinde anâsır-ı muhtelife-i Osmâniyenin yekdil olarak mitingler teşkil ve menfaat-ı müştereke-i Osmâniyeyi muhafazayagayret ettikleri görülür. Şu harekât-ı âkılânede devam edilerek önümüzdeki sene zarfında bu hususda daha memnûniyet bahş terakkiyâta mazhar oluruz ve ikinci ıyd-ı millîmizin bu günkünden daha parlak bir sûrette avdet ettiğini görürüz.

Defter-i Hakânî Nazırı

Mahmud Esad

c. 2, nr. 36-37, s. 417-419

3. 70. İnkılab

İnkılâbımız birinci senesini geçerdi buna seviniyoruz. Bunun için şenlikler yapıyoruz. Evet ne kadar sevinsek, ne kadar şenlikler yapsak yeri, değeri vardır. Zîra inkılab hakîkâten pek büyük bir şeydir. Lâkin nekadar büyük olduğunu acabâ bî hak anlayabildik mi?

Bu sualimi inkılabımızı yapanlara sormuyorum. Hükm-i inkılâbı Osmanlılarımıza anlatmak için her gün kalem yoran muharrirlere de sormuyorum. Fakat pek çok kimseleri (İnkılab ne yaptı? Meşrûtiyet'in neye faidesi oldu?) tarzında hayretlere düçar olmuş görüyorum da sualimi de onlara soruyorum. Bedihîdir ki inkılabı anlayamamışlar. Anlamış olsalar idi o hayretlere düşmezler idi.

Bazı şeylerin ismi müsemmâsını beyan eder. Mânâ-yı lugavîsi manâ-yı ıstılâhiyesini mübeyyin olur. İnkılab "Kalb" selasîsinde yapılmıştır. Bakınız "Kalb" kelimesi için kâmus ne manâlar veriyor: "Bir nesneyi tersine çevirmek. İçerisini dışarı döndermek. Zîri bâlâya ve zâhiri bâtına döndermek. Şimâli yemîne yahud yemini şimâle ve yüzü arkaya döndermek" diyor. İnkılab ise bunların kendi kendisine olması demek olacak, değil mi? Fakat bu tahviller bir lüzum, bir münâsebet üzerine vukua gelecek. Câhiller âlim olmağa, züğürtler zengin olmağa münkalib olacaklar. Münâsebet bundadır ma'kusunda değil.

Bu halde en evvel fikirler tahvil edecek, meşrûtiyet bize her şeyi yapacak, inkılab her işi yoluna koyacak tarzındaki zanlar dahî münkalib olacak. İnkılab mevânî-i mahv u izâle edeceği ve meşrûtiyetin her mesâiyi mevânî ve mezâhimden kurtarıp kanun ve nizâmî dairesinde serbest bırakacağı itikâdı husûle gelecek. Milyonlarca nüfûs-ı millet birkaç yüz tembel vatanperverleri mes'ud ve bahtiyar etmeye mecburdur fikri münkalib olacak. Herkes mes'udiyeti mesâî-i mahsûsasında arayacak ve bulacak azim ve cezîm-i faalânesi meydan olacak. Üç beş yüz kuruş maaş ile hükumet dâirelerinde dolaşmak bir mâişet-i ahrârâne add olunamayıp teşebbüsât-ı şahsiye ile bunların birkaç mislini kazanmak usûl-i mâişet-i ahrârâne add olunacağı hükm edilecek. İstanbuldan Konyaya kadar gitmek bir "igdirâb" add olunmak fikri bırakılıp Osmanlı toprağının her tarafı vatan olduğu gibi insan te'min-i menâf'i için hudud-ı vatandan hârice çıkmak, aktâr-ı bâideye kadar tebâüd etmek de har"ita-i mâişette yazılı olduğu bilinecek.

Ey müddet-i inkılâbımız olan bir sene tarafında bunlar husûle geldiler mi? Dünyanın neresinde olmuş ki bizde dahî mutasavver olabilsin? Yüz seneden beri

munkalib olan milletlerde bile henüz tamamıyla müyesser olmamış bulunan bir şeyi bir sene zarfında bizde aramak dahî "inkılab" denilen şeyin ne olduğunu henüz anlamamış olmak demektir.

Herkes kendisini yoklamalı. Geçen seneki hâli ile bu seneki hâli arasında maddeten ve mânen ne fark buluyor ise kendisinin o kadar hissemend-i inkılab olmuş bulunduğunu hükm etmeli bu hükmü başkaları hakkında da verebilir ise biz o adamı ehl-i tetebbu' sayarız. Hele umum Osmanlılık için böyle bir tetebbua muvaffak olmuş ise hakîkaten zamânın büyük adamlarından birisi kendisi olduğunu tebşir ve tebrik eyleriz.

"İnkılab" dediğimiz zaman kimin münkalib olması manasını murad ediyoruz? Devletin, milletin değil mi? Ya o devlet, millet kimden ibaret? Yine bizden ibâret değil mi? Öyle ise inkılâbımızın itmâmı itmâmının tesri'için hepimiz firada kendi inkılâbımızı tesri' ve itmam etmeliyiz ve illâ başkaları,bütün devlet, bütün millet münkalib olmuş bulunduğu halde biz ni'met-i inkılab yine münkalib kalırız, hala o inkılâbı bekler dururuz.

İnkılâb, meşrûtiyet, bunların yolunu açtıgı hürriyyet! ah ne tatlı şey! Fakat bunu isâlâsâsı kendi kudretimizin kendi bahtiyarlığımıza kifâyetdir, bir adam kendisinden başkasının lütfüna, inâyetine, sözün daha dogrusu sadakasına mühtaç olursa hürriyetten,meşrûtiyetten bahsetmeye hakkı kalır mı?

Ama bîçâre ne yapsın? Kırkından sonra... Pek dogru. Kânun bunu düşündügü için kimseyi aç öldürmeyecek, evvelki kadar mebzûliyet dahilinde değil ise de hakîkaten aç öldürmeyecek. Bu sınıf dahi inkılâbın mukteziyâtını anlayabilmiş ise ailesinin müstakbelini ona göre hazırlayacak. Bu gün mektep icraatına muhtaç olan oğlu üç beş sene sonra ekmek sahibi bir adam olabilecek. Ama târik-i terbiyesi ona göre taklîb edilirse! Ve-illâ o delikanlı dahî inkılabdan hisseyâb olmuş sayılamaz. Bu gün gelinlik çağından aşağı bulunan bir kız yarın ekmek sahibi bir erkeğin haremi olup aile idâresi eski zamâna kıyas kabul etmeyecek surette başkalaşacak.

İnkılab pek büyük birşeydir. Nailiyetimizden ve birinci yaşına girdiğini gördüğümüzden dolayı ne kadar sevinsek, ne kadar şenlikler yapsak yeri vardır. Fakat onun mukteziyâtına katlanabilmek biraz güçtür. Güçtür ama âtîsi pek mesuddur. Metânet lâzım. Sebât edelim de eyyâm-ı menhûse-i güzeşteyi mümkün mertebe çabuk unutalım.

Ahmed Midhat

c. 2, nr. 36-37, s. 420-421

İstibdad İçinde

3. 71. Kloroform Rûyâsı

Bir ilk bahar sabahı. Pangaltıda Harbiye Mektebinin koğuşunda. Pencere açık. Erkân-ı harb namzedi ... Bey dirseğini kâfesvâri, zindankârî demire dayamış, Başını da avucunun içine almış, dalmış, büt gibi duruyor. Arkadaşları hep uykuda. Sabâhın ağlamış bir çocuk sîmâsını andıran ru-yı nemnâk ve mahmûru karşısında mebhût düşünüyor... düşünüyor mu, yoksa hiçbir şey düşünmüyor mu kendi de bilmiyor... Güneş henüz doğmak üzere. Caddede gece, sîr-seviyy-i sevdâ etmiş, arabalarla, gayr gayr, bir aşağı, bir yukarı koşuşmuş çılgın âşüftelerin, firâş-ı sefâhetinde yuvarlanmış ve fuhuşa bulanmış mülevves erkeklerin hayâl-i kerihleri uçuşur gibi... Yıldız kal'a-yı istibdâdînin muhavvif gölgeleri mürtesim sanki.... Tek tük geçen, bu kâfile-i hayâlâtı çiğneyerek, devirerek ilerleyen pis rûzetli rezil bir iki hâfiyenin kırmızı feslerinin akisleri de bunlara karışıyordu. Üstü başı dökülen hırsız kıyâfetli, eble suratlı polis bakkalın önünde sokağa atılmış iskemleye çökmüş, esnaf çıraklarıyla yarenlik ediyor, pis pis şakalaşıp, murdar murdar cilveleşiyor. İşte o yalnız oradan gaip olmayan mevcûdiyeti ile bu ahenk kâfile-i zılâlı ihlâla çalışıyordu.

... Beyin gözünün önüne birden çamlarıyla, kızıl topraklarıyla Büyükadanın küçük (tavr)ı geldi. Şimdi orada lastik tekerlekli, nal sedâsından başka bir şey işitilmeyen âsumanda bir sehâbeye şebih akar uçar gibi giden (Ekipaj) lar... yeldirmeleri, bulüzler, pelurinleri, beyaz, krem, mâvi, eflâtun, penbe, kırmızı... şuh, ciddi, muhteris, lâkayd kadınlar pîş-i hayâlâtında kaynadı. Nizam caddesinde gördüğü sarışın kızın hayâli önüne gelip dikildi, durdu. Ne yapsın? En hassas noktasına dokunan işte bu idi. Erkân-ı harb çıkmak, kirvebârdan birine damad olmak (Haylayf) âlemine girmek, kâşânelerde tabi' ve ictimâ'i ihtirâsât-ı beşeriyeyi mebzûliyetle uyutmak, arabalara kurulup bol bol rütbeler almak, çabucak paşa olmak... Ne iyi, ne emel-i pîrâ insâ-yı terakki! Acabâ bu feyzi severek mi bu işe başlamalı. Nokta-i izdivâca tarîk-i aşk ile mi gitmeli? Bu aşka girmeli mi? Kendini yokluyor; fakat bu aşkı şûlelendirecek münâsebetlerle geçecek gibi değil. Yoksa mu'tâdî bir izdivac-ı meçhûlî mi beklemeli? Ah! Sevmek, sevilmek te başka bir hâlet-i zevk-i ömür... Nasıl etmeli?!... Bey hayatın bu şehrâh-ı pürtâbında da yürümek, hassas şâiryâr olmuş kalbine bu yolda da nasîbe vermek, şiirin adanın berrak bahr ve semâsını temâşâ, dilnişîn çamları altında canbahş hevâsını teneffüs etmek, orada doğan mâh-ı tâbânın çam dallarına, çamların arasına hüzme hüzme nurlar saçtığı mehtap gecelerinde o nur yağmuru altında bir hırâm-ı latif ile gezinen, esîrî in'ikaslar,

iltema'lar uyandıran, semâvî tayflar bârâdan peri-i misâl kadınlara bakmak, bi'lhassa o hayâline nasb-ı kalb ve nigah ettiği güzeli yanında görmek sevdâsında... Hoş, pek şiir alûd bir düşünce değil mi?!..

Fakat birden rücû' etti. İstibdâd, tagallüb, gasb, irtişa' ile zengin olmuş bir kimseye iç güvey, hatta meşrû bir zengine bile dâmad olmayı izzet-i nefsine yediremedi. Zâdegân ile avam ve ahâlînin gizli, alenî, dâimî bir hâl-i harbde yaşadıklarına ve yaşayacaklarına kail idi. Her ne kadar asker terbiyesi almış ise de sosyalist fitratı da pek değişmemişdi. Kendi de muhibb-i ahâlî, demokrat idi. Avâma merhamet ve hürmet eylerdi. Bu meyanda aşkları, zevkleri, sefâhatleri de hafiflik, hoppalık, züppelik buldu, muhal-ı haysiyet gördü. Şiir ve hava ve sevdânın vazîfe görmek isteyen bir kalbde cây-gir olamayacağını hiss etti. Asker kalbleri hayal ve hevâdan uzak, hatta biraz sert ve bî his olmak gerek fikri kendisine geldi. İstikbâli, zulmdîde ve fakir milletini düşündü, bir türlü bunu nâmusuna yediremedi. O anda o hayatları, müzehhib hayalleri yıktı, reddetti, nazariyâttan ziyâde faaliyâtı, maddiyâtı te'mil etti. Vatana hizmet edebilmek ve kendi istikbâlini de taht-ı emniyete almak için hemen çalışmak, durmayıp çalışmak karârını verdi. Ama o şimdi de başka taraftan hayâlâta daldı.

Ciddiyet içinde yine hayâlât: Memleket mektepden değerli, ciddî bir zâbit olarak çıkıyor. O aralık muhafaza-yı vatan uğrunda harb açılıyor. Duhter-i vatan için çalışmalı, asıl aşk, aşk-ı vatandır diyor, harbe gidiyor. İlk seferlerde kurşun, gülle önünde, ölüm peşinde koşuyor, harbin en fecî bir hengâmesinde inhizâma yüz tutmuş nakliye askeriyle koşuyor vazife, vazife... Hüsn-i tedbîri orduyu muzafferiyete nâil edip, vatanı kurtarıyor, büyük bir şan kazanıyor. Yok ... bu kadar sühûletle böyle bir şerefe varmak vicdan-ı pür hamâsetine ağır geliyor; hadi, bir kurşunla ölmüyor, mecruh düşüyor; ızdıraplar, enînler içinde günler aylar geçiyordu.

Uyanmış bir arkadaşı dürttü daldığı bir hayâlatdan bîdâr oldu. Genç zâbit o vakit muhitini, hâlini anlamıştı. Gözünden o hayâletler, o tayflar silinmiş, bütün merâretiyle hakîkate rücu' etmişti. Koca bir harbi sırf kendi zekâsı, dehâsı, sırf kendi kuvvet-i bâzûsu ile millete kazandırmış olan o bahadır şimdi malûliyetini hatıra getirmişdi. Ayağını, noksanını görmüş, tavus gibi küsmüşdü. Artık âciz, nâtuvân, muhtâc-ı merhamet bir tavr-ı melul almıştı. Ne yapacak? – ne yapacak, hastanede yatacak, ameliyat yaptıramazsa, değil o hayâlinde icad ettiği harblerin Zaloğlu Rüstemi, aşılı hatta âciz bir neferi bile olamayacak. Evet, artık karar kati. Doktor gelince rapor alıp hatahâneye gidecek.

... Bey Gülhane Hastahanesinde yatıyor. Harbiye Mektebinin Penceresinde geçen hayaller hastahane yatağında da kaç defa tekrar etti. Fakat ameliyat günü de geldi, o tatlı hayallere acı, elîm bir düşünce uzunca bir dünbâle-i havf ve helak teşkil eyledi... Bey ameliyat masasına yatırılmıştı. Yirminci asrın (Murfe) si, perî-i nevmi olan tabib, husûsî kostümü ile geldi. Artık kloroformu nefhât-ı müskire ve sihrengiz tarzında amâk-ı sînesine hübûb ettiriyordu. Mâfevkü'l beşer muzafferiyetlere varan koca kahraman birkaç dakikada melek gibi, mışıl mışıl uyumaya başladı. Fıtık ameliyâtını on on beş dakikada muvaffâkiyetle ikmal etmiş idim. Namzed zâbit yatağına nakl edilmiş, daldığı hâb-ı cerrâhiden de bîdâr olmaya başlamışdı. Daha devre-i hüzyan ile safha-yı idrak yekdigerine karışık bir halde idi. Genç zâbit kemâl-i talâgât-ı lisâniye ve savt-ı bülend ile koğuşta otuz kırk kişinin tahassüsâtını söylemeye başladı, nihâyet şu cümleleri aynen ve feryadlarla heva ve muhit-i istibdâda bî perva savurdu. Dervişin fikri neyse zikri de odur:

"Ey gaddar müstebid! Beni dinle, alçak padişah! Sen ki gasb-ı hakk-ı milletsin, mütegallibsin, demek hakir, zelil bir mahluksun. İsmini telaffuzu bile dilime yakıştıramam. Koca bir milleti mahv eden zâlime lânet, bin lânet. Avenesiyle berâber kahrolsun. Ey Allahım! Bu güzel vatan daha ne kadar çekecek?!... Bu kadar haksızlıklar, zulümler senin gayret-i rebûbiyetine dokunmuyor mu? Ah, ah... bizi artık kurtar bu esir milleti âzâd ve cümlemizi rû-yi hürriyetle şâd et."

İşidenler bu korkunç sözler önünde titrer bir halde idiler. Sîmâları kirli bir renk aldı. Kimisi de işitmemek için kaçacak yer arar gibi idi. Öyleya bu müthiş bir keşf-i râzderûn. Bu sözler pek hoşuma gidiyordu. Bir zevk-i ma'nevi duyuyordum. Fakat bir felâkete sebeb olmasın diye korkuyordum da... Hamiyetli zâbit de artık iyice uyanmış idi. Söylediği sözleri anladığından işin vehâmetini fehm etti ve sözünü kesti.

Asıl fenâlık burada... Biraz sonra kendisine o pervâsızlığa mukâbil bir havf-ı amîk, bir telâş-ı bî huzur târî olmuştu. Bu muhterem genç âkıbet-i ameliyâtı unutmuş, vehâmet-i hatâbetini düşünüyordu. Gördüm ki zavallı pek muhtâc-ı tesellî. Hemen yanına sokuldum, kulağına: " Korkma! Burada muzır adam yoktur. Hepsi senin gibi vatanperver kimselerdir. Sen söylerken maksadının dehşetini anlar anlamaz bazı müşkül kimseleri çıkardım. Mâmâfih emin olabilirsin; telâşa mahal yoktur." Bununla sükunet bulmuş ise de her halde selâmetinden endişenâk olduğunu hâli gösteriyordu. Ne müthiş günler!... Vâkıa o esnâda bâzı tedâbir ittihaz etmiş idiysem de vatana lazım bir zâbitin düçâr-ı felâket olabilmesi ihtimâli benim de mefkûremi iz'ac etmekte berdevam idi.

Günler, aylar geçti; terâkim-i zaman bu vâkıâya bir kaşr-ı nisyan yağlayıp kapatmıştı. Unutmuş gibi idim.

Âtî-i vatan için pek ümmidbahş olması lâzımdır ki bir zâbitimiz neşter-i itbâdan henüz kurtulmuş, yarasına ağlayacak, inleyecek yerde istibdâda karşı tuğyân ediyor, bir tufan-ı nefret ve adâvet yağdırıyor; kloroform altında, huzur içinde sersemleşecek iken ikbâl-i vatana dâir rûyalar görüyor. Bu levha-yı garra vicdânımın en hassas noktalarına dokunmuş ve öylece kalmıştı. Yazmak istiyordum; fakat korkuyordum.

Dört sene kadar güzerân oldu. Artık hürriyet kazanılmış ve bir ay kadar vakit de geçmişdi. Bir gün köprübaşında genç bir zâbit elime sıkı sıkıya sarıldı, öpmek istiyor, ben de çekiyordum. Tuhaf şey ne oluyor?... şaşalamıştım. Dikkatli bakınca hementanıdım. Söylemeye başladı:

"Siz benim her cihetle hayatımı kurtardınız. Hem bedenimi bir arızadan, hem de istikbâlimi yedd-i istibdaddan tahallis ettiniz. Size ne kadar teşekkür etsem azdır. Mâheza, ha bu gün ha yarın diye iyice korkulu günler de geçirdim."

Evet, genç zâbitin-sekr-i devâ ile- tezlîl-i istibdâda ağazında ne kara günde idik! Evet, o vâkıa, onu mahv için, rütbelere, ihsanlara gark olmak için, hâsılı millete bir darbe-i mâhiye daha indirmek için bir denîye her vakit ele geçmez bir ni'met azmi idi.

Dünyâya bakmalı, ibret almalı ki âkıbet bir rûz-ı hürriyette o rüz pür azâb-ı güzişteyi, berâber çektiğimiz üzüntüleri helecanları, havf ve dehşetleri bizzat o zâbit bana tahattur ettirdi, bende unutulmaz bir hâtıra bıraktı da hâfizâ-yı külliyât-ı millete 10 Temmuz şerefine bu nâçiz bir kaç satırı takdim etmekten kendimi alamadım.

Taksim Mezarlık Sokağı
Sinop Mebusu Doktor
Rıza Nur

c. 2, nr. 36-37, s. 421-426

3. 72. 10 Temmuz 1324 ve 10 Temmuz 1325

10 Temmuz sene 1324- Vatana bu büyük günün bütün bu devr-i sefâleti, bütün ısâr-ı menfûre-i istibdâdı ezip çiğneyerek getirdiği saadetin, ümidlerle, taâlîlerle dolu istikbâlin; müjde-i şâd ve pertevbârı, daha bizlere kadar vâsıl olamamıştı...

O günlerde ben, ömr-i rencûr ve kahr-ı âşinâmın altı sene-i derbederine meskun ve penah açan Nil vâdisinin ücrâ bir köyünde, hicrân-ı vatan, hicrân-ı evlad ve hayal, hicran-ı ihvan ve âşinâdan elemler, ızdırablar çekerek, en marîz bir hayâtı sürüklüyordum.

Mariz idim...saatler, günler, haftalar, aylar değil... böyle hicran ve yetîmiyetle geçen zaman, seneler idi. Baştan başa bir makbere-i cidâl ve ümid olan bu seneler, bir ehrâm-ı siyah şekl-i hâilinde bir biri üzerine yığılmış, yığılmış pîş-i ufk-ı rûyetimde bir cihân-ı zılâm olmuştu. Her şeyi, kara her şeyi ölüm görüyordum.

On üç sene... bu on üç senenin her birinde, belki her gününde ne kadar yarabbi ne kadar maktul-ı ümid vardı. Ümid... zavallı, ben o kadar seninle yaşamış, o kadar seninle o kadar seninle yaşamaktan kuvvet bulmuştum ki senin bu feci' ölümlerinin ortasında, artık senden de korkuyordum. Kimsesiz, yetim bir hayat... ve, hiç ümidsiz!... bu, ne kadar acı oluyordu, yarabbi!...

Mısır köylü kadınları, devr-i Firavundan kalma bir âdet ile, her Perşembe günleri mezarlıklara giderek oradaki ölülerinin baş uçlarında akşama kadar mâtem tutarlar, cüzi' fezi' ederler... Bunları gördükçe: bir gün beni de buraya tıkacaklar, ve hiçbir ziyâretcim olmayacak!... derdim. Biraz başım ağrısa, hafif bir soğuk algınlığıyla evden çıkamasam: işte ölümün tırnakları, artık hepsi bitiyor... iniltisiyle yanar, sızlardım. Uzak, sanki asırlarla seferin isâl edemeyeceği kadar uzak kalmış bir diyâr-ı nâ mür'i- zılâm ve felaketteki yarânımın hayâlât-ı giribân ve nâçârı, perişân ve makhûr, gözümün önüne gelir ve sanki onları teselli için: Hayır, ölmeyeceğim! Ölmeyeceğim.! diye bağırırdım.

Ölüm... orada, burada hepsi bir değil miydi? Bilmem ... fakat ben o sevdiklerimi bir kere olsun görmeden, onlara bir kere olsun sarılmadan, onları bir kere olsun öpmeden ölmeye, bu acı iftirak senelerinin böyle bitmesine aslâ râzı olamıyordum... ve bu ihtimal karîb-i bâridden, can acısına benzer irtiâşâd-ı şedîde ile her an, bin kere ölüyordum.

Fransız arkadaşım, benim bu hiç bir fâsılâ-i sıhhat görmeyen maraz-ı muharrişimi, gâlibâ anlamıştı; ne vakit berâber bulunsak, beni hayâlât-ı müzlîmemden ayırmağa, onunla benim arama katrât-ı ümid serpmeye çalışırdı...ve onu dinlerken güler, teselliyâtından müstefid olduğum zannını vererek müsterih ederdim. Zavallı, beni değilse bile, benim hayât-ı mihnetimi sevmiş, ona karşı derin bir hürmet ve ihlasla mütehassis olmuş idi.

Bazen, artık hiç dayanamayarak, bu iflas-ı tahammülden bilmem nasıl bir darbe-i intibah ve hayat alarak, bir kaç gün işi bırakır, Kahireye koşardım. Binlerce senelerin hüz'ân-ı vâkıât-ı mahşer nümününu sîne-i ketumunda saklayan, o şehr-i velveledârın bir kûşe-i mütevâzında benim arkadaşlarımın, hem âlâm ve iktirâbım kardeşlerim vardı. O aziz felâketdâşlarımın sîmâ-yı mütebessim ve müteeyyinleri,

eyyâm-ı güzîştenin topladığı yeis ve fütur için bir tâzeyâne tard ve tenkil olur, onların huzurları, sıhhat ve hasbihalleriyle geçecek üç beş gün, daha bir müddet.hayat ve şifâ verir idi. Ve bazen benim gaybûbetim uzayınca onlar bana gelirler, köy hayatı içindeki öksüzlüğümü unuttururlardı. Fakat... bunlar ne kadar az, ne kadar nâ kâfî idi... Kastamonu, Erzurum harekâtını, Rumeli vakâyı-ı mütteb'aiye-i vatanperverânesini işittiğim günlerde, derin bir karanlıktan, şedîd, öldürücü bir aydınlığa, bir anda çıkmışlara benzedim; çıldırdım, bağırdım!.. ve bir anda sinîn-i müterâkime-i güzişteye, onların bazı ihtivâât-ı harikü'lâdenesine icrâ-ı fikr ve mülehâza ile: oh... bunlar da onlar gibi... bunlar da onlar gibi... diyerek, yine o karanlıklara; o vâsi', mahûf karanlıklara yuvarlandım.

Böyle acı, pek acı karanlıklarda yuvarlanarak, nadiren bir darbe-i ziyâ ile canlanır gibi olarak didiniyor, inliyordum. Son aylarda öyle oldum ki vatanda çok geçilmiş, çok görülmüş yerleri bile göreceğim geldi... şu Bâb-ı Âli caddesi, şu kitapçıların tozlu, topraklı camekanları, şu mâzîde beş sene-i say ve iktisâbın dârül mağduru Mekteb-i Hukuk ve ona îsâl eden yol... hep bu, gadr ve zulme uğrayarak tebâh olan şu ahd-ı ömr güzeşte, gözümde tütüyordu. Rüyalarım, hep bunlarla dolu idi. Ve böyle dâima rûya olup kalmalarından, çılgın bir acıyla yanarak, ârâm sûz bir ezâ ile kahr oluyordum.

10 Temmuz, 1324'de bunların içinde, böyle mukahhir ve harâb geçti. Ertesi gün aldığım telgraf bütün hayatımda ilk ve en büyük bir saadetin. en inanılmaz bir vakıânın mübeşşeri idi. O kadar büyük ve o kadar inanılmaz bir şey ki... inanamadım...

Otuz bu kadar senedir, yalnız zevk ve cenneti için, bu mübârek, vatanı harab, yüzler ve binlerce vatandaşı, erbâb-ı iffet ve hamiyyet-i düçâr-ı kahr ve azâb eden bir müstebid-i mâderzad, vatanın ve vatandaşların hakk-ı tabiileri olan hürriyeti verebilir miydi? Vermeye mecbur kaldığı anda intihar etmeliydi. Kâbil değil Abdülhâmid bunu yapmaz, kâbil değil!.. diyordum.

Zeval tireni ile aldığım dört sahifelik bir mektup bütün tereddüdlerimi, redd ve inkârını mağlup etti. Şu Nil vadîsinin bu ücrâ köyünde, bütün bir hîcrân ve yetîmiyetle geçerek, müheyyib bir ehrâm-ı hâil şeklinde, bî ufuk ve pâyân, müebbed bir leyl-i siyah ender-i siyah kalan on üç sene-i azâb ve nekbetin fevkinde şimdi bir hurşid-i drahşan-ı istikbal, ve artık muhit-i ümmîdi de geçerek, bir mazhâriyet-i tame emniyetiyle parlıyordu.

Artık yetim ve kimsesiz, me'yus ve pür-azab değldim. Artık şu diyar-ı gurbetinde, bu yalnız başımla, bütün bir mâzî-i azâb, bir hâl ve âtî-i derd ü ikâb değil

bütün bir visâl-i vatanla, ber visâl olan düyâranla yaşıyordum; artık gözümün önünde onların hayâl-i giryân ve nâçârı değil; pîş-i çeşm-i cânımda o sevgili vücudların hayâl-ı mes'ud ve tebessüm dârı vardı...Tahakkukuna inanılamayacak bir saadetle mes'ud idim.

Fakat... zavallı benim " 10 Temmuz 1324 üm", bir cehl-i m'azur ile silsile-i eyyâm-ı felâkete karışmış, gitmişti...

İşte o günden bu güne kadar bir sene geçti. Bu bir senenin ihtivâât-ı müzdehime ve metezâddesi, bizim için bir asra sığdırılamayacak çok ve mütenevvicdir.

Bu ihtivâât-ı müzdehime ve mütezâddenin nihâyet elnihâye, mâhusûl mesud ve tabiisi, her sene bu mübarek günün, vatan-ı mukaddesimiz, ve sevgili vatandaşlarımız için en büyük bir bayram, ıyd-ı alîyül ıyd olmasıdır.

Şimdi mümkün olsa bu azîm ve âlâ vatanın bilâd ve ebhâr-ı bâidesindeki vatandaşların bile hepsine isma' edilebilecek sihriyette, bir sütun-ı muallâ üzerine mevzu' bir kürsüye çıksam, oradan, s'ad-ı mücessem, behçet ve süruriyetle, bütün vatandaşlarıma:

- Sevgili kardeşlerim!: Vatanımızın bu büyük bayrâmınızı, bu 10 Temmuz ıyd-ı ekberini hepinize tabrik ederim, tes'id ederim bu büyük bayramımızı!... ve bütün ömr-i âtîmiz, bütün istikbâlimiz, vatan-ı mukaddesin umrân ve terakkîsi ile en mesud bayramlar idrak etsin... oh... el birliği, can birliği ile çalışalım, çalışalım, çalışalım... ve, "her günümüzü ıyd, her ıydımızı s'aid" edelim!...diye bağırmak, bağırmak, bağırmak istiyordum.

Lakin... işte, matbuatta öyle bir kürsü değil midir?

24 Haziran 1325

Ali FAHRİ

c. 2, nr. 36-37, s. 427-429

3. 73. Efendim

Meşrûtiyet'in memleketimizde ilân edildiği ilk güne âit hissiyâtımı soruyorsunuz.

Suâliniz vâki olmadan bu hususda duyduklarımın meselâ sizinkilerden başka olabileceğini düşünmemiştim. Dehlizlerden ziyâya çıkan bir cemaatın hissiyatı efrâdına göre ihtilâfa uğrayabilir mi? Hiç zann etmiyorum. Bir sene meçhul ve karlı yollarda dolaştıktan sonra nâgehan, Karadenizin mâi çizgisini bir tepenin arkasından görerek umumî bir sayha ile "Deniz! Deniz!" diye bağıran esâtirîler gibi biz de en

büyüklerimizden en küçük ve en nâçizlerimize kadar On Temmuz güneşine karşı "Yaşasın hürriyet!" diye bağırdık; o dakikada istediğimiz ve duyduğumuz bu, ve yalnız bundan ibâret idi.

On Temmuz herkesin bir hissettiği bir gün olduğu için bir ıyd-ı millîdir.

Ahmed Hâşim

c. 2, nr. 36-37, s. 429-430

3. 74. [10 Temmuz Tahassüsâtı]

Memleketimizden uzak, bir gün ona hizmet etmek hülyasıyla çalışmakta olduğum mesleğim olan tiyatroculuğu sanayi-i güzîdenin lâyık olduğu derece-i mükemmeliyete isâl etmek emeliyle "Arleyde" o akşam icrâ-yı hüner edecek üstâd-ı muhteremin kampanyasında oynayacağım rolün bir Türk isminin parlak bir sürette gösterilmesi için cehdiyle çalıştığım sırada sabah gazeteleri çoktan beklediğimiz "Hürriyet alındı" havadisini bu hür memlekette bana yetiştirdi. Otelimize Osmanlı Fransız bayrakları açtım. Gece de bu şevkin verdiği hareretle hayâtımda pek mes'ud, hiç unutulmayacak bir tatlılıkla ifâ-yı vazîfe ettim.

Hayâtımın en azîz en saadetli bu hâtırâsı gibi hiçbir an tasavvur edemem. Dünyâda en lezîz olan şey şüphe yok ki saadetin başlangıcı oluyor. Fakat onu da insan o başladıktan sonra keşf ediyor.

Tepebaşı, 20 Hz. 1325

Aktör Burhâneddin [TEPSİ]

c. 2, nr. 36-37, s. 430

3. 75. Gençler

- Nesl-i Âhire Tuhfe-i Müddet-

Avrupada görüştüğüm ecnebilerin ekserîsi nkılâb-ı âhirimizden bahsederken: "Siz, gençler, kim bilir ne kadar sevinirsiniz! Şüphesiz bu memnuniyet ve meserretiniz pek haklıdır. Artık serbestçe gezecek, seyehat edecek ciddî, vâsı' ve medenî bir tahsil göreceksiniz..." derlerdi.

İşte On Temmuza ait hatırât ve hayâtımı tedkik ederek o tarih-i muazzezi ta'zim için benden istenilen şu birkaç satırı yazmaya başlayınca gayri kâbil mukâvemet bir incizâb ve ihtiyac ile sizlere, gençlere tevcîh-i kelâm ettim. Sizlerden bahs etmek kendimden de bahs etmek olacağından bu, berâber hodgâmı olarak telakki edilebilir; fakat edilmemeli. Çünkü gençleri düşünmek vatanın menâfi' ve taâlîsini düşünmektir. Tabii onlar memleketin ümmîd-i istikbâli, kefîl-i mes'ul hayatıdır.

Nesl-i âhirin en mümtaz semâları olan birkaç arkadaşımla berâber, âtîye dâir müzehher hülyâlarımızı okşayarak, mektebin bahçesinde uzun uzun konuştuğumuz zamanlar farz ediyorduk ki bir gün şems-i hürriyet doğunca gölgede, karanlıkta çalışan bir çok gençlerin mevcûdiyet-i kıymetdârını keşfedecek, onların zekâ ve iktidârını tenvîr ve teşhîr edecektir. M'âlteessüf itiraf etmeliyiz ki iftihar olunacak yüzlerce genç meydâna çıkmadı. Hiç yok demiyorum (zaten pek acı olurdu!) Lâkin az, hakîkaten az...

Bu hususta hangi birimizi muaheze edebilirler? Hava ve nevvâra, nevâziş ve dikkate muhtac olan genç zekâlar, eski zamânın muhit-i müsemmem ve muzîki içinde nasıl yaşayabilir, nasıl yetişebilirdi? O devirde gençlerin maddeten ve mânen ne gibi zAhmedlere katlandığı yine bizler gençler, biliriz. Düşünmeye muhakeme etmeye başladığımız gün bizi çalışmaya sevkedecek, nâmus ve istikâmetin ulviyetini gösterecek ne gördük?- Mektebe devam etmekle berâber hükümetin en mühim kalemlerine ta'yin edilen, kendi muallimlerinden daha büyük rütbelere nâil olan paşazâde ve beyzâdeler... Gâye-i hâyâlîlerini teşkil eden zirve-i müzehheb ve mutantana suûd edebilmek için her türlü vesâit-i mülevveseye mürâcaat ederek güzergahlarında tesâdüf eyledikleri bîçâre zuefâyı çiğneyen, ezen. Öldüren herifler... değil mi? Sonra da millet ve vatanına hizmet, halkın seviye ve hissiyesini yükseltmeye gayret etmek gibi afv olunmaz cinâyetler (!) işleyip de mütemâdî ve tahkîr-âmiz bir sûrette taht-ı tarassudda bulundurulan, hapis ve nefi edilen birçok erbâb-ı hamiyet ve nâmus... değil mi?

Bu gibi ahvâl-i ma'lûmenin genç zihinler, genç kalpler üzerinde icrâ ettiği te'sir-i azîmi tasavvur edersiniz. Bakın ne oluverdi: Tenbelliğe, ten-perverliğe biraz istidâdı olanlar, muhât oldukları müteaddid nümunelerin şâşâ-yı kâzibesinden başını çevirmek kuvvet-i mâneviyyesini bulamayanlar, ulûm ve fünûnı ber-taraf ederek "Adam sen de; ne olacak sanki! İktidâra, m'alumâta bakıyorlar mı? Her şey arka ile olmuyor mu?" diyorlar; felan veya falan kaleme, otuz kuruş maaş ile olsun, devam etmek; felan Paşaya, falan beyefendiye damad olmak hülyâlarına düşüyorlar ve ekserî arzularına muvaffak oluyorlardı. Böylece zekâları akîm kalmış bir çok genç var...

Atâlet, ihmâl mikropları en metîn efkârı, en pâk yürekli gençleri de zehirliyordu. Her şeye rağmen adam olmak azîm-i katîsinde bulunanlar bile yeni bir haksızlığın, yeni bir budalalığın, yeni bir fenâlığın karşısında isyan ederek kaç defâ ellerindeki kitabı fırlatıp atmışlar, ihtizâzında bir girye-i mâtem hiss olunan sesleriyle:

"Ey kimsesizler, âvâre çocuklar... hele sizler

hele sizler!"

Mısrâını tekrar edip kendi kendilerine acımışlar, kendi kendilerine ağlamışlardır. Ve hepimiz, bütün gençler: "Burada çalışmak, hizmet etmek, yaşamak mümkün değil; hâlimiz ne olacak?" diyerek gayri muayyen ve müzlim istikbâlin heyûlâ-yı müdhişine doğru, müteredded ve me'yus, nevmîd ve münkesir, sürükleniyorduk. Fakat bu gün...

Bu gün husûsiyle gençler, müteaddid ve mukaddes ve zâif ile mükellefdir. Bu gün cümlemiz istidâdımıza göre intihâb ettiğimiz meslekte kemâl-ı emniyet ve hevâhişle çalışabiliriz ve çalışmalıyız. Zîrâ bu, memleket için bir mes'ele-yi hayat ve memâtdır. Sonra da atâlet ve ihmâli ma'zur gösterecek hiçbir sebep mevcud olamaz. Hatta pâyıtahtımızın pür şiir ve hayal semâ-yı kebûdu, şu tabiatın rûyâperver bedâyı-ı müstesnâsı bile tekâsül ve rehâvet değil, kuvvet ve metânet ilkâ etmelidir; Buna dua edelim.

İzzet Melih [DEVRİM]

c. 2, nr. 36-37, s. 430

3. 76. Tahassüsüm

On Temmuza ait tahassüsâtımı öğrenmek istiyorsunuz. Geçen sene ilk yevm-i mukaddesi müteâkib günlerde bana bunu sormuş olsaydınız... şüphesiz benden pek müphem, pek karışık bir cevap alırdınız. İnsan bu gibi tebdil zamanlarında muhtelif ceryanlara, muhtelif tahassüsâta mâruz kalıyor. Zâten bu bir kanûn-ı tabiidir: Hissettiklerimizi doğruca yazabilmek, gösterebilmek için zaman-ı tahassüsümüzden, unutmayacak kadar bir zaman geçmelidir. Kanûn-ı Esâsînin burada resmen ilânı on bir temmuzdadır. Haydarpaşa vapurunda bulunuyordum. Elimde o zamanın mahkûm-ı kizb ve riya gazetelerinden biri bulunuyordu. Bunu sıkıldığım zaman okumak için mi yâhud Mekteb-i Mülkiyeden bir gün evvel şehâdetnâme aldığımdan ismimi gazetede görmek hevesiyle mi almıştım? Şimdi tamamıyla tahattur edemiyorum. Her halde ikinci ihtimal daha kavîdir.

Teblîgât-ı resmiye sütununda Kanun-ı Esâsînin tekrar ilân olduğunu gördüğüm zaman inanamazdım, aldanıyorum zann ettim... korkuyordum... Acabâ bu gazete yanlış yazmasın dedim. Bir başkasını aldım... onda da öyle...

Beklenilmeyen, yahud uzak zannedilen br saadetin karşısında bulunmaktan mütevellid bir hayretle, bir mahdûdiyet-i tefekkürle bulunduğum yerde donmuş, çivilenmiş gibi kaldım. Etrâfımdaki çehrelerde de aynı hal vardı.

Herkes ma'yub bir şeyden bahsediyormuş gibi... Tanıdıklarına o satırları gizli itinâkar bir surette güsteriyordu ve nazarlar Yıldızı gizli gizli süzüyor ve onun bir hilesi olmak ihtimâlini dimağımıza naklediyordu. Yıldız o kadar yalan söylemiş, o kadar aldatmıştı ki kolay kolay inanmak mümkün değildi. Vapur köprüye yanaştı. Bütün halk sâkit, müteredded, mütehayyir bir kitle, bir heyûlâ gibi vapurdan çıktı. Köprüde, gürültülerine rağmen dâima hissedilen eski sükut, sükût-ı istibdad. Sükût-ı hâin, sükût-ı mütevehhim vardı... bilmem oradaki bu hâli, bu hâl-i mukassiyi, hâl-i havfâveri tahattur ediyor musunuz? Köprüden nasıl geçtiğimi bilmiyorum. Ziyâdesiyle dalgındım. Kitabçı Babetyana geldim. Orada Mahmud Sâdık Beye tesâdüf ettim. O Kanun-ı Esâsînin tekrar ilânını bizden birkaç saat evvel haber almış; bir gurur-ı muvaffâkiyetle neşedâr... onda bu neş'eyi görünce bende bir müddettenberi hâkim olan hâlet-i rûhiye, hâlet-i tereddüt birdenbire zâil oldu. Gençliğin, Gençtürklüğün senelerden beri takib ettiğimiz gâye-i hayâlînin muvaffakiyetinden mütevellid bir gurur. Bir iftiharla musâfaha ettik, kucaklaştık. Bundan sonra bana azgın, çatıcı bir cesâret geldi. Bütün büyük hâfiyelerin bağıra bağıra aleyhinde bulunuyordum. Ve sokakta inanamayan, korkan dostlarıma tesâdüf ettikçe onlara cesâret veriyordum.

Birinci gün pek sönük geçti. İkinci günün sabâhında bile şehrin üzerinde bir sükut, bir korku hükm-i fermâ oluyordu. Bütün neş'e ve heyecan ikinci gün, öğleden sonra ilk nümâyişle başladı...

İşte tahassüsâtımı süslemeksizin şu satırlara tevdi' ettim. İhtimal süslemek daha muvâfikdı. Fakat bu gibi büyük günlerin tahassüsâtını olduğu gibi yazmak bence bir itikaddır. Onun için böyle yazdım.

Sehâbeddin Süleyman

c. 2, nr. 36-37, s. 431-432

3. 77. Ordumuz ve İnkılap

Müthiş bir bomba te'siri İstanbulun zılâm-ı itisaf içinde gunûde semâsında bir tanîn-i halâs husûle getirdiği zaman herkes, mukadderât-ı milleti mahv u perişân etmek isteyen Abdülhâmid-i zâlimin artık ilelebed mahv olduğuna zâhib olmuştu. Fakat heyhât! Milleti bu kâbus-ı mezâlimden halas için ateşler, dumanlar, boğucu gazlarla etrafa ölümler saçan iştiâl-ı müthiş, bu düşman-ı vatan uğrunda yüzlerce evlâd-ı milletin perîşânîsine sebebiyet vermiş; Abdülhâmid yine meş'um sîmâsı, kanlı gözleri, soluk nâsiyesi ile kanlar içinde yatan insan n'aşları, üryan ve perîşan sînelerinden ciğerleri fırlamış fakir çocuklar arasından bir heyûlâ-yı zulm ve itisaf hâlinde geçerek elmasları, incileri, kadınları arasına avdet eylemişdi..

Artık bu ümmid de zâil olmuşdu; bîçâre vatanın halâs-ı ebedîsi için hiçbir çâre-i necat kalmamıştı. Menfâlar kafile-i mazlûmîn ile doluyor, Marmaranın kasr-ı zılâl âlûdu evlâd-ı vatan için bir mezâr-ı ebedî haline geliyordu. Şeref-i milli derece derece düçâr-ı zeval olmuştu. Bir zamanlar cihan siyâsetini idâre eden muazzam, kahraman milletimiz Avrupa siyâsetinin hakdan ziyâde kuvvet üzerine müstenid darbât- ı bî rahmânesi karşısında zelîl, âciz, bütün hukukundan mahrum oluyor, Tunanın barut dumanları altında bir reng-i hunîn ile akan pür sükûn sahillerinde kahramanlıklar ibraz edilerek zabt olunan yerler, zâlim bir pâdişâhın idâme-i isdibdâdı uğrunda sîne-i vatandan parça parça koparılıyordu...

Rumeli bir maktül-i hünîn haline gelmişti.Vatanın genç, muktedir, faal zâbitleri her türlü hukuk ve adâletten mahrum bu müthiş Balkanlar içinde eşkıya kurşunlarıyla telef oluyor, Abdülhâmid bütün bu cinâyâtlerden memnun ve müftehîr, sarayında zefk ve âhenk içinde imrâr-ı hayat ediyordu, ordu, bu silsile-i mezâlimi bir nazar-ı intikamcûyâne ile takip eyliyordu. Çalışıyor hiç bir semere iktitaf edemiyor; muzaffer oluyor, semere-i muzafferiyeti elinden gasb olunuyordu. Artık buna tahammül imkan haricinde idi. Ordu bütün bu mezâlime ebediyen nihâyet vermek istemiş; temmuzun onuncu günü parlak kılınçları, hamiyetli sîneleri, nûr-ı vatanla şerâreler saçan nazarları, nakş-ı dilâviz-i hürriyetle pîrâyedar sancaklarıyla millet-i Osmâniyeyi şanlı bir inkılab karşısında bulundurmuşdu...

O sabah, kahraman ordumuzun gayret ve fedâkarîsi ile husûle gelen inkılâb-ı mes'udu gözlerimden eşk-i şâdi dökerek tekrîm eylediğim zaman:

"Ah, kahraman ordu! muazzam millet! bu devre-i mezâlime artık ebediyyen nihâyet verdin. Sevâbık-ı hayat-ı muzafferiyetini i'lâ eden muzaffer pâdişahların taht-ı ikbâl ve saltanâtında yaşayan timsâl-i mezâlimin silsile-i cinâyâtından bütün milleti halâs eyledin. Artık ulviyyet-i kalbiyyeni, istidâd-ı vatanperverâneni fitrât-ı mümtâzeni bir serbestî-i tâm içinde ibrâz edecek, sahâif-i tarih-i medeniyette Osmanlılık nâmını safvet-i merdânesiyle i'lâ etmeye muvaffak olacaksın!"

Diyor ve bir sürur ve ibtihâc içinde saf ve berrak ufuklardan gelen avâze-i halâs-ı milleti azîm bir mestî-i vatanperverâne ile dinleyerek bu muazzez günü, bu muazzam inkılâbı bütün samîmiyet-i kalbiyemle tebcil ediyordum.

Temmuz 1325

Ahmed Refik [ALTINAY]

c. 2, nr. 36-37, s. 433-434

3. 78. İlk Yevm-i Hürriyyetimiz

Şeref-i müteallık buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i zıll-ı ilâhî mantûk-ı hümâyunca mercî-i âlîsinden keşîde kılınan telgrafnâme-i umûmî suretidir:

Tesis-i celîl-i cenâb-ı hilâfetpenâhî olan kânûn-ı esâsîde sûret-i teşkîli beyan olunan meclis-i mebusânın ictima'a davet olunması şeref-i müteallık buyurulan irâde-i saniyye-i hazret-i hilâfetpenâhî icâb-ı âlîsinden bulunmuş ve hükm-i celîli bi'lcümle vilâyât-ı şâhâne valilikleriyle elviye-i gayri mülhika mutasarrıflıklarına tebliğ kılınmış olmakla evrâcede kanun-ı mezkürda münderic sıfâtı haiz âzânın intihâbının icrâsı. (Osmanlı gazeteleri 11 Temmuz, 1324, tebligât-ı resmiye)

Heybeliadanın zümridîn tepelerine peyâm-ı azîmetini muallin-i safir-i tîzini aksettirdikten sonra Marmaranın mâi sathında latif mevceler hasıl ederek ilerlemeye başlayan vapur terâsasındaki kümeler, otuz bu kadar sene-i müddet câsusluğun ta hayât-ı harîm hassına kadar nüfûza uğraşan ve o mel'un ve mütecessis nazarların taht-ı te'sîr-i dehşetnâkında kalmaktan mütehassıl bir eser-i havf ve ihtizaz ile lâl ve ebkem, birbirlerine gazetelerin bu yedi sekiz satırlık teblîgât-ı resmiyesini mütehâşiyâne irâe ederken ben de kendimi- Beni müntehâ-yı seyahatime kadar işgal eden- amîk-i tefekkürat ve mülâhazâtın gavr-ı bî hudud ve intihâsına ilkâ etmiş idim. Böyle bir sırada hudud-ı tefekkürâtınızı tahdîd etmek isterseniz bir cehtinin Gizenin, Zellandiyânın en vahşî köşelerine, o bir cehtinin beşeriyetinin en müzeyyen bulvarlarını muhtevî olmakla iftihar eden merâkiz-i ictimâiyesine müntehî olduğunu görürsünüz. Şu basit hâkın şu fesihâ-yı vâsiâsı dâhilindeki tanıdığınız bütün akvâm-ı te'sisât-ı siyâsiye ve medeniyeleriyle muhayyilenizde bir resm-i geçid icrâ eder, mensub olduğunuz cemiyetin bu numûne-i akvamdan hangisine karib olduğunu kıyas etmek mevkî-i ictimâınızi anlamak istersiniz... Fezâ-yı fikriniz inkılâb-ı fecr-i tarihîden bu güne kadar güzerân olan vukuât ve hâdisât mühimme-i beşeriyede şu hâl-i inkılâba şebbih-i şuûn-ı güzişteyi bilâ- ihtiyar dolaşır, bu büyük günlerin büyük kahramanı, şâhid-i hâzırı olmak hissinden mütehassıl bir sevk-i gurur ile hâl-i hâzırınızı muhakeme etmek hevesine kapılırsınız... Bu dakîkaya kadar karanlık gördüğünüz istikbal artık parlak, emel-pîrâ hülyâ-perver manzaralarıyla mesrûr ve mütebessim sizi selamlar.

"Valmi" muharebesinin akşamı "Bu muharebe ile tarih-i âlemde yeni bir devir başlıyor" diyen "Göthe" gibi bu birkaç satırın ihtivâ ettiği ma'nâlar, va'd ettiği inkılâblar pîş-i mefkûrenize bir sürü netâyic ve ihtimâlâtı dökmek istiyor...

Mektep rahlelerinde, belki ilk şerâre-i zekânın ilk iştiyâk-ı muhabbetin tezâhür ettiği zamanlarda şiddetli bir meyl sizi kanun-ı esâsînin pençe-i aşkına giriftar etmişdi. Bütün kalbinizi istilâ eden bu ibtilâ-yı şedîd aynı hiss-i muhabbeti taşıyanlar ile sizin aranızda o medîd devre-i esârette, mâşuka-yı hayatınızın ismini telaffuzu bile mesmu' olan hengâmelerde dâimî ve ebedî bir vesîle-i vicdan idi ki yalnız bir kere irâiye-i rûy-ı iltifat etmesiyle berâber bütün endişelerinizin kalbinizi ihlâl eden hümüm ve ekdârın mündefi' olacağını hiss ediyor. Dîdâr-ı pür terâvetinin mensub olduğunuz köhne ve ihtiyar hey'et-i ictimâiyeye tâze bir hayat, yeni bir zindegi nefh edeceğini teyakkun eyliyorsunuz ve hep birden o mukaddes günlerin hülûluna intizar ediyorsunuz.

Tarih size böyle bir âtîyi va'd ediyor, şiddetli bir cebr ve tazyikin nihâyet cebâbereyi galatiyede hâk-ı mezellet edeceğini, perî-i hürriyetin hâdise-i hükümrânisine îsâl eyleyeceğini göstermiş idi. Hikmet-i ictimâiye sebep ve hikmet-i mevcûdiyeti zâil olan, eczâsı arasında bir râbıta-i ittihad ve iltisak hâsıl edemeyen bir hey'et-i ictimâiyenin dem ü ipsîn ihtizârının hulûl ettiği cebren, kahren hükümran olmak isteyen bir kuvvetin mahkûm-ı izmihlâl bulunduğunu telkin ediyor idi. Ve işte şimdi bu hakâyık bir kere daha tezâhür etmiş, tarih-i hikmet-i ictimâi yeni bir şâhid-i muvaffakiyet daha kazanmış oldu: bu necîb millet, icrâ edilen bunca takayyûdât-ı iblîsâneye rağmen hürriyetin âguş-ı selâmetine atılmış, maraz-ı medid ictimâîsinin ilk devâ-yı müessirini ahz etmiş bulunuyor idi.

Ve bu iksîr-i şifânın hassa-i işfâiyesini pek çabuk tezâhür ettireceğine itimad ediyorsunuz. Zîra bütün hayât-ı mütefekkirenizi-sebavet hengâmelerinin ihrâcından mütebâkî hâsıl tarh-ı hayâtınızı- işgal eden endîşeler, bedbinlikler hep bundan bu devâdan mahrumiyetten mütekevvin idi:

Artık seyl-i tefekkürâtlarına serbest bir mecrâ açmak esâret-i hayâta karşı lafzî bir eser-i isyan olsun göstermek isteyenler zindanlara sevk edilemeyecek; şimdi hâif ve hirâsan teblîgat-ı resmiyeyi okuyanlar, gizli gizli fısıldaşanlar yarın hançerelerinin bütün şiddet-i zifiriyle "hürriyet" i, "adâlet"i. "müsâvât" ı alkışlayacaklar...

Artık Osmanlılığı teşkil eden akvâmdan bâzısının bir an evvel nâil-i hürriyet olmak emeliyle vukua gelen isyanları görülmeyecek, beşeriyet için bir zül olan o mizâc ve kıtâl tekrar etmeyecek... Kitle-i Osmâniyi teşkil eden bu akvam hep bir hiss-i "uhuvvet" ile yekdiğerine ebediyyen mürtebit bulunacaklar...

Artık Osmanlılık târih-i hâzırda zelîl ve sefîl bir hayât-ı siyâsiye imrâr etmeyecek.. Muhtac-ı vesâyet olan "Hasta Adam" şimdi iâde-i berr ü âfiyet etmiş, mukadderâtına sâhip olmak hakkını ihraz eylemiş bulunduğu için fî mâbâd "müdâhele"

lere, hayât-ı siyâsiyesini kemiren o müthiş ve mühlik müdâhelelere ma'ruz bulunmayacak, biz Osmanlılar kemâl-ı şân ve şerefle "hürüz, memleketimizin sâhibiyiz" sözlerini bağıra bağıra söyleyeceğiz.

Artık memleketi tecrib etmek, binâ-yı gayrı meşru' saltanâtı mukaddes mamuremizin harâbeleri üzerine te'sis eylemek maksad-ı m'alunânesine hadîm olan idâre-i menhûse harîta-i âlemden kalkmış, yerine âdil, şefik, her manâsıyla rahim bir idâre te'sis etmiş bulunacağı için bütün Osmanlılar hakîki bir saâdetin semerâs-ı feyzinden çâşını senc-i istifâde olacak.

Artık mütemeddin-i âlemin pek güzîde bir yerinde olduğu halde müstesnâ bir hayat-ı siyâsiye imrâr eden bu bedîhât-ı terakkiyânın nakûs-ı saâdetinin pek uzaklarda tanîn-i endaz olduğunu işitiyorum: Feyz-i hürriyet te'sîr-i hayat bahşini öyle bir sûrette irâiye edecek ki nisbeten pek az bir müddet zarfında ahter-i Osmânî semâ-yı siyâsette, şâşâ ve letâfetle firuzân olacak...

Oradan dökülecek selsebil-i envâr bütün âlem-i mütemeddînin enzâr-ı veleh ve hayretini celb edecek...

Fakat... son derece arzu olunan, derin bir eser-i iştiyak hissedilen bir şeye nâiliyetin tevlîd ettiği ilk hummâr-ı neşenin zevâlini müteâkib, her vakit, gizli bir endişe hissedilmemek kâbil olamaz: "Hürriyet verilmez, alınır." Kâide-i esâsiyesine muhalif olarak i'ta' olunan, sûret-i zâhirede öyle gösterilen bir hürriyet, bir kânun-ı esâsî için hakîkî bir kânun-ı esâsi denilemezdi, böyle bir kânun-ı esâsî, ilk defâsında olduğu gibi istenildiği anda istirdâd olunabilirdi.

Avrupa gazetelerinde okumuş, öğrenmişdik ki Balkan sahâlarında, Selânik, Manastır ufuklarında mühim vakâyı-ı inkılâbiye tahatdüs etmiş, kutlu bir ceryan fikri senelerden beri zihnimizde pâ- ber- câ olan efkâr-ı sâbiteyi filiyâta tahvil ederek sedd-i istibdâdı tecrîb edecek bir mâhiyet-i azîme iktisâb eylemişdi. Bu kuvvet, nihâyet muvaffak olmuş, galebe-i katiyeyi ihraz etmiş, heykel-i istibdâdı fermanber itaatî kılmışdı. Bununla berâber tarz-ı tahrir pek o kadar müdakkık olmayan bir nazarı bile endişenâk edecek derecede şâyân-ı dikkat idi: Kanun-ı Esâsî "tesîs-i celîl-i hilâfetpenâhî" değil idi, ve olamazdı. Efkâr-ı ahraranenin mahsûl-ı icrâ ve telkîni idi. Lâin bir eser-i tahakkümün milletten bu hakk-ı meşruu gasb etmesine mukâbil millet de senelerce hafî ve alenî mücâdele, münâzaa etmiş, kanlar dökmüş, menfaat-ı hakîkiyeyi, fikr-i hürriyeti neşr ve ta'mîme s'ay etmiş ve nihâyet fiilî bir eser-i inkılâb ile bunu ahz ve üsdâd eylemiş iken hâlâ bir "lutf" bir "ihsan" olarak bahş edilmiş sûretinde gösterilmesi bu büyük millete karşı büyük bir tahkîr demek idi, ve böyle bir şart

dâiresinde verilmiş zann olunan Kanun-ı Esâsî her vakit nezi' olunabilmek zann ve hükmünü verdirecek idi. Demek ki cidâl, istibdâd ile meşrûtiyetin, âdil ile zulmün bu niza-ı mümtedi halâ hıtam bulmamış oluyor idi. Şüphesiz ki hiç bir kayd ile mukayyed olmadığı, bilâ kayd ve şart-ı hürriyeti istirdâd ettiği dâvâyı muhakkında bulunacak olan fikr-i hürriyet, bunu bir eser-i 'âtıfet olarak ihsan olunmuş sûretinde telakki eden ceryân-ı makus fikri ile müsâdeme edecek, lâyık olduğu mevkî-i hakîkîyi buluncaya kadar bu müsâdeme daha devam eyleyecek idi... Bu müsâdemedeki muvaffâkiyet efkâr-ı ahrârânenin şiddet-i intişârına, hürriyet fikrinin kalb-i millette bıraktığı derin izlere tâbi' idi. İtminankar bir kalb size telkin ediyor ki millet-i medîd bir devr-i mezâlimden bîzâr olmuşdu. Artık bu hürriyet-i müsterideyi hiçbir vakit vermeyecek, kanı bahasıyla müdâfa' eyleyecekdi.

Fakat öteki.. hürriyet-i Müsterideyi resmen "bir lutf" sûretinde tebliğ eden o kuvvet-i muhalife.. ne emel besliyordu? Ne nazarla vukuât-ı hâzırâyı muhakeme ediyordu?

Acaba bütün beşeriyeti, bütün âlem-i temeddünü kerrâren ifal ettiği gibi bu mazlum milleti de bir kere daha aldatırım hülyâsında bulunmuyor mu idi?

Acaba teşkil edeceği, leffen (!) teşkîline müsa'de ettiği meclisin her vakit emrine münkâd olacak, her vakit fermânına serfiru edecek olduğunu düşünmeyecek mi idi?

Acaba sûret-i zâhirede koca bir imparatorluğun mehâmm-ı ömrünü tedvir, hakîkat halde birbirlerini jurnal etmek için ictima' eden meclis-i vükelâlar, şûrâ-yı devletler gibi bir meclis-i mebûsan teşkîl ederim hulyâ-ı hâmını beslemeyecek mi idi?

Acaba âlem-i mütemeddînin satılmış gazeteleriyle kendini tarihinde misli geçmemiş müdebbir, siyâsi gösteren ve ihtimal bunlara kendisi bile aldanmak ihtiyâcını hisseden bu hasta ve alil vücud-ı tarih kâinâtın emsâlini irâe edemediği bir sûretle tekmil-i milleti satın alırım, mebuslarını tarafima celb eder, şimdiye kadar işitilmemiş bir te'sîs-i siyâsî yaparım fikr-i marîzini dimağçe-i kem- şuuruna yerleştirmemiş miydi?

Acaba hep bu maksad-ı menhûsa vâsıl olmak için a'mâl-ı hayl ve desâisden hâli kalmayacak mı idi?

Ve bütün bu suallerin cevâbını tuğyan eden bir hiss-i isyan ile icmâl eder idim: Hayır, hayır, Kanun-ı Esâsî irâde-i seniye ile verilmez; millet buna istihkâkını faalen isbat edecektir!

Hepimizin az çok şiddet ve devam ile zihnini tırmalayan bu hiss-i endîşe ferdâ-yı hürriyetimizin sûver-i umûmiyesine karışmış olmakla berâber otuz bir mart yevm-i

menhûsesinde, ma'al teessüf, tezâhür etmiş, fakat kâbiliyet-i Osmâniyeyi bütün vuzuhuyla maydân-ı elâniyete ihrac eylemişdi...

3 Temmuz 1325

Bedi Nuri

c. 2, nr. 36-37, s. 434-437

3. 79. Geçen Sene Bu Gün

Aman yarabbi, o gün ne kadar yorulmuştuk. Hepsini birden bir günde görmek isteyen Subhi o sabah erkenden gelmiş beni bulmuş, Panteunun ta kubbesinden tahtü'z zemin galerilerine, Ötüvalin bu heybetli tâk-ı muallânın tepesine kadar beni sürükledikten sonra "Lover" in galerilerinde dolaşdırmış, oradan (Koloni) ye (Envalid)e kadar koşturmuştu. Ve bütün bu cevelanlar bittikten sonra bir tiren saatini öğrenmek üzere şimal istasyonuna kadar gitmek lâzım gelmişdi. Gerek yolda gerek temâşâ ettiğimiz yerlerde hep mükâlememiz memleket üzerine oldu, o Rumelide isyan baş gösterdikten sonra seyahete çıkmıştı. Bâhusus doğru İstanbuldan da gelmiyordu. İşkodradan, Karadağdan geçmiş ve İtalya târikiyle kapağı Parise atmıştı.

Rumeli Ordusunun mutâlebât-ı şedîdesinden, genç zâbitlerimizin parlak mukarrerâtından bahsedildikçe seviniyordum. Demek bizde de fikr-i hürriyet beslenebilirmiş, demek bizde de hakk-ı mağsubumuzu talebe cüret edebilecek bir lîsan, bunu istirdâda kalkışabilecek bir kol varmış? Ve bu kol işte bu gün ta Rumelinin göbeklerinden Yıldıza yumruklar gösteriyordu. Şimal istasyonunda işimiz bitti. Şimdi bu akşam Teart-ı Fransada ne oynandığını anlamak ve daha şimdiden biletimizi almak üzere oraya gitmek lâzım geliyordu. Ve tamam o münibüse atlıyorduk ki "şimdi çıkan Tan... akşam havadisi Tan!" sesi büyük caddeyi doldurdu... Subhi hemen bir Tan aldı ve o minibüsün yukarısına çıkarak oturduğumuz vakit: "Bakalım son haberlerde ne havadis var" diyerek gazetenin son sahifesini açtı ve birden: "Aman, oku, İstanbulda meşrutiyet verilmiş..." diye gazeteyi uzattı: İstanbuldan bir telgraf, Sultan Hâmidin meşrûtiyeti bahş (!) ettiğini yazıyordu. Başka hiç tafsilat yok. İnanamadık. Meşrûtiyeti vermek Hâmid için canını vermek ile bir oluşuna nazaran bu habere katiyyen inanamadık. Bunu o ana kadar Avrupa gazetelerinin bir gün neşr ederek ertesi gün tekzib ettiği yalan veyâ yanlış haberler gibi telakki ediyorduk. Ve bütün yolda bunun mümkünü'l husûl olmayacağından bahsederek Teatr-ı Fransa önünde o minibüsden indik. Akşamın saat sekizi olduğu halde şimdiden bütün yerler tutulmuş, bu cihetle biz de bu geceyi Teatr-ı Fransanın ciddi eserlerini dinleyeceğimiz yerde Şanzelizede Ambassıbador tiyatrosunun

açık sahnelerini temâşâ ile geçirirken hep (Tan) ın bu yanlış haberini düşünüyor, bunun yarın tekzib edileceğini zann ediyorduk.

Ertesi günü erkenden sokağa fırladım. Hemen bizim bakkaldan bir Matin aldım. Daha ben gazeteyi almadan bakkalın karısı:

-Sizin memleketten yine çok haberler var. Dedi. Daha ilk sahifelerde büyük yazılarla: son müstebid hükûmetin sükûtu ve Abdülhâmid meşrûtiyeti Osmanlılara verdi sözlerini okuyunca akşamki haberin yanlış olmadığını anlayarak gazetemi baştan başa okumak için Lüksemburga gidiyordum ki yolda beni uzaktan görür görmez elimdeki jurnalini kemal-i meserretle sallayan Kâzıma rast geldim ve hemen şu şanlı günü tebrik için Bonapart sokağına gittiğimiz vakit İttihad ve Terakki komitesinin penceresinde Osmanlı ve Fransız bayrakları birbirlerine dest-i muhallisti uzatmışlardı.

Ve artık her gün, sabah akşam gazetelere sarılıyorduk. Bütün gazeteler genç Türklerin bu muvaffâkiyetlerini sitâyişli lisanlarla yazıyorlardı. Aradan üç dört gün geçmiş olduğu halde el'ân emniyet edemiyorduk. El'ân bütün bunların aldatıcı olmasından korkuyorduk o âna kadar bu koca şehirde büsbütün bir yabancı hayâtı sürerken memleketteki şu tebdil bizim mevkî-i ictimâiyemizi de birden değiştirmişdi. Şimdi her gün bir iki gazete muharriri memleket hakkında, Genç Türkler hakkında mâlumat almaya geliyorlardı. Her gün şu ve şu gazeteye Türkiyenin hayâtı, ümid ve istikbâli hakkında yazı isteniyordu.

Bir ay sonra (İyvani) vapuru beni İstanbula getiriyordu ve büyük düşmanın eserine iktifâ ile göğüslerinde kırmızı kurdelalarla dolaşan bu halkın bu bitmek tükenmek bilmeyen biçimsiz sevinçleri beni memnun edemedi. Ben daha ciddi; daha m'akul bâhusus daha i'tidalperverâne bir sevinç isterdim. Büyük düşman henüz mevkî-i muallâsında onlara güler ve sırıtırken onlar meşâgil-i ciddiyeyi bırakmış haftalarca ve aylarca tenezzühler; husûsî vapurlar; çalgılar; bayraklar; konferanslar arasında yaşasın... diye bağırıyorlardı. Hürriyete, müsâvâta, adâlete, uhuvvete yaşasınlar ithaf ettikleri gibi Sultan Hâmide de yaşasın diyorlardı. Ve yalnız bu fikir halkın dostunu düşmanını tefrik edemeyecek derecede câhil olması kendi hesâbıma beni pek bedbîn yapıyor, bırakıyordu. Bugün aradan bir sene geçmiş bulunuyor. Büyük düşmanın sükutundan beri bir devre-i sükut ve itidâle giren inkılâbımızın birinci yaprağını çevirdik. Bu bir senede ne emeller, ne sevinçler; ne kararlar gördük. Bu bir senede müteredditd bir hatve attık. Adeta yeni yürümeye başladık, nevzâd-ı meşrûtiyet ilk adımlarını atıyor. Yeni doğan daha yaşına yeni giren bir çocuktan da bundan ziyâdesi beklenemezdi, tabii ikinci

senesinde daha ziyâde yürüyecek ve üçüncü dördüncüde ilâh-ı meşyî daha ziyâde intizam kesb edecek.

Muhterem kâriler! bu nevzâd vatanın şu yevm-i mahsûseti memleketimiz için dâima saadetler; terakkilerle karşılayalım.

10 Temmuz; Heybeli

Fâik Sabri [DURAN]

c. 2, nr. 36-37, s. 437-439

3. 80. [10 Temmuz Tahassüsâtı]

Geçen Temmuzda şâyân-ı tekrar bir şey hiss etmedim. Tahassüsâtım tahassüsât-ı umûmiyeye iştirakden ibâretdi. Bunu ise o günlerde çıkan kırkı mütecâviz gazeteler kaffe-i mübâlağasıyla yazdılar. Büyük isimleri hatırlarken beni de düşünmenizi biraz gülünç bulmakla berâber buna teşekkürlerimi arz ederim.

Müfid Râtıb

c. 2, nr. 36-37, s. 437-439

3. 81. Ne mi Hissettim?

Bir haftadan ziyâdedir otuz üç senelik istibdâdın bütün sıkıntılarını, bütün eziyetlerini, bütün kâbuslarını daha fazla çakiyorduk. Fikrimizde bir bora vardı. Ya mahv, ya halas diyorduk. Acaba hangisi?

Nihayet bir gün zevcim elinde bir İkdam gazetesi koşarak yanıma geldi. Titreyen bir sesle: müjde, dedi, kurtulduk, artık kurtulduk... bir taraftan da elindeki gazetenin ilk sahifesinde bir yer gösteriyordu. Ben hiç gazeteye bakmadan ondan izâhât bekliyordum, içinde şiddetli bir iltim'a-ı saadet hissettiğim gözlerine bakıyordum, ağzına bakıyordum. Kânun-ı Esâsî tatbik olunacak, diye ilâve etti. Yüreğim göğsümde bir kuş gibi çırpındı, gözlerim güneşe bakmışım gibi yandı, sulandı. Fikrim münevver ve mes'ud başka bir âleme nâzır yüksek bir buluta uçtu.

İlk şaşkınlık dakîkasından sonra hemen sordum:

-Ey, pâdişah ne oldu?

-Hiç! İşte o her teklifi kabul etmiş, Kanûn-ı Esâsîyi iâde etmiş. Ve yine pâdişah...

Şimdi dudaklarımda bir kahkaha olmak isteyen bir hande-i hayret vardı. Bu hayretimi anlayan zevcim hakîki bir hükûmet-i meşrûtede pâdişâhın ne vâzifesi ne de mes'uliyeti vardır. Sultan Hâmidin artık ne ehemmiyeti kalır? Dedi.

Ben düşünmeye başladım. Sanki ruhumda birdenbire bir güneş doğmuştu. Fakat bu güneşin ortasında siyah bir mürekkep lekesi vardı. Onun için bu güneş

ruhumun ufkunda iken bile yine hissiyâtımın bâzı köşeleri gecelere bürünmüş kalıyordu.

Otuz bir martta bu güneş, ruhumu aydınlatan bu kıymetli ve sevgili güneş birden bire grup etti. Ve on üç gün süren uzun geceden sonra tekrar tulû' ettiği zaman artık bütün kırmızı, bütün ziyâ idi. Hiçbir yerinde hiçbir leke yoktu. Hiç. Hiç...

Jülide Sâhir

c. 2, nr. 36-37, s. 439-440

3. 82. 10 Temmuz...

Aziz Türkiyeden uzak geçen iki senelik bir ömr-i hüsran ve gurbetin sonu bütün rûhumu kaplayan derin bir maraz-ı vatanı geçen sene, haziran ibtidâlarında beni İstanbula sevk etmişti... Oralarda, başkalarının memleketinde teneffüs ettiğim hevâ-yı hürriyet benim ciğerlerimde bârid-i cereyanlar yapmışdı. Bir sürü yeis ve elem yükleri altında ağırlaşan başımın dayanmak için bir kardeş göğsüne ihtiyâcı vardı; bîkeslikten kararan gözlerim şarkın, bizim ulvî şarkımızın şefik-i mâvi semâsını arıyordu; gülen ve teganni eden mes'ud kavimler arasında ben, öksüzlüğümün siyah melallerini, mevcûdiyet-i milliyemin kanayan cerîhâlarını taşımaktan yorulmuş ve fuhş-u muâsî içine sürüklenen bir vâlidenin çamurlu âgûşuna koşan hasta bir evlâd za'fıyla, bütün nefret ve muhabbetle dolu bir kalble, her türlü gurur-ı vicdâniye rağmen buraya, o zaman Abdülhâmidin hükümran olduğu bu memlekete gelmiştim.

Yağmurlu bir yaz günüydü. Marmaranın suları beni bir neşîde-i mâtemî ile karşılıyordu. Şefik nazarlı mâî şark semâsını toprak renginde bulutlar örtüyordu. İstanbul, O bir Bizans harâbisinden başka bir şey değil gibiydi!.. Haliç bana kirli, riyâkâr bir âguş açıyor ve tâ uzakta, Boğaziçinin yeşil başlı tepelerinden meçhul, korkunç bir heyûla sanki kan ve alev saçan marazlarla bana bakıyordu.

O zaman ben, bu ilk günün meş'um te'siriyle iki kat yaralı ve hasta üzerlerimde gözyaşlarımı dökecek sîneler aramaya başladım; gizli hıçkırıklarla sarsılan kardeş sîneleri...

Halbuki yoktu. Burada sâdece sırıtan ve rakseden kuklalar vardı. Ve ben muhtâc-ı tesellî, muhtâc-ı şifâ idim. Ve ben gece yarısı sokak ortasına atılmış, kimsesiz, melce'siz, alil bir küçük çocuk gibi müterevkiyetten, bîkeslikten titriyordum...

Bir sabah -bu tatlı bir yaz sabahıydı- fecrin ilk penbe ziyâlarıyla berâber, bu marîz ve mecruh öksüz çocuğun yanına ona tebessümlü bir penbe peri yaklaştı, ona sıcak samîmî kollarını uzattı, eğildi onun humma içinde yanan başını teselliyetkâr,

şifâbahş ilâhî, bir bûse ile öptü; ve o cılız harap vücûdu göğsüne çekerek, onu, şimdiye kadar işitmediği billur bir sesle dâima uhuvvet, müsâvât, adâlet, hürriyet kelimeleriyle başlayan sihr-i amîz, behiştî bir ninni ile salladı: Ve çocuk bütün acılarından, bütün sefâletlerinden tecrid ederek bu muatır, mutarrâ perisînesi üstüne fecre benzer bir rûyâ ile uyudu ufukta üzeri bir beyaz hilâl ile müzeyyen la'lîn bir örtüye bürünmüş muhtaşem, şâşâdâr bir güneş yükseliyordu. Bir de, kubbeleri, minâreleri, burç ve bârûlarıyla büyük bir şehr-i müheyyîb bir mûsikî âleti şekline girerek, ta orada, üzeri bir beyaz hilâl ile müzeyyen l'alîn bir örtüye bürünüp yükselen güneşe bir neşîde-i semâ çâk yolluyordu...

Çocuk bu rûyâdan gözleri kamaşmış, ruhu büyümüş ve yaraları şifâ bulmuş bir halde uyandı kendini hâlâ bir ana tebessümüyle okşayan penbe perinin yüzüne baktı: Onun alnında altın hurufla yazılmış şu kelimeler vardı: On Temmuz...

Yâkub Kadri [KARAOSMANOĞLU]

c. 2, nr. 36-37, s. 440-441

3. 83. Zehir Katreleri

-Celal Sâhir Bey'e-

Beşeriyet benim âsâbımı birbirine o kadar benzemez ihtizazlarla titretir ki fikrim, hayatım tamamıyla bir barometre ibresine benzer ve kendisi için en ufak bir teheyyücle pek büyük tebdil-i tahassüs gösterir...

Bu muhtelif anât-ı ihtisâsâtı yekdigeriyle karıştırarak insanlık için tek bir reng-i felsefe bulmak istediğim zaman dimağımda nefretî bir merhamet yaşadığını duyarım... Bu tıpkı maslub bir katile, yaralanmış bir canavara acımak gibidir...

Yedi sekiz sene evvel, dimağımda, insanlığı, maişeti ruhuma temeyyüz, beşûş bir levn-i felsefe-giriz ile aks ettirici bir adese-i mahakeme varken mâhiyet-i beşerde âlî birtakım kâbiliyyât-ı hâbîde bulunduğuna emindim. Ve "Ah herkes kardeş, herkes müsâvî olsa!" diye kalbimde bir temennî-i nâkâm sızlardı.

Bilmezdim ki halâ bütün urûkumuz, ilk dedelerimiz olan vuhuşk-ı vâris behimiyyetidir.

Sonra bir gün geldi ki insanlar katiyyen sefil, ve ısırıcı zehirleyici birer vücud dedim ve cemiyet-i beşer birbirini yemek için verilen âzim bir mikrop kümesi!..

Herkese, herşeye kendini pür ümid, pür itimad teslim etmek susuzluğuyla yanar, vicdânımın gusûn-ı hissiyâtı arasında her âşinâ için başka bir âşiyan ve dâd saklamak isteyerek çırpınırken görürdüm ki tesâdüfün beni kendilerine hemrah-ı hissiyat ettiği en

necib kalpler bile "insanlık" maraz-ı manevîsiyle melul birer "makak" yavrusudur. Fakat bazı müstesna dakîkalarım vardır ki o vakit bu sefil kitleye o kadar acır, onu o kadar sever, o derece çocuk olurum ki... Geçen temmuzun onuncu günü bu saf acıyışların bende kalbimi yeni bir sürette zedeleyen kürre üzerindeki mevcûdiyet-i fâniyemi ebedîyen zehirleyecek bir te'sîri vardı...

Hürriyet, adâlet, müsâvat, uhuvvet... gibi benim esir yüreğimi, bütün kâinâtın zulm-i tabiisine karşı dimağımı, zillet-i beşeri gördükçe meshûf-ı müsâvat kalan varlığımı, bütün tabiatla akd etmek istediğim uhuvvet-i muhayyileyi, muhayyilemin en büyük bir meyl-i âtılâ ile yükseldiği zamanlarda bile pâyelerine yetişemediğim yüksek bir gâye-i gâbîye aid kelimeleri her sîneden başka bir âhenk-i tınan ile fışkırıyor görünce -benim için pek yeni olan- bu manzara cinsini şimdi tayin edemediğim bir hisle ibtidâ bütün hissiyât-ı muhakememi bir dakika tasallüb, incimad ettirdi...

Beşeriyet için istemeye istemeye bedbîn olan beynimin muannid-i vahşi itminân-ı elimi bir sâniye sallandı. Fikrimde... Bilmem hangi bir ümmîd-i rehânın bâkiye-i izâmı olarak kalan bir... aceb.. tebellür etti.. Bilirdim ki aldanacaktım. Bütün o kendini aldatanlar, bağıranlar gibi bende kendi kendimi aldatacaktım. Fakat zaten hayatın aldanmadan, gözlerini kapamadan açılması gayri mümkün bir meşrûb-ı zehrin olduğunu ruhum çoktan hissetmişti. Ve ben de bütün sokaklardan bir nehir halinde akan velvele-i neşveye karışarak kendi canınıza sedâ-yı kalbimi işitmemek istedim... İşitmemek istedim. Lâkin hemen ilk manzara herkesin müjde-i hulûlunu bağıra bağıra ilân ettiği mevsim-i uhuvvetin beşeriyet için daha ne kadar uzak olduğunu bana öyle ölüverici bir sükutla söyledi ki evime avdette istical ettim. Ve o vakit insanlara, hürriyeti, uhuvveti, adâleti aramak isteyen fakat hiçbir vakit varlığın binlerce esaretinden mübâreze-i hayâtın tesmîm edici tekâzalarından kurtulamayan zavallı insâniyete –bütün sefâletlerini unutarak- öyle acıdım ve kendimi o kadar metrûk, o kadar ebediyyen yalnız gördüm ki...Gece siyah bir yağmur hâlinde toz gibi yağıyor, semâdan sâkit bir mersiye-i nücûm dökülüyordu.

Fâzıl Ahmed [AYKAÇ]

c. 2, nr. 36-37, s. 441- a. k.

3. 84. [10 Temmuz Tahassüsâtı]

Çok sevindim, dedim ki: Kurtulduk

Celal Sâhir [EROZAN]

c. 2, nr. 36-37, s. a. k.

Hanımlar Sahifesi

3. 85. Açık Mektup:

İzmirde Evliyzâde Makbule Hanımefendi'ye

İsmetmeap,

İnkılâb-ı s'ad-âver-i âhirin kadınlarımız üzerindeki te'sirâtının tâyîn-i mâhiyetinde müterreddid, belki lüzumundan fazla müterreddit olanlardan biri de benim. Şarkın husûle getirdiği hâlet-i garibe-i dimagiyye ma'lum ve meşhurdur. Kadın, erkek biz, doğru söylemek lazım gelince hemen itiraf edelim ki, hayalperestiz. Hayal, şarkın ebediât-ı mahsûse-i dimagiyesindendir, denilebilir. Bundan bundan dolayı birdenbire şehrâh-ı hayâtımızda öyle büyük bir inkılab vücûda gelir gelmez fâliyyet-i dimagiyyemiz her türlü akıl ve mantığı geride bırakırcasına te'sirât-ı hayalperestâne vücûda getirmeye başladı. Tatlı tatlı hayâlâta kapıldık. Neler düşünüverdik neler tasvir ediyorduk... Serâb-ı ümmid ve emel uzaktan gözlerimize hayâl-i delâviz-i istikbal şeklinde göründükçe o hâlet-i garîbe-i dimâgiyye kuvâ-yı mefkûremize galebe ediyordu. Artık ondan sonra hayâlât, hep hayâlât...

Bir reb'i asırlık medid, müz'ic, düzâhî senelerin kalbimizde açtığı muaşeret cerîhâlarına, şerâit-i ictimâiyye yaralarına birer merhem-i şefâbahşâ olmak üzere telakki ettiğimiz ve o ümmîd-i necatla şu acı, muallil ömrü sürükleyegeldiğimiz inkılab husûle gelir gelmez otuz senedenberi mahkûm-ı samt ve sükut olmaktan mütevellid bir inbisât-ı derûniyenin derece-i gâyesine erişerek feverâna başlamış bir volkan indifaâtı imişcesine etrâfa ateş, mevâd-ı nâriye-i nafkıye saçtık, püskürdük.

-İnkılâb... inkılâb.

Diye sevindik ve hayâlâta kapıldık. Bunda ma'zur idik; çünkü şarklı bulunuyorduk M'alum bir keyfiyettir ki hayâlât maddiyat üzerine tatbik edilmek istenildikçe Fransızların (Derillüzyüne) dedikleri hayât-i hakîkiye merâretleri zâhir ve âşikar olmaya başlar. Bu, âdetâ semâ-yı muallâ-yı hayalde uçarken, ümmid-i istikbâle zerrin kanatlar takarak cevf-i nâmahdud evhamda seyyalât-ı elektirikiyye sür'atiyle bilâ mania pervâz edip dururken, ateş-i hürriyetle sath-ı zemine süzüldüğü sırada birdenbire hâk-ı hakikât üzerine düşmeye ve hurdahaş olurcasına evcâ'-ı maddiye ve ma'neviyeye ma'ruz kalmaya benzer. İşte hayal ile hakîkat birbirinden o kadar uzaktır. Bana bu mukaddimeyi yazdırmaya sebeb olan sâik-i esâsi, İzmirde münteşir gazetelerden birinde gördüğüm şedîdü'lmâl bir makâle-i ismetpenâhîleridir.

Makbûle Hanımefendi! Kemâl-i hürmetle arz ederim ki muhakemâtınız nukât-ı esâsiye-i muaşeretimize tevâfuk etmiyor. Kaleminiz fart-ı galeyâna kapılarak bî mehâbâ

yazmış, çizmiş. O kadar güzel bir üslûbun, doğru tahrîrin sahibesi olan hanımefendiden bu derece mantıksızlık zuhûru şayân-ı hayretdir. Bundan dolayı afv-ı kerîmânelerine iltică ederek diyebilirim ki o satırlar gayri ihtiyârî bir feveran-ı hissiyâtın âteşin (lav) larıdır.

İsmetmeab! Silsile-i muhakemâtınıza evvela büyük bir haksızlıkla başlıyorsunuz "Erkekler bir takım hodbîn mahlûkâtdır; kadınları kendi seviye-i irfanlarına yetişebilmekten men' için her şeyi yaparlar, her türlü esbâb-ı âdiyeye müracaat ederler; tek kadınlar câhil, mâlumâtsız kalsın; onların hayât-ı ictimâiyede bir vazîfe-i mühimmeleri olmasın. Ey, bu daha ne zamana kadar devam edip duracak?"

O parlak, kıvrak tasvirât-ı iştikâiye-i afifânelerini şöyle bir iki kelime ile zübde ettim. Görüyorsunuz, o parlaklık zâil olunca fikirler ne kadar yabes kalıyor.

Evvela: erkeklerin ne dereceye kadar hodbîn olduğunu tayin etmek müşküldür. Fakat bu nokta-yı nazardan cins-i latif ile mukâyese ihtimâli yokdur. Sâniyen ricâlin kadınları böyle bir hiss-i zelil ile mahrûm-ı irfan bırakmağa kalkışmış olması ihtimal verilemez. Münevverü'l fikr bir erkeğin kalbinde hiçbir zaman böyle bir hiss-i hasis-i hodbinâne doğamaz. Ve bunun ihtimâli de yoktur. Niçin böyle fart-ı galeyâna kapılarak seviye-i irfan nokta-yı nâzarından pek de kadınlarımıza nisbetle âli bir derecede bulunmayan erkekler üzerine hücum ediyorsunuz ve bütün hiss-i nefret intikam cûyânenizi bu zavallılara tevcih eyliyorsunuz?! Otuz iki seneden beri evc-i kemâl ve irfâna doğru erkeklerimiz kaç hatve attı ki kadınlarımız ondan şimdi bir hiss-i rekâbet duysunlar. Eğer şikâyet edecek isek, feryâd eyleyecek isek istibdaddan, heykel-i muhteşem istibdaddan iştikâ edelim. Kızlarımız için lüzûmu derecesinde mektep, dârü'l tedris açılmadı ise beis yok! Gösteriş olarak erkeklere küşâda bulundurulan mekâtib birer dârü'l irfan değil müzlika-i cehl ve hüsrân idi. O halde şehrâh-ı kemâlâta bundan sonra, kadın, erkek aynı bir safda giriyoruz, demektir. Diyeceksiniz ki hey'et-i umûmiye-i mâlumat vukufu cihetiyle kadınlarımız daha pek geridir. Evet, vâkı-a kısm-ı güzîde-i ricâli mukâyese ve tedkik ederseniz bu hâkikat-ı tezâhür eder. Fakat bir kere de kitle-i yekpâre-i bî irfan ricâli göz önüne getiriniz. Zâhir olacak neticenin hice müncer olmasına iştibah edilmez. Şunu demek istiyorum ki kadınlarımızın "Erkeklerimiz bizi okutmadı, câhil bıraktı. Çünkü onlar hodbindir. Nîsânın kendilerinden daha vukuflu, mâlumatlı olmasını çekemezler." Gibi bir garib feryâd-ı şikâyetkarânede bulunmaya hakları yoktur. Hem ricâ ederim, söyleyiniz; şu bedbaht erkekler hakkındaki feryâd-ı teessür cidalcûyâneniz neden icâb ediyor? Onlar bu itâb-ı şikâyet- amîze müstehak değildir.

Bir de zât-ı ismetpenâhîlerinin yaşadığı muhît-i hayat bu şikâyete sizi sevk ettirecek bir dereceden bilâ tereddüd. Peder-i merhûmunuz sâhib-i servet, muhibb-i ilm-i irfan idi. Evlatlarını zamânın, imkânın müsâdesi nisbetinde tahsil ettirdi. Numûne olmak üzere işte sizin gibi bir sâhibe-i kemâl ortada bârika- feşân-ı irfan.

O halde siz mutlaka bu savlet-i sitize-cûyâneyi diğer milyonlarca hemşîreleriniz için, cins-i latif nîsânın mahrûm-ı m'ârif kalmış mensubâtı için yapıyorsunuz. Fakat bir kere de ahvâl-i ictimâiyemizi, şerâit-i muzika yı muaşeretimizi nazar-ı itibâra almalıydınız. Bilmem, hiç şu cihetler tedkik ve muhakeme buyurulmuş mudur?.. Bizim kadınlarımız münhasıran iki tabakaya ayırılabilir. Öyle iki tabaka ki aralarında dağlar, tepeler var.

Birinci tabaka kısm-ı mümtaz nisâ... tâli, tesâdüf onları sâhib-i servet ailelere mahsub etmiş. Mürebbiyelerle, muallimlerle büyümüşler ve imkan dairesinde iyi tahsil görmüşler. Fakat bunların hepsi değil ama, içlerinde cidden Avrupanın malumatlı kadınlarıyla mukâyese edilecek nisvân-ı pür irfânımız var. Fakat mahdud. Bu kısm-ı mahsus nisâ -Tabi inkâr-ı kabul etmez hakîkatlerdendir. Avrupa terakkiyât-ı medeniyesinin tezyîn ve tecemmüle aid aksâm-ı nâzikesinde yed-i tülâ sahibidirler. Malumatlı kadınlarımızdan bazılarını tanırım ki moda gazetelerinden başka bir şeyi nazarlarına ma'ruz bulundurmak istemezler. Ricâ ederim, itiraf buyurunuz, bunda da kusur erkeklerde midir?...

İkinci tabaka-yı nisâ-yı nisvan sairedir. Bunlar kürrenin kayd-u baliyyesinden harice çıkmak istemezler; ale'l ekser kadınlar için tahsili faidesiz bir şey olmak üzere telakki etmekten çekinmezler. Iksâ-yı emelleri bir ev kadını olmaktan ibârettir. Fakat onların nokta-yı nazarına göre muht-i cehl içinde bir ev kadını.

Bizim ise muhakeme-i fikriyemiz büsbütün başka. Mâlumat ve irfan ile pîraste bir ev kadını olmak, büyüteceği evlâdının terbiye-i dimâğiyesine hâdim bir valde bulunmak... işte bütün emellerin mahsulesi bundan mündemicdir. Te'süf olunur ki bizde bir iki tabakanın bir kısm-ı vüstası yok. Fransızların (Burjuvazi) dedikleri bir tabaka-yı vüstaiye vardır ki ilim ve irfan en ziyâde bu sınıf-ı ricâl ve nisâsı meyânında neşv ü nümâ bulur.

Bizim usul ve şerâit-i ictimâiyemiz pek dar; bunu her şeyden evvel kemâl-ı teessüfle itiraf etmeliyez. İşte tabakayı süflide bulunan kadınlarımız bu gibi tazyîkât-ı tabiiye-i muaşeret arasında ezilerek feyziyâb-ı irfan olamadılar. Erkeklerin doğrudan doğruya buna bir te'siri olamaz. Yok" eğer siz avam arasında bulunup kadınların câhil

kalması fikrinde sabit-i kadim olan sanâdid ricâli insanlar meyânına dâhil ediyorsanız bunda pek aldanıyorsunuz; muhterem muharrire.

İnsaf buyurunuz da öyle muhakeme ediniz: kadınlarımızın bundan böyle tazyik cidâr-ı câhilâneden kurtulduklarına artık iştibah edilemez. Gayret ve himmet-i faalâne bundan sonra nesl-i ahirin genç kızlarına tevcih etmiş bulunuyor, demektir. O tesirât-ı sahife yavaş yavaş hayat-ı ictimâiyyemizden kalkar; merak ve endişe buyurmayınız, Makbule Hanımefendi, kadınlarımızın kesb-i kemal ve ilm ve maarifle tezyîn-i cemâl etmeleri rûz-ı mahşere kalmadı. Ancak şu bedbaht erkekler hakkında da biraz insaf ve mürüvvet lâzım.

---

* Meclis-i mebûsanın ilk ictimâında İzmir mebusu olan merhum-ı muhterem Hacı Ahmed Efendi hükûmetin kayıtsızlığını, gevşekliğini gördükçe fart-ı hamiyyetle zabt-ı kelâma muvâfık olmıyarak: "Yoksa bu da mı rûz-ı mahşere kaldı" feryâd-ı me'yusânesini tekrar edib dururdu. Aradan otuz iki sene geçtikten sonra o nâle-i sûzişi tekrar etmeye mecbur olursak ne elîm, ne hazîn hakikat olur o; ya rabbi!

c. 1, nr. 18, s. 283-284 Safvet Nezihi

3. 86. Nevin'in Fikri

Şems-i garb, penbe sisler içinde nihan değildi, korkunç bir yedd-i zulmet, sîne-i tabiata, fırtınalar.. yağmurlar... tarakalar saçıyordu.

Ahmed Sâlih; mini mini Nevinin: Babacığım, babacığım.. beni de götür, feryad-ı elîmi karşısında titrerken, ağlamaktan kızarmış gözleri, bir te'sir-i feci' ile solmuş rengini gördüğü zaman, mütezayid bir infial-i pürgayz ile mesud ailesini kanlı tırnaklar ile didikleyen müphem, fakat habis.. fakat cinâyetkar ellere la'netler ederek iki üç muhafız-ı sefilin, parlak telakki gözleri karşısında menfâsına gitmişdi.

Orada kalın ve paslı bir zencir-i meşy-i batısıyla sürüklenen on senenin kendisini harâb eden, her dakîka ölüme doğru iten saatlerini geçerdi. Lâkin dimağında bir tevekkül-i sahih ile dâimâ, daimâ bir şey yaşıyordu. Mutlak diyordu. Dökülen bu kadar mâsum kanlarla, perîşân olan ailelerin feryâd-ı mutazıraneleri pîş-i hüdâya ermişdir.

Ve sonra yaşlı gözlerini râtıb-ı mahbesinin kirli ve karanlık tavanına kaldırarak yarabbim; beni evlâdımla, karıma kavuşdur.. niyâzıyla ağlardı.

Ahmed Sâlihin vücûdu kurumuş, gözleri çökmüş, zavallı bir alîl hâline girmişdi. Bir gün, artık ölümle pençeleşiyordu.. kalbinde, şedîd bir ağrı vardı. Onu bî merhamet eziyor, hırpalıyordu.

O bir kuru ot yığınının üzerinde, en taşkın acılar ile kıvranıyor, her türlü tesellîden uzak öleceğinden muzdarip oluyordu.

Bu sırada, boğucu bir sesle büyük bir kapı açıldı. Bir çok adamlar ellerindeki kırmızı yaprakları sallıyordu: Yaşasın hürriyet!..

Birisi, Ahmed Sâlih'e yaklaşarak: Pâdişahımız te'sîs-i meşrûtiyet buyurdular. Hürsünüz, serbestsiniz.. O sanki mevt perisinin elinden hayatını igdisap etmiş gibi kalkdı, inanamıyordu. Mütemâdiyen mırıldanıyordu. Bu inanılmaz bir şey.. sonra anladı ki: hürriyet verilmemiş, alınmış.

Kamer? O melike-i ruh, mâi ışıklarıyla denizin geniş sahâsını yaldızlıyordu. Ahmed Sâlihi, bir İtalyan vapuru menfâsından, afif karısının, sevgili Nevinin kucağına atıyordu.

Artık Marmara'ya girmişlerdi, İstanbul bir bulut içinde meşhûd oluyordu.

Ahmed Sâlih; Ooh, İstanbul, İstanbul, ooh sevgili karım, sevgili kızım dedi ve o muttarid darbeler ile denizi kamçılayan koca vapurun güverte parmaklıklarına dayanarak sessiz, o kadar yavaş ağlıyordu ki ağladığına bile ihtimal veremiyordu.

Şimdi İstanbul, müteharrik feneriyle gözlerini kırpan pençelerini denizin sine-i lâciverdisine atmış iri bir müfteris gibiydi. O gözlerini açtı. Yıldız, yıldız yine sâmet;

yine kalın duvarları arkasında gizlenmiş, yine şikârını kapmak için tüfenkçileriyle, askerleriyle, muhafızları ile bir canavara benziyordu.

Vapur rıhtıma yanaştı bir çok insanlar vardı. Mendiller sallanıyor, bir çok sesler, meserretle haykıran bir çok sesler, bir ipin nevâziş mûnisiyle kulaklarını öpen sesler içinde onun müştak gözleri kızıyla karısını arıyordu. Gelmemişlerdi. Zavallı menfi, amîk bir yeis içinde kırık bir arabanın nâmütenâhî sarkıntıları arasında evine gelmişdi.

Birden bire titredi. Evvelden, yeni boyasıyla gülen evleri, solmuş harab olmuş, tahtaları burkulmuş, pancurları kırılmış, her tarafını harâbî zâlim dişleri ile bu âşiyân-ı mes'udu kemirmişdi.

Gayet hafif bir darbe ile kapıyı çaldı. Kapı açıldı. O, çantası elinde yavaş, yavaş kapıdan giriyordu. Genç pek genç bir kız, ufak bir lambanın hafif iltimâîleri içinde, ilerledi: Ayşe, kim o?

Ayşe, ebkem, uzun saçlı, uzun sakallı, halîm gözleriyle bir tebessüm-ü kabûl bekleyen bir zâir-ileylîden mütehâsi duruyordu.

Ahmed Sâlih, girdi ve kapıyı kapadı. Teheyyücünden titriyordu. Kızı, sevgili Nevini o kadar güzel, o kadar cazibdi ki.. Pür irtiaş vücuduyla, nemnâk gözleriyle: kızım dedi. Sevgili Nevinim, baban o cici baban bu kadar tanınmaz mı oldu?..

Nevin bir sahiha-yı saadetle haykırarak, babasının senelerce mütehassir olduğu sinesine atıldı. Ufak lambanın, zayıf ilti'malarının şâhid olduğu bu ulvî levhayı, bir vücud.. Zavallı Nevinin, hasta anası da tezyin ediyordu. Üçü de, bu ufak taşlıkda, on senelik bir iftirak-ı mecburiyetin en elemli ve en meserretli yaşlarını müsrifâne, düşünmeyerek ibzâl eylediler.

Nevin, hazin çehresinde; uzun kumral kiprikleriyle sâyedar gözleriyle babasını öper gibi sordu: Babacığım, 10 Temmuzda ne yapacağız..

-Ne yapacağız sevgili kızım, Hâmidin mâtemini tutacak değiliz ya, zevkimize bakacağız. On sene mahbesde geçen bir hayâtın bu bir senelik devre-i serbestîsinin yevm-i mübeccelinde tekmil-i kalbimiz ile; tekmil-i ruh ve hissiyâtımız ile eğleneceğiz, zevk edeceğiz.

-Ooh, babacığım.. Ben ne düşünüyorum, biliyor musun?..

-Ne bileyim sevgili yavrum..

Valdesi ilâve etti: söyle rûhum, mutlak pek mutena bir fikirdir.

-Anneciğim, ihtimal ki, zann ettiğiniz kadar mu'tenâ değildir.

Şimdi, Nevinin, beyaz ve durgun çehresini hafif bir ihmirar kaplayarak: Babacığım, ben istiyorum ki fişenkler, tâklara mukâbil bizde o zâlim devr-i hamîdîde

ölen genç zâbitlerin, harâb olan hanümanların ruhuna bir hediye-i manevî yollamak.. bir mevlid okutmak..

Şimdi, ben.. öyle zann ediyorum ki Nevin, 10 Temmuz leyle-i mücellinde, buhurdanlıklar içinden taşan muanber dumanlar arasında bir melek, saf ve pâk bir melek gibi, o bülend-i kumral saçları üzerinde bulunan bir örtü ile daha parlak daha ulvî bir sîmâ ile, uzun kumral kirpikleri ile çerçevelenmiş gözlerinden beyaz ufak mendiline düşen, siyah incileri silerek tekmîl-i ruhuyla tekmîl-i ruh hassâsıyla, o marmaranın anûde dalgaları altında, mâi kefenleri içinde yatan, o eski devrin büyük, (mütehemmîn-i siyâsiye) si için dualar ediyordu.

6 Temmuz 1325
Ziyâeddin Bedî

c. 2, nr. 36-37, s. 414-415

SONUÇ

Üzerinde çalıştığımız Musavver Muhit mecmuası çok da büyük olmayan hacmine rağmen basın tarihimizde adı anılması gereken bir yayındır. 5 Kasım 1908' den 12 Ağustos 1909'a kadar haftalık olarak 39 sayı süren yayın hayatı süresinde vaad ettiği büyük atılımları gerçekleştirebildiği söylenemez. Ama yine de özellikle Avrupa'dan getirdiği yeniliklerle Türk basın dünyasında yer edinmiştir.

Kurucu müdürlüğünü Ubeydullah Es'ad'ın yaptığı derginin idari heyeti zamanla değişmekle birlikte dergiyi her zaman yürüten şahıs Fâik Sabri [DURAN]'dir. M. Muhit'e zamanın en büyük sanatkarları yazı yazmıştır. Bu açıdan Musavver Muhit yaşadığı tarihlerde herkesin ilgisini çekmiştir denilebilir. Gerek edebî yazılar, gerekse inceleme yazıları olarak Musavver Muhit'in doyurucu ulduğu söylenebilir.

Musavver Muhit, edebiyat, ilim ve felsefe açısından doyurucu yazıları barındırmakla birlikte onun bir özelliği de fotoğraf açısından zenginliğidir. II. Meşrutiyet ve 31 Mart Vak'ası günlerinin sıcak fotoğrafları, yurt ve dünya ile ilgili pek çok fotoğraf Musavver Muhit'de bolca bulunmaktadır.

Musavver Muhit II. Meşrutiyet devrinin aydınlarında sıkca görülen Sultan II. Abdülhâmid'e lanetler yağdırma modasına en etkin bir şekilde katılmıştır. Gerek yazılarda gerekse karikatürlerde derginin İttihad ve Terakki partisine sempati duyduğu hemen anlaşılır.

Dergi, tercümeler ve Batılı sanatkarlara olan hayranlığı açısından da dikkat çekicidir. Hemen her sayıda Batı'ya dair birçok yazı veya hayranlık gösterisi bulunmaktadır. Bazen aşırıya kaçan Batı hayranlığının yanında Musavver Muhit'de millî duyguları en yoğun romantizmi ile yansıtmaya çalışan sanatçılar da yok değildir. Musavver Muhit'i belli bir sanat görüşü ile sınırlandırmak zordur. Onda II. Meşrutiyet döneminin çok sesliliği, kendini en çok gösteren olgudur.

KAYNAKÇA

ACAROĞLU, Türker; "Sultan Abdülhâmid II Döneminde Dış Yayın Yasaklamaları", Ulusal Kültür, yıl, 2, sayı 5 (5 Tm. 1979), s. 135-154

Ahmed Râsim; Muharrir, Şair, Edib (Hazırlayan: Kâzım Yetiş) Tercüman 1001 Temel Eser, İst. 1980

AKBAŞ, Hurşid; Musavver Muhit Dergisinin İncelenmesi, Lisans tezi. Erzurum, 1986

AKTAŞ, Şerif; Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi I, Akçağ Yay, Ankara, 1996

AKYÜZ, Kenan; Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860 - 1923) İnkılap Kitabevi İst.

BANARLI, Nihad Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c. 2, MEB Yay. İst. 1997

BANOĞLU, Niyazi Ahmed; Basın Tarihimizin Kara ve Ak Günleri, M. Sıralar Matbaası İst. 1960

BAYDAR, Mustafa, 31 Mart Vakası, Anılar Mat. İst. 1955

BİLGEGİL, M. Kaya; Yakınçağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar, Ankara, 1976

Büyük Türk Klasikleri, c. 10, Ötüken Neşriyat, İst. 1992

BİRİNCİ, Ali, Tarih Uğrunda, Dergah Yay. İst. 2001

DANİŞMEND, İsmail Hami; 31 Mart Vak'ası, İstanbul Kitabevi, İst. 1976

DUMAN, Hasan; İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu (1828-1928), İst. 1986

ENGİNÜN, İnci; Hâlide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi, M. E. B Yay. İst. 1995

ENGİNÜN, İnci; Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Dergah Yay. İst. 1983

ERCİLASUN, Bilge; Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler, Akçağ Yay. Ank. 1997

Eski Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu, Milli Kütüphane Başkanlığı Yay. Ank. 1987

Kadın Dergileri Bibliyografyası (1869-1927) Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Metis Yay. 1993

KAPLAN, Mehmet; Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I, Dergah Yay. 1976

KAŞIKÇI, Atilla; "Ceride-i Sufiyye" Akademik Çerçeve, yıl. 1, nr. 3, Kahramanmaraş, 1994

KOLCU, Ali İhsan; Temâşâ Mecmuası (İnceleme ve Edebiyatla İlgili Metinler), Basılmamış YLT, Sivas 1992

KOLCU, Ali İhsan; Türkçede Batı Şiiri, Gündoğan Yay. Ankara 1999

KUDRET, Cevdet; Abdülhamit Döneminde Sansür, Cumhuriyet Gazetesi armağanı, İst. Ey. 2000

KURNAZ, Şefika; Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), M. E. B Yay. İst. 1992

OKAY, Orhan; Servet-i Fünun Şiiri, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yay. Erzurum, 1992

OKAY, Cüneyd; Eski Harfli Çocuk Dergileri, Kitabevi, İst. 1999

OKAY, Cüneyd; Meşrûtiyet Dönemi Çocuk Edebiyatı, Medyatek, İst. 2002

ORTAÇ, Yusuf Ziyâ; Bizim Yokuş, Akbaba Matbaası, İst. 1966

OZANSOY, Halit Fahri; Edebiyatçılar Geçiyor, İst. 1967

SEVÜK, İsmail Habib; Tanzimattanberi I Edebiyat Tarihi, Remzi Kitabevi, İst. 1942

SİNAN, Kudret; "İkinci Meşrutiyet Yıllarında Gazeteler", Toker, sayı. 5, Şb. 1977

TURİNAY, Necmettin; "Resimli Kitap ve II. Meşrutiyet Yıllarında Dergiler" Milli Kültür Şb. 1983, s. 23

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi; Dergah Yay. İst. 1971

ÜLKEN, Hilmi Ziyâ; Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken Yay. İst. 1998

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref; Diyorlar Ki (Hazırlayan: Şemseddin Kutlu) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. ikinci baskı, Ankara, Ar. 1985

İNDEKS

31 Mart Vak'ası, 2, 5, 12, 19, 20, 25, 97, 99, 101, 153, 406, 407
A (yın) Said, 29, 74, 75
A (yın) Tal'at, 16, 29, 30, 89, 93
A. H. N, 15, 30, 75
ABALIOĞLU Yunus Nadi, 107
Abdi Tevfik, 21, 30, 70
Abdullah Zühtü, 6
Abdülaziz (Fas sultanı), 37, 81
Abdülaziz (Sultan), 20, 40, 53, 83, 95, 158
Abdülhamid II (Sultan), 1, 3, 4, 7, 9, 20, 24, 42, 85, 98, 99, 121, 129, 157, 406
Abid, 30, 74, 75
ACAROĞLU, Türker, 5
ADIVAR Hâlide Edib, 16, 26, 27, 28, 30, 31, 39, 72, 77, 87
Ahmed Hâşim, 13, 16, 21, 24, 27, 31, 32, 48, 51, 62, 63, 64, 66, 70, 80, 110, 168, 178, 384
Ahmed Midhat, 16, 21, 32, 70, 102, 168, 376
Ahmed Râsim, 16, 28, 32, 77, 102, 109, 111, 407
Ahmed Rıza Bey, 12, 20, 98, 130, 133, 143, 157, 168, 169
Ahmed Samim, 6, 21, 25, 27, 32, 70, 72, 283, 358
AİNE Coquelain, 37, 55, 81, 83, 127, 143, 144, 146
Aka Gündüz, 10, 32, 36, 62, 175
AKTAY Sâlih Zeki, 32, 33, 61, 89, 90, 92, 273
AKÜNAL Ahmed Kemal, 31, 63, 150, 184
Alfonce XIII. (İspanya kralı), 37, 81
Ali Fahri, 33, 70, 93
Ali Kemal, 33, 84
Ali Derviş Bey, 106
Ali Haydar Bey, 107
ALTINAY Ahmed Refik, 21, 33, 70, 102, 168, 388
ALYANAKOĞLU Cemil Süleyman, 28, 33, 74
Apollon (fotoğrafçı), 19, 22, 107, 116, 143, 147
Âsaf (Paşa), 33
AYKAÇ Fazıl Ahmed, 21, 34, 70, 75, 398
Aziz Hüdâyi, 34, 50, 77, 78, 80
Babanzâde Ahmet Nâim, 6
Bâb-ı Âli, 14, 98, 128, 135, 152, 359, 382
BANOĞLU, Niyazi Ahmet, 4
BARA Kemal Emin, 151, 337
BAYDAR Mustafa, 2
Bedi Nuri, 2, 21, 27, 34, 70, 72, 93, 168, 205, 393
BEHRNARD Sarah, 37, 80
BOİLEAU Nicholas, 34, 79
BOLAYIR Ali Ekrem, 24, 34, 63, 106
BÖLÜKBAŞI Rıza Tevfik, 34, 62, 69, 90, 105, 138, 149, 254
BRENŞTEİN Henry, 39, 79, 115
CADET Coquelain, 37, 55, 81, 83, 127, 146
Cart Beyim mecmuası, 8

Celal Enîsi, 35
Cenab Şehâbeddin, 35, 90
Ceride-i Sufiyye mecmuası, 6, 407
Chulalungkorn (Siyam Kralı), 38, 82
Courteline, 38, 82, 128
CURİE Maric (Madam Kuri), 40, 82, 93
Çırağan Vakası, 107
Davul mecmuası, 8, 105, 136
DELİLBAŞI Ali Sühâ, 35, 75, 76, 325
Demet mecmuası, 10, 122
Derviş Vahdetî, 6, 203
DEVRİM İzzet Melih, 13, 15, 16, 21, 26, 27, 28, 33, 35, 55, 70, 74, 80, 88, 90, 110, 134, 148, 168, 299, 319, 339, 340, 386
DURAN Fâik Sabri, 12, 13, 15, 16, 21, 22, 25, 26, 31, 35, 36, 48, 53, 58, 64, 68, 70, 72, 76, 78, 93, 110, 115, 152, 168, 313, 315, 316, 395, 406
Edhem Paşa, 139, 152
Eduard VII., (İngiltere Kralı ve Hindistan İmparatoru) 37, 80, 125
Elvâh-ı Siyah, 106
Enis Avni, 10, 36, 175
EROZAN Celal Sâhir, 10, 12, 16, 25, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 42, 43, 44, 48, 50, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 70, 71, 72, 169, 398
ERSOY Mehmed Âkif, 6
Fahriye, 36, 93
Fâik Reşad, 36
Fecr-i Âtî, 23, 25
Fenerbahçe ve Kadıköy Futbol takımı, 140
Feraci Efendi (İstanbul Mebusu), 137
Ferdinand (Bulgaristan Prensi), 131, 148
Ferdinand (Prens), 131, 132, 135, 151
Fırka-i Ahrari, 97
Füyuzat mecmuası, 105, 132
George (Yunan Kralı, I.), 37, 81
Geşof Efendi, 131
Görür Göz, 15, 21, 27, 36, 37, 38, 80, 81, 82
GÖVSA İbrahim Alaaddin, 24, 38, 63, 64
Guillaume II.(Alman imparatoru), 37, 80, 125
Hakkı Behic, 16, 27, 28, 38, 72, 74, 90, 93, 304
Halil Paşa (ressam), 120
Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası, 14
Hasan Fehmi, 6
Hasan Kâzım, 6
Hereke Fabrikası, 108
Hilâl Mecmûası, 106
Hüseyin Hilmi Paşa, 48, 136, 144
İhsan Bey (Mülâzım-ı evvel), 155
İkdam mecmuası, 2, 5, 14, 99, 395
İllüstration, 18, 26
İlyas Mâcid, 16, 39, 76, 94, 189
İran'da Yangın Var, 107
İsmâil Kenan, 42, 74

İsmâil Hakkı, 42, 85
İsmâil Paşa, 42, 43, 90, 167, 365
İttihad ve Terakki partisi, 5, 12, 20, 25, 97, 133, 135, 136, 203, 344, 346, 394, 406
İzah ve İstizah, 107
İzzet Fuad, 43, 94, 110, 111
Jülide Sâhir, 21, 43, 71
K(af) Fikri Efendi, 107
KADRİ Hüseyin Kâzım, 5
Kâmil Bey (Dr.), 107
Karabet Matbaası, 14, 109
Karagöz mecmuası, 6
KARAOSMANOĞLU Yâkub Kadri, 16, 21, 43, 71, 397
KARAY Refik Hâlid, 16, 28, 43, 74, 76
Kenan Bey (fotoğraf memuru), 19, 118
KESTELLİ Râif Necdet, 16, 21, 27, 28, 43, 44, 61, 62, 69, 71, 73, 74, 76, 78, 82, 91, 167, 313, 318, 368
KÖPRÜLÜ Mehmed Fuad, 16, 44, 64
Kulağı Delik, 15, 44, 85
Küçük Mektepli mecmuası, 17, 104
LA FOSAD August, 34, 77
La Rochefoucauld, 121
Lastik Top, 15, 44, 95
Lehçetü'l Hakâyık, 106
M. Hilmi, 45, 91
M.A(yın) Nüzhet, 45, 91
Mâcid (Girit Muhabiri), 45, 85
Mahmud Câvid (Maliye nâzırı), 45, 91
Mahmud Esad, 45, 71, 91, 167, 374
Mahmud Nedim, 16, 27, 45, 64, 73, 240
Mahmud Sâdık, 45, 46, 86, 91, 143, 387
Matyosyan (matbaacı, mücellit), 108
MAYAKON İsmâil Müştak, 46, 86
Mazhar Ârif, 46, 73
Mazhar Fuad, 111
Mecid Efendi (Şehzâde), 46, 71
Mecmua-i Muallim, 4
Mehâsin mecmuası, 10, 106
Mehmed Ali Şah, 37, 81, 127
Mehmed Ali Tevfik, 27, 46, 83, 270
Mehmed Baha, 16, 28, 46, 74, 75
Mehmed Cavid, 47, 71, 91, 105, 137, 167
Mehmed Râuf, 10, 16, 23, 26, 27, 28, 47, 48, 64, 71, 73, 75, 83, 86, 88, 91, 134, 167, 201, 259, 294, 298, 307, 311, 356
Mehmed Reşad (Sultan, V), 48, 152, 156, 157, 158, 163, 166
Mehmed Rüştü (Mütercim, Paşa), 16, 26, 42, 79
Mehmed Sadık, 6
Mehmed Sâdi, 16, 24, 48, 64, 76
Memduh Necdet, 16, 24, 27, 49, 64, 65, 73, 181
MENDES Catulle, 21, 35, 37, 44, 79, 81, 82, 127, 145
Meram mecmuası, 104

Meşrûtiyet, 1, 2, 8, 14, 19, 28, 43, 90, 98, 100, 101, 169, 346, 358
Mevlânazâde Rıfat, 6
Midhat Vecdi, 49, 75
Mikado (Japon İmparatoru), 37, 81, 127
Mizan mecmuası, 2, 11
MOLİERE Jean Paquelin, 50, 78
Muallim Nâci, 4, 34, 79, 106
Muhtar Paşa, 99, 145, 153, 154, 158, 161
Musavver Bulgaristan, 106
Musavver Muhit mecmuası, 1, 2, 3, 4, 7, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 123, 163, 172, 406, 407
MUSSET Alfred de, 28, 46, 83, 164, 259
Mustafa Nâmık, 50, 65, 176
Müfid Râtıb, 16, 21, 26, 50, 71, 88, 135, 136, 168, 319, 325, 327, 329, 330, 334, 395
MÜFTÜOĞLU Ahmed Hikmet, 21, 50, 71, 134, 339, 362
Münekkid-i Hadisat, 50, 51, 73, 86
Münir Süreyya, 26, 51
Nâmık Kemâl, 39, 64
Nasih, 51
Nâzım Nazmi, 51, 65, 66, 176, 179
Nazım Paşa, 145, 148, 152, 153
Necib, 51, 94, 102, 138, 149, 150
Nesteren, 135, 136
Nevin, 51, 66, 404, 405
Neyyir-i Hakîkat mecmuası, 2
Nigar Bint-i Osman, 51, 66
Nihal, 52, 76, 299
Nijad, 52, 66
Osman Fahri, 52, 75
Osman Nuri, 16, 52, 91, 92, 100, 111
OZANSOY Fâik Ali, 16, 52, 53, 60, 66, 83
Ömer Lütfi, 19, 53, 96
Piyer (Sırbistan Kralı, I.), 36, 80
PREVOST Marcel, 38, 82, 128, 162
Provences, 53, 78
PRUDHOMME Sully, 53, 78, 191, 236
Ragıp Rıfkı Bey, 106
Rauf Yekta, 53, 83, 95
Recâizâde Mahmud Ekrem, 16, 24, 54, 67
Resimli Kitap mecmuası, 12, 17, 18, 41, 104, 109, 110, 172, 313, 315, 408
Resimli Roman mecmuası, 17, 18, 31, 41, 72, 104, 113, 115, 120, 153, 154
Rıza Dâniş, 16, 24, 40, 54, 66, 67, 82, 140, 167
Rıza Nur (Sinop mebusu, Dr.), 54, 70, 74, 135, 168, 380
RİCHEPEN Jean, 38, 82, 130
Rûh-ı Kemâl, 106
Ruhsan Nevvare, 54, 76
Saâdet mecmuası, 5
Sabah mecmuası, 5, 97, 134, 325
Sadâ-yı Millet mecmuası, 6

Safvet Nezihi, 4, 9, 16, 26, 27, 28, 54, 55, 56, 75, 83, 86, 87, 88, 92, 107, 323, 402
Safveti Ziya, 15, 56, 87
Said Halim Paşa, 6
Said-i Nursî, 6
Sâlih Muzaffer, 56, 76
Salih Paşa (Harbiye Nâzırı), 160
Sami Bey (ressam), 122
Sâmih, 56, 174, 296
Samuel, 56
Selahaddin Bedi', 56, 75
Selânik Matbaası, 14
Selanikli Hilmi, 56, 67
Serbestî mecmuası, 2, 6
SERDAROĞLU Emin Bülend, 56, 57, 58, 67, 88
Server Cemal, 27, 57, 73, 94, 217, 296, 297
SEVÜK İsmail Habib, 1
Seyfullah Paşa, 41, 84, 97, 148, 201, 202
SHELLEY, 57, 78
Siz Bilirsiniz, 15, 57, 95
Slaveikoff, 131
SOLOK Cevdet Kudret, 3
Suzanne (Matmazel, tiyatro oyuncusu), 27, 47, 83, 88, 148, 150
Süleyman Bahri, 57, 67, 76, 370
Süleyman Nâzif, 57, 67, 87
Süleyman Numan, 58, 87
Süngü mecmuası, 9
Şark Mecmûası, 105
Şehâbeddin Süleyman, 21, 58, 71, 88
Şehbâl, 105, 185
Şura-yı Ümmet mecmuası, 2
Tahsin Bey, (Bıçakcı)9
Tahsin Nâhid, 16, 21, 24, 25, 58, 59, 67, 68, 72, 152, 167, 177, 318, 323, 358
TANRIÖVER Hamdullah Subhi, 2, 8, 16, 21, 24, 25, 59, 60, 68, 69, 72, 83, 94, 167, 173, 199, 367
TARCAN Selim Sırrı, 16, 19, 57, 60, 67, 96, 108, 112, 142, 321, 322
TARHAN Abdülhak Hâmid, 16, 24, 60, 69, 135, 148, 226, 335
TENYSSON Alfred de, 28, 46, 83, 259
TEPSİ Burhaneddin, 21, 26, 51, 60, 72, 99, 132, 134, 148, 150, 329, 330, 333, 334, 338, 384
Terbiye-i Bedeniye Mektebi, 19, 108, 142
Tercüman-ı Hakikat gazetesi, 5
Teshil-i Fotoğrafya, 106
Tevfik Fikret, 5, 23, 43, 91, 311, 319
TOLSTOY Lev, 56, 61, 78, 210, 280
Ubeydullah Esad, 12, 13
Ulûm-ı İktisadiye ve İctimaiye mecmuası, 105
UŞAKLIGİL Hâlid Ziyâ, 16, 22, 23, 35, 61, 80, 94, 279, 297, 298, 299, 340
VERHAREN Emile, 31, 38, 80, 82, 125, 129, 136
Victor Emanuel III. (İtalya Kralı), 37, 81
Volkan mecmuası, 2, 6

Wilhelmine (Flemenk kraliçesi), 38, 82
YALÇIN Hüseyin Cahid, 5, 21, 28, 33, 35, 61, 72, 75, 80, 89, 92, 106, 137, 202, 275, 358
YALMAN Ahmet Emin, 6
Yeni Asır gazetesi, 2
Yeni Gazete, 2, 6, 35, 90
YÖNTEM Ali Canib, 61, 69
YURDAKUL Mehmed Emin, 16, 24, 62, 69, 77, 139, 181, 303
Yusuf İrfan, 62, 69
Yusuf İzzeddin Efendi (Şehzâde), 153
Zaimis, 131
Ziyaeddin Bedi', 28, 62, 75
Zohrab Efendi (İstanbul Mebusu), 137
Zonaro (İtalyan ressam, Mösyö), 119

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖZGEÇMİŞ

27. 02. 1977 Tarihinde Sivas'ın Gürün ilçesinde dünyaya gelmişim. İlk okulu Sarıca Köyü İlköğretim Okulu'nda, lise öğrenimimi Mersin Dumlupınar Lisesi'nde tamamladım. 1996 yılında başladığım Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü 2000 yılında bitirdim. Aynı yıl Elazığ'ın Kovancılar ilçesinin Çakırkaş İlköğretim Okulu Türkçe öğretmenliğine atandım. Halen Erzurum-Dumlu İlköğretim Okulu'nda Türkçe öğretmenliği yapmaktayım.